

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଗୀତା ଭାଗବତ

(ଶ୍ରେଣୀକାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ନବୀକ୍ଷରଣ ଅନୁବାଦ)

ପ୍ରକାଶକ ରଞ୍ଜନ ଦାଶ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଗୀତା ଭାଗବତ

ଅନୁବାଦକ :

ପଣ୍ଡିତ ରଞ୍ଜନ ଦାଶ

ପ୍ରକାଶକ :

ଦାଶ ପ୍ରକାଶନୀ

ସା/ପୋ - ପଣ୍ଡାଳମ୍

ଭାୟା - କଳାପଥର

ଜିଲ୍ଲା - କଟକ, ଓଡ଼ିଶା

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ଜୁନ-୨୦୦୯

ଲେଜର ସେଟିଂ :

ଦିଲୀପ କୁମାର ପାନିଗ୍ରାହୀ

ମୁଦ୍ରଣ :

ରିପ୍ରୋପ୍ରିଣ୍ଟ ପ୍ରାଇଭେଟ ଲିଃ.

ଏନ୍-୫/୪୪, ଆଇଆର୍ସି ଭିଲେଜ୍

ନୟାପଲ୍ଲୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ।

ମୂଲ୍ୟ :

**SHREEMAD
GEETA BHAGABAT**

Translation

PANDIT RANJAN DASH

Publisher

DASH PRAKASHANI

At/PO - Pandalam

Via - Kalapathar

Dist - Cuttack, ORISSA

FIRST EDITION : JUNE-2009

Laser Setting

DILIP KUMAR PANIGRAHI

Printed at :

REPROPRINT PVT. LTD.

N-5/44, IRC Village

Nayapalli, Bhubaneswar.

Price :

॥ ଓଁ ଶ୍ରୀପରମାତ୍ମନେ ନମଃ ॥

– ତତ୍ତ୍ୱଃ –

ସାରସ୍ୱତ ସାଧନାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ.....,

ଓଜଶାଳ....., ଭାବ ଗର୍ଭକ....., ପରିଚ୍ଛନ୍ନ....., ବିଶୁଦ୍ଧ କାବ୍ୟ ଭାଷାରେ ‘ଶ୍ରୀମତ୍ତରବତଗୀତା’ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ, ପୁଣି ‘ନବାକ୍ଷରୀ’ରେ ଓଡ଼ିଆର ସଂସ୍କୃତିକରଣ, ଶ୍ରୀମାନ ରଞ୍ଜନ ଦାଶଙ୍କ ମାର୍ଜିତ ପ୍ରୟାସ ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଏକ ପରିସ୍ପନ୍ନ ପରି ମନେ ହୁଏ ।

ସୁଦୂର ଦିଲ୍ଲୀରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ.....,

ସଂଲଗ୍ନିକ ଅର୍ଜିତ ସଂସାର..... । ଯେତିକି ଅବସର, ସେତିକିରେ ନିର୍ବିଶେଷଙ୍କ ନିରାଜନା ଓ ଆରାଧନା....., ସୃଷ୍ଟି ଓ ସାଧନାରେ ବ୍ୟାପୃତ ଶ୍ରୀ ଦାଶ ।

“କର୍ମାନ୍ତୁ ବଂଧାନି ମନୁଷ୍ୟଲୋକେ.....” (୧୫/୨)

ବିଷୟ ଗୁଣ ଖାଦ୍ୟପାଇ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖା ବହୁଥାଇ ॥

ନରକ ତଳୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦେହୀ । ସରଗେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଲଂବିଥାଇ ॥

କର୍ମ ରୂପକ ମୂଳ ଡାଳ । ବଂଧନ କରି ଜୀବକୁଳ ॥

ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ମେଲିଦେଇ । ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକେ ବ୍ୟାପିଥାଇ ॥

ଉଚ୍ଛ୍ୱିତରେ ସେ ଯେମିତି ଅଂତରଂଗ, ସେମିତି ସୁଖ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବିଶ୍ୱରୂପାବିଧାନ ଓ ନିଧାନର କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସବୁ ସମର୍ପି ଦେଇଛନ୍ତି ସେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାରରୂପୀ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷକୁ ଦୃଢ଼ ଅସଂଗତା ରୂପକ ଶସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଛେଦନ କରି ସାରିଛନ୍ତି ! ଅତଃ ସେ ବଂଧନ ମୁକ୍ତ !

ତାଙ୍କ ପ୍ରଣିତ ‘ଗୀତାଭାଗବତ’ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ....., ଦାଶଙ୍କ ଚଉପଦି ବେଶ ବୋଧଗମ୍ୟ ! ମଞ୍ଜୁଳ ଓ ଧ୍ୱନିମୟ ! ଯହିଁରେ କାବ୍ୟିକ ପ୍ରକାଶ କ୍ଷମତା ଦୃଢ଼ ଯତିପାତ ଅତିବଡ଼ି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶଙ୍କ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାଟୀର..... !

ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ.....,

ଏବଂ ସତସତିକା ଲାଗୁଥିବା ମାୟା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦତାର ବିଂବ....., ପ୍ରଣିଧାୟକାୟ ! ଯେପରି ‘ମାୟାୟା ଅପହୃତ ଜ୍ଞାନ’..... !

ଏଥିରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣର ସ୍ୱତ୍ରଗୋଟି ପ୍ରୋଥିତ ! ତେବେ ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜନ ଦାଶଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶୁଦ୍ଧ ଭାଷାର ବିପୁଳତା....., ଗୀତାମୃତାୟ ଭାବଧାରାର ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ....., ରସାୟନ....., ନ୍ୟାସ ଓ ବିନ୍ୟାସର ଉକ୍ତି ‘ଗୀତାଭାଗବତ’ରୁ ଉଧାର କରୁଅଛୁ..... !

ତେବେ ଚାଲଂତୁ ପାଠକେ.....,

ଭାଗବତକାର ଶ୍ରୀ ଦାଶଙ୍କ କବିତ୍ୱ ଓ କାବ୍ୟ ଭାଷାକୁ ପରଖିବା ଚାଲ..... !

“କୁଳକ୍ଷୟେ ପ୍ରଣଶ୍ୟନ୍ତି କୁଳଧର୍ମାଃ ସନାତନାଃ ।

ଧର୍ମନଶ୍ଚେ କୁଳଂ କୃଷ୍ଣଧର୍ମୋଽଭିଭବତ୍ୟୁତ ॥”

(୧/୪୦)

କୁଳପୁରୁଷ ବିନାସନ		ବଂଶର କରାଏ ପତନ	॥
ପାରଂପରିକ ଧର୍ମନୀତି		ସବୁର ହୁଏ ଅଧୋଗତି	॥
ବାକି ଜୀବିତ ଶିଶୁ ନାରୀ		ସ୍ବଧର୍ମ ଶିଖାଇ ନପାରି	॥
କୌଳିକ ବୃକ୍ ହୁଏ କ୍ଷତି		ଅଧର୍ମ କରଇ ରାଜୁତି	॥

(ଗୀତା ଭାଗବତ) (୧/୪୦)

ତହିଁରେ ଅତତ କୁଳକ୍ଷୟର ହେତୁ ସ୍ବସ୍ ହେଲା !!

ଏବେ ଜାତୁ ପାଠକେ....., ଚଂଚଳ ଓ ଅସ୍ଥିର ବାଳମାନକୁ....., ଶ୍ରୀ ଦାଶଂକ ଅର୍ଥାତ୍ତ୍ବ କେତେ ସୁନ୍ଦର ଶବ୍ଦ ବୈଭବରେ ସମୃଦ୍ଧ ସତେ !

“ଯତୋ ଯତୋ ନିଶ୍ଚରତି ମନଶ୍ଚକ୍ରମସ୍ଥିରମ୍.....।”

‘ସଂସାର ହାଟବାଟଗାଟେ		ନାଟ ତାମସା ଯେତେ ଯୁଟେ	॥
ଚଂଚଳ ମନ ସବୁଠେଇ		ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ବିଚରଇ	॥
ଯେତେ ସେ ମନ ଯାଏ ହୁଡ଼ି		ସେତେ ସେଥିରୁ ତାକୁ ଭିଡ଼ି	॥
ବୋଲ ମନେଇ ଆଇତେଇ		ଆତ୍ମା ପାଖରେ ଦେବ ଥୋଇ	॥

(ଗୀତା ଭାଗବତ) (୬/୨୬)

* * * *

“ନ ତତ୍ତ୍ବାସୟତେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ନଶଶାଙ୍କୋ ନପାବକଃ ।

ଯଦଗାତ୍ମା ନ ନିବଂଶ୍ଚେ ତଦ୍ଦାମ ପରମଂ ମମ ॥” (୧୫/୬)

‘ବର୍ଦ୍ଧିତ ମୋହ ଅଭିମାନ		ସକାମ ସଂଗ ବୋଷମାନ	॥
କାମନା ବାସନା ରହିତ		ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନନିତ୍ୟ	॥
ସୁଖ ଦୁଃଖ ବା ହାରଜିତ		ଦୋଷିଧା ଚିନ୍ତା ପରିତ୍ୟକ୍ତ	॥
ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତନ ପରିହରି		ପରମ ଚରଣେ ବିହରି	॥’

(ଗୀତା ଭାଗବତ) (୧୫/୫)

ଯେପରି ବେଦର ଶବ୍ଦପ୍ରାଣରେ “ଅଭେଦ ଦର୍ଶନଂ ଜ୍ଞାନମ୍”

ଏତଦ୍ ସହିତ ସମଦର୍ଶିତା....., ଦିବ୍ୟାନନ୍ଦ....., ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣର ସଦ୍ଭାବନା ଅର୍ଦ୍ଧାଧାଳି ପରି ବଂଦନାୟ ଓ ଗ୍ରହଣାୟ ଅଟେ । ବାସନା, କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ଅହଂକାର, ମମତ୍ବ, ରାଗ, ମୋହ, ମଦ ଓ ମସ୍ତକ, ଦୃଷ୍ଟ, ବୈର, ଓ ହିଂସାରେତଦଗତ୍ବଭୂତ ଏ ସଂସାର..... ! ଅତଏବ ଏ ସଂସାର ସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାରର ଉପାୟ କିଏ..... ?

– କେବଳ ହରି....., ସର୍ବୋପରି ହରି..... !!

‘ହରି ଓଁ ତତ୍ ସତ୍’, ଇତ୍ୟମ୍ ଏହି ଉଚ୍ଚାରଣଟି ଭାବବିନୋଦକ, ବ୍ରହ୍ମ-ବିଦ୍ୟା ଓ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରମୟ, ପ୍ରାଣମୟ/ତ୍ରାଣମୟ, ଅତସ୍ଥିତ ପ୍ରେମମୟ ଓ କୃଷ୍ଣମୟ....., ଏଇଟି ତାଙ୍କର ଭାଷ୍ପର କବିତ୍ବର ସାମଗ୍ରିକ ରୂପ..... !

ଏହା ସୁସ୍ଥଗାର ସ୍ବର୍ଣ୍ଣପଟ ଅଟେ !!

“ଅଥୋତଃ ବ୍ରହ୍ମ ଜିଜ୍ଞାସା.....”

* * *

“.....ତତ୍ତ୍ୱାମ ପରମଂ ମମ ।” (୧୫/୬)

‘ଯାହାକି ତପନ କିରଣ   ।   ନକରିପାରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନ   ॥
ଚନ୍ଦ୍ରମା ଜ୍ୟୋତି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ ।   ଲୁଚଇ ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣେ   ॥
ଯେଉଁଠି ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୱଳନ   ।   ନକରି ପାରେ ଆଲୋକନ   ॥
ପରମ ଧାମ ମୋର ସେହି   ।   ଫେରିବ ନାହିଁ ଗଲେ ଯହିଁ   ॥

(ଗୀତା ଭାଗବତ - ୧୫/୬)

ସେହି ପରମପଦକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ/ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅଗ୍ନି ପ୍ରକାଶିତ କରିପାରେ ନାହିଁ..... ! ଏବଂ
ଯାହାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଜୀବମାନେ ପୁନର୍ବାର ସଂସାରକୁ ଲେଉଟି ଆସଂତି ନାହିଁ; ତାହା ମୋର
ପରମ ଧାମ !

ବିଶେଷକରି ଭ୍ରାତା ଓ ହର୍ତା ବୋଲି ଅନୈଷାରେ ଅଲୌକିକତା....., ପ୍ରାପ୍ତିରେ
ଆପ୍ତକାମର ଅଂତସ୍କରଟି ବାରି ହୋଇଯାଉଛି !

ଯେଉଁଥିରେ ନା ବିଷାଦ....., ନା ଅବିଷାଦ.....,
ଆକାଶରେ ନକ୍ଷତ୍ର ମାନଙ୍କ ପରି ନିତ୍ୟ ଓ ସମାହିତ !
ଅତଃ ଏହା ଶ୍ରେୟ ଓ ଉତ୍କର୍ଷ ..... !

“..... ମମ ବଞ୍ଚାନୁବଞ୍ଚେ ମନୁଷ୍ୟାଃ ପାର୍ଥ ସର୍ବଶଃ ॥”

(ଗୀତା ୩/୨୩)

‘ଜଗତ କରତା ମୁଁ ହୋଇ   ।   ଯେବେ ଅନୀତି ଆଚରଇ   ॥
କର୍ମ ନକରି ଯଥାରୀତି   ।   ଯଦି ନରଖେ କର୍ମ ପ୍ରୀତି   ॥
ମୋହର ଭକ୍ତ ଅନୁଗତ   ।   ଅନୁସରିବେ ସେହି ପଥ   ॥
ଗୁରୁ ହୋଇଲେ କର୍ମଚୋର   ।   ଶିଷ୍ୟ କି ହେବେ ଶ୍ରମବୀର   ॥’

(ଗୀତା ଭାଗବତ - ୩/୨୩)

ଅତଏବ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସ୍ୱୟଂ-ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଏ ଚଉପଦୀ ଧ୍ରୁବପଦ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ !!
ହେ ମାନବ....., ଗୀତାର ଏ କଲ୍ୟାଣମୟୀ ବାଣୀକୁ ଶୁଣ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଅ !

“..... ଅଦଃ ମା ଉପନମତୁ !”

ଛନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ସାଧୁଚରଣ

ଓଁ

ଶ୍ରୀଗଣେଶାୟ ନମଃ

ଗଜାନନଂ ଭୂତଗଣାଦିସେବିତଂ କପିଂ ଜମ୍ବୁଫଳଚାରୁଭକ୍ଷଣମ୍ —
ଉମାସୁତଂ ଶୋକବିନାଶ କାରକଂ ନମାମି ବିଘ୍ନେଶ୍ୱର ପାଦପଙ୍କଜମ୍ —
ବର୍ଷନାଂ ଅର୍ଥସଂଘାନାଂ ରସାନାଂ ଛନ୍ଦସାମପି —
ମଙ୍ଗଳାନାଂ ତ କାଂଚିତ୍ କିଂଚିଦ୍ ବାଣୀ ବିନାୟକୌ —

***

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥାୟ ନମଃ

ମହାସିନ୍ଧୋସ୍ଥାରେ ଗଜପତିପୁରେ ନୀଳଶିଖରେ ।
ଧରାଧାମ୍ନି ପ୍ରୋଦ୍ୟତ୍-ରୁଚି-ରୁଚିର-ରୂପଂ କୃତପଦଂ ।
ସୁଭଦ୍ରାବାମସ୍ତୁ ବରଦ-ବଳଭଦ୍ରେଶ ସହିତଂ ।
ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୧॥

ସମାରାଧ୍ୟାଂ ସର୍ବେଃ ପ୍ରଥିତମହିମାନଂ ସୁରନରେଃ ।
 ଶରଣ୍ୟଂ ଦୀନାନାଂ ଦଳିତଦୁରିତଂ ସ୍ବପ୍ରତିଭୟା ।
 ବୃହତ୍ କାଳାକ୍ଷିଭ୍ୟାଂ ମଥିତକଳିକାଳପ୍ରତିଭୟଂ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୨॥

ନ ଦର୍ଶଂ ଦର୍ଶଂ ତ୍ବାଂ ବିରମତି କଦାପୀକ୍ଷଣପୁଟଂ ।
 ନ ତେ ସ୍ଥାରଂ ସ୍ଥାରଂ ବିରତିମପି ଯାତି ପ୍ରତି ମତିଃ ।
 ନ ଗାୟଂ ଗାୟଂ ତେ ଗୁଣଗଣସମାସ୍ତିର୍ଭବତି ଚେତ୍ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୩॥

ପ୍ରପଂ ପାପାୟା ଭଜତି ଯଦି ତେ ପାଦକମଳଂ ।
 ନ କାଳେ କାଳେ ତ୍ବଂ ତ୍ୟଜସି ଖଲୁ ତଂ ଜାତୁ ପତିତଂ ।
 କଥଂ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତୋ ଭବତି ଭବତାମାଦୃଶଜନୋ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୪॥

ଅହୋ ମୂଢ଼ଃ ସାକ୍ଷାଦ୍ ଦୃତବିଗଳିତଂ ଯତ୍ର ହୃଦୟଂ ।
 ଗିରଃ ସ୍ତକ୍ଷା ବଦ୍ଧାଦର ଜତର ଜଞ୍ଜେହିୟଗଣଃ ।
 ଭତି ଜ୍ଞାନାଜ୍ ଜ୍ଞେୟଂ ଗଣୟତି ଜଗନ୍ନାଥହୃଦୟୋ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୫॥

ନ ମେ ହବ୍ୟଂ ଦ୍ରବ୍ୟଂ ନ ହି କିମପି ଚାର୍ଦ୍ଦ୍ୟଂ ତବକୃତେ ।
 ନ ମେ ଯଜ୍ଞେ ଜ୍ଞାନଂ ନ ଚ ଜପବିଧୌ ନୈବନିୟମେ ।
 ନ ଜାନେ ତେ ପୂଜାଂ ବିବିଧବିଧିନା ମନ୍ତ୍ରମହିତାମ୍ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୬॥

ନ ଯାତେ ସମ୍ପୋଗଂ ନଚିରମପବର୍ଗଂ ନ ଚ ଦିବଂ ।
 ଦିବାରାତ୍ରଂ ଯାତେ ତବ ପଦତଳେ କିନ୍ତୁ ଶରଣମ୍ ।
 ପୁନଃ ସ୍ବାନ୍ତଂ ତୁଭ୍ୟଂ ତ୍ବଦ୍ବିପରଚିତଂ ଦୀୟତେ ଜପଂ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୭॥

ନରା ଧ୍ୟାୟଂ ଧ୍ୟାୟଂ ଚରଣକମଳଂ କଳ୍ପକ୍ଷପରାଃ ।
 ପୁରାଃସ୍ମିନ୍ ସଂସାରେ ତବ କରୁଣୟାଃ ନିଷ୍ପ୍ରତିମିତାଃ ।
 ମମମ୍ବା ନୈବାନ୍ୟତ୍ ପରମପୁରୁଷଂ କେବଳମୃତେ ।
 ଜଗନ୍ନାଥଂ ନାଥଂ ସକଳଜଗତାଂ ନୌମି ସତତଂ ॥୮॥

ଅଥ ଗୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟମ୍

ଗୀତାଶାସ୍ତ୍ରମିଦଂ ପୁଣ୍ୟଂ ଯଃ ପଠେତ୍ପ୍ରୟତଃ ପୁନାନ୍ ।
ବିଷ୍ଣୋଃ ପଦମବାପ୍ନୋତି ଭୟଶୋକାଦିବର୍ଜିତଃ ॥୧॥

ଗୀତାଧ୍ୟୟନ୍ନଶୀଳସ୍ୟ ପ୍ରାଣାୟାମପରସ୍ୟ ଚ ।
ନୈବ ସନ୍ତି ହି ପାପାନି ପୂର୍ବଜନ୍ମକୃତାନି ଚ ॥୨॥

ମଳନିର୍ମୋଚନଂ ପୁଂସାଂ ଜଳସ୍ନାନଂ ଦିନେ ଦିନେ ।
ସକୃଦ୍ଗୀତାମ୍ଭସି ସ୍ନାନଂ ସଂସାରମଳନାଶନମ୍ ॥୩॥

ଗୀତା ସୁଗୀତା କଂବ୍ୟା କିମନୈଃ ଶାସ୍ତ୍ରବିସ୍ତରୈଃ ।
ଯା ସ୍ୱୟଂ ପଢ୍ମନାଭସ୍ୟ ମୁଖପଢ୍ମାଦ୍ଭବିନିଃସୃତା ॥୪॥

ଭାରତାତ୍ମତସର୍ବସ୍ୱଂ ବିଷ୍ଣୋର୍ବକ୍ତ୍ୱାଦ୍ଭବିନିଃସୃତମ୍ ।
ଗୀତାଗଙ୍ଗୋଦକଂ ପୀତ୍ୱା ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନ ବିଦ୍ୟତେ ॥୫॥

ସର୍ବୋପନିଷଦୋ ଗାବୋ ଦୋଗଧା ଗୋପାଳନନ୍ଦନଃ ।
ପାର୍ଥୋ ବସଃ ସୁଧୀର୍ଭୋକ୍ତା ଦୁର୍ଧ୍ରାଂ ଗୀତାତ୍ମତଂ ମହତ୍ ॥୬॥

ଏକଂ ଶାସ୍ତ୍ରଂ ଦେବକୀପୁତ୍ରଗୀତ- ମେକୋ ଦେବୋ ଦେବକୀପୁତ୍ର ଏବ ।
ଏକୋ ମନ୍ତ୍ରସ୍ତସ୍ୟ ନାସ୍ତମାନି ଯାନି କର୍ମାପ୍ୟେକଂ ତସ୍ୟ ଦେବସ୍ୟ ସେବା ॥୭॥

ଅଥ ପ୍ରଥମୋଧ୍ୟାୟଃ

ଅର୍ଜୁନବିଷାଦ ଯୋଗ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଉବାଚ

ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ ସମବେତା ଯୁୟୁସ୍ତବଃ ।

ମାମକାଃ ପାଣ୍ଡବାଶ୍ଚୈବ କିମକୁର୍ବତ ସଞ୍ଜୟ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଉବାଚ (କୁରୁ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର କହିଲେ), ସଞ୍ଜୟ (ହେ ସଞ୍ଜୟ!), ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ (ଧାର୍ମିକ ପରିସର) କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ (କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ) ସମବେତାଃ (ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା) ଯୁୟୁସ୍ତବଃ (ଯୁଦ୍ଧପ୍ରେମୀମାନେ), ମାମକାଃ (ମୋ ନିଜର) ଚ (ତଥା) ପାଣ୍ଡବାଃ (ପଣ୍ଡୁ ପୁତ୍ରମାନେ) ଏବ (ଏହି ସମସ୍ତେ) କିମ୍ (କ'ଣ) ଅକୁର୍ବତ (କରିଲେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ମନେ ଚିନ୍ତି । କୁରୁ ରାଜନ ପଚାରନ୍ତି ॥
ଆହେ ସଞ୍ଜୟ ମନ୍ତ୍ରୀବର ! ଶୁଣାଅ ଯୁଦ୍ଧ ସମାଚାର ॥
ପବିତ୍ର କୁରୁ ରଣାଙ୍ଗନେ । ଏକାଠି ହୋଇ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ॥
ମୋ ପୁତ୍ରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି । ପାଣ୍ଡବ ମାନେ କି କରନ୍ତି ॥୧୧॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱ ତୁ ପାଣ୍ଡବାନୀକଂ ବ୍ୟୁତଂ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନସ୍ତଦା ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟମୁପସଙ୍ଗମ୍ୟ ରାଜା ବଚନମବ୍ରବୀତ୍ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ତଦା (ସେହି ସମୟରେ) ବ୍ୟୁତମ୍ (ଯୁଦ୍ଧର ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା) ପାଣ୍ଡବାନୀକମ୍ (ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷର ସେନାମାନଙ୍କୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ୱ ତୁ (ଦେଖିବା ପରେ) ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଃ (ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟମ୍ (ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ) ଉପସଙ୍ଗମ୍ୟ (ନିକଟକୁ ଯାଇ) ବଚନମ୍ (ବଚନ) ଅବ୍ରବୀତ୍ (କହିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯୁଦ୍ଧର ଆଟ ଘୋଟ ଚାହିଁ । ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ ବୁଝାଇ ॥
ଚକ୍ରବ୍ୟୁହରେ ରହିଛନ୍ତି । ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ପତି ॥
ତାହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଅବସ୍ଥାନ । ଦେଖିଣ ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ॥
ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାଶେ ଯାଇ । ଏମନ୍ତ ବଚନ ବୋଲଇ ॥୨॥

ପଶ୍ୟେତାଂ ପାଶୁପୁତ୍ରାଣାମାଚାର୍ଯ୍ୟ ମହତୀଂ ଚମୂମ୍ ।

ବ୍ୟଢ଼ାଂ ଦୁପଦ ପୁତ୍ରେଣ ତବ ଶିଷ୍ୟେଣ ଧୀମତା ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ହେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ !), ତବ (ତୁମର) ଧୀମତା (ବୁଦ୍ଧିମାନ) ଶିଷ୍ୟେଣ ଦୁପଦପୁତ୍ରେଣ (ଶିଷ୍ୟ ଦୁପଦ ପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଣଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ଵାରା) ବ୍ୟଢ଼ାମ୍ (ତିଆରି କରିଥିବା ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ମଧ୍ୟରେ) ପାଶୁପୁତ୍ରାଣାମ୍ (ପାଶୁପୁତ୍ରମାନଙ୍କର) ଏତାମ୍ (ଏହି) ମହତୀମ୍ (ବିଶାଳ) ଚମୂମ୍ (ସେନା ବାହିନୀକୁ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖନ୍ତୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଗୋସାଇଁ - । ଦୁପଦ ପୁତ୍ରର ବଡ଼େଇ ॥
ପାଶୁବ ପକ୍ଷ ସେନାପତି । ଧୃଷ୍ଣଦ୍ୟୁମ୍ନର କରାମତି ॥
ବ୍ୟୁହ ରଚିଣ କଉଶଳେ । ସଜାଇ ଅଛି ଯୋଦ୍ଧାକୁଳେ ॥
ସୈନ୍ୟ ସଜାଣ ଏହିପରି । ତୁମ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ବାହାଦୂରୀ ॥୩॥

ଅତ୍ର ଶୂରା ମହେଷ୍ଠାସା ଭୀମାର୍ଜୁନସମା ଯୁଧ୍ଵ ।

ଯୁଯୁଧାମନୋ ବିରାଟଃ ଦୁପଦଃ ମହାରଥଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅତ୍ର (ଏଠାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ) ଶୂରାଃ (ଶୂର ବୀରମାନେ) ମହେଷ୍ଠାସାଃ (ବିରାଟ ବିରାଟ ଧନୁର୍ବାଣ ସହିତ ଆୟୁଧ ମାନ ଧରିଛନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଯୁଧ୍ଵ (ଯୁଦ୍ଧରେ) ଭୀମାର୍ଜୁନସମାଃ (ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି) ଯୁଯୁଧାମନଃ (ମହାନ ଯୋଦ୍ଧା ଯୁଯୁଧାନ) ବିରାଟଃ (ବିରାଟ ରାଜା) ଚ (ତଥା) ମହାରଥଃ (ମହାରଥୀ) ଦୁପଦଃ (ଦୁପଦ ରାଜା ବି ଅଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖ ଏଠାରେ ଯୋଦ୍ଧାଗଣ । ଧରି ଅଛନ୍ତି ଧନୁର୍ବାଣ ॥
ଅର୍ଜୁନ ଗାଣ୍ଡୀବ ସମାନ । ଆୟୁଧମାନ ତେଜୀୟାନ ॥
ଯୁଦ୍ଧରେ ବୀର ଭୀମସେନ । ଅର୍ଜୁନ ଶିଷ୍ୟ ଯୁଯୁଧାନ ॥
ଦୁପଦ ରାଜା ଯୁଧ୍ଵପତି । ଆହୁରି କେତେ ମହାରଥୀ ॥୪॥

ଧୃଷ୍ଣକେତୁଃକେଚିତାନଃ କାଶିରାଜଃ ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ।

ପୁରୁଜିତ୍‌କୁନ୍ତିଭୋଜଃ ଶୈବ୍ୟଃ ନରପୁଂଗବଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧୃଷ୍ଣକେତୁଃ (ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଣକେତୁ) ଚ (ଏବଂ) କେଚିତାନଃ (ଯାଦବ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ କେଚିତାନ) ଚ (ତଥା) ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ୍ କାଶିରାଜଃ (ମହା ପରାକ୍ରମୀ କାଶୀରାଜା) ପୁରୁଜିତ୍ (ପୁରୁଜିତ), ଚ (ଏବଂ) କୁନ୍ତିଭୋଜଃ (କୁନ୍ତିଭୋଜ) ଚ (ଏବଂ) ନରପୁଂଗବଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା) ଶୈବ୍ୟଃ (ଶୈବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖନ୍ତୁ ଧୃତକେତୁ ସୈନ୍ୟ	।	ଯାଦବ ବୀର କେଚିତାନ	॥
ମହା ବିକ୍ରମୀ କାଶିରାଜ	।	ପୁରୁଜିତ ଓ କୁନ୍ତିଭୋଜ	॥
ଯେତେକ ସଇନ୍ୟ ସାମନ୍ତ	।	ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ବଳବନ୍ତ	॥
ଶୈବ୍ୟ ସମେତ ମହାବୀର	।	ଏକତ୍ର ଯୋଦ୍ଧା ଅସୁମାର	॥୫॥

ଯୁଧାମନ୍ୟୁଃ ବିକ୍ରାନ୍ତ ଉତ୍ତମୌଜାଃ ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ।

ସୌଭଦ୍ରୋ ଦ୍ରୌପଦେୟାଃ ସର୍ବେ ଏବ ମହାରଥାଃ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିକ୍ରାନ୍ତଃ ଯୁଧାମନ୍ୟୁଃ (ମହା ପରାକ୍ରମୀ ଯୁଧାମନ୍ୟୁ) ଚ (ଏବଂ) ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ଉତ୍ତମୌଜାଃ (ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉତ୍ତମୌଜା) ସୌଭଦ୍ରଃ (ସୁଭଦ୍ରା ପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁ) ଚ (ଏବଂ) ଦ୍ରୌପଦେୟାଃ (ଦ୍ରୌପଦାଙ୍କର ପାତ୍ର ପୁତ୍ର ଗଣ) ସର୍ବେ ଏବ (ଏହି ସମସ୍ତ) ମହାରଥାଃ (ମହାରଥୀ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖ ବୀରଙ୍କ ସାଜସଜ୍ଜା	।	ମହା ବିକ୍ରମୀ ଉତ୍ତମୌଜା	॥
ପାତ୍ରାଳ ଦେଶର ବିକ୍ରାନ୍ତ	।	ଯୁଧାମନ୍ୟୁ ବି ଉପସ୍ଥିତ	॥
ଦ୍ରୌପଦୀ ପୁତ୍ର ପାତ୍ରରଥୀ	।	ଅଭିମନ୍ୟୁକୁ କରି ସାଥୀ	॥
ଏହି ସମସ୍ତ ଯୋଦ୍ଧାଶାଳୀ	।	ଏକ୍ତ ଆରେକ ମହାବଳୀ	॥୬॥

ଅସ୍ଥାକଂ ତୁ ବିଶିଷ୍ଟା ଯେ ତାନ୍ନିବୋଧ ଦ୍ଵିଜୋଽମ ।

ନାୟକା ମମ ସୈନ୍ୟସ୍ୟ ସଞ୍ଜାର୍ଥଂ ତାନ୍‌ବ୍ରବୀମି ତେ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦ୍ଵିଜୋଽମ (ହେ ଦ୍ଵିଜବର !), ଅସ୍ଥାକମ୍ (ଆୟମାନଙ୍କର) ତୁ (ମଧ୍ୟ) ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ବିଶିଷ୍ଟା (ପ୍ରମୁଖ ଯୋଦ୍ଧା), ତାନ୍ (ସେମାନଙ୍କୁ) ନିବୋଧ (ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତୁ) । ତେ (ଆପଣଙ୍କର) ସଞ୍ଜାର୍ଥମ୍ (ଜାଣିବା ପାଇଁ) ମମ (ମୋର) ସୈନ୍ୟସ୍ୟ (ସେନାମାନଙ୍କର) ନାୟକାଃ (ଯେଉଁମାନେ ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ) ତାନ୍ (ସେମାନଙ୍କୁ) ବ୍ରବୀମି (କହୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏବେ ଦେଖିବା ଦ୍ଵିଜବର ! । ଆମ୍ଭ ସଭ୍ୟମୟ ପରୁଆର ॥
 ବିଶିଷ୍ଟ ଯୋଦ୍ଧା ଯେଉଁମାନେ । ଜାଣ ତାହାକୁ ମନ ଧାନେ ॥
 ମୋହର ଯେତେକ ପ୍ରମୁଖ । ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ॥
 ତାହାଙ୍କୁ ଜାଣିବାର ପାଇଁ । କହୁଛି ସଂଖ୍ୟା କରି ମୁହିଁ ॥୭॥

ଭବାନ୍ ଭୀଷ୍ମଃ କର୍ଣ୍ଣଃ କୃପଃ ସମିତିଞ୍ଜୟଃ ।

ଅଶ୍ଵତ୍ଥାମା ବିକର୍ଣ୍ଣଃ ସୌମଦଂସ୍ରଥୈବ ଚ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭବାନ୍ (ଆପଣ) ଚ (ଏବଂ) ଭୀଷ୍ମଃ (ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ) ଚ (ତଥା) କର୍ଣ୍ଣଃ (ମହାବୀର କର୍ଣ୍ଣ) ଚ (ଏବଂ) ସମିତିଞ୍ଜୟଃ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟଃ (ସଂଗ୍ରାମ ବିଜୟୀ କୃପା ଚାର୍ଯ୍ୟ) ଚ (ଆହୁରି) ତଥା ଏବ (ସେହିପରି) ଅଶ୍ଵତ୍ଥାମା (ଅଶ୍ଵତ୍ଥାମା) ବିକର୍ଣ୍ଣଃ (ବିକର୍ଣ୍ଣ) ଚ (ଏବଂ) ସୌମଦଂସ୍ର (ସୋମଦଂସ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୂରିଶ୍ଵରା ବି ଅଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ଵୟଂ ଆପଣ ଯୋଦ୍ଧାବହ । ତା'ସଙ୍ଗେ ଭୀଷ୍ମ ପିତାମହ ॥
 ଦୁର୍ଜୟୀ କର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗରାଜ । ଯୁଦ୍ଧ ବିଜୟୀ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ ॥
 ବିକର୍ଣ୍ଣ ମୋର ସହୋଦର । ସୋମଦଂସ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବର ॥
 ତୁମ୍ଭ ସୁପୁତ୍ର ଅଶ୍ଵତ୍ଥାମା । ଏପରି ଯେତେ ଯୋଦ୍ଧାନାମା ॥୮॥

ଅନ୍ୟେ ଚ ବହବଃ ଶୂରା ମଦର୍ଥେ ତ୍ୟକ୍ତଜୀବିତାଃ ।

ନାନାଶସ୍ତ୍ରପ୍ରହରଣାଃ ସର୍ବେ ଯୁଦ୍ଧବିଶାରଦାଃ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନ୍ୟେ ଚ (ଏହାଛଡ଼ା ମଧ୍ୟ) ବହବଃ (ଅନେକ) ଯୁଦ୍ଧବିଶାରଦାଃ (ରଣ କୌଶଳୀ) ନାନାଶସ୍ତ୍ରପ୍ରହରଣାଃ (ବହୁତ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଚଳେଇବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ) ଶୂରାଃ (ଶୂରବୀରମାନେ) ସର୍ବେ (ସମସ୍ତେ) ମଦ୍-ଅର୍ଥେ (ମୋ ପାଇଁ) ତ୍ୟକ୍ତଜୀବିତାଃ (ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରିଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହା ଛଡ଼ା ବି ଆଉ କେତେ	।	ବୀର ପୁଙ୍ଗବ ବହୁମତେ	॥
ଲଢ଼ି ସମସ୍ତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ	।	ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳେ ବିଚକ୍ଷଣ	॥
ନାନା ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର	।	ଚଳାଇବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ	॥
ବଞ୍ଚିବା ଆଶା ଛାଡ଼ିଦେଇ	।	ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋ ପାଇଁ	॥୯॥

ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଂ ତଦସ୍ଥାକଂ ବଳଂ ଭୀଷ୍ମାଭିରକ୍ଷିତମ୍ ।

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଂ ଦ୍ଵିଦମେତେଷାଂ ବଳଂ ଭୀମାଭିରକ୍ଷିତମ୍ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭୀଷ୍ମ-ଅଭିରକ୍ଷିତମ୍ (ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବା) ଅସ୍ଥାକମ୍ (ଆମର) ତତ୍ ବଳମ୍ (ସେହି ସେନାବଳ) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତମ୍ (ଅସମର୍ଥ ଜଣା ପଡ଼ୁଛନ୍ତି), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଭୀମ-ଅଭିରକ୍ଷିତମ୍ (ଭୀମଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୁରକ୍ଷିତ) ଏତେଷାମ୍ (ଏମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ପାଣ୍ଡବ ମାନଙ୍କର) ଇଦଂ ବଳମ୍ (ଏହି ସେନାବଳ) ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତମ୍ (ସମର୍ଥ ଅଟନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧକୁ ସମର୍ଥ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆମର ସେନାନୀ ସମସ୍ତ	।	ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୁରକ୍ଷିତ	॥
ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ବୃଦ୍ଧ ତାତ	।	ସେନା ରକ୍ଷଣେ ଅସମର୍ଥ	॥
ପରନ୍ତୁ ପାଣ୍ଡବ ସଇନ୍ୟ	।	ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ଭୀମସେନ	॥
ବିଶାଳ ବିକ୍ରମ କାରଣେ	।	ସମର୍ଥ ସୈନ୍ୟ ସୁରକ୍ଷଣେ	॥୧୦॥

ଅୟନେଷୁ ଚ ସର୍ବେଷୁ ଯଥାଭାଗମବସ୍ଥିତାଃ ।

ଭୀଷ୍ମମେବାଭିରକ୍ଷନ୍ତୁ ଭବନ୍ତଃ ସର୍ବ ଏବ ହି ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ(ପୁନଶ୍ଚ) ଭବନ୍ତଃ (ଆପଣମାନେ) ସର୍ବେ ଏବ (ସମସ୍ତେ ଏହିପରି ଭାବେ) ସର୍ବେଷୁ
ଅୟନେଷୁ (ସମସ୍ତ ବ୍ୟୁତ ଦ୍ଵାର ଦେଇ) ଯଥାଭାଗମ୍ (ଯଥା ପ୍ରକାର ଅଲଗା ଅଲଗା
ଭାବରେ) ଅବସ୍ଥିତାଃ (ଅବସ୍ଥାନ କରି) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଭୀଷ୍ମମ୍ (ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ) ଏବ
(କେବଳ) ଅଭିରକ୍ଷନ୍ତୁ (ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେନାଙ୍କୁ କରି ସମୋଧନ । କୁହନ୍ତି ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ॥
ଆପଣମାନେ ଯଥା ଭାବେ । ବ୍ୟୁତ ଦ୍ଵାରରେ ରହି ସର୍ବେ ॥
ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ସକାଶେ । ପ୍ରତି ବ୍ୟୁତର ଦ୍ଵାର ଦେଶେ ॥
ଶିଖଣ୍ଡୀ ହୋଇଲେ ବାହାର । ପିତାମହଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କର ॥୧୧॥

ତସ୍ୟ ସଂଜନୟନ୍ ହର୍ଷଂ କୁରୁବୃଦ୍ଧଃ ପିତାମହଃ ।

ସିଂହନାଦଂ ବିନଦେଧାଜ୍ଞେଃ ଶଙ୍ଖଂ ଦଧ୍ଵୋ ପ୍ରତାପବାନ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ୟ (ତାହାର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର) ହର୍ଷମ୍ (ଆନନ୍ଦ) ସଞ୍ଜନୟନ୍ (ସୃଷ୍ଟି
କରିବା ପାଇଁ) କୁରୁବୃଦ୍ଧଃ (କୁରୁ ବଂଶର ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ) ପ୍ରତାପବାନ୍ (ମହା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ)
ପିତାମହଃ (ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ) ସିଂହନାଦମ୍ (ସିଂହ ଗର୍ଜନ କଲାପରି) ବିନଦ୍ୟ (ନାଦ
କରି) ଉଜ୍ଜେଃ (ବହୁ ଯୋରରେ) ଶଙ୍ଖମ୍ (ଶଙ୍ଖ) ଦଧ୍ଵୋ (ବଜାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ହୃଦୟରେ । ଆନନ୍ଦ ଭରିବା ଆଶାରେ ॥
କୌରବ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତାମହ । ମନରେ ଭରିଣ ଉତ୍ସାହ ॥
ଅତି ଉଚ୍ଚରେ ଗଲା ତେଜି । ଶାଞ୍ଜୁଳ ପରାୟ ଗରଜି ॥
ମହା ପ୍ରତାପୀ କୁରୁ ବୃଦ୍ଧ । ଉଜ୍ଜେ କରିଲେ ଶଙ୍ଖନାଦ ॥୧୨॥

ତତଃ ଶଙ୍ଖାଂ ଭୈର୍ଯ୍ୟଂ ପଶ୍ବାନକଗୋମୁଖାଃ ।

ସହସୈବାଭ୍ୟହନ୍ୟନ୍ତ ସ ଶତସ୍ତୁମ୍ଭଲୋଭବତ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତଃ (ତାହାପରେ) ଶଙ୍ଖାଃ (ଅନେକ ଶଙ୍ଖମାନ) ଚ (ଏବଂ) ଭୈର୍ଯ୍ୟଃ (ଭେରୀ ତୁରୀମାନ) ଚ (ତଥା) ପଶ୍ବାନକଗୋମୁଖାଃ (ଡୋଲ, ମର୍ଦ୍ଦଳ ଓ ରଣସିଂଘାମାନ) ସହସ୍ରା (ଏକା ସାଥରେ) ଏବ (ଏହିପରି ଭାବେ) ଅଭ୍ୟହନ୍ୟନ୍ତ (ବାଜି ଉଠିଲା) ସଃ ଶତଃ (ସେହି ଶତ) ତୁମ୍ଭଲଃ (ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର) ଅଭବତ୍ (ହୋଇ ଉଠିଲା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତାଙ୍କ ପଛରେ ଏହିପରି । ବାଜି ଉଠିଲା ଭେରୀ ତୁରୀ ॥
ଶୁଭିଲା ଶୁଭ ଶଙ୍ଖନାଦ । ଡୋଲ ମର୍ଦ୍ଦଳ ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ ॥
ନାଗରୀ ନରଶିଂଘା ଭେରୀ । ତା ସଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗଳ ମହୁରୀ ॥
ଏକା ସାଥରେ ସବୁ ବାଦ୍ୟ । ଶୁଭିଲା ତୁମ୍ଭଲ ଶବଦ ॥୧୩॥

ତତଃ ଶ୍ଵେତେର୍ହର୍ଯ୍ୟେର୍ଯୁକ୍ତେ ମହତି ସ୍ୟନ୍ଦନେ ସ୍ଥିତୌ ।

ମାଧବଃ ପାଣ୍ଡବଶ୍ଚୈବ ଦିବ୍ୟୌ ଶଙ୍ଖୌ ପ୍ରଦଧ୍ମତୁଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତଃ (ତାହାପରେ) ଶ୍ଵେତେଃ-ହର୍ଯ୍ୟେଃ (ଧଳା ଘୋଡ଼ାରେ) ଯୁକ୍ତେ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇଥିବା) ମହତି (ମହାନ) ସ୍ୟନ୍ଦନେ (ରଥ ଉପରେ) ସ୍ଥିତୌ (ରହି) ମାଧବଃ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ଚ (ଏବଂ) ପାଣ୍ଡବଃ (ପାଣ୍ଡବମାନେ) ଏବ (ମଧ୍ୟ) ଦିବ୍ୟୌ (ଦିବ୍ୟ) ଶଙ୍ଖୌ (ଶଙ୍ଖ ଦୁଇଟିକୁ) ପ୍ରଦଧ୍ମତୁଃ (ଯୋରରେ ବଜାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତାପରେ ପାଣ୍ଡବ ଶିବିରେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଥରେ ॥
ଧବଳ ବର୍ଷ ଅଶ୍ଵ-ଯୁକ୍ତ । ମହାନ ରଥେ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ॥
ପଶୁ ସେନାଙ୍କ ପ୍ରୋତ୍ସାହନେ । ସଂକେତ ଦେଇ ଅରଜୁନେ ॥
ଉଭୟେ ଶୁଭ ଶଙ୍ଖ ନେଲେ । ଏକତ୍ର ତୁଙ୍ଗେ ବଜାଇଲେ ॥୧୪॥

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟଂ ହୃଷିକେଶୋ ଦେବଦଂଂ ଧନଞ୍ଜୟଃ ।

ପୌଷ୍ଟଂ ଦଧ୍ନୌ ମହାଶଙ୍ଖଂ ଭୀମକର୍ମା ବୃକୋଦରଃ ॥୧୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ହୃଷିକେଶଃ (ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟଂ (ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ନାମକ ଶଙ୍ଖ) ଧନଞ୍ଜୟଃ (ଅର୍ଜୁନ) ଦେବଦଂଂ (ଦେବଦଂଂ ନାମକ ଶଙ୍ଖକୁ) ଭୀମକର୍ମା (ଭୟଙ୍କର କର୍ମ କରିବା ବାଲା) ବୃକୋଦରଃ (ଭୀମ) ପୌଷ୍ଟଂ (ପୌଷ୍ଟ ନାମକ) ମହାଶଙ୍ଖଂ (ମହାନ ଶଙ୍ଖକୁ) ଦଧ୍ନୌ (ବଜାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଶିଷ୍ଟ ଶଙ୍ଖ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ		ବଜାଇ ଥିଲେ ଭଗବାନ	॥
ଦେବରାଜଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ		ଅର୍ଜୁନ ଶଙ୍ଖ ଦେବଦଂଂ	॥
ଭୀମଙ୍କ ଶଙ୍ଖ ମହାକାର		ଅଟେ ପୌଷ୍ଟ ନାମ ତା'ର	॥
ତ୍ରିଶଙ୍ଖ ଶବଦ ଶୁଭିଲା		ଗଗନ ପବନ କମ୍ପିଲା	॥୧୫॥

ଅନନ୍ତବିଜୟଂ ରାଜା କୁନ୍ତି-ପୁତ୍ରୋ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଃ ।

ନକୂଳଃ ସହଦେବଃ ସୁଘୋଷମଣିପୁଷ୍ପକୌ ॥୧୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁନ୍ତିପୁତ୍ର (କୁନ୍ତୀଙ୍କର ପୁତ୍ର) ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଃ (ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିର) ଅନନ୍ତ ବିଜୟଂ (ଅନନ୍ତ ବିଜୟ ନାମକ ଶଙ୍ଖକୁ ବଜାଇଛନ୍ତି), ନକୂଳଃ (ନକୂଳ) ଚ (ଏବଂ) ସହଦେବଃ (ସହଦେବ) ସୁଘୋଷମଣିପୁଷ୍ପକୌ (ସୁଘୋଷ ଓ ମଣିପୁଷ୍ପକ ନାମକ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନନ୍ତ ବିଜୟ ନାମରେ		ଶୁଭ ଶଙ୍ଖକୁ ଘେନି କରେ	॥
କୁନ୍ତୀ ନନ୍ଦନ ଯୁଧିଷ୍ଠିର		ବଜାଇଥିଲେ ଘନ ଘୋର	॥
ସୁଘୋଷ ଶଙ୍ଖ ସୁମଙ୍ଗଳ		ବଜାଇ ଅଛନ୍ତି ନକୂଳ	॥
ମଣି ପୁଷ୍ପକ ନାମ ବହି		ସହଦେବଙ୍କ ଶଙ୍ଖ ସେହି	॥୧୬॥

କାଶ୍ୟପ ପରମେଷ୍ଠାୟଃ ଶିଖଣ୍ଡଃ ଚ ମହାରଥଃ ।

ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନୋ ବିରାଟଃ ସାତ୍ୟକିଞ୍ଚ ପରାଜିତଃ ॥୧୭॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରମେଷ୍ଠାୟଃ (ମହା ଧନୁର୍ଦ୍ଧର) କାଶ୍ୟପ (କାଶୀ ରାଜା) ଚ (ଏବଂ) ମହାରଥଃ (ମହାରଥୀ) ଶିଖଣ୍ଡଃ (ଶିଖଣ୍ଡୀ) ଚ (ତଥା) ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନଃ (ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ), ଚ (ଏବଂ) ବିରାଟଃ (ବିରାଟ ରାଜା) ଚ (ଏବଂ) ଅପରାଜିତଃ ସାତ୍ୟକିଃ (ପରାଜିତ ହୋଇ ନଥିବା ରାଜା ସାତ୍ୟକି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ   ।   କାଶୀରାଜା ବି ଉପସ୍ଥିତ   ॥
 ନୁହେଁ ପୁରୁଷ ନୁହେଁ ନାରୀ   ।   ଶିଖଣ୍ଡ଼ ମଧ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ପରି   ॥
 ସେନା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ   ।   ଆବର ବିରାଟ ରାଜନ   ॥
 ଅଜୟ ସାତ୍ୟକିଙ୍କୁ ଘେନି   ।   ସର୍ବେ କରନ୍ତି ଶଙ୍ଖଧ୍ବନୀ   ॥୧୭॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଦ୍ରୁପଦୋ ଦ୍ରୌପଦେୟାଃ ସର୍ବଶଃ ପୃଥ୍ବୀପତେ ।

ସୌଭଦ୍ରଃ ମହାବାହୁଃ ଶଙ୍ଖାନନ୍ଦଧ୍ବଃ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ॥୧୮॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୃଥ୍ବୀ ପତେ (ହେ ମହିପତି ରାଜନ!), ଦ୍ରୁପଦଃ (ରାଜା ଦ୍ରୁପଦ) ଚ (ଏବଂ) ଦ୍ରୌପଦେୟାଃ (ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ପାଞ୍ଚପୁତ୍ର) ଚ (ଏବଂ) ମହାବାହୁଃ ସୌଭଦ୍ରଃ (ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ପୁତ୍ର ମହାବାହୁ ଅଭିମନ୍ୟୁ) ସର୍ବଶଃ (ସବୁ ଦିଗରୁ) ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ (ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ) ଶଙ୍ଖାନନ୍ଦ (ଶଙ୍ଖମାନଙ୍କୁ) ଦଧ୍ବଃ (ବଜାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ କୌରବ ରାଜନ !   ।   ଦୁର୍ଜୟ ଦ୍ରୁପଦ ରାଜନ   ॥
 ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ପାଞ୍ଚପୁତ୍ର   ।   ସୁଭଦ୍ରା ପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁ   ॥
 ଏ ଯେଉଁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ବୀର   ।   ପାଣ୍ଡବ ସେନାନୀ ମଧ୍ୟର   ॥
 ସଭିଏଁ ଯୁଦ୍ଧ ଅନୁକୂଳେ   ।   ମଙ୍ଗଳ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଲେ   ॥୧୮॥

ସ ଘୋଷୋ ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାଣାଂ ହୃଦୟାନି ବ୍ୟଦାରୟତ୍ ।

ନଭଃ ପୃଥିବୀଂ ଚୈବ ତୁମ୍ଭଲୋଽବ୍ୟନ୍ତୁନାଦୟନ୍ ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଃ (ସେହି) ତୁମ୍ଭଲଃ (ଭୟଙ୍କର) ଘୋଷଃ (ଶବ୍ଦ) ନଭଃ (ଅକାଶ) ଚ (ତଥା) ପୃଥିବୀମ୍ (ପୃଥିବୀକୁ) ଏବ (ବି) ବ୍ୟନ୍ତୁନାଦୟନ୍ (ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ କରି) ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାଣାମ୍ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସେନା ମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ କୌରବ ସେନା ମାନଙ୍କର) ଚ (ମଧ୍ୟ) ହୃଦୟାନି (ହୃଦୟ ମାନଙ୍କୁ) ବିଦାରୟତ୍ (ଚିରି ପକାଇଲା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକତ୍ର ସର୍ବ ଶଙ୍ଖ ନାଦ । ପ୍ରକାଶି ଭୀଷଣ ଶବଦ ॥
ବ୍ୟାପିଲା ଗଗନ ପବନ । କମ୍ପିଲା କୁରୁ ରଣାଙ୍ଗନ ॥
ଶୁଣି ଏ ଘୋର ପ୍ରତିଧ୍ବନି । ଶକ୍ତିତ କୌରବ ସେନାନୀ ॥
ବ୍ୟାକୁଳେ ସର୍ବେ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ । ସତେ କି ହୃଦ ବିଦାରିତ ॥୧୯॥

ଅଥ ବ୍ୟବସ୍ଥିତାନୃଷ୍ଣା ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାନ୍ କପିଧ୍ବଜଃ ।

ପ୍ରବୃଢ଼ ଶସ୍ତ୍ରସମ୍ପାତେ ଧନୁରୁଦ୍ୟମ୍ୟ ପାଣ୍ଡବଃ ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥ (ଏହାପରେ) ଶସ୍ତ୍ରସମ୍ପାତେ (ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଚଳାଇବାକୁ) ପ୍ରବୃଢ଼ (ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବା ବେଳେ) ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାନ୍ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର କୁରୁ ସେନାଙ୍କୁ) ବ୍ୟବସ୍ଥିତାନ୍ (ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା) ନୃଷ୍ଣା (ଦେଖି) କପିଧ୍ବଜଃ ପାଣ୍ଡବଃ (କପିଧ୍ବଜ ଉଡୁଥିବା ରଥରେ ବସିଥିବା ଅର୍ଜୁନ) ଧନୁଃ (ଧନୁକୁ) ଉଦ୍ୟମ୍ୟ (ଉଠାଇ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ସେନା ଏହାପରେ । ଅସ୍ତ୍ର ଉଠାଇ ନିଜ କରେ ॥
ପାଣ୍ଡବ କୌରବ ସମେତ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ହୋଇଲେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ॥
ଏହି ସମୟେ ବୀର ପାର୍ଥ । ଆରୋହି କପିଧ୍ବଜ ରଥ ॥
ସମ୍ମୁଖେ ଦେଖି ଶତ୍ରୁଗଣ । ଉଠାଇ ନିଜ ଧନୁ ବାଣ ॥୨୦॥

.....ପରବଂଶୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ହୃଷୀକେଶଂ ତଦା ବାକ୍ୟମିଦମାହ ମହାପତେ ।

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସେନୟୋରୁଭୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ରଥଂ ସ୍ଥାପୟ ମେଃରୂପତ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାପତେ (ହେ ପୃଥ୍ବୀ ପତି ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର!), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ହୃଷୀକେଶମ୍ (ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ) ଇଦଂ ବାକ୍ୟମ୍ (ଏହି କଥା) ଆହ (କହିଲେ) । ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଅରୂପତ (ହେ ଅରୂପ!), ଉଭୟୋଃ- ସେନୟୋଃ (ଉଭୟ ସେନାଙ୍କର) ମଧ୍ୟେ (ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ) ମେ (ମୋର) ରଥମ୍ (ରଥକୁ) ସ୍ଥାପୟ (ରୋକି ଦିଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ କୌରବ ରାଜନ ! । ଗାଣ୍ଡିବ ହସ୍ତେ ଅରଜୁନ ॥
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କରି ସମୋଧନ । କହିଲେ ଏସନ ବଚନ ॥
ଆହେ ଅରୂପ ଦାମୋଦର ! । ଏତିକି ମିନତି ମୋହର ॥
ଉଭୟ ସେନାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ରଥକୁ ମୋର ରଖିବାରେ ॥୨୧॥

ଯାବଦେତାନ୍ ନିରୀକ୍ଷେତ୍ ଯୋଜୁକାମାନବସ୍ଥିତାନ୍ ।

କୈର୍ମୟା ସହ ଯୋଦ୍ଧବ୍ୟମସ୍ମିନ୍ ରଣସମୁଦ୍ୟମେ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏତାନ୍ (ଏହିସବୁ) ଅବସ୍ଥିତାନ୍ (ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା) ଯୋଦ୍ଧକାମାନ (ଯୁଦ୍ଧ ଆକାଂକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଯାବତ୍ (ତିକିଏ) ନିରୀକ୍ଷେ (ନିରୀକ୍ଷଣ କରେ), ଅସ୍ମିନ୍ (ଏହି) ରଣସମୁଦ୍ୟମେ (ଯୁଦ୍ଧର ଆୟୋଜନରେ) କୈଃ (କେଉଁ ମାନେ) ମୟା ସହ (ମୋ ସହିତ) ଯୋଦ୍ଧବ୍ୟମ୍ (ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିରେଶ୍ ମୁହିଁ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟ । କରିବି ତିକେ ଅନୁମାନ ॥
କିଏ ସେ ବୀର ଯୋଦ୍ଧାଶାଳୀ । ରଣ କୁଶଳୀ ମହାବଳୀ ॥
ଯୁଦ୍ଧ ଆଗ୍ରହୀ କେଉଁମାନେ । ଅଛନ୍ତି ଏହି ରଣାଙ୍ଗନେ ॥
ମୋ ସଙ୍ଗେ କରିବେ ସମର । ଏପରି ଯୋଗ୍ୟତା କାହାର ॥୨୨॥

ଯୋହ୍ୟମାନାନବେକ୍ଷେଃଞ୍ଚ ଯ ଏତେଞ୍ଚ ସମାଗତାଃ ।

ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରସ୍ୟ ଦୁର୍ଭୁକ୍ତେର୍ଯୁକ୍ତେ ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷବଃ ॥୨୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୁର୍ଭୁକ୍ତେଃ (ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତ) ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରସ୍ୟ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର) ଯୁକ୍ତେ (ଯୁଦ୍ଧରେ)
ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷବଃ (ମଙ୍ଗଳ କାମନା କାରୀ) ଏତେ ଯେ (ଏହି ଯେଉଁମାନେ) ଅତ୍ର (ଏଠାକୁ)
ସମାଗତାଃ (ଆସିଥିବା) ଯୋହ୍ୟମାନାନ୍ (ଯୁଦ୍ଧକାରୀ ମାନଙ୍କୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅବେକ୍ଷେ
(ଚିକିଏ ଦେଖୁନିଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁର୍ଭୁଦ୍ଧି ଦୁର୍ଭୁକ୍ତ ଦୁର୍ଜନେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗଣେ ॥
କିଏ ସେ ଯୋଦ୍ଧା ଅତି ପ୍ରିୟ । କୌରବେ ହୋଇଣ ସହାୟା॥
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମ ନିମିତ୍ତ । ଏଠାରେ ଏବେ ଉପସ୍ଥିତ ॥
ଏପରି ଯୁଦ୍ଧପ୍ରେମୀ ବୀରେ । ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରେ ॥୨୩॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତୋ ହୃଷୀକେଶୋ ଗୁଡ଼ାକେଶେନ ଭାରତ ।

ସେନୟୋରୁଭୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥାପୟିତ୍ବା ରଥୋଽଫମ୍ ॥୨୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର!),
ଗୁଡ଼ାକେଶେନ (ନିଦ୍ରା ବିଜୟୀ ଅର୍ଜୁନ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଉକ୍ତଃ (କହିବାରୁ) ହୃଷୀକେଶଃ
(ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ଉଭୟୋଃ (ଉଭୟ) ସେନୟୋଃ (ସେନାମାନଙ୍କର) ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ
ରଥ-ଉଠାମ୍ (ମହାନ ରଥକୁ) ସ୍ଥାପୟିତ୍ବା (ସ୍ଥିର କରିଦେଇ...)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମୁଖ ଚାହିଁ । ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ ବୁଝାଇ ॥
ଅର୍ଜୁନ ଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି । ଅଶ୍ୱ ଆକର୍ଷିତ କ୍ରପାଣି ॥
ଦିବ୍ୟ ଉଠାମ ରଥ ବାହି । ଉଭୟ ସେନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ॥
କୌରବ ସେନାଙ୍କ ଆଗର । ରଥକୁ ଧୀରେ କଲେ ସ୍ଥିର ॥୨୪॥

.....ପରବଂଶୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଭୀଷ୍ମଦ୍ରୋଣପ୍ରମୁଖତଃ ସର୍ବେଷାଂ ମହୀକ୍ଷିତାମ୍ ।

ଉବାଚ ପାର୍ଥ ପଶ୍ୟେତାନ୍ ସମବେତାନ୍ କୁରୁନିତି ॥୨୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭୀଷ୍ମଦ୍ରୋଣପ୍ରମୁଖତଃ(ଭୀଷ୍ମ ତଥା ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗରେ) ତ (ଏବଂ) ସର୍ବେଷାମ୍ (ସମସ୍ତ) ମହୀକ୍ଷିତାମ୍ (ମହିପତି ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜାମାନଙ୍କ ଆଗରେ) ଇତି (ଏହିପରି) ଉବାଚ (କହିଲେ) । ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଏତାନ୍ (ଏହି ସମସ୍ତ) ସମବେତାନ୍ (ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା) କୁରୁନ୍ (କୌରବ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚତୁର ଭାବେ ଚକ୍ରଧାରୀ । ରଥକୁ ରଖିଲେ ଏପରି ॥
ଆଗରେ ଯେତେକ ରାଜନ । ସଭିଏଁ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ ॥
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ । ରଖାଇ ଶବ୍ଦସାତୀ ବୀରେ ॥
କହିଲେ ଦେଖ ଆହେ ପାର୍ଥ । କୌରବ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ॥୨୫॥

ତତ୍ରାପଶ୍ୟତ୍ ସ୍ଥିତାନ୍ ପାର୍ଥଃ ପିତୃନଥ ପିତାମହାନ୍ ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟାନ୍ ମାତୁଳାନ୍ ଭ୍ରାତୃନ୍ ପୁତ୍ରାନ୍ ପୌତ୍ରାନ୍ ସଖୀଂସ୍ତଥା ॥୨୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥ (ଏହାପରେ) ପାର୍ଥଃ (ଅର୍ଜୁନ) ତତ୍ର (ସେଠାରେ) ସ୍ଥିତାନ୍ (ରହିଥିବା) ପିତୃନ୍ (ପିତା ସମାନ ଲୋକଙ୍କୁ), ପିତାମହାନ୍ (ପିତାମହ ମାନଙ୍କୁ), ଆଚାର୍ଯ୍ୟାନ୍ (ସମ୍ମାନନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ), ମାତୁଳାନ୍ (ମାମୁଁ ମାନଙ୍କୁ), ଭ୍ରାତୃନ୍ (ଭାଇମାନଙ୍କୁ), ପୁତ୍ରାନ୍ (ପୁତ୍ର ମାନଙ୍କୁ), ପୌତ୍ରାନ୍ (ନାତିମାନଙ୍କୁ) ତଥା (ତଥା) ସଖୀନ୍ (ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ) ଅପଶ୍ୟତ୍ (ଦେଖିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜ ସମ୍ମୁଖେ ଏହା ପରେ । ଅର୍ଜୁନ ଦେଖିଲେ ସେଠାରେ ॥
ଆତ୍ମୀୟ ବାନ୍ଧବ ସ୍ୱଜନ । ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ବିଦ୍ୟମାନ ॥
ପିତା ସମାନ ଗୁରୁଜନ । ପ୍ରପିତା ମାତୁଳ ଭାଜନ ॥
ପୁତ୍ର ନାତିଙ୍କ ସହିତରେ । ବାନ୍ଧବ ଭ୍ରାତା ସହୋଦରେ ॥୨୬॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଶ୍ୱଶୁରାନ୍ ସୁହୃଦଝୈବ ସେନୟୋରୁଭୟୋରପି ।

ତାନ୍ ସମୀକ୍ଷ୍ୟ ସ କୌତେୟଃ ସର୍ବାନ୍ ବନ୍ଧୁନବସ୍ଥିତାନ୍ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଃ କୌତେୟଃ (ସେହି କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ) ଉଭୟୋଃ ସେନୟୋଃ (ଉଭୟ ସେନାଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅବସ୍ଥିତାନ୍ (ରହିଥିବା) ତାନ୍ (ସେହି) ସର୍ବାନ୍ (ସମସ୍ତ) ବନ୍ଧୁନ୍ (ବନ୍ଧୁ ମାନଙ୍କୁ) ଚ (ଏବଂ) ସୁହୃଦଃ (ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କୁ) ଏବ (ଏପରି କି) ଶ୍ୱଶୁରାନ୍ ଅପି (ଶ୍ୱଶୁର ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ) ସମୀକ୍ଷ୍ୟ (ଦେଖି ସାରିବା ପରେ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉଭୟ ସେନା ଅନ୍ତର୍ଗତ		ସଭିର୍ଆ ଆତ୍ମୀୟ ସଙ୍ଗାତ	॥
ଶୁଭ ଚିନ୍ତକ ମିତ୍ରମାନ		ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ପରିଜନ	॥
ଦ୍ରୁପଦ ଶୈବ ଆଦି ବୀର		ଅଟନ୍ତି ନିଜର ଶ୍ୱଶୁର	॥
ସୁପ୍ରିୟ ସ୍ୱଜନ ସମସ୍ତ		ଦେଖିବା ପରେ କୁନ୍ତୀସୁତ	॥୨୭॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

କୃପୟା ପରୟାବିଷ୍ଠୋ ବିଷାଦନ୍ନିଦମବ୍ରବୀତ୍ ।

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱେମଂ ସ୍ୱଜନଂ କୃଷ୍ଣ ଯୁୟୁସ୍ତୁଂ ସମୁପସ୍ଥିତମ୍ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରୟା (ଅତ୍ୟନ୍ତ) କୃପୟା (ଦୟା ପରବଶ) ଆବିଷ୍ଠଃ (ହୋଇ) ବିଷାଦନ୍ (ବିଷାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ) ଇଦମ୍ (ଏହା) ଅବ୍ରବୀତ୍ (କହିଲେ) । ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ!), ଯୁୟୁସ୍ତୁମ୍ (ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପାଇଁ) ସମୁପସ୍ଥିତମ୍ (ଆସିଥିବା) ଇମମ୍ (ଏହି) ସ୍ୱଜନମ୍ (ସ୍ୱଜନ ମାନଙ୍କୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା (ଦେଖି ସାରିବା ପରେ....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱେହ ପରାୟଣେ		ଦୟା ଦେଖାଇ ପ୍ରିୟଗଣେ	॥
ଭୟ ବିଷାଦ ଦୁଃଖ ମନେ		କାତରେ ଚାହିଁ ଭଗବାନେ	॥
କହିଲେ ହେ ପ୍ରଭୁ ଅରୂପ !		ଯୋଦ୍ଧାଏ ଯେତେ ସମବେତ	॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁଗଣ		କରିବା ପରେ ନିରୀକ୍ଷଣ	॥୨୮॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ସୀଦନ୍ତି ମମ ଗାତ୍ରାଣି ମୁଖଂ ପରିଶୁଷ୍ୟତି ।

ବେପଥୁଷ୍ଠ ଶରୀରେ ମେ ରୋମହର୍ଷିଷ୍ଠ ଜାୟତେ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମମ (ମୋର) ଗାତ୍ରାଣି (ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସବୁ) ସୀଦନ୍ତି (ଶିଥିଳ ହୋଇ ଆସୁଛି) ଚ (ଏବଂ) ମୁଖମ୍ (ମୁଁହ) ପରିଶୁଷ୍ୟତି (ଶୁଖି ଯାଉଛି) ଚ (ଏବଂ) ମେ (ମୋର) ଶରୀରେ (ଦେହରେ) ବେପଥୁଷ୍ଠ (କମ୍ପମାନ ଭାବ ଜାଗି ଉଠୁଛି) ଚ (ତଥା) ରୋମହର୍ଷିଷ୍ଠ ଜାୟତେ(ରୁମ ମୂଳ ମୋର ଟାଙ୍କୁରି ଉଠୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହସ୍ତ ପଦାଦି ସାରା ଦେହ	।	ଲାଗଇ ଶିଥିଳ ପରାୟ	॥
ହୃଦ ମୋ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୁଏ	।	ତୃଷ୍ଣାରେ ଗଳା ଶୁଖି ଯାଏ	॥
ଦୁଃଖ ଭୟରେ ସନ୍ତାପିତ	।	ଶରୀର ହୁଏ ପ୍ରକମ୍ପିତ	॥
ରୋମାଂକାରୀ ଶିହରଣ	।	ଟାଙ୍କୁଳ କରେ ମନ ପ୍ରାଣ	॥୨୯॥

ଗାଣ୍ଡୀବଂ ସ୍ରଂସତେ ହସ୍ତାତ୍ ତ୍ୱକ୍ତୈବ ପରିଦହ୍ୟତେ ।

ନ ଚ ଶକ୍ନୋମ୍ୟବସ୍ଥାତୁଂ ଭ୍ରମତୀବ ଚ ମେ ମନଃ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ହସ୍ତାତ୍ (ହାତରୁ) ଗାଣ୍ଡୀବମ୍ (ଗାଣ୍ଡୀବ ଧନୁ) ସ୍ରଂସତେ (ଖସି ପଡୁଛି) ଚ (ଏବଂ) ତ୍ୱକ୍ (ଚର୍ମ) ଏବ (ସତେ ଯେପରି) ପରିଦହ୍ୟତେ (ଜଳି ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି) । ମେ (ମୋର) ମନଃ (ମନ) ଭ୍ରମତି (ବିଚଳିତ ହୋଇ ଯାଉଛି), ଚ (ଏବଂ) ଇବ (ଏହିପରି ଭାବରେ) ଅବସ୍ଥାତୁମ୍ (ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାକୁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ନ ଶକ୍ନୋମି (ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗାଣ୍ଡୀବ ହସ୍ତରୁ ମୋହର	।	ଖସି ପଡୁଛି ବାରମ୍ବାର	॥
ସନ୍ତାପ ଅନଳ ସମାନ	।	ଚର୍ମକୁ କରଇ ଦହନ	॥
ବହୁ କାରଣେ ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ	।	ବିଭ୍ରମ ମତି ବିଚଳିତ	॥
ଏପରି ଦୀନ ଅବସ୍ଥାରେ	।	ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ ଉଠିବାରେ	॥୩୦॥

ନିମିଞ୍ଜି ଚ ପଶ୍ୟାମି ବିପରୀତାନି କେଶବ ।

ନ ଚ ଶ୍ରେୟୋଽନୁପଶ୍ୟାମି ହତ୍ବା ସ୍ଵଜନମାହବେ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କେଶବ (ହେ କେଶବ !), ନିମିଞ୍ଜି ଚ (ଯୁଦ୍ଧର ଲକ୍ଷଣ ଓ ଫଳାଫଳ ମଧ୍ୟ) ବିପରୀତାନି (ବିପରୀତ) ପଶ୍ୟାମି (ଦେଖୁଛି) । ଆହବେ (ଯୁଦ୍ଧରେ) ସ୍ଵଜନମ୍ (ନିଜର ଲୋକମାନଙ୍କୁ) ହତ୍ବା (ହତ୍ୟା କରି) ଶ୍ରେୟଃ (ମଙ୍ଗଳ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ନ ଅନୁପଶ୍ୟାମି (ଦେଖୁ ପାରୁନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା ଘଟୁଛି ପ୍ରତିକ୍ଷଣ	।	ସବୁ ତ ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ	॥
ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟତ	।	ବିଷମ ଫଳ ବିପରୀତ	॥
ଆତ୍ମୀୟ ଜନେ କରି ନାଶ	।	ଧ୍ଵଂସ କରିବି ନିଜ ବଂଶ	॥
ଏହାର ଅନ୍ତେ ହେ କେଶବ !	।	ଦେଖୁ ପାରୁନି କିଛି ଲାଭ	॥୩୧॥

ନ କାଞ୍ଚକ୍ଷେ ବିଜୟଂ କୃଷ୍ଣ ନ ଚ ରାଜ୍ୟଂ ସୁଖାନିତ ।

କିଂ ନୋ ରାଜ୍ୟେନ ଗୋବିନ୍ଦ କିଂ ଭୋଗୈର୍ଜୀବିତେନ ବା ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ !), ନ କାଞ୍ଚକ୍ଷେ ବିଜୟମ୍ (ମୁଁ ବିଜୟ ଚାହୁଁ ନାହିଁ), ନ ଚ ରାଜ୍ୟମ୍ (କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟ ଚାହୁଁନାହିଁ), ସୁଖାନି ଚ (ସୁଖ ମଧ୍ୟ ଚାହୁଁ ନାହିଁ), ଗୋବିନ୍ଦ (ହେ ଗୋବିନ୍ଦ !), ନଃ (ଆମ୍ଭ ମାନଙ୍କର) ରାଜ୍ୟେନ (ରାଜ୍ୟରେ) କିମ୍ (ଲାଭ କଣ) ? ଭୋଗୈଃ (ଭୋଗ ବିଳାସରେ) ବା (କିମ୍ବା) ଜୀବିତେନ (ବଞ୍ଚି ରହିବାରେ) କିମ୍ (ଲାଭ କଣ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚାହୁଁ ନାହିଁ ମୁଁ ହେ କେଶବ !	।	ସମର ବିଜୟ ଗୌରବ	॥
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ସେ ରାଜ୍ୟ ଧନ	।	ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ ସନମାନ	॥
ସ୍ଵବଂଶ ହୋଇଲେ ନିଧନ	।	ରାଜ୍ୟରେ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ	॥
କି ସୁଖ ଭୋଗ ହେ ଗୋବିନ୍ଦ !	।	ବଞ୍ଚିବାରେ ବା କି ଆନନ୍ଦ	॥୩୨॥

ଯେଷାମର୍ଥେ କାଢ଼କ୍ଷିତଂ ନୋ ରାଜ୍ୟଂ ଭୋଗାଃ ସୁଖାନି ଚ ।

ତେ ଜମେଃବସ୍ଥିତା ଯୁକ୍ତେ ପ୍ରାଣାଂସ୍ତ୍ୟକ୍ତା ଧନାନି ଚ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ) ଅର୍ଥେ (ପାଇଁ) ନଃ (ଆମ୍ଭ ମାନଙ୍କର) ରାଜ୍ୟମ୍ (ରାଜ୍ୟ) ଭୋଗାଃ (ଉପଭୋଗ) ଚ (ଏବଂ) ସୁଖାନି (ସୁଖ ଇତ୍ୟାଦି) କାଂକ୍ଷିତମ୍ (କାମନା କରିଛୁ), ତେ (ସେମାନେ) ଜମେ (ଏହି ସବୁ) ପ୍ରାଣାନ୍ (ନିଜର ପ୍ରାଣ) ଚ (ଏବଂ) ଧନାନି (ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ) ତ୍ୟକ୍ତା (ତ୍ୟାଗକରି) ଯୁକ୍ତେ (ଯୁକ୍ତରେ) ଅବସ୍ଥିତାଃ (ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ କରି ଆଶା । ରାଜ୍ୟ ଜିଣିବା ଅଭିଳାଷା ॥
ସୁଖ ନିମନ୍ତେ ଯାହା ପାଇଁ । ଭୋଗ ବିଳାସ ପଛେ ଧାଇଁ ॥
ସେମାନେ ପ୍ରାଣ ମୋହ ତେଜି । ବୈଭବ ସମ୍ପଦ ବରଜି ॥
ରଣ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଉପସ୍ଥିତ । ସମର ଉଦ୍ୟମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ॥୩୩॥

ଆଚାର୍ଯ୍ୟାଃ ପିତରଃ ପୁତ୍ରାଃସ୍ତଥୈବ ଚ ପିତାମହାଃ ।

ମାତୁଳାଃ ଶ୍ଵଶୁରାଃ ପୌତ୍ରାଃ ଶ୍ୟାଳାଃ ସମ୍ବନ୍ଧିନସ୍ତଥା ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଚାର୍ଯ୍ୟାଃ (ସମ୍ମାନନୀୟ ଗୁରୁଜନ ମାନେ), ପିତରଃ (ପିତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ) ପୁତ୍ରାଃ (ପୁତ୍ରମାନେ), ଚ (ଏବଂ) ତଥା-ଏବ (ସେହିପରି) ପିତାମହାଃ (ପିତାମହ ମାନେ), ମାତୁଳାଃ (ମାତୁଳମାନେ), ଶ୍ଵଶୁରାଃ (ଶ୍ଵଶୁରମାନେ), ପୌତ୍ରାଃ (ନାତିମାନେ), ଶ୍ୟାଳାଃ (ଶଳା ମାନେ), ତଥା (ତଥା) ସମ୍ବନ୍ଧିନଃ (ନିଜର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଲୋକମାନେ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦ ଲୋକମାନେ । ପିତା ସମାନ ଗୁରୁଜନେ ॥
ସ୍ନେହ ଦାୟକ ପୁତ୍ରଗଣେ । ବାସ୍ତବ୍ୟ ଭାବ ନାତିମାନେ ॥
ଶ୍ଵଶୁର ଶାଳକ ସମୁଦି । ମାତୁଳ ପିତାମହ ଆଦି ॥
ଏପରି ଆଉ ଯେତେ ପ୍ରିୟ । ନିଜର ଅତି ସମ୍ପର୍କୀୟ ॥୩୪॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଏତାନ୍ ନ ହନ୍ତୁମିଚ୍ଛାମି ଦ୍ଵତୋଽପି ମଧୁସୂଦନ ।

ଅପି ତ୍ରେଲୋକ୍ୟରାଜ୍ୟସ୍ୟ ହେତୋଃ କିଂ ନୁ ମହୀକୃତେ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମଧୁସୂଦନ (ହେ ପ୍ରଭୁ ମଧୁସୂଦନ !), ଦ୍ଵତଃ-ଅପି (ମୋର ହତ୍ୟା ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ)
ତ୍ରେଲୋକ୍ୟରାଜ୍ୟସ୍ୟ (କିମ୍ବା ତିନିଲୋକର) ହେତୋଃ ଅପି (ସ୍ଵାମୀ ହେବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ)
ଏତାନ୍ (ଏମାନଙ୍କୁ) ହନ୍ତୁମ୍ (ମାରିବାକୁ) ନ ଇଚ୍ଛାମି (ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ) । ନୁ (ଖାଲି)
ମହୀକୃତେ (ମାଂସଲୋକଙ୍କୁ ଜିଣିବା ପାଇଁ) କିମ୍ (କିପରି ମାରିବି) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଘେନ ହେ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ! । ମୁଁ କେହି ମୁଁ ହେଲେ ବି ନିଧନ ॥

କି ଅବା ଲାଭିଲେ ବିଜୟ । ଜିଣିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକତ୍ରୟ ॥

ଏହି ମାନଙ୍କ ହତ୍ୟା ପାଇଁ । କଦାପି ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ॥

କେବଳ ମାଂସ ଭୋଗ ପାଇଁ । କିପରି ମାରିବି ବା ମୁହିଁ ॥୩୫॥

ନିହତ୍ୟ ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାନ୍ କା ପ୍ରୀତିଃ ସ୍ୟାଜ୍ଞନାର୍ଦ୍ଦନ

ପାପମେବାଶ୍ରୟେଦସ୍ମାନ୍ ହଢ଼େତାନାତତାୟିନଃ ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !), ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାନ୍ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ର ମାନଙ୍କୁ) ନିହତ୍ୟ (ମାରି)
ନଃ (ଆମ ମାନଙ୍କର) କା (କଣ ବା) ପ୍ରୀତିଃ (ଆନନ୍ଦ) ସ୍ୟାତ୍ (ହୋଇପାରେ) ? ଏତାନ୍
(ଏହି) ଆତତାୟିନଃ (ଆତତାୟୀ ମାନଙ୍କୁ) ହତ୍ଵା (ମାରି) ଅସ୍ମାନ୍ (ଆମକୁ) ପାପମ୍-ଏବ
(କେବଳ ପ୍ରାପକୁ ହିଁ) ଆଶ୍ରୟେତ୍ (ଆଶ୍ରୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଅର୍ଥାତ୍ ପାପ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରଗଣେ । ମାରିବି ମୁହିଁ ଅକାରଣେ ॥

କି ଲାଭ ହେବ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ! । କେଉଁ ଗୌରବ ଅରଜନ ॥

କୌରବ ପକ୍ଷ ଶହେ ଭାଇ । ସଭିଏଁ ଉଗ୍ର ଆତତାୟୀ ॥

ଆତତାୟୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି । ପାପ କି ନୋହିବ ଆମରି ॥୩୬॥

ତସ୍ମାନ୍ନାହିଁ ବୟଂ ହନ୍ତୁଂ ଧାର୍ମିକାଣ୍ଡାନ୍ ସ୍ୱବାନ୍ଧବାନ୍ ।

ସ୍ୱଜନଂ ହି କଥଂ ହତ୍ୱା ସୁଖିନଃ ସ୍ୟାମ ମାଧବ ॥୩୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାଧବ (ହେ ମାଧବ !), ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ଧାର୍ମିକାଣ୍ଡାନ୍ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ) ସ୍ୱବାନ୍ଧବାନ୍ (ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ) ହନ୍ତୁମ୍ (ମାରିବାକୁ) ବୟମ୍ (ଆମେ) ନ ଅହିଁ (ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ କରୁ ନାହିଁ) । ସ୍ୱଜନମ୍ (ଆତ୍ମୀୟ ଜନଙ୍କୁ) ହତ୍ୱା (ହତ୍ୟା କରି) କଥମ୍ (କିପରି) ହି (ଭାବେ) ସୁଖିନଃ (ସୁଖୀ) ସ୍ୟାମ୍ (ହୋଇ ପାରିବୁ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଅନୁଚରେ		ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ସହିତରେ	॥
ଯେହେତୁ ବନ୍ଧୁତା ଜଡ଼ିତ		ମାରିବା ନୁହଇ ଉଚିତ	॥
ସ୍ୱଜନ ଜୀବନ ସଂହାର		ଉଚିତ ନୁହଇ ଆମର	॥
ଆତ୍ମୀୟ ଜନେ ହତ୍ୟା କରି		ସୁଖୀ ହୋଇବା କେଉଁପରି	॥୩୭॥

ଯଦ୍ୟପ୍ୟେତେ ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି ଲୋଭୋପହତଚେତସଃ ।

କୁଳକ୍ଷୟକୃତଂ ଦୋଷଂ ମିତ୍ରଦ୍ରୋହେ ଚ ପାତକମ୍ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦ୍ୟପି (ଯେତେହେଲେ ମଧ୍ୟ) ଏତେ (ଏହିମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କୌରବମାନେ) ଲୋଭ-ଉପହତଃ-ଚେତସଃ (ଲୋଭମୋହରୁ ଚେତନା ହରେଇ) କୁଳକ୍ଷୟକୃତମ୍ (ବଂଶ ବିନାଶକାରୀ) ଦୋଷମ୍ (ଦୋଷକୁ) ଚ (ଏବଂ) ମିତ୍ର ଦ୍ରୋହେ (ମିତ୍ର ଦ୍ରୋହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାକୁ ଥିବା) ପାତକମ୍ (ପାପକୁ) ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଲୋଭ ମୋହରେ ଘାତ ହୋଇ		ବିବେକ ଚେତନା ହରେଇ	॥
ଯଦି ଏ କୌରବ ଅଧମେ		ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ ପାପ କର୍ମେ	॥
କୁଳ ବିନାଶ ବଂଶ କ୍ଷୟ		ବାନ୍ଧବ ହତ୍ତା ମିତ୍ର ଦ୍ରୋହ	॥
ଜୟନ୍ତ୍ୟ ଅପରାଧ ଏହି		ଭାବନ୍ତେ ପାତକ ଲାଗଇ	॥୩୮॥

କଥଂ ନ ଜ୍ଞେୟମସ୍ମାଦ୍ଧିଃ ପାପାଦସ୍ମାନ୍ନିବଂ ତୁମ୍ ।

କୁଳକ୍ଷୟକୃତଂ ଦୋଷଂ ପ୍ରପଶ୍ୟଦ୍ଭିର୍ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !), କୁଳକ୍ଷୟ କୃତମ୍ (ବଂଶ ଧ୍ବଂସକାରୀ) ଦୋଷମ୍ (ଦୋଷକୁ) ପ୍ରପଶ୍ୟଦ୍ଭିଃ (ଭଲ ଭାବରେ ନିରେଖୁ ପରଖୁ ସୁଦ୍ଧା) ଅସ୍ମାଦ୍ଧିଃ (ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର) ଅସ୍ମାତ୍ ପାପାତ୍ (ଏହି ପାପରୁ) ନିବଂ ତୁମ୍ (ମୁକୁଳିବା ପାଇଁ) କଥମ୍ (କାହିଁକି) ନ ଜ୍ଞେୟମ୍ (ବିଚାର ବିମର୍ଷ ନ କରିବା ଉଚିତ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି !   । ଆମେ ବି ସବୁ ଜାଣି ଶୁଣି   ॥
ଦେଖି ଦର୍ଶାଇ ଶାସ୍ତ୍ର-ନୀତି   । କିପରି ହେବୁ ହୀନ ମତି   ॥
କୁଳ ବୁଝେଇ ବଂଶ ନାଶ   । କରିବୁ କିମ୍ପା ସେହି ଦୋଷ   ॥
ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ   । ଚେଷ୍ଟିତ ନହେବୁ କିମ୍ପାଇ   ॥୩୯॥

କୁଳକ୍ଷୟେ ପ୍ରଶଶ୍ୟନ୍ତି କୁଳଧର୍ମାଃ ସନାତନାଃ ।

ଧର୍ମେ ନଷ୍ଟେ କୁଳଂ କୃଷ୍ଣମଧର୍ମୋଽଭିଭବତ୍ୟୁତ ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁଳକ୍ଷୟେ (କୁଳର କ୍ଷୟ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ) ସନାତନାଃ (ବହୁ ପୁରାତନ) କୁଳଧର୍ମାଃ (କୌଳିକ ଧାର୍ମିକ ରୀତି ପ୍ରଥାର) ପ୍ରଶଶ୍ୟନ୍ତି (ପତନ ହୋଇଯାଏ), ଭଦ୍ (ଆହୁରି ମଧ୍ୟ) ଧର୍ମେ (ଧର୍ମର ଅର୍ଥାତ୍ କୁଳଧର୍ମର) ନଷ୍ଟେ (ନଷ୍ଟ ହେବା ଦ୍ଵାରା) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) କୁଳମ୍ (କୁଳକୁ) ଅଧର୍ମାଃ (ଅଧର୍ମ) ଅଭିଭବତି (ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁଳ ପୁରୁଷ ବିନାଶନ   । ବଂଶର କରାଏ ପତନ   ॥
ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମନୀତି   । ସବୁର ହୁଏ ଅଧୋଗତି   ॥
ବାକି ଜୀବିତ ଶିଶୁନାରୀ   । ସ୍ଵଧର୍ମ ଶିଖାଇ ନ ପାରି   ॥
କୌଳିକ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ କ୍ଷତି   । ଅଧର୍ମ କରଇ ରାଜୁତି   ॥୪୦॥

ଅଧର୍ମାଭିଭବାତ୍ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରଦୁଷ୍ୟନ୍ତି କୁଳସ୍ତ୍ରୀୟଃ ।

ସ୍ରୀଷ୍ଠ ଦୁଷ୍ଟାସୁ ବାର୍ତ୍ତେୟ ଜାୟତେ ବର୍ତ୍ତସଙ୍କରଃ ॥୪୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ !), ଅଧର୍ମ - ଅଭିଭବାତ୍ (ଅଧର୍ମର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବଢ଼ିବା ଦ୍ଵାରା) କୁଳସ୍ତ୍ରୀୟଃ (ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଂଶୀୟ ନାରୀମାନେ) ପ୍ରଦୁଷ୍ୟନ୍ତି (ଦୂଷିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ କୁଳଟା ହୋଇଯାଆନ୍ତି) । ବାର୍ତ୍ତେୟ (ହେ ବୃଷ୍ଟିବଂଶୀୟ କେଶବ !), ସ୍ରୀଷ୍ଠ (ସ୍ରୀମାନଙ୍କର) ଦୁଷ୍ଟାସୁ (ଦୁଷ୍ଟ ଆଚରଣ ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସହ ମିଶିବା ଦ୍ଵାରା) ବର୍ତ୍ତ ସଙ୍କର (ବର୍ତ୍ତସଙ୍କର ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନ) ଜାୟତେ (ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଧର୍ମ ବଢ଼ିଲେ ବହୁତ		ଚରିତ୍ର ହୁଏ କଳୁଷିତ	॥
ତାହା ପ୍ରଭାବେ କୁଳନାରୀ		ହୁଅନ୍ତି ବେଶ୍ୟା ବ୍ୟଭିଚାରୀ	॥
କୁଳଟା ନାରୀ ଗଭିଜାତ		ସନ୍ତାନ ହୁଅଇ ମିଶ୍ରିତ	॥
ତେଣୁ ହେ ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ		ବର୍ତ୍ତସଂକର ପ୍ରଜନନ	॥୪୧॥

ସଙ୍କରୋ ନରକାୟୈବ କୁଳଘ୍ନାନାଂ କୁଳସ୍ୟ ଚ ।

ପତନ୍ତି ପିତରୋ ହ୍ୟେଷାଂ ଲୁପ୍ତପିଣ୍ଡୋଦକ୍ରିୟାଃ ॥୪୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଂକରଃ (ବର୍ତ୍ତସଂକର ଦ୍ଵାରା) କୁଳଘ୍ନାନାମ୍ (କୁଳ ବିଧ୍ଵଂସୀମାନଙ୍କର) ଚ (ଏବଂ) କୁଳସ୍ୟ (କୁଳର) ନରକାୟ (ନର୍କ ଗତି) ଏବ (ହି ହୋଇଥାଏ) । ଲୁପ୍ତ ପିଣ୍ଡୋଦକକ୍ରିୟାଃ (ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଏବଂ ପିଣ୍ଡ-ତର୍ପଣ ଆଦି ଲୋପ ପାଇବା କାରଣରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ନ ମିଳିବା ହେତୁ) ଏଷାମ୍ (ଏହିମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କୁଳଘାତୀମାନଙ୍କର) ପିତରଃ (ପିତୃପୁରୁଷମାନେ) ହି (ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରୂପେ) ପତନ୍ତି (ଅଧୋଗତିକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବର୍ତ୍ତସଂକର ମିଶ୍ରଜାତ		ଦୁଇ କୁଳରୁ ବହିର୍ଭୂତ	॥
ବିଧି ବିହିତ କୁଳଧର୍ମ		ରକ୍ଷଣ ନ କରି ଅଧର୍ମ	॥
ପିତୃ ପୁରୁଷେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହୀନ		ନ ଦେଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପିଣ୍ଡ ଦାନ	॥
କୁଳଘ୍ନୋହୀଙ୍କୁ ସଂଗେ ନେଇ		ବଂଶକୁ ନକେ ନିକ୍ଷେପଇ	॥୪୨॥

ଦୋଷେରେତେଃ କୁଳଦ୍ଵାନାଂ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରକାରକେଃ ।

ଉତ୍ସାଦ୍ୟନ୍ତେ ଜାତିଧର୍ମାଃ କୁଳଧର୍ମାଃ ଶାଶ୍ଵତାଃ ॥୪୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏତେଃ (ଏହି) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରକାରକେଃ (ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି କରିବା) ଦୋଷେଃ (ଦୋଷ ହେତୁ) କୁଳଦ୍ଵାନାମ୍ (କୁଳ ବିଧିସମାନଙ୍କର) ଶାଶ୍ଵତାଃ (ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବା) କୁଳଧର୍ମାଃ (କୁଳଧର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ବଂଶ ପରମ୍ପରା) ଚ (ଏବଂ) ଜାତିଧର୍ମାଃ (ଜାତିଧର୍ମ ସବୁ) ଉତ୍ସାଦ୍ୟନ୍ତେ (ଲୋପ ପାଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବଂଶ ଘାତକ କୁଳବୁଡ଼ା		ସ୍ଵବଂଶ କରି ଧର୍ମ ଛଡ଼ା	॥
ଧର୍ମ ବିହୁନେ ବଂଶଧାରୀ		ବର୍ଣ୍ଣସଂକର ସୃଷ୍ଟି କରି	॥
ପରମ୍ପରାର କ୍ରମଗତେ		ଜାତି ଧରମ ପ୍ରଥା ଯେତେ	॥
କୌଳିକ ବୃକ୍ ପୁରାତନ		ସମୂଳେ ହୁଏ ଉଚ୍ଛେଦନ	॥୪୩॥

ଉତ୍ସନ୍ନକୁଳଧର୍ମାଣାଂ ମନୁଷ୍ୟାଣାଂ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।

ନରକେ ନିୟତଂ ବାସୋ ଭବତୀତ୍ୟନୁଶୁଶ୍ରୁମ ॥୪୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !), ଉତ୍ସନ୍ନକୁଳଧର୍ମାଣାମ୍ (କୁଳ ଧର୍ମ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥିବା) ମନୁଷ୍ୟାଣାମ୍ (ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବଂଶର ଆଗରୁ ଏବଂ ପରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କର) ଅନିୟତମ୍ (ବହୁ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ନରକେ (ନର୍କରେ) ବାସଃ (ରହଣୀ) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ) ଇତି (ବୋଲି) ଅନୁଶୁଶ୍ରୁମ (ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଇଅଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବଂଶ ନାଶକ ପାପାଚାରୀ		ବର୍ଣ୍ଣ ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରି	॥
କୁଳ ଧରମ ଲୋପ ପାଇ		ମହା ପାତକ ଅରଜଇ	॥
ସେହେତୁ ତାଙ୍କ ପିତୃ କୁଳ		ନର୍କ ଭୋଗନ୍ତି ବହୁ କାଳ	॥
ଲୋକ ମୁଖରୁ ଏ କଥନ		ଶୁଣିଛି ମୁହିଁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !	॥୪୪॥

ଅହୋବତ ମହତ୍‌ପାପଂ କର୍ମଂ ବ୍ୟବସିତା ବୟମ୍ ।

ଯଦ୍ରାଜ୍ୟସୁଖଲୋଭେନ ହନ୍ତୁଂ ସ୍ଵଜନମୁଦ୍ୟତାଃ ॥୪୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହୋବତ (ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହିକି ଯେ), ବୟମ୍ (ଆମେମାନେ) ମହତ୍ ପାପମ୍ (ମହା ପାପ) କର୍ମଂ (କରିବାକୁ) ବ୍ୟବସିତାଃ (ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛୁ), ଯତ୍ (ଯେଉଁ କାରଣରୁ) ରାଜ୍ୟ ସୁଖ ଲୋଭେନ (ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିବା ତଥା ସୁଖ ପାଇବା ପାଇଁ ଲୋଭ କରି) ସ୍ଵଜନମ୍ (ନିଜ ଲୋକମାନଙ୍କୁ) ହନ୍ତୁମ୍ (ମାରିବା ପାଇଁ) ଉଦ୍ୟତାଃ (ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହା ତ ଲାଗଇ ବିସ୍ମୟ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ॥
ଜାଣି ଶୁଣି ବି ଆମେମାନେ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାପ ଅରଜନେ ॥
ରାଜ୍ୟ ଲୋଭରେ ମର୍ତ୍ତ ହୋଇ । ଅଳିକ ସୁଖ ଭୋଗ ପାଇଁ ॥
ନିଜର ବନ୍ଧୁ ପରିଜନେ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବନ୍ଧ ବିନାଶନେ ॥୪୫॥

ଯଦି ମାମପ୍ରତୀକାରମଶସ୍ତ୍ରଂ ଶସ୍ତ୍ରପାଶୟଃ ।

ଧାର୍ମିକାଷ୍ଟ୍ରା ରଣେ ହନ୍ତ୍ୟୁସ୍ତନ୍ମେ କ୍ଷେମତରଂ ଭବେତ୍ ॥୪୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦି (ଯଦି) ଧାର୍ମିକାଷ୍ଟ୍ରଃ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷର ଲୋକମାନେ) ଶସ୍ତ୍ରପାଶୟଃ (ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନେଇ) ରଣେ (ଯୁଦ୍ଧରେ) ଅଶସ୍ତ୍ରମ୍ (ଅସ୍ତ୍ର ବିହୀନ ହୋଇ) ଅପ୍ରତୀକାରମ୍ (ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହୋଇ ରହିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ହନ୍ତ୍ୟୁଃ (ମାରି ଦିଅନ୍ତି), ତତ୍ (ସେଥିରେ) ମେ (ମୋର) କ୍ଷେମତରମ୍ (ବଡ଼ ଉପକାର) ଭବେତ୍ (ହୁଅନ୍ତା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୌରବ ପକ୍ଷର ସେନାନୀ । ଉଦ୍ୟତ ହସ୍ତେ ଶସ୍ତ୍ର ଘେନି ॥
ମିଳିତ ହୋଇ ଯୋଦ୍ଧାଗଣ । କରନ୍ତି ଯଦି ଆକ୍ରମଣ ॥
ଯୁଦ୍ଧ ବିମୁଖ ଭାବେ ମୋତେ । ନିରସ୍ତ୍ର ଦେଖି ରଣକ୍ଷେତ୍ରେ ॥
କରନ୍ତି ଯଦି ମୋ ସଂହାର । ହୁଅନ୍ତା ବଡ଼ ଉପକାର ॥୪୬॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତାର୍ଜୁନଃ ସଂଖ୍ୟା ରଥୋପସ୍ଥ ଉପାବିଶତ୍ ।

ବିସୃଜ୍ୟ ସଶରଂ ଚାପଂ ଶୋକସଂବିଗ୍ନମାନସଃ ॥୪୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଉକ୍ତା (କହିସାରି)
ଶୋକସଂବିଗ୍ନମାନସଃ (ଶୋକାକୁଳ ମନରେ ଥିବା) ଅର୍ଜୁନଃ (ଅର୍ଜୁନ) ସଶରମ୍ (ତୁଣୀର
ସହିତ) ଚାପମ୍ (ଧନୁର୍ବାଣକୁ) ବିସୃଜ୍ୟ (ଛାଡ଼ିଦେଇ) ସତ୍ତ୍ୱେ (ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ)
ରଥୋପସ୍ଥେ (ରଥ ଉପରେ) ଉପାବିଶତ୍ (ବସି ପଡ଼ିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ ଏସନ		ଏପରି କହି ଅରଜୁନ	॥
ସନ୍ତପ୍ତ କରି ମନ ପ୍ରାଣ		ଦୁଃଖରେ ହୋଇ ମୁଁ ମନାଣ	॥
ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ରଥପରେ		ମସ୍ତକ ରଖି ବେନିକରେ	॥
ଧନୁଶରକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ		ରଥେ ବସିଲେ ତୁନି ହୋଇ	॥୪୭॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମଦଭଗବଦ୍ଗୀତାସୂପନିଷସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଅର୍ଜୁନବିଷାଦଯୋଗୋ

ନାମ ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅଥ ଦ୍ଵିତୀୟୋଧ୍ୟାୟଃ

ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ତଂ ତଥା କୃପୟାବିଷ୍ମତଶ୍ଚପୂର୍ଣ୍ଣାକୂଳେକ୍ଷଣମ୍ ।

ବିଷାଦନ୍ତମିଦଂ ବାକ୍ୟମୁବାଚ ମଧୁସୂଦନଃ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ତଥା (ଏହିପରି) କୃପୟାବିଷ୍ମତ (ଦୟା ପରବଶ)
ଅଶ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ (ଲୁହଭରା) ଆକୂଳେକ୍ଷଣମ୍ (ଆଖିରେ ଆକୂଳିତ) ବିଷାଦନ୍ତମ୍ (ଶୋକାକୂଳ
ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ) ମଧୁସୂଦନଃ (ମଧୁସୂଦନ) ଇଦମ୍ (ଏହି) ବାକ୍ୟମ୍ (କଥା) ଉବାଚ (କହିଲେ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମୁଖ ଚାହିଁ	। ସଞ୍ଜୟ କୁହନ୍ତି ବୁଝାଇ	॥
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ରଣାଙ୍ଗନେ	। ଅର୍ଜୁନ ବ୍ୟାକୁଳିତ ମନେ	॥
ଲୋତକ ହେତୁ ଅଶ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ	। ଆକୂଳେ ବିଷାଦିତ ମନ	॥
ତାହାଙ୍କୁ ଏପରି ବଚନ	। କହିଲେ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ	॥୧॥

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

କୁତସ୍ତ୍ଵା କଶ୍ଚଳମିଦଂ ବିଷମେ ସମୁପସ୍ଥିତମ୍ ।

ଅନାର୍ଯ୍ୟଜୁଷ୍ଟମସ୍ଵର୍ଗ୍ୟମକାଂକ୍ଷକରମର୍ଜୁନ ॥ ୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ତ୍ଵା (ତୁମକୁ) ଇଦମ୍ (ଏହି)
ବିଷମେ (ବିଷମ ସମୟରେ) ଅନାର୍ଯ୍ୟଜୁଷ୍ଟମ୍ (ଅନାର୍ଯ୍ୟକର) ଅସ୍ଵର୍ଗ୍ୟମ୍ (ଅସ୍ଵର୍ଗ୍ୟ) ଅକାଂକ୍ଷକରମ୍
(ଅକାଂକ୍ଷକର) କଶ୍ଚଳମ୍ (ମାୟାମୋହ) କୁତଃ (କେଉଁଠାରୁ) ସମୁପସ୍ଥିତମ୍ (ଆସିଲା) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖୁଣ ଅର୍ଜୁନ ବିଷାଦ	। ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତି ଗୋବିନ୍ଦ	॥
ଯୁଦ୍ଧର ବିଷମ ସମୟେ	। ଦୃଢ଼ ଚିନ୍ତା କି ଶୋଭା ପାଏ	॥
ଯୋଦ୍ଧାର ଏ ନୁହେଁ ଲକ୍ଷଣ	। ଭୟାକୁ ମଧ୍ୟେ ଗଣା ଜାଣ	॥
ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଅକାଂକ୍ଷ ହୋଇବ	। ସ୍ଵର୍ଗବାସ କୁ ନ ଲଭିବ	॥୨॥

କ୍ଳେବ୍ୟଂ ମାସ୍ତୁ ଗମଃ ପାର୍ଥ ନୈତଂ ଶ୍ଯୁପପଦ୍ୟତେ ।

ସ୍ତୁତ୍ରଂ ହୃଦୟଦୌର୍ବଲ୍ୟଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵାଂଷ ପରନ୍ତପ ॥ ୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), କ୍ଳେବ୍ୟମ୍ (ନପୁଂସକ ଭାବକୁ) ମା ସ୍ତୁ ଗମଃ (ଯାଅ ନାହିଁ), ଦୃୟି (ତୁମଠାରେ) ଏତତ୍ (ଏହା) ନ ଉପପଦ୍ୟତେ (ଶୋଭା ପାଉନାହିଁ) । ପରନ୍ତପ (ହେ ପରମତପା !), ସ୍ତୁତ୍ରମ୍ ହୃଦୟଦୌର୍ବଲ୍ୟମ୍ (ହୃଦୟର ଛୋଟ ଦୁର୍ବଳତାକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵା (ଛାଡ଼ି) ଇଂଷ (ଉଠିବା ହେଉ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପାର୍ଥ ! ପାଶ୍ଚବ ଗୌରବ । ଛାଡ଼ ଏ ନପୁଂସକ ଭାବ ॥
ପରମ ତପୀ ଯୋଦ୍ଧା ମୁହେଁ । ଦୁର୍ବଳତା କି ଶୋଭା ପାଏ ॥
ଏହା ତ ହୃଦ ଦୁର୍ବଳତା । ଅଟଇ ଅତି ଛୋଟକଥା ॥
ଏ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ମନୁ ଛାଡ଼ । ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁକି ଅଂଶ ଭିଡ଼ ॥ ୩ ॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

କଥଂ ଭୀଷ୍ମମହଂ ସଂଖ୍ୟେ ଦ୍ରୋଣଂ ଚ ମଧୁସୂଦନ ।

ଇଷ୍ଟଭିଃ ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧ୍ୟାମି ପୂଜାର୍ହାବରିସୂଦନ ॥ ୪ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ମଧୁସୂଦନ (ହେ ମଧୁସୂଦନ !), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସଂଖ୍ୟେ (ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ) ଭୀଷ୍ମମ୍ (ଭୀଷ୍ମ) ଚ (ଏବଂ) ଦ୍ରୋଣମ୍ (ଦ୍ରୋଣଙ୍କ) ପ୍ରତି (ସହିତ) ଇଷ୍ଟଭିଃ (ଶର ଦ୍ଵାରା) କଥମ୍ (କେମିତି) ଯୋଦ୍ଧ୍ୟାମି (ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରେ), ଅରିସୂଦନ (ହେ ଶତ୍ରୁ ସଂହାରକ !), ପୂଜାର୍ହୋ (ଏ ଦୁଇଜଣ ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଅଟନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ପାର୍ଥ । ପୁଛନ୍ତି ଯୋଡ଼ି ବେନି ହସ୍ତ ॥
ସ୍ଵଜନ ଭୀଷ୍ମ ପିତାମହ । ଆବର ଦ୍ରୋଣ ମହାଶୟ ॥
ଏ ବେନି ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଜନ । ଜାଣିଛ ହେ ଅରିସୂଦନ ! ॥
ଏହାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧେ ସମର । କରିବା ଆମ୍ଭେ କି ପ୍ରକାର ॥ ୪ ॥

ଗୁରୁନହତ୍ଵା ହି ମହାନୁଭାବାନ୍ ଶ୍ରେୟୋ ଭୋକ୍ତୁଃ ତୈଷ୍ୟମପୀହ ଲୋକେ ।
ହତ୍ଵାର୍ଥକାମାଂସ୍ତୁ ଗୁରୁନିହୈବ ଭୁଞ୍ଜୀୟ ଭୋଗାନ୍ ରୁଧିରପ୍ରଦିଗ୍ଧାନ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାନୁଭାବାନ୍ (ମହନୀୟ) ଗୁରୁନ୍ (ଗୁରୁ ମାନଙ୍କୁ) ଅହତ୍ଵା (ନ ମାରି) ଇହଲୋକେ
(ଏହି ସଂସାରରେ) ତୈଷ୍ୟମ୍ (ଭିକ୍ଷା କରି) ଭୋକ୍ତୁମ୍ (ଖାଇବା) ଅପି (ବରଂ) ଶ୍ରେୟଃ
(ଭଲ) । ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଗୁରୁନ୍ (ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ) ହତ୍ଵା (ମାରି) ଇହ (ଏଠାରେ) ରୁଧିରପ୍ରଦିଗ୍ଧାନ୍
(ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା) ଏବ (ପରି) ଅର୍ଥକାମାନ୍ ଭୋଗାନ୍ (ଧନ ଲିପ୍ତ ଭୋଗ
ମାନଙ୍କୁ) ହି (କେବଳ) ଭୁଞ୍ଜୀୟ (ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ସିନା) !

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି । ରାଜ୍ୟ ଭୋଗିବି କେଉଁପରି ॥
ସେ ରାଜ୍ୟ ସୁଖ ଭୋଗ ତେଜି । ବଞ୍ଚି ଭିକ୍ଷା ଅନ୍ନ ଭୁଞ୍ଜି ॥
ସ୍ଵଜନ ରକ୍ତ ପ୍ଲାବନରେ । ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ କେବା ଭୋଗିପାରେ॥
ଅର୍ଥ କାମନା ଭୋଗପାଇଁ । ମୋହର ମନ ହେଉ ନାହିଁ ॥୫॥

ନ ଚୈତଦ୍‌ବିଦ୍ଵଃ କତରନ୍ନୋ ଗରୀୟୋ ଯଦ୍‌ବା ଜୟେମ ଯଦି ବା ନୋ ଜୟେୟଃ ।
ଯାନେବ ହତ୍ଵା ନ ଜିଜୀବିଷାମ - ସ୍ତେଽବସ୍ଥିତାଃ ପ୍ରମୁଖେ ଧାଞ୍ଜିରାଷ୍ଟ୍ରଃ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏତଦ୍ (ଏହା) ଚ (ମଧ୍ୟ) ନ ବିଦ୍ଵଃ (ଜଣା ପଡୁନାହିଁ ଯେ) କତରତ୍ ଗରୀୟଃ (ଏ
ଦୁଇଟିରୁ କେଉଁଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରଣୀୟ), ଯଦ୍-ବା (ସେ ଯାହା ହେଉ ପଛକେ), ନଃ ଜୟେମ
(ଆମେ ଜିଣୁ), ଯଦିବା (କିମ୍ବା) ନଃ ଜୟେୟଃ (ନୁ ଜିଣୁ), ଯାନ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ) ହତ୍ଵା
(ମାରି) ନ ଜିଜୀବିଷାମଃ (ମୁଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ), ଏବ (କେବଳ) ତେ ଧାଞ୍ଜିରାଷ୍ଟ୍ରଃ
(ସେହି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମାନେ) ପ୍ରମୁଖେ (ଆଗରେ) ଅବସ୍ଥିତାଃ (ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ବାନ୍ଧବେ ସ୍ଵେହଁ ପାଇ । ମାରନ୍ତେ ଆଶଙ୍କା ଲାଗଇ ॥
ସେହି ସ୍ଵଜନ ବନ୍ଧୁଗଣ । କରନ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ॥
ଯୁଦ୍ଧ ହେବ କି ହେବ ନାହିଁ । କେଉଁଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୁହେଁ କହି ॥
ଜାଣେନା ଜୟ ପରାଜୟ । ଯୁଦ୍ଧ ବା ଶାନ୍ତି ଅନିଶ୍ଚୟ ॥୬॥

କାର୍ପଣ୍ୟଦୋଷୋପହତସ୍ଵଭାବଃ ପୃଚ୍ଛାମି ତ୍ଵାଂ ଧର୍ମସଂନ୍ୱୃତଚେତଃ ।
ଯଚ୍ଛେୟଃ ସ୍ୟାନ୍ନିଷ୍ଠିତଂ ବୃହି ତନ୍ନେ ଶିଷ୍ୟସ୍ତେଽହଂ ଶାୟାମାଂ ତ୍ଵାଂ ପ୍ରପନ୍ନମ୍ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାର୍ପଣ୍ୟଦୋଷୋପହତସ୍ଵଭାବଃ (ଭୟରେ ସ୍ଵଭାବ ନଷ୍ଟ ଯୋଗୁଁ) ଧର୍ମସଂନ୍ୱୃତଚେତଃ (ଧର୍ମ ବିମୋହିତ ହୋଇ) ତ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ପୃଚ୍ଛାମି (ପଚାରୁଛି) । ଯତ୍ (ଯାହା) ନିଷ୍ଠିତମ୍ (ନିଷ୍ଠିତରେ) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେୟ) ସ୍ୟାତ୍ (ଅଟେ), ତତ୍ (ତାହା) ମେ (ମୋତେ) ବୃହି (କୁହନ୍ତୁ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତେ (ତୁମର) ଶିଷ୍ୟଃ (ଶିଷ୍ୟ), ତ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ପ୍ରପନ୍ନମ୍ (ଆଶ୍ରା କରିଛି), ମାମ୍ (ମୋତେ) ଶାୟା (ଶିଖେଇ ଦିଅନ୍ତୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭୀରୁତା ଭାବ ଉପସ୍ଥିତ	।	ଧର୍ମ ସଂକଟେ ବିମୋହିତ	॥
ଯୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ଶକ୍ତି ହୁଏ ରତ	।	ଦୁର୍ବଳ ଚିତ୍ତ ଉପଗତ	॥
ଶ୍ରୀହରି ଚରଣେ ପୁଛଇ	।	କଲ୍ୟାଣ ମାର୍ଗ ଦିଅ କହି	॥
ତୁମ୍ଭର ଶିଷ୍ୟ ଅନୁଗତ	।	ଶିକ୍ଷା ଦିଅ ହେ ସମୁଚିତ	॥୭॥

ନ ହି ପ୍ରପଶ୍ୟାମି ମମାପନୁଦ୍ୟାଦ୍ ଯଚ୍ଛୋକମୁଚ୍ଛୋଷଣମିନ୍ଦ୍ରିୟାଣାମ୍ ।
ଅବାପ୍ୟ ଭୂମାବସପନ୍ମୁଦ୍ଘଂ ରାଜ୍ୟଂ ସୁରାଣାମପି ଚାଧିପତ୍ୟମ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନ ହି ପ୍ରପଶ୍ୟାମି (ମୁଁ ଦେଖୁ ପାରୁନାହିଁ ଯେ), ଭୂମୌ (ପୃଥିବୀରେ) ରଜ୍ୟମ୍ (ସମୃଦ୍ଧି ଶାଳୀ) ଅସପନ୍ମମ୍ (ଶତ୍ରୁ ବିହୀନ) ରାଜ୍ୟମ୍ (ରାଜ୍ୟ) ଚ (ଏବଂ) ସୁରାଣାମ୍ (ଦେବତା ମାନଙ୍କର) ଆଧିପତ୍ୟମ୍ (ରାଜତ୍ଵ) ଅବାପ୍ୟ (ପାଇଗଲେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମମ (ମୋର) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାମ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କୁ) ଉଚ୍ଛୋଷଣମ୍ (ଶୁଖେଇଦେବା ଭଳି) ଶୋକମ୍ (ଶୋକ) ଅପନୁଦ୍ୟାତ୍ (ଦୂରେଇ ଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମଂଥରେ ଅଧିପତି ହୋଇ	।	ଦେବଦୁର୍ଲଭ ସୁଖ ପାଇ	॥
ନ ଥାଇ ବାଧା ଅସୁବିଧା	।	ମିଳିଲେ ଧନ ରାଜ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା	॥
ମୋର ଅନ୍ତର ଦୁଃଖାନଳ	।	ବଜ୍ର ପ୍ରବଳୁଁ ପ୍ରବଳ	॥
ଦେହ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାୟ	।	ଦେଖୁ ନପାରେ କି ଉପାୟ	॥୮॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତା ହୃଷୀକେଶଂ ଗୁଡାକେଶଃ ପରନ୍ତପଃ ।

ନ ଯୋସ୍ୟେ ଇତି ଗୋବିନ୍ଦମୁକ୍ତା ତୃଷ୍ଣାଂ ବଭୂବ ହ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ପରନ୍ତପ (ହେ ତପୀଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର !) ଗୁଡାକେଶଃ (ନିଦ୍ରାବିଜୟୀ ଅର୍ଜୁନ) ହୃଷୀକେଶଂ ଗୋବିନ୍ଦମ୍ (ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଉକ୍ତା (କହି) ନ ଯୋସ୍ୟେ (ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ନାହିଁ) ଇତି (ବୋଲି) ହ (ପରିତ୍ୟାଗ ଭାବେ) ଉକ୍ତା (କହି) ତୃଷ୍ଣାମ୍ (ନିରବ) ବଭୂବ (ହୋଇଗଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମହା ପ୍ରତାପୀ ଅରଜୁନ । ହୋଇଲେ ଶୋକାତୁର ମନ ॥

ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ନାହିଁ ବୋଲି । କୃଷ୍ଣେ କହିଲେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ॥

ଶତ୍ରୁ ବିଜୟୀ ହେ ରାଜନ ! । ନିଦ୍ରା ବିଜୟୀ ଅରଜୁନ ॥

ଏମନ୍ତ କହିଣ ଦୁଃଖରେ । ମଉନ ହୋଇଲେ ଶେଷରେ ॥୯॥

ତମୁବାଚ ହୃଷୀକେଶଃ ପ୍ରହସନ୍ନିବ ଭାରତ ।

ସେନୟୋରୁଭୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ବିଷାଦନ୍ତମିଦଂ ବଚଃ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର !), ଉଭୟୋଃ (ଦୁଇ) ସେନୟୋଃ (ସେନାଦଳଙ୍କ) ମଧ୍ୟେ (ମଝିରେ) ତଂ ବିଷାଦନ୍ତମ୍ (ସେହି ଶୋକାକୁଳ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ) ଇବ ପ୍ରହସନ୍ (ଏହିପରି ହସି ହସି) ହୃଷୀକେଶଃ (ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ଇଦମ୍ (ଏହି) ବଚଃ (କଥା) ଉବାଚ (କହିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ କୌରବ ରାଜନ ! । ଏହି ସମୟେ ଭଗବାନ ॥

ଉଭୟ ସେନା ମଧ୍ୟ ଭାଗେ । ଗୀତା ଭାଷିଲେ ପାର୍ଥ ଆଗେ ॥

କୋମଳ ବାଣୀ ମନ୍ଦହାସ । କମଳ-ମୁଖେ ପରକାଶ ॥

ବିଷାଦ-ମଗ୍ନ ଅରଜୁନେ । ତୋଷିଲେ ମଧୁର ବଚନେ ॥୧୦॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅଶୋଚ୍ୟାନନ୍ଦଶୋଚସ୍ତ୍ଵଂ ପ୍ରଜ୍ଞାବାଦାଂଞ୍ଜ ଭାଷସେ ।

ଗତାସୁନଗତାସୁଂଞ୍ଜ ନାନୁଶୋଚନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଡ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଅଶୋଚ୍ୟାନ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ), ଅନୁଶୋଚଃ (ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରୁଛ) ତ (ଏବଂ) ପ୍ରଜ୍ଞାବାଦାନ୍ (ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପରି) ଭାଷସେ (କଥା କହୁଛ)? ଗତାସୁନ୍ (ମୃତ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ) ତ (ଏବଂ) ଅଗତାସୁନ୍ (ଜୀବିତ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ) ପଣ୍ଡିତାଃ (ପଣ୍ଡିତ ମାନେ) ନ ଅନୁଶୋଚନ୍ତି (ଶୋକ କରନ୍ତି ନାହିଁ)।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପାର୍ଥ! ପଶୁଙ୍କ ତନୟ । ନିଜକୁ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲାଅ ॥
 ଜ୍ଞାତି ସୋଦର ପରିଜନ । ଶରୀର ମାୟାର ଭିଆଣ ॥
 ଆତ୍ମା କି କେବେ ହୁଏ ହତ । ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ ॥
 ଜୀବିତ ଅବା ମୃତ ପାଇଁ । ସୁଜ୍ଞାନୀ ଶୋକ କରେ ନାହିଁ ॥୧୧॥

ନ ଦ୍ଵେବାହଂ ଜାତୁ ନାସଂ ନ ଡ୍ଵଂ ନେମେ ଜନାଧିପାଃ ।

ନ ଚୈବ ନ ଭବିଷ୍ୟାମଃ ସର୍ବେ ବୟମତଃପରମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନ ତୁ ଏବ (ଏପରି ନୁହେଁ ଯେ) ଜାତୁ (କୌଣସି କାଳରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ନ ଡ୍ଵମ୍ (ନା ତୁମେ) ନ ଇମେ ଜନାଧିପାଃ (ନା ଏଇ ରାଜାମାନେ) ନ ଆସମ୍ (ନଥିଲେ), ତ (ଏବଂ) ଅତଃ ପରମ୍ (ଏହା ପରେ) ବୟମ୍ ସର୍ବେ (ଆମେ ସମସ୍ତେ) ନ ଭବିଷ୍ୟାମଃ (ନ ରହିବା) ନ ଏବ (ଏପରି ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏପରି କେଉଁ କାଳ ନାହିଁ । ନଥିଲ ତୁମ୍ଭେ ଅବା ମୁହିଁ ॥
 ରାଜା ପରଜା ସର୍ବ ସାଇଁ । କାଳକୁ କାଳ ଛାଡ଼ି ରହି ॥
 ଭବିଷ୍ୟତରେ ସର୍ବେ ଆମେ । ରହିଥିବା ଏ ଧରାଧାମେ ॥
 ଯୁଗକୁ ଯୁଗ ଏହିମତେ । ଆତ୍ମାର ପ୍ରକାଶ ଜଗେତେ ॥୧୨॥

ଦେହିନୋଽସ୍ମିନ୍ୟଥା ଦେହେ କୌମାରଂ ଯୌବନଂ ଜରା ।

ତଥା ଦେହାନ୍ତରପ୍ରାପ୍ତିର୍ଧୀରସ୍ତତ୍ର ନ ମୁହ୍ୟତି ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେହିନଃ (ସମସ୍ତ ଦେହଧାରୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଅସ୍ମିନ୍ (ଏହି) ଦେହେ (ଦେହରେ) କୌମାରମ୍ (ବାଳ ଅବସ୍ଥା), ଯୌବନମ୍ (ଯୁବକ ଅବସ୍ଥା) ଜରା (ବୃଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା) ଯଥା (ଯେପରି ହୁଏ), ତଥା (ସେହିପରି) ଦେହାନ୍ତରପ୍ରାପ୍ତିଃ (ଅନ୍ୟ ଦେହ ବି ମିଳିଥାଏ), ଧୀରଃ (ଧୀର ପୁରୁଷ) ତତ୍ର (ସେଥିରେ) ନ ମୁହ୍ୟତି (ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାରେ ଯେତେ ଦେହଧାରୀ । ଜୀବନ କାଳେ ଯେଉଁପରି ॥

ବାଲ୍ୟ ଯୌବନ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟତା । ଲଭନ୍ତି ଏ ତିନି ଅବସ୍ଥା ॥

ତେସନ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରକାର । ଦେହରୁ ଅନ୍ୟ ଦେହାନ୍ତର ॥

ଆତ୍ମାର ନବ କଳେବର । ପଶ୍ଚିତେ ! ଶୋଚନା ନ କର ॥୧୩॥

ମାତ୍ରାସ୍ପର୍ଶାସ୍ତୁ କୌତେୟ ଶୀତୋଷ୍ଣସୁଖଦୁଃଖଦାଃ ।

ଆଗମାପାୟିନୋଽନିତ୍ୟାସ୍ତାଂସ୍ତିତିକ୍ଷୟ ଭାରତ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସ୍ପର୍ଶାଃ (ସ୍ପର୍ଶ ଜନିତ ବିଷୟ ସମୂହ) ତୁ (କେବଳ) ମାତ୍ରାଃ (କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ), ଶୀତ-ଊଷ୍ଣ-ସୁଖ-ଦୁଃଖଦାଃ (ଶୀତ, ଗରମ, ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ଦେଇଥାଏ), ଆଗମାପାୟିନଃ (ଆସେ ଓ ଯାଏ), ଅନିତ୍ୟଃ (ସବୁ ସମୟରେ ନଥାଏ), ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !) ତାନ୍ ତିତିକ୍ଷୟ (ସେ ସବୁ ସହିଯାଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାରେ ପ୍ରାଣୀ ଦେହ ବହି । ଶୀତ ଉଷ୍ମତା ସହିଥାଇ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିଷୟ ସମୂହ । ସୁଖ ଦୁଃଖର ଭାବାବହ ॥

ମିଳନ ବିଚ୍ଛେଦ ତେସନ । ସବୁରି ବିଧାତା ଲିଖନ ॥

ସେଥିପାଇଁ ହେ ଅରଜୁନ ! । ସହିବା ଲୋକଟି ମହାନ ॥୧୪॥

ଯମଂ ହି ନ ବ୍ୟଥୟନ୍ତ୍ୟେତେ ପୁରୁଷଂ ପୁରୁଷର୍ଷଭ ।

ସମଦୁଃଖସୁଖଂ ଧୀରଂ ସୋଽମୃତଦ୍ଵାୟ କଞ୍ଚତେ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁରୁଷର୍ଷଭ (ହେ ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ !), ସମଦୁଃଖସୁଖମ୍ (ଦୁଃଖ ଏବଂ ସୁଖରେ ସମାନ ଭାବେ ସ୍ଥିତ) ଧୀରମ୍ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ), ଯମ୍ (ଯାହାକୁ) ଏତେ (ଏହି ସ୍ୱର୍ଗ ସମୂହ) ନ ବ୍ୟଥୟନ୍ତି (ବ୍ୟଥା ବା କଷ୍ଟ ଦିଏନାହିଁ), ସଃ (ସେ) ହି (ହିଁ) ଅମୃତଦ୍ଵାୟ (ଅମର ହେବା ପାଇଁ) କଞ୍ଚତେ (ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଲକ୍ଷ୍ମିୟ ମାୟାରେ ମୋହିତ । ବିଷୟା ବିଷ ସଂଯୋଯିତ ॥
ଏଥିରେ ହୋଇ ସଂତାପିତ । ଧୀମନ୍ତ ନୋହେ ବ୍ୟାକୁଳିତ ॥
ସୁଖ ଦୁଃଖକୁ ସମଭାବେ । ଯେ ଜ୍ଞାନୀ ମଣନ୍ତି ସ୍ୱଭାବେ ॥
ଭବ ଦୁଃଖରୁ ତରିଯାନ୍ତି । ମୁକ୍ତି ମାର୍ଗକୁ ସେ ଲଭନ୍ତି ॥୧୫॥

ନାସତୋ ବିଦ୍ୟତେ ଭାବୋ ନାଭାବୋ ବିଦ୍ୟତେ ସତଃ ।

ଉଭୟୋରପି ଦୃଷ୍ଟୋଽନ୍ତସ୍ତ୍ୱନୟୋସ୍ତତ୍ତଦର୍ଶିଭିଃ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅସତଃ (ଅସତ୍ ବା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀର) ଭାବଃ (ସ୍ଥିତି) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ନଥାଏ), ସତଃ (ସତ୍ ବସ୍ତୁର) ଅଭାବଃ (ଅଭାବ) ତୁ (ମଧ୍ୟ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ନଥାଏ), ତତ୍ତଦର୍ଶିଭିଃ (ତତ୍ତଦର୍ଶୀମାନେ) ଅନୟୋଃ ଉଭୟୋଃ (ଏହି ଦୁଇଟିର) ଅନ୍ତଃ (ପରିଣାମ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଦୃଷ୍ଟଃ (ଦେଖିଛନ୍ତି ବା ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସତ୍ୟ ଜଡ଼ ବସ୍ତୁମାନ । ସତ୍ ନଥାଇ ହୁଏ ଲୀନ ॥
କ୍ଷଣ ଭଙ୍ଗୁର ଏ ଶରୀର । ଅସତ୍ୟ ଅନିତ୍ୟ ପ୍ରକାର ॥
ଆତ୍ମାଟି ଅବିନାଶୀ ଯେହୁ । ପରମ ସତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ ସେହୁ ॥
ଏ ସତ୍ୟ-ଅସତ୍ୟ ରହସ୍ୟ । ସୁଜ୍ଞାନୀ ଜାଣନ୍ତି ବିଶେଷ ॥୧୬॥

ଅବିନାଶି ତୁ ତଦ୍‌ବିଦ୍ଧି ଯେନ ସର୍ବମିଦଂ ତତମ୍ ।

ବିନାଶମବ୍ୟୟସ୍ୟାସ୍ୟ ନ କର୍ଣ୍ଣତ୍ୱକ୍ୱମର୍ହତି ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେନ (ଯିଏ) ଇଦମ୍ (ଏହି) ସର୍ବମ୍ (ସବୁଠାରେ) ତତମ୍ (ବ୍ୟାପି ରହିଛନ୍ତି), ତତ୍ (ତାହାଙ୍କୁ) ଅବିନାଶୀ (ଅବିନାଶୀ) ତୁ (ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ଅସ୍ୟ (ଏହି) ଅବ୍ୟୟସ୍ୟ (ଅକ୍ଷୟ ଅବିନାଶୀଙ୍କର) ବିନାଶମ୍ (ନାଶ) କ୍ୱମ୍ (କରିବାକୁ) କର୍ଣ୍ଣତ୍ (କେହି ବି) ନ ଅର୍ହତି (ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ଯେ ସତ୍ୟ ଅବିନାଶୀ । ସାରା ସଂସାରେ ପରକାଶି ॥

ସକଳ ଦେହେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପରେ ସର୍ବସ୍ଥିତ ॥

ଦେହ ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ । କରି କରାଉ ଥାଏ ଜାଣ ॥

ଅଖଣ୍ଡ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଅମରେ । କିଏ ବା ନାଶ କରିପାରେ ॥୧୭॥

ଅନ୍ତବନ୍ତ ଇମେ ଦେହା ନିତ୍ୟସେବାକ୍ତାଃ ଶରୀରିଣଃ ।

ଅନାଶିନୋଽପ୍ରମେୟସ୍ୟ ତସ୍ମାଦ୍‌ଯୁଧ୍ୟସ୍ୱ ଭାରତ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନାଶିନଃ (ଅବିନାଶୀ) ଅପ୍ରମେୟସ୍ୟ (ଅମାପ) ନିତ୍ୟସ୍ୟ (ସନାତନ) ଶରୀରିଣଃ (ଆତ୍ମା ମାନଙ୍କର) ଇମେ (ଏହି) ଦେହାଃ (ଦେହ ସବୁ) ଅନ୍ତବନ୍ତଃ (ନଷ୍ଟ-ଭ୍ରଷ୍ଟ ବୋଲି) ଉକ୍ତାଃ (କୁହା ଯାଇଛି) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ!) ଯୁଧ୍ୟସ୍ୱ (ଯୁଦ୍ଧ କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିରାକାର ସେ ନିରାଧାର । ଆତ୍ମା ହିଁ ଅଜୟ ଅମର ॥

ତାହାର ନିବାସ ଶରୀର । ଅସ୍ଥାୟୀ ଅନିତ୍ୟ ଅସାର ॥

କ୍ଷଣ ଭଙ୍ଗୁର ସର୍ବ ଦେହ । ପତ୍ରରେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ପ୍ରାୟ ॥

ହେ ପାର୍ଥ! ଏହା ମନେ ହେଜି । କର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ଯାଅ ମଜି ॥୧୮॥

ଯ ଏନଂ ବେଞ୍ଚି ହନ୍ତାରଂ ଯଶ୍ଚୈନଂ ମନ୍ୟତେ ହତମ୍ ।

ଉତ୍ତୋ ତୌ ନ ବିଜାନୀତୋ ନାୟଂ ହନ୍ତି ନ ହନ୍ୟତେ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ(ଯିଏ) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ହନ୍ତାରମ୍ (ହତ୍ୟାକାରୀ) ବେଞ୍ଚି (ଜାଣେ) ତ (ଏବଂ) ଯଃ (ଯିଏ) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ହତମ୍ (ମୃତ) ମନ୍ୟତେ (ମନେକରେ), ତୌ ଉତ୍ତୋ (ସେହି ଉଭୟେ) ନ ବିଜାନୀତଃ (ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ) ଅୟମ୍ (ଜଣେ) ନ ହନ୍ତି (ହତ୍ୟା କରେ ନାହିଁ) ନ ହନ୍ୟତେ (କି ହତ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ ଆତ୍ମା ଦେହ ବହି । ମାରେ ନାହିଁ କି ମରେ ନାହିଁ ॥

ଅଜ୍ଞାନ ନ ବୁଝି ଉଭୟେ । ‘ମାରିଲି’ ‘ମଲି’ ବୋଲି କହେ॥

ଏକଜ ଆତ୍ମା ଅପରେଣ । ହତ୍ୟା ନ କରି ପାରେ ଜାଣ ॥

ନ ହୋଇ ପାରେ ନିଜେ ହତ । କ୍ଷୁଣ୍ଠ ହୁଅଇ ଦେହ ମାତ୍ର ॥୧୯॥

ନ ଜାୟତେ ମ୍ରିୟତେ ବା କଦାଚିତ୍ ନ ଅୟଂ ଭୂତ୍ୱା ଭବିତା ବା ନ ଭୂୟଃ ।

ଅଜୋ ନିତ୍ୟଃ ଶାଶ୍ୱତୋଽୟଂ ପୁରାଣୋ ନ ହନ୍ୟତେ ହନ୍ୟମାନେ ଶରୀରେ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅୟମ୍ (ଏହି ଆତ୍ମା) କଦାଚିତ୍ (କେବେହେଲେ) ନ ଜାୟତେ (ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ ବା (କିମ୍ବା) ନ ମ୍ରିୟତେ (ମରେ ନାହିଁ) ବା (କିମ୍ବା) ଭୂୟଃ (ବାରମ୍ବାର) ଭୂତ୍ୱା (ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ) ଭବିତା (ଉତ୍ପନ୍ନ ଶୀଳ) ନ (ନୁହେଁ), ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅଜଃ (ଅଜନ୍ମ), ନିତ୍ୟଃ (ନିତ୍ୟ), ଶାଶ୍ୱତଃ (ସନାତନ), ପୁରାଣଃ (ବହୁ ପୁରୁଣା ଅଟେ) । ଶରୀରେ (ଦେହର) ହନ୍ୟମାନେ (ହତ୍ୟାହେଲେ ବି) ନ ହନ୍ୟତେ (ହତ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମାର ଜନମ ନଥାଏ । ନା ଅବା କେବେ ମୃତ ଯାଏ ॥

ନାହିଁ ରଚନା ନାହିଁ ସୃଷ୍ଟି । ନ ହୁଏ ପୁଣି ଉତପତି ॥

ଅଜନ୍ମା ନିତ୍ୟ ସନାତନ । ଅସୀମ କାଳୁ ପୁରାତନ ॥

ଦେହର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ । ଆତ୍ମା ସର୍ବଦା ଅନବିଦ୍ଧ ॥୨୦॥

ବେଦାବିନାଶିନଂ ନିତ୍ୟଂ ଯ ଏନମଜମବ୍ୟୟମ୍ ।

କଥଂ ସ ପୁରୁଷଃ ପାର୍ଥ କଂ ଘାତୟତି ହନ୍ତି କମ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯଃ ପୁରୁଷଃ (ଯେଉଁ ଲୋକ) ଏନମ୍ (ଏହି ଆତ୍ମାକୁ) ଅବିନାଶିନମ୍ (ଅବିନାଶୀ), ନିତ୍ୟମ୍ (ଚିରସ୍ଥାୟୀ), ଅଜମ୍ (ଅଜନ୍ମ), ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅକ୍ଷୟ ବୋଲି) ବେଦ (ଜାଣେ), ସଃ (ସେ) କଥମ୍ (କିପରି) କମ୍ (କାହାକୁ) ହନ୍ତି (ହତ୍ୟା କରେ) କମ୍ (ବା କାହାକୁ) ଘାତୟତି (ହତ୍ୟା କରାଏ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଜନ୍ମ ଆତ୍ମା ଅଛେଦିତ । ଶାଶ୍ଵତ ରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ॥
 ବିକାରହୀନ ଜନ୍ମ ନାହିଁ । ଏ ତତ୍ତ୍ଵ ଯେହୁ ଜାଣିଥାଉ ॥
 କେମନ୍ତ କହେ ‘ହତ୍ୟା କଲି’ । ଅବା କା ଦ୍ଵାରା ‘ହତ ହେଲି’ ॥
 ଶରୀରୀ ନୁହେଁ କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତା । ହେ ପାର୍ଥ ! ଏକଥା ଜାଣିଥା ॥୨୧॥

ବାସାଂସି ଜୀର୍ଣ୍ଣାନି ଯଥା ବିହାୟ ନବାନି ଗୃହ୍ଣାତି ନରୋଽପରାଣି ।

ତଥା ଶରୀରାଣି ବିହାୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣାନି ଅନ୍ୟାନି ସଂଯାତି ନବାନି ଦେହା ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ନରଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ଜୀର୍ଣ୍ଣାନି (ପୁରୁଣା) ବାସାଂସି (ବସ୍ତ୍ର) ବିହାୟ (ପରିତ୍ୟାଗ କରି) ଅପରାଣି (ଅନ୍ୟ) ନବାନି (ନୂଆ ବସ୍ତ୍ର) ଗୃହ୍ଣାତି (ଗ୍ରହଣ କରେ), ତଥା (ସେହିପରି) ଦେହା (ଆତ୍ମା) ଜୀର୍ଣ୍ଣାନି (ପୁରୁଣା) ଶରୀରାଣି (ଶରୀର ମାନ) ବିହାୟ (ପରିତ୍ୟାଗ କରି) ଅନ୍ୟାନି (ଅନ୍ୟ) ନବାନି (ନୂତନ ଶରୀର ମାନକୁ) ସଂଯାତି (ଚାଲି ଯାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସନ ପରିଧାନ । ଯେ ଭାବେ ଛାଡ଼ି ସର୍ବଜନ ॥
 ନୂତନ କରିଣ ଧାରଣ । ତୋଷ କରାନ୍ତି ମନପ୍ରାଣ ॥
 ଆତ୍ମା ସ୍ଵଭାବେ ସେ ପ୍ରକାରେ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ଛାଡ଼ି ଦୂରେ ॥
 ହୁଅଇ ନବ କଳେବର । ନୂତନ ଦେହେ ରତେ ଘର ॥୨୨॥

ନୈନଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରାଣି ନୈନଂ ଦହନ୍ତି ପାବକଃ ।

ନ ଚୈନଂ କ୍ଳେଦୟନ୍ତ୍ୟାପୋ ନ ଶୋଷୟନ୍ତି ମାରୁତଃ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶସ୍ତ୍ରାଣି (ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ନ ଛିନ୍ଦନ୍ତି (କାଟି ପାରେ ନାହିଁ), ପାବକଃ (ଅଗ୍ନି) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ନ ଦହନ୍ତି (ଜାଳି ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ), ଆପଃ (ପାଣି) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ନ କ୍ଳେଦୟନ୍ତି (ଓଦା କରିପାରେ ନାହିଁ), ଚ (ଏବଂ) ମାରୁତଃ (ବାୟୁ) ନ ଶୋଷୟନ୍ତି (ଶୁଖେଇ ପାରେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅମାପ କଲେ ଶସ୍ତ୍ରାଘାତ	।	ଆତ୍ମାଟି ନ ହୁଏ ଖଣ୍ଡିତ	॥
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନି ହୁତାଶନ	।	ନକରି ପାରଇ ଦହନ	॥
ପଞ୍ଜିତର ଜଳ-ତପ୍	।	ଆତ୍ମାକୁ ନ କରଇ ସିକ୍ତ	॥
ପ୍ରବଳ ପ୍ରବାହି ପବନ	।	ଆତ୍ମାର ନ ହୁଏ ଶୋଷଣ	॥୨୩॥

ଅଛେଦ୍ୟାୟମଦାହ୍ୟାୟମକ୍ଳେଦ୍ୟାୟଶୋଷ୍ୟ ଏବ ଚ ।

ନିତ୍ୟଃ ସର୍ବଗତଃ ସ୍ଥାଶ୍ଚରତଲୋୟଂ ସନାତନଃ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅଛେଦ୍ୟଃ (ଅକାଟ୍ୟ), ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅଦାହ୍ୟଃ (ଦହନୀୟ ନୁହେଁ), ଅକ୍ଳେଦ୍ୟଃ (ଓଦା କରାଯାଇ ପାରେନା), ଚ (ଏବଂ) ଅଶୋଷ୍ୟଃ ଏବ (ଶୁଖା ଯାଇ ପାରେନା), ଅୟମ୍ (ଏହା) ନିତ୍ୟଃ (ଚିରସ୍ଥାୟୀ), ସର୍ବଗତଃ (ସର୍ବବ୍ୟାପୀ), ଅଚଳଃ (ଅଚଳ), ସ୍ଥାଶ୍ଚ (ସ୍ଥିର) ସନାତନଃ (ଶାଶ୍ଵତ, ସନାତନ ବା ଅନାଦି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମାର ଆକାର ନଥାଇ	।	ଅଛେଦ୍ୟ ବୋଲି ତାକୁ କହି	॥
ଅଗ୍ନିରେ ଦାହ୍ୟ ଏ ନୁହଇ	।	ଶୁଷ୍କ ନହୁଏ ଓଦା ନୋହିଁ	॥
ସର୍ବଦା ସ୍ଥାୟୀ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ	।	ଅଚଳ ଅଗୋଚର ସ୍ଥିତି	॥
ପରମାତ୍ମାର ଅଂଶ ଯେହୁ	।	ଅନାଦି ସନାତନ ସେହୁ	॥୨୪॥

ଅବ୍ୟକ୍ତୋଽୟମଚିତ୍ତୋଽୟମବିକାର୍ଯ୍ୟୋଽୟମୁଚ୍ୟତେ ।

ତସ୍ମାଦେବଂ ବିଦିତ୍ୱେନଂ ନାନୁଶୋଚିତୁମର୍ହସି ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅବ୍ୟକ୍ତଃ (ଦର୍ଶନୀୟ ନୁହେଁ), ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅଚିନ୍ତ୍ୟଃ (ଚିନ୍ତନୀୟ ନୁହେଁ), ଅୟମ୍ (ଏହା) ଅବିକାର୍ଯ୍ୟଃ (ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ), ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ବିଦିତ୍ୱା (ଜାଣିବା ପରେ) ଅନୁଶୋଚିତୁମ୍ (ଅନୁଶୋଚନା ବା ଦୁଃଖ-ଶୋକ) ନ ଅର୍ହସି (କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ଵାରା ନୁହେଁ ଜ୍ଞାତ । ତେଣୁ ସେ ବୋଲାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ॥
ମନ-ପ୍ରାଣର ଭାବ ନାହିଁ । ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ବୋଲି ନାମ ବହି ॥
ପ୍ରକୃତି ବିକୃତି ରହିତ । ବିକାରଶୂନ୍ୟ ଭାବେ ସ୍ଥିତ ॥
ବୁଝିଣ ଆତ୍ମା ଜ୍ଞାନବନ୍ତ । ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ ॥୨୫॥

ଅଥ ଚୈନଂ ନିତ୍ୟଜାତଂ ନିତ୍ୟଂ ବା ମନ୍ୟସେ ମୃତମ୍ ।

ତଥାପି ତ୍ଵଂ ମହାବାହୋ ନୈନଂ ଶୋଚିତୁମର୍ହସି ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥ ଚ (ଏହା ଜାଣିବାପରେ ମଧ୍ୟ) ଏନମ୍ (ଏହି ଆତ୍ମାକୁ) ନିତ୍ୟଜାତମ୍ (ସବୁବେଳେ ଜନ୍ମ ନେଉଥିବା) ବା (କିମ୍ବା) ନିତ୍ୟଂ ମୃତମ୍ (ସବୁବେଳେ ମରୁଥିବାର ବୋଲି) ମନ୍ୟସେ (ମନେକର), ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !) ତଥାପି (ତଥାପି) ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଶୋଚିତୁମ୍ (ଦୁଃଖରେ ଶୋକ କରିବା) ନ ଅର୍ହସି (ଉଚିତ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେହର ଜନ୍ମ-ଜାଗରଣେ । ପୂରିତ ଆତ୍ମା କଣେ କଣେ ॥
ଜନ୍ମରେ ଆତ୍ମାର ପ୍ରକାଶ । ମରଣେ ଯାଏ ଅନ୍ୟ ବାସ ॥
ଭ୍ରମେ ଯଦି ବି ସତ୍ୟ ମଣ । ଆତ୍ମାର ଜନମ ମରଣ ॥
ତେବେ ବି ମୃତ୍ୟୁ ଧ୍ରୁବସତ୍ୟ । ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ ॥୨୬॥

ଜାତସ୍ୟ ହି ଧ୍ରୁବୋ ମୃତ୍ୟୁର୍ଧ୍ରୁବଂ ଜନ୍ମ ମୃତସ୍ୟ ଚ ।
ତସ୍ମାଦପରିହାର୍ଯ୍ୟଃଅର୍ଥେ ନ ତ୍ଵଂ ଶୋଚିତୁମର୍ହସି ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜାତସ୍ୟ ହି (ଜନ୍ମହେବା ମାତ୍ରେ ହି) ମୃତ୍ୟୁଃ (ମରଣ) ଧ୍ରୁବଃ (ସୁନିଶ୍ଚିତ) ଚ (ଏବଂ)
ମୃତସ୍ୟ (ମରିଯିବା ଲୋକର) ଜନ୍ମ (ଜନ୍ମ ହେବା) ଧ୍ରୁବମ୍ (ସୁନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ) । ତସ୍ମାତ୍
(ତେଣୁ) ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ (ଯାହା ଏଡ଼ାଇ ପାରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ), ଅର୍ଥେ (ତା'ପାଇଁ) ତ୍ଵମ୍
(ତୁମେ) ଶୋଚିତୁମ୍ (ଶୋକ ବିଷାଦ କରିବା) ନ ଅର୍ହସି (ଉଚିତ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନମ ଲଭି ସର୍ବ ପ୍ରାଣୀ । ମରଣ ନିଶ୍ଚିତ ଏ ଜାଣି ॥
ଜୀବର ମୃତ୍ୟୁ ଅପରାନ୍ତେ । ଆବର ଜନମ ଲଭନ୍ତେ ॥
ଜନ୍ମ-ମରଣ ଚକ୍ରବତ । ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟ ମାନ ଅବିରତ ॥
ଏ ଚକ୍ର ଗତି ନିରନ୍ତର । ଜାଣି ବି କିମ୍ପା ଶୋକାତୁର ॥୨୭॥

ଅବ୍ୟକ୍ତାଦାନି ଭୂତାନି ବ୍ୟକ୍ତମଧାନି ଭାରତ ।

ଅବ୍ୟକ୍ତନିଧନାନେ୍ୟବ ତତ୍ର କା ପରିଦେବନା ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତ ବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଭୂତାନି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ) ଅବ୍ୟକ୍ତ -ଆଦିନି
(ଜନ୍ମ ଆଗରୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଥାଆନ୍ତି), ବ୍ୟକ୍ତମଧାନି (ମଝିରେ ପ୍ରକଟ ହୁଅନ୍ତି) ଅବ୍ୟକ୍ତନିଧନାନି
(ମରିବାପରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବା ଅପ୍ରକଟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି) ତତ୍ର (ସେଥିରେ) ପରିଦେବନା
(ଶୋକଚିନ୍ତନ କରିବା) କା (ଅକାରଣ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନ୍ମ ଆଗରୁ ଅଗୋଚର । ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଚରାଚର ॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ । ରହିବେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭାବରେ ॥
ଜନ୍ମ-ମରଣ ମଧ୍ୟକାଳେ । କିଂତ ଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ତରାଳେ ॥
ନ ଥିଲା ଦେହ ନ ରହିବ । ଶୋକ ବା କିମ୍ପାଇ କରିବ ॥୨୮॥

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବତ୍ପଣ୍ୟତି କର୍ଣ୍ଣଦେନ - ମାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବତ୍ ବଦତି ତଥୈବ ଚାନ୍ୟଃ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବଚ୍ଚୈନମନ୍ୟଃ ଶୁଣୋତି ଶୁଦ୍ଧାପ୍ୟେନଂ ବେଦ ନ ଚୈବ କର୍ଣ୍ଣିତ୍ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ଣ୍ଣିତ୍ (କେହି କେହି) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବତ୍ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଭଳି) ପଣ୍ୟତି (ଦେଖନ୍ତି ବା ମନେ କରନ୍ତି), ତ (ଏବଂ) ତଥା ଏବ (ସେହିପରି) ଅନ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟକେହି) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବତ୍ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭଳି) ବଦତି (କୁହନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଅନ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟ କେହି) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବତ୍ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) ଶୁଣୋତି (ଶୁଣୁଥାନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) କର୍ଣ୍ଣିତ୍ (କେହିକେହି) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ଏବ (ଏହିପରି) ଶୁଦ୍ଧା-ଅପି (ଶୁଣି ମଧ୍ୟ) ନ ବେଦ (ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପକୁ କେହି । ଚକିତ ହୋଇ ଦେଖୁଥାଇ ॥
କେହୁ ବା ସ୍ୱଭାବ ଏହାର । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ବର୍ଣ୍ଣବାର ॥
ଅନ୍ୟ ବା ଆନ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି । କଞ୍ଚନାତୀତ ତାହା ମଣି ॥
କେହି ବା ତାହା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା । ବୁଝି ବୁଝାନ୍ତେ ଅସୁବିଧା ॥୨୯॥

ଦେହୀ ନିତ୍ୟମବଧ୍ୟୋୟଂ ଦେହେ ସର୍ବସ୍ୟ ଭାରତ ।

ତସ୍ମାତ୍ ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି ନ ତ୍ୱଂ ଶୋଚିତୁମର୍ହସି ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ!), ସର୍ବସ୍ୟ ଦେହେ (ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ) ଅୟମ୍ ଦେହୀ (ଏହି ଆତ୍ମା) ନିତ୍ୟମ୍ (ସବୁବେଳେ) ଅବଧ୍ୟଃ (ଅଭେଦ ବା ଅକାଟ୍ୟ ବା ଅମର ଭାବେ ରହିଥାଏ) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ) ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଶୋଚିତୁମ୍ (ଶୋକ କରିବା) ନ ଅର୍ହସି (ଭରିତ୍ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ଦେହଧାରୀ ହୋଇ । ତେଣୁ ସେ ଦେହୀ ନାମ ବହି ॥
ଅବଧ୍ୟ ଦେହୀ ଅବିନାଶୀ । ଜାଣନ୍ତୁ ହେ ଭରତବଂଶୀ! ॥
ଦେହୀ ଓ ଦେହ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ॥
ତେଣୁ ଏ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ପାଇଁ । ଶୋକ ତୁ କେବେ କର ନାହିଁ ॥୩୦॥

ସ୍ଵଧର୍ମମପି ଚାବେକ୍ଷ୍ୟ ନ ବିକମ୍ପିତୁମର୍ହସି ।
ଧର୍ମ୍ୟାନ୍ଧି ଯୁଦ୍ଧାଚ୍ଛେୟୋଽନ୍ୟତ୍ସତ୍ତ୍ରିୟସ୍ୟ ନ ବିଦ୍ୟତେ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ (ଏବଂ) ସ୍ଵ ଧର୍ମମ୍ (ନିଜ ଧର୍ମକୁ) ଅବେକ୍ଷ୍ୟ (ଦେଖୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଚାର କରି) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ବିକମ୍ପିତୁମ୍ (ବିଚଳିତ ହେବା ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମରୁ ଓହରି ଯିବା) ନ ଅର୍ହସି (ଉଚିତ ନୁହେଁ) ।
ସତ୍ତ୍ରିୟସ୍ୟ (ସତ୍ତ୍ରିୟ ମାନଙ୍କର) ଧର୍ମାତ୍ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ (ଧର୍ମ ଯୁଦ୍ଧାରୁ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଅନ୍ୟତ୍ (ଅନ୍ୟ କୌଣସି) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ନଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିରତେ ନିଜ ଧର୍ମରକ୍ଷା । ଜାଣିବା ଏହୁ ମହାଦୀକ୍ଷା ॥
ଧର୍ମ ବିହିତ କର୍ମ କଲେ । ଭୟ ନ ଥାଏ କେବେହେଲେ ॥
ସ୍ଵଧର୍ମ ମୂଳେ ସର୍ବଜାଣ । ଧର୍ମ ପାଳନେ ପରିତ୍ରାଣ ॥
ଧର୍ମୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ଯେବେ ପାଇ । କଲ୍ୟାଣକର କ୍ଷତ୍ରୀ ପାଇଁ ॥୩୧॥

ଯଦୃଚ୍ଛୟା ଚୋପପନ୍ନଂ ସ୍ଵର୍ଗଦ୍ଵାରମପାବୃତମ୍ ।
ସୁଖିନଃ କ୍ଷତ୍ରିୟାଃ ପାର୍ଥ ଲଭନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧମୀଦୃଶମ୍ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଯଦୃଚ୍ଛୟା (ମନକୁ ମନ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବେ) ଉପପନ୍ନମ୍ (ପାଇଥିବା ସଂଗ୍ରାମ ହିଁ) ଅପାବୃତମ୍ (ଖୋଲାଯାଇଥିବା) ସ୍ଵର୍ଗଦ୍ଵାରମ୍ (ସ୍ଵର୍ଗଦ୍ଵାର ପରି ଅଟେ), ଚ (ଏବଂ) ସୁଖିନଃ (ଭାଗ୍ୟବାନ) କ୍ଷତ୍ରିୟାଃ (କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ) ଲଭନ୍ତେ (ଏହିପରି) ଯୁଦ୍ଧମ୍ (ଯୁଦ୍ଧକୁ) ଲଭନ୍ତେ (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ଵୟଂ ପ୍ରାପତ କର୍ମ ସିଦ୍ଧେ । ପେଶିଲା ଭାଗ୍ୟ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧେ॥
ହେଲେ ଏ ଯୁଦ୍ଧେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । ସରଗ ଦ୍ଵାର ଉନ୍ମୋଚନ ॥
କରିଲେ କଂବ୍ୟ ପାଳନ । ସୁଖୀ ଅଟନ୍ତି ସର୍ବ ଜନ ॥
ଏ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ ଜାଣ ପାର୍ଥ । ସୌଭାଗ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାପତ ॥୩୨॥

ଅଥ ଚେତ୍ତଦ୍‌ନିମଂ ଧର୍ମ୍ୟଂ ସଂଗ୍ରାମଂ ନ କରିଷ୍ୟସି ।

ତତଃ ସ୍ଵଧର୍ମଂ କୀଢ଼୍ୟ ହିତ୍ଵା ପାପମବାପ୍‌ସ୍ୟସି ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥ (ଏହାପରେ ବି) ଚେତ୍ (ଯଦି) ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଜମମ୍ (ଏହି) ଧର୍ମ୍ୟମ୍ (ଧର୍ମୀୟ) ଯୁଦ୍ଧମ୍ (ଯୁଦ୍ଧକୁ) ନ କରିଷ୍ୟସି (ନ କରିବ), ତତଃ (ତେବେ) ସ୍ଵଧର୍ମମ୍ (ନିଜର ଧର୍ମକୁ) ଚ (ଏବଂ) କୀଢ଼୍ୟମ୍ (ଯଶକୁ) ହିତ୍ଵା (ହରେଇ) ପାପମ୍ (ପାପକୁ) ଅବାପ୍‌ସ୍ୟସି (ଲାଭ କରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧର୍ମ ସଂଗ୍ରାମ କର୍ମେ ନିଷ୍ଠା	।	ଲଭତେ ଯୋଦ୍ଧାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା	॥
ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ଅବିରତ	।	ଜୀବନ-ଯୁଦ୍ଧେ ନିଯୋଜିତ	॥
ଯଦି ଏ ଯୁଦ୍ଧ ନ କରିବ	।	କେବଳ ଅକୀଢ଼୍ୟ ଅର୍ଜିବ	॥
ତୁମ୍ଭର ଧର୍ମ-ହାନି ହେବ	।	ବିଧର୍ମୀ ପାପୀ ବୋଲାଉବ	॥୩୩॥

ଅକୀଢ଼୍ୟାପି ଭୂତାନି କଥୟିଷ୍ୟନ୍ତି ତେଽବ୍ୟୟାମ୍ ।

ସମ୍ଭାବିତସ୍ୟ ଚାକୀର୍ଣ୍ଣରଣାଦତିରିଚ୍ୟତେ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ(ଏବଂ) ଭୂତାନି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ତେ (ତୁମର) ଅବ୍ୟୟାମ୍ ଅକୀଢ଼୍ୟମ୍ (ଚିର ଅପୟଶକୁ) କଥୟିଷ୍ୟନ୍ତି (କହିବେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିନ୍ଦା ଗାଇବେ) । ସମ୍ଭାବିତସ୍ୟ (ସମ୍ଭାବ ଜନକ ବ୍ୟକ୍ତିର) ଅକୀଢ଼୍ୟଃ (ଅପୟଶ ବା ନିନ୍ଦା) ମରଣାତ୍ (ମରଣଠାରୁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଅତିରିଚ୍ୟତେ (ଅଧିକ ମନେହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନୀ ସକଳେ	।	ନିନ୍ଦା କରିବେ କାଳେ କାଳେ	॥
ଅର୍ଜୁନ ଏତେ ଯୋଦ୍ଧା ହୋଇ	।	ଯୁଦ୍ଧରୁ ଯାଇଛି ପଳାଇ	॥
ଅକୀଢ଼୍ୟ ନିନ୍ଦା ଅପୟଶ	।	ଜ୍ଞାନୀର କରେ ସର୍ବନାଶ	॥
ମହତ ଜନେ ଅପକୀଢ଼୍ୟ	।	ମରଣଠାରୁ ମହାଭୀତି	॥୩୪॥

ଭୟାଦ୍ରୁଶାଦୁପରତଂ ମଂସ୍ୟନ୍ତେ ତ୍ଵାଂ ମହାରଥାଃ ।

ଯେଷାଂ ଚ ତ୍ଵଂ ବହୁମତୋ ଭୂତ୍ଵା ଯାସ୍ୟସି ଲାଘବମ୍ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାରଥାଃ (ମହାରଥୀମାନେ) ତ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ଭୟାତ୍ (ଭୟରେ) ରଣାତ୍ (ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରୁ) ଉପରତମ୍ (ଅବସର ନେଇଥିବା ପରି) ମଂସ୍ୟନ୍ତେ (ମନେ କରିବେ) ଚ (ଏବଂ) ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର) ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ବହୁମତଃ (ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ) ଭୂତ୍ଵା (ହୋଇଥିଲେ ବି) ଲାଘବମ୍ (ଛୋଟ) ଯାସ୍ୟସି (ହୋଇଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଷାଦେ ଅବା ପ୍ରାଣଭୟେ । ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରୁ ଯେ ପଳାଏ ॥

ବୋଲାଏ ଭୀରୁ କାପୁରୁଷ । ହାନି ହୁଅଇ ମାନ-ଯଶ ॥

ଆବର ଯୋଦ୍ଧାଏଁ ଅବଶ୍ୟ । କରିବେ ଥକା ଉପହାସ ॥

ବିଖ୍ୟାତ ରଥୀ ଅରଜୁନେ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିବେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ॥୩୫॥

ଅବାଚ୍ୟବାଦାଂଶ୍ଵ ବହୁନ୍ ବଦିଷ୍ୟନ୍ତି ତବାହିତାଃ ।

ନିନ୍ଦନ୍ତସ୍ତବ ସାମର୍ଥ୍ୟଂ ତତୋ ଦୁଃଖତରଂ ନୁ କିମ୍ ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତବ ଅହିତାଃ (ତୁମର ଅହିତକାରୀମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶତ୍ରୁମାନେ) ତବ ସାମର୍ଥ୍ୟମ୍ (ତୁମର ସକ୍ଷମତାକୁ) ନିନ୍ଦନ୍ତଃ (ନିନ୍ଦା କରି) ବହୁନ୍ (ଅନେକ) ଅବାଚ୍ୟ ବାଦାନ୍ (ଅକଥନୀୟ ଭାଷା) ବଦିଷ୍ୟନ୍ତି (କହିବେ) । ତତଃ (ତା'ଠାରୁ) ନୁ (ବାସ୍ତବରେ) ଦୁଃଖତରମ୍ (ଦୁଃଖତର) କିମ୍ (କିଛି ଅଛି କି) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅକଥନୀୟ ଅପବାଦ । ଅବାଚ୍ୟ ଅଭାଷା ଅବୋଧ ॥

ବୋଲିବେ ତୁମ୍ଭ ଶତ୍ରୁ ଗଣ । ଲଭିବ ଲଜ୍ଜା ଅପମାନ ॥

ତୁମ୍ଭର ବଳ ପରାକ୍ରମେ । ଧୂକ କହିବେ ରଣଧାମେ ॥

ଏ ଘୋର ଅପମାନ ଠାରୁ । କି ଅବା ଅଛି ଦୁଃଖ ଗରୁ ॥୩୬॥

ହତୋ ବା ପ୍ରାପ୍ତସ୍ୟସି ସ୍ଵର୍ଗଂ ଜିତ୍ଵା ବା ଭୋକ୍ଷ୍ୟସେ ମହୀମ୍ ।
ତସ୍ମାଦ୍ଭୁଞ୍ଜ କୌତ୍ସେୟ ଯୁଦ୍ଧାୟ କୃତନିଷ୍ଠୟଃ ॥୩୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀସୁତ ଅର୍ଜୁନ !), ହତଃ-ଅବା (ମରିଗଲେ ଅବା) ସ୍ଵର୍ଗମ୍ ପ୍ରାପ୍ତସ୍ୟସି (ସ୍ଵର୍ଗ ପାଇବ), ଜିତ୍ଵା ବା (ଜିତିଗଲେ ଅବା) ମହୀମ୍ (ପୃଥିବୀ ରାଜ୍ୟକୁ) ଭୋକ୍ଷସେ (ଭୋଗ କରିବ), ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଯୁଦ୍ଧାୟ (ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ) କୃତ ନିଷ୍ଠୟଃ (ନିଶ୍ଚିତ ମନ କରି) ଉଚିଷ୍ଠ (ଉଠିପଡ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂଗ୍ରାମେ ଯଦି ହୁଅ ହତ । ନିଷ୍ଠେ ହୋଇବ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ॥
କି ଅବା ବିଜୟୀ ହୋଇବ । ଭୋଗିବ ରାଜ୍ୟ ବଇଭବ ॥
ଏ ବେନି ସ୍ଥିତି ଛଡ଼ା ଭିନ୍ନ । ବିକଳ କିଛି ନାହିଁ ଆନ ॥
ତେଣୁ ହେ ! ଉଠ କୁନ୍ତୀ ସୁତ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ହୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ॥୩୭॥

ସୁଖଦୁଃଖେ ସମେ କୃତ୍ଵା ଲାଭାଲାଭୌ ଜୟାଜୟୌ ।
ତତୋ ଯୁଦ୍ଧାୟ ଯୁଦ୍ଧ୍ୟସ୍ଵ ନୈବଂ ପାପମବାପ୍ତସ୍ୟସି ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସୁଖଦୁଃଖେ (ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖରେ) ଲାଭାଲାଭୌ (ଲାଭ ଓ କ୍ଷତିରେ) ଜୟାଜୟୌ (ଜୟ ଓ ପରାଜୟରେ) ସମେ (ସମାନ) କୃତ୍ଵା (ମନେକରି) ତତଃ (ତା'ପରେ) ଯୁଦ୍ଧାୟ (ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ) ଯୁଦ୍ଧ୍ୟସ୍ଵ (ଭିଡ଼ିହୁଅ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଗିଯାଅ), ଏବମ୍ (ଏହିପରି ଭାବରେ) ପାପମ୍ (ପାପକୁ) ନ ଅବାପ୍ତସ୍ୟସି (ପାଇବ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜିତ ବା ହୁଅ ପରାଜିତ । ଉଭୟ ଫଳଟି ମହତ ॥
ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖ ବେନି ଭାଇ । ଜୀବନ ଚକ୍ରେ ଘୂରୁଥାଇ ॥
ସୁଖେ-ଦୁଃଖେ ବା ହାନି-ଲାଭେ । ଚିନ୍ତିଣ ହୃଦେ ସମଭାବେ ॥
କାବ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧେ ହୁଅ ରତ । ହୋଇବ ଯଦି ପାପମୁକ୍ତ ॥୩୮॥

ଏଷା ତେଜଃହିତା ସାଂଖ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର୍ଯୋଗେ ଦ୍ଵିମାଂ ଶୁଣୁ ।

ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ଯୁକ୍ତୋ ଯୟା ପାର୍ଥ କର୍ମବନ୍ଧଂ ପ୍ରହାସ୍ୟସି ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଏଷା ବୁଦ୍ଧିଃ (ଏହି ବୁଦ୍ଧି) ତେ (ତୁମକୁ) ସାଂଖ୍ୟ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ଅଭିହିତା (କୁହାଗଲା) । ତୁ (ପ୍ରକୃତରେ) ଇମାମ୍ (ଏହି) ଯୋଗେ (ଯୋଗ ବିଷୟରେ) ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମଯୋଗ ବିଷୟରେ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ), ଯୟା ବୁଦ୍ଧ୍ୟା (ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିରେ) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ) କର୍ମବନ୍ଧମ୍ (କର୍ମବନ୍ଧନରୁ) ପ୍ରହାସ୍ୟସି (ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ ଆମ୍ ଜ୍ଞାନ । ବିଷ୍ଠାରି କରିଲି ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
 ଯେ ଆମ୍-ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଭାବେ । ସକଳ ଦୃଶ୍ୟ ସମଭାବେ ॥
 ଏବେ ହୋ ଶୁଣ କର୍ମଯୋଗ । ଜ୍ଞାନ-ମହିମା ଅନୁଭାଗ ॥
 ସମ-ବୁଦ୍ଧିରେ ହୋଇଯୁକ୍ତ । କର୍ମ-ବନ୍ଧନୁ ହେବ ମୁକ୍ତ ॥୩୯॥

ନେହାଭିକ୍ରମନାଶୋଽସ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟବାୟୋ ନ ବିଦ୍ୟତେ ।

ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦଫଳସ୍ୟ ଧର୍ମସ୍ୟ ତ୍ରାୟତେ ମହତୋ ଭୟାତ୍ ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇହ (ଏଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମଯୋଗରେ) ଅଭିକ୍ରମ (ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାବେ ଚେଷ୍ଟାରତ ହୋଇ) ନ ନାଶଃ ଅସ୍ତି (ନା କିଛି ନଷ୍ଟ ହୁଏ) ନ ପ୍ରତ୍ୟବାୟଃ ବିଦ୍ୟତେ (ନା କିଛି ଓଲଟା ଫଳ ହୁଏ) । ଅସ୍ୟ ଧର୍ମସ୍ୟ (ଏହି ଧର୍ମର) ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦ ଅପି (ସାମାନ୍ୟ ସାଧନା ମଧ୍ୟ) ମହତଃ (ଅତି ମହାନ) ଭୟାତ୍ (ଭୟରୁ) ତ୍ରାୟତେ (ରକ୍ଷା କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଧର୍ମ ଗୁଣ । ଆରମ୍ଭେ ନାଶ ନୋହେ ଜାଣ ॥
 ସ୍ଵଭାବେ କାମନା ରହିତ । ନୋହେ ତା ଫଳ ବିପରୀତ ॥
 ଏ ବ୍ରହ୍ମ-କର୍ମ ସିଦ୍ଧି-ଯୋଗ । ଜନ କଲ୍ୟାଣେ ବିନିଯୋଗ ॥
 ସାମାନ୍ୟ ସାଧନା ଏଥିରେ । ଯମ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା କରେ ॥୪୦॥

ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମିକା ବୁଦ୍ଧିରେକେହ କୁରୁନନ୍ୟନ ।

ବହୁଶାଖା ହ୍ୟନନ୍ତାଶ୍ଚ ବୁଦ୍ଧିଯୋଃବ୍ୟବସାୟିନାମ୍ ॥୪୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁରୁନନ୍ୟନ (ହେ କୁରୁନନ୍ୟନ!), ଇହ (ଏଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମଯୋଗରେ) ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମିକା (ନିଷ୍ପିତ ରୂପୀ) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ଏକା (ଏକ ମାତ୍ର ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ଅବ୍ୟବସାୟିନାମ୍ (ଅନିଷ୍ପିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅସ୍ଥିର) ବୁଦ୍ଧୟଃ (ବୁଦ୍ଧିର) ଅନନ୍ତଃ ବହୁଶାଖା (ଅସଂଖ୍ୟ ଶାଖାମାନ) ହି (ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ କର୍ମ-ଯୋଗର ପ୍ରଭାବ		ଶୁଣ ହେ ପାଣ୍ଡବ ଗୌରବ	॥
ସ୍ଥିର ନିଷ୍ଠୟ ବୁଦ୍ଧି-ମତି		ନୋହେ ଚକ୍ର ଭ୍ରମଗତି	॥
ନିଷ୍ଠାଭାବ ବୁଦ୍ଧି ଜାଣ		କରାଏ ବ୍ରହ୍ମ ଦରଶନ	॥
ଅସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ଅନିଷ୍ଠୟ		ଅସୀମ ଶାଖା ବହୁ ଲୟ	॥୪୧॥

ଯାମିମାଂ ପୁଷ୍ପିତାଂ ବାଚଂ ପ୍ରବଦନ୍ତ୍ୟବିପକ୍ଷିତଃ ।

ବେଦବାଦରତାଃ ପାର୍ଥ ନାନ୍ୟଦସ୍ତୀତିବାଦିନଃ ॥୪୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ବେଦବାଦରତାଃ (ବେଦ-କର୍ମକାଣ୍ଡ ନୀତିର ଅନୁସରଣ କାରୀ) ଅବିପକ୍ଷିତଃ (ଅବିବେକୀ) ବାଦିନଃ (କୁହାଳିଆ ମାନେ) ନ ଅନ୍ୟତ୍ ଅସ୍ତି (ଏହାଠାରୁ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ) ଇତି (ବୋଲି) ଯାମ-ଜମାମ୍ (ଏଇ ଯେଉଁ ସବୁ) ପୁଷ୍ପିତାଂ ବାଚମ୍ (ଫୁଲ ଫୁଟିଆ କଥା ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋଭନୀୟ କଥା) ପ୍ରବଦନ୍ତି (କହିଥାନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସ୍ଥ ବୁଦ୍ଧିଆ ବହୁ ଥାନ୍ତି		ନିଜକୁ ବେଦଙ୍କ ବୋଲାନ୍ତି	॥
ଦେଇଣ ମିଷ୍ଟ ଉପଦେଶ		ଶୁଣାନ୍ତି ବାଣୀ ବେଦଭାଷ୍ୟ	॥
ସକାମ-କର୍ମ ନୀତି କାନ୍ତି		ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାନ୍ତି	॥
କେମନ୍ତ କଲେ ପୂଜା ବିଧି		ସର୍ବ କାମନା ହୁଏ ସିଦ୍ଧି	॥୪୨॥

କାମାତ୍ମାନଃ ସ୍ଵର୍ଗପରା ଜନ୍ମକର୍ମ ଫଳପ୍ରଦାମ୍ ।

କ୍ରିୟାବିଶେଷବହୁଳାଂ ଭୋଗୈଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟଗତିଂ ପ୍ରତି ॥୪୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାମାତ୍ମାନଃ (କାମନା ଅଭିଳାଷୀମାନେ) ସ୍ଵର୍ଗପରା (ସ୍ଵର୍ଗସୁଖକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନେକରି) ଭୋଗ-
ଏଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଗତିମ୍ (ଭୋଗବିଳାସ ଲକ୍ଷ୍ୟ) ପ୍ରତି (ପାଇଁ) ଜନ୍ମ-କର୍ମ-ପ୍ରଦାମ୍ (ଉତ୍ତମ ଜନ୍ମ,
ଉତ୍ତମ କର୍ମ ଫଳ ପାଇବା ପାଇଁ) ବହୁଳାମ୍ (ବହୁତ ପ୍ରକାରର) କ୍ରିୟାବିଶେଷ (ବିଶେଷ
କର୍ମକ୍ରିୟା କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସକାମ କର୍ମନୀତି ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମନା ଲୋଭୀ କରେ ଆଶା । ସରଗ ଭୋଗର ଲାଳସା ॥

ଦୁର୍ଲଭ ଜନ୍ମ ଲାଭ ପାଇଁ । କି ଭାବେ ସୁଫଳ ମିଳଇ ॥

କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରର ଉଚ୍ଚାରଣେ । କେବଣ ପ୍ରଥା ଆଚରଣେ ॥

ଏଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତି । ସ୍ଵାର୍ଥେ ପ୍ରୟୋଗ ବେଦ-ନୀତି ॥୪୩॥

ଭୋଗୈଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟପ୍ରସକ୍ତାନାଂ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ପହୃତଚେତସାମ୍ ।

ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମିକା ବୁଦ୍ଧିଃ ସମାଧୌ ନ ବିଧୀୟତେ ॥୪୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ତ୍ଵା (ତାହାଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଲୋଭନୀୟ କଥାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବା ଦ୍ଵାରା) ଭୋଗ-
ଏଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସକ୍ତାନାମ୍ (ଭୋଗ ବିଳାସରେ ଆସକ୍ତି ଥିବା) ଅପହୃତ-ଚେତସାମ୍ (ଚେତନା
ହରାଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର) ସମାଧୌ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ) ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମିକା ବୁଦ୍ଧିଃ
(ସ୍ଥିର-ନିଷ୍ଠା ବୁଦ୍ଧି) ନ ବିଧୀୟତେ (ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭୋଗ ବିଳାସ ସ୍ଵର୍ଗସୁଖ । ଆସକ୍ତି କରି ମୂଳଲକ୍ଷ୍ୟ ॥

ଯେ ବେଦନୀତି ଆଚରଇ । ଚେତନା ଶକ୍ତି ସେ ହରାଇ ॥

ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ ଚିତ୍ତ । ନିଷ୍ଠା ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ହତ ॥

ନ ଥାଇ ଏକାନ୍ତ ଭକତି । ଯୋଗ ସମାଧି ନୋହେ ପ୍ରାପ୍ତି ॥୪୪॥

ତ୍ରେଗୁଣ୍ୟବିଷୟା ବେଦା ନିଷ୍ତେଗୁଣେୟା ଭବାର୍ଜୁନ ।

ନିର୍ଦ୍ଦୟୋ ନିତ୍ୟସଂସ୍ପ୍ଳାବ୍ୟୋ ନିର୍ଯ୍ୟୋଗକ୍ଷେମ ଆତ୍ମବାନ୍ ॥୪୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବେଦାଃ (ବେଦର) ବିଷୟାଃ (ବିଷୟ ସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦର କର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଷୟମାନ)
ତ୍ରେଗୁଣ୍ୟ (ତିନି ଗୁଣରେ ଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକୃତିର ସଂ-ରଜ-ତମ ଏହି ତିନିଗୁଣ ବିଷୟରେ
ଆସକ୍ତି ଜନ୍ମାଇଥାଏ) । ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ନିଃ-ଦୟଃ (ନିର୍ଦ୍ଦୟରେ) ନିତ୍ୟ-ସଂସ୍ପ୍ଳାବ୍ୟ
(ନିୟମିତ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଇ) ନିଃ-ଯୋଗକ୍ଷେମଃ (ଭୋଗବସ୍ତୁର ପ୍ରାପ୍ତି ଓ ସଂରକ୍ଷଣ
ନକରି) ଆତ୍ମବାନ୍ (ନିଜର ସ୍ଵରୂପ ଚିନ୍ତକ ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମା-ଚିନ୍ତକ) ଭବ (ହୋଇଯାଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବେଦର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ		ତ୍ରିଗୁଣ ବିଷୟ କାରଣ	॥
ଏ ସଂ-ରଜ-ତମ ଗୁଣ		ଛାଡ଼ି ହେ ବୀର ଅରଜୁନ	॥
ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଅନୁସରି		ଦୟା ଚିନ୍ତାରୁ ହୁଅ ପାରି	॥
ପ୍ରାପ୍ତି ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ		ମନରେ ଇଚ୍ଛା ରଖନାହିଁ	॥୪୫॥

ଯାବାନର୍ଥ ଉଦପାନେ ସର୍ବତଃ ସଂପ୍ଳୁତୋଦକେ ।

ତାବାନ୍ ସର୍ବେଷୁ ବେଦେଷୁ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟ ବିଜାନତଃ ॥୪୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବତଃ (ସବୁଆଡ଼ୁ) ସଂପ୍ଳୁତ-ଉଦକେ (ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳାଶୟ ପାଖରେ ଥାଇ) ଉଦପାନେ
(ଛୋଟ ଗଡ଼ିଆରେ) ଯାବାନ୍ ଅର୍ଥଃ (ଯେତିକି ପ୍ରୟୋଜନ ଥାଏ) ବିଜାନତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟ
(ଜ୍ଞାନବାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର) ସର୍ବେଷୁ ବେଦେଷୁ (ସବୁ ବେଦରେ) ତାବାନ୍ (ସେମିତି
ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିପରି ପ୍ରୟୋଜନ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶଉଚ ସ୍ନାନ ତୃଷ୍ଣା ପାଇଁ		କୃପ ତଡ଼ାଗ ଲୋଡ଼ିଥାଇ	॥
ଏକଇ ହୃଦ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ		ଏ ସର୍ବ କରେ ସଂପାଦନ	॥
ସେ ରୂପେ ବେଦ-ଜ୍ଞାନଭକ୍ତି		ଯେଉଁ ବିପ୍ରକୁ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତି	॥
ସଫଳ ହୁଏ ତା ସାଧନ		କର୍ମକାଣ୍ଡେ କି ପ୍ରୟୋଜନ	॥୪୬॥

କର୍ମଣ୍ୟୋବାଧୁକାରସ୍ତେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।

ମା କର୍ମଫଳହେତୁର୍ଭୂର୍ନା ତେ ସଙ୍ଗୋଽସ୍ତୁକର୍ମଣି ॥୪୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମଣି (ଯଥା ବିହିତ କର୍ମରେ) ଏବ (ହଁ) ତେ (ତୋର) ଅଧୁକାରଃ (ଅଧୁକାର ଅଛି) ।
ଫଳେଷୁ (ଫଳରେ) କଦାଚନ (କେବେହେଲେ) ମା (ନୁହେଁ) । କର୍ମଫଳ-ହେତୁଃ
(କର୍ମ ଫଳର କାରଣ) ମା ଭୁଃ (ହୁଅ ନାହିଁ) । ତେ (ତୁମର) ଅକର୍ମଣି (କର୍ମ ବିମୁଖତା
ଭାବରେ) ସଙ୍ଗଃ (ଆସକ୍ତି) ମା ଅସ୍ତୁ (ନହେଉ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ବନ୍ଧନ ଏ ସଂସାର । କର୍ମେ ହଁ ତୋର ଅଧୁକାର ॥
ସୁଫଳ ଅର୍ଜନେ ଭୋଜନେ । ନାହିଁ ତୋ ଦାବି କଦାଚନେ ॥
ବିଧି-ବିଧାନ ଫଳ ଯେହୁ । ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ॥
ବିଫଳେ ନୈରାଶ୍ୟ ଜନ୍ମାଇ । କର୍ମ ବିମୁଖ ହୁଅ ନାହିଁ ॥୪୭॥

ଯୋଗସ୍ତୁଃ କୁରୁ କର୍ମାଣି ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵା ଧନଞ୍ଜୟ ।

ସିଦ୍ଧ୍ୟସିଦ୍ଧ୍ୟୋଃ ସମୋ ଭୂତ୍ଵା ସମତ୍ଵଂ ଯୋଗ ଉଚ୍ୟତେ ॥୪୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ!), ସଙ୍ଗମ୍ (ଆସକ୍ତିକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵା (ଛାଡ଼ି) ସିଦ୍ଧି-ଅସିଦ୍ଧ୍ୟୋଃ
(ସଫଳତା ତଥା ବିଫଳତାରେ) ସମଃ ଭୂତ୍ଵା (ସମଭାବାପନ୍ନ ହୋଇ) ଯୋଗସ୍ତୁଃ (ଯୋଗରେ
ଥାଇ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମଯୋଗରେ ରହି) କର୍ମାଣି (ଯଥା ଉଚିତ କର୍ମ) କୁରୁ (କର) ।
ସମତ୍ଵମ୍ (ସମାନତାର ଭାବକୁ) ଯୋଗଃ (ଯୋଗ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମବ୍ୟ-ନିଷ୍ଠା ଭାବ ରଖ । କର୍ମ କରିବ ନିରିମାଣ୍ଡ ॥
ଆସକ୍ତି ଭାବ ତ୍ୟାଗ କରି । ନିରତେ ଯାଅ କର୍ମ କରି ॥
ବିଫଳ ହେଉ ବା ସାଫଳ୍ୟ । ଉଭୟେ ମଣି ସମତୁଲ୍ୟ ॥
ଧୀରତା ଭାବ ଘେନ ପାର୍ଥ । ସମ-ଭାବ ହଁ ଯୋଗ ଅର୍ଥ ॥୪୮॥

ଦୂରେଣ ହ୍ୟବରଂ କର୍ମ ବୁଦ୍ଧିଯୋଗାଦ୍ଧନଞ୍ଜୟ ।

ବୁଦ୍ଧୌ ଶରଣମନୁଜ୍ଞ କୃପଣାଃ ଫଳହେତବଃ ॥୪୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମ (ସକାମ କର୍ମ) ହି (ନିଷ୍ଠିତ ରୂପେ) ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗାତ୍ (ବୁଦ୍ଧିଯୋଗ ଠାରୁ) ଦୂରେଣ ଅବରମ୍ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକୃଷ୍ଟ) ଅର୍ଥାତ୍ ଅତି ନିକୋଞ୍ଚିଆ ଅଟେ) । ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ !), ବୁଦ୍ଧୌ (ବୁଦ୍ଧିମତାର ଅର୍ଥାତ୍ ସମ-ବୁଦ୍ଧିର) ଶରଣମ୍ (ଆଶ୍ରୟ) ଅନୁଜ୍ଞ (ନିଅ) । ଫଳହେତବଃ (କର୍ମଫଳରେ ଆଶାୟୀ ଲୋକମାନେ) କୃପଣାଃ (ଲୋଭୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତି ନିମ୍ନସ୍ତରର ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମନା ଲୋଭ ମୋହ ଯୁକ୍ତ । କର୍ମାଦି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକୃଷ୍ଟ ॥
ସମଭାବନା ବୁଦ୍ଧିଯୋଗ । କର୍ମ କରଣେ ସିଦ୍ଧି ଭୋଗ ॥
ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ କର୍ମପଥ । ଅନୁସର ହେ ବୀରପାର୍ଥ ! ॥
କୃପଣ ଲୋଭୀ ହିଁ ବ୍ୟାକୁଳେ । କରନ୍ତି ଇଚ୍ଛା କର୍ମଫଳେ ॥୪୯॥

ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତୋ ଜହାତୀହ ଉଭେ ସୁକୃତଦୁଷ୍ଟତେ ।

ତସ୍ମାଦ୍ଯୋଗାୟ ଯୁଜ୍ୟସ୍ଵ ଯୋଗଃ କର୍ମସୁ କୌଶଳମ୍ ॥୫୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତଃ (ସମବୁଦ୍ଧିରେ ଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ଜହ (ଏହି ଜନ୍ମରେ) ସୁକୃତଦୁଷ୍ଟତେ (ପାପ ଅର୍ଜନ ଓ ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନ) ଉଭେ (ଉଭୟକୁ) ଜହାତି (ତ୍ୟାଗ କରିଦିଏ) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଯୋଗାୟ (ଯୋଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯୋଗରେ ରହି) ଯୁଜ୍ୟସ୍ଵ (ଯୁଦ୍ଧ କର) । କର୍ମସୁ (କର୍ମରେ) କୌଶଳମ୍ (କୁଶଳତା ହିଁ) ଯୋଗଃ (ଯୋଗ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୁଦ୍ଧି ବିବେକୀ ଗୁଣୀ ଯୋଗୀ । ପାପ ପୁଣ୍ୟରେ ନୋହେ ଭାଗୀ ॥
ଲାଭ ହାନିରେ ସମଦୃଷ୍ଟି । ସୃକୃତେ ଦୁଷ୍ଟତେ ସଦୃଷ୍ଟି ॥
କର୍ମଯୋଗରେ ହୋଇ ବଶ । କର୍ମ କରନ୍ତି ଯଥାବେଶ ॥
କର୍ମରେ ଥାଇ କୁଶଳତା । ଯୋଗରେ ଲଭି ସଫଳତା ॥୫୦॥

କର୍ମଜଂ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତା ହି ଫଳଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵା ମନୀଷିଣଃ ।

ଜନ୍ମବନ୍ଧବିନିର୍ମୁକ୍ତାଃ ପଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟନାମୟମ୍ ॥୫୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତାଃ (ସମବୁଦ୍ଧିରେ ଯୁକ୍ତ) ମନୀଷିଣଃ (ମହାତ୍ମାମାନେ) କର୍ମଜମ୍ (କର୍ମରୁ ଜାତ) ଫଳମ୍ (ଫଳକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ଵା (ତ୍ୟାଗ କରିଦେଇ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ) ଜନ୍ମବନ୍ଧ ବିନିର୍ମୁକ୍ତାଃ (ଜନ୍ମ-ମରଣ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ଯାଇ) ଅନାମୟମ୍ (ନିର୍ବିକାର) ପଦମ୍ (ପଦକୁ) ଗଚ୍ଛନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମରୁ ଜାତ ଫଳମାନ	।	ତ୍ୟାଗ କରିନ୍ତି ଗୁଣୀଜନ	॥
ସମବୁଦ୍ଧିରେ ହୋଇଯୁକ୍ତ	।	ଉଭୟ ଫଳେ ଅନାସକ୍ତ	॥
କର୍ମ ବନ୍ଧନୁଁ ହୁଏ ମୁକ୍ତି	।	ଜନ୍ମ ମରଣୁଁ ତରିଯାନ୍ତି	॥
ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି ହୃଦେ ଚିନ୍ତି	।	ପରମାତ୍ମାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁନ୍ତି	॥୫୧॥

ଯଦା ତେ ମୋହକଲିଳଂ ବୁଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟତିତରିଷ୍ୟତି ।

ତଦା ଗନ୍ତାସି ନିର୍ବେଦଂ ଶ୍ରୋତବ୍ୟସ୍ୟ ଶ୍ରୁତସ୍ୟ ଚ ॥୫୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ତେ (ତୁମର) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ମୋହ-କଲିଳମ୍ (ମୋହ ରୂପୀ ପଙ୍କୁ) ବ୍ୟତି (ଭଲ ଭାବରେ) ତରିଷ୍ୟତି (ପାର କରିଯିବ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ଶ୍ରୋତବ୍ୟସ୍ୟ (ଆଗକୁ ଶୁଣିବାକୁ ଥିବା ଭୋଗର) ଚ (ଏବଂ) ଶ୍ରୁତସ୍ୟ (ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣିଥିବା ଭୋଗର) ନିର୍ବେଦମ୍ (ସନ୍ନ୍ୟାସକୁ ବା ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟତାକୁ) ଗନ୍ତାସି (ପାଇଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧନ ଦାରା ଓ ପୁତ୍ର ମୋହ	।	ପଙ୍କରେ ବୁଡ଼ିବା ପରାୟ	॥
ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ହେଲେ ଯାଇ	।	ଏ ମୋହ-ପଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାରଇ	॥
ତେବେ ଏ ବେନି ଲୋକେ ପ୍ରାପ୍ତ	।	ବିଷୟା ଭୋଗୁଁ ହେବ କ୍ଷାନ୍ତ	॥
ପରମ-ଭାବେ ନିର୍ବିକାରେ	।	ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ତହିଁରେ	॥୫୨॥

ଶୁଚିବିପ୍ରତିପନ୍ନା ତେ ଯଦା ସ୍ଥାସ୍ୟତି ନିଷ୍ଠଳା ।

ସମାଧାବଚଳା ବୁଦ୍ଧିସ୍ତଦା ଯୋଗମବାପ୍ସ୍ୟସି ॥୫୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ତେ ବୁଦ୍ଧିଃ (ତୁମର ବୁଦ୍ଧି) ଶୁଚିବିପ୍ରତିପନ୍ନା (ବେଦରେ କୁହାଯାଇଥିବା କର୍ମକାଣ୍ଡ ନୀତିରେ ବିଚଳିତ ନହୋଇ) ସମାଧୌ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରେ) ନିଷ୍ଠଳା ଅଚଳା (ସ୍ଥିର ଓ ନିଷ୍ଠଳ) ସ୍ଥାସ୍ୟତି (ହୋଇଯିବ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗକୁ) ଅବାପ୍ସ୍ୟସି (ପାଇ ପାରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନାନା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାନା ବିଧି । ବିବିଧ ପ୍ରଥା ଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧି ॥

କେଉଁ ପୂଜାରେ କିବା ପ୍ରାପ୍ତ । ଚିନ୍ତନେ ବୁଦ୍ଧି ବିଚଳିତ ॥

ଶାଶ୍ଵତ ବୁଦ୍ଧି ଭକ୍ତିଭାବେ । ସ୍ଥିର-ନିଷ୍ଠଳ ହେବ ଯେବେ ॥

ତେବେ ହୋଇବ ଆତ୍ମସିଦ୍ଧି । ପାଇବ ଯୋଗରେ ସମାଧି ॥୫୩॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞସ୍ୟ କା ଭାଷା ସମାଧିସ୍ତସ୍ୟ କେଶବ ।

ସ୍ଥିତଧୀଃ କିଂ ପ୍ରଭାଷେତ କିମାସୀତ ବ୍ରଜେତ କିମ୍ ॥୫୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), କେଶବ (ହେ କେଶବ !), ସମାଧିସ୍ତସ୍ୟ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରେ ରହିଥିବା) ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞସ୍ୟ (ସ୍ଥିର-ବୁଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟର) କା ଭାଷା (ଲକ୍ଷଣ ସବୁ କଣ) ? ସ୍ଥିତଧୀଃ (ଜ୍ଞାନରେ ସ୍ଥିର ମନୁଷ୍ୟ) କିଂ ପ୍ରଭାଷେତ୍ (କଣ କହେ) ? କିଂ ଆସୀତ୍ (କିପରି ରହେ) ? କିଂ ବ୍ରଜେତ୍ (କିପରି ଚାଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟବହାର କରେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଷ୍ଠଳ-ବୁଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ପରମାତ୍ମାକୁ ଯେ ଲଭଇ ॥

ଯୋଗ-ସମାଧି ସ୍ଥିତ ନର । କେବଣ ଲକ୍ଷଣ ତାହାର ॥

ଆତ୍ମିକ ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ପାଇ । ମନୁଷ୍ୟ କିପରି କୁହଇ ॥

ବସିବା ଚାଲିବାର ଭାବ । ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ କେଶବ ! ॥୫୪॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ପ୍ରଜହାତି ଯଦା କାମାନ୍ ସର୍ବାନ୍ ପାର୍ଥ ମନୋଗତାନ୍ ।

ଆତ୍ମନେମ୍ୟବାମ୍ଭନା ତୁଷ୍ଟଃ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞସ୍ତଦୋତ୍ୟତେ ॥୫୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପାର୍ଥ(ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ମନୋଗତାନ୍ (ମନରେ ଆସିଥିବା) ସର୍ବାନ୍ (ସବୁ) କାମାନ୍ (କାମନାକୁ) ପ୍ରଜହାତି (ଭଲଭାବରେ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଏ), ଆତ୍ମନା (ନିଜକୁ ନିଜେ) ଆତ୍ମନି (ନିଜ ଭିତରେ) ଏବ (କେବଳ) ତୁଷ୍ଟଃ (ସନ୍ତୋଷ ରହିଥାଏ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞଃ (ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧିରେ ଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲାଳସା । ଯେତେ କାମନା ଲୋଭ ଆଶା ॥

ମନେ ବାଞ୍ଛିତ ସୁଖ ଭୋଗ । ଯେ କାଳେ ହୁଏ ସବୁ ତ୍ୟାଗ ॥

ନିଜର ଅନ୍ତରେ ବାହାରେ । ଯେବେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଲାଭକରେ ॥

ପାଉ ନ ପାଉ ଖୁସି ଯିଏ । ସ୍ଥିତ-ପ୍ରଜ୍ଞ ସେ କୁହାଯାଏ ॥୫୫॥

ଦୁଃଖେଷ୍ଟାନୁଦ୍‌ବିଗ୍ନମନାଃ ସୁଖେଷୁ ବିଗତସ୍ତୃହଃ ।

ବୀତରାଗଭୟକ୍ରୋଧଃ ସ୍ଥିତଧୀର୍ମୁନିରତ୍ୟତେ ॥୫୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୁଃଖେଷୁ (ଦୁଃଖରେ) ଅନୁଦ୍‌ବିଗ୍ନମନାଃ (ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ ନ କରୁଥିବା), ସୁଖେଷୁ (ସୁଖରେ) ବିଗତସ୍ତୃହଃ (ସ୍ତୃହ ବା ଇଚ୍ଛା ନଥିବା), ବୀତରାଗଭୟକ୍ରୋଧଃ (ଆସକ୍ତି, ଭୟ ଓ କ୍ରୋଧ ବିଗତ ହୋଇଥିବା), ମୁନିଃ (ମନନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ସ୍ଥିତ ଧୀଃ (ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତ) ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁଃଖେ ଯେ ନ ହୋଇ ଉଦାସ । ନକରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ ॥

ସୁଖରେ ଯାର ସ୍ତୃହ ନାହିଁ । ସମଭାବ ଯେ ସଦା ବହି ॥

ଯା'ମନେ ନାହିଁ ରାଗ ଦ୍ଵେଷ । କ୍ରୋଧ ଓ ଭୟ ଯା'ର ନାଶ ॥

ସାଧକ ମୁନି ଯୋଗୀ ସେହି । ସ୍ଥିର-ବୁଦ୍ଧି ହିଁ ତାକୁ କହି ॥୫୬॥

ଯଃ ସର୍ବତ୍ରାନଭିସ୍ନେହସ୍ତଂ ତପ୍ରାପ୍ୟ ଶୁଭାଶୁଭମ୍ ।

ନାଭିନନ୍ଦତି ନ ଦୈଷ୍ଟି ତସ୍ୟ ପ୍ରଜ୍ଞା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ॥୫୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଠାରେ) ଅନଭିସ୍ନେହଃ (ସ୍ନେହ ରହିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଆସକ୍ତି ଓ ମମତା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ତତ୍-ତତ୍ (ସେହି ସବୁ) ଶୁଭ-ଅଶୁଭମ୍ (ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ ଫଳ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନ ଅଭିନନ୍ଦତି (ନା ଅତ୍ୟଧିକ ଆନନ୍ଦ ପାଏ), ନ ଦୈଷ୍ଟି (ନା ହିଂସା କରେ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ପ୍ରଜ୍ଞା (ବୁଦ୍ଧି) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା (ସ୍ଥିର ଅଟେ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧନ-ଜନ ଓ ମାନ-ଯଶ । ନିନ୍ଦା-ଗାଳି ବା ରାଗ-ରୋଷ ॥

ଶୁଭ-ଅଶୁଭ ସବୁ ପାଇ । ଅନାସକ୍ତ ଯେ ସଦା ଥାଇ ॥

ଧନ-ମନରେ ନୁହେଁ ହର୍ଷ । ନ ବହି ଅପମାନେ ଦୈଷ୍ଟ ॥

ଏମନ୍ତ ସମଭାବ ଯା'ର । ସ୍ଥିର ଅଟଳ ବୁଦ୍ଧି ତା'ର ॥୫୭॥

ଯଦା ସଂହରତେ ଚାୟଂ କୂର୍ମୋଽଜ୍ଞାନୀବ ସର୍ବଶଃ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଭ୍ୟସ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରଜ୍ଞା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ॥୫୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ (ଏବଂ) ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ଅୟମ୍ (ଏହି ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମଯୋଗୀ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣା (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହକୁ) ସର୍ବଶଃ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଭ୍ୟଃ (ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କ ଠାରୁ) କୂର୍ମୋଽଜ୍ଞାନି-ଇବ (କଇଁଛର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ପରି) ସଂହରତେ (ସଂକୁଚିତ କରିଦିଏ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ପ୍ରଜ୍ଞା (ବୁଦ୍ଧି) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା (ସ୍ଥିର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କଚ୍ଛପ ସ୍ଵଭାବେ ଯେପରି । ସର୍ବାଙ୍ଗ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ॥

ଆପଦେ ବିପଦେ ନିର୍ଭୟେ । କବଚ-କୋଷେ ଛପି ଯାଏ ॥

ସେ ରୂପେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବାଞ୍ଛିତ । ଭୋଗରୁ ହୋଇଣ ନିବୃତ୍ତ ॥

ଭକ୍ତି ନିର୍ଲିପ୍ତ ହୁଏ ଯେହୁ । ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧିକୁ ପାଏ ସେହୁ ॥୫୮॥

ବିଷୟା ବିନିବଂତେ ନିରାହାରସ୍ୟ ଦେହିନଃ ।

ରସବର୍ଜ୍ଜନ୍ ରସୋଽପ୍ୟସ୍ୟ ପରଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା ନିବଂତେ ॥୫୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେହିନଃ (ଦେହଧାରୀ ମାନେ) ନିରାହାରସ୍ୟ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଉପଯୋଗୀ ବିଷୟମାନଙ୍କୁ ଆହରଣ ନକରି) ବିଷୟା (ବିଷୟା ଭୋଗରୁ) ବିନିବଂତେ (ନିବୃଂ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ସିନା), ରସବର୍ଜ୍ଜନ୍ (ରସ କିନ୍ତୁ ରହିଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷୟପ୍ରତି ରାଗରସ, ଆସକ୍ତି ରହିଥାଏ) । ପରମ୍ ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା (ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଖୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁଭବ କରି) ରସଃ ଅପି (ରାଗ-ରସ ମଧ୍ୟ) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମଯୋଗୀର) ନିବଂତେ (ନିବୃଂ ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ପ୍ରାଣୀ ରହି ଅନାହାରେ । ବିଷୟା ଭୋଗ ଦୂର କରେ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସିନା ହୁଏ ବଶ । କାମ ବାସନା ନୋହେ ନାଶ ॥

ସଂଯମ କ୍ଷଣ ହେଲେ ପାର । ରସନା ଖୋଜଇ ଆହାର ॥

ପରମାତ୍ମାରେ ହେଲେ ଲିପ୍ତ । ରସ-ଲାଳସା ହୁଏ ତ୍ୟକ୍ତ ॥୫୯॥

ଯତତୋ ହ୍ୟପି କୌତେୟ ପୁରୁଷସ୍ୟ ବିପକ୍ଷିତଃ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ପ୍ରମାଥୀନି ହରନ୍ତି ପ୍ରସଭଂ ମନଃ ॥୬୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତେୟ (ହେ କୁତ୍ରୀସୁତ ଅର୍ଜୁନ!), ଯତତଃ ଅପି (ଯେତେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେଲେ ବି) ବିପକ୍ଷିତଃ ପୁରୁଷସ୍ୟ (ବିବେକୀ ମନୁଷ୍ୟର) ପ୍ରମାଥୀନି (ଉଠେଇନା ଶୀଳ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନେ) ହି (ହିଁ) ମନଃ (ମନକୁ) ପ୍ରସଭମ୍ (ବଳପୂର୍ବକ ଅର୍ଥାତ୍ ଯୋର୍ କରି) ହରନ୍ତି (ହରଣ କରି ନିଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ସବୁଥାଇ । ରସ ନିବୃଂ ଯେବେ ନୋହି ॥

ଅନାସକ୍ତିରେ ଆସେ ବାଧା । ଯେତେ ପ୍ରୟତ୍ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ॥

ହେ ପାର୍ଥ! ଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ସମସ୍ତ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କରେ ଉଠେଇଜିତ ॥

କାମନା ଲାଳସା ପ୍ରବଳ । ହରଇ ସର୍ବ ମନୋବଳ ॥୬୦॥

ତାନି ସର୍ବାଣି ସଂଯମ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ଆସୀତ ମତ୍ପରଃ ।

ବଶେ ହି ଯସ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ତସ୍ୟ ପ୍ରଜ୍ଞା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତାନି ସର୍ବାଣି (ସେହିସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ) ସଂଯମ୍ୟ (ବଶକରି) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଗ-ଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ମତ୍-ପରଃ (ମୋର ପରାୟଣ ହୋଇ) ଆସୀତ୍ (ବସି ରହେ), ହି (କାରଣ) ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସବୁ) ବଶେ (ବଶୀଭୂତ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ପ୍ରଜ୍ଞା (ବୁଦ୍ଧି) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା (ସ୍ଥିର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମ-ବାସନା ତ୍ୟାଗ କରି । ସଂଯମ-ଧର୍ମ ଅନୁସରି ॥
ସମ ବୁଦ୍ଧିରେ ଯୁକ୍ତ ଜନ । ଭକ୍ତିରେ ବସେ ଦେଇ ଧ୍ୟାନ ॥
ବିଷୟା ବିଷୟ ଯେ ମୁକ୍ତ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯାହାର ଆୟତ୍ତ ॥
ନିଷ୍କଳ-ବୁଦ୍ଧି ତାର ପ୍ରାପ୍ତ । ଭକ୍ତି-ଜ୍ଞାନେ ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ॥୨୧॥

ଧ୍ୟାୟତୋ ବିଷୟାନ୍ ପୁଂସଃ ସଙ୍ଗଞ୍ଚେଷ୍ଠପଜାୟତେ ।

ସଙ୍ଗାତ୍ ସଂଜାୟତେ କାମଃ କାମାତ୍ କ୍ରୋଧୋଽଭିଜାୟତେ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁଂସଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ବିଷୟାନ୍ (ବିଷୟ ଭୋଗକୁ) ଧ୍ୟାୟତଃ (ଚିନ୍ତା କରି) ତେଷୁ (ସେଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବିଷୟରେ) ସଙ୍ଗଃ (ଆସକ୍ତି) ଉପଜାୟତେ (ଜାତ ହୁଏ), ସଙ୍ଗାତ୍ (ଆସକ୍ତିରୁ) କାମଃ (କାମନା) ସଞ୍ଜାୟତେ (ଜନ୍ମହୁଏ), କାମାତ୍ (କାମନାରୁ) କ୍ରୋଧଃ (କ୍ରୋଧ) ଅଭିଜାୟତେ (ଜାତ ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଷୟ ଭୋଗ ଧ୍ୟାନ କରି । ମନୁଷ୍ୟ ମନେ ହୁଏ ଘାରି ॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କାମ୍ୟ ଚିନ୍ତନରେ । ଆସକ୍ତି ଜନ୍ମଇ ତହିଁରେ ॥
ତହିଁରୁ କାମନା ଜାଗଇ । ପ୍ରାପ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅଇ ॥
ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଯେବେ ବାଧା ହୁଏ । ମନରେ କ୍ରୋଧ ଉପୁଯାଏ ॥୨୨॥

କ୍ରୋଧାଭବତି ସଂମୋହଃ ସମ୍ବୋହାତ୍ ସ୍ମୃତିବିଭ୍ରମଃ ।

ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶାଦ୍ବୁଦ୍ଧିନାଶୋ ବୁଦ୍ଧିନାଶାତ୍ ପ୍ରଣଶ୍ୟତି ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କ୍ରୋଧାତ୍ (କ୍ରୋଧରୁ) ସମ୍ବୋହଃ (ମୋହଭାବ ଅର୍ଥାତ୍ ମୂଢତା) ଭବତି (ହୁଏ) ସମ୍ବୋହାତ୍ (ମୂଢତାରୁ ବା ମୋହରୁ) ସ୍ମୃତି ବିଭ୍ରମ (ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୁଏ), ସ୍ମୃତି ଭ୍ରଂଶାତ୍ (ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ ହେବାରୁ) ବୁଦ୍ଧି ନାଶଃ (ବୁଦ୍ଧି ନାଶ ହୁଏ), ବୁଦ୍ଧି ନାଶାତ୍ (ବୁଦ୍ଧି ନାଶ ହେବାରୁ) ପ୍ରଣଶ୍ୟତି (ପତନ ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆସକ୍ତି କାମନା କାରଣ	।	ତହିଁରୁ କ୍ରୋଧ ଜାଗରଣ	॥
କ୍ରୋଧରୁ ଜାତ ମୂଢପଣ	।	ମୋହରୁ ହୁଏ ବିସ୍ମରଣ	॥
ସ୍ମୃତି-ବିଭ୍ରମ ଯେହୁ ହୁଏ	।	ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ସେ ହରାଏ	॥
ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ଶେଷ	।	ପ୍ରାଣୀର ହୁଏ ସର୍ବନାଶ	॥୨୩॥

ରାଗଦ୍ଵେଷବିମୁକ୍ତେଷୁ ବିଷୟାନିନ୍ଦ୍ରିୟୈଷ୍ଠରନ୍ ।

ଆତ୍ମବଶୈର୍ବିଧେୟାମ୍ନା ପ୍ରସାଦମଧୁଗଚ୍ଛତି ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ବିଧେୟ-ଆତ୍ମା (ନିଜକୁ ବଶୀଭୂତ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ରାଗ-ଦ୍ଵେଷ-ବିମୁକ୍ତେଃ (ରାଗ ଓ ହିଂସାରୁ ମୁକ୍ତହୋଇ) ଆତ୍ମବଶୈଃ (ନିଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି) ଇନ୍ଦ୍ରିୟୈଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା) ବିଷୟାନ୍ (ବିଷୟସମୂହକୁ) ଚରନ୍ (ଭୋଗ କରି ମଧ୍ୟ) ପ୍ରସାଦମ୍ (ବିଶୁଦ୍ଧ-ନିର୍ମଳ ଆତ୍ମା ପାଖକୁ) ଅଧୁଗଚ୍ଛତି (ଚାଲିଯାଇଥାଏ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରାଗ ବିମୁକ୍ତ ସଦା ହୋଇ	।	ଦୃଶା ଭାବକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ	॥
ଆତ୍ମ ସଂଯମ ରକ୍ଷା କରି	।	କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ସୁବିଚାରି	॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମନ ଯା'ର ବଶ	।	କର୍ମ-ସାଧକ ସେ ପୁରୁଷ	॥
ବିଷୟ ଭୋଗେ ସୁଦ୍ଧା ରହି	।	ପୂର୍ଣ୍ଣ-ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥାଏ ପାଇ	॥୨୪॥

ପ୍ରସାଦେ ସର୍ବଦୁଃଖାନାଂ ହାନିରସ୍ୟୋପକାୟତେ ।

ପ୍ରସନ୍ନଚେତସୋ ହ୍ୟାଶୁ ବୁଦ୍ଧିଃ ପର୍ଯ୍ୟବତ୍ତିଷ୍ଠତେ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରସାଦେ (ଶୁଦ୍ଧ-ନିର୍ମଳ ଆତ୍ମାରେ ରହି) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସାଧକର) ସର୍ବଦୁଃଖାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ଦୁଃଖର) ହାନିଃ (ଶେଷ) ଉପକାୟତେ (ହୋଇଯାଏ), ପ୍ରସନ୍ନଚେତସଃ (ଆନନ୍ଦ ଚିତ୍ତ ଥିବା ଲୋକଙ୍କର) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଆଶୁ (ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର) ପର୍ଯ୍ୟବତ୍ତିଷ୍ଠତେ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଦ୍ଧ ନିର୍ମଳ ମନ ଯାର	।	ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ଥାଏ ତା'ର	॥
ସର୍ବଦା ଯା'ର ଆତ୍ମତୃପ୍ତି	।	ଦୁଃଖର ହୁଅଇ ସମାପ୍ତି	॥
କଲେ ହେଁ ବିଷୟା ସେବନ	।	ମନ ହୁଅଇ ସୁପ୍ରସନ୍ନ	॥
ହୃଦ ଉଲ୍ଲାସେ ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି	।	ଶୀଘ୍ର ପ୍ରାପତ ମହା-ସିଦ୍ଧି	॥୨୫॥

ନାସ୍ତି ବୁଦ୍ଧିରଯୁକ୍ତସ୍ୟ ନ ଚାୟୁକ୍ତସ୍ୟ ଭାବନା ।

ନ ଚାଭାବୟତଃ ଶାନ୍ତିରଶାନ୍ତସ୍ୟ କୃତଃ ସୁଖମ୍ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଯୁକ୍ତସ୍ୟ (ଅସଂଯମୀ ଲୋକଙ୍କର) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ନ-ଅସ୍ତି (ନାହିଁ), ଚ (ଏବଂ) ଅୟୁକ୍ତସ୍ୟ (ସଂଯମ ହୀନ ଲୋକ ମାନଙ୍କର) ଭାବନା (ଶାଶ୍ଵତ ଭାବନା ବି) ନ (ନାହିଁ) । ଅଭାବୟତଃ (ଆତ୍ମ ଭାବନା ଶୂନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର) ଶାନ୍ତିଃ ନ (ଶାନ୍ତି ନଥାଏ), ଚ (ଆଉ) ଅଶାନ୍ତସ୍ୟ (ଶାନ୍ତି ଛଡ଼ା ମନୁଷ୍ୟର) କୃତଃ ସୁଖମ୍ (ସୁଖ କୁଆଡୁ ମିଳିବ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପରମାତ୍ମାରେ ନୋହି ଯୁକ୍ତ	।	ନିଷ୍ଠୁର ବୁଦ୍ଧି ନୋହେ ପ୍ରାପ୍ତ	॥
ଅଯୁକ୍ତ ମତି ଭ୍ରମ ହୋଇ	।	ଶାଶ୍ଵତ ଭାବନା ନ ଥାଇ	॥
ଭାବନା ଧ୍ୟାନ ନାହିଁ ଯାର	।	ଶାନ୍ତି ନ ଥାଏ କାହିଁ ତାର	॥
ଅଶାନ୍ତ-ମନ ସଦା ଯେହୁ	।	ସୁଖ ବା ପାଇବ ସେ କାହିଁ	॥୨୬॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାଂ ହି ଚରତାଂ ଯନ୍ତ୍ରନୋଽନୁବିଧୀୟତେ ।

ତଦସ୍ୟ ହରତି ପ୍ରଜ୍ଞାଂ ବାୟୁର୍ନୀବମିବାମ୍ବସି ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ହି (ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ମନଃ (ମନ) ଚରତାମ୍ (ବିଷୟା ଭୋଗରେ
ଚରୁଥିବା ବେଳେ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାମ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କୁ) ଅନୁବିଧୀୟତେ (ଅନୁସରଣ କରେ),
ତତ୍ (ସେହି ମନ) ଅମ୍ବସି (ଜଳରେ) ନୀବମ୍ (ନୌକାକୁ) ବାୟୁଃ (ବାୟୁ) ଇବ (ପରି)
ଅସ୍ୟ (ଏହାର) ପ୍ରଜ୍ଞାମ୍ (ବୁଦ୍ଧିକୁ) ହରତି(ହରଣ କରିନିଏ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରମ ସଂପାଦନେ ଥାଇ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କବଳିତ ହୋଇ ॥

ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ରାଗ-ରସ । ସଙ୍ଗତେ ବଢ଼ଇ ଆବେଶ ॥

କରି ସେ ବିଷୟା ସେବନ । ତା' ଅନୁଗତ ହୋଇ ମନ ॥

ବୁଦ୍ଧି ତାହାର ନିଏ ହରି । ଜଳେ ନୌକାକୁ ବାୟୁ ପରି ॥୨୭॥

ତସ୍ମାଦ୍ ଯସ୍ୟ ମହାବାହୋ ନିଗୃହୀତାନି ସର୍ବଶଃ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଭ୍ୟସ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରଜ୍ଞା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି
(ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସବୁ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଭ୍ୟଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କରୁ) ସର୍ବଶଃ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ରୂପେ) ନିଗୃହୀତାନି (ବଶୀଭୂତ ହୋଇଥାଏ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ପ୍ରଜ୍ଞା (ବୁଦ୍ଧି) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା
(ସ୍ଥିର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ମହାବାହୁ ଅରଜୁନ ! । ସର୍ବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯା' ଅଧୀନ ॥

କାମ-କ୍ରୋଧ ଓ ଲୋଭ-ମୋହ । ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଯା' ହୃଦୟ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ ବିଷୟରେ । କାମ ବାସନା ଛାଡ଼ି ଦୂରେ ॥

ଇଶ୍ଵର ଭକ୍ତିରେ ଯେ ରତ । ତାହାର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ॥୨୮॥

ଯା ନିଶା ସର୍ବଭୂତାନାଂ ତସ୍ୟାଂ ଜାଗ୍ରାଂ ସଂଯମୀ ।

ଯସ୍ୟାଂ ଜାଗ୍ରତି ଭୂତାନି ସା ନିଶା ପଶ୍ୟତୋ ମୁନେଃ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର) ଯା ନିଶା (ଯାହା ରାତି ଭଳି), ତସ୍ୟାମ୍ (ସେଥିରେ) ସଂଯମୀ (ସଂଯମୀ ମନୁଷ୍ୟ) ଜାଗ୍ରାଂ (ଜାଗ୍ରତ ରହେ), ଯସ୍ୟାମ୍ (ଯେଉଁଥିରେ) ଭୂତାନି (ପ୍ରାଣୀମାନେ) ଜାଗ୍ରତି (ଜାଗ୍ରତ ରହନ୍ତି), ସା (ତାହା) ମୁନେଃ (ମୁନୀ ମାନଙ୍କର) ପଶ୍ୟତଃ (ଦୃଷ୍ଟିରେ) ନିଶା (ରାତି ପ୍ରାୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତସ୍ମିନ୍-ବିହୀନ ହେଲେ ପ୍ରାଣୀ । ରାତ୍ରି ପରାଏ ତାକୁ ମଣି ॥

ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନରେ ଆଲୋକିତ । ସଂଯମୀ ତହିଁରେ ଜାଗ୍ରତ ॥

ଯେଉଁ ବିଷୟା ରସପାନେ । ଜାଗି ଉଠନ୍ତି ସର୍ବଜନେ ॥

ତାହା ହିଁ କାଳରାତ୍ରି ପ୍ରାୟେ । ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀଙ୍କୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ॥୨୯॥

ଆତ୍ମର୍ଯ୍ୟମାଣମଚଳପ୍ରତିଷ୍ଠଂ ସମୁଦ୍ରମାପଃ ପ୍ରବିଶନ୍ତି ଯଦ୍‌ବତ୍ ।

ତଦ୍‌ବତ୍‌କାମା ଯଂ ପ୍ରବିଶନ୍ତି ସର୍ବେ ସ ଶାନ୍ତିମାପ୍ନୋତି ନ କାମକାମୀ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦ୍‌ବତ୍ (ଯେଉଁ ଭଳି) ଆପଃ (ଜଳ ଅର୍ଥାତ୍ ନଦୀମାନଙ୍କର ଜଳ) ଆତ୍ମର୍ଯ୍ୟମାଣମ୍ (ସବୁ ଆଡ଼େ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ) ଅଚଳ-ପ୍ରତିଷ୍ଠମ୍ (ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଥିବା) ସମୁଦ୍ରମ୍ (ସମୁଦ୍ରକୁ) ପ୍ରବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରେ), ତଦ୍‌ବତ୍ (ସେହି ଭଳି) ସର୍ବେ କାମାଃ (ସବୁ କାମନା ଅଭିଳାଷୀ ଭୋଗ ପଦାର୍ଥ) ଯମ୍ (ଯାହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସଂଯମୀର ମନ ଭିତରକୁ) ପ୍ରବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି), ସଃ (ସେ) ଶାନ୍ତିମ୍ (ଶାନ୍ତିକୁ) ଆପ୍ନୋତି (ପାଇଥାଏ), ନ କାମକାମୀ (କାମନା ଅଭିଳାଷୀମାନେ ନୁହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେସନ ନଦ-ନଦୀ ଯାଇ । ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶଇ ॥

ଅଚଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଗର । ନ ହୁଏ କ୍ଷୟ-ବୃଦ୍ଧି ତା'ର ॥

ତେସନ କାମନା ଗୃହୀତ । ସଂଯମୀ ନୋହେ ବିଚଳିତ ॥

ପରମ ଶାନ୍ତି ପାଇ ଥାଏ । କାମନା-ଲୋଭୀ କେବେ ନୁହେଁ ॥୩୦॥

ବିହାୟ କାମାନଂ ଯଃ ସର୍ବାନ୍ ପୁମାଂଶ୍ଚରତି ନିଶ୍ଚୟଃ ।

ନିର୍ମମୋ ନିରହଙ୍କାରଃ ସ ଶାନ୍ତିମଧୁଗଚ୍ଛତି ॥୭୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ ପୁମାନ୍ (ଯେଉଁ ପୁରୁଷ) ସର୍ବାନ୍ କାମାନ୍ (ସମସ୍ତ କାମନାକୁ) ବିହାୟ (ତ୍ୟାଗ କରି) ନିଶ୍ଚୟଃ (ସ୍ଥିର ନରଖ) ନିର୍ମମଃ (ମମତା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ନିରହଙ୍କାରଃ (ଅହଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟହୋଇ) ରଚତି (ବିଚରଣ କରେ), ସଃ (ସେ) ଶାନ୍ତିମ୍ (ଶାନ୍ତିକୁ) ଅଧୁଗଚ୍ଛତି (ପାଇ ଯାଇ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ କାମନା ଛାଡ଼ି ଦେଇ । ମନେ ଯେ ସ୍ଥିର ନ ରଖଇ ॥

ବିଷୟା ଭୋଗେ ସୁଖୀ ଥାଇ । କାହିଁରେ ଲୋଭ ଯା'ର ନାହିଁ ॥

ସେହି ମାୟାର ନୋହି ବଶ । ନ ବହି ମନେ ରାଗ-ରୋଷ ॥

ଅହଂକାରକୁ ଛାଡ଼େ ଯେହୁ । ପରମ ଶାନ୍ତି ପାଏ ସେହୁ ॥୭୧॥

ଏଷା ବ୍ରାହ୍ମୀ ସ୍ଥିତିଃ ପାର୍ଥ ନୈନାଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ବିମୁହ୍ୟତି ।

ସ୍ଥିତ୍ଵାସ୍ୟାମତ୍ତକାଳେଽପି ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମୁଚ୍ଛତି ॥୭୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଏଷା (ଏହା ହିଁ ହେଉଛି) ବ୍ରାହ୍ମୀ ସ୍ଥିତିଃ (ବ୍ରହ୍ମ ଚିନ୍ତନରେ ଅବସ୍ଥିତି), ଏନାମ୍ (ଏହାକୁ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନ ବିମୁହ୍ୟତି (ମୋହରେ ବିହ୍ୱଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ), ଅତ୍ତକାଳେ ଅପି (ମରିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ) ଅସ୍ୟାମ୍ (ଏହା ମଧ୍ୟରେ) ସ୍ଥିତ୍ଵା (ଅବସ୍ଥାନ କରି) ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମ୍ (ଚରମ ବ୍ରହ୍ମ-ଶାନ୍ତିକୁ) ଉଚ୍ଛତି (ପାଇଥାଏ) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ କାର ମୋ ର ମୋହ ହୁଡ଼ି । ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଭାବ ଛାଡ଼ି ॥

ପରଂ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯେବେ ଚିନ୍ତି । ପାର୍ଥ ହେ ! ଏହା ବ୍ରାହ୍ମୀ-ସ୍ଥିତି ॥

ବ୍ରହ୍ମ-ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପ୍ରାପ୍ତ । ପ୍ରାଣୀ ନ ହୁଏ ବିମୋହିତ ॥

ମରଣକାଳେ ଏହି ସ୍ଥିତି । କରାଏ ନିର୍ବାଣକୁ ପ୍ରାପ୍ତି ॥୭୨॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ଵଦିତି ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବତ୍ପ୍ରୀତୀତୀର୍ଥପତିଷ୍ଠୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ସାଂଖ୍ୟଯୋଗୋ

ନାମ ଦ୍ଵିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ -

ଅଥ ବୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କର୍ମଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଜ୍ୟାୟସୀ ତେତ୍ କର୍ମଣସ୍ତେ ମତା ବୁଦ୍ଧିର୍ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।

ତତ୍ କିଂ କର୍ମଣି ଘୋରେ ମାଂ ନିୟୋଜୟସି କେଶବ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !), ତେତ୍ (ଯଦି) ତେ (ତୁମର) ମତା (ମତରେ) କର୍ମଣଃ (କର୍ମଠାରୁ) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ଜ୍ୟାୟସୀ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ), ତତ୍ (ତେବେ) କେଶବ (ହେ କେଶବ !), ମାମ୍ (ମୋତେ) ଘୋରେ (ଘୋର) କର୍ମଣି (କର୍ମରେ) କିମ୍ (କାହିଁକି) ନିୟୋଜୟସି (ଲଗାଉଛ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଂଖ୍ୟ ଯୋଗର ଉପାଖ୍ୟାନ । ଶୁଣି ଶଙ୍କିତ ଅରଜୁନ ॥
ମନରେ ଦ୍ଵିଧା ଭାବ ଚିନ୍ତି । କେଶବେ ଚାହିଁ ପଚାରନ୍ତି ॥
କର୍ମଠୁଁ ବଳି ମହିୟାନ । ଯଦି ଅଟଇ ବୁଦ୍ଧିଜ୍ଞାନ ॥
ତେବେ ଏ ଦାନ ଅକ୍ଷିପ୍ତ । କିମ୍ପାଇ ପେଶ ଘୋର ରଣେ ॥୧॥

ବ୍ୟାମିଶ୍ରେଣେବ ବାକ୍ୟେନ ବୁଦ୍ଧିଂ ମୋହୟସୀବ ମେ ।

ତଦେକଂ ବଦ ନିଶ୍ଚିତ୍ୟ ଯେନ ଶ୍ରେୟୋଽହମାପ୍नुୟାମ୍ ॥ ୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ୟାମିଶ୍ରେଣ-ଇବ (ମିଶା ଗୋଳିଆ ହେବା ପରି) ବାକ୍ୟେନ (କଥା ଦ୍ଵାରା) ମେ (ମୋର) ବୁଦ୍ଧିମ୍ (ବୁଦ୍ଧି) ମୋହୟସି-ଇବ (ମୋହିତ ହେବା ପରି ଲାଗୁଛି), ତତ୍ (ତେଣୁ) ନିଶ୍ଚିତ୍ୟ (ନିଶ୍ଚିତ କରି) ଏବଂ ବଦ (ଗୋଟିଏ କଥା କୁହ), ଯେନ (ଯାହାଦ୍ଵାରା) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠତାକୁ) ଆପ୍ନୁୟାମ୍ (ପାଇପାରିବି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ହିଁ ଧର୍ମ ବୋଲି କୁହ । ପକ୍ଷାନ୍ତେ କୁହ ବୁଦ୍ଧି ଶ୍ରେୟ ॥
ଦୁଇ ପ୍ରକାର କଥା ଶୁଣି । ମନେ ଆଶଙ୍କା ଜାଗେ ପୁଣି ॥
ଏକମାତ୍ର ହିଁ ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ଵ । କୁହନ୍ତୁ କରି ସୁନିଶ୍ଚିତ ॥
ଯାହା ଶ୍ରବଣେ ମୋର ଚିତ୍ତ । କଲ୍ୟାଣ-ସିଦ୍ଧି ହେବ ପ୍ରାପ୍ତ ॥୨॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଲୋକେଽସ୍ମିନ୍ ଦ୍ଵିବିଧା ନିଷ୍ଠା ପୁରା ପ୍ରୋକ୍ତା ମୟାନନ୍ଦ ।

ଜ୍ଞାନଯୋଗେନ ସାଂଖ୍ୟାନାଂ କର୍ମଯୋଗେନ ଯୋଗିନାମ୍ ॥ ୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଅନନ୍ଦ (ହେ ନିଷ୍ଠାପ ଅର୍ଜୁନ !), ଅସ୍ମିନ୍ ଲୋକେ (ଏହି ପୃଥିବୀରେ) ଦ୍ଵିବିଧା ନିଷ୍ଠା (ଦୁଇ ପ୍ରକାର ନିଷ୍ଠା ବିଷୟରେ) ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ପୁରା (ଆଗରୁ) ପ୍ରୋକ୍ତା (କୁହାଯାଇଛି), ସାଂଖ୍ୟାନାମ୍ (ଜ୍ଞାନୀ ମାନଙ୍କର) ଜ୍ଞାନଯୋଗେନ (ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ) ଯୋଗିନାମ୍ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର) କର୍ମଯୋଗେନ (ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମ ଯୋଗରେ ନିଷ୍ଠା ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉକ୍ତମ ଲୋକ ଦେହ-ମନେ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସ୍ଥିତି ଘେନେ ॥
ବେନି ନିଷ୍ଠାର ଭାବ ଦୁଇ । ଆଗରୁ କହିଛି ବୁଝାଇ ॥
ଆତ୍ମାରେ ଦେଇ ଆତ୍ମ-ତ୍ୟାଗ । ଜ୍ଞାନୀର ନିଷ୍ଠା ଜ୍ଞାନଯୋଗ ॥
ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମ ଅନୁରାଗେ । ଯୋଗୀର ନିଷ୍ଠା କର୍ମଯୋଗେ ॥୩॥

ନ କର୍ମଶାମନାରମ୍ଭାନୈଷ୍ଠର୍ଯ୍ୟଂ ପୁରୁଷୋଽଶ୍ନୁତେ ।

ନ ଚ ସଂନ୍ୟସନାଦେବ ସିଦ୍ଧିଂ ସମଧୃଗଚ୍ଛତି ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁରୁଷଃ (ମନୁଷ୍ୟ) କର୍ମଶାମ୍ (ଉଚିତ୍ କର୍ମକୁ) ଅନାରମ୍ଭାତ୍ (ଆରମ୍ଭ ନକରି) ନୈଷ୍ଠର୍ଯ୍ୟମ୍ (ନିଷ୍ଠାମ ଅବସ୍ଥାକୁ) ନ ଅଶ୍ନୁତେ (ପାଇ ପାରେ ନାହିଁ), ଚ (କିମ୍ବା) ସଂନ୍ୟସନାତ୍ (ସବୁକିଛି ତ୍ୟାଗ କରିଦେଇ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧିକୁ) ଏବଂ (ଏପରି ଭାବେ) ନ ସମଧୃଗଚ୍ଛତି (ପାଇ ପାରେନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉଚିତ କର୍ମ ସାଧନା ହିଁ । ପରିପକ୍ୱତା ଦେଇଥାଇ ॥
ପୂର୍ଣ୍ଣତାରୁ ହିଁ ସିଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତି । ତାପରେ କର୍ମରୁ ନିବୃତ୍ତି ॥
ନିଷ୍ଠାମ ଭାବ ସ୍ଥିତି ଏହି । ବିନା ଆରମ୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ନୋହି ॥
ଆରମ୍ଭ ମଧ୍ୟେ କଲେ ତ୍ୟାଗ । ନୋହେ ପ୍ରାପତ ସିଦ୍ଧି ଯୋଗ ॥୪॥

ନ ହି କର୍ଣ୍ଣିତ୍ କ୍ଷଣମପି ଜାତୁ ତିଷ୍ଠତ୍ୟକର୍ମକୃତ୍ ।
କାର୍ଯ୍ୟତେ ହ୍ୟବଶଃ କର୍ମ ସର୍ବଃ ପ୍ରକୃତିଜୈର୍ଗୁଣୈଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ଣ୍ଣିତ୍ (କେହି) ହି (ବି) ଜାତୁ (କୌଣସି ସମୟରେ) କ୍ଷଣମ୍-ଅପି (କ୍ଷଣମାତ୍ରକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ) ଅକର୍ମକୃତ୍ (କାମ ନ କରି) ନ ତିଷ୍ଠତି (ରହି ନାହିଁ) । ସର୍ବଃ (ସମସ୍ତଙ୍କୁ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଅବଶଃ (ବାଧ୍ୟତା ମୂଳକ) ପ୍ରକୃତିଜୈଃ (ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ଜନିତ) ଗୁଣୈଃ (ଗୁଣଦ୍ୱାରା) କାର୍ଯ୍ୟତେ (କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ବିହୁନେ କ୍ଷଣେ କେହି । କେବେହେଁ ରହି ନପାରଇ ॥
ଶୟନ ସ୍ୱପ୍ନ ଜାଗରଣେ । କର୍ମରେ ରତ ପ୍ରତି କ୍ଷଣେ ॥
ଦେହ ମନର ପ୍ରଚଳନେ । କର୍ମ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସବୁ ଦିନେ ॥
ପ୍ରକୃତି ଜାତ ଗୁଣ ଧର୍ମେ । ସଭିଏଁ ପ୍ରଭାବିତ କର୍ମେ ॥୫॥

କର୍ମେହିୟାଣି ସଂଯମ୍ୟ ଯ ଆସ୍ତେ ମନସା ସ୍ମରନ୍ ।
ଇହିୟାର୍ଥାନ୍ ବିମୃତ୍ତାମ୍ନା ମିଥ୍ୟାଚାରଃ ସ ଉଚ୍ୟତେ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) କର୍ମେହିୟାଣି (କର୍ମ ଇହିୟ ସମୂହକୁ) ସଂଯମ୍ୟ (ଉପୁରି ଭାବେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି) ମନସା (ମନ ମଧ୍ୟରେ) ଇହିୟାର୍ଥାନ୍ (ଇହିୟ ବିଷୟକୁ) ସ୍ମରନ୍ (ଚିନ୍ତାକରି) ଆସ୍ତେ (ରହିଥାଏ), ସଃ (ସେହି) ବିମୃତ୍ତାମ୍ନା (ମୃତାଚାରୀ ମନୁଷ୍ୟ) ମିଥ୍ୟାଚାରଃ (ଭ୍ରାନ୍ତି ଆଚରଣ କରୁଛି ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇହିୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି । ଭ୍ରାନ୍ତି ସଂଯମ ଆଚରି ॥
ବାହ୍ୟ ଦେଖାଣ ବ୍ରତ-ଓଷା । ଭିତରେ କାମନା ଲାଳସା ॥
ବିଷୟା ଭୋଗେ ଯେ ସୁମରି । ତାକୁ କହିବା ମିଥ୍ୟାଚାରୀ ॥
ଏ ସର୍ବ ଅଟେ ମୂଢ଼ପଣ । ଭଣ୍ଡ ବାବାଜି ଆଚରଣ ॥୬॥

ଯଦ୍ଭିନ୍ନିୟାଣି ମନସା ନିୟମ୍ୟାରଭତେଽର୍ଜୁନ ।

କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟେଃ କର୍ମଯୋଗମସକ୍ତଃ ସ ବିଶିଷ୍ୟତେ ॥ ୭ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଃ (ଯିଏ) ମନସା (ମନ ମଧ୍ୟରେ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବାସନାକୁ) ନିୟମ୍ୟ (ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି) ଅସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ରହିତ ଭାବରେ) କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟେଃ (ସମସ୍ତ କର୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସହାୟତାରେ) କର୍ମଯୋଗମ୍ (କର୍ମଯୋଗ) ଆରଭତେ (ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ବିଶିଷ୍ୟତେ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନ ହୋଇ ବିଷୟା ଆସକ୍ତ		କର୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ହୋଇ ଯୁକ୍ତ	॥
ମନରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମନ		କରି ହେ ବୀର ଅରଜୁନ !	॥
ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିତ କର୍ମ କରି		କର୍ମଯୋଗ ହିଁ ଯେ ଆଚରି	॥
ନିଷ୍କାମ ଧର୍ମ କର୍ମେ ରତ		ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ବିଖ୍ୟାତ	॥୭॥

ନିୟତଂ କୁରୁ କର୍ମ ତ୍ୱଂ କର୍ମ ଜ୍ୟାୟୋ ହ୍ୟକର୍ମଣଃ ।

ଶରୀରଯାତ୍ରାପି ଚ ତେ ନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ୍ୟେଦକର୍ମଣଃ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ନିୟତମ୍ (ଯଥା ରୀତି ପୂର୍ବକ) କର୍ମ (କର୍ମ) କୁରୁ (କର), ଅକର୍ମଣଃ (କାମ ନକରିବା ଠାରୁ) କର୍ମ (କର୍ମ) ହିଁ (ହିଁ) ଜ୍ୟାୟଃ (ଶ୍ରେୟସ୍କର), ଚ (ଏବଂ) ଅକର୍ମଣଃ (କାମ ନ କରିବା ଦ୍ୱାରା) ତେ (ତୁମର) ଶରୀରଯାତ୍ରା (ଶରୀର ନିର୍ବାହ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ୍ୟେତ୍ (ଠିକ ଭାବେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁଳ ଧର୍ମକୁ ଅନୁସର		ଶାସ୍ତ୍ର ବିହିତ କର୍ମ କର	॥
କର୍ମ ହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷା ଗୁରୁ		କର୍ମ ବିହୁନେ ଯେହ୍ନେ ଭୀରୁ	॥
କର୍ମେ ହିଁ ଅର୍ଜନ ଭୋଜନ		କର୍ମେ ଯାପନ ଏ ଜୀବନ	॥
ଶରୀର ଭରଣ-ପୋଷଣ		ନ ହୁଏ ହେଲେ କର୍ମହୀନ	॥୮॥

ଯଜ୍ଞାର୍ଥାତ୍ କର୍ମାଣୋଽନ୍ୟତ୍ର ଲୋକୋଽୟଂ କର୍ମବନ୍ଧନଃ ।

ତଦର୍ଥଂ କର୍ମ କୌତ୍ସେୟ ମୁକ୍ତସଙ୍ଗଃ ସମାଚର ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଜ୍ଞାର୍ଥାତ୍ (ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା) କର୍ମଣଃ (କର୍ମଠାରୁ) ଅନ୍ୟତ୍ର (ଅନ୍ୟକିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟସବୁ କର୍ମରେ) ଅୟମ୍ (ଏହି) ଲୋକଃ (ଜଗତ) କର୍ମବନ୍ଧନଃ (କର୍ମରେ ବନ୍ଧା) । କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ତତ୍-ଅର୍ଥମ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ମୁକ୍ତ ସଙ୍ଗଃ (ଆସକ୍ତି ରହିତ ହୋଇ) କର୍ମ (କର୍ମ) ସମାଚର (କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନକଲ୍ୟାଣ ହିତକାରୀ		କର୍ମରୁ ଯାଇ ଅପସରି	॥
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ପଥ ହୁଡ଼ି		ମାୟା ଜାଲର ଫାନ୍ଦେ ପଡ଼ି	॥
ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ କର୍ମାଧୀନେ		ବାନ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ସର୍ବଜନେ	॥
ଆସକ୍ତି ଛାଡ଼ି କୁନ୍ତିପୁତ୍ର		ହିତ କର୍ମରେ ହୁଅ ରତ	॥୯॥

ସହଯଜ୍ଞାଃ ପ୍ରଜାଃ ସୃଷ୍ଟା ପୁରୋବାଚ ପ୍ରଜାପତିଃ ।

ଅନେନ ପ୍ରସବିଷ୍ୟଧ୍ୟୁମେଷ ବୋଽସ୍ତ୍ରିଷ୍ଟକାମଧୁକ୍ ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଜାପତିଃ (ବ୍ରହ୍ମା) ପୁରା (ବହୁ ଆଗରୁ) ସହଯଜ୍ଞାଃ (ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ସକାଶେ) ପ୍ରଜାଃ (ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ) ସୃଷ୍ଟା (ସୃଷ୍ଟି କରି) ଉବାଚ (କହିଲେ), ଅନେନ (ବହୁତ) ପ୍ରସବିଷ୍ୟଧ୍ୟମ୍ (ସମୃଦ୍ଧି ଲାଭ କର), ଏଷଃ (ଏହାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯଜ୍ଞକର୍ମଦ୍ୱାରା) ବଃ (ତୁମମାନଙ୍କୁ) ଈଷ୍ଟକାମଧୁକ୍ (ଯାବତୀୟ ଦରକାରୀ ବସ୍ତୁ ମିଳିବା) ଅସ୍ତୁ (ହେଉ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରଜା ପାଳନ ହିତ ଚିନ୍ତି		ସୃଷ୍ଟି ରଚିଣ ପ୍ରଜାପତି	॥
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ହୋଇ		ପୂର୍ବରୁ କହିଲେ ବୁଝାଇ	॥
ସ୍ୱଧର୍ମ ହିତ କର୍ମ କର		ବୃଦ୍ଧି ଉନ୍ନତି ଲାଭ କର	॥
ହିତ ବାଞ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ଭୋଗ		ସଭିଙ୍କୁ ହେଉ ପ୍ରାପ୍ତଯୋଗ	॥୧୦॥

ଦେବାନ୍ତାବୟତାନେନ ତେ ଦେବା ଭାବୟନ୍ତୁ ବଃ

ପରସ୍ପରଂ ଭାବୟନ୍ତଃ ଶ୍ରେୟଃ ପରମବାପ୍ସ୍ୟଥ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନେନ (ଏହାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଯଜ୍ଞକର୍ମ ଦ୍ୱାରା) ଦେବାନ୍ (ଦେବତାମାନଙ୍କୁ) ଭାବୟତ (ଉନ୍ନତ କର) । ତେ (ସେହି) ଦେବାଃ (ଦେବତାମାନେ) ବଃ (ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ) ଭାବୟନ୍ତୁ (ଉନ୍ନତ କରନ୍ତୁ), ପରସ୍ପରମ୍ (ପରସ୍ପରକୁ) ଭାବୟନ୍ତଃ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ) ପରମ୍ (ପରମ) ଶ୍ରେୟଃ (କଲ୍ୟାଣ) ଅବାପ୍ସ୍ୟଥ (ଲାଭ କର) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭକ୍ତି ଅର୍ଚ୍ଚନା ପୂଜା ହୋମ । ଦେବ ସନ୍ତୋଷେ ଯେତେ କର୍ମ ॥
ତହିଁରେ ପଞ୍ଚଭୂତ ତୃପ୍ତି । ଉନ୍ନତ ପକୃତି ସମ୍ପାଦନ ॥
ପ୍ରକୃତି ଫଳ ଉପୁଯାଇ । ଜନ କଲ୍ୟାଣ କରି ଥାଇ ॥
ପରସ୍ପରରେ ଭାବ ରଖୁ । ଦେବ ମାନବ ହୁଅ ସୁଖୀ ॥୧୧॥

ଇକ୍ଷାନଭୋଗାନ୍ ହି ବୋ ଦେବା ଦାସ୍ୟନ୍ତେ ଯଜ୍ଞଭାବିତାଃ ।

ତୈର୍ଦ୍ଦିନପ୍ରଦାୟୈତ୍ୟା ଯୋ ଭୁତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ତେନ ଏବ ସଃ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଜ୍ଞଭାବିତାଃ (ଯଜ୍ଞକର୍ମଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ) ଦେବାଃ (ଦେବତାମାନେ) ହି (ହିଁ) ବଃ (ତୁମ୍ଭକୁ) ଇକ୍ଷାନଭୋଗାନ୍ (ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସାମଗ୍ରୀ) ଦାସ୍ୟନ୍ତେ (ଦେଉଥିବେ), ତୈଃ (ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ଦିନମ୍ (ଦିଆଯାଇଥିବା ସାମଗ୍ରୀକୁ) ଏଭ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ) ଅପ୍ରଦାୟ (ପ୍ରଦାନ ନକରି) ଯଃ (ଯିଏ) ଭୁତ୍ତ୍ୱେ (ଭୋଗକରେ), ସଃ (ସେ) ସ୍ତେନଃ(ଚୋର) ଏବ (ପରି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧର୍ମ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ । ତହିଁ ସନ୍ତୋଷ ଦେବଧାମ ॥
ପ୍ରକୃତି ଦେବ ହୋଇ ତୁଷ୍ଟ । ଦେଉଣ ଥିବେ ଭୋଗ-ଇଷ୍ଟ ॥
ସେ ଭୋଗ ବସ୍ତୁ ପଦାର୍ଥରେ । ନ କରି ପ୍ରଦାନ ଅପରେ ॥
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନିଜେ କରେ ଭୋଗ । ତାହାକୁ ଚୋର ବୋଲି ଭାବ ॥୧୨॥

ଯଜ୍ଞଶିଷ୍ଟାଶିନଃ ସନ୍ତୋ ମୁଚ୍ୟନ୍ତେ ସର୍ବକିଳ୍ବିଷେଃ ।

ଭୁଞ୍ଜତେ ତେ ଦୃଢ଼ଂ ପାପା ଯେ ପଚନ୍ତ୍ୟାତ୍ମକାରଣାତ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଜ୍ଞ ଶିଷ୍ଟାଶିନଃ (କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମର ଅବଶିଷ୍ଟ କୀର୍ତ୍ତିଫଳ ନେଇ) ସନ୍ତଃ (ସାଧୁ ପୁରୁଷମାନେ) ସର୍ବକିଳ୍ବିଷେଃ (ସବୁ ପାପରୁ) ମୁଚ୍ୟନ୍ତେ (ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି), ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଆତ୍ମକାରଣାତ୍ (କେବଳ ନିଜପାଇଁ) ପଚନ୍ତି (ପାଚନ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମ କରନ୍ତି), ତେ (ସେହି) ପାପାଃ (ପାପୀମାନେ) ଅଢ଼ମ୍ (ପାପକୁ ହିଁ) ଭୁଞ୍ଜତେ (ଭୋଗ କରି ଥାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧର୍ମ ପାଳନେ କର୍ମ କରି	।	ତାହାହିଁ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ ପରି	॥
ହିତ କାର୍ଯ୍ୟର ମାନ ଯଶ	।	ଯଜ୍ଞ କର୍ମର ଅବଶେଷ	॥
ସେ ଯଜ୍ଞ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଯେ ପାଏ	।	ସମସ୍ତ ପାପ ମୁକ୍ତ ହୁଏ	॥
ନିଜ ପାଇଁ ଯେ କରେ ପାକ	।	ଭକ୍ଷଣ କରେ ସେ ପାତକ	॥୧୩॥

ଅନ୍ନାଦ୍ଭବନ୍ତି ଭୂତାନି ପର୍ଜନ୍ୟାଦନ୍ନସମ୍ଭବଃ ।

ଯଜ୍ଞାଦ୍ଭବନ୍ତି ପର୍ଜନ୍ୟା ଯଜ୍ଞଃ କର୍ମସମୁଦ୍ଭବଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭୂତାନି (ପ୍ରାଣୀ ସମୂହ) ଅନ୍ନାତ୍ (ଅନ୍ନରୁ) ଭବନ୍ତି (ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତି), ପର୍ଜନ୍ୟାତ୍ (ବୃଷ୍ଟି କାରଣରୁ) ଅନ୍ନସମ୍ଭବଃ (ଅନ୍ନର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ), ପର୍ଜନ୍ୟଃ (ବୃଷ୍ଟି) ଯଜ୍ଞାତ୍ (କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବୃକ୍ଷରୋପଣ, ଜଳବାୟୁ ଶୋଷଣ ଇତ୍ୟାଦି କର୍ମରୁ) ଭବନ୍ତି (ହୋଇଥାଏ) । ଯଜ୍ଞଃ (କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଯଜ୍ଞକର୍ମ) କର୍ମସମୁଦ୍ଭବଃ (ଦୈନିକ କର୍ମର ସାଧନା ମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆହାର ଅନ୍ନ ଜଳ ପାଇ	।	ବୃକ୍ଷ ଉତ୍ପତ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ହୋଇ	॥
ଜଳ ହିଁ କରେ ଅନ୍ନ ସୃଷ୍ଟି	।	ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରେ ବୃକ୍ଷ	॥
ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ ସଂରକ୍ଷଣ	।	ଏ ଯଜ୍ଞ ବୃକ୍ଷର କାରଣ	॥
ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଯଜ୍ଞ-ଯାଗ	।	ସମୂହ କର୍ମରୁ ଉଦ୍ଭବ	॥୧୪॥

କର୍ମ ବ୍ରହ୍ମୋଭବଂ ବିଦ୍ଧି ବ୍ରହ୍ମାକ୍ଷରସମୁଦଭବମ୍ ।

ତସ୍ମାତ୍ସର୍ବଗତଂ ବ୍ରହ୍ମ ନିତ୍ୟଂ ଯଜ୍ଞେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମ୍ ॥ ୧୫ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମ (କର୍ମର ନୀତି-କାନ୍ତି) ବ୍ରହ୍ମୋଦଭବମ୍ (ବେଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) । ବ୍ରହ୍ମ (ବେଦବ୍ରହ୍ମ) ଅକ୍ଷରସମୁଦଭବମ୍ (ଅବିନାଶୀ ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅଟେ) । ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ସର୍ବଗତମ୍ (ସର୍ବ ବ୍ୟାପୀ) ବ୍ରହ୍ମ (ପରମାତ୍ମା) ଯଜ୍ଞେ (ଯଜ୍ଞ କର୍ମରେ) ନିତ୍ୟମ୍ (ସବୁବେଳେ) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମ୍ (ଥାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଧି ବିଧାନ କର୍ମ ଜ୍ଞାନ   ।   ବେଦ-ବ୍ରହ୍ମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ   ॥
ଏ ବ୍ରହ୍ମ-ବେଦର କାହାଣୀ   ।   ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମୁଖବାଣୀ   ॥
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ନିତ୍ୟ ସନାତନ   ।   ପୂରି ରହିଛି ସର୍ବସ୍ଥାନ   ॥
ସବୁଠି ଥିଲେ ହେଁ ଅଦୃଶ୍ୟ   ।   ଯଜ୍ଞ-କର୍ମେ ହିଁ ତା'ପ୍ରକାଶ   ॥୧୫॥

ଏବଂ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତଂ ଚକ୍ରଂ ନାନୁବର୍ତ୍ତୟତୀହ ଯଃ ।

ଅଘାୟୁରିନ୍ଦ୍ରିୟାରାମୋ ମୋଘଂ ପାର୍ଥ ସ ଜୀବତି ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଯଃ (ଯିଏ) ଇହ (ଏହି ଲୋକରେ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ପ୍ରବର୍ତ୍ତତମ୍ (ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା) ଚକ୍ରମ୍ (ସୃଷ୍ଟି ଚକ୍ର) ନ ଅନୁବର୍ତ୍ତୟତି (ଅନୁସାରେ ଚଳିପାରେ ନାହିଁ), ସଃ (ସେହି) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାରାମଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗରେ ବିଚରଣ କରିବାବାଲା ମନୁଷ୍ୟ) ଅଘାୟୁଃ (ପାପମୟ ହୋଇ) ମୋଘମ୍ (ବ୍ୟର୍ଥରେ) ଜୀବତି (ଜୀବନ ଯାପନ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ବ୍ରହ୍ମ-କର୍ମ ଚକ୍ରେ ଥାଇ   ।   ପ୍ରାଣୀଏ ସଦା ଘୂରୁଥାଇ   ॥
ଏହି ନିୟମେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ   ।   ଯେ କରେ ସେହୁ ନରାଧମ   ॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କାମନା ଲାଳସା   ।   ଭୋଗ ବିଳାସେ ରଖୁ ଆଶା   ॥
ଯେ କାଟେ ଦିନ ଆହେ ପାର୍ଥ!   ।   ପାପୀ ସେ ବଞ୍ଚି ରହେ ବ୍ୟର୍ଥ   ॥୧୬॥

ଯସ୍ମାତ୍ପରତିରେବ ସ୍ୟାଦାତ୍ମତୃପ୍ତଃ ମାନବଃ ।

ଆତ୍ମନେମିବ ଚ ସନ୍ତୁଷ୍ଟସ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଂ ନ ବିଦ୍ୟତେ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯଃ ମାନବଃ (ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ) ଆତ୍ମରତିଃ-ଏବ (କେବଳ ନିଜ ଅନ୍ତରରେ ଥାଏ) ଚ (ଏବଂ) ଆତ୍ମତୃପ୍ତଃ (ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ସବୁବେଳେ ଖୁସୀ ଥାଏ) ଚ (ଏବଂ) ଆତ୍ମନି-ଏବ (ନିଜେ ହିଁ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ (ସନ୍ତୁଷ୍ଟ) ସ୍ୟାତ୍ (ରହେ) ତସ୍ୟ (ତାହାର) କାର୍ଯ୍ୟମ୍ (କର୍ମ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (କିଛି ବୋଲି ନଥାଏ) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନିତ୍ୟ ଜଡ଼ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ । ବିହାର କରି ନାନା ରଙ୍ଗେ ॥

କ୍ଷଣିକ ସୁଖ ହେଲେ ଶେଷ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାଣ ଅସନ୍ତୋଷ ॥

ଆତ୍ମାରେ ରମଣ ଯେ କରେ । ନିତ୍ୟ ସନ୍ତୋଷେ ସେ ବିହରେ ॥

ଆତ୍ମା ପ୍ରୀତିରେ ଯେହୁ ତୃପ୍ତ । କର୍ମ ତାର ସ୍ବୟଂ-କୃତ ॥୧୭॥

ନୈବ ତସ୍ୟ କୃତେନାର୍ଥୋ ନାକୃତେନେହ କଷ୍ଟନ ।

ନ ତାସ୍ୟ ସର୍ବଭୂତେଷୁ କର୍ଷିଦର୍ଥବ୍ୟପାଶ୍ରୟଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ୟ (ତାହାର) ଇହ (ଏହି ଜଗତରେ) ନ କୃତେନ (ନା ତ କିଛି କର୍ମ କଲେ) ନ ଅକୃତେନ (କି ନ କଲେ) ଏବ (ମଧ୍ୟ) କଷ୍ଟନ ଅର୍ଥଃ (କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ), ଚ (ତଥା) ସର୍ବଭୂତେଷୁ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅସ୍ୟ (ଏହାର) କର୍ଷିତ୍ (କୌଣସି ପ୍ରକାରର) ନ ଅର୍ଥବ୍ୟପାଶ୍ରୟଃ (ସାହାଯ୍ୟ ବା ସାହା-ଭରସାର ଲୋଡ଼ା ନଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ କର୍ମ ସିଦ୍ଧି ଶେଷେ । ଆତ୍ମା-ପ୍ରେମରେ ଯେହୁ ରସେ ॥

ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନେ ସେ ସବୁ ପାଇ । କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟେ ତା' ଲୋଡ଼ାନାହିଁ ॥

କରଣେ ସେ କି ଲାଭ ପାଏ । ନ କଲେ କିଛି ହାନି ନୋହେ ॥

ସ୍ବୟଂ ଚାଳିତ କ୍ରିୟା ଯା'ର । ଲୋଡ଼େ ନାହିଁ ସେ ଆଶ୍ରା କାର ॥୧୮॥

ତସ୍ମାଦସକ୍ତଃ ସତତଂ କାର୍ଯ୍ୟଂ କର୍ମ ସମାଚର ।

ଅସକ୍ତୋ ହ୍ୟାଚରନ୍ କର୍ମ ପରମାପ୍ନୋତି ପୁରୁଷଃ ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ସତତମ୍ (ନିରନ୍ତର) ଅସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) କାର୍ଯ୍ୟମ୍ (କର୍ମବ୍ୟ) କର୍ମ (କର୍ମ) ସମାଚର (ଯଥାପୂର୍ବକ ପାଳନ କର) । ଅସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) କର୍ମ (କର୍ମ) ଆଚରନ୍ (କଲେ) ହିଁ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ପୁରୁଷଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ପରମ୍ (ପରମ ପଦକୁ) ଆପ୍ନୋତି (ଲାଭ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯୋଗ୍ୟତା ଗୁଣ ଅନୁସରି	।	ଧର୍ମାନୁସାରେ କର୍ମ କରି	॥
ନରଖୁ କର୍ମଫଳେ ଲୋଭ	।	ଜନ ସେବାରେ ରଖୁ ଭାବ	॥
ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଧର୍ମବ୍ରତେ	।	ନୀରବେ ଥାଇ କର୍ମପଥେ	॥
ଏ ଧର୍ମ ଆଚରଇ ଯେହୁ	।	ପରମ ପଦ ପାଏ ସେହୁ	॥୧୯॥

କର୍ମଣୌବ ହି ସଂସିଦ୍ଧିମାସ୍ଥିତା ଜନକାଦୟଃ ।

ଲୋକସଂଗ୍ରହମେବାପି ସଂପଶ୍ୟନ୍ କର୍ତ୍ତୁମର୍ହସି ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜନକାଦୟଃ (ଜନକ ରକ୍ଷି ଆଦି ମହାପୁରୁଷମାନେ) କର୍ମଣା (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗ ଦ୍ୱାରା) ହି ଏବ (ହି କେବଳ) ସଂସିଦ୍ଧିମ୍ (ପରମ ସିଦ୍ଧିରେ) ଆସ୍ଥିତାଃ (ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ) । ଲୋକସଂଗ୍ରହମ୍ (ଜନକଲ୍ୟାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ ରକ୍ଷଣ) ସମ୍ପଶ୍ୟନ୍ (ଆଖି ଆଗରେ ରଖି) ଅପି (ତୁମେ ମଧ୍ୟ) ଏବ (ଏହିପରି) କର୍ତ୍ତୁମ୍ (କରିବାକୁ) ଅର୍ହସି (ତେଣୁ କରିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନକ ଆଦି ମୁନିଗଣ	।	ରାଜା ଓ ଗୃହସ୍ଥ ହୋଇଣ	॥
ପ୍ରଜା ପାଳନେ କରି ହିତ	।	ମହାତ୍ମା ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ	॥
ସତ୍ୟ ଅହିଂସା ସେବା ଧର୍ମ	।	ଜନ କଲ୍ୟାଣେ ଯେତେ କର୍ମ	॥
କର୍ମଯୋଗର ନୀତି ଏହି	।	ପାଳନେ ଯୋଗ ସିଦ୍ଧି ହୋଇ	॥୨୦॥

ଯଦ୍‌ଯଦାଚରତି ଶ୍ରେଷ୍ଠଂ ଦେବେତରୋ ଜନଃ ।

ସ ଯତ୍ ପ୍ରମାଣଂ କୁରୁତେ ଲୋକସ୍ତଦନୁବଂତେ ॥ ୨୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ମହାପୁରୁଷ) ଯତ୍-ଯତ୍ (ଯେଉଁପରି ଭାବରେ) ଆଚରତି (ଆଚରଣ କରନ୍ତି),
ଜତରଃ (ଅନ୍ୟ) ଜନଃ (ଲୋକ) ତତ୍-ତତ୍ (ଠିକ୍ ସେହି) ଏବ (ପରି କରି ଥାନ୍ତି), ସଃ
(ସେ) ଯତ୍ (ଯାହା) ପ୍ରମାଣମ୍ (ପ୍ରମାଣ) କୁରୁତେ (କରି ଥାଆନ୍ତି), ଲୋକଃ (ଲୋକ)
ତତ୍ (ତାହାକୁ) ଅନୁବଂତେ (ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ବୟଂ-ସଂସାର ଭେଦ ଜାଣି । କର୍ମ କରନ୍ତି ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀ ॥
ସେହି ମହତ ଆଚରଣ । ଅନୁସରନ୍ତି ଜନଗଣ ॥
ସଂସାର-ଦୃଶ୍ୟ ଯେତେ ଭଳି । ନିଜର କିଛି ନୁହେଁ ବୋଲି ॥
ଯାହା ପ୍ରମାଣ ସେ ଦିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ତାହାକୁ ମାନିଥାନ୍ତି ॥ ୨୧ ॥

ନ ମେ ପାର୍ଥାସ୍ତି କଂବ୍ୟଂ ତ୍ରିଷ୍ଟୁ ଲୋକେଷୁ କିଂନ ।

ନାନବାସ୍ତମବାସ୍ତବ୍ୟଂ ବଂ ଏବ ଚ କର୍ମଣି ॥ ୨୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ତ୍ରିଷ୍ଟୁ ଲୋକେଷୁ (ତିନି ଲୋକରେ) ମେ (ମୋର) ନ (ନା ତ)
କିଂନ (କିଛି) କଂବ୍ୟମ୍ (କଂବ୍ୟ) ଅସ୍ତି (ଅଛି), ନ ଚ (ନତୁବା) ଅବାସ୍ତବ୍ୟମ୍
(ଏପରି କିଛି ପ୍ରାପ୍ତିଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ) ଅନବାସ୍ତମ୍ (ଅମିଳନ ଅଟେ) । କର୍ମଣି (କଂବ୍ୟ
କର୍ମରେ) ବଂ ଏବ (ତେବେ ବି ମୁଁ ଏହିପରି ଲାଗି ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ତିନି ଲୋକେ ପ୍ରଭୁ ମୁହିଁ । ମୋହର କାର୍ଯ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ॥
ତଥାପି ସବୁ କରି ମୁହିଁ । କଂବ୍ୟ ମୋର ଶେଷ ନାହିଁ ॥
ପ୍ରାପ୍ୟ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଚରାଚର । ହେଲେ ହେଁ ସବୁ ମୋ ନିଜର ॥
ନିରତେ କର୍ମରତ ମୁହିଁ । ଜଗତ ଉଦ୍ଧରଣ ପାଇଁ ॥ ୨୨ ॥

ଯଦି ହ୍ୟହଂ ନ ବଞ୍ଚେୟଂ ଜାତୁ କର୍ମଣ୍ୟତନ୍ତ୍ରିତଃ ।

ମମ ବର୍ତ୍ତାନ୍ତୁବଞ୍ଚେ ମନୁଷ୍ୟାଃ ପାର୍ଥ ସର୍ବଶଃ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯଦି (ଯଦି) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଜାତୁ (କୌଣସି ସମୟରେ) ଅତନ୍ତ୍ରିତଃ (ସାବଧାନ ସହକାରେ) କର୍ମଣି (କର୍ମରେ) ନ ବଞ୍ଚେୟମ୍ (ଲାଗି ନ ରହେ), ମନୁଷ୍ୟାଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ସର୍ବଶଃ (ସବୁ ଦିଗରୁ) ହି (କେବଳ) ମମ (ମୋର) ବର୍ତ୍ତ (ମାର୍ଗକୁ) ଅନୁବର୍ତ୍ତନ୍ତେ (ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜଗତ କରତା ମୁଁ ହୋଇ । ଯେବେ ଅନୀତି ଆଚରଇ ॥
କର୍ମ ନକରି ଯଥା ରୀତି । ଯଦି ନରଖେ କର୍ମେ ପ୍ରୀତି ॥
ମୋହର ଭକ୍ତ ଅନୁଗତ । ଅନୁସରିବେ ସେହି ପଥ ॥
ଗୁରୁ ହୋଇଲେ କର୍ମଚୋର । ଶିଷ୍ୟ କି ହେବେ ଶ୍ରମବୀର ॥୨୩॥

ଉତ୍ସାଦେୟୁରିମେ ଲୋକା ନ କୁର୍ଯ୍ୟାଂ କର୍ମ ଚେଦହମ୍ ।

ସଙ୍କରସ୍ୟ ଚ କଂ । ସ୍ୟାମୁପହନ୍ୟାମିମାଃ ପ୍ରଜାଃ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚେତ୍ (ଯଦି) ଅହମ୍ (ମୁଁ) କର୍ମ (କର୍ମ) ନ କୁର୍ଯ୍ୟାତ୍ (ନ କରେ), ଇମେ (ଏହି) ଲୋକାଃ (ଲୋକମାନେ) ଉତ୍ସାଦେୟୁଃ (ନଷ୍ଟ-ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା ଦ୍ଵାରା) ସଙ୍କରସ୍ୟ (ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅର୍ଥାତ୍ ଅପଦାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର) କଂ (କଂ) ସ୍ୟାମ୍ (ହୋଇପାରେ), ଚ (ଏବଂ) ଇମାଃ (ଏହି) ପ୍ରଜାଃ (ପ୍ରଜାଗଣଙ୍କୁ) ଉପହନ୍ୟାମ୍ (ଧ୍ଵଂସ କରିଦେଇପାରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଧି ବିଧାନ କାର୍ଯ୍ୟମାନ । ଯଦି ମୁଁ ନ କରେ ଅର୍ଜୁନ ॥
ମୋର ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରି । ଜନେ ହୋଇବେ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରୀ ॥
ବର୍ଣ୍ଣ-ସଙ୍କର ଭେଦଭାବ । କନ୍ଦଳେ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ ଯିବ ॥
ପ୍ରଜା ସଂହାରି ମୁହିଁ ଜାଣ । ଧ୍ଵଂସର ହୋଇବି କାରଣ ॥୨୪॥

ସକ୍ତଃ କର୍ମଣ୍ୟବିଦ୍ବାଂସୋ ଯଥା କୁର୍ବନ୍ତି ଭାରତ ।

କୁର୍ମ୍ୟାଦ୍ବିଦ୍ବାଂସ୍ତଥାସକ୍ତଶ୍ଚିକୀର୍ଷ୍ଣଲୋକସଂଗ୍ରହମ୍ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଅବିଦ୍ବାଂସଃ (ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଲୋକମାନେ) କର୍ମଣି (କର୍ମରେ) ସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ରଖି) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) କୁର୍ବନ୍ତି (କରନ୍ତି), ବିଦ୍ବାନଃ (ବିଦ୍ବାନ୍ ପୁରୁଷ) ଅସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ଲୋକ ସଂଗ୍ରହମ୍ (ଜନ ରକ୍ଷଣରେ) ଚିକୀର୍ଷୁଃ (ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି) ତଥା (ସେହି ପ୍ରକାର) କୁର୍ମ୍ୟାଦ୍ (କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଜ୍ଞାନ ଫଳେ ଆଶା କରି		କରମ ସଂପାଦେ ଯେପରି	॥
ସୁଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ଅନାସକ୍ତ		ସେ ଭାବେ କରିବା ଉଚିତ	॥
ଉଭୟ ନିଷ୍ଠା ଏକାକାର		ଆସକ୍ତି କେବଳ ଅନ୍ତର	॥
ଅଜ୍ଞାନ କର୍ମ ନିଜ କୃତେ		ସୁଜ୍ଞାନୀ କର୍ମ ଜନ ହିତେ	॥୨୫॥

ନ ବୁଦ୍ଧିଭେଦଂ ଜନୟେଦଜ୍ଞାନାଂ କର୍ମସଞ୍ଚିନାମ୍ ।

ଜୋଷୟେତ୍ସର୍ବକର୍ମାଣି ବିଦ୍ବାନ୍ ଯୁକ୍ତଃ ସମାଚରନ୍ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଦ୍ବାନ୍ (ଜ୍ଞାନୀ ପୁରୁଷ) କର୍ମସଞ୍ଚିନାମ୍ (ଆସକ୍ତି ସହିତ କର୍ମ କରୁଥିବା) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ) ବୁଦ୍ଧିଭେଦମ୍ (ବୁଦ୍ଧି-ବିଚଳିତ) ନ ଜନୟେତ୍ (ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ) । ଯୁକ୍ତଃ (ବରଂ ସତର୍କତାର ସହିତ) ସର୍ବକର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମରେ) ସମାଚରନ୍ (ଯଥାଯଥ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ) ଜୋଷୟେତ୍ (ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଲୋଭେ ଅଜ୍ଞାନ କରେ କର୍ମ		ଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ସେ ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରମ	॥
ଜ୍ଞାନୀଏ ଏହା ମନେ ହେଜି		ନିଜକୁ କର୍ମରେ ନିୟୋଜି	॥
ଅଜ୍ଞାନେ ଦେଇଣ ଉତ୍ସାହ		ବିହିତ କର୍ମ କରୁଥାଅ	॥
ବଇଦ କି' ସେ ପଥ ଦିଏ		ରୋଗୀକୁ ଯଦି ନ ସୁହାଏ	॥୨୬॥

ପ୍ରକୃତେଃ କ୍ରିୟମାଣାନି ଗୁଣୈଃ କର୍ମାଣି ସର୍ବଣଃ ।

ଅହଙ୍କାରବିମୂଢ଼ାମ୍ନା କଂକ୍ଷାହମିତି ମନ୍ୟତେ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ) ସର୍ବଣଃ (ସବୁ ପ୍ରକାର ଭାବରେ) ପ୍ରକୃତେଃ (ପ୍ରକୃତିର) ଗୁଣୈଃ (ଗୁଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ) କ୍ରିୟମାଣାନି (ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ) । ଅହଙ୍କାରବିମୂଢ଼ାମ୍ନା (ଅହଙ୍କାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୂର୍ଖ ଲୋକମାନେ କିନ୍ତୁ) ଅହଂକଂ (ମୁଁ କଂ) ଇତି (ବୋଲି) ମନ୍ୟତେ (ମନେ କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ଗୁଣ ଧର୍ମ ନେଇ	।	ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଥାଇ	॥
ସଂ ରଜ ଓ ତମ ଗୁଣ	।	ସବୁରି କର୍ମର କାରଣ	॥
ନିର୍ଗୁଣ ଆତ୍ମା ନିରାକାର	।	କରମେ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ତାର	॥
ନ ବୁଝି ଏହା ଅହଂକାରେ	।	କଂ ମୁଁ ବୋଲି ମନେକରେ	॥୨୭॥

ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ମହାବାହୋ ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗଯୋଃ ।

ଗୁଣା ଗୁଣେଷୁ ବଂକ୍ତ ଇତି ମତ୍ତ୍ୱା ନ ସଞ୍ଜତେ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରତୁ) ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗଯୋଃ (ଗୁଣ ଓ କର୍ମ ଏହି ଦୁଇଟି ବିଭାଗକୁ) ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ (ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ ମହାପୁରୁଷ) ଗୁଣାଃ (ଗୁଣ ସମୂହ) ଗୁଣେଷୁ (ଗୁଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବଂକ୍ତେ (ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି) ଇତି (ବୋଲି) ମତ୍ତ୍ୱା (ମନେକରି) ନ ସଞ୍ଜତେ (କର୍ମ-ଆସକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣ ମଧ୍ୟରେ ସମଗୁଣ	।	ଅପରେ ହୋଇ ଆକର୍ଷଣ	॥
କରାନ୍ତି କର୍ମର ସାଧନ	।	ବୁଝି ହେ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ନନ୍ଦନ	॥
ଗୁଣ କର୍ମର ଏ ବିଭାଗ	।	ଆତ୍ମାର ନଥାଏ ସଂଯୋଗ	॥
ଜ୍ଞାନୀଏ ଜାଣି ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ	।	କର୍ମ କରନ୍ତି ଅନାସକ୍ତ	॥୨୮॥

ପ୍ରକୃତେର୍ଗୁଣସଂସ୍ପୃହଃ ସଞ୍ଜତେ ଗୁଣକର୍ମସୁ ।
ତାନକୃଷ୍ଣବିଦୋ ମନ୍ଦାନକୃଷ୍ଣବିନ୍ଦୁ ବିଚାଳୟେତ୍ ॥୨୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରକୃତେଃ (ପ୍ରକୃତିର) ଗୁଣସଂସ୍ପୃହଃ (ଗୁଣ ପ୍ରଭାବରେ ମୋହିତ ହୋଇ) ଗୁଣ କର୍ମସୁ
(ଗୁଣ ଓ କର୍ମରେ) ସଞ୍ଜତେ (ଆସକ୍ତି ହୋଇ କର୍ମ କରନ୍ତି) । ତାନ୍ (ସେହି) ଅକୃତ୍ସ୍ବବିଦଃ
(ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାମଣା ଥିବା) ମନ୍ଦାନ୍ (ମନ୍ଦ-ବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକମାନଙ୍କୁ) କୃତ୍ସ୍ବବିତ୍ (ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ
ଜ୍ଞାନୀ ପୁରୁଷ) ନ ବିଚାଳୟେତ୍ (ବିଚଳିତ କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ଜାତ ତିନି ଗୁଣ   ।   ମୋହଇ ସର୍ବ ସାଧାରଣ   ॥
ଏ ଯାଦୁ ଗୁଣର ପ୍ରଭାବେ   ।   କର୍ମ କରନ୍ତି ମୋହ ଲୋଭେ   ॥
ଆତ୍ମା ଜ୍ଞାନର ଅନାହାରୀ   ।   ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧିଆ ଏହାକରି   ॥
ଏହାଙ୍କ କର୍ମେ ମତିଭ୍ରମ   ।   ନ କର ଆହେ ଆତ୍ମାରାମ   ॥୨୯॥

ମୟି ସର୍ବାଣି କର୍ମାଣି ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟାଧ୍ୟାତ୍ମଚେତସା ।
ନିରାଶୀର୍ଜନମୋ ଭୂତ୍ୱା ଯୁଧିଷ୍ଠ ବିଗତଜ୍ଞରଃ ॥୩୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମଚେତସା (ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହୋଇ) ସର୍ବାଣି (ସମସ୍ତ) କର୍ମାଣି (କର୍ମ ସମୂହକୁ) ମୟି
(ମୋତେ) ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ (ଅର୍ପଣ କରିଦେଇ) ନିରାଶୀଃ (ଆଶା ଶୂନ୍ୟ), ନିର୍ଜନଃ (ମମତା ଶୂନ୍ୟ),
ବିଗତଜ୍ଞରଃ (ସନ୍ତାପ ବିହୀନ) ଭୂତ୍ୱା (ହୋଇ) ଯୁଧିଷ୍ଠ (କର୍ମଯୁକ୍ତରେ ଲାଗି ରହ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ମଗୁଣେ   ।   ଅରପି ମୋହରି ଚରଣେ   ॥
ନ ରଖୁ ଆଶା କେଉଁଥିରେ   ।   ସ୍ବେହ୍ନ ମମତା ଛାଡ଼ି ଦୂରେ   ॥
ଅହଂକାରକୁ ମନୁ ତେଜି   ।   ପରମାତ୍ମାକୁ ଚିଂହେଜି   ॥
ନ କରି ମନ ସନ୍ତାପିତ   ।   କର୍ମ-ଯୁକ୍ତରେ ହୁଅ ରତ   ॥୩୦॥

ଯେ ମେ ମତମିଦଂ ନିତ୍ୟମନୁତିଷ୍ଠତି ମାନବାଃ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାବତ୍ତୋଽନସ୍ତୁୟତ୍ତୋ ମୁଚ୍ୟନ୍ତେ ତେଽପି କର୍ମଭିଃ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେ (ଯେଉଁ) ମାନବାଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ଅନସ୍ତୁୟନ୍ତଃ (ତୁଚ୍ଛମାନ ଭାବରେ) ଶ୍ରଦ୍ଧାବନ୍ତଃ (ଆଗ୍ରହର ସହିତ) ମେ (ମୋର) ଲବମ୍ (ଏହି) ମତମ୍ (ଅଭିମତକୁ) ନିତ୍ୟମ୍ (ପ୍ରତିଦିନ) ଅନୁତିଷ୍ଠତି (ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପାଳନ କରନ୍ତି) ତେ (ସେମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) କର୍ମଭିଃ (କର୍ମ ବନ୍ଧନରୁ) ମୁଚ୍ୟନ୍ତେ (ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋର ପ୍ରଦଂ ଏହି ମତ	।	ନିଷ୍ଟାମ-କର୍ମ-ଯୋଗ ତ	॥
ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବହି	।	ଦୋଷ ବିମୁକ୍ତ ଭାବେ ରହି	॥
ଅନୁସରନ୍ତି ଏହି ନୀତି	।	କର୍ମ ବନ୍ଧନୁ ତରି ଯାନ୍ତି	॥
ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିତ କର୍ମଯୋଗ	।	ଜନ କଲ୍ୟାଣେ ବିନିଯୋଗ	॥୩୧॥

ଯେ ଦ୍ୱେତଦଭ୍ୟସ୍ତୁୟତ୍ତୋ ନାନୁତିଷ୍ଠତି ମେ ମତମ୍ ।

ସର୍ବଜ୍ଞାନବିମୂଢ଼ାଂସ୍ତାନଂ ବିଦ୍ଧି ନଷ୍ଟାନଚେତସଃ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ମେ (ମୋର) ଏତଦ୍ (ଏହି) ମତମ୍ (ଅଭିମତକୁ) ଅଭ୍ୟସ୍ତୁୟନ୍ତଃ (ତୁଚ୍ଛି-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବି ଆଡ଼େଇ ଦେଇ) ନ ଅନୁତିଷ୍ଠତି (ପାଳନ କରନ୍ତି ନାହିଁ), ତାନଂ (ସେହି) ସର୍ବଜ୍ଞାନବିମୂଢ଼ାନଂ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରଷ୍ଟ-ପଣ୍ଡିତ) ଅଚେତସଃ (ଚେତନା ଶୂନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ) ନଷ୍ଟାନଂ (ନଷ୍ଟ-ଭ୍ରଷ୍ଟ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ମୋ ଶିକ୍ଷା ଅଭିମତ	।	ଯେ ଭାବେ ଦୋଷ-ତୁଚ୍ଛ ଯୁକ୍ତ ॥
ଯେ କର୍ମ-ଯୋଗ ତ୍ୟକ୍ତବାଣୀ	।	ବୁଝି ନ ପାରି ହେୟ ମଣି ॥
ବିଷୟା-ବିଷ ଜ୍ଞାନେ ବୁଝି	।	କର୍ମ-ନୀତି ଯେ ଯାଏ ହୁଡ଼ି ॥
ନଷ୍ଟ ସେ ଚେତନା ବିହୁନେ	।	ଜଡ଼ ବସ୍ତୁର ମୋହ ଜ୍ଞାନେ ॥୩୨॥

ସଦୃଶଂ ଚେଷ୍ଟତେ ସ୍ୱସ୍ୟାଃ ପ୍ରକୃତେଜ୍ଞାନବାନପି ।

ପ୍ରକୃତିଂ ଯାନ୍ତି ଭୂତାନି ନିଗ୍ରହଃ କିଂ କରିଷ୍ୟତି ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜ୍ଞାନବାନ୍ (ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ସ୍ୱସ୍ୟାଃ (ନିଜ ନିଜର) ପ୍ରକୃତେଃ (ସ୍ୱଭାବ) ସଦୃଶମ୍ (ଅନୁସାରେ) ଚେଷ୍ଟତେ (ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି) । ଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ନିଜର ସ୍ୱଭାବକୁ) ଯାନ୍ତି (ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି), ନିଗ୍ରହଃ (ଏଥିରେ ଛଳନା ଆଚରଣ କରି) କିମ୍ (କ'ଣ ବା) କରିଷ୍ୟତି (କରାଯାଇ ପାରେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୂର୍ବ ଅର୍ଜନ କର୍ମ ନେଇ	।	ପ୍ରକୃତି ଭଲ ମନ୍ଦ ପାଇ	॥
ଯେପରି ଜନମ ସ୍ୱଭାବ	।	ସେପରି ଧର୍ମ ଆଚରିବ	॥
ସୁଜ୍ଞାନୀ ହେଉ ବା ଅଜ୍ଞାନ	।	ସଭିଏଁ ପ୍ରକୃତି ଅଧୀନ	॥
ଜିଦିରେ ଗଲେ ବା ଓହରି	।	ସ୍ୱଭାବ ଛାଡ଼ିବ କିପରି	॥୩୩॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ୟାର୍ଥେ ରାଗଦ୍ୱେଷୌ ବ୍ୟବସ୍ଥିତୌ ।

ତୟୋର୍ନ ବଶମାଗଚ୍ଛେଦ୍ଵା ହ୍ୟସ୍ୟ ପରିପଦ୍ଧିନୌ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ୟ (ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର) ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ୟ-ଅର୍ଥେ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କ ସହିତ) ରାଗଦ୍ୱେଷୌ (ରାଗ-ବିରାଗ) ବ୍ୟବସ୍ଥିତୌ (ରହିଛି), ତୟୋଃ (ସେହି ଦୁଇଟିର) ବଶମ୍ (ବଶରେ) ନ ଆଗଚ୍ଛେଦ୍ (ଆସିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ) । ତୌ (ସେ ଦୁହେଁ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯୋଗ ସାଧନାର) ପରିପଦ୍ଧିନୌ (ବିମ୍ବକାରୀ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଣ ଧର୍ମ ନେଇ	।	ନାନା ବିଷୟା ସଙ୍ଗ ପାଇ	॥
କେବେ ଲାଗଇ ତାହା ବିଷ	।	କେବେ କି ସତେ ମଧୁରସ	॥
ପ୍ରତିଟି ବିଷୟା ସଂଯୋଗେ	।	ରାଗ-ବିରାଗ ମନେ ଜାଗେ	॥
ଉଭୟ-ଆବେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ	।	ସାଧନା କରଇ ବ୍ୟାହତ	॥୩୪॥

ଶ୍ରେୟାନ୍ସ୍ୱର୍ଗୋ ବିଗୁଣଃ ପରଧର୍ମାତ୍ସନ୍ନୁଷ୍ଠିତାତ୍ ।

ସ୍ୱର୍ଗୋ ନିଧନଂ ଶ୍ରେୟଃ ପରଧର୍ମୋ ଭୟାବହଃ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଗୁଣଃ (ନିମ୍ନମାନର ହେଲେ ବି ଅର୍ଥାତ୍ ନିକୃଷ୍ଟତର ହେଲେ ମଧ୍ୟ) ସ୍ୱର୍ଗଃ (ନିଜ ଧର୍ମ) ସନ୍ନୁଷ୍ଠିତାତ୍ (ସୁଚାରୁ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ) ପରଧର୍ମାତ୍ (ପରଧର୍ମଠାରୁ) ଶ୍ରେୟାନ୍ (ଶ୍ରେୟସ୍କର) । ସ୍ୱର୍ଗୋ (ନିଜ ଧର୍ମକୁ ଅନୁସରଣ କରି) ନିଧନମ୍ (ମରିଯିବା ବରଂ) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେୟସ୍କର), ପରଧର୍ମଃ (ପରଧର୍ମ କିନ୍ତୁ) ଭୟାବହଃ (ଭୟ କାରକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣ ନଥାଉ ପଛେ ତା'ର		ନିଜ ଧର୍ମ ହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର	॥
ଉଚ୍ଚ ମାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ		ପର ଧର୍ମକୁ ଦୃଷ୍ଟବତ	॥
ନିଜର ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରି		ଧନ୍ୟ ସେ ଯଦି ଯାଏ ମରି	॥
ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଯେ ଆଚରଇ		ଅତ୍ୟନ୍ତ-ଭୟ ତହିଁ ଥାଇ	॥୩୫॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅଥ କେନ ପ୍ରଯୁକ୍ତୋଽୟଂ ପାପଂ ଚରତି ପୁରୁଷଃ ।

ଅନିଚ୍ଛନ୍ନପି ବାର୍ତ୍ତେୟ ବଳାଦିବ ନିୟୋଜିତଃ ॥ ୩୬ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ବାର୍ତ୍ତେୟ (ହେ ବୃଷୀ ବଂଶୀୟ କେଶବ !), ଅଥ (ଏହା ସଙ୍ଗେ ବି) ଅୟମ୍ (ଏହି) ପୁରୁଷଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ଅନିଚ୍ଛନ୍-ଅପି (ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ) ବଳାତ୍ (ବଳ ପୂର୍ବକ) ନିୟୋଜିତଃ (ନିଯୁକ୍ତ କରିବା) ଇବ (ପରି) କେନ (କାହାଦ୍ୱାରା) ପ୍ରଯୁକ୍ତଃ (ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ କାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ) ପାପମ୍ (ପାପ) ଚରତି (ଆଚରଣ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ଯୋଗର ଉପାଖ୍ୟାନ		ଶୁଣି ପୁଛନ୍ତି ଅରଜୁନ	॥
ଚେତନା ଶକ୍ତି ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା		ଜାଗଇ କିମ୍ପା ମନେ ଦ୍ୱିଧା	॥
କେଉଁ ଶକ୍ତିର ବଶ ହୋଇ		ମନୁଷ୍ୟ ପାପ ଆଚରଇ	॥
ନ ଚାହିଁଲେ ବି ଆସେ ଭ୍ରାନ୍ତି		କିମ୍ପାଇ କୁହ ଯଦୁପତି !	॥୩୬॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

କାମ ଏଷ କ୍ରୋଧ ଏଷ ରଜୋଗୁଣସମୁତ୍ପଦଃ ।

ମହାଶନୋ ମହାପାପ୍ତା ବିଦ୍ଧ୍ୟେନମିହ ବୈରିଣମ୍ ॥ ୩୭ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ରଜୋଗୁଣସମୁତ୍ପଦଃ (ରଜଗୁଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏଷଃ କାମଃ (ଏହି କାମନା), ଏଷଃ କ୍ରୋଧଃ (ଏହି କ୍ରୋଧ) ମହାଶନଃ (ସର୍ବ ଭକ୍ଷକ ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ କିଛି ଖାଇଖୁଁ ଖୋଳ କରି) ମହାପାପ୍ତା (ମହାପାପୀ ରୂପେ ପରିଚିତ) । ଇହ (ଏହି ଜଗତରେ) ଏନମ୍ (ଏ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ କାମ ଓ କ୍ରୋଧକୁ) ବୈରିଣମ୍ (ମହା ଶତ୍ରୁ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣି ରଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମନା-କ୍ରୋଧ ବେନି ଭାବ । ରଜଗୁଣରୁ ଉଦ୍ଭବ ॥

ଯେତେ ପାଇଲେ ସେତେ ଖାଇ । ତଥାପି ପେଟ ନ ପୂରଇ ॥

କାମନା ନୁହଇ ବିନାଶ । ନପାଇ ମନେ ବହି ରୋଷ ॥

ଏ ବେନି ପାପର କାରଣ । ବଡ଼ ବଇରୀ ବୋଲି ଜାଣ ॥୩୭॥

ଧୂମେନାବ୍ରିୟତେ ବହ୍ନିର୍ଯଥାଦର୍ଶୋ ମଳେନ ଚ ।

ଯଥୋଲ୍ଲେନାବୃତୋ ଗର୍ଭସ୍ତଥା ତେନେଦମାବୃତମ୍ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ଧୂମେନ (ଧୂଆଁରେ) ବହ୍ନିଃ (ନିଆଁ) ଚ (ଏବଂ) ମଳେନ (ମଇଳା ଦ୍ୱାରା) ଆଦର୍ଶଃ (ଦର୍ପଣ) ଆବ୍ରିୟତେ (ଡାକି ହୋଇ ରହିଥାଏ), ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) ଉଲ୍ଲେନ (ଜରାୟୁରେ) ଗର୍ଭଃ (ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ) ଆବୃତଃ (ଆଛାଦିତ ହୋଇ ଥାଏ), ତଥା (ସେହିପରି) ତେନ (ତାହାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥାତ୍ କାମ-କ୍ରୋଧ ଦ୍ୱାରା) ଇଦମ୍ (ଏହା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ବିବେକ) ଆବୃତମ୍ (ଡାକି ହୋଇ ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୂଆଁରେ ନିଆଁ ଡାକି ହୋଇ । ଯେସନ ଜଳି ନ ପାରଇ ॥

ମଳିନ ହେଲେ ଦରପଣ । ଛବି ଯେମନ୍ତ ଦିଶେ କ୍ଷୀଣ ॥

ଶିଶୁ ଯେପରି ଜରାୟୁରେ । ଲୁଚଇ ଚର୍ମ-ଡାଙ୍କୁଣିରେ ॥

କାମନା ଆଜୁଆଲେ ଜ୍ଞାନ । ବିବେକ ଲୁଚଇ ତେସନ ॥୩୮॥

ଆବୃତଂ ଜ୍ଞାନମେତେନ ଜ୍ଞାନିନୋ ନିତ୍ୟ ବୈରିଣା ।

କାମରୂପେଣ କୌତ୍ସେୟ ଦୁଷ୍ଟରେଣାନଳେନ ଚ ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ଅନଳେନ (ଅଗ୍ନି ପରି) ଦୁଷ୍ଟରେଣ (ସବୁବେଳେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ) ଚ (ତଥା) ଜ୍ଞାନୀନଃ (ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର) କାମରୂପେଣ (କାମରୂପୀ) ନିତ୍ୟବୈରିଣା (ଚିର ଶତ୍ରୁ), ଏତେନ (ଏହି କାମନା ଦ୍ଵାରା) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ ବା ବିବେକ) ଆବୃତମ୍ (ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆବୃତ ଅଗ୍ନି ଯେତେ ପାଇ । କେବେହେଁ ତୃପତ ନୁହଇ ॥
କାମ-ମୋହର ସେହି ଭାବ । ଯେତେ ପାଇଲେ ସେତେ ଲୋଭ ॥
କାମନା ବାଦଲ ପରାୟେ । ଜ୍ଞାନ-ରବିକୁ ଢାଙ୍କି ଦିଏ ॥
ତେଣୁ ହେ ପାର୍ଥ ! କାମାନଳ । ଜ୍ଞାନୀର ଶତ୍ରୁ ସଦାକାଳ ॥୩୯॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ମନୋ ବୁଦ୍ଧିରସ୍ୟାଧିଷ୍ଠାନମୁଚ୍ୟତେ ।

ଏତୈର୍ବିମୋହୟତ୍ୟେଷ ଜ୍ଞାନମାବୃତ୍ୟ ଦେହିନମ୍ ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ), ମନଃ (ମନ), ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କାମନାର) ଅଧିଷ୍ଠାନମ୍ (ଅଧିଷ୍ଠାନ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) । ଏଷଃ (ଏହି କାମନା) ଏତୈଃ (ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ମନ-ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଆବୃତ୍ୟ (ଡାଙ୍କିଦେଇ) ଦେହିନମ୍ (ଦେହଧାରୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ) ବିମୋହୟତି (ବିମୋହିତ କରି ଦିଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୁଦ୍ଧି ଆଉ ମନ । କାମନାର ହିଁ ବାସସ୍ଥାନ ॥
ଏ ତିନି ଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ । ଲଭନ୍ତେ କାମନା ଉଦୟ ॥
ଲୋଭ ମୋହକୁ ପାଶେ ଡାକି । ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ଦିଏ ଢାଙ୍କି ॥
ମୋହିତ କରି ଜନମନ । ବଢ଼ାଏ ଦେହ-ଅଭିମାନ ॥୪୦॥

ତସ୍ମାଦ୍ଭିନ୍ନିନ୍ଦିୟାଣ୍ୟାଦୌ ନିୟମ୍ୟ ଭରତର୍ଷଭ ।

ପାପ୍ତାନଂ ପ୍ରଜହ୍ନି ହ୍ୟେନଂ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନନାଶନମ୍ ॥୪୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତବର୍ଷଭ (ହେ ଭରତବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଅର୍ଜୁନ !), ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ତ୍ବମ୍ (ତୁମେ) ଆଦୌ (ଆଗରୁ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ) ନିୟମ୍ୟ (ସଂଯମ କରି) ଏନମ୍ (ଏହି) ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନନାଶନମ୍ (ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ନାଶକାରୀ) ପାପ୍ତାନମ୍ (ମହାପାପୀ କାମନାକୁ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ପ୍ରଜହ୍ନି (ମାରିଦିଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତେଣୁ ହେ ଭରତ ଗୌରବ । ଆମ୍ ସଂଯମେ ରଖି ଭାବ ॥

ମନରେ ଦୃଢ଼ତା ଆଚରି । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଗ ବଶ କରି ॥

ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ନାଶକାରୀ । ଏ ମହାପାପୀ ଦୂରାଚାରୀ ॥

କାମକୁ କଲେ ବିନାଶନ । ଯୋଗର ହୁଅଇ ସାଧନ ॥୪୧॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ପରାଣ୍ୟାହୁରିନ୍ଦ୍ରିୟେଭ୍ୟଃ ପରଂ ମନଃ ॥

ମନସସ୍ତୁ ପରା ବୁଦ୍ଧିର୍ଯୋ ବୁଦ୍ଧେଃ ପରତସ୍ତୁ ସଃ ॥ ୪୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହକୁ) ପରାଣି (ଶ୍ରେୟ ବୋଲି ଅର୍ଥାତ୍ ବଳବାନ ବୋଲି) ଆହୁଃ (କୁହନ୍ତି) । ଇନ୍ଦ୍ରିୟେଭ୍ୟଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କଠାରୁ) ପରମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ମନଃ (ମନ), ମନସଃ (ମନଠାରୁ) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ପରା (ଆହୁରି ଶ୍ରେୟ), ଯଃ (ଯିଏ) ବୁଦ୍ଧେଃ (ବୁଦ୍ଧିଠାରୁ) ତୁ (ମଧ୍ୟ) ପରତଃ (ପ୍ରଭାବଶାଳୀ) ସଃ (ସେ ହେଉଛି କାମନା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନିତ୍ୟ ଦେହ ସ୍ଥୂଳକାୟ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତାହାଠାରୁ ଶ୍ରେୟ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମମନ । ଭାବନା ବଳେ ବଳୀୟାନ ॥

ତଳ ଚଢ଼ିଲ ଯେଣୁ ମନ । ତାଠାରୁ ବଳି ବୁଦ୍ଧି-ଜ୍ଞାନ ॥

ମୋହରୁ ବୁଦ୍ଧି ଯେଣୁ ବାମ । ବଳବଢ଼ିର ସେହି କାମ ॥୪୨॥

ଏବଂ ବୁଝେଃ ପରଂ ବୁଝା ସଂସ୍ତଭ୍ୟାମ୍ନାନମାମ୍ନା ।

ଜହି ଶତ୍ରୁଂ ମହାବାହୋ କାମରୂପଂ ଦୂରାସଦମ୍ ॥୪୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ଏବମ୍ (ଏହିପରି ଭାବେ) ବୁଝେଃ (ବୁଝିଠାରୁ)
ପରମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଅର୍ଥାତ୍ କାମନାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି) ବୁଝା (ଜାଣି) ଆମ୍ନା (ନିଜେ)
ଆମ୍ନାମ୍ (ନିଜକୁ) ସଂସ୍ତଭ୍ୟ (ବଶୀଭୂତ କରି) ଦୂରାସଦମ୍ (ଦୂରାଧି) କାମରୂପମ୍
(କାମ ରୂପକ) ଶତ୍ରୁମ୍ (ଶତ୍ରୁକୁ) ଜହି (ମାରିଦିଅ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୁଝି ବିବେକ ନାଶକାରୀ		କାମ ଶକତି ଏହିପରି	॥
ବୁଝି ବିଚାରି ଏହା ଜାଣି		କାମକୁ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରାୟ ମଣି	॥
ହେ ମହାବାହୁ କୁହୁସୁତ !		ମନକୁ କରିଣ ଆୟ	॥
ଅହଂକୁ ସ୍ବୟଂ ବଶ କରି		ଦୁର୍ଜୟ କାମେ ଦିଅ ମାରି	॥୪୩॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ବଦିତି ଶ୍ରୀମଦଭଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତ୍ବ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ କର୍ମଯୋଗୋ

ନାମ ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ —

ଅଥ ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଜ୍ଞାନକର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଇମଂ ବିବସ୍ୱତେ ଯୋଗଂ ପ୍ରୋକ୍ତବାନହମବ୍ୟୟମ୍ ।

ବିବସ୍ୱାନ୍ମନବେ ପ୍ରାହ ମନୁରିକ୍ଷାକ୍ୱେଽବ୍ରବୀତ୍ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଇମମ୍ (ଏହି) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗ ମହିମାକୁ) ବିବସ୍ୱତେ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ) ପ୍ରୋକ୍ତବାନ (କହିଥିଲି) । ବିବସ୍ୱାନ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ) ମନବେ (ମନୁଙ୍କୁ) ପ୍ରାହ (କହିଥିଲେ) । ମନୁଃ (ମନୁ) ଇକ୍ଷାକ୍ୱେ (ଇକ୍ଷାକୁ ରାଜାଙ୍କୁ) ଅବ୍ରବୀତ୍ (କହିଥିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନେକ ଯୁଗର କାହାଣୀ । ଏ ଅବିନାଶୀ ଯୋଗବାଣୀ ॥

ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କୁ ଦିନେ ମୁହିଁ । ମହିମା ଯା'ର ଥିଲି କହି ॥

ସେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମନୁ ପାଶେ । ଏ କଥା କହିଲେ ବିଶେଷେ ॥

ମନୁଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କ ସ୍ତୁତି । ଇକ୍ଷାକୁ ଜାଣିଲେ ଏ ତ ॥୧॥

ଏବଂ ପରମ୍ପରାପ୍ରାପ୍ତମିମଂ ରାଜର୍ଷିଯୋ ବିଦୁଃ ।

ସ କାଳେନେହ ମହତା ଯୋଗୋ ନଷ୍ଟଃ ପରତ୍ତପ ॥ ୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରତ୍ତପ (ହେ ପରମତପୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ପରମ୍ପରାପ୍ରାପ୍ତମ୍ (ପରମ୍ପରାର କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରାପ୍ତ) ଇମମ୍ (ଏହାକୁ) ରାଜର୍ଷିୟଃ (ରାଜ-ରକ୍ଷୀମାନେ) ବିଦୁଃ (ଜାଣିଲେ) । ମହତା କାଳେନ (ବହୁ କାଳ ବିତି ଯିବା ପରେ) ସଃ ଯୋଗଃ (ସେହି ଯୋଗ) ଇହ (ଏହି ଜଗତରେ) ନଷ୍ଟଃ (ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଯାଉଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯୁଗକୁ ଯୁଗ ଏହି ମତେ । ପରମ୍ପରାର କ୍ରମଗତେ ॥

ରାଜାଏ ଜାଣି ଏହି ନୀତି । ଏ ଯୋଗ ହୋଇଲା ପ୍ରାପତି ॥

ରାଜ ଭୋଗର ଅନୁରାଗୀ । କର୍ମ ଯୋଗରୁ ହେଲେ ଯୋଗୀ ॥

ବହୁ କାଳାନ୍ତେ ଧନଞ୍ଜୟ ! । ଏ ଯୋଗ ଏବେ ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ॥୨॥

ସ ଏବାୟଂ ମୟା ତେନ୍ଦ୍ୟ ଯୋଗଃ ପ୍ରୋକ୍ତଃ ପୁରାତନଃ ।

ଭକ୍ତୋଽସି ମେ ସଖା ଚେତି ରହସ୍ୟଂ ହ୍ୟେତଦ୍ଭୁଂମମ୍ ॥ ୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅୟମ୍-ଏବ (ଏପରି ଭାବେ) ସଃ (ସେହି) ପୁରାତନଃ (ପୁରୁଣା) ଯୋଗଃ (ଯୋଗର)
ଏତତ୍ (ଏହି) ଭୁଂମମ୍ (ଗୁଡ଼ିକ) ରହସ୍ୟମ୍ (ରହସ୍ୟକୁ) ଅଦ୍ୟ (ଆଜି) ମୟା (ମୋ
ଦ୍ଵାରା) ତେ (ତୁମକୁ) ପ୍ରୋକ୍ତଃ (କୁହାଗଲା), ହି (କାରଣ) ଅସି (ତୁମେ ହେଉଛ) ମେ
(ମୋର) ଭକ୍ତଃ (ଭକ୍ତ) ଚ (ଏବଂ) ସଖା (ସଖା) ଇତି (ପରି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତୁମ୍ଭେ ମୋ ସଖା ଅନୁଗତ	।	ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପରମ ଭକ୍ତ	॥
ଏଣୁ ଏ ଯୋଗ ପୁରାତନ	।	ଆଜ ମୁଁ କରିଲି ବର୍ଣ୍ଣନ	॥
ରହସ୍ୟମୟ ଯୋଗ ଏହି	।	ଭୁଂମ ଫଳ ଏଥିଁ ପାଇ	॥
କରମ-ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି	।	ସାଧନେ ସିଦ୍ଧିର ପ୍ରାପତି	॥୩॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅପରଂ ଭବତୋ ଜନ୍ମ ପରଂ ଜନ୍ମ ବିବସ୍ମତଃ ।

କଥମେତଦ୍‌ବିଜାନାୟାଂ ତ୍ଵମାଦୌ ପ୍ରୋକ୍ତବାନିତି ॥ ୪ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଭବତଃ (ଆପଣଙ୍କର) ଜନ୍ମ (ଜନ୍ମ) ଅପରମ୍ (ଏବେ
ମାତ୍ର ହୋଇଛି), ବିବସ୍ମତଃ (ସ୍ତବ୍ଧତା) ଜନ୍ମ (ଜନ୍ମ ତ) ପରମ୍ (ବହୁତ ପୁରୁଣା କଥା),
ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଆଦୌ (ଏତେ ଆଗରୁ) ଏତତ୍ (ଏହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯୋଗକୁ) ପ୍ରୋକ୍ତବାନ୍
(କହିଥିଲ) ଇତି (ବୋଲି) କଥମ୍ (କିପରି ଭାବେ) ବିଜାନାୟାମ୍ (ମୁଁ ଜାଣିପାରେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୁଝି ନପାରି ଏ ବଚନ	।	କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୁଛନ୍ତି ଅର୍ଜୁନ	॥
ସୂର୍ଯ୍ୟ ତ କେତେ କାଳୁଁ କାହିଁ	।	ସୃଷ୍ଟି ଆଗରୁ ଛନ୍ତି ରହି	॥
ତୁମ୍ଭେ ତ ଏବେ ହେଲ ଜାତ	।	ଏ ଯୋଗ କହିଲ କେମନ୍ତ	॥
କେଉଁ ଜନମେ କି'ବା କହି	।	ପୂର୍ବ କଥା କି ମନେ ଥାଇ	॥୪॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ବହୁନି ମେ ବ୍ୟତୀତାନି ଜନ୍ମାନି ତବ ଚକ୍ଷୁନ ।

ତାନ୍ୟହଂ ବେଦ ସର୍ବାଣି ନ ତ୍ଵଂ ବେଦ୍ୟ ପରତ୍ତପ ॥ ୫ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପରତ୍ତପ ଅର୍ଜୁନ (ହେ ପରମତପା ଅର୍ଜୁନ !), ମେ (ମୋର) ଚ (ଏବଂ) ତବ (ତୁମର) ବହୁନି (ବହୁ) ଜନ୍ମାନି (ଜନ୍ମ) ବ୍ୟତୀତାନି (ବିତି ଯାଇଛି), ତାନି ସର୍ବାଣି (ସେସବୁକୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ବେଦ (ଜାଣେ), ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ କିନ୍ତୁ) ନ ବେଦ୍ୟ (ଜାଣି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭାବେ ଅର୍ଜୁନ ମୁଖ ଚାହିଁ		ହସି କୁହନ୍ତି ଭାବଗ୍ରାହୀ	॥
ଯୁଗକୁ ଯୁଗ କାହିଁ କେତେ		ଯାହା ଘଟଇ ଏ ଜଗତେ	॥
ଅନେକ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର		ହୋଇଛି ତୁମର ଆମ୍ଭର	॥
ସେସବୁ ଜାଣିଅଛି ମୁହିଁ		ତୁମକୁ ଯାହା ଜଣାନାହିଁ	॥୫॥

ଅଜୋଽପି ସନ୍ବ୍ୟୟାତ୍ମା ଭୂତାନାମାଶ୍ଵରଽପି ସନ୍ ।

ପ୍ରକୃତିଂ ସ୍ଵାମଧିଷ୍ଠାୟ ସମ୍ଭବାମ୍ୟାତ୍ମମାୟୟା ॥ ୬ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଜଃ (ଅଜନ୍ମା) ଅବ୍ୟୟାତ୍ମା (ଅବିନାଶୀ) ସନ୍ (ହୋଇଥିଲେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ), ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଇଶ୍ଵରଃ (ଇଶ୍ଵର) ସନ୍ (ହୋଇଥିଲେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ସ୍ଵାମ୍ (ନିଜେ) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ପ୍ରକୃତିକୁ) ଅଧିଷ୍ଠାୟ (ନିଜର ଅଧୀନ କରି) ଆତ୍ମମାୟୟା (ନିଜର ଯୋଗମାୟା ବଳରେ) ସମ୍ଭବାମି (ମୁଁ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ ଭୂତ ଚରାଚର		ସବୁରି ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ଇଶ୍ଵର	॥
ସ୍ଵରୂପେ ଅବିନାଶୀ ହୋଇ		ଜନ୍ମ ମରଣ ମୋର ନାହିଁ	॥
ତଥାପି ଜନହିତ ପାଇଁ		ନିଜର ଶକ୍ତି ନିଜେ ନେଇ	॥
ମୋହର ଯୋଗମାୟା ବଳେ		ପ୍ରକଟ ହୁଏ ବେଳକାଳେ	॥୬॥

ଯଦା ଯଦା ହି ଧର୍ମସ୍ୟ ଗ୍ଳାନିର୍ଭବତି ଭାରତ ।

ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନମଧର୍ମସ୍ୟ ତଦାତ୍ମନଂ ସୃଜାମ୍ୟହମ୍ ॥ ୭ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଦା ଯଦା (ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ) ଧର୍ମସ୍ୟ (ଧର୍ମର) ଗ୍ଳାନିଃ (କ୍ଷୟ), ଅଧର୍ମସ୍ୟ (ଅଧର୍ମର) ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନମ୍ (ବୃଦ୍ଧି) ଭବତି (ହୁଏ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ହି (ହିଁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ସୃଜାମି (ସୃଷ୍ଟି କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜକୁ ସାକାର ରୂପେ ପ୍ରକଟ କରାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧର୍ମର ଯେବେ ହାନି ହୋଇ । ସଙ୍କଟ ଯେବେ ଉପୁଜଇ ॥
ଅରାଜକତା ହୁଏ ଜାତ । ଅଧର୍ମ ବଢ଼ଇ ବହୁତ ॥
ସେହି କାଳେ ହିଁ ସ୍ୱୟଂ ମୁହିଁ । ନିଜେ ସାକାର ଦେହ ବହି ॥
ଅଧର୍ମ ଯେବେ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଧରାଧାମେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ନିଏ ॥୭॥

ପରିତ୍ରାଣାୟ ସାଧୁନାଂ ବିନାଶାୟ ଚ ଦୁଷ୍ଟତାମ୍ ।

ଧର୍ମସଂସ୍ଥାପନାର୍ଥାୟ ସମ୍ଭବାମି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ॥ ୮ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସାଧୁନାମ୍ (ସାଧୁମାନଙ୍କର) ପରିତ୍ରାଣାୟ (ରକ୍ଷା ପାଇଁ), ଦୁଷ୍ଟତାମ୍ (ଦୁରାଚାରୀ ମାନଙ୍କର) ବିନାଶାୟ (ବିନାଶ ନିମିତ୍ତ), ଚ (ଏବଂ) ଧର୍ମସଂସ୍ଥାପନ-ଅର୍ଥାତ୍ (ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନା କରିବାକୁ) ଯୁଗେ ଯୁଗେ (ଯୁଗକୁ ଯୁଗ ଏହିପରି ଭାବରେ) ସମ୍ଭବାମି (ମୁଁ ନିଜକୁ ପ୍ରକାଶ କରାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁଷ୍ଟ ଦୁରାତ୍ମା ବିନାଶନେ । କଳହ ପାପର ମୋଚନେ ॥
ସାଧୁଜନଙ୍କ ରକ୍ଷା ପାଇଁ । ସବୁ ପାଳନ ବ୍ରତ ନେଇ ॥
ଶାଶ୍ୱତ-ସନାତନ-ସତ୍ୟ । ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନା ନିମିତ୍ତ ॥
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମୋ ଅବତାର । ମାୟା ରଚିତ କଳେବର ॥୮॥

ଜନ୍ମ କର୍ମ ତ ମେ ଦିବ୍ୟମେବଂ ଯୋ ବେଢ଼ି ତପ୍ତଃ ।

ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ଦେହଂ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନୈତି ମାମେତି ସୋଽର୍ଜୁନ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ମେ (ମୋର) ଜନ୍ମ (ଜନ୍ମ) ତ (ଏବଂ) କର୍ମ (କର୍ମ) ଦିବ୍ୟମ୍ (ଅଲୌକିକ ଅଟେ) । ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଯଃ (ଯିଏ) ତପ୍ତଃ (ତପ୍ତ ମାଧ୍ୟମରେ) ବେଢ଼ି (ଜାଣିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ଦେହମ୍ (ଦେହକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା (ଛାଡ଼ିବା ପରେ) ପୁନଃ-ଜନ୍ମ (ପୁନର୍ଜନ୍ମ) ନ ଏତି (ପାଏନହିଁ), ମାମ୍ (ମୋତେ ହିଁ) ଏତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋ ଜନ୍ମ କର୍ମର ଲକ୍ଷଣ । ନୁହଇ ସର୍ବ ସାଧାରଣ ॥
 ଦିବ୍ୟ ଲୀଳାରେ ଖେଳେ ମୁହିଁ । ଏ ତପ୍ତ ଯେହୁ ଜାଣିଥାଇ ॥
 ଦେହ ଛାଡ଼ି ସେ ଯାଏ ଯେବେ । ଆବର ଜନମ ନ ଲଭେ ॥
 ସେ ମୋତେ ପାଇ ଅରଜୁନ ! । ପରମାତ୍ମାରେ ହୁଏ ଲୀନ ॥୯॥

ବୀତରାଗଭୟକ୍ରୋଧା ମନ୍ଥୟା ମାମୁପାଶ୍ରିତାଃ ।

ବହବୋ ଜ୍ଞାନତପସା ପୂତା ମଭାବମାଗତାଃ ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବୀତରାଗଭୟକ୍ରୋଧାଃ (କାମ, କ୍ରୋଧ, ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ), ମତ୍-ମୟାଃ (ମୋ ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ି ରହି), ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପାଶ୍ରିତାଃ (ଆଶ୍ରୟ କରି), ଜ୍ଞାନ-ତପସା (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ତପରେ) ପୂତାଃ (ପବିତ୍ର ହୋଇ) ବହବଃ (ବହୁତ ଲୋକ) ମଦ୍-ଭାବମ୍ (ମୋର ସ୍ୱରୂପକୁ) ଆଗତାଃ (ଆସି ପାରିଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମାୟା ସଂସାର ଲୋଭମୋହ । ଛାଡ଼ିଣ ମନୁ କ୍ରୋଧ-ଭୟ ॥
 ମୋ ଠାରେ ରଖି ଧ୍ୟାନ ଲୟ । ଆବୋରି ମୋହରି ଆଶ୍ରୟ ॥
 ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନର ତପୋବଳେ । ପବିତ୍ର ହୋଇ କାଳେ କାଳେ ॥
 ଆଗରୁ ବହୁ ମୁନି ଜନ । ପାଇ ଅଛନ୍ତି ମୋର ସ୍ଥାନ ॥୧୦॥

ଯେ ଯଥା ମାଂ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ ତାଂସ୍ତଥୈବ ଭଜାମ୍ୟହମ୍ ।
ମମ ବର୍ମାନୁବଂଶେ ମନୁଷ୍ୟାଃ ପାର୍ଥ ସର୍ବଶଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) ମାମ୍ (ମୋତେ)
ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ (ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତି), ତାନ୍ (ସେମାନଙ୍କୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତଥା-ଏବ (ସେହିପରି
ଭାବେ) ଭଜାମି (ଶରଣ ଦେଇଥାଏ), ମନୁଷ୍ୟାଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ସର୍ବଶଃ (ସମସ୍ତ
ପ୍ରକାର ଭାବେ) ମମ (ମୋର) ବର୍ମ୍ (ମାର୍ଗକୁ) ଅନୁବଂଶେ (ଅନୁସରଣ କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ମୋତେ ଖୋଜଇ ଯେପରି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଳେ ସେହିପରି ॥
ଯେ ଭାବେ ମତେ ଯେହୁ ଭଜେ । ସେ ଭାବେ ତା' ଆଗେ ବିରାଜେ ॥
ମୋହର ଭାବରେ ଭାବୁକ । ମୋ ପଥେ ହୋଇଣ ପଥୁକ ॥
ମୋର ମାର୍ଗକୁ ସବୁମତେ । ଅନୁସରନ୍ତି ଲୋକ ଯେତେ ॥୧୧॥

କାଂକ୍ଷନ୍ତଃ କର୍ମଣାଂ ସିଦ୍ଧିଂ ଯଜନ୍ତ ଇହ ଦେବତାଃ ।
କ୍ଷିପ୍ରଂ ହି ମାନୁଷେ ଲୋକେ ସିଦ୍ଧିର୍ଭବତି କର୍ମଜା ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମଣାମ୍ (ସକାମ କର୍ମମାନଙ୍କରେ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସୁଫଳ) କାଂକ୍ଷନ୍ତଃ (ଆଶା କରୁଥିବା
ଲୋକମାନେ) ଦେବତାଃ (ଦେବତାମାନଙ୍କୁ) ଯଜନ୍ତେ (ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି), ହି (କାରଣ)
ଇହ ମାନୁଷେ ଲୋକେ (ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକରେ) କର୍ମଜା (ସକାମ କର୍ମରୁ ଜାତ) ସିଦ୍ଧିଃ
(ସଫଳତା) କ୍ଷିପ୍ରମ୍ (ଶୀଘ୍ର) ଭବତି (ମିଳିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ନର ଲୋକ ଅଧିବାସୀ । ବହୁ କାମନା ଅଭିଳାଷୀ ॥
କର୍ମଫଳର ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ । ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜୁଥାଇ ॥
ଦେବତା ଗଣ ତୋଷ ହୋଇ । ଶୀଘ୍ର ବାଞ୍ଛିତ ଫଳ ଦେଇ ॥
ଅନିତ୍ୟ ସହଜେ ପ୍ରାପତି । ଦୁର୍ଲଭ କିନ୍ତୁ ମୋକ୍ଷଗତି ॥୧୨॥

ଋତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟଂ ମୟା ସୃଷ୍ଟଂ ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗଶଃ ।
ତସ୍ୟ କର୍ତ୍ତାମପି ମାଂ ବିଦ୍ୟକର୍ତ୍ତାମବ୍ୟୟମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ଗୁଣ-କର୍ମ-ବିଭାଗଶଃ (ଗୁଣ ଏବଂ କର୍ମ ଅନୁଯାୟୀ) ଚାତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟମ୍ (ଚାରି ଜାତି) ସୃଷ୍ଟମ୍ (ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା) । ତସ୍ୟ (ତାହାର) କର୍ତ୍ତାମ୍ (କର୍ତ୍ତା) ଅପି (ହେଲେ ମଧ୍ୟ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କୁ) ଅକର୍ତ୍ତାମ୍ (ଅକର୍ତ୍ତା ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣରୁ ଗୁଣଧର୍ମ ନେଇ । କର୍ମ ବର୍ଜନ କଲି ମୁହିଁ ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବୈଶ୍ୟ-ଶୂଦ୍ର-କ୍ଷତ୍ରୀ । ରଚିଲି ଏହି ଚାରି ଜାତି ॥
ମୁଁ ଅବିନାଶୀ ପରମାତ୍ମା । ହେଲେ ବି ତାହାର କରତା ॥
ଅଣ-କରତା ବୋଲି ଜାଣ । ସ୍ଵଭାବେ ଯେଣୁ ତା' ଭିଆଣ ॥୧୩॥

ନ ମାଂ କର୍ମାଣି ଲିଖନ୍ତି ନ ମେ କର୍ମଫଳେ ସ୍ଵହା ।
ଇତି ମାଂ ଯୋଃପିଜାନାତି କର୍ମଭିର୍ନ ସ ବଧ୍ୟତେ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମାଣି (କର୍ମ ସମୂହ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ନ ଲିଖନ୍ତି (ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ), ନ ମେ (ନା ତ ମୋର) କର୍ମଫଳେ (କର୍ମ ଫଳରେ) ସ୍ଵହା (ସ୍ଵହା ଅଛି), ଯଃ (ଯିଏ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଇତି (ଏହିପରି ଭାବରେ) ଅପିଜାନାତି (ଜାଣିଥାଏ), ସଃ (ସେ କର୍ମଭିଃ (କର୍ମରେ) ନ ବଧ୍ୟତେ (ବାନ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେବା କରଣ ମୋର ଧନ୍ୟା । କର୍ମେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନୁହେଁ ବନ୍ଧା ॥
ସବୁ ଫଳର ମଞ୍ଜି ହୋଇ । କର୍ମ ଫଳେ ମୁଁ ଗୁଞ୍ଜି ନୋହି ॥
ନିର୍ଗୁଣ ସ୍ଵଭାବ ମୋ ଏହି । ଭଲ ଭାବେ ଯେ ଜାଣିଥାଇ ॥
କର୍ମ ବନ୍ଧନୁ ସେହୁ ତରି । ମାୟା ସଂସାରୁ ହୁଏ ପାରି ॥୧୪॥

ଏବଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା କୃତଂ କର୍ମ ପୂର୍ବେରପି ମୁମୁକ୍ଷୁଭିଃ ।

କୁରୁ କର୍ମେବ ତସ୍ମାତ୍ତ୍ୱଂ ପୂର୍ବେଃ ପୂର୍ବତରଂ କୃତମ୍ ॥୧୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୂର୍ବେଃ (ପୂର୍ବ କାଳରେ) ମୁମୁକ୍ଷୁଭିଃ (ମୋକ୍ଷ ପାଇଥିବା ଲୋକମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଜ୍ଞାତ୍ୱା (ଜାଣି) କର୍ମ (କର୍ମ) କୃତମ୍ (କରିଥିଲେ) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ପୂର୍ବେଃ (ପୂର୍ବଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ପୂର୍ବତରମ୍ (ଆଗରୁ) କୃତମ୍ (କରାଯାଇ ଥିବା) ଏବ (ପରି) କର୍ମ (କର୍ମ) କୁରୁ (କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏପରି ଜାଣି କର୍ମ-ଜ୍ଞାନ	।	ଆଗରୁ ମୁକ୍ତି-କାମୀଗଣ	॥
କରି ଅଛନ୍ତି କର୍ମ ପୁଣ୍ୟ	।	ଥାଇ ନଥାଇ ପ୍ରୟୋଜନ	॥
ପୂର୍ବଜ ଯାହା କାଳେ କାଳେ	।	ସାଧୁ ଅଛନ୍ତି ବୁଦ୍ଧିବଳେ	॥
ତୁମ୍ଭେ ତାହାକୁ ଅନୁସର	।	ତାଙ୍କ ଦର୍ଶିତ କର୍ମକର	॥୧୫॥

କିଂ କର୍ମ କିମକର୍ମେତି କବୟୋଽପ୍ୟତ୍ର ମୋହିତାଃ ।

ତତ୍ ତେ କର୍ମ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି ଯଜ୍ଞଜ୍ଞାତ୍ୱା ମୋକ୍ଷସେଽଶୁଭାତ୍ ॥୧୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କିଂ କର୍ମ (କର୍ମ କ'ଣ) କିମ୍-ଅକର୍ମଃ (ଅକର୍ମ କ'ଣ) ଇତି (ବୋଲି) ଅତ୍ର (ଏହି ବିଷୟରେ) କବୟଃ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମୋହିତାଃ (ଦୃଢ଼ରେ ଅଛନ୍ତି) । ତତ୍ (ସେହି) କର୍ମ (କର୍ମ ବିଷୟରେ) ତେ (ତୁମକୁ) ପ୍ରବକ୍ଷାମି (କହୁଛି), ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଜ୍ଞାତ୍ୱା (ଜାଣି) ଅଶୁଭାତ୍ (ଅଶୁଭରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ଧନର ଅଶୁଭ ସଂସାରରୁ) ମୋକ୍ଷସେ (ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କେଉଁ କରଣେ କର୍ମ ହୁଏ	।	ଅକର୍ମ କାହାକୁ ବୁଝାଏ	॥
ଏ ଦୁଇ ଭେଦର ମରମ୍	।	ଜ୍ଞାନୀ ବି ହୁଅଇ ବିଭ୍ରମ	॥
ଏହାର ତତ୍ ଆଜି ମୁହିଁ	।	ଭଲରେ କହିବି ବୁଝାଇ	॥
ଶୁଣିଣ ଏହି କର୍ମ-ତତ୍	।	ଭବ-ବନ୍ଧନୁଁ ହେବ ମୁକ୍ତ	॥୧୬॥

କର୍ମଣୋ ହ୍ୟପି ବୋଧବ୍ୟଂ ବୋଧବ୍ୟଂ ଚ ବିକର୍ମଣଃ ।

ଅକର୍ମଣଶ୍ଚ ବୋଧବ୍ୟଂ ଗହନା କର୍ମଣୋ ଗତିଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମଣଃ (କର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ) ବୋଧବ୍ୟମ୍ (ଜାଣିବା ଉଚିତ୍) ଚ (ଏବଂ) ଅକର୍ମଣଃ (ଅକର୍ମକୁ)
ବୋଧବ୍ୟମ୍ (ଜାଣିବା ଉଚିତ୍) ଚ (ତଥା) ବିକର୍ମଣଃ (ବିକର୍ମକୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ବୋଧବ୍ୟମ୍
(ଜାଣିବା ଉଚିତ୍) ହି (କାରଣ) କର୍ମଣଃ (କର୍ମମାନଙ୍କର) ଗତିଃ (ଗତି) ଗହନା
(ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗହନାୟ ଅର୍ଥାତ୍ ରହସ୍ୟମୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

‘କର୍ମ’ କୁ ବୁଝିବା ଉଚିତ । ଯାହା କରନ୍ତି ବିଧିମତ ॥
ଯାହା କରିଲେ ହାନି ହୋଇ । ‘ବିକର୍ମ’ ବୋଲି ତାକୁ କହି ॥
ଆସକ୍ତି-ହୀନ କର୍ମ-ଗୁଣ । ଅକର୍ମ ବୋଲି ତାକୁ ଜାଣ ॥
ତ୍ରିବିଧ କର୍ମ-ଗତି ମାନ । ଜାଣିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗହନ ॥୧୭॥

କର୍ମଣ୍ୟକର୍ମ ଯଃ ପଶ୍ୟେଦକର୍ମଣି ଚ କର୍ମ ଯଃ ।

ସ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ମନୁଷ୍ୟେଷୁ ସ ଯୁକ୍ତଃ କୃତ୍ସ୍ନକର୍ମକୃତ୍ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) କର୍ମଣି (ସବୁ କର୍ମ ଭିତରେ) ଅକର୍ମ (ଅକର୍ମକୁ) ପଶ୍ୟେତ୍ (ଦେଖିପାରେ) ଚ
(ଏବଂ) ଯଃ (ଯିଏ) ଅକର୍ମଣି (ଅକର୍ମ ଭିତରେ) କର୍ମ (କର୍ମକୁ ଦେଖିପାରେ), ସଃ (ସେ)
ମନୁଷ୍ୟେଷୁ (ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ (ବୁଦ୍ଧିମାନ) । ସଃ (ସେ) କୃତ୍ସ୍ନକର୍ମକୃତ୍
(ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ କର୍ମର ସାଧନା କରିଥିବା ଯୋଗୁ) ଯୁକ୍ତଃ (କର୍ମଯୋଗୀ କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବେ କର୍ମେ ରହି । କର୍ମେ ଯେ ଅକର୍ମ ଦେଖଇ ॥
ନିଷ୍ଠାମ ଭାବ ରଖି ମନେ । ଅକର୍ମେ କର୍ମ ଯେହୁ ଚିହ୍ନେ ॥
କର୍ମେ ଅକର୍ମ ଚିନ୍ତା କରି । କର୍ମସିଦ୍ଧ ସେ ଯୋଗାତାରୀ ॥
ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ମହୀୟାନ । ସେହି ଅଟଇ ବୁଦ୍ଧିମାନ ॥୧୮॥

ଯସ୍ୟ ସର୍ବେ ସମାରମ୍ଭାଃ କାମସଂକ୍ଷବର୍ଜିତାଃ ।

ଜ୍ଞାନାଗ୍ନିଦଗ୍ଧକର୍ମାଣାଂ ତମାହୁଃ ପଣ୍ଡିତଂ ବୁଧାଃ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ସର୍ବେ (ସମସ୍ତ) ସମାରମ୍ଭାଃ (କର୍ମ) କାମସଂକ୍ଷବର୍ଜିତାଃ (କାମନା ଓ ଆସକ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତ), ଜ୍ଞାନ-ଅଗ୍ନି-ଦଗ୍ଧ-କର୍ମାଣାମ୍ (ସେହି ଜ୍ଞାନରୂପୀ ଅଗ୍ନିରେ ଯାହାର କର୍ମସବୁ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛି), ତମ୍ (ତାହାକୁ) ବୁଧାଃ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ) ପଣ୍ଡିତମ୍ (ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି) ଆହୁଃ (କହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନରଖି ଆଶା ଅନୁରୂପ	।	ନକରି କାମ-ସଂକଳପ	॥
ଆପଣା ବୃକ୍ଷ ଅନୁସାରେ	।	ଯେ ଯାହା ଅନୁକୂଳ କରେ	॥
ତାହାର ଜ୍ଞାନ ଅଗ୍ନି ଭଳି	।	କର୍ମ-ରଜୁକୁ ଦିଏ ଜାଳି	॥
ତାହାକୁ ଜ୍ଞାନୀ-ଗୁଣୀ ବ୍ୟକ୍ତି	।	ପଣ୍ଡିତ ବୋଲିଣ କୁହନ୍ତି	॥୧୯॥

ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା କର୍ମଫଳାସଂଜ୍ଞାଂ ନିତ୍ୟତୃପ୍ତୋ ନିରାଶ୍ରୟଃ ।

କର୍ମଣ୍ୟଭିପ୍ରବୃତ୍ତୋଽପି ନୈବ କିଂକର୍ତ୍ତ୍ୱ କରୋତି ସଃ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ମଫଳାସଂଜ୍ଞାମ୍ (କର୍ମଫଳରେ ଆସକ୍ତିକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା (ତ୍ୟାଗ କରି) ନିରାଶ୍ରୟଃ (କାହାରି ଆଶ୍ରୟ ନନେଇ) ନିତ୍ୟତୃପ୍ତଃ (ଯେ ସବୁବେଳେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ), ସଃ (ସେ) କର୍ମଣି (କର୍ମରେ) ଅଭିପ୍ରବୃତ୍ତଃ (ଭଲ ଭାବରେ ଲାଗି ରହିଥିଲେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) କିଂକର୍ତ୍ତ୍ୱ ଏବ (କିଛି ବି) ନ କରୋତି (କରୁ ନଥିବା ପରି ମନେ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରମ ଫଳେ ଅନୁରାଗ	।	ଲାଳସା ଆଶା କରି ତ୍ୟାଗ	॥
ନ ଲୋଡ଼ି ସଂସାର ଆଶ୍ରୟ	।	ଇଶ୍ୱର ପାଦେ ରଖି ଲୟ	॥
ହରଷ ଭାବ ମନେ ବହି	।	ସରସ କାମ କରେ ଯେହି	॥
ସବୁ କରାଇ କରି ସିଏ	।	କେଉଁ କର୍ମେ ସେ ବନ୍ଧା ନୁହେଁ	॥୨୦॥

ନିରାଶୀର୍ଯ୍ୟତଚିତ୍ତାତ୍ମା ତ୍ୟକ୍ତସର୍ବପରିଗ୍ରହଃ ।
ଶାରୀରଂ କେବଳଂ କର୍ମ କୁର୍ବନ୍ନାପ୍ନୋତି କିଲ୍ୱିଷମ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତଚିତ୍ତାତ୍ମା (ଯାହାର ହୃଦୟ ଏବଂ ମନ ନିଜର ଅଧୀନରେ ଅଛି), ତ୍ୟକ୍ତସର୍ବ ପରିଗ୍ରହଃ (ଯେ ସମସ୍ତ କର୍ମଫଳର ସଂଗ୍ରହ ବା ସଂକଳନକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛି), ନିରାଶୀଃ (ଯେ ଆଶାଶୂନ୍ୟ), କେବଳମ୍ (ସେ କେବଳ) ଶାରୀରମ୍ (ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) କର୍ମ (କର୍ମ) କୁର୍ବନ୍ (କରି) କିଲ୍ୱିଷମ୍ (ପାପ) ନ ଆପ୍ନୋତି (ଅର୍ଜନ କରେନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେହ ଓ ମନ ଜୟ କରି । ନିରାଶ ଭାବକୁ ଆଦରି ॥
କର୍ମ ଅର୍ଜିତ ଭୋଗଫଳ । ବର୍ଜନ କରି ସଦାକାଳ ॥
କେବଳ ବଞ୍ଚିବାର ପାଇଁ । ଯାହା ବା କର୍ମ କରେ କେହି ॥
ସେ କର୍ମ ହେଲେ ବି ଜୟନ୍ତ୍ୟ । ପାପ ସେ ନ କରେ ଅର୍ଜନ ॥୨୧॥

ଯଦୃଚ୍ଛାଲାଭସନ୍ତୁଷ୍ଟୋ ଦୃଢ୍ଵାତୀତୋ ବିମସ୍ତରଃ ।
ସମଃ ସିଦ୍ଧାବସିଦ୍ଧୌ ଚ କୃତ୍ଵାପି ନ ନିବଧ୍ୟତେ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦୃଚ୍ଛାଲାଭସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ (ଆପଣା ଆପେ ଯାହା ମିଳେ, ସେଥିରେ ଯେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହେ), ବିମସ୍ତରଃ (ଯେ ଦ୍ଵେଷ ରହିତ), ଦୃଢ୍ଵାତୀତଃ (ଦୃଢା ମୂଳକ ଚିନ୍ତାରୁ ଯେ ମୁକ୍ତ), ସିଦ୍ଧୌ (ଭଲ) ଚ (ଏବଂ) ଅସିଦ୍ଧୌ (ମନ୍ଦରେ) ସମଃ (ଯେ ସମଭାବଧାରୀ), ସଃ (ସେ) କୃତ୍ଵା (କରି) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ନିବଧ୍ୟତେ (କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼େନାହିଁ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା ମିଳଇ ତାହା ପାଇ । ମହା ସନ୍ତୋଷେ ଯେହୁ ଥାଇ ॥
ଦୃଢିଧା ଚିନ୍ତାରୁ ରହିତ । ଈର୍ଷା ଭାବନା ବରଜିତ ॥
ସିଦ୍ଧି-ଅସିଦ୍ଧି ହାନି-ଲାଭେ । ଦେଖଇ ଯିଏ ସମଭାବେ ॥
କର୍ମ-ବିରତ ଥାଇ ସେହି । କର୍ମେ ସେ ବାନ୍ଧି ହୁଏନାହିଁ ॥୨୨॥

ଗତସଙ୍ଗସ୍ୟ ମୁକ୍ତସ୍ୟ ଜ୍ଞାନାବସ୍ଥିତଚେତସଃ ।

ଯଜ୍ଞାୟାଚରତଃ କର୍ମ ସମଗ୍ରଂ ପ୍ରବିଳାୟତେ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଗତସଙ୍ଗସ୍ୟ (ଯାହାର ଆସକ୍ତି ନାହିଁ), ମୁକ୍ତସ୍ୟ (ଯେ କାମନାରୁ ମୁକ୍ତ), ଜ୍ଞାନାବସ୍ଥିତଚେତସଃ (ଯାହାର ଚିତ୍ତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ), ଯଜ୍ଞାୟା-ଆଚରତଃ (ସେ ସବୁବେଳେ ଜନକଲ୍ୟାଣ କର୍ମରେ ନିଯୋଜିତ ଥିବାରୁ) ସମଗ୍ରମ୍ (ତା'ର ସମସ୍ତ) କର୍ମ (କର୍ମ) ପ୍ରବିଳାୟତେ (ବିଲୟ ହୋଇଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିଷୟ-ସଂଗତ	।	ଯାହାର ହୋଇଛି ବିଲୁପ୍ତ	॥
ମାୟା-ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ ଯା'ର	।	ଚେତନା ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନେ ସ୍ଥିର	॥
ସର୍ବ ମଙ୍ଗଳ ମଙ୍ଗୁଳେଇ	।	କରମ ଯିଏ ଆଗୋଳଇ	॥
ଯେତେ ସଂଚିତ କର୍ମଫଳ	।	ବିନଷ୍ଟ ତା'ର ତତକାଳ	॥୨୩॥

ବ୍ରହ୍ମାର୍ପଣଂ ବ୍ରହ୍ମହବିର୍ବ୍ରହ୍ମାଗ୍ନୌ ବ୍ରହ୍ମଣାହୃତମ୍ ।

ବ୍ରହ୍ମେବ ତେନ ଗନ୍ତବ୍ୟଂ ବ୍ରହ୍ମକର୍ମସମାଧିନା ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ରହ୍ମଣା (ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦ୍ଵାରା) ଅର୍ପଣମ୍ (ଅର୍ପଣ କରିବାର ମାଧ୍ୟମ ସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଦ୍ଧ-ଶୁଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମମୟ), ହବିଃ (ଅର୍ପଣ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଘିଅ, ଚାଉଳ ଇତ୍ୟାଦି) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମମୟ), ବ୍ରହ୍ମାଗ୍ନୌ (ବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ଅଗ୍ନିରେ) ହୃତମ୍ (ଆହୁତି ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମମୟ), ବ୍ରହ୍ମକର୍ମସମାଧିନା (ଯାହାର ସମସ୍ତ କର୍ମ ବ୍ରହ୍ମରେ ସମାଧି ହୋଇଯାଇଛି), ତେନ (ତାହାଦ୍ଵାରା) ଏବଂ (ହିଁ) ବ୍ରହ୍ମ ଗନ୍ତବ୍ୟମ୍ (ବ୍ରହ୍ମକୁ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି	।	ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ଶୁଦ୍ଧ-ଶୁଦ୍ଧ-ପାତ୍ରୀ	॥
ବ୍ରହ୍ମ ସାମଗ୍ରୀ ହୁଏ ଲାଗି	।	ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁରାଗୀ	॥
ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମମୟ	।	ବ୍ରହ୍ମ ସମାଧି ବ୍ରହ୍ମେ ଲୟ	॥
ଏମନ୍ତ ଯା'ର ବ୍ରାହ୍ମୀ-ସ୍ଥିତି	।	ଲଭଇ ସେହୁ ବ୍ରହ୍ମ-ଗତି	॥୨୪॥

ଦୈବମେବାପରେ ଯଜ୍ଞଂ ଯୋଗିନଃ ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ ।

ବ୍ରହ୍ମାଗ୍ରାବପରେ ଯଜ୍ଞଂ ଯଜ୍ଞେନୈବୋପଜୁହୁତି ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅପରେ (ଅନ୍ୟ କେତେକ) ଯୋଗିନଃ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ) ଦୈବମ୍ ଯଜ୍ଞମ୍ (ଦେବ ଯଜ୍ଞର) ଏବଂ (ହିଁ) ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ (ଉପାସନା କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁଜିଛି ଦେବତାକୁ ହିଁ ଅର୍ପଣ କରିଦିଅନ୍ତି), ଅପରେ (ଅନ୍ୟମାନେ) ବ୍ରହ୍ମାଗ୍ରୌ (ବ୍ରହ୍ମରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମ ରୂପୀ ଯଜ୍ଞରେ ନିଜେ ନିଜକୁ) ଉପଜୁହୁତି (ଆହୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବାତ୍ମାକୁ ଆହୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନ୍ୟ କେତେକ ଯୋଗୀଜନ		କରିଣ ଯଜ୍ଞ ଆୟୋଜନ	॥
ଯଜ୍ଞରେ ଆହୁତି ଦେଇଣ		କରନ୍ତି ଦେବତା ପୂଜନ	॥
ତତ୍ପରେ ଆଉ କେତେ ଯୋଗୀ		ବ୍ରହ୍ମ ଯଜ୍ଞର ଅନୁରାଗୀ	॥
ବ୍ରହ୍ମକୁ ଅଗ୍ନି ସମ ଚିନ୍ତି		ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଆହୁତି ଦିଅନ୍ତି	॥୨୫॥

ଶ୍ରୋତ୍ରାଦୀନାନ୍ଦିୟାଣ୍ୟନ୍ୟେ ସଂଯମାଗ୍ନିଷୁ ଜୁହୁତି ।

ଶିବାଦୀନ୍ ବିଷୟାନନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଗ୍ନିଷୁ ଜୁହୁତି ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନ୍ୟେ (ଅନ୍ୟମାନେ) ଶ୍ରୋତ୍ରାଦୀନି (ଶ୍ରବଣ ଆଦି) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହକୁ) ସଂଯମାଗ୍ନିଷୁ (ସଂଯମ ରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ) ଜୁହୁତି (ଆହୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି), ଅନ୍ୟେ (ଅନ୍ୟମାନେ) ଶିବାଦୀନ୍ (ଶିବଆଦି ବିଷୟକୁ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଗ୍ନିଷୁ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ) ଜୁହୁତି (ସମର୍ପଣ କରିଦିଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଦି ଯେତେ		ଦମନ କରି ସାଧୁ କେତେ	॥
ସଂଯମ-ଅଗ୍ନିରେ ଦିଅନ୍ତି		ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲାଳସା ଆହୁତି	॥
ଅନ୍ୟ କେତକ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ		ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ହିଁ ଅଗ୍ନି ମାନି	॥
ଦହନ୍ତି ବିଷୟା ବିଳାସ		ମଧୁର ଧ୍ୱନୀ-ରାଗ-ସ୍ୱର୍ଣ	॥୨୬॥

ସର୍ବାଶୀନ୍ଦ୍ରିୟକର୍ମାଣି ପ୍ରାଣକର୍ମାଣି ଝପରେ ।

ଆତ୍ମସଂଯମଯୋଗାଗ୍ନିଃ ଜୁହ୍ବତି ଜ୍ଞାନଦୀପିତେ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅପରେ (ଅନ୍ୟମାନେ) ସର୍ବାଣି-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-କର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସମ୍ପାଦିତ କର୍ମସମୂହକୁ) ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରାଣକର୍ମାଣି (ପ୍ରାଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣବାୟୁର କ୍ରିୟାକୁ) ଜ୍ଞାନଦୀପିତେ (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ପ୍ରଦୀପର ଆଲୋକ ଦ୍ଵାରା) ଆତ୍ମସଂଯମ ଯୋଗାଗ୍ନିଃ (ଆତ୍ମ-ସଂଯମ-ଯୋଗ ରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ) ଜୁହ୍ବତି (ଆହୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସମର୍ପଣ କରିଦିଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ-ଯୋଗର ଅନୁରାଗୀ	।	ଆଉ କେତେକ ସିଦ୍ଧ ଯୋଗୀ	॥
ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଦୀପ ଜଳାଇ	।	ଯୋଗ-ଅନଳେ ଘୃତ ଦେଇ	॥
ସକଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା	।	ସ୍ଵୟଂ ଚାଳିତ ପ୍ରାଣ-କ୍ରିୟା	॥
ଏ ସବୁ ଅର୍ଘ୍ୟ ପରି ଚିନ୍ତି	।	ଯୋଗ ଅଗ୍ନିରେ ସମର୍ପିନ୍ତି	॥୨୭॥

ଦ୍ରବ୍ୟଯଜ୍ଞାସ୍ତପୋଯଜ୍ଞା ଯୋଗଯଜ୍ଞାସ୍ତଥାଽପରେ ।

ସ୍ଵାଧ୍ୟାୟଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞାଃ ଯତୟଃ ସଂଶିତବ୍ରତାଃ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅପରେ (ଆଉ କେହି କେହି) ସଂଶିତବ୍ରତାଃ (ଦୃଢବ୍ରତ ଆଚରଣ କରି) ଯତୟଃ (ଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ ଭାବେ) ଦ୍ରବ୍ୟଯଜ୍ଞାଃ (ଦ୍ରବ୍ୟ-ଯଜ୍ଞ) ତପୋଯଜ୍ଞାଃ (ତପ ମାଧ୍ୟମରେ ଯଜ୍ଞକର୍ମ) ତଥା (ତଥା) ଯୋଗଯଜ୍ଞାଃ (ଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ଯଜ୍ଞକର୍ମ) ଚ (ଏବଂ) ସ୍ଵାଧ୍ୟାୟଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞାଃ (ସ୍ଵରୂପ ଚିନ୍ତନ ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞକୁ କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କେହି କରନ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟ-ଯଜ୍ଞ	।	ଘୃତ ସାମଗ୍ରୀ ଦେଇ ଅର୍ଘ୍ୟ	॥
ଘର ସଂସାର କରି ତ୍ୟାଗ	।	କରଇ କେନ୍ଦ୍ର ତପ-ଯାଗ	॥
କର୍ମ ସାଧନେ ଯୋଗ-ଯଜ୍ଞ	।	ବ୍ରହ୍ମ ସାଧନେ ଜ୍ଞାନ-ଯଜ୍ଞ	॥
ମହା ଯତନେ ଦୃଢ ବ୍ରତେ	।	ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଜନହିତେ	॥୨୮॥

ଅପାନେ ଜୁହୁତି ପ୍ରାଣଂ ପ୍ରାଣୋଽପାନଂ ତଥାଽପରେ ।

ପ୍ରାଣାପାନଗତୀ ରୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଣାୟାମପରାୟଣାଃ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅପରେ (ଅନ୍ୟ କେତେକ) ପ୍ରାଣାୟାମପରାୟଣାଃ (ପ୍ରାଣାୟାମର ଅନୁଗାମୀ ମାନେ) ଅପାନେ (ଅପାନ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିତ ବାୟୁ ଭିତରେ) ପ୍ରାଣମ୍ (ପ୍ରାଣକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଦ୍ଧବାୟୁ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ନେଇ) ପ୍ରାଣ-ତଥା-ଅପାନ-ଗତି (ପ୍ରାଣ ତତ୍ତ୍ୱ ଅପାନର ଗତିକୁ) ରୁଦ୍ଧା (ରୁଦ୍ଧ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ବାୟୁକୁ ଶରୀରରେ କିଛି ସମୟ ଧରିରଖି) ପ୍ରାଣେ (ମୂଳ ପ୍ରାଣରେ) ଅପାନମ୍ (ଦୃଷ୍ଟିତ ପ୍ରାଣକୁ) ଜୁହୁତି (ଆହୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୂରକ କୁମ୍ଭକ ରେଚକ	।	ପ୍ରାଣାୟାମର ତିନି ଥାକ	॥
ନିଶ୍ୱାସ ବାୟୁ ଦେହ ନେଇ	।	ପ୍ରାଣକୁ ହୃଦେ ସଂଚାଳଇ	॥
ଅପାନେ ବାୟୁ ଅବରୋଧି	।	ପ୍ରାଣର ବଜଇ ଅବଧି	॥
ଅପାନ ପ୍ରାଣେ ସ୍ୱାହା ଦେଇ	।	ଏ ଯଜ୍ଞ କେନ୍ଦ୍ର କରିଥାଇ	॥୨୯॥

ଅପରେ ନିୟତାହାରାଃ ପ୍ରାଣାନ୍ ପ୍ରାଣେଷୁ ଜୁହୁତି ।

ସର୍ବେଽପ୍ୟେତେ ଯଜ୍ଞବିଦୋ ଯଜ୍ଞକ୍ଷପିତକଳ୍ପଷାଃ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅପରେ (ଅନ୍ୟ କେତେକ) ନିୟତ-ଆହାରାଃ (ନିୟମିତ ଆହରଣ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଗ୍ରହଣରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରଖି) ପ୍ରାଣାନ୍ (ପ୍ରାଣକୁ) ପ୍ରାଣେଷୁ (ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ) ଜୁହୁତି (ଆହୁତି ଦିଅନ୍ତି), ଏତେ (ଏମାନେ) ସର୍ବେ (ସମସ୍ତେ) ଅପି (ବି) ଯଜ୍ଞକ୍ଷପିତ କଳ୍ପଷାଃ (ଯଜ୍ଞ ମାଧ୍ୟମରେ ପାପ-ବ୍ୟାଧିକୁ ନାଶ କରି) ଯଜ୍ଞବିଦଃ (ଯଜ୍ଞକୁ ଜାଣିବାବାଲା ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯୋଗ ସାଧକ କିଛିଲୋକ	।	ପ୍ରାଣାୟାମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ	॥
ପ୍ରାଣବାୟୁର ଆହରଣ	।	ଅଭ୍ୟାସ କରି ପ୍ରତିଦିନ	॥
ଅପାନ-ଉଦାନ-ସମାନ	।	ବ୍ୟାପନକୁ ନେଇ ଚାରିପ୍ରାଣ	॥
ମୂଳ ପ୍ରାଣରେ ସ୍ୱାହା କରି	।	ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ବ୍ୟାଧି-ହାରୀ	॥୩୦॥

ଯଜ୍ଞଶିଷ୍ଟାମୃତଭୁଜୋ ଯାତି ବ୍ରହ୍ମ ସନାତନମ୍ ।

ନାୟଂ ଲୋକୋଽସ୍ତ୍ରୟଯଜ୍ଞସ୍ୟ କୁତୋଽନ୍ୟଃ କୁରୁସ୍ୟାମ୍ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁରୁସ୍ୟାମ୍ (ହେ କୁରୁବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଜ୍ଞଶିଷ୍ଟାମୃତଭୁଜଃ (ଯଜ୍ଞର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ଭୋଜନ କରି ଅର୍ଥାତ୍ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମର ଅମୃତ-ଫଳକୁ ପାଇ) ସନାତନମ୍ (ଶାଶ୍ୱତ) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମକୁ) ଯାତି (ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି), ଅଯଜ୍ଞସ୍ୟ (ଯଜ୍ଞନକରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର) ଅୟଂ ଲୋକଃ (ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକ ବି) ନ ଅସ୍ତି (କିଛି ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଖଦାୟକ ନୁହେଁ) ଅନ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼େ) କୁତଃ (କେଉଁଠୁ ମିଳିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦ୍ୱାଦଶ ବିଧ ଯଜ୍ଞ ଶୁଣ । ଜାଣିଲେ ଏବେ କୁରୁରାଣ ! ॥
ଏହାର ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅମୃତ । ସେବନେ ବ୍ରହ୍ମ-ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ॥
ଏ ଯଜ୍ଞ ଯେହୁ ନ କରଇ । ଘାଁ ଚକଟି ହୁଏ ସେହି ॥
ସରଗ ସୁଖ ଦୂର କଥା । ନରଲୋକେ ସେ ପାଏ ବ୍ୟଥା ॥୩୧॥

ଏବଂ ବହୁବିଧା ଯଜ୍ଞା ବିତତା ବ୍ରହ୍ମଣୋ ମୁଖେ ।

କର୍ମଜାନ୍‌ବିଦ୍ଧି ତାନ୍‌ସର୍ବାନେବଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ବିମୋକ୍ଷସେ ॥ ୩୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ବହୁବିଧାଃ (ବହୁତ ପ୍ରକାର) ଯଜ୍ଞାଃ (ଯଜ୍ଞକର୍ମର ବିଦ୍ଧି) ବ୍ରହ୍ମଣଃ (ବେଦର) ମୁଖେ (ବାଣୀରେ) ବିତତାଃ (ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି), ତାନ୍‌ ସର୍ବାନ୍‌ (ସେ ସବୁକୁ) କର୍ମଜାନ୍‌ (କର୍ମଜାତ) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ଏବମ୍ (ଏହି ପରି) ଜ୍ଞାତ୍ୱା (ଜାଣି ସାରିବା ପରେ) ବିମୋକ୍ଷସେ (ତୁମେ ମୁକ୍ତି ପାଇପାରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏପରି ବିବିଧ ପ୍ରକାର । ଯଜ୍ଞର ବହୁ ରୂପାନ୍ତର ॥
ଏସବୁ କଥା ସୁବିଷ୍ଟାରେ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ବେଦରେ ॥
ସକଳ ସ୍ୱାହା ସମର୍ପଣ । କର୍ମରୁ ଜାତ ଏହା ଜାଣ ॥
ଏପରି ଜାଣି ଯଜ୍ଞ ତ । କର୍ମ ବନ୍ଧନୁ ହେବ ମୁକ୍ତ ॥୩୨॥

ଶ୍ରେୟାନ୍ ଦ୍ରବ୍ୟମୟାଦ୍ଯଜ୍ଞଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞଃ ପରତ୍ତପ ।

ସର୍ବଂ କର୍ମାଶୁଳଂ ପାର୍ଥ ଜ୍ଞାନେ ପରିସମାପ୍ୟତେ ॥ ୩୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରତ୍ତପ ପାର୍ଥ (ହେ ପରମ ତପୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଦ୍ରବ୍ୟମୟାଦ୍-ଯଜ୍ଞାଦ୍ (ଦ୍ରବ୍ୟଯଜ୍ଞ ଠାରୁ) ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞଃ (ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞ) ଶ୍ରେୟାନ୍ (ଶ୍ରେୟସ୍କର ଅଟେ) । ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତ) ଅଶୁଳମ୍ (ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା) କର୍ମ (କର୍ମ ସମୂହ) ଜ୍ଞାନେ (ପାରମାର୍ଥିକ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ) ପରିସମାପ୍ୟତେ (ପୂରାପୂରି ଶେଷ ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦ୍ରବ୍ୟ-ଯଜ୍ଞରୁ ହେ ଅର୍ଜୁନ ! । ଜ୍ଞାନ-ଯଜ୍ଞ ହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାଣ ॥
 ଦ୍ରବ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ । ଭୌତିକ ଯଜ୍ଞ ସଂପାଦଇ ॥
 ଅସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସ୍ବାହା ଦେଇ । ଜ୍ଞାନର ଯଜ୍ଞ ତାକୁ କହି ॥
 ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞ ଆହେ ପାର୍ଥ ! । ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞରେ ସମାପତ ॥୩୩॥

ତଦ୍ବିଦ୍ଧି ପ୍ରଣିପାତେନ ପରିପ୍ରଶ୍ନେନ ସେବୟା ।

ଉପଦେକ୍ଷତି ତେ ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞାନିନସ୍ତତ୍ସଂଦର୍ଶନଃ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଣିପାତେନ (ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣିପାତ କରି), ସେବୟା (ଉପାସନା ସେବା କରି) ପରିପ୍ରଶ୍ନେନ (ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରି) ତତ୍ (ତାହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନକୁ) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) । ତେ (ସେହି) ତତ୍ସଂଦର୍ଶନଃ ଜ୍ଞାନିନଃ (ତତ୍ସଂଦର୍ଶୀ ଜ୍ଞାନୀମାନେ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନର) ଉପଦେକ୍ଷତି (ସତ୍ ଉପଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀଙ୍କ ପାଖେ ବସି । ସେବା ଯତନେ ତାଙ୍କୁ ଡୋଷି ॥
 ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ କରି । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ମନୋହାରୀ ॥
 ଲଭିବ ତାହାଙ୍କ ଆଶିଷ । ତତ୍ସଂଦର୍ଶନ ଉପଦେଶ ॥
 ଏ ମହା ବେଦର ବଖାଣ । ଏହାକୁ ଭଲ ରୂପେ ଜାଣ ॥୩୪॥

ଯଜ୍ଞାତ୍ମା ନ ପୁନର୍ମୋହମେବଂ ଯାସ୍ୟସି ପାଣ୍ଡବ ।

ଯେନ ଭୂତାନ୍ୟଶେଷେଣ ଦୁଃସ୍ୟସ୍ୟାତ୍ମନ୍ୟଥୋ ମୟି ॥ ୩୫ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାଣ୍ଡବ (ହେ ପଶୁପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ!), ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଜ୍ଞାତ୍ମା (ଜାଣି) ପୁନଃ (ପୁନର୍ବାର) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ମୋହମ୍ (ମୋହକୁ) ନ ଯାସ୍ୟସି (ନୟିବ ଅର୍ଥାତ୍ ନ ପାଇବ), ଯେନ (ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା) ଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ) ଅଶେଷେଣ (ପ୍ରଥମେ) ଆତ୍ମନି (ନିଜକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ) ଅଥ (ଏହାପରେ) ମୟି (ମୋତେ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମାତ୍ମାକୁ) ଦୁଃସ୍ୟସି (ଦେଖିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା କରିଲେ ଅନୁଭବ		ଆଉ ନହୁଏ ମୋହ-ଲୋଭ	॥
ଯା'ର ମହିମା ଅନୁଧ୍ୟାନ		କରନ୍ତି ଲୋକ ଚିରନ୍ତନ	॥
ନିଜକୁ ନିଜ ମଧ୍ୟେ ପାଇ		ତାପରେ ମତେ ଦେଖିଥାଇ	॥
ଅଶେଷ ବ୍ରହ୍ମ ଦରଶନ		ଲଭନ୍ତେ ମନ ପରସନ	॥୩୫॥

ଅପି ଚେଦସି ପାପେଭ୍ୟଃ ସର୍ବେଭ୍ୟଃ ପାପକୃତଃ ।

ସର୍ବଂ ଜ୍ଞାନପ୍ଳବେନୈବ ବୃଜିନଂ ସନ୍ତରିଷ୍ୟସି ॥ ୩୬ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚେତ୍ (ଯଦି) ସର୍ବେଭ୍ୟଃ ପାପେଭ୍ୟଃ (ସମସ୍ତ ପାପୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପାପକୃତଃ (ମହାପାପ କରିବାବାଲା) ଅସି (ତୁମେ ହୋଇଥାଅ), ଜ୍ଞାନ ପ୍ଳବେନ (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ନୌକା ଦ୍ୱାରା) ଏବ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତ) ବୃଜିନମ୍ (ପାପକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପାପ-ସମୁଦ୍ରକୁ) ସନ୍ତରିଷ୍ୟସି (ପାର ହୋଇଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାରେ ଯେତେ ପାପୀଗଣ		କରନ୍ତି ପାପ ଆଚରଣ	॥
ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଯଦି କେହି		ସବୁଠୁ ବଡ଼ ପାପୀ ହୋଇ	॥
ଯେତେ ପାପ ସେ କଲେ ସୁଦ୍ଧା		ଜ୍ଞାନରେ ଯଦି ହୁଏ ଶୁଦ୍ଧା	॥
ସେ ବ୍ରହ୍ମ-ଜ୍ଞାନ-ନାବ ଧରି		ପାପ-ସିନ୍ଧୁ ବି ଯିବ ତରି	॥୩୬॥

ଯଥୈଧାଂସି ସମିକ୍ଷୋଽଗ୍ନିର୍ଭସ୍ମସାତ୍କୁରୁତେଽର୍ଜୁନ ।

ଜ୍ଞାନାଗ୍ନିଃ ସର୍ବକର୍ମାଣି ଭସ୍ମସାତ୍କୁରୁତେ ତଥା ॥ ୩୭ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) ସମିକ୍ଷ-ଅଗ୍ନିଃ (ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ) ଏଧାଂସି (ଇନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅର୍ପାତ୍ ଜାଳେଣି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ) ଭସ୍ମସାତ୍ (ଭସ୍ମୀଭୂତ) କୁରୁତେ (କରି ଦେଇଥାଏ), ତଥା (ସେହିପରି ଭାବେ) ଜ୍ଞାନାଗ୍ନିଃ (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ଅଗ୍ନି) ସର୍ବକର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ ସମୂହକୁ) ଭସ୍ମସାତ୍ (ଜାଳିଯୋଡ଼ି ପାଉଁଶ) କୁରୁତେ (କରିଦିଏ ଅର୍ପାତ୍ କର୍ମଜନିତ ବନ୍ଧନ ତଥା କର୍ମଫଳ କିଛି ରହେନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେସନ ବଡ଼ ଦାବାନଳ		ଜଳଜ ପ୍ରବଳୁଁ ପ୍ରବଳ	॥
ଯେତେ ଇନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଏ		ସବୁ ପାଉଁଶ କରିଦିଏ	॥
ତେସନ ଜ୍ଞାନ ଅଗ୍ନି ଭଳି		ସବୁ କର୍ମକୁ ଦିଏ ଜାଳି	॥
ଯେତେ ଅର୍ଜନ କର୍ମ ଜାତ		ବ୍ରହ୍ମ ଅଗ୍ନିରେ ଭସ୍ମସାତ	॥୩୭॥

ନ ହି ଜ୍ଞାନେନ ସଦୃଶଂ ପବିତ୍ରମିହ ବିଦ୍ୟତେ ।

ତତ୍ ସ୍ୱୟଂ ଯୋଗସଂସିଦ୍ଧଃ କାଳେନାତ୍ମନି ବିନ୍ଦତି ॥ ୩୮ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜ୍ଞାନେନ ସଦୃଶମ୍ (ଶାଶ୍ୱତ ଜ୍ଞାନ ପରି) ଇହ (ଏହି ସଂସାରରେ) ପବିତ୍ରମ୍ (ପବିତ୍ରମୟ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ) । ଯୋଗସଂସିଦ୍ଧଃ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯୋଗରେ ସିଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ତତ୍ (ତାହାକୁ ଅର୍ପାତ୍ ସେହି ଆତ୍ମ ଜ୍ଞାନକୁ) ସ୍ୱୟମ୍ (ସ୍ୱୟଂ ନିଜେ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) କାଳେନ (ସମୟ ଆସିଲେ) ଆତ୍ମନି (ଆପଣା ଛାଏଁ) ବିନ୍ଦତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ସାଧନ ସମ ହୋଇ		ସଂସାରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ	॥
ଆତ୍ମା ଚିନ୍ତନ ଆତ୍ମ-ଜ୍ଞାନ		ପରମ ପବିତ୍ର ସାଧନ	॥
ତାହାକୁ ଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧି ବଳେ		ପାଇ ଆତ୍ମାନ୍ତ ବେଳକାଳେ	॥
ଏ ଜ୍ଞାନ-ଯୋଗରେ ସିଦ୍ଧତ୍ୱ		ଆପଣା ଛାଏଁ ହୁଏ ପ୍ରାୟ	॥୩୮॥

ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ଲଭତେ ଜ୍ଞାନଂ ତତ୍ପରଃ ସଂଯତେହିୟଃ ।

ଜ୍ଞାନଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା ପରାଂ ଶାନ୍ତିମତିରେଣାଧୁଗଞ୍ଜତି ॥ ୩୯ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଂଯତେହିୟଃ (ଜହିୟ ସଂଯମକାରୀ), ତତ୍-ପରଃ (ସେହି ବ୍ରହ୍ମ-ଯୋଗ ପରାୟଣ ବା ବ୍ରହ୍ମ-ସାଧନା ପରାୟଣ) ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ (ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ ପୁରୁଷ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଲଭତେ (ପାଇଥାଏ) । ଜ୍ଞାନଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା (ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି ସାରିବା ପରେ) ଅତିରେଣ (ଅବିଳମ୍ବେ) ପରାମ୍ (ପରମ) ଶାନ୍ତିମ୍ (ଶାନ୍ତିକୁ) ଅଧୁଗଞ୍ଜତି (ଯାଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜହିୟ ସଂଯମ ଆଚରି । ଆଗ୍ରହ ଇଚ୍ଛା ମନେ ଭରି ॥
ବ୍ରହ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ । ଲଭଇ ଏହି ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥
ଜ୍ଞାନର ଅମୃତ ସେବନେ । ପରମ ଶାନ୍ତି ଲଭେ ମନେ ॥
ଏ ଯୋଗଧାନେ ହୋଇ ରତ । ଅତିରେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱ ପ୍ରାପତ ॥୩୯॥

ଅଞ୍ଜଞ୍ଜାଶ୍ରଦଧାନଃ ସଂଶୟାତ୍ମା ବିନଶ୍ୟତି ।

ନାୟଂ ଲୋକୋଽସ୍ତି ନ ପରୋ ନ ସୁଖଂ ସଂଶୟାତ୍ମନଃ ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଞ୍ଜଃ (ବୋକା), ତ (ତଥା) ଅଶ୍ରଦଧାନଃ (ଆଗ୍ରହ ନଥିବା) ସଂଶୟାତ୍ମା (ସନ୍ଦେହୀ ଲୋକମାନଙ୍କର) ବିନଶ୍ୟତି (ଅଧୋପତନ ହୋଇଯାଏ) । ସଂଶୟାତ୍ମନଃ (ହୃଦୟରେ ଆଶଙ୍କା ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର) ନ ଅୟଂ ଲୋକଃ (ନା ତ ଏଇ ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକରେ) ନ ତ ପରଃ (ନା ତ ପରଲୋକରେ) ସୁଖମ୍ (ସୁଖ) ନ ଅସ୍ତି (ନ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧିଆ ବହୁ ଆନ୍ତି । ମନେ ଆଶଙ୍କା ଉପୁଜାନ୍ତି ॥
ନ ବୁଝି ହୁଏ ଅସୁବିଧା । ଜ୍ଞାନରେ ନଥାଏ ଶରଧା ॥
ଏପରି ଯେତେ ଅଞ୍ଜ-ଜନ । ତାଙ୍କର ହୁଅଇ ପତନ ॥
ସୁଖ ନ ଥାଏ ଶଙ୍କାକୁଳେ । ଏହି କାଳେ ନା ପରକାଳେ ॥୪୦॥

ଯୋଗସନ୍ନ୍ୟସକର୍ମାଣଂ ଜ୍ଞାନସଂହିନ୍ନସଂଶୟମ୍ ।

ଆତ୍ମବନ୍ଧଂ ନ କର୍ମାଣି ନିବଧ୍ନନ୍ତି ଧନଞ୍ଜୟ ॥ ୪୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ !), ଯୋଗ-ସନ୍ନ୍ୟସ-କର୍ମାଣମ୍ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗର ସାଧନା ଦ୍ଵାରା ଯେ ସମସ୍ତ କର୍ମଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦେଇଛି), ଜ୍ଞାନ-ସଂହିନ୍ନ-ସଂଶୟମ୍ (ପାରମାର୍ଥିକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭାବରେ ଯାହାର ସଂଶୟ ଛିନ୍ନ ବା ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଯାଇଛି), ଆତ୍ମବନ୍ଧମ୍ (ସେହି ସ୍ଵରୂପ-ଧ୍ୟାନ ପରାୟଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ) କର୍ମାଣି (କର୍ମ ସମୂହ) ନ ନିବଧ୍ନନ୍ତି (ବାନ୍ଧି ରଖିପାରେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମ ଭାବୁକ କର୍ମଯୋଗୀ । ସବୁ କାମରେ ବଇରାଗୀ ॥
ଜ୍ଞାନର ଅନୁରାଗୀ ହୋଇ । ସଂଶୟ ଦିଅନ୍ତି ଭଗାଇ ॥
ହୋଇ ସେ ଆତ୍ମ ପରାୟଣ । କର୍ମରେ ବାନ୍ଧି ନୁହେଁ ଜାଣ ॥
ନିଜ ସ୍ଵରୂପେ ନିଜ ଲୟ । ତାହା ହିଁ ଶ୍ରେୟ ଧନଞ୍ଜୟ ! ॥୪୧॥

ତସ୍ମାଦଜ୍ଞାନସମୂତଂ ହୃଦ୍ଘ୍ନଂ ଜ୍ଞାନାସିନାତ୍ମନଃ ।

ହିଂସ୍ରାନ୍ ସଂଶୟଂ ଯୋଗମାତିଷ୍ଠୋଽସ୍ତି ଭାରତ ॥ ୪୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଅଜ୍ଞାନସମୂତମ୍ (ଅଜ୍ଞାନରୁ ଜାତ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ହୃଦ୍ଘ୍ନମ୍ (ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା) ଏନଂ ସଂଶୟମ୍ (ଏହି ସଂଶୟକୁ) ଜ୍ଞାନ-ଅସିନା (ଜ୍ଞାନର ଖତ୍ର ଦ୍ଵାରା) ହିଂସ୍ରା (ଛେଦନ କରି) ଯୋଗମ୍ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗରେ) ମାତିଷ୍ଠ (ଅବସ୍ଥାନ କରି) ଅସ୍ତି (ଉଠି ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତେଣୁ ହେ ଭରତ ନନ୍ଦନ ! । ଅଜ୍ଞାନୁଁ ଜାତ ସନ୍ଦିହାନ ॥
ନିଜ ହୃଦୟେ ଲୁଚି ରହି । ଦୁର୍ବିଧା ଚିନ୍ତା ଆଣେ ବୋହି ॥
ଉଠାଇ ଜ୍ଞାନ-ତରବାରୀ । ଛେଦ ଏ ସଂଶୟ-ବଇରୀ ॥
ସମ ଭାବନା ଯୋଗେ ରହି । ଉଠ ହେ ! କର୍ମମୁଖୀ ହୋଇ ॥୪୨॥

ଓଁ ତସଦିତି ଶ୍ରୀମଭଗବଦ୍ଘୀତାସୁପନିଷସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଜ୍ଞାନକର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗୋ

ନାମ ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ —

ଅଥ ପଂମୋଃଧାୟଃ

କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସନ୍ନ୍ୟାସଂ କର୍ମଣାଂ କୃଷ୍ଣ ପୁନର୍ଯୋଗଂ ଚ ଶଂସୟି ।

ଯଚ୍ଛେୟ ଏତୟୋରେକଂ ତନ୍ନେ ବୁଝି ସୁନିଷ୍ଠିତମ୍ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ!), କର୍ମଣାମ୍ (ସମସ୍ତ କର୍ମର) ସନ୍ନ୍ୟାସମ୍ (ତ୍ୟାଗକୁ) ଚ (ଏବଂ) ପୁନଃ (ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ) ଯୋଗମ୍ (କର୍ମ ଯୋଗକୁ) ଶଂସୟି (ପ୍ରଶଂସା କରୁଛ), ଏତୟୋଃ (ଏହି ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ) ଯତ୍ (ଯାହା) ସୁନିଷ୍ଠିତମ୍ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେୟସ୍କର ବା କଲ୍ୟାଣକାରୀ) ତତ୍ (ସେହି) ଏକମ୍ (ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ) ମେ (ମୋତେ) ବୁଝି (କୁହ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁଇ ପ୍ରକାର କଥା ଶୁଣି	।	ଅର୍ଜୁନ ପଚାରନ୍ତି ପୁଣି	॥
ସମସ୍ତ କର୍ମରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ	।	ଯଦି ତୁମ୍ଭର ଉପଦେଶ	॥
କର୍ମ-ଯୋଗର ଗୁଣ ଗାଇ	।	ପ୍ରଶଂସା କର କାହିଁପାଇଁ	॥
କେଉଁଟି ଏଥିରୁ ମହତ	।	କୁହ କେଶବ ! ସମୁଚିତ	॥୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ସନ୍ନ୍ୟାସଃ କର୍ମଯୋଗଃ ନିଃଶ୍ରେୟସକରାବୁଭୌ ।

ତୟୋଷ୍ଚୁ କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସାତ୍ କର୍ମଯୋଗୋ ବିଶିଷ୍ୟତେ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ସନ୍ନ୍ୟାସଃ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗ ବା ତ୍ୟାଗଯୋଗ) ଚ (ଏବଂ) କର୍ମଯୋଗଃ (କର୍ମଯୋଗ) ଉଭୌ (ଉଭୟେ) ନିଃଶ୍ରେୟସକରୌ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଅଟନ୍ତି), ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ତୟୋଃ (ସେହି ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ) କର୍ମଯୋଗଃ (କର୍ମଯୋଗ) ବିଶିଷ୍ୟତେ (ଶ୍ରେଷ୍ଠର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି	।	କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ନୀତି ବାଣୀ	॥
କରମେ ଅବା ବଇରାଗେ	।	ଶୁଭ କଲ୍ୟାଣ ବେନିଯୋଗେ	॥
କେବଳ ଏତିକି ଅନ୍ତର	।	କରମ ଯଦି ହିତକର	॥
କାମନା ଲୋଭ ଯେବେ ନହିଁ	।	ସନ୍ନ୍ୟାସ ଠାରୁ ଶ୍ରେୟ ସେହି	॥୨॥

ଞ୍ଜେୟଃ ସ ନିତ୍ୟସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଯୋ ନ ଦୈଷ୍ଟି ନ କାଢ଼କ୍ଷତି ।
ନିର୍ଦ୍ଦୟୋ ହି ମହାବାହୋ ସୁଖଂ ବକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରମୁତ୍ୟତେ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ!), ଯଃ (ଯିଏ) ନ ଦୈଷ୍ଟି (ହିଂସା କରେ ନାହିଁ), ନ କାଢ଼କ୍ଷତି (କି ଆଶା କରେ ନାହିଁ), ସଃ (ସେ) ନିତ୍ୟସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ସବୁବେଳେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବୋଲି) ଞ୍ଜେୟଃ (ଜାଣିବା ଉଚିତ) । ନିର୍ଦ୍ଦୟଃ ହି (ନିଷିତ ରୂପେ ସେ ଦୃଢ଼-ମୁକ୍ତ ହୋଇ) ସୁଖମ୍ (ଅନାୟସରେ ବା ସହଜରେ) ବକ୍ଷାତ୍ (ସଂସାର ବିଚ୍ଛନ୍ନରୁ) ପ୍ରମୁତ୍ୟତେ (ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଯାର ନାହିଁ । ନ କରେ ହିଂସା ଦୈଷ୍ଟି ଯେହି ॥
ନିରାଶୀ ସମ-ଭାବ-ଗୁଣ । ସୁଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ତାକୁ ଜାଣ ॥
ଦୁର୍ବିଧା ଚିନ୍ତା ଶୂନ୍ୟ ସେହି । ଚିର-ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତାକୁ କହି ॥
ହେ ପାର୍ଥ! ବନ୍ଧନରୁ ସେଇ । ଅତି ସହଜେ ମୁକୁଳଇ ॥୩॥

ସାଂଖ୍ୟଯୋଗୋ ପୃଥଗ୍‌ବାଳାଃ ପ୍ରବଦନ୍ତି ନ ପଣ୍ଡିତାଃ ।
ଏକମପ୍ୟାସ୍ଥିତଃ ସମ୍ୟଗ୍‌ଭୟୋର୍ବିନ୍ଦତେ ଫଳମ୍ ॥ ୪ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବାଳାଃ (ବାଳକମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ପିଲାଳିଆ ବୁଦ୍ଧି-ଯୁକ୍ତ ଲୋକମାନେ) ସାଂଖ୍ୟଯୋଗୋ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗ ଏବଂ ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗ ଉଭୟକୁ) ପୃଥକ୍ (ଅଲଗା ଅଲଗା ବୋଲି) ପ୍ରବଦନ୍ତି (କହିଥାନ୍ତି), ନ ପଣ୍ଡିତାଃ (କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ ନୁହେଁ), ଏକମ୍ ଅପି (କେଉଁ ଗୋଟିଏ ଯୋଗରେ ମଧ୍ୟ) ସମ୍ୟକ୍ (ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ) ଆସ୍ଥିତଃ (ରହି) ଉଭୟୋଃ (ଉଭୟ ଫଳକୁ) ବିନ୍ଦତେ (ଲାଭ କରିହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବେନି ଯୋଗେ । ଜ୍ଞାନୀ ଦେଖନ୍ତି ସମଭାବେ ॥
ବୁଝି ନ ପାରି ଏହି ଜ୍ଞାନ । ଅଜ୍ଞ ହିଁ ଭାବନ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ॥
ବେନି ଯୋଗରୁ ଏକ ଯୋଗେ । ସାଧଇ ଯିଏ ଅନୁରାଗେ ॥
ଉଭୟ ଫଳ ଲାଭ କରେ । ପରମାନନ୍ଦେ ସେ ବିହରେ ॥୪॥

ଯତ୍ସାଂଶ୍ୟେଃ ପ୍ରାପ୍ୟତେ ସ୍ଥାନଂ ତଦ୍ଯୋଗୈରପି ଗମ୍ୟତେ ।

ଏକଂ ସାଂଖ୍ୟଂ ଚ ଯୋଗଂ ଚ ଯଃ ପଶ୍ୟତି ସ ପଶ୍ୟତି ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସାଂଖ୍ୟ (ସାଂଖ୍ୟ ଯୋଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗରେ) ଯତ୍ ସ୍ଥାନମ୍ (ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ) ପ୍ରାପ୍ୟତେ (ଲାଭ କରାଯାଏ), ଯୋଗୈଃ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯୋଗରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ତତ୍ (ସେହି ସ୍ଥାନକୁ) ଗମ୍ୟତେ (ଯାଇ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) । ଯଃ (ଯେ) ସାଂଖ୍ୟମ୍ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଯୋଗମ୍ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗକୁ) ଏକମ୍ (ଗୋଟିଏ ରୂପରେ) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ), ସଃ (ସେ) ଚ (ଠିକ୍) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିବେକ ବିଚାର ଖଟେଇ । ଜ୍ଞାନୀଏ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପାଇ ॥

କାମ-ବର୍ଜିତ କର୍ମଯୋଗୀ । ସେହି ଫଳେ ହିଁ ହୁଏ ଭାଗୀ ॥

ଦୁଇ ଯୋଗରେ ଦୁଇ ନିଷ୍ଠା । ଅନ୍ତିମେ ଏକଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ॥

ଜ୍ଞାନ ଓ କର୍ମ ସମରୂପୀ । ଯେହୁ ଦେଖାଇ ସେହୁ ତପୀ ॥୫॥

ସନ୍ନ୍ୟାସସ୍ତୁ ମହାବାହୋ ଦୁଃଖମାୟୁମଯୋଗତଃ ।

ଯୋଗଯୁକ୍ତୋ ମୁନିର୍ବ୍ରହ୍ମ ନଚିରେଣାଧିଗଚ୍ଛତି ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରବ୍ରହ୍ମ) ମହାବାହୋ ! (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ଅଯୋଗତଃ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗର ସାଧନା ନକରି) ସନ୍ନ୍ୟାସଃ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗରେ) ଆପ୍ତତୁମ୍ (ସିଦ୍ଧି ପାଇବା) ଦୁଃଖମ୍ (କଷ୍ଟକର ଅଟେ), ମୁନିଃ (ଦୃଢ଼ମନା ଲୋକ) ଯୋଗଯୁକ୍ତଃ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗରେ ରହି) ନ-ଅଚିରେଣ (ଅତି ଶୀଘ୍ର) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମ-ସଂସାରକୁ) ଅଧିଗଚ୍ଛତି (ଯାଇ ପାରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରମ ସାଧନ ନ ଥାଇ । ଧରମ ଅରଜନ କାହିଁ ॥

ନାହିଁ ଅର୍ଜନ ନାହିଁ ତ୍ୟାଗ । ବଡ଼ କଠିନ ବଇରାଗ ॥

ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯୋଗାଚାରୀ । ସୁଜ୍ଞାନୀ ଏ କଥା ବିଚାରି ॥

ଅଚିରେ ବ୍ରହ୍ମ-ଗତି ଯାଇ । କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯୋଗ ଏହି ॥୬॥

ଯୋଗଯୁକ୍ତୋ ବିଶୁଦ୍ଧାତ୍ମା ବିଜିତାତ୍ମା ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ ।

ସର୍ବଭୂତାତ୍ମଭୂତାତ୍ମା କୁର୍ବନ୍ନପି ନ ଲିପ୍ୟତେ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ (ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଜିଣି ପାରିଛି), ବିଶୁଦ୍ଧାତ୍ମା (ଯାହାର ମନ ନିର୍ମଳ), ବିଜିତାତ୍ମା (ଯେ ନିଜ ମନକୁ ଜିଣି ପାରିଛି), ସର୍ବଭୂତାତ୍ମଭୂତାତ୍ମା (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ଯେ ନିଜ ଆତ୍ମା ପରି ମନେକରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଯେ ଭଲପାଏ) ଯୋଗଯୁକ୍ତଃ (ଯେ ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗରେ ଲାଗି ରହିଛି, ସେ) କୁର୍ବନ୍-ଅପି (ସବୁକିଛି କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ) ନ ଲିପ୍ୟତେ (କୌଣସିଥିରେ ଲିପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିର୍ମଳ ମନ ଦେହ ବଶେ । କରମ ଯୋଗେ ଯେହୁ ରସେ ॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କରି ପରାଜିତ । ମନ ଯାହାର ସୁ ସଂଯତ ॥
ସକଳ ଦେହେ ଭଗବାନ । କରଇ ଯିଏ ଦରଶନ ॥
ସେ ପ୍ରାଣୀ କର୍ମବ୍ୟସ୍ତ ରହି । କରମେ ବନ୍ଧା ନୋହିଥାଇ ॥୭॥

ନୈବ କିଂଚକରୋମୀତି ଯୁକ୍ତୋ ମନେଽତ ତଂବିତ୍ ।

ପଶ୍ୟନ୍ ଶୃଣ୍ଢନ୍ ସ୍ମରନ୍ ଜିହ୍ଵନ୍ତଶ୍ଚନ୍ ଗଞ୍ଜନ୍ ସ୍ଵପନ୍ ଶ୍ଵସନ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତଂବିତ୍ (ତଂଞ୍ଜ ମନୁଷ୍ୟ) ଯୁକ୍ତଃ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯୋଗରେ ଥାଇ) ପଶ୍ୟନ୍ (ଦେଖୁଥାଇ), ଶୃଣ୍ଢନ୍ (ଶୁଣୁଥାଇ), ସ୍ମରନ୍ (ଛୁଡ଼ୁଥାଇ), ଜିହ୍ଵନ୍ (ଶୁଙ୍ଘୁଥାଇ) ଅଶ୍ଵନ୍ (ଖାଉଥାଇ), ଗଞ୍ଜନ୍ (ଯାଉଥାଇ), ସ୍ଵପନ୍ (ଶୋଇଥାଇ), ଶ୍ଵସନ୍ (ଶ୍ଵାସ ପ୍ରଶ୍ଵାସ ନେଉଥାଇ ମଧ୍ୟ) କିଂଚ ଏବ (କିଛି ବି) ନ କରୋମି (କରୁ ନାହିଁ) ଇତି (ବୋଲି) ମନେଽତ୍ (ମନେ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖୁଥାଇ ବା ଶୁଣୁଥାଇ । ଛୁଇଁ ବା ଘ୍ରାଣ କରୁଥାଇ ॥
ଖାଉଥାଇ ବା ଯାଉଥାଇ । ଶୋଉ ବା ଶ୍ଵାସ ନେଉଥାଇ ॥
କିଛି ବା କରୁନାହିଁ ମୁଁହିଁ । ଜ୍ଞାନୀ ଯେ ଏପରି ଭାବଇ ॥
ଦେହ ଓ ମନର ଚଳନ । କର୍ମ ନୁହଇ କ୍ରିୟା ଜାଣ ॥୮॥

ପ୍ରଳପନ୍ ବିସ୍ତଜନ୍ ଗୃହଣନ୍ନୁନ୍ନିଷନ୍ନିଷନ୍ନପି ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଷୁ ବଞ୍ଚିତ ଇତି ଧାରୟନ୍ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଳପନ୍ (ଆଳାପ କରୁଥିଲେ ବି), ବିସ୍ତଜନ୍ (ମଳ-ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲେ ବି) ଗୃହଣନ୍ (ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ବି), ଉନ୍ନିଷନ୍ (ଆଖି ଖୋଲୁଥିଲେ ବି), ନିଷନ୍ (ଆଖି ବନ୍ଦ କରୁଥିଲେ ବି) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି-ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଷୁ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ନିଜର ବିଷୟଗୁଣ ସହିତ) ବଞ୍ଚିତ (ଚଳପ୍ରଚଳ ହେଉଛନ୍ତି ବୋଲି) ଧାରୟନ୍ (ମନେ କରିବା ଉଚିତ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଳାପ ଆଲୋଚନା ହେଲେ । ମଳ ବା ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କଲେ ॥
ଗ୍ରହଣ କରି ଚକ୍ଷୁ ଫେଇ । ନ ଦେଖୁ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ॥
ବିଷୟ-ଗୁଣେ କ୍ରିୟା ହୋଇ । ଆପଣା ଆପେ ଜାଣ ଏଇ ॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟା ସଂଯୋଗେ । ଖେଳ କରନ୍ତି ନାନା ରଂଗେ ॥୯॥

ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟାଧ୍ୟାୟ କର୍ମାଣି ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା କରୋତି ଯଃ ।
ଲିପ୍ୟତେ ନ ସ ପାପେନ ପଦ୍ମପତ୍ରମିବାମ୍ବୟା ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) କର୍ମାଣି (କର୍ମସମୂହକୁ) ବ୍ରହ୍ମଣି (ପରଂବ୍ରହ୍ମକୁ) ଆଧ୍ୟାୟ (ସମର୍ପଣ କରିଦେଇ) ସଙ୍ଗମ୍ (ଆସକ୍ତି) ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା (ପରିତ୍ୟାଗ କରି) କରୋତି (କରେ), ସଃ (ସେ) ଅମ୍ବୟା (ପାଣିରେ) ପଦ୍ମପତ୍ରମ୍-ଇବ (ପଦ୍ମପତ୍ର ପରି ଅର୍ଥାତ୍ ପାଣିରେ ପଦ୍ମପତ୍ର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଦା ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି) ପାପେନ (କର୍ମଜାତ ପାପରେ) ନ ଲିପ୍ୟତେ (ବାନ୍ଧି ହୁଏନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ ଆସକ୍ତି ଛାଡ଼ିଦେଇ । ସୁଖେ ଯେ କର୍ମ କରୁଥାଇ ॥
କରମ-ଅରଜନ ଯାହା । ପରମ-ପାଦେ ଦେଇ ସ୍ବାହା ॥
ଏପରି ଯେ ପ୍ରାଣୀ କରଇ । ପାପେ ସେ ଘାଞ୍ଚି ନ ହୁଅଇ ॥
ପଦ୍ମ ପତର ଜଳେ ଥାଇ । ଯେପରି ଓଦା ନ ହୁଅଇ ॥୧୦॥

କାୟେନ ମନସା ବୁଦ୍ଧ୍ୟା କେବଳୈରିହିୟୈରପି ।

ଯୋଗିନଃ କର୍ମ କୁର୍ବନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ବାନ୍ଶୁଦ୍ଧୟେ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗିନଃ (ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମଯୋଗୀମାନେ) ସଙ୍ଗମ୍ (ଆସକ୍ତିକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା (ତ୍ୟାଗ କରି) କାୟେନ (ଶରୀର ଦ୍ଵାରା), ମନସା (ମନଦ୍ଵାରା), ବୁଦ୍ଧ୍ୟା (ବୁଦ୍ଧିଦ୍ଵାରା), ଇହିୟୈଃ ଅପି (ଇହିୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ), କେବଳୈଃ (କେବଳ) ଆନ୍ଶୁଦ୍ଧୟେ (ନିଜର ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ ପାଇଁ) କର୍ମ (କର୍ମ) କୁର୍ବନ୍ତି (କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶରୀର ମନ ବୁଦ୍ଧି ନେଇ	।	ଅନ୍ତଃ କରଣ ଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ	॥
ଇହିୟ ଆସକ୍ତି ଛାଡ଼ିଣ	।	କର୍ମ କରନ୍ତି ଯୋଗୀଗଣ	॥
ଜୀବନ ଯାପନ ନିମିତ୍ତ	।	ଇହିୟ କ୍ରିୟା ସ୍ଵୟଂ-କୃତ	॥
ହସ୍ତ-ପଦାଦି ଅଙ୍ଗ ସବୁ	।	ସଫେଇ କଳ ଜାଣ ବାବୁ	॥୧୧॥

ଯୁକ୍ତଃ କର୍ମଫଳଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା ଶାନ୍ତିମାପ୍ନୋତି ନୈଷ୍ଠିକୀମ୍ ।

ଅଯୁକ୍ତଃ କାମକାରେଣ ଫଳେ ସକ୍ତୋ ନିବଧ୍ୟତେ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୁକ୍ତଃ (ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମଯୋଗରେ ଯୁକ୍ତ) କର୍ମଫଳମ୍ (କର୍ମଫଳକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା (ତ୍ୟାଗ କରି) ନୈଷ୍ଠିକୀମ୍ ଶାନ୍ତିମ୍ (ଚିରନ୍ତନ ଶାନ୍ତିକୁ) ଆପ୍ନୋତି (ପାଇଥାନ୍ତି) । ଅଯୁକ୍ତଃ (ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମଯୋଗରେ ନଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) କାମକାରେଣ (କାମନାର କାରଣରୁ) ଫଳେ (ଫଳରେ) ସକ୍ତଃ (ଆସକ୍ତି ରଖି) ନିବଧ୍ୟତେ (କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଥାଏ) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମନା ଶୂନ୍ୟ କର୍ମଯୋଗୀ	।	କରମ ଫଳେ ହୋଇ ତ୍ୟାଗୀ ॥
ନିଷ୍ଠାମ ସାଧନା କରନ୍ତି	।	ପରମ ଶାନ୍ତି ପାଇଥାନ୍ତି ॥
କାମନା ଫଳ ପ୍ରତିଆଶୀ	।	କର୍ମ ଜୁଆରେ ଯାଏ ଭାସି ॥
ଲୋଭ-ଦଉଡ଼ି ମୋହ-ଫାଶେ	।	କରମେ ବନ୍ଧା ଫଳ ଆଶେ ॥୧୨॥

ସର୍ବକର୍ମାଣି ମନସା ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟାସ୍ତେ ସୁଖଂ ବଶୀ ।

ନବଦ୍ୱାରେ ପୁରେ ଦେହୀ ନୈବ କୁର୍ବନ୍ କାରୟନ୍ ॥୧୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବଶୀ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ମନକୁ ବଶୀଭୂତ କରିଥିବା) ଦେହୀ (ଦେହଧାରୀ ପୁରୁଷ) ସର୍ବକର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ ସମୂହକୁ) ମନସା (ମନରୁ) ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ (ତ୍ୟାଗ କରିଦେଇ) ନବଦ୍ୱାରେ ପୁରେ (ନବ ଦ୍ୱାର-ଯୁକ୍ତ ଶରୀର ରୂପୀ ନଗର ଦେଇ) ନ କୁର୍ବନ୍ (ନା କିଛି କରୁଥିବା), ନ କାରୟନ୍ (ନା କିଛି କରାଉଥିବା), ଏବଂ (ପରି ମନେକରି) ସୁଖମ୍ (ଆନନ୍ଦରେ) ଆସ୍ତେ (ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନବ ଦ୍ୱାରରେ ଖଞ୍ଜା ଏଇ । ନଗର ରୂପୀ ଦେହ ଦେଇ ॥
କେତେ ଖଞ୍ଜିତ ଯନ୍ତ୍ରପାତି । ଯେତେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନାନା ଜାତି ॥
ସେ ସବୁ ମନୁ ଦେଇ ପୋଛି । ନ କରି ନ କରାଇ କିଛି ॥
ଆତ୍ମ ସଂଯମୀ ଆତ୍ମା ଚିନ୍ତି । ମହା ଖୁସିରେ ରହିଥାନ୍ତି ॥୧୩॥

ନ କର୍ତ୍ତୃଂ ନ କର୍ମାଣି ଲୋକସ୍ୟ ସୃଜତି ପ୍ରଭୁଃ ।

ନ କର୍ମଫଳସଂଯୋଗଂ ସ୍ୱଭାବସ୍ତୁ ପ୍ରବଞ୍ଚିତେ ॥୧୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଭୁଃ (ପରମେଶ୍ୱର) ଲୋକସ୍ୟ (ଲୋକମାନଙ୍କର) ନ କର୍ତ୍ତୃଂ (ନା ତ କର୍ତ୍ତାପଣିଆ) ନ କର୍ମାଣି (ନା କର୍ମ ସମୂହକୁ), ନ କର୍ମଫଳସଂଯୋଗମ୍ (ନା ତ କର୍ମଫଳ ସହିତ ସଂଯୋଗକୁ) ସୃଜତି (ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି) । ସ୍ୱଭାବଃ (ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ବା ପ୍ରକୃତି) ତୁ (ହଁ) ପ୍ରବଞ୍ଚିତେ (ଚଳ ପ୍ରଚଳ ହେଉଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣୀ ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ଜାତ କର୍ମରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ କରଣ କର୍ତ୍ତା ପଣ । ଏ ନୁହେଁ ଈଶ୍ୱର ଭିଆଣ ॥
ପ୍ରକୃତି ଧର୍ମ ଅନୁସରି । ଯାହା ଲୋଡ଼କୁ ତାହା କରି ॥
କର୍ମ ସହିତ କର୍ମ ଫଳ । ମନୁଷ୍ୟ ଭାଗ୍ୟ ହିଁ କେବଳ ॥
ସ୍ୱଭାବ ହେତୁ ଏହା ଜାତ । ଈଶ୍ୱର ଥାଆନ୍ତି ନିର୍ଲସ୍ତ ॥୧୪॥

ନାଦଂ କସ୍ୟଚିତ୍ପାପଂ ନ ଚୈବ ସୁକୃତଂ ବିଭୁଃ ।

ଅଜ୍ଞାନେନାବୃତଂ ଜ୍ଞାନଂ ତେନ ମୁହ୍ୟନ୍ତି ଜନ୍ତବଃ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଭୁଃ (ପରମେଶ୍ୱର) କସ୍ୟଚିତ୍ (କାହାର ବି) ପାପମ୍ (ପାପକୁ) ନ ଚ (ନତୁବା) ସୁକୃତମ୍ (ପୁଣ୍ୟକୁ) ନ ଅଦଂ (ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ), ଅଜ୍ଞାନେନ (ଅଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା) ଜ୍ଞାନ (ଜ୍ଞାନ) ଆବୃତମ୍ (ଜାଳି ହୋଇ), ତେନ (ତାହା ଦ୍ୱାରା) ଜନ୍ତବଃ (ପ୍ରାଣୀମାନେ) ମୁହ୍ୟନ୍ତି (ବିମୋହିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପାପ-ପୁଣ୍ୟକୁ ଈଶ୍ୱର-ଦ୍ୱାରା ବୋଲି ଭାବି ମୋହିତ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାହାର କର୍ମଫଳ ପାଇଁ । ଈଶ୍ୱର କେବେ ନୁହେଁ ଦାୟି ॥

ପାପ ହେଉ ବା ପୁଣ୍ୟ-ପୁଣି । ନିଜ ଅର୍ଜନ ନିଜେ ଭୁଞ୍ଜି ॥

ଅଜ୍ଞାନ ଆବୃତ୍ତାଲେ ଥାଇ । ପ୍ରାଣୀ ତା ଜାଣି ନ ପାରଇ ॥

ଆତ୍ମରେ ହୋଇ ବିମୋହିତ । ଭାବଇ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରଦଂ ॥୧୫॥

ଜ୍ଞାନେନ ତୁ ତଦଜ୍ଞାନଂ ଯେଷାଂ ନାଶିତମାତ୍ମନଃ ।

ତେଷାମାଦିତ୍ୟବଜ୍ଞାନଂ ପ୍ରକାଶୟତି ତତ୍ପରମ୍ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରତୁ) ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର) ଆତ୍ମନଃ ଜ୍ଞାନେନ (ସ୍ୱରୂପ-ଚିନ୍ତନ ବା ଆତ୍ମା-ଚିନ୍ତନ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା) ତତ୍ (ସେହି) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନ) ନାଶିତମ୍ (ବିନାଶ ହୋଇଛି), ତତ୍-ଜ୍ଞାନମ୍ (ସେହି ଜ୍ଞାନ) ଆଦିତ୍ୟବତ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରି) ପରମ୍ (ପରମ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱକୁ) ପ୍ରକାଶୟତି (ଆଲୋକିତ କରାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜ ସ୍ୱରୂପେ ଦେଇ ଲୟ । ଜ୍ଞାନର ହୁଅଇ ଉଦୟ ॥

ସେ ବିଦ୍ୟାଜ୍ଞାନର ଉଦୟେ । ଅଜ୍ଞାନ ଯା'ର ନାଶ ହୁଏ ॥

ତା'ର ଏ ଜ୍ଞାନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି । ଭବ-ଅନ୍ଧାର ଦୂରକରି ॥

ଅଦୃଶ୍ୟ କରାଇ ପ୍ରକାଶ । ଦେଖାଏ ପ୍ରଭୁ ପରମେଶ ॥୧୬॥

ତଦ୍ବୁଦ୍ଧିଃସଦାମାନସ୍ତନ୍ନିଷାସ୍ତତ୍ପରାୟଣାଃ ।
ଗଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟପୁନରାବୃତ୍ତଂ ଜ୍ଞାନନିର୍ଧୃତକଳ୍ପଷାଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍-ଆମାନଃ (ତାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମନ ନିବେଶିତ), ତତ୍-ବୁଦ୍ଧିଃ (ତାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥିର), ତତ୍-ନିଷା (ତାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିଷା), ଜ୍ଞାନନିର୍ଧୃତକଳ୍ପଷାଃ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପାପ ଜ୍ଞାନ-ଜଳରେ ଧୋଇ ହୋଇଯାଇଛି), ତତ୍-ପରାୟଣାଃ (ସେହି ବ୍ରହ୍ମ-ପରାୟଣ ଲୋକମାନେ) ଅପୁନରାବୃତ୍ତମ୍ (ଅଣ ଲେଉଟା ସ୍ଥାନକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମ ସ୍ଥାନକୁ) ଗଚ୍ଛନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମନ		ପରମାତ୍ମାରେ ସଦା ଲୀନ	॥
ଧରମ ପରାୟଣ ନର		ଚରମ ସ୍ଥିତି ଯାହାଙ୍କର	॥
ଜ୍ଞାନର ଗଙ୍ଗାଜଳ ନେଇ		କଳି-କଳୁଷ ଧୋଇ ଦେଇ	॥
ଯାଆନ୍ତି ତହିଁ ଗଲେ ଯହିଁ		ଆଉ ଜନମ ହୁଏ ନାହିଁ	॥୧୭॥

ବିଦ୍ୟାବିନୟସମ୍ପନ୍ନେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଗବି ହସ୍ତିନି ।
ଶୁନି ଚୈବ ଶୃପାକେ ଚ ପଣ୍ଡିତାଃ ସମଦର୍ଶିନଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପଣ୍ଡିତାଃ (ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଧାରୀ ପଣ୍ଡିତମାନେ) ବିଦ୍ୟାବିନୟସମ୍ପନ୍ନେ (ବିଦ୍ୟା ବିନୟ ଯୁକ୍ତ) ବ୍ରାହ୍ମଣେ (ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପାଖରେ) ଚ (ଏବଂ) ଶୃପାକେ (ଚଣ୍ଡାଳ ମାନଙ୍କ ପାଖରେ) ଚ (ଏବଂ) ଗବି-ହସ୍ତିନି-ଶୁନି-ଏବ (ଗାଈ, ହାତୀ ଓ କୁକୁର ଇତ୍ୟାଦି ମାନଙ୍କ ପାଖରେ) ସମଦର୍ଶିନଃ (ସମାନ ଭାବ ଦେଖାଇ ଥାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ଞାନରେ ସମାୟୁକ୍ତ		ହୋଇ ଯେ ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ	॥
ସଭିଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ସମାନେ		ବିଦ୍ୟା ବିନୟଶୀଳ ଜନେ	॥
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋରୁ ହାତୀ ପାଶେ		ଯେପରି ଭାବ ପରକାଶେ	॥
ସେପରି ସମଭାବ ହୋଇ		ଶୁନି ଚଣ୍ଡାଳେ ଦେଖୁଥାଇ	॥୧୮॥

ଇହୈବ ତୈର୍ଜିତଃ ସର୍ଗୋ ଯେଷାଂ ସାମ୍ୟେ ସ୍ଥିତଂ ମନଃ ।

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷଂ ହି ସମଂ ବ୍ରହ୍ମ ତସ୍ମାଦ୍ବ୍ରହ୍ମଣି ତେ ସ୍ଥିତାଃ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର) ମନଃ (ମନ) ସାମ୍ୟେ (ସମତ୍ୱ ବୁଦ୍ଧିରେ) ସ୍ଥିତମ୍ (ରହିଥାଏ),
ତୈଃ (ସେମାନେ) ସର୍ଗଃ ଏବଂ ଏହି ସାରା ଜଗତକୁ ଜିତଃ (ଜିତି ପାରିଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍
ସଂସାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି) । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷମ୍ (ଦୋଷ ରହିତ ହୋଇ) ସମଂ ବ୍ରହ୍ମ
(ସବୁଠାରେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ସମାନ ଭାବରେ ଦେଖୁଥିବା) ତସ୍ମାତ୍ (ଯୋଗୁଁ) ତେ (ସେମାନେ)
ବ୍ରହ୍ମଣି (ବ୍ରହ୍ମ-ସଂସାରରେ) ସ୍ଥିତଃ (ରହିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାମ୍ୟ ବାଦ ହିଁ ବ୍ରହ୍ମ-ନୀତି । ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାର ସ୍ଥିତି ॥
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ରହ୍ମ-ଭାବ ଯା'ର । ସମ ଚିନ୍ତନେ ମନ ସ୍ଥିର ॥
ପରମ ଭାବେ ଭାବ ବହି । ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ସେହୁ ପାଇ ॥
ତହିଁରୁ ଜିତଲ ସେ ନର । ଜନମ ମରଣ ସଂସାର ॥୧୯॥

ନ ପ୍ରହୁଷ୍ୟତ୍ପ୍ରିୟଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ନୋଦ୍ବିଜେତ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ତାପ୍ରିୟମ୍ ।

ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧିରସମ୍ବୃତ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ ବ୍ରହ୍ମଣି ସ୍ଥିତଃ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରିୟମ୍ (ପ୍ରିୟ ଜିନିଷ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନ ପ୍ରହୁଷ୍ୟତ୍ (ଅତି ଖୁସି ନ ହୋଇ) ତ
(ଏବଂ) ଅପ୍ରିୟମ୍ (ଅପ୍ରିୟ ଜିନିଷ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନ ଉଦ୍ବିଜେତ୍ (ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ନ
ହୋଇ) ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧିଃ (ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟ) ଅସମ୍ବୃତ୍ତଃ (ମୂଢ଼ପଣକୁ ଦୂରେଇଦେଇ) ବ୍ରହ୍ମଣି
(ବ୍ରହ୍ମସଂସାରରେ) ସ୍ଥିତଃ (ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏପରି ବ୍ରହ୍ମ-ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି । ଓଁ କାରେ ଯାହାର ରହଣି ॥
ମୂଢ଼ତା ପଣ ଯା'ର ନାହିଁ । ଦୃଢ଼ ତା' ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥିର ହୋଇ ॥
ଯେବେ ସେ ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁପାଏ । କେବେ ହେଁ ପୁଲକିତ ନୋହେ ॥
ଅପ୍ରିୟେ ହେଲେ ସେ ସଂଯୋଗ । ନୋହେ ତା' ମନ ଉଦବେଗ ॥୨୦॥

ବାହ୍ୟସ୍ପର୍ଶେଷ୍ଠସକ୍ତାମ୍ ବିନ୍ଦତ୍ୟାମ୍ନି ଯତ୍ ସୁଖମ୍ ।

ସ ବ୍ରହ୍ମଯୋଗଯୁକ୍ତାମ୍ ସୁଖମକ୍ଷୟମଶ୍ନୁତେ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅସକ୍ତ-ଆତ୍ମା (ଆସକ୍ତିଶୂନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ) ବାହ୍ୟସ୍ପର୍ଶେଷ୍ଠ (ବାହ୍ୟସ୍ପର୍ଶ ମାଧ୍ୟମରେ) ଆତ୍ମା (ନିଜ ମଧ୍ୟରେ) ଯତ୍ ସୁଖମ୍ (ଯେଉଁ ସୁଖକୁ) ବିନ୍ଦତି (ପାଇଥାଏ), ସଃ (ସେ) ବ୍ରହ୍ମଯୋଗଯୁକ୍ତାମ୍ (ବ୍ରହ୍ମସମାଧିରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ) ଅକ୍ଷୟମ୍ (ଅସରନ୍ତି) ସୁଖମ୍ (ସୁଖକୁ) ଅଶ୍ନୁତେ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବାହ୍ୟ ପରଶ ସୁଖ ଭୋଗ	।	ଆସକ୍ତି ମନ କରି ତ୍ୟାଗ	॥
ନିଜ ଅନ୍ତରେ ନିଜେ ରହି	।	ସାଞ୍ଜିକ ସୁଖ ପାଏ ସେହି	॥
ହୋଇ ସେ ବ୍ରହ୍ମ-ପରାୟଣ	।	ପାଏ ତା ଠାରୁ ବହୁ ଗୁଣ	॥
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ସଂଯୋଗେ ପ୍ରାପତି	।	ଅସୀମ ସୁଖ ଅତି ପ୍ରୀତି	॥୨୧॥

ଯେ ହି ସଂସ୍ପର୍ଶଜା ଭୋଗା ଦୁଃଖଯୋନୟ ଏବ ତେ ।

ଆଦ୍ୟନ୍ତବନ୍ତଃ କୌତେୟ ନ ତେଷୁ ରମତେ ବୁଧଃ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ଯେ (ଯେଉଁ) ଭୋଗୀଃ (ସୁଖ ସବୁ) ସଂସ୍ପର୍ଶଜାଃ (ଜନ୍ମିତ ବିଷୟ ସଂସ୍ପର୍ଶରୁ ଜାତ), ତେ (ସେଗୁଡ଼ିକ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଆଦ୍ୟନ୍ତବନ୍ତଃ (ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ ଥିବାରୁ) ଦୁଃଖଯୋନୟଃ ଏବ (ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇଥାଏ) । ବୁଧଃ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ) ତେଷୁ (ତାହା ମଧ୍ୟରେ) ନ ରମତେ (ରହନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ସୁଖଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଷୟ ସଂଯୋଗ ସଂଜାତ	।	ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ କ୍ଷଣମାତ୍ର	॥
ସେ ସୁଖ ଯେବେ ଆରମ୍ଭ	।	ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ନାଶ ଯାଇ	॥
ଯାହାର ଥାଇ ଆଦି ଅନ୍ତ	।	ଦୁଃଖର କାରଣ ସେହି ତ	॥
ସେ ସୁଖ ପାଇଁ କୁନ୍ତିସୁତ !	।	ଜ୍ଞାନୀଏ ନ ବଳାନ୍ତି ଚିତ୍ତ	॥୨୨॥

ଶକ୍ନୋତୀହୈବ ଯଃ ସୋତୁଂ ପ୍ରାକ୍‌ଶରୀରବିମୋକ୍ଷଣାତ୍ ।

କାମକ୍ରୋଧୋଭବଂ ବେଗଂ ସ ଯୁକ୍ତଃ ସ ସୁଖୀ ନରଃ ॥୨୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜହ (ଏହି ସଂସାରରେ) ଯଃ (ଯିଏ) ଶରୀରବିମୋକ୍ଷଣାତ୍ (ଶରୀର ଛାଡ଼ିବା) ପ୍ରାକ୍ (ପୂର୍ବରୁ) ଏବ (ହି) କାମ-କ୍ରୋଧ-ଉଦ୍‌ଭବମ୍ (କାମ ଓ କ୍ରୋଧରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା) ବେଗମ୍ (ଆବେଗକୁ ଅର୍ଥାତ୍ କୋହକୁ) ସୋତୁମ୍ (ସହ୍ୟ କରିବାରେ) ସକ୍ନୋତି (ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥାଏ), ସଃ ନରଃ (ସେହି ମନୁଷ୍ୟ) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଗୀ), ସଃ (ସେ) ସୁଖୀ (ସୁଖୀ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମ କ୍ରୋଧରୁ ଉଦ୍‌ଭବ   ।   ଆକୁଳ ବିକଳ ସ୍ୱଭାବ   ॥
ତାହାର ବେଗ ରୋଧୁବାରେ   ।   ସକ୍ଷମ ଯିଏ ହୋଇପାରେ   ॥
ଦେହ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବେ ସେଇ   ।   ଏଇ ଜନମ କାଳେ ଥାଇ   ॥
ସହି ପାରିଲେ ରାଗ ଦୃଷ୍ଟ   ।   ସେହି ତ ଯୋଗୀ ସୁ ପୁରୁଷ   ॥୨୩॥

ଯୋଃକ୍ତଃସୁଖୋଃକ୍ତରାମାମସ୍ତଥାକ୍ତର୍ଜ୍ୟୋତିରେବ ଯଃ ।

ସ ଯୋଗୀ ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣଂ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋଽଧିଗଚ୍ଛତି ॥୨୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯେ) ଅକ୍ତଃ-ସୁଖଃ (ନିଜ ଅକ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସୁଖୀ), ଅକ୍ତଃ-ଆରାମଃ (ନିଜ ଅକ୍ତରରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ), ତଥା (ତଥା) ଯଃ (ଯେ) ଅକ୍ତର୍ଜ୍ୟୋତିଃ (ଅକ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋକିତ), ସଃ (ସେହି) ବ୍ରହ୍ମଭୂତଃ (ବ୍ରହ୍ମ ସମାଧି ସ୍ଥିତ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମ୍ ଏବ (ନିର୍ବିକ୍ତ ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ବାଣକୁ ବା ବ୍ରହ୍ମ-ଶାନ୍ତିକୁ) ଅଧିଗଚ୍ଛତି (ପାଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜ ଅକ୍ତରେ ସୁଖୀ ହୋଇ   ।   ସ୍ୱରୂପେ ଯିଏ ଘୂରୁଥାଇ   ॥
ଆତ୍ମାରେ ହୋଇ ପୁଲକିତ   ।   ଅକ୍ତର କରି ଆଲୋକିତ   ॥
ବ୍ରହ୍ମ-ସମାଧି ସ୍ଥିତ ଯେହି   ।   ତାକୁ ହିଁ ଯୋଗୀ ବୋଲି କହି   ॥
ବ୍ରହ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଯା'ର ମତି   ।   ବ୍ରହ୍ମ-ନିର୍ବାଣ ତା'ର ଗତି   ॥୨୪॥

ଲଭତେ ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମୃଷୟଃ କ୍ଷୀଣକଳ୍ମଷାଃ ।

ଛିନ୍ନଦ୍ୱୈଧା ଯତାତ୍ମନଃ ସର୍ବଭୂତହିତେ ରତାଃ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍-ଆତ୍ମାନଃ (ଯେ ନିଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ପାରିଛି), ସର୍ବଭୂତହିତେ ରତାଃ (ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ), ଛିନ୍ନଦ୍ୱୈଧାଃ (ଯାହାର ଆଶଙ୍କା ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଛି), କ୍ଷୀଣକଳ୍ମଷାଃ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପାପ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି), ରମୟଃ (ସେହିପରି ରକ୍ଷାମାନେ) ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମ୍ (ବ୍ରହ୍ମଶାନ୍ତିକୁ) ଲଭତେ (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁରି ମଙ୍ଗଳ ସାଧନେ	।	ସର୍ବଦା ରତ ଯେଉଁମାନେ	॥
ଦ୍ୱିଧା ନ ଥାଇ ଯାହାଙ୍କର	।	ପରମାତ୍ମାରେ ମନ ସ୍ଥିର	॥
ପାପ ହୋଇଛି ଯାର କ୍ଷୀଣ	।	ସେହି ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ରକ୍ଷିଗଣ	॥
ଚରମ ଶାନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ-ଗତି	।	ପରମ ଆନନ୍ଦେ ଲଭନ୍ତି	॥୨୫॥

କାମକ୍ରୋଧବିମୁକ୍ତାନାଂ ଯତୀନାଂ ଯତଚେତସାମ୍ ।

ଅଭିତୋ ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣଂ ବଞ୍ଚିତେ ବିଦିତାତ୍ମନାମ୍ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାମକ୍ରୋଧବିମୁକ୍ତାନାମ୍ (କାମନା ଓ କ୍ରୋଧରୁ ଯେ ମୁକ୍ତ), ଯତ-ଚେତସାମ୍ (ନିଜର ମନ ଯାହାର ନିଜ ଅଧିନରେ), ବିଦିତାତ୍ମନାମ୍ (ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମାତ୍ମକୁ ଭଲରୂପେ ଜାଣନ୍ତି), ଯତୀନାମ୍ (ଏହିପରି ସାଧକମାନେ) ଅଭିତଃ (ସବୁ ପ୍ରକାର ଭାବରେ) ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣମ୍ (ବ୍ରହ୍ମନିର୍ବାଣ ମଧ୍ୟରେ) ବଞ୍ଚିତେ (ଚଳପ୍ରଚଳ ହେଉଥାନ୍ତି) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ଯୋଗୀ ରଖୁ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ	।	ମନକୁ କରିଣ ସଂଯତ	॥
କାମନା କ୍ରୋଧ ବରଜିତ	।	ଇଶ୍ୱର ଧ୍ୟାନେ ଦେଇ ଟିକି	॥
ସେପରି ବ୍ରହ୍ମ-ଜ୍ଞାନୀଗଣ	।	ବ୍ରହ୍ମରେ ହୋଇଥାନ୍ତି ଲୀନ	॥
ଇହକାଳେ ବା ପରକାଳେ	।	ଶାନ୍ତି ଲଭନ୍ତି ଚିରକାଳେ	॥୨୬॥

ସ୍ଵର୍ଗୀନ୍ କୃତ୍ଵା ବହିର୍ବାହ୍ୟାଂଶ୍ଚକ୍ଷୁଷ୍ଣେବାନ୍ତରେ ଭୁବୋଃ ।
ପ୍ରାଣାପାନୌ ସମୌ କୃତ୍ଵା ନାସାଭ୍ୟନ୍ତରଚାରିଣୌ ॥୨୭॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବାହ୍ୟାନ୍ (ବାହ୍ୟରେ ଥିବା) ସ୍ଵର୍ଗୀନ୍ (ସବୁ ପ୍ରକାର ସ୍ଵର୍ଗକୁ) ବହିଃ (ବାହ୍ୟରେ) ଏବ (ହିଁ)
କୃତ୍ଵା (କରି ଅର୍ଥାତ୍ ବାହ୍ୟରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ), ଚ (ଏବଂ) ଚକ୍ଷୁ (ନୟନ ଦୃଷ୍ଟିକୁ) ଭୁବୋଃ
(ଭୂଲତା ଦୁଇଟିର) ଅନ୍ତରେ (ମଧ୍ୟଭାଗରେ ରଖି), ନାସାଭ୍ୟନ୍ତରଚାରିଣୌ (ନାସିକା
ମଧ୍ୟଦେଇ ଯା ଆସ କରୁଥିବା) ପ୍ରାଣ-ଅପାନୌ (ନିଃଶ୍ଵାସ ଏବଂ ପ୍ରଶ୍ଵାସକୁ) ସମୌ
(ସମାନ) କୃତ୍ଵା (କରି ଅର୍ଥାତ୍ ସମାନ ଭାବେ ନେଇ ତଥା ସମାନ ଭାବେ ଛାଡ଼ି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବାହ୍ୟରେ ଯେତେ ଯାହା କିଛି । ମନରୁ ସବୁଦେଇ ପୋଛି ॥
ଭୂଲତା ମଧ୍ୟେ ଚକ୍ଷୁ ଫେଇ । ନାସିକା ଅଗ୍ରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ॥
ପ୍ରାଣବାୟୁକୁ ଦେହେ ନେଇ । ଅପାନେ ସମାନ ପ୍ରବାହି ॥
ପ୍ରାଣ ପ୍ରବାହି ନାସା ଦେଇ । ଟିକି ନିବେଶି ଯେହୁ ଧାୟି ॥୨୭॥

.....ପରବଞ୍ଚି ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଯତେନ୍ଦ୍ରିୟମନୋବୁଦ୍ଧିର୍ମୁନିର୍ମୋକ୍ଷପରାୟଣଃ ।
ବିଗତେଚ୍ଛାଭୟକ୍ରୋଧୋ ଯଃ ସଦା ମୁକ୍ତ ଏବ ସଃ ॥୨୮॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ମନଃ-ବୁଦ୍ଧିଃ (ଯାହାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ନିଜର ବଶୀଭୂତ), ବିଗତ-
ଇଚ୍ଛା-ଭୟ-କ୍ରୋଧ (ଯାହାର ଇଚ୍ଛା, ଭୟ ଓ କ୍ରୋଧ ଅପସରି ଯାଇଛି), ଯଃ (ଯିଏ)
ମୋକ୍ଷପରାୟଣଃ (ସଂସାରର କର୍ମ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ), ସଃ ମୁନିଃ
(ସେହି ଦୃଢ଼ମନା ଲୋକ) ସଦା (ସବୁବେଳେ) ମୁକ୍ତଃ ଏବ (ବିମୁକ୍ତ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୁଦ୍ଧି ଓ ମନ କରି ଜୟ । ବୋଲାଏ ଯେହୁ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ॥
କାମନା-ଆଶା ଭୟ କ୍ରୋଧ । ହୃଦୟେ କରି ଅବରୋଧ ॥
ପରମାତ୍ମାରେ ଦେଇ ଧ୍ୟାନ । ହୁଏ ଯେ ମୋକ୍ଷ ପରାୟଣ ॥
ସେହି ସାଧକ ମହାଯତୀ । ସଂସାରୁ ଲଭଇ ମୁକତି ॥୨୮॥

ଭୋକ୍ତାରଂ ଯଜ୍ଞତପସାଂ ସର୍ବଲୋକମହେଶ୍ୱରମ୍ ।
ସୁହୃଦଂ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ମାଂ ଶାନ୍ତିମୁଚ୍ଛତି ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାମ୍ (ମୋତେ) ଯଜ୍ଞତପସାମ୍ (ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞ ଏବଂ ତପାଦି କର୍ମର) ଭୋକ୍ତାରମ୍ (ଭୋଗକାରୀ), ସର୍ବଲୋକମହେଶ୍ୱରମ୍ (ସବୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ମହାପ୍ରଭୁ), ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ସୁହୃଦମ୍ (ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି) ଜ୍ଞାତ୍ୱା (ଜାଣି ପାରି) ଶାନ୍ତିମ୍ (ଶାନ୍ତି) ରକ୍ଷତି (ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ ଜଗତେ କିଂ ହୋଇ । ମହା ଈଶ୍ୱର ନାମ ବହି ॥
ଯେତେ ତପସ୍ୟା ଦାନ ଯାଗ । ସବୁ ମୁଁ କରେ ଉପଭୋଗ ॥
ସବୁ ପ୍ରାଣୀର ମୁଁ ରକ୍ଷକ । ପରମ ମଙ୍ଗଳ କାରକ ॥
ଏ କଥା ଯେହୁ ଜାଣିଥାଇ । ଶାନ୍ତି ମୁକତି ସେ ଲଭଇ ॥୨୯॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମଭଗବଦ୍ଘୀତାସୁପନିଷସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗୋ
ନାମ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥ —

ଅଥ ସଞ୍ଜୋଃଧ୍ୟାୟଃ

ଆତ୍ମସଂଯମ ଯୋଗ

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଅନାଶ୍ରିତଃ କର୍ମଫଳଂ କାର୍ଯ୍ୟଂ କର୍ମ କରୋତି ଯଃ ।

ସ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଚ ଯୋଗୀ ଚ ନ ନିରଗ୍ନିର୍ନିଚାକ୍ରିୟଃ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) କର୍ମଫଳମ୍ (କର୍ମଫଳରେ) ଅନାଶ୍ରିତଃ (ଆଶ୍ରିତ ନହୋଇ) କାର୍ଯ୍ୟଂ କର୍ମ (କାମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ) କରୋତି (କରେ), ସଃ (ସେ ହିଁ) ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ସନ୍ନ୍ୟାସୀ) ଚ (ଏବଂ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ), ନ ନିଃ-ଅଗ୍ନିଃ (ହୋମ କର୍ମାଦି ତ୍ୟାଗୀ ନୁହେଁ) ନ ଚ-ଅକ୍ରିୟଃ (କିଂବା କର୍ମ-କ୍ରିୟା ତ୍ୟକ୍ତ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାହିଁରେ ନକରି ଭରସା । ଛାଡ଼ି ସକଳ ମୋହ ଆଶା ॥
ଯଥା କର୍ମେ ଯେ ଥାଏ ଲାଗି । ତାକୁ କହିବା ବଇରାଗୀ ॥
କେବଳ କର୍ମରୁ ଓହରି । ଯାଗ ହୋମାଦି ତ୍ୟାଗକରି ॥
ବକ ଧ୍ୟାନରେ ଗଲେ ମଜି । ବାବାଜୀ ନୁହେଁ ସେତ ପାଜି ॥୧॥
ଯଂ ସନ୍ନ୍ୟାସମିତି ପ୍ରାହ୍ମର୍ଯୋଗଂ ତଂ ବିଦ୍ଧି ପାଣ୍ଡବ ।
ନ ହ୍ୟସନ୍ୟସ୍ତସଂକ୍ଷେପା ଯୋଗୀ ଭବତି କଶ୍ଚନ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାଣ୍ଡବ ! (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯମ୍ (ଯାହାକୁ) ସନ୍ନ୍ୟାସମ୍-ଇତି (ତ୍ୟାଗ ବୋଲି) ପ୍ରାହ୍ମ (କୁହନ୍ତି), ତମ୍ (ତାହାକୁ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) । ସକ୍ଷେପଃ (କାମ-ଯୁକ୍ତ ସଂକ୍ଷେପ ସମୂହ) ଅସନ୍ୟସ୍ତ (ନ ଛାଡ଼ିଲେ) କଶ୍ଚନ (କେହି ବି) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ନ ଭବତି (ହୋଇ ନ ପାରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାର ସୁଖ-ଦୁଃଖ ଭୋଗ । ତ୍ୟାଗରୁ ଜାତ ବଇରାଗ ॥
ଆତ୍ମ ସଂଯମ ଯୋଗ ଯାହା । ସନ୍ନ୍ୟାସ ବୋଲି ଜାଣ ତାହା ॥
ଯେତେ କାମନା ବିକଳପ । ନ ଛାଡ଼ି ମନୁ ସଂକଳପ ॥
ସେହି ପୁରୁଷ ଅରଜୁନ ! । ନୁହଇ ଯୋଗୀ କଦାଚନ ॥୨॥

ଆରୁରୁକ୍ଷୋର୍ମୁନେର୍ଯୋଗଂ କର୍ମ କାରଣମୁଚ୍ୟତେ ।
ଯୋଗାରୁଡ଼ଢ୍ୟ ଡସୈବ ଶମଃ କାରଣମୁଚ୍ୟତେ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆରୁରୁକ୍ଷୋଃ (ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥାରେ) ମୁନେଃ (ମନସ୍ତ କରୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟର) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗାଭ୍ୟାସକୁ) କର୍ମ କାରଣମ୍ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମର — କାରଣ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) । ଡସ୍ୟ-ଏବ (ସେହିପରି) ଯୋଗାରୁଡ଼ଢ୍ୟ (ଯୋଗାସ୍ଥିତ ମନୁଷ୍ୟର) ଶମଃ (ତ୍ୟାଗ ହିଁ) କାରଣମ୍ (କାରଣ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଶା ରହିତେ କର୍ମ ସିଦ୍ଧି । ଜାଣିବା ଏହୁ ଯୋଗ ବିଧି ॥
ଏହି ସଦିଚ୍ଛା ମନେ ବହି । ଯୋଗର ହେତୁ ବୋଲି କହି ॥
ସେ ଯୋଗୀ ଲଭଇ ପ୍ରଶାନ୍ତି । ଯହିଁରେ ହୁଏ ତପ୍ ପ୍ରାପ୍ତି ॥
ବର୍ଜିତ କାମ ସଂକଳପ । ପରମ କଲ୍ୟାଣ ବାଚକ ॥୩॥

ଯଦା ହି ନେହିୟାର୍ଥେଷୁ ନ କର୍ମସ୍ମନ୍ନୁଷଜ୍ଜତେ ।
ସର୍ବସଂକଳ୍ପସନ୍ନାସୀ ଯୋଗାରୁଡ଼ଢ୍ୟଦୋଚ୍ୟତେ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ହି (ହିଁ) ସର୍ବସଂକଳ୍ପସନ୍ନାସୀ (ସବୁ କାମ-ସଙ୍କଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ନେହିୟାର୍ଥେଷୁ ନ (ନେହିୟ ଭୋଗରେ ନୁହେଁ), କର୍ମସୁ (ବା, ସକାମ କର୍ମରେ) ନ ଅନୁଷଜ୍ଜତେ (ଆସକ୍ତ ହୁଏନାହିଁ), ଡଦା (ସେତେବେଳେ) ଯୋଗାରୁଡ଼ଃ (ଯୋଗାସୀନ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇହିୟ ସୁଖରୁ ସମୂହ । ଯେବେ ତୁଟଇ ମାୟା ମୋହ ॥
ନ ରଖି ମନରେ ଆସକ୍ତି । ଯେବେ କର୍ମରେ ଅନୁରକ୍ତି ॥
ସକଳ ଆଶା ପରିତ୍ୟକ୍ତ । କାମ ସଂକଳ୍ପ ବରଜିତ ॥
ଏପରି ଭାବେ ଥିଲେ ରହି । ତାହାକୁ ଯୋଗାରୁଡ଼ କହି ॥୪॥

ଉଦ୍ଧରେଦାତ୍ମନାତ୍ମନଂ ନାତ୍ମାନମବସାଦୟେତ୍ ।
ଆତ୍ମେବ ହ୍ୟାତ୍ମନୋ ବନ୍ଧୁରାତ୍ମେବ ରିପୁରାତ୍ମନଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆତ୍ମନା (ନିଜଦ୍ୱାରା) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ଉଦ୍ଧରେତ୍ (ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଉଚିତ୍),
ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ନ-ଅବସାଦୟେତ୍ (ତଳେ ପକେଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ), ଆତ୍ମା
(ନିଜେ) ଏବ (ହିଁ) ହିଁ (କେବଳ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ବନ୍ଧୁଃ (ବନ୍ଧୁ), ଆତ୍ମା (ନିଜେ)
ଏବ (ହିଁ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ରିପୁଃ (ଶତ୍ରୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜେ ହିଁ ନିଜକୁ ଉଦ୍ଧରି । ସଂସାର-ସିନ୍ଧୁ ହୁଅ ପାରି ॥
ମନରେ ରଖି ମୋହ ପ୍ରୀତି । ନ କର ନିଜ ଅଧୋଗତି ॥
ଆତ୍ମାରେ ହୋଇଲେ ବିହାର । ନିଜର ନିଜେ ସହଚର ॥
ସ୍ୱରୂପେ ନ ଲଗାଇ ଡୋରି । ନିଜେ ହିଁ ନିଜର ବଇରୀ ॥୫॥

ବନ୍ଧୁରାତ୍ମାତ୍ମନସ୍ତସ୍ୟ ଯେନାତ୍ମେବାତ୍ମନା ଜିତଃ ।
ଅନାତ୍ମନସ୍ତୁ ଶତ୍ରୁତ୍ୱେ ବଞ୍ଚିତାତ୍ମେବ ଶତ୍ରୁବତ୍ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେନ (ଯିଏ) ଆତ୍ମନା (ନିଜ ଦ୍ୱାରା) ଆତ୍ମାଜିତଃ (ନିଜକୁ ଜିଣି ପାରିଛି), ତସ୍ୟ
(ତାହାର) ଆତ୍ମା-ଏବ (ନିଜ ଅନ୍ତର ହିଁ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ବନ୍ଧୁଃ (ମିତ୍ର), ତୁ (କିନ୍ତୁ)
ଅନାତ୍ମନଃ (ନିଜକୁ ନ ଜାଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ଆତ୍ମା-ଏବ (ନିଜେ ନିଜର ହିଁ) ଶତ୍ରୁଞ୍ଚେ
(ଶତ୍ରୁତାରେ) ବଞ୍ଚିତେ (ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜ ମନକୁ ଆଇତେଇ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯେହୁ ଜିଣିଥାଇ ॥
ଆତ୍ମବଶରୁ ତାର ମନ । ନିଜର ହୁଏ ବନ୍ଧୁଜନ ॥
ଅଣ ଆୟତେ ଯେବେ ଥାଏ । ମାୟା ମୋହର ପଛେ ଧାଏଁ ॥
ଯେବେ ଅହଂତ୍ୱ ଭାବ ଥାଏ । ନିଜେ ହିଁ ନିଜ ଶତ୍ରୁ ହୁଏ ॥୬॥

ଜିତାତ୍ମନଃ ପ୍ରଶାନ୍ତସ୍ୟ ପରମାତ୍ମା ସମାହିତଃ ।

ଶୀତୋଷ୍ଣସୁଖଦୁଃଖେଷୁ ତଥା ମାନାପମାନୟୋଃ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜିତାତ୍ମନଃ (ଆତ୍ମାଜିତ) ଶୀତ-ଉଷ୍ଣ (ଶୀତ ଓ ଉଷ୍ଣରେ) ସୁଖଦୁଃଖେଷୁ (ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖରେ)
ତଥା (ତଥା) ମାନ-ଅପମାନୟୋଃ (ମାନ ଏବଂ ଅପମାନରେ) ପ୍ରଶାନ୍ତସ୍ୟ (ପ୍ରଶାନ୍ତ
ଭାବଧାରୀ) ପରମାତ୍ମା (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସହ) ସମାହିତଃ (ମିଶି ଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୀତ ହେଉ ବା ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହେଉ । ଦୁଃଖ ଥାଉ ବା ସୁଖ ଥାଉ ॥

କି ଅବା ମାନ ଅପମାନେ । ସୁଦିନେ ଅବା ଦୁରୁଦିନେ ॥

ଶାନ୍ତ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଭାବଧାରୀ । ନିଜ ମନକୁ ଜୟ କରି ॥

ଅଶ-ବିକାର ଭାବେ ଥାଇ । ପରମାତ୍ମାକୁ ଥାଏ ପାଇ ॥୭॥

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନତୃପ୍ତାତ୍ମା କୃତସ୍ଥୋ ବିଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ ।

ଯୁକ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତେ ଯୋଗୀ ସମଲୋଷାଶ୍ଳକ୍ଷୀନଃ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନତୃପ୍ତାତ୍ମା (ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନରେ ତୃପ୍ତ) କୃତସ୍ଥଃ (ଲୌହକୃତ ପରି ସମ ଭାବାପନ୍ନ),
ବିଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଜୟ କରିଥିବା), ସମଲୋଷାଶ୍ଳକ୍ଷୀନଃ (ଚେକା, ପଥର ଓ
ସୁନାକୁ ସମାନ ଦେଖୁଥିବା) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ) ଯୁକ୍ତ (ଯୋଗଯୁକ୍ତ) ଇତି-
ନ୍ଦ୍ରିୟତେ (ବୋଲି କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଶେଷ ଭାବେ କର୍ମଜ୍ଞାନେ । ସନ୍ତୋଷ ଯିଏ ନିଜ ମନେ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜୟ କରି ଯିଏ । ଅଭିନ୍ନ ଲୌହ କୃତ ପ୍ରାୟେ ॥

ସମତ୍ୱ ଯୋଗେ ହୋଇ ଯୁକ୍ତ । ଯୋଗୀ ବୋଲି ସେ ପରିଚିତ ॥

ମୃକ୍ଷିକା ପଥର ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ତା'ପକ୍ଷେ ସବୁ ହିଁ ସମାନ ॥୮॥

ସୁହୃଦ୍ବିତ୍ରାୟୁଦାସୀନମଧସ୍ତଦ୍ଦେଷ୍ୟବନ୍ଧୁଷୁ ।
ସାଧୁଷ୍ପତି ଚ ପାପେଷୁ ସମବୁଦ୍ଧିର୍ବିଶିଷ୍ୟତେ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସୁହୃଦ୍ (ସ୍ୱଜନ), ମିତ୍ର (ବନ୍ଧୁ), ଅରି (ଶତ୍ରୁ), ଉଦାସୀନ (ଉଦାସୀ), ମଧସ୍ତ (ମଧସ୍ଥି),
ଦେଷ୍ୟବନ୍ଧୁଷୁ (ହିଂସ୍ରକ ବନ୍ଧୁଠାରେ) ସାଧୁଷ୍ପତି-ଅପି (ସାଧୁଠାରେ ମଧ୍ୟ) ଚ (ଏବଂ)
ପାପେଷୁ (ପାପୀଠାରେ) ସମବୁଦ୍ଧିଃ (ସମାନ ବୁଦ୍ଧି ରଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ବିଶିଷ୍ୟତେ
(ବିଶିଷ୍ଟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମୀୟ ସଂଗାତ ପାଖରେ । ହିଂସ୍ରକ ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ॥
ଉଦାସ ମନା ବନ୍ଧୁ ପାଶେ । ମଧସ୍ଥି ଭାବ ଯେ ପ୍ରକାଶେ ॥
ଧାର୍ମିକ ସାଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ । ଦୁଷ୍ଟ-ଦୁରାତ୍ମା ପାପୀ ସାଥେ ॥
ସଭିକ୍ତ ସମ ସମ୍ପାନ । ଯେ କରେ ସେ ଅଟେ ମହାନ ॥୯॥

ଯୋଗୀ ଯୁଞ୍ଜୀତ ସତତମାତ୍ମନଂ ରହସି ସ୍ଥିତଃ ।
ଏକାକୀ ଯତଚିତ୍ତାତ୍ମା ନିରାଶୀରପରିଗ୍ରହଃ ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିରାଶୀଃ (ନିରାଶୀ), ଅପରିଗ୍ରହଃ (ଭୋଗ ସଂଗ୍ରହ ନକରୁଥିବା), ଯତଚିତ୍ତାତ୍ମା (ଦେହ
ଓ ମନକୁ ବଶ କରିଥିବା) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ଏକାକୀ (ଏକାକୀ) ରହସି (ଏକାନ୍ତ
ସ୍ଥାନରେ) ସ୍ଥିତଃ (ରହି) ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ)
ଯୁଞ୍ଜୀତ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଶା-ଭରସା ମୋହ-ତ୍ୟାଗୀ । ଆତ୍ମ ସଂଯମୀ କର୍ମଯୋଗୀ ॥
ସଯୋଗ ଦରବ ସମୂହ । କିଛି ବି ନକରି ସଂଗ୍ରହ ॥
ଏକାନ୍ତ ପରିବେଶେ ଥାଇ । ଏକାକୀ ପରମେଶ ଧ୍ୟାୟି ॥
ଏକାଗ୍ର ମନେ ନିରନ୍ତର । ପରମ ଚିନ୍ତନେ ବିଭୋର ॥୧୦॥

ଶୁଚୌ ଦେଶେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ୟ ସ୍ଥିରମାସନମାତ୍ମନଃ ।

ନାତ୍ୟୁଚ୍ଛିତଂ ନାତିନୀଚଂ ଚୈଳାଜିନକୁଶୋଽରମ୍ ॥୧୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନ-ଅତି-ଉଚ୍ଛିତମ୍ (ଅତି ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ନଥିବା), ନ-ଅତି-ନୀଚମ୍ (ଅତି ନୀଚ ହୋଇ ନଥିବା), ଶୁଚୌ ଦେଶେ (ନିର୍ମଳ ସ୍ଥାନରେ), ଚୈଳାଜିନ (ମୃଗଚର୍ମ ଓ ବସ୍ତ୍ର), କୁଶ (କୁଶ ଚଢ଼ାଇ) ଉଠିବି (ବିଛାଇ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ଆସନମ୍ (ଆସନକୁ) ସ୍ଥିରମ୍ (ଦୃଢ଼) ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ୟ (ସ୍ଥାପନ କରି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିର୍ମଳ ଶୁଦ୍ଧ ପୃତ ଭୂଇଁ । ଅତି ଉଚ୍ଚ ବା ନୀଚ ନୋହି ॥
ସେ ଭୂମି ଉପରେ ବିଛାଇ । କୁଶରେ ନିର୍ମିତ ଚଟାଇ ॥
ମୃଗ ଚର୍ମକୁ ତହିଁପରେ । ପକାଇ ବସ୍ତ୍ର ସହିତରେ ॥
ଏପରି ସୁଦୃଢ଼ ଆସନ । ନିଜର କରିବ ସ୍ଥାପନ ॥୧୧॥

.....ପରବଂଶୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ତତ୍ତେକାଗ୍ରଂ ମନଃ କୃତ୍ୱା ଯତଚିତ୍ତଂ ଲକ୍ଷ୍ମିକ୍ରିୟଃ ।

ଉପବିଶ୍ୟାସନେ ଯୁଞ୍ଜ୍ୟାଦ୍ ଯୋଗମାତ୍ମବିଶୁଦ୍ଧୟେ ॥୧୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ତ୍ୱ (ସେହି) ଆସନେ (ଆସନରେ) ଉପବିଶ୍ୟ (ବସି ରହି), ଯତଚିତ୍ତଂ-ଲକ୍ଷ୍ମି କ୍ରିୟଃ (ମନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମି କ୍ରିୟାକୁ ବଶ କରି), ମନଃ (ମନ) ଏକାଗ୍ରମ୍ (ଏକାନ୍ତ) କୃତ୍ୱା (କରି), ଆତ୍ମବିଶୁଦ୍ଧୟେ (ଶୁଦ୍ଧମନ ପାଇଁ) ଯୋଗଂ ଯୁଞ୍ଜ୍ୟାଦ୍ (ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ଆସନ ପରେ ବସି । ଏକାଗ୍ର ମନ ପରକାଶି ॥
ଲକ୍ଷ୍ମି ବିଷୟ ସହିତ । ଚିତ୍ତକୁ କରିଣ ଆୟ ॥
ନିର୍ମଳ ମନ ବୁଦ୍ଧି ନେଇ । ଅନ୍ତଃ କରଣ ଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ॥
ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି ଯୋଗଧାନେ । ଲାଗି ରହିଥା ନିତି ଦିନେ ॥୧୨॥

ସମଂ କାୟଶିରୋଗ୍ରୀବଂ ଧାରୟନ୍ନଚଳଂ ସ୍ଥିରଃ ।

ସମ୍ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ନାସିକାଗ୍ରଂ ସ୍ଵଂ ଦିଶିଷ୍ଠାନବଲୋକୟନ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାୟଶିରୋଗ୍ରୀବମ୍ (ଦେହ, ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗଳାକୁ) ଅଚଳମ୍ (ନ ହଲେଇ), ସମମ୍ (ସିଧା) ଧାରୟନ୍ (ରଖି), ଚ (ଏବଂ) ଦିଶଃ (ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ) ଅନବଲୋକୟନ୍ (ନଚାହିଁ) ସ୍ଵମ୍ (ନିଜର) ନାସିକାଗ୍ରମ୍ (ନାକର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ) ସମ୍ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ (ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ) ସ୍ଥିରଃ (ସ୍ଥିର ହୁଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶରୀର ଶିର ଗଳା ଭାଗେ । ସମ ସଳଖି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଦିଗେ ॥
ନାସିକା ଶିଖରେ ନିଜର । ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବ ନିରନ୍ତର ॥
ନ ଦେଖୁ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଦିଗ । ନ କରି ମନ ଉଦବେଗ ॥
ନିଷ୍କଳ କାୟ ସ୍ଥିର ଧୃତି । ଧାରଣେ ହୁଏ ଯୋଗେ ସ୍ଥିତି ॥୧୩॥

ପ୍ରଶାନ୍ତାତ୍ମା ବିଗତଭୀର୍ବ୍ରହ୍ମଚାରିବ୍ରତେ ସ୍ଥିତଃ ।

ମନଃ ସଂଯମ୍ୟ ମଚିଂ । ଯୁକ୍ତ ଆସୀତ ମୟରଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ରହ୍ମଚାରିବ୍ରତେ (ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମରେ) ସ୍ଥିତଃ (ରହିଥିବା) ପ୍ରଶାନ୍ତାତ୍ମା (ଶାନ୍ତ ସ୍ଵଭାବ ଧାରୀ) ବିଗତଭୀଃ (ଭୟ ଛଡ଼ା ହୋଇ) ମନଃ (ମନ) ସଂଯମ୍ୟ (ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି) ମଚିଂ (ମୋ ହୃଦୟ ସହିତ) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ) ମତ୍-ପରଃ (ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ) ଆସୀତ୍ (ବସିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶାନ୍ତ ସ୍ଵଭାବ ମନ ଦେହୀ । ଯାହାର ଡର ଭୟ ନାହିଁ ॥
ନିଜକୁ କରିଣ ସଂଯତ । ପାଳିଣ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ବ୍ରତ ॥
ଆତ୍ମ ସଂଯମୀ ଦୃଢ଼ାତ୍ମତେ । ମୋର ଚିନ୍ତନେ ଦେଇ ଚିଂ ॥
ହୋଇ ମୋ ଭକ୍ତି ପରାୟଣ । ବସି ଧ୍ୟାନି ପ୍ରତି କ୍ଷଣ ॥୧୪॥

ଯୁଞ୍ଜନେବଂ ସଦାତ୍ମାନଂ ଯୋଗୀ ନିୟତମାନସଃ ।
ଶାନ୍ତିଂ ନିର୍ବାଣପରମାଂ ମତ୍ସଂସ୍ଥାମଧୁଗଚ୍ଛତି ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିୟତମାନସଃ (ମନକୁ ବଶୀଭୂତ କରିଥିବା) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ସଦା (ସବୁବେଳେ)
ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ମତ୍-ସଂସ୍ଥାମ୍ (ମୋ ପାଖରେ ସ୍ଥିର)
ଯୁଞ୍ଜନ୍ (ନିବେଶ କରି) ନିର୍ବାଣପରମାମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ବାଣ) ଶାନ୍ତିମ୍ (ଶାନ୍ତିକୁ)
ଅଧୁଗଚ୍ଛତି (ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହୃଦୟ ମନ ଯାର ବଶ । ସେ ଯୋଗୀ ନିୟତ-ମାନସ ॥
ସଦା ସର୍ବଦା ନିଜେ ସେଇ । ଆତ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଲାଗିଥାଇ ॥
ଏପରି ଯା'ର ଦୃଢ଼ ସ୍ଥିତି । ଲଭଇ ସେହୁ ଦିବ୍ୟ ଶାନ୍ତି ॥
ଚରମ-ନିର୍ବାଣ ଶରଣ । ପରମ ଗତିର କାରଣ ॥୧୫॥

ନାତ୍ୟଗ୍ନତସ୍ତୁ ଯୋଗୋଽସ୍ତି ନ ଚୈକାନ୍ତମନଶ୍ଚତଃ ।
ନ ଚାତିସ୍ଵପ୍ନଶୀଳସ୍ୟ ଜାଗ୍ରତୋ ନୈବ ଚାର୍ଜୁନ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଅତି (ଅଧିକ) ଅଗ୍ନତଃ (ଖାଉଥିବା ଲୋକର) ନ,
ଚ-ଏକାନ୍ତମ୍-ଅନଶ୍ଚତଃ (କିମ୍ବା ପୁରାପୁରି ଅନାହାର ବ୍ୟକ୍ତିର) ନ, ଚ-ଅତି-ସ୍ଵପ୍ନଶୀଳସ୍ୟ
(କିମ୍ବା ଅତି ଶୋଇ ରହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର) ନ, ଚ ଜାଗ୍ରତଃ ଏବ (କିମ୍ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାଗି ରହୁଥିବା
ଲୋକର) ଯୋଗଃ (ଯୋଗ) ନ ଅସ୍ତି (ସିଦ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଖାଇବା ପାଇଁ ରଙ୍ଗ ହୋଇ । ମାତ୍ରା ଅଧିକ ଯେବେ ଖାଇ ॥
କି ଅବା ନ କରି ଭୋଜନ । ଯୋଗର ନ ହୁଏ ସାଧନ ॥
ଅଳସ ଭାବ ଦେହେ ବହି । ଅଧିକ କାଳ ଶୋଇ ରହି ॥
ନତୁବା ରହି ଉଜାଗର । ଯୋଗରେ ସିଦ୍ଧି ନୁହେଁ ତା'ର ॥୧୬॥

ଯୁକ୍ତାହାରବିହାରସ୍ୟ ଯୁକ୍ତଚେଷ୍ଟସ୍ୟ କର୍ମସୁ ।

ଯୁକ୍ତସ୍ୱପ୍ନାବବୋଧସ୍ୟ ଯୋଗୋ ଭବତି ଦୁଃଖହା ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୁକ୍ତାହାରବିହାରସ୍ୟ (ଯଥା ଉଚିତ୍ ଖାଉଥିବା ବୁଲୁଥିବା ଲୋକର) କର୍ମସୁ (କର୍ମରେ)
ଯୁକ୍ତଚେଷ୍ଟସ୍ୟ (ଯଥା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଲୋକର) ଯୁକ୍ତସ୍ୱପ୍ନାବବୋଧସ୍ୟ (ଯଥା ଉଚିତ୍
ଶୋଉଥିବା ଏବଂ ଚେଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟର) ଯୋଗଃ (ଯୋଗସାଧନା) ଦୁଃଖହା (ଦୁଃଖ
ନିବାରକ) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆହାର କରି ଉପଯୁକ୍ତ । ବିନୋଦେ ବିହରିଣ ଚିଠି ॥

ଉଦ୍ୟମେ ହୋଇ ଯତ୍ନଶୀଳ । କରମେ ରଖୁ କଉଶଳ ॥

ଶୟନ କରି ସମୁଚିତ । ଯଥା ସମୟ ଜାଗରିତ ॥

ଏସବୁ ଗୁଣକୁ ଆଦରି । ଯୋଗ ହୁଅଇ ଦୁଃଖହାରୀ ॥୧୭॥

ଯଦା ବିନିୟତଂ ଚିଠିମାତ୍ମନୋବାବତିଷ୍ଠତେ ।

ନିଃସ୍ୱହଃ ସର୍ବକାମେଭ୍ୟା ଯୁକ୍ତ ଇତ୍ୟୁଚ୍ୟତେ ତଦା ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିନିୟତମ୍ (ବଶୀଭୂତ) ଚିଠିମ୍ (ଚିଠି) ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ଆତ୍ମନି (ନିଜର
ସ୍ୱରୂପରେ) ଏବଂ (କେବଳ) ଅବତିଷ୍ଠତେ (ରହିଥାଏ), ସର୍ବକାମେଭ୍ୟଃ (ସମସ୍ତ
କାମନାରୁ) ନିଃସ୍ୱହଃ (ସ୍ୱହାହୀନ ହୋଇ ଯାଏ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଗୀ)
ଭବତି (ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୁ ମନ ନିଜର ଆୟତ । ଚୈତନ୍ୟ କରି ବଶୀଭୂତ ॥

ହୃଦୟ ଚେତନା କବଳେ । ସ୍ୱରୂପେ ଥୟ ଯେତେବେଳେ ॥

ସେକାଳେ ସମସ୍ତ ଲାଳସା । ସୁଖ ଭୋଗରୁ ତୁଟେ ଆଶା ॥

ପଦାର୍ଥ-ବାସନା-ରହିତ । ହେଲେ କହିବା ଯୋଗଯୁକ୍ତ ॥୧୮॥

ଯଥା ଦୀପୋ ନିବାତସ୍ତୋ ନେଜାତେ ସୋପମା ସ୍ମୃତା ।
ଯୋଗୀନୋ ଯତଚିତ୍ତଂ ସ୍ୟ ଯୁଞ୍ଜତୋ ଯୋଗମାତ୍ମନଃ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିବାତସ୍ତଃ (ସ୍ଥିର ବାୟୁରେ) ଦୀପଃ (ପ୍ରଦୀପ ଶିଖା) ଯଥା (ଯେପରି) ନ-ଜ୍ଞାତେ (ହଲେ ନାହିଁ), ଯୁଞ୍ଜତଃ (ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥିବା) ଯତଚିତ୍ତଂ ସ୍ୟ (ସଂଯତ-ଚିତ୍ତ) ଯୋଗୀନଃ (ଯୋଗୀମାନଙ୍କର) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର ହୃଦୟ) ସା (ସେହି) ଉପମା (ପରି) ସ୍ମୃତା (ମନେ କରାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୀର ପବନ ସ୍ଥିର ହେଲେ । ପ୍ରଦୀପ ଶିଖା ନ ଦୋହଲେ ॥
ଏହି ଉପମା ଦୀପ ଶିଖା । ଆତ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଦିଏ ଶିକ୍ଷା ॥
ଚିତ୍ତ ଚିତ୍ତ ଦୀପ-ପ୍ରାୟ । ପବନେ ହୁଅଇ ଅଥୟ ॥
ସଂଯମୀ ଯୋଗୀ ଶିଖା ତୁଲ୍ୟ । କେବେ ନ ହୁଏ ହଲ-ଚଳ ॥୧୯॥

ଯତ୍ରୋପରମତେ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଯୋଗସେବୟା ।
ଯତ୍ର ଚୈବାତ୍ମନାତ୍ମନଂ ପଶ୍ୟନ୍ନାତ୍ମନି ତୁଷ୍ୟତି ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗସେବୟା (ଯୋଗାଭ୍ୟାସ ଦ୍ଵାରା) ନିରୁଦ୍ଧଂ (ଅବରୁଦ୍ଧ) ଚିତ୍ତଂ (ଚିତ୍ତ) ଯତ୍ର (ଯେଉଁଠାରେ) ଉପରମତେ (ଉପରତ ହୋଇଥାଏ), ଚ (ଏବଂ) ଯତ୍ର (ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ) ଆତ୍ମନା (ନିଜଦ୍ଵାରା) ଆତ୍ମାନଂ (ନିଜକୁ) ପଶ୍ୟନ୍ (ଦେଖି) ଆତ୍ମନି ଏବ (କେବଳ ନିଜଠାରେ) ତୁଷ୍ୟତି (ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକାନ୍ତ ଯୋଗ ଧ୍ୟାନ ବଳେ । ସମସ୍ତ କାମନା ମଉଳେ ॥
ଆତ୍ମ-ଆଳୟେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ । ଆତ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଘୃରୁଥାଇ ॥
ନିଜେ ହିଁ ନିଜକୁ ନିରେଖି । ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଯେବେ ସୁଖୀ ॥
ତେବେ ସେ ପରମାତ୍ମା ଧ୍ୟାୟି । ମହା ସନ୍ତୋଷେ ରହିଥାଇ ॥୨୦॥

ସୁଖମାତ୍ୟକ୍ତିକଂ ଯଦ୍ ବୁଦ୍ଧିଗ୍ରାହ୍ୟମତୀହିୟମ୍ ।

ବେଦଂ ଯତ୍ର ନ ଚୈବାୟଂ ସ୍ଥିତଃ କଳତି ତତ୍ତ୍ୱତଃ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ ସୁଖମ୍ (ଯେଉଁ ସୁଖ) ଆତ୍ୟକ୍ତିକମ୍ (ଅସରନ୍ତି ତଥା) ଅତୀହିୟମ୍ (ଜହିୟ ସୁଖଠାରୁ ଅତ୍ୟଧିକ), ବୁଦ୍ଧିଗ୍ରାହ୍ୟମ୍ (ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣୀୟ), ଚ (ଏବଂ) ଯତ୍ର (ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ) ସ୍ଥିତଃ (ରହି) ଅୟଂ (ଏହି ଯୋଗୀ) ତତ୍ (ତାହାକୁ) ତତ୍ତ୍ୱତଃ (ତତ୍ତ୍ୱବୃତ୍ତିରୁ) ବେଦଂ (ଜାଣେ), ଏବ (ଆଉ) ନ ଚଳତି (ବିଚଳିତ ହୁଏନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଦୃଶ୍ୟ ସୁଖ ତୁଳନାଏ		ଜହିୟ ସୁଖ କିଛି ନୁହେଁ	॥
ବୁଦ୍ଧି ଓ ଜ୍ଞାନର ପରଖ		ପରମାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମସୁଖ	॥
ଯେଉଁ ସୁଖକୁ ଜ୍ଞାନୀଗୁଣୀ		ତତ୍ତ୍ୱବୋଧରୁ ଥାଏ ଜାଣି	॥
ଅତ୍ୟକ୍ତ ସୁଖେ ହୋଇ ସ୍ଥିତ		କେବେ ନ ହୁଏ ବିଚଳିତ	॥୨୧॥

ଯଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା ତାପରଂ ଲାଭଂ ମନ୍ୟତେ ନାଧିକଂ ତତଃ ।

ଯସ୍ମିନ୍ ସ୍ଥିତୋ ନ ଦୁଃଖେନ ଗୁରୁଣାପି ବିଚାଲ୍ୟତେ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯମ୍ (ଯେଉଁ) ଲାଭଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା (ଲାଭ ପାଇ) ତତଃ (ତା'ଠାରୁ) ଅଧିକମ୍ (ଅଧିକ) ଅପରମ୍ (ଅନ୍ୟ କୌଣସି) ନ ମନ୍ୟତେ (ମନେ କରେ ନାହିଁ), ଚ (ଏବଂ) ଯସ୍ମିନ୍ ସ୍ଥିତଃ (ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଗଲେ) ଗୁରୁଣା ଦୁଃଖେନ (ଅତି ଦୁଃଖରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ବିଚାଲ୍ୟତେ (ବିଚଳିତ କରାଇ ପାରେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଲାଭକରି		ପାର୍ଥବ ସୁଖ ନୁହେଁ ସରି	॥
ଏଥିଁ ଅଧିକ ଶୁଭ ଲାଭ		କାହିଁରେ ନୁହଇ ସମ୍ଭବ	॥
ଯେଉଁ ଭାବରେ ସ୍ଥିତ ହୋଇ		ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ନ ବାଧଇ	॥
ଦେବ ଦୁର୍ଲଭ ଯୋଗେ ସ୍ଥିତ		ଦୁଃଖେ କି ହୁଏ ବିଚଳିତ	॥୨୨॥

ତଂ ବିଦ୍ୟାଦ୍ଦୁଃଖସଂଯୋଗବିଯୋଗଂ ଯୋଗସଂଜ୍ଞିତମ୍ ।

ସ ନିଷ୍ଠୟେନ ଯୋକ୍ତବ୍ୟା ଯୋଗୋଽନିବିର୍ଣ୍ଣିତେତସା ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୁଃଖସଂଯୋଗବିଯୋଗମ୍ (ଯେଉଁଥିରେ ଦୁଃଖ ସଂଯୋଗର ବିଯୋଗ ହୁଏ), ତମ୍ (ତାକୁ)
ଯୋଗସଂଜ୍ଞିତମ୍ (ଯୋଗର ସଂଜ୍ଞା ବୋଲି) ବିଦ୍ୟାତ୍ (ଜାଣିବା ଉଚିତ୍), ସଃ (ସେହି)
ଯୋଗମ୍ (ଧ୍ୟାନ ଯୋଗ) ଅନିବିର୍ଣ୍ଣିତେତସା (ଅଧିର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ତ ନ ହୋଇ) ନିଷ୍ଠୟେନ
(ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ) ଯୋକ୍ତବ୍ୟଃ (ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଉଚିତ୍)-

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦୁଃଖ ଭୋଗ । ସଂସାରେ ହୁଅଇ ସଂଯୋଗ ॥

ସେସବୁ ଯହିଁରେ ବିଳୀନ । ତାକୁ ହିଁ ଯୋଗ ବୋଲି ଘେନ ॥

ନିର୍ବାଣ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ ପାଇଁ । ସେହି ଯୋଗରେ ଲାଗି ରହି ॥

କେବେ ହେଁ ଅଧର୍ଯ୍ୟ ନୋହିବ । ବିଳମ୍ବେ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ଭାବ ॥୨୩॥

ସଂକ୍ଷପ୍ରଭବାନ୍‌କାମାଂସ୍ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା ସର୍ବାନଶେଷତଃ ।

ମନସୈବେନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମଂ ବିନିୟମ୍ୟ ସମନ୍ତତଃ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସକ୍ଷପ୍ରଭବାନ୍ (ସକ୍ଷରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବା) କାମାନ୍ (କାମନା ସମୂହକୁ) ଅଶେଷତଃ
(ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା (ଛାଡ଼ିଦେଇ) ମନସା (ମନ ଦ୍ଵାରା) ଏବଂ (କେବଳ)
ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମମ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହକୁ) ସମନ୍ତତଃ (ସବୁ ଦିଗରୁ) ବିନିୟମ୍ୟ (ନିବୃତ୍ତି କରି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କଞ୍ଚନା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ । କାମ-ବାସନା ଜାତ ହୋଇ ॥

ସେ ସବୁ କରିବାକୁ ତ୍ୟାଗ । ସର୍ବଦା ହୋଇଣ ସଜାଗ ॥

ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅହରହ । ସଂଯମି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହ ॥

ସବୁ ଦିଗରୁ ଆତ୍ମ ଯାତ । କାମ ସଂକ୍ଷ କରି ତ୍ୟକ୍ତ ॥୨୪॥

ଶନୈଃ ଶନୈରୁପରମେଦ୍ ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ଧୃତି ଗୃହୀତୟା ।

ଆତ୍ମସଂସ୍ଥଂ ମନଃ କୃତ୍ବା ନ କିଂଦପି ଚିନ୍ତୟେତ୍ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧୃତିଗୃହୀତୟା (ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି) ବୁଦ୍ଧ୍ୟା (ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା) ଶନୈଃ ଶନୈଃ (ଧୀରେ ଧୀରେ) ଉପରମେଦ୍ (ଉପରତ ହେବା ଉଚିତ) । ମନଃ (ମନକୁ) ଆତ୍ମସଂସ୍ଥମ୍ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରେ ଭଲ ଭାବରେ ସ୍ଥାପନ) କୃତ୍ବା (କରି) କିଂଚିତ୍ (କିଛି) ଅପି (ବି) ନ ଚିନ୍ତୟେତ୍ (ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବାହ୍ୟ ଘଟଣା ଅଘଟଣା । କିଛି ବି ନ କରି ଚିନ୍ତନ ॥

ଆତ୍ମାରେ ବିଚାର ଭାବନା । ମନରେ କରିଣ ସ୍ଥାପନା ॥

ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି । ମନରୁ ଚିନ୍ତା ପରିହରି ॥

ସାଧନ-ଶ୍ରୀଫଳ ଯୋଗରେ । ପାକଳ ହୁଏ ଧୀରେ ଧୀରେ ॥୨୫॥

ଯତୋ ଯତୋ ନିଷ୍ଠରତି ମନଃକଳମସ୍ଥିରମ୍ ।

ତତସ୍ତତୋ ନିୟମୈତଦାତ୍ମନୈବ ବଶଂ ନୟେତ୍ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅସ୍ଥିରମ୍ (ଅସ୍ଥିର) ଚକଳମ୍ (ଚକଳ) ମନଃ (ମନ) ଯତଃ ଯତଃ (ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ) ନିଷ୍ଠରତି (ବୁଲୁଥାଏ), ତତଃ ତତଃ (ସେହି ସେହିଠାରୁ) ଏତତ୍ (ଏହାକୁ) ନିୟମ୍ୟ (ନିବୃତ୍ତ କରାଇ) ଆତ୍ମନି (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ) ଏବ (ହିଁ) ବଶଂ ନୟେତ୍ (ଭଲ ଭାବରେ ନିବେଶ କରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାର-ହାଟ ବାଟ ଘାଟେ । ନାଟ ତାମସା ଯେତେ ଯୁଟେ ॥

ଚକଳ ମନ ସବୁଠେଇ । ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ବିଚରଇ ॥

ଯେତେ ସେ ମନ ଯାଏ ହୁଡ଼ି । ସେତେ ସେଥିରୁ ତାକୁ ଭିଡ଼ି ॥

ବୋଲ ମନେଇ ଆଇତେଇ । ଆତ୍ମା ପାଖରେ ଦେବ ଥୋଇ ॥୨୬॥

ପ୍ରଶାନ୍ତମନସଂ ହ୍ୟେନଂ ଯୋଗିନଂ ସୁଖମୁଠମମ୍ ।

ଉପେତି ଶାନ୍ତରଜସଂ ବ୍ରହ୍ମଭୂତମକଳ୍ମଷମ୍ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଶାନ୍ତମନସମ୍ (ପ୍ରଶାନ୍ତ ମନା) ଶାନ୍ତରଜସମ୍ (ରଜଗୁଣ ଶାନ୍ତ ହୋଇଥିବା)
ବ୍ରହ୍ମଭୂତମ୍ (ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରି) ଅକଳ୍ମଷମ୍ (ପାପଛଡ଼ା ହୋଇଥିବା) ଏନମ୍ (ଏହିପରି)
ଯୋଗିନମ୍ (ଯୋଗୀମାନେ) ହି (ହି କେବଳ) ଉଠମମ୍ (ଉଠମ) ସୁଖମ୍ (ସୁଖକୁ)
ଉପେତି (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ପାପରୁ ମୁକୁଳି । ବ୍ରହ୍ମ ବିଭୂତି ଦେହେ ବୋଲି ॥
ରଜଗୁଣକୁ ଶାନ୍ତ କରି । ନିର୍ମଳଭାବ ହୃଦେ ଧରି ॥
ପ୍ରଶାନ୍ତ ମନା ଯୋଗୀମାନେ । ଏକାନ୍ତ ରହି ଯୋଗ ଧ୍ୟାନେ ॥
କେବଳ ଏହି ଆତ୍ମା ଚିନ୍ତି । ଉଠମ ସୁଖ ପାଇଥାନ୍ତି ॥୨୭॥

ଯୁଞ୍ଜନ୍ତେବଂ ସଦାତ୍ମାନଂ ଯୋଗୀ ବିଗତକଳ୍ମଷଃ ।

ସୁଖେନ ବ୍ରହ୍ମସଂସ୍ପର୍ଶମତ୍ୟକ୍ତଂ ସୁଖମଶ୍ନୁତେ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବମ୍ (ଏହି ପରି ଭାବରେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ସଦା (ସବୁବେଳେ) ଯୁଞ୍ଜନ୍ (ସଂଯତ
କରି) ବିଗତକଳ୍ମଷଃ (ପାପମୁକ୍ତ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ସୁଖେନ (ସହଜରେ) ବ୍ରହ୍ମସଂସ୍ପର୍ଶମ୍
(ବ୍ରହ୍ମପରଶରେ) ଅତ୍ୟକ୍ତମ୍ (ଅତି) ସୁଖମ୍ (ସୁଖ) ଅଶ୍ନୁତେ (ପାଇଥାଏ) -

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ପରଶେ ହୋଇ ପୂତ । ପାପ ହୋଇଛି ଯାର ଧୌତ ॥
ଶାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ସଦାଚାରୀ । ଯୋଗୀର ସ୍ୱଭାବ ଏପରି ॥
ଆତ୍ମା ସଂଯୋଗେ ହୋଇ ଯୋଗୀ । ଆତ୍ମା ଚିନ୍ତନେ ଥାଏ ଲାଗି ॥
ସହଜେ ନିଜର ଅନ୍ତରେ । ଅଶେଷ ସୁଖ ଲାଭ କରେ ॥୨୮॥

ସର୍ବଭୂତସ୍ଥମାତ୍ମାନଂ ସର୍ବଭୂତାନି ଚାତ୍ମନି ।

ଇକ୍ଷତେ ଯୋଗଯୁକ୍ତାତ୍ମା ସର୍ବତ୍ର ସମଦର୍ଶନଃ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଠାରେ) ସମଦର୍ଶନଃ (ସମଦର୍ଶୀ) ଯୋଗଯୁକ୍ତାତ୍ମା (ଯୋଗ ଯୁକ୍ତ ପୁରୁଷ)
ସର୍ବଭୂତସ୍ଥମ୍ (ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ଚ (ଏବଂ) ସର୍ବଭୂତାନି (ସମସ୍ତ
ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ) ଆତ୍ମନି (ନିଜ ଭିତରେ) ଇକ୍ଷତେ (ଦେଖେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ-ସମାଧି ସ୍ଥିତ ଜନ   ।   ସବୁଠି ଦେଖଇ ସମାନ   ॥
ସବୁରି ଦେହେ ଚରାଚର   ।   ଏକଇ ଆତ୍ମାର ଗୋଚର   ॥
ସକଳ ଆତ୍ମା ସବୁଠାରେ   ।   ଦେଖେ ସେ ନିଜର ଅନ୍ତରେ   ॥
ଦେବତା ପଶୁପକ୍ଷୀ ନର   ।   ସଭିଏଁ ଏକଇ ଆଧାର   ॥୨୯॥

ଯୋ ମାଂ ପଶ୍ୟତି ସର୍ବତ୍ର ସର୍ବଂ ଚ ମୟି ପଶ୍ୟତି ।

ତସ୍ୟାହଂ ନ ପ୍ରଶଶ୍ୟାମି ସ ଚ ମେ ନ ପ୍ରଶଶ୍ୟତି ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଠାରେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ), ଚ (ଏବଂ)
ମୟି (ମୋ'ଠାରେ) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତଙ୍କୁ) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ଅହମ୍
(ମୁଁ) ନ, ପ୍ରଶଶ୍ୟାମି (ଅଦେଖା ନୁହେଁ), ଚ (କିମ୍ବା) ସଃ (ସେ) ମେ (ମୋତେ) ନ,
ପ୍ରଶଶ୍ୟତି (ଅଦେଖା ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚଳ ଅଚଳ ସବୁଥିରେ   ।   ମୋତେ ଯେ ଦେଖଇ ନେତ୍ରରେ ॥
ସକଳ ଦୃଶ୍ୟ ଏ ସଂସାରେ   ।   ଦେଖଇ ~~ଯିଏ ମୋହ ଠାରେ~~ ॥
ନୁହେଁ ମୁଁ ତାକୁ ଅଗୋଚର   ।   କିବା ସେ ଅଦେଖା ମୋହର ॥
ଯେ ଭାବେ ମୋତେ ଯେ ଦେଖଇ ।   ତାକୁ ମୁଁ ସେ ରୂପେ ଭାବଇ   ॥୩୦॥

ସର୍ବଭୂତସ୍ଥିତଂ ଯୋ ମାଂ ଭଜତ୍ୟେକତ୍ୱମାସ୍ଥିତଃ ।

ସର୍ବଥା ବଞ୍ଚିମାନୋଽପି ସ ଯୋଗୀ ମୟି ବଞ୍ଚିତେ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯେଉଁ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ଏକତ୍ୱମ୍ (ଏକାଗ୍ରତାରେ) ଆସ୍ଥିତଃ (ରହି) ସର୍ବଭୂତସ୍ଥିତମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜତି (ଭଜନ କରେ), ସଃ (ସେ) ସର୍ବଥା (ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ) ବଞ୍ଚିମାନଃ (ଥାଇ) ଅପି (ସୁଦ୍ଧା) ମୟି (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ବଞ୍ଚିତେ (ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ଦେହେ ଥାଇ । ସ୍ବରୂପେ ମୋର ଯେ ମିଶଇ ॥

ସଭିକ୍ତୁ ଭାବିଣ ସମାନ । ଯେ ମୋତେ କରଇ ଭଜନ ॥

କର୍ମ ଜଞ୍ଜାଳେ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା । କେବେ ତା ମନେ ନାହିଁ ଦ୍ୱିଧା ॥

ସେ ଯୋଗୀ ମୋହର ଅନ୍ତରେ । ସଦା ସର୍ବଦା ବାସ କରେ ॥୩୧॥

ଆତ୍ମୋପମେୟନ ସର୍ବତ୍ର ସମଂ ପଶ୍ୟତି ଯୋଃର୍ଜୁନ ।

ସୁଖଂ ବା ଯଦି ବା ଦୁଃଖଂ ସ ଯୋଗୀ ପରମୋ ମତଃ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଯଃ (ଯିଏ) ଆତ୍ମା-ଉପମେୟନ (ନିଜ ଆତ୍ମା ଭଳି) ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଠାରେ) ଯଦି ବା (ଅଥବା) ସୁଖମ୍ (ସୁଖ) ବା (କିମ୍ବା) ଦୁଃଖମ୍ (ଦୁଃଖକୁ) ସମମ୍ (ସମାନ) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ), ସଃ (ସେହି) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ପରମଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି) ମତଃ (ମାନିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମା ସଂଯୋଗେ ଥାଇ ଜନ । ସବୁଠି ଦେଖଇ ସମାନ ॥

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ଚରାଚର । ଭାବଇ ଯିଏ ଆପଣାର ॥

ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ଆସେ ଯେବେ । ସମାନ ବୋଲି ଯେହୁ ଭାବେ ॥

ସେହି ଯୋଗୀକୁ ଅରଜୁନ ! । ପରମଯୋଗୀ ବୋଲି ମାନ ॥୩୨॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଯୋଃୟଂ ଯୋଗସ୍ତୁୟା ପ୍ରୋକ୍ତଃ ସାମ୍ୟେନ ମଧୁସୂଦନ ।

ଏତସ୍ୟାହଂ ନ ପଶ୍ୟାମି ଚକ୍ରଲତ୍ପାତ୍ ସ୍ଥିତିଂ ସ୍ଥିରାମ୍ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ମଧୁସୂଦନ (ହେ ମଧୁସୂଦନ!), ତୁୟା (ଆପଣ) ଅୟମ୍ (ଏହି) ଯଃ (ଯେଉଁ) ସାମ୍ୟେନ (ସମତ୍ୱ) ଯୋଗଃ (ଯୋଗ) ପ୍ରୋକ୍ତଃ (କହିଲେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଚକ୍ରଲତ୍ପାତ୍ (ଚକ୍ରଲତାରୁ) ଏତସ୍ୟ (ଏହାର) ସ୍ଥିରାଂ ସ୍ଥିତି (ସ୍ଥିର ସ୍ଥିତିକୁ) ନ ପଶ୍ୟାମି (ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ଯେଉଁ ଯୋଗର ବର୍ଣ୍ଣନ । ସମ ଦର୍ଶନ ଭାବ ଜ୍ଞାନ ॥
ତୁମ୍ଭେ ତ ହେ ମଧୁସୂଦନ ! । ସହଜେ କରିଲ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ଯେହେତୁ ମନ ମୋ ଚକ୍ର । ସମସ୍ତ ଅସ୍ଥିରତା ମୂଳ ॥
ଏହାର ନିତ୍ୟ ସ୍ଥିତି ଭାବ । ମୋର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅସମ୍ଭବ ॥୩୩॥

ଚକ୍ରଂ ହି ମନଃ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରମାଥ ବଳବଦ୍‌ଦୃଢ଼ମ୍ ।

ତସ୍ୟାହଂ ନିଗ୍ରହଂ ମନେ୍ୟ ବାୟୋରିବ ସୁଦୁଷ୍ଟରମ୍ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ), ମନଃ (ମନ) ହି (ନିଶ୍ଚୟ ହିଁ) ଚକ୍ରମ୍ (ଅତି ଚକ୍ର), ପ୍ରମାଥ (ଅତି ଉଠେଇତ), ଦୃଢ଼ମ୍ (ଏକ ଜିଦିଆ), ବଳବତ୍ (ବଳବାନ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତସ୍ୟ (ତାହାର) ନିଗ୍ରହମ୍ (ନିୟନ୍ତ୍ରଣ) ବାୟୋରିବ (ବାୟୁଭଳି) ସୁଦୁଷ୍ଟରମ୍ (ଦୁସ୍‌ସାଧ୍ୟ) ମନେ୍ୟ (ମନେକରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତି ଚକ୍ର ମନ-ଭାବ । ପ୍ରବଳ ଜିଦି ହେ କେଶବ ! ॥
ତୋଫାନ ପବନ ସମାନ । ବିଷମ ତା'ର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ॥
ସ୍ୱଭାବ ଏହାର ଏପରି । ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ଯାଏ ହାରି ॥
ମନ ଦଉଡ଼ି ବୁଦ୍ଧି ଗାଈ । ଯେଣେ ଓଟାରେ ତେଣେ ଯାଇ ॥୩୪॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅସଂଶୟଂ ମହାବାହୋ ମନୋ ଦୁର୍ନିଗ୍ରହଂ ଚଳମ୍ ।

ଅଭ୍ୟାସେନ ତୁ କୌନ୍ତେୟ ବୈରାଗ୍ୟେଣ ଚ ଗୃହ୍ୟତେ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ!), ଅସଂଶୟମ୍ (ନିଃସନ୍ଦେହରେ) ମନଃ (ମନ) ଚଳମ୍ (ଅତି ଚଳିଲ), ଦୁର୍ନିଗ୍ରହମ୍ (ଅତି ଦୁସ୍ଥାପ୍ୟ) । ତୁ (କିନ୍ତୁ) କୌନ୍ତେୟ (ହେ କୁନ୍ତିପୁତ୍ର!), ଅଭ୍ୟାସେନ (ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ଵାରା) ଚ (ଏବଂ) ବୈରାଗ୍ୟେଣ (ତ୍ୟାଗ ଦ୍ଵାରା) ଗୃହ୍ୟତେ (ଏହାକୁ ବଶୀଭୂତ କରାଯାଇପାରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା କହିଲ ଧନଞ୍ଜୟ !		ସେଥିରେ ନାହିଁ ତ ସଂଶୟ	॥
ଚଳିଲ ମନ ବଗୁଲିଆ		ବଡ଼ ଅସାଧ ଚଗଲିଆ	॥
ପରନ୍ତୁ ଆହେ କୁନ୍ତିସୁତ !		ବୈରାଗ୍ୟ ଯୋଗେ ନିୟମିତ	॥
ଅଭ୍ୟାସ ବଳରେ ଅବଶ୍ୟ		ଅବୋଧ ମନ ହୁଏ ବଶ	॥୩୫॥

ଅସଂଯତାତ୍ମନା ଯୋଗୋ ଦୁଷ୍ପାପ ଇତି ମେ ମତିଃ ।

ବଶ୍ୟାତ୍ମନା ତୁ ଯତତା ଶକ୍ୟୋଽବାପ୍ସୁମୁପାୟତଃ ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅସଂଯତାତ୍ମନା (ସଂଯମ ହୀନ ଲୋକଙ୍କର) ଯୋଗଃ (ଯୋଗ) ଦୁଷ୍ପାପଃ (କଷ୍ଟରେ ମିଳେ) । ତୁ (କିନ୍ତୁ) ବଶ୍ୟାତ୍ମନା (ଆତ୍ମବଶ ଲୋକମାନେ) ଯତତା (ଯତ୍ନରେ) ଉପାୟତଃ (ଉପାୟ କରି) ଅବାପ୍ସୁମ୍ (ପାଇବା ପାଇଁ) ଶକ୍ୟଃ (ସକ୍ଷମ) ଇତି (ବୋଲି) ମେ (ମୋର) ମତିଃ (ଅଭିମତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାର ମନ ଅସଂଯତ		ନିଜର ନୁହଇ ଆୟତ	॥
ତାର ସାଧୁତ ଯୋଗ ବିଧି		କେବେହେଁ ନ ଲଭଇ ସିଦ୍ଧି	॥
ଯାହାର ମନ ବଶୀଭୂତ		ଆତ୍ମ ସଂଯମ ଯାର ଚିତ୍ତ	॥
ମୋର ମତରେ ଯୋଗୀ ସେଇ		ସାଧନା ବଳେ ସବୁ ପାଇ	॥୩୬॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅଯତିଃ ଶ୍ରଦ୍ଧୟୋପେତୋ ଯୋଗାଜ୍ଞଚିତମାନସଃ ।

ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଯୋଗସଂସିଦ୍ଧିଂ କାଂ ଗତିଂ କୃଷ୍ଣ ଗଚ୍ଛତି ॥୩୭॥

ଅନୁୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ !), ଶ୍ରଦ୍ଧୟା-ଉପେତଃ (ସାଧନାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥାଇ) ଅଯତିଃ (ସିଦ୍ଧି ପାଇ ନଥିବା) ଯୋଗାତ୍-ଚଳିତମାନସଃ (ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ ଯୋଗୀ) ଯୋଗସଂସିଦ୍ଧିମ୍ (ଯୋଗ ସିଦ୍ଧିକୁ) ଅପ୍ରାପ୍ୟ (ନପାଇ) କାମ୍ (କେଉଁ) ଗତିମ୍ (ଗତିକୁ) ଗଚ୍ଛତି (ଯାଏ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଧନେ ଯେହୁ ସିଦ୍ଧି ନୋହି । ଯୋଗରେ କିନ୍ତୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବହି ॥
 ଯୋଗରୁ ଯଦି ସେହୁ ଖସି । ମାୟା ମୋହରେ ଯାଏ ଫଣି ॥
 ମନ ଯାହାର ନୁହେଁ ଟାଣ । ସବୁ କି ତା'ର ଅକାରଣ ॥
 ହେ କୃଷ୍ଣ ! ସିଦ୍ଧି ଯେ ନପାଏ । କେଉଁ ଗତି ସେ ପାଇଥାଏ ॥୩୭॥

କଚିନ୍ନୋଭୟବିଭ୍ରଷ୍ଟଚ୍ଛିନ୍ନାତ୍ମନିବ ନଶ୍ୟତି ।

ଅପ୍ରତିଷ୍ଠୋ ମହାବାହୋ ବିମୂଢ଼ୋ ବ୍ରହ୍ମଣଃ ପଥ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ !), ଅପ୍ରତିଷ୍ଠଃ (ଯୋଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ ନକରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ବ୍ରହ୍ମଣଃ ପଥ (ବ୍ରହ୍ମତ୍ଵ ପ୍ରାପ୍ତି ମାର୍ଗରେ) ବିମୂଢ଼ଃ (ମୋହିତ ବା ବିଚଳିତ ହୋଇ) ଉଭୟବିଭ୍ରଷ୍ଟଃ (ଦୁଇ ଦିଗରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ) ଛିନ୍ନ-ଅତ୍ମନ-ଇବ (ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ବାଦଲ ପରି) କଚିତ୍ ନ ନଶ୍ୟତି (ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ କି ?)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାର ଭୋଗ କରି ତ୍ୟାଗ । ପାଦ ଦେଇଣ ବ୍ରହ୍ମ-ମାର୍ଗ ॥
 ମାୟା ମୋହେ ଯେ ହୋଇ ଜଡ଼ି । ଅଧାରୁ ଯାଏ ପଥ ହୁଡ଼ି ॥
 ନ ପାଏ ମୁକ୍ତି ନା ସଂସାର । ଦୁଇ କୂଳରୁ ସେ ବାହାର ॥
 ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବାଦଲ ସଦୃଶ । ହେ କୃଷ୍ଣ ! ସେ କି ହୁଏ ନାଶ ॥୩୮॥

ଏତନ୍ନେ ସଂଶୟଂ କୃଷ୍ଣ ଛେଦୁମର୍ହସ୍ୟଶେଷତଃ ।

ତ୍ୱଦନ୍ୟଃ ସଂଶୟସ୍ୟାସ୍ୟ ଛେଦଃ । ନ ହୁଏପଦ୍ୟତେ ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୃଷ୍ଣ (ହେ କୃଷ୍ଣ!), ମେ (ମୋର) ଏତତ୍ (ଏହି) ସଂଶୟମ୍ (ସଂଶୟକୁ) ଅଶେଷତଃ (ପୁରାପୁରି) ଛେଦୁମ୍ (ଛେଦନ କରିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୂର କରିବାକୁ) ହି-ଅର୍ହସି (ଆପଣ ହି ସକ୍ଷମ) । ତ୍ୱଦ୍-ଅନ୍ୟଃ (ତୁମ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି) ଅସ୍ୟ ସଂଶୟସ୍ୟ (ଏହି ସନ୍ଦେହର) ଛେଦଃ (ଖଣ୍ଡନ କାରୀ) ନ ଉପପଦ୍ୟତେ (ହୋଇ ନପାରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂଶୟ ଭାବ ମୋର ଏଇ । ସମୂଳେ ବିନାଶିବା ପାଇଁ ॥
ଶ୍ରୀହରି ! ତୁମ୍ଭେ ଏକମାତ୍ର । ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନେ ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ର ॥
ତୁମ୍ଭ ବିହୁନେ ଆନ କେହି । ଏ ଶଙ୍କା କାଟି ପାରେ ନାହିଁ ॥
ଏପରି ରହସ୍ୟର ଭାବ । ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ବା କେ କହିବ ॥୩୯॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ପାର୍ଥ ନୈବେହ ନାମୃତ୍ତ ବିନାଶସ୍ତସ୍ୟ ବିଦ୍ୟତେ ।

ନ ହି କଲ୍ୟାଣକୃତ୍ କର୍ଣ୍ଣଦୁର୍ଗତିଂ ତାତ ଗଚ୍ଛତି ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ଲହ (ଏହି ଲୋକରେ) ନ ଏବ (ନତୁବା) ଅମୃତ୍ତ (ପରଲୋକରେ) ବିନାଶଃ (ବିନାଶ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ହୁଏ ନାହିଁ) । ତାତ (ହେ ପ୍ରିୟ!), କଲ୍ୟାଣକୃତ୍ (କଲ୍ୟାଣ କାରୀ ମନୁଷ୍ୟ) କର୍ଣ୍ଣଦ୍ ହି (କେବେ ହେଲେ) ଦୁର୍ଗତିମ୍ (ଦୁର୍ଗତିକୁ) ନ, ଗଚ୍ଛତି (ଯାଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କଲ୍ୟାଣ କାରୀ ଯୋଗକର୍ମ । ଥରେ ଯେ ପାଳିଛି ସେ ଧର୍ମ ॥
କେବେ ତା' ନ ହୁଅଇ କ୍ଷତି । ନ ଲଭେ କେବେ ବା ଦୁର୍ଗତି ॥
ଏହି କାଳେ ବା ପରକାଳେ । ନ ହୁଏ ନାଶ କେତେବେଳେ ॥
ସାମାନ୍ୟ ଯୋଗେ ଲାଭ ଯାହା । ହେ ପାର୍ଥ ! ଚିରନ୍ତନ ତାହା ॥୪୦॥

ପ୍ରାପ୍ୟ ପୁଣ୍ୟକୃତାଂ ଲୋକାନୁଷ୍ଠିତ୍ୱା ଶାଶ୍ୱତାଃ ସମାଃ ।
ଶୁଚୀନାଂ ଶ୍ରୀମତାଂ ଗେହେ ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟୋଽଭିଜାୟତେ ॥୪୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟଃ (ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ ପୁରୁଷ) ପୁଣ୍ୟକୃତାମ୍ (ପୁଣ୍ୟକର୍ମ ଯୋଗୁ) ଲୋକାନ୍
(ସ୍ୱର୍ଗଲୋକକୁ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ଶାଶ୍ୱତାଃ ସମାଃ (ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ଉଷିତ୍ୱା (ରହି)
ଶୁଚୀନାମ୍ (ଶୁଦ୍ଧ) ଶ୍ରୀମତାମ୍ (ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚମ ଲୋକଙ୍କ) ଗେହେ (ଘରେ)
ଅଭିଜାୟତେ (ଜନ୍ମଲାଭ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୁଣ୍ୟ କରମ କରି ଯତି । ସ୍ୱର୍ଗାଦି ଭୋଗ ପାଇଥାନ୍ତି ॥
ସିଦ୍ଧିରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେଲେ ସିଏ । ତଥାପି ବିଫଳ ନ ହୁଏ ॥
ବହୁ ବରଷ ସେଠି ରହେ । ସିଦ୍ଧି ଉପାୟ ଖୋଜୁଥାଏ ॥
ସାଧୁବା ପାଇଁ ଆଉ ଥରେ । ଜନମେ ଶୁଦ୍ଧ-ଜ୍ଞାନୀ ଘରେ ॥୪୧॥

ଅଥବା ଯୋଗିନୀମେବ କୁଳେ ଭବତି ଧୀମତାମ୍ ।
ଏତଦ୍ଦି ଦୁର୍ଲଭତରଂ ଲୋକେ ଜନ୍ମ ଯଦୀଦୃଶମ୍ ॥୪୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥବା (ଅଥବା) ଧୀମତାମ୍ (ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର) ଯୋଗିନୀମ୍ (ଯୋଗୀ ମାନଙ୍କର)
କୁଳେ (କୁଳରେ) ଏବ (ହଁ) ଭବତି (ଜନ୍ମ ଲାଭ କରେ), ଜିଦୃଶମ୍ (ଏପରି)
ଏତଦ୍ (ଏହି) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ଜନ୍ମ (ଜନ୍ମ) ଲୋକେ (ସଂସାରରେ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ
ଭାବରେ) ଦୁର୍ଲଭତରମ୍ (ଅତି ଦୁର୍ଲଭ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଥବା ସିଦ୍ଧିଚ୍ୟୁତ ଯୋଗୀ । ସାଧନେ ପୁଣି ସିଦ୍ଧି ଲାଗି ॥
ତତ୍ ଦର୍ଶକ ଜ୍ଞାନୀ କୁଳେ । ଜନମ ଲଭେ ପରକାଳେ ॥
ବ୍ରହ୍ମ ପରଶେ ଥାଇ ଲୟ । ଏପରି ଜନ୍ମ ପୁନରାୟ ॥
ସଂସାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ । ଆତ୍ମା-ସଂଯୋଗ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ॥୪୨॥

ତତ୍ର ତଂ ବୁଦ୍ଧି ସଂଯୋଗଂ ଲଭତେ ପୌର୍ବଦେହିକମ୍ ।
ଯତତେ ତ ତତୋ ଭୂୟଃ ସଂସିଦ୍ଧୌ କୁରୁନନ୍ଦନ ॥୪୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁରୁନନ୍ଦନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ତତ୍ର (ସେଠାରେ) ତମ୍ (ସେହି ପୁରୁଷକୁ)
ପୌର୍ବଦେହିକମ୍ (ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ-କୃତି) ବୁଦ୍ଧି ସଂଯୋଗମ୍ (ସାଧନ ସମ୍ପର୍କ) ଲଭତେ
(ମିଳିଥାଏ) । ତତଃ (ତା'ଦ୍ୱାରା) ସଂସିଦ୍ଧୌ (ସାଧନାର ସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ) ଭୂୟଃ
(ପୁଣି ଥରେ) ଯତତେ (ଚେଷ୍ଟାକରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ପବିତ୍ର ପରିସରେ । ଜ୍ଞାନ ଉଦୟ ହୁଏ ତାରେ ॥
ପୂର୍ବ ଜନମ ଅରଜିତ । ବୁଦ୍ଧି ଜ୍ଞାନେ ସେ ହୁଏ ଯୁକ୍ତ ॥
ଦୁଇ ଜନମ ବୁଦ୍ଧିବଳେ । ପୁଣି ସାଧକ ଯତ୍ନଶୀଳେ ॥
ସିଦ୍ଧି ପ୍ରାପତେ ଅରଜୁନ ! । ସହଜ ହୁଏ ତା ସାଧନ ॥୪୩॥

ପୂର୍ବାଭ୍ୟାସେନ ତେନୈବ ହିୟତେ ହ୍ୟବଶୋଽପି ସଃ ।

ଜିଜ୍ଞାସୁରପି ଯୋଗସ୍ୟ ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମାତିବିଘ୍ନତେ ॥୪୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଃ (ଶ୍ରୀମତ୍ତ୍ୱକ ଘରେ ଜନ୍ମିତ ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ ପୁରୁଷ) ଅବଶଃ (ଭୋଗାସକ୍ତ ହେଲେ)
ଅପି (ମଧ୍ୟ) ତେନ (ତଦ୍ୱାରା) ପୂର୍ବାଭ୍ୟାସେନ (ପୂର୍ବ ସାଧନା ହେତୁ) ଏବ (ହି)
ହିୟତେ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୁଏ), ହି (କାରଣ) ଯୋଗସ୍ୟ (ଯୋଗର)
ଜିଜ୍ଞାସୁଃ (ଜାଣିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ (ବେଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସକାମଫଳକୁ)
ଅତିବିଘ୍ନତେ (ଅତିକ୍ରମ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୂର୍ବ ଅଭ୍ୟାସ କର୍ମଫଳ । ଦୃଢ଼ କରେ ତା' ମନୋବଳ ॥
ଥୁଲେ ହେଁ ସଂସାର ବନ୍ଧନେ । ବୁଝିରହେ ସେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନେ ॥
ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ସିଏ । ଆପଣା ଛାଏଁ ଟାଣି ହୁଏ ॥
ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ଯୋଗଜ୍ଞାନ । ବେଦକୁ କରାଏ ଅଧିନ ॥୪୪॥

ପ୍ରଜଡ଼ାଦ୍‌ଯତମାନସ୍ତୁ ଯୋଗୀ ସଂଶୁଦ୍ଧକିଳ୍ବିଷଃ ।
ଅନେକଜନ୍ମସଂସିଦ୍ଧସ୍ତତୋ ଯାତି ପରାଂ ଗତିମ୍ ॥୪୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (କିନ୍ତୁ) ସଂଶୁଦ୍ଧକିଳ୍ବିଷଃ (ଯାହାର ପାପ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି), ଯୋଗୀ (ସେହି ଯୋଗୀ) ପ୍ରଯତ୍ନାତ୍ (ଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ), ଯତମାନଃ (ଚେଷ୍ଟା କରି) ଅନେକଜନ୍ମ ସଂସିଦ୍ଧଃ (ଅନେକ ଜନ୍ମ ଦ୍ଵାରା ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି) ତତଃ (ତା'ପରେ) ପରାଂ ଗତିମ୍ (ପରମଗତି) ଯାତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତି ଯତନେ ନିରନ୍ତର । ଜପେ ଯେ ଅକ୍ଷୟ ମନ୍ତ୍ରର ॥
ଲଭିଣ ଦିବ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ । ହୁଏ ସେ ଯୋଗୀ ପାପଶୂନ୍ୟ ॥
ବହୁ ଜନ୍ମର ପୁଣ୍ୟ ପାଇ । ପାପ ସମୂହ ଦିଏ ଧୋଇ ॥
ମୋକ୍ଷ କାରଣେ ଟାଣି ହୋଇ । ପରମ ଗତି ସେ ଲଭଇ ॥୪୫॥

ତପସ୍ଵିତ୍ୟୋଽଧିକୋ ଯୋଗୀ ଜ୍ଞାନିତ୍ୟୋଽପି ମତୋଽଧିକଃ ।
କର୍ମଭ୍ୟଶ୍ଚାଧିକୋ ଯୋଗୀ ତସ୍ମାଦ୍ ଯୋଗୀ ଭବାର୍ଜୁନ ॥୪୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତପସ୍ଵିତ୍ୟଃ (ସକାମ ସାଧକଠାରୁ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ) ଅଧିକଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ), ଜ୍ଞାନିତ୍ୟଃ (ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କଠାରୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଅଧିକଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ), ଚ (ଏବଂ) କର୍ମଭ୍ୟଃ (କର୍ମୀମାନଙ୍କଠାରୁ) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀକୁ) ଅଧିକ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ମତଃ (ମନେ କରାଯାଏ) ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଯେଗୀଭବ (ଯୋଗୀହୁଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଧକ ତପୀ ଫଳ ଲାଗି । ତାଠାରୁ ଶ୍ରେୟ ଆତ୍ମାଯୋଗୀ ॥
ବେଦଜ୍ଞ ଦିଏ ପ୍ରବଚନ । ରଖୁଣ ଜ୍ଞାନ ଅଭିମାନ ॥
ଏପରି କର୍ମୀ ଜ୍ଞାନୀ ଠାରୁ । ତପସ୍ଵି ଯୋଗୀ ଅଟେ ଗୁରୁ ॥
ଏହି ମୋ ମତେ ରଖୁ ଲୟ । ପାର୍ଥ ହେ ! ବ୍ରହ୍ମ-ଯୋଗୀ ହୁଅ ॥୪୬॥

ଯୋଗିନୀମପି ସର୍ବେଷାଂ ମଦ୍ଗତେନାନ୍ତରାତ୍ମନା ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ଭଜତେ ଯୋ ମାଂ ସ ମେ ଯୁକ୍ତତମୋ ମତଃ ॥୪୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବେଷାଂ ଯୋଗିନୀମ୍ (ସମସ୍ତ ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଯଃ (ଯିଏ) ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ (ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ଭକ୍ତ), ମଦ୍ଗତେନ-ଅନ୍ତରାତ୍ମନା (ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ~~ଭଗବାନଙ୍କ~~ ପ୍ରତି ଭାବନା ରଖି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜତେ (ଭଜନ କରେ), ମେ ମତଃ (ମୋ ମତରେ), ସଃ (ସେ) ଯୁକ୍ତତମଃ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଗୀ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ ଯୋଗୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଯିଏ । ମୋର ଅନ୍ତରେ ମିଶିଯାଏ ॥

ହୋଇ ମୋ ପ୍ରାଣ ଅନୁଗତ । ମୋର ଭଜନ କରେ ନିତ୍ୟ ॥

ମୋ ଭାବେ ଯାହାର ଶରଧା । ପିଏ ଯେ ମୋର ନାମ-ସୁଧା ॥

ମୋର ମତରେ ସେହି ତ୍ୟାଗୀ । ଅଟଇ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଗୀ ॥୪୭॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ଵଦିତି ଶ୍ରୀମଭଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତ୍ଵ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଆତ୍ମସଂଯମଯୋଗୋ

ନାମ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥ —

ଅଥ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ମୟାସକ୍ତମନଃ ପାର୍ଥ ଯୋଗଂ ଯୁଞ୍ଜନ୍ନବାଶ୍ରୟଃ ।

ଅସଂଶୟଂ ସମଗ୍ରଂ ମାଂ ଯଥା ଜ୍ଞାସ୍ୟସି ତତ୍ତ୍ଵଶୁ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ମୟି (ମୋ
ଠାରେ) ଆସକ୍ତମନଃ (ମନ ଓ ଆସକ୍ତି ରଖିବା ବାଲା) ମତ୍-ଆଶ୍ରୟଃ (ମୋତେ
ଆଶ୍ରୟକରି) ଯୋଗମ୍ (ଭକ୍ତିଯୋଗରେ) ଯୁଞ୍ଜନ୍ (ଲାଗି ରହି)) ଅସଂଶୟମ୍
(ନିଃସନ୍ଦେହରେ) ମାଂ ସମଗ୍ରମ୍ (ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ) ଯଥା (ଯେପରି) ଜ୍ଞାସ୍ୟସି
(ଜାଣି ପାରିବ), ତତ୍ (ତାହା) ଶୁଶୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋଠାରେ ମନ ଲୟ ରଖୁ । ସର୍ବଦା ମୋତେ ହିଁ ନିରେଖୁ ॥
ମୋତେ ହିଁ କରିଣ ଆଶ୍ରୟ । ମନରେ ନ ରଖୁ ସନ୍ଦେହ ॥
ସମସ୍ତ ସ୍ବରୂପ ମୋହର । ଜାଣିବ ଯେଉଁ ପରକାର ॥
କହୁଛି ତାହା ଦୃଢ଼ଭାବେ । ଶୁଣ ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ! ଏବେ ॥୧॥

ଜ୍ଞାନଂ ତେଽହଂ ସବିଜ୍ଞାନମିଦଂ ବକ୍ଷ୍ୟାମ୍ୟଶେଷତଃ ।

ଯଜ୍ଞାତ୍ମା ନେହ ଭୂୟୋଽନ୍ୟଜ୍ଞାତବ୍ୟମବଶିଷ୍ୟତେ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଦମ୍ (ଏହି) ସବିଜ୍ଞାନମ୍ (ବିଶେଷ ଭାବେ ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଅହମ୍
(ମୁଁ) ତେ (ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ) ଅଶେଷତଃ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ) ବକ୍ଷ୍ୟାମି (କହିବି), ଯତ୍ (ଯାହା)
ଜ୍ଞାତ୍ମା (ଜାଣିବା ପରେ) ଇହ (ଏହି ବିଷୟରେ) ଭୂୟଃ (ପୁଣିଥରେ) ଅନ୍ୟତ୍ (ଅନ୍ୟ
କିଛି) ଜ୍ଞାତବ୍ୟମ୍ (ଜାଣିବା କଥା) ନ ଅବଶିଷ୍ୟତେ (ବାକି ରହିବ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଉପାଖ୍ୟାନ । ଶୁଣିବା ହେଉ ଅରଜୁନ ! ॥
ବିଶେଷ ଭାବେ ତ ଏହି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହୁଅଛି ମୁହିଁ ॥
ଯାହାକୁ ଜାଣିଲେ ତୁମର । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଜ୍ଞାନ-ଘର ॥
ଆଉ କିଛି ବି ଏ ସଂସାରେ । ବାକି ନ ଥିବ ଜାଣିବାରେ ॥୨॥

ମନୁଷ୍ୟାଣାଂ ସହସ୍ରେଷୁ କର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରୟତତି ସିଦ୍ଧିମେ ।

ଯତତାମପି ସିଦ୍ଧାନାଂ କର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରାଂ ବେଞ୍ଚ ତତ୍ପୁତଃ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସହସ୍ରେଷୁ ମନୁଷ୍ୟାଣାମ୍ (ହଜାର ହଜାର ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) କର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ର (କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର) ସିଦ୍ଧିମେ (ସିଦ୍ଧି ଲାଭ ପାଇବା ପାଇଁ) ଯତତି (ଯତ୍ନ କରନ୍ତି ବା ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି), ଯତତାଂ ସିଦ୍ଧାନାମ୍ (ସେହି ପ୍ରୟତ୍ନଶୀଳ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) କର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ର ଅପି (କେହି ଜଣେ ମାତ୍ର) ମାମ୍ (ମୋତେ) ତତ୍ପୁତଃ (ତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନରୁ) ବେଞ୍ଚ (ଜାଣିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ କୋଟି କୋଟି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମି ମାତ୍ର କେବେ ଗୋଟି ॥

ବହୁ ଯତନଶୀଳ ହୋଇ । ସାଧ୍ୟତା ଯୋଗ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ॥

ଏପରି ଯେତେକ ସାଧକ । ସେଥିରୁ ଅଳ୍ପ କିଛି ଲୋକ ॥

ତତ୍ତ୍ୱ-ଜ୍ଞାନରେ ରଖୁ ମତି । ମୋର ମହିମା ଜାଣିଥାନ୍ତି ॥୩॥

ଭୂମିରାପୋଃନିଳୋ ବାୟୁଃ ଖଂ ମନୋ ବୁଦ୍ଧିରେବ ଚ ।

ଅହଂକାର ଇତୀୟଂ ମେ ଭିନ୍ନା ପ୍ରକୃତିରଷ୍ୟା ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭୂମିଃ (ବସୁଧା), ଆପଃ (ଜଳ), ଅନଳଃ (ଅଗ୍ନି), ବାୟୁଃ (ପବନ), ଖମ୍ (ଆକାଶ), ମନଃ (ମନ), ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ଚ (ଏବଂ) ଅହଂକାରଃ (ଅହଂକାର), ଇତି ଏବ (ଏହିପରି) ମେ (ମୋର) ଇୟମ୍ (ଏହି) ଭିନ୍ନା (ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ) ଅଷ୍ୟା (ଆଠ ପ୍ରକାର) ପ୍ରକୃତିଃ (ପ୍ରକୃତି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନଳ-ସଲୀଳ-ମରୁତ । ପୃଥିବୀ-ଆକାଶ ସହିତ ॥

ଏ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ । ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି ଶକ୍ତି ଜାତ ॥

ତା ଗୁଣେ ବୁଦ୍ଧି ସଂଗେ ମନ । ଅହଂକାରକୁ ଦିଏ ଜନ୍ମ ॥

ଏହି ମୋ ଅଷ୍ଟ ବିଭାଜନ । ପ୍ରକୃତି ଶକ୍ତି ଭିନ୍ନ-ଭିନ୍ନ ॥୪॥

ଅପରେକ୍ଷିତସ୍ତନ୍ୟାଂ ପ୍ରକୃତିଂ ବିଦ୍ଧି ମେ ପରାମ୍ ।

ଜୀବଭୂତାଂ ମହାବାହୋ ଯତ୍ନେନ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟତେ ଜଗତ୍ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ଅପରା-ଇୟମ୍ (ଏହା ଅପରା ଅଟେ ଅର୍ଥାତ୍, ଏହି ଆଠ ପ୍ରକାର ପ୍ରକୃତି ଅପରା ବା, ବ୍ୟଷ୍ଟି ବା, ଅସ୍ଥାୟୀ ଅଟେ), ଜଗତଃ (ଏହାଠାରୁ) ତୁ (ବଳି ମଧ୍ୟ) ଅନ୍ୟାମ୍ (ଅନ୍ୟ) ଜୀବଭୂତାମ୍ (ଜୀବନ ରୂପୀ ପ୍ରାଣୀ ସମୂହକୁ) ମେ (ମୋର) ପରାଂ ପ୍ରକୃତିମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରକୃତି ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ଯୟା (ଯାହାଦ୍ୱାରା) ଜବମ୍ (ଏହି ଜଗତ) ଧାର୍ଯ୍ୟତେ (ଧାରଣ କରା ହୋଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଠ ପ୍ରକାର ଏ ପ୍ରକୃତି	।	ଅପରା କ୍ଷଣ-ଭଙ୍ଗ ସ୍ଥିତି	॥
ଏହାଠାରୁ ବଳି ବହୁ ଗୁଣ	।	ଜୀବ ଜଗତ ମୋ ଭିଆଣ	॥
ପରା ପ୍ରକୃତି ମୋର ସେହି	।	ଯହିଁରେ ଅମ୍ଭ ରୂପୀ ମୁହିଁ	॥
ଏ ବେନି ପ୍ରକୃତି ସହିତ	।	ଧାରଣ ହୋଇଛି ଜଗତ	॥୫॥

ଏତଦ୍ ଯୋନୀନି ଭୂତାନି ସର୍ବାଣୀତ୍ୟୁପଧାରୟ ।

ଅହଂ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଜଗତଃ ପ୍ରଭବଃ ପ୍ରଳୟସ୍ତଥା ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏତଦ୍ ଯୋନୀନି (ଏହି ଦୁଇଟିରୁ ଅର୍ଥାତ୍, ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରକୃତିର ସମ୍ବନ୍ଧରୁ) ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି) ଜତି (ବୋଲି) ଉପଧାରୟ (ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର), ଅହମ୍ (ମୁଁ) କୃତ୍ସ୍ନସ୍ୟ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) ଜଗତଃ (ସଂସାରର) ପ୍ରଭବଃ (ସୃଷ୍ଟି) ତଥା (ତଥା) ପ୍ରଳୟଃ (ବିନାଶ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅପରା-ପରା ଏ ପ୍ରକୃତି	।	ତହିଁରୁ ପ୍ରାଣୀ ଉତପତ୍ତି	॥
ଏ ବେନି ଶକ୍ତିର ସଂଯୋଗ	।	ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହିଁ ସମ୍ଭବ	॥
ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ଏହି	।	ମୂଳ କାରଣ ଅଟେ ମୁହିଁ	॥
ପ୍ରଳୟ କାଳେ ସବୁ ଜାଣ	।	ମୋ ଦେହେ ହୁଅଇ ବିଲୀନ	॥୬॥

ମଞ୍ଜୁ ପରତରଂ ନାନ୍ୟତ୍ଵକିଂଦସ୍ତି ଧନଞ୍ଜୟ ।

ମୟି ସର୍ବମିଦଂ ପ୍ରୋତଂ ସୂତ୍ରେ ମଣିଗଣା ଇବ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ!), ମଞ୍ଜୁ (ମୋ ଠାରୁ) ପରତରମ୍ (ଆଉ ଅଧିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଅନ୍ୟତ୍ଵ କିଂଦ (ଅନ୍ୟ କିଛି) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ), ଇଦଂ ସର୍ବମ୍ (ଏହି ସମସ୍ତ ଜଗତ) ସୂତ୍ରେ (ସୂତ୍ରରେ) ମଣିଗଣାଃ (ମଣିଗଣ) ଇବ (ପରି) ମୟି (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ପ୍ରୋତମ୍ (ଓତଃପ୍ରୋତଃ ଭାବେ ଅଛି ଅର୍ଥାତ୍, ଗୁରୁ ହୋଇ ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣେ ଅଧିକ ମାନ ବହି । ମୋ ବିନ୍ଦୁ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ॥ —
ସଂସାରେ ଯେତେ ବିବଞ୍ଚନ । ମୁହିଁ ତା' ହେତୁ ଅରଜୁନ ! ॥
ମାଳାରେ ମଣି ସରି ସରି । ସୂତ୍ରରେ ଗୁରୁ ହେବା ପରି ॥
କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମାଳ ମାଳ । ମୋ ଦେହ ବ୍ୟାପି ସବୁ ଠୁଳ ॥୭॥

ରସୋଽହମପ୍ସୁ କୌତ୍ସେୟ ପ୍ରଭାସ୍ମି ଶଶିସୂର୍ଯ୍ୟୟୋଃ ।

ପ୍ରଣବଃ ସର୍ବବେଦେଷୁ ଶବ୍ଦଃ ଖେ ପୌରୁଷଂ ନୃଷୁ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀସୁତ ଅର୍ଜୁନ!), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅପ୍ସୁ (ପାଣିରେ) ରସଃ (ରସ ଅଟେ), ଶଶିସୂର୍ଯ୍ୟୟୋଃ (ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର) ପ୍ରଭା (କିରଣ), ସର୍ବବେଦେଷୁ (ସବୁବେଦର) ପ୍ରଣବଃ (ଓଁ କାର), ଖେ (ଆକାଶରେ) ଶବ୍ଦଃ (ଶବ୍ଦ), ନୃଷୁ (ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ପୌରୁଷମ୍ (ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ମିଶି ରହି । ଅମୃତ ଭାଣ୍ଡ ଅଟେ ମୁହିଁ ॥
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଆତ ଜାତ । କିରଣ ମୁଁହିଁ କୁନ୍ତିସୁତ ! ॥
ସବୁ ବେଦର ମୂଳେ ସାର । ମୁହିଁ ସେ ପ୍ରଣବ ଓଁ କାର ॥
ଆକାଶେ ଶବ୍ଦ ମୋ ପ୍ରକାଶ । ମନୁଷ୍ୟ ଠାରେ ପଡ଼ରୁଷ ॥୮॥

ପୁଣ୍ୟା ଗନ୍ଧଃ ପୃଥ୍ବ୍ୟାଂ ଚ ତେଜଶ୍ଚାସ୍ମି ବିଭାବସୌ ।

ଜୀବନଂ ସର୍ବଭୂତେଷୁ ତପଶ୍ଚାସ୍ମି ତପସ୍ବିଷୁ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୃଥ୍ବ୍ୟାମ୍ (ପୃଥ୍ବୀରେ) ପୁଣ୍ୟଃ ଗନ୍ଧଃ (ପବିତ୍ର ନିର୍ମଳ ଗନ୍ଧ), ବିଭାବସୌ (ଅଗ୍ନିରେ)
ତେଜଃ (ଶିଖା), ଚ (ଏବଂ) ସର୍ବଭୂତେଷୁ (ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଜୀବନମ୍ (ପ୍ରାଣ
ସ୍ବରୂପ) ଚ (ତଥା) ତପସ୍ବିଷୁ (ତପସ୍ବୀ ମାନଙ୍କର) ତପଃ (ତପ ଶକ୍ତି) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୁଣ୍ୟ ବସୁଧା ମଧ୍ୟେ ଥାଇ । ଶୁଦ୍ଧ ନିର୍ମଳ ଗନ୍ଧ ମୁହିଁ ॥

ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରକଟ ବିଲୀନ । ମୁଁ ସେହି ତେଜ ଲୋଳାହୀନ ॥

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ଦେହ ବହି । ଜୀବନ ପ୍ରାଣ ଏକା ମୁଁ ହିଁ ॥

ତପସ୍ବୀଙ୍କର ମୁହିଁ ତପ । ସହନଶୀଳତା ସ୍ବରୂପ ॥୯॥

ବୀଜଂ ମାଂ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ବିଦ୍ଧି ପାର୍ଥ ସନାତନମ୍ ।

ବୁଦ୍ଧିର୍ବୁଦ୍ଧିମତାମସ୍ମି ତେଜସ୍ତେଜସ୍ବିନାମହମ୍ ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପୃଥା ନନ୍ଦନ ଅର୍ଜୁନ !), ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ସନାତନଂ
ବୀଜମ୍ (ଅନାଦି ବୀଜ) ମାମ୍ (ମୋତେ ହିଁ) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ବୁଦ୍ଧିମତାମ୍ (ବୁଦ୍ଧିମାନ
ଲୋକମାନଙ୍କର) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ତେଜସ୍ବିନାମ୍
(ତେସ୍ବୀମାନଙ୍କର) ତେଜଃ (ତମକ ବା ଦୀପ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁରି ପ୍ରାଣୀ ଚରାଚର । ବୀଜ ରୂପୀ ମୁଁ ମୂଳାଧାର ॥

ଶାଶ୍ବତ ବୀଜ ସନାତନ । ପାର୍ଥ ହେ ! ଭଲ କରି ଜାଣ ॥

ଯାହା ଲୋଡ଼ନ୍ତି ଗୁଣୀଜନ । ମୁଁ ଅଟେ ସେହି ବୁଦ୍ଧି-ଜ୍ଞାନ ॥

ତେଜସ୍ବୀ ମାନଙ୍କ ମୁଁ ତେଜ । କାହିଁ-କାରଣ ମୋତେ ହେଜ ॥୧୦॥

ବଳଂ ବଳବତାଂ ତାହଂ କାମରାଗବିବର୍ଜିତମ୍ ।
ଧର୍ମାବିରୁଦ୍ଧୋ ଭୂତେଷୁ କାମୋଽସ୍ତ୍ରି ଭରତର୍ଷଭ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତର୍ଷଭ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଅହମ୍ (ମୁଁ) କାମରାଗବିବର୍ଜିତମ୍ (କାମନା-
ଆସକ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା) ବଳବତାମ୍ (ଦୃଢ଼ମନା ମାନଙ୍କର) ବଳମ୍ (ମନୋବଳ ଅଟେ),
ତ (ଏବଂ) ଭୂତେଷୁ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଧର୍ମ-ଅବିରୁଦ୍ଧଃ (ଧର୍ମ ନିୟମକୁ ବିରୋଧ
ନ କରୁଥିବା) କାମଃ (କାମ ଶକ୍ତି) ଅସ୍ତ୍ରି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରଖେ ଯେ ପରାକାଷ୍ଠା ଭାବ । ନଥାଇ କାମ-ମୋହ-ଲୋଭ ॥
ଲଭନ୍ତେ କର୍ମ କଉଶଳ । ମୁଁ ହିଁ ତାହାର ମନୋବଳ ॥
ଧର୍ମ ବିରୁଦ୍ଧ ନ ଆଚରି । ରମଇ ଯେହୁ ନିଜ ନାରୀ ॥
ମୁଁ ତା'ର ଭରତ ଗୌରବ ! । ପ୍ରେମ ସମ୍ବେଗ କାମ ଭାବ ॥୧୧॥

ଯେ ଚୈବ ସ୍ଵାକ୍ଷିକା ଭାବା ରାଜସାସ୍ତ୍ରାମସାଃ ଯେ ।
ମଂ ଏବେତି ତାନୁବିଦ୍ଧି ନ ଦୃହଂ ତେଷୁ ତେ ମୟି ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବ (ଏହିପରି) ଯେ (ଯେତେ ସବୁ) ସ୍ଵାକ୍ଷିକାଃ ଭାବାଃ (ସ୍ଵାକ୍ଷିକ ଭାବ) ତ (ଏବଂ) ତାମସାଃ
(ତାମସିକ ଭାବ) ତ (ଏବଂ) ରାଜସାଃ (ରାଜସ ଭାବ ସବୁ) ତାନୁ (ସେସବୁକୁ) ମତଃ (ମୋ
ଠାରୁ) ଏବ (ବାହାରିଛି) ଇତି (ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତେଷୁ
(ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ), ତେ (କି ସେମାନେ) ମୟି (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ନ (ନ ଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ଵାକ୍ଷି-ରାଜସ-ତମ ଗୁଣ । କରମ କରତା କରଣ ॥
ଗୁଣ କର୍ମ ଯେ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ । ସ୍ଵାକ୍ଷି ମୋ କାହିଁରେ ନଥାଇ ॥
ତ୍ରିଗୁଣ ବିଷୟ ବିଭିନ୍ନ । ହେଲେ ହେଁ ମୋଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ॥
ଏ ସବୁ ମୋର ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ । ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାର ମୁହିଁ ॥୧୨॥

ତ୍ରିଭିର୍ଗୁଣମୟୈର୍ଭାବୈରେଭିଃ ସର୍ବମିଦଂ ଜଗତ୍ ।

ମୋହିତଂ ନାଭିଜାନାତି ମାମେଭ୍ୟଃ ପରମବ୍ୟୟମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏଭିଃ (ଏହି) ତ୍ରିଭିଃ (ତିନି ପ୍ରକାର) ଗୁଣମୟୈଃ-ଭାବୈଃ (ଭାବ ଓ ଗୁଣ ସମୂହରୁ) ଜନ୍ମମ୍ (ଏହି) ଜଗତ୍ (ସଂସାର) ସର୍ବମ୍ (ସାରା) ମୋହିତମ୍ (ମୋହିତ ହୁଅନ୍ତି), ଏଭ୍ୟଃ (ଏହାଠାରୁ) ପରମ୍ (ଶ୍ରେୟସ୍କର) ମାମ୍ ଅବ୍ୟୟମ୍ (ମୋର ଅବିନାଶୀ ଭାବକୁ) ନ ଅଭିଜାନାତି (ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ତିନି ଗୁଣର ସଂଯୋଗେ । କାମନା-କ୍ଳୋଧ-ମୋହ ଜାଗେ ॥
ତହିଁରେ ହୋଇ ପ୍ରଭାବିତ । ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ବିମୋହିତ ॥
ମାୟା ପଛରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ । ସାରା ଜଗତ ହୁଏ ବାଇ ॥
ଜାଣି ନ ପାରେ ଏହି ସତ୍ୟ । ମୁଁ ଅବିନାଶୀ ମୁହିଁ ନିତ୍ୟ ॥୧୩॥

ଦୈବୀ ହେୟଷା ଗୁଣମୟୀ ମମ ମାୟା ଦୂରତ୍ୟୟା ।

ମାମେବ ଯେ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ ମାୟାମେତାଂ ତରନ୍ତି ତେ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମମ (ମୋର) ଏଷା (ଏହି) ଗୁଣମୟୀ (ଗୁଣମୟୀ) ଦୈବୀ ମାୟା (ଦୈବୀ ମାୟା) ହି (ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରୂପେ) ଦୂରତ୍ୟୟା (ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୋହ ଦାୟକ ଅର୍ଥାତ୍, ଏଥିରୁ ମୁକୁଳିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ) । ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଏବ (କେବଳ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ (ଆଶ୍ରା କରନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ଏତାନ୍ (ଏହି ସବୁ) ମାୟାମ୍ (ମାୟା ମୋହକୁ) ତରନ୍ତି (ପାର କରି ଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦଇବୀ ଶକ୍ତି ଗୁଣେ ମୋର । ମାୟା ଭିଆଣ ଏ ସଂସାର ॥
ମୋହ ଦେଖାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି । ମାୟା ରଚିଲି କୋଟି କୋଟି ॥
ଏ ଜାଦୁଗରି ଗୁଣମାନ । ଛାଡ଼ିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ॥
କେବଳ ମୋହରି ଶରଣେ । ତରିବ ଏହି ମାୟା ଗୁଣେ ॥୧୪॥

ନ ମାଂ ଦୁଷ୍ଟତିନୋ ମୃତାଃ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ ନରାଧମାଃ ।

ମାୟାପହୃତଜ୍ଞାନା ଆସୁରଂ ଭାବମାଶ୍ରିତାଃ ॥୧୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାୟା (ମାୟା ମୋହ ଦ୍ଵାରା) ଅପହୃତଜ୍ଞାନାଃ (ଜ୍ଞାନ ହରେଇଥିବା), ଆସୁରମ୍ ଭାବମ୍ (ଆସୁରିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ) ଆଶ୍ରିତାଃ (ଆଶ୍ରୟ କରିଥିବା), ଦୁଷ୍ଟତିନଃ (ପାପୀ ତାରୀ), ମୃତାଃ (ମୃତ), ନରାଧମାଃ (ଅଧମ ଲୋକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ନ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ (ଆଶ୍ରୟ କରିନାହିଁ, ବା ଲୋଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ମାୟାମୋହେ । ରାକ୍ଷସ ଭାବ ମନେ ବହେ ॥

ଖାଇବା ପାଇବାର ଆଶା । କରାଏ ଅଧମ ବେଉଷା ॥

ଏଥିରୁ ଜାତ ମୃତପଣ । ଖଳ ପ୍ରକୃତି ଆଚରଣ ॥

ଏପରି ଯେତେ ହୀନଜନ । କରନ୍ତି ନାହିଁ ମୋ ଭଜନ ॥୧୫॥

ଚତୁର୍ବିଧା ଭଜନ୍ତେ ମାଂ ଜନାଃ ସୁକୃତିନୋଽର୍ଜୁନ ।

ଆତ୍ମା ଜିଜ୍ଞାସୁରର୍ଥାର୍ଥୀ ଜ୍ଞାନୀ ଚ ଭରତର୍ଷଭ ॥୧୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତବର୍ଷଭ ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଭରତବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ!), ସୁକୃତିନଃ (ଉତ୍କର୍ମ ଆଚରଣକାରୀମାନେ), ଅର୍ଥାର୍ଥୀ (ଅର୍ଥ କାମନା ଅଭିଳାଷୀମାନେ), ଆତ୍ମା (ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲୋକମାନେ), ଜିଜ୍ଞାସୁଃ (ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହକାରୀମାନେ), ଚ (ଏବଂ) ଜ୍ଞାନୀ (ଜ୍ଞାନୀମାନେ) ଚତୁର୍ବିଧାଃ (ଏହି ଚାରି ପ୍ରକାର) ଜନାଃ (ଲୋକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜନ୍ତେ (ଭଜନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉତ୍କର୍ମ କର୍ମକାରୀ ଜନ । ଭଜନ୍ତି ମୋତେ ହେ ଅର୍ଜୁନ ! ॥

ଧନୀକ ଭଜେ ଅର୍ଥ ପାଇଁ । ଆତ୍ମା ସ୍ଵର୍ଗରେ ଦୁଃଖେ ଥାଇ ॥

ଜିଜ୍ଞାସୁ ତତ୍ତ୍ଵ ପାଇଁ ଜପେ । ଜ୍ଞାନୀ ହିଁ ଚିନ୍ତଇ ସ୍ଵରୂପେ ॥

ଏପରି ଚାରି ଜାତି ଭକ୍ତ । ଜାଣ ହେ ଭରତ ବିଖ୍ୟାତ ! ॥୧୬॥

ତେଷାଂ ଜ୍ଞାନୀ ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତ ଏକଭକ୍ତିବିଶିଷ୍ୟତେ ।

ପ୍ରିୟୋ ହି ଜ୍ଞାନିନୋଽତ୍ୟର୍ଥମହଂ ସ ଚ ମମ ପ୍ରିୟଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେଷାମ୍ (ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତ (ମୋ ଧ୍ୟାନରେ ନିତି ଲାଗି ରହିଥିବା) ଏକ ଭକ୍ତିଃ (ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ ଥିବା) ଜ୍ଞାନୀ (ଜ୍ଞାନୀ) ବିଶିଷ୍ୟତେ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ), ହି (କାରଣ) ଜ୍ଞାନିନଃ (ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅତ୍ୟର୍ଥମ୍ (ଅତ୍ୟନ୍ତ) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ସଃ (ସେ ମଧ୍ୟ) ମମ (ମୋର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚାରି ପ୍ରକାର ଭକ୍ତ ଗଣ । ତହିଁରେ ଜ୍ଞାନୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାଣ ॥
ସେ ଜ୍ଞାନୀ ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ । ମୋତେ ହିଁ ସଦା ଧ୍ୟାନ କରେ ॥
ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟେ ସେ ହିଁ ଶ୍ରେୟ । ଜ୍ଞାନୀ ମୋହର ଅତି ପ୍ରିୟ ॥
ତାହାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟ ମୁହିଁ । ଭକ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଏକା ସେହି ॥୧୭॥

ଉଦାରାଃ ସର୍ବ ଏବୈତେ ଜ୍ଞାନୀ ଦ୍ଵାମୈବ ମେ ମତମ୍ ।

ଆସ୍ଥିତଃ ସ ହି ଯୁକ୍ତାତ୍ମା ମାମେବାନୁଂମାଂ ଗତିମ୍ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବେ ଏବ (ଏପରି ସମସ୍ତେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଚାରିପ୍ରକାର ସବୁ ଭକ୍ତଗଣ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ) ଉଦାରାଃ (ଉଦାରଶୀଳ ଅଟନ୍ତି) । ତୁ (କିନ୍ତୁ) ମେ ମତମ୍ (ମୋ ମତରେ) ଜ୍ଞାନୀ (ଜ୍ଞାନୀ) ମେ (ମୋର) ଆତ୍ମା (ନିଜ) ଏବ (ଭଳି ଅଟେ), ସଃ (ସେ) ଯୁକ୍ତାତ୍ମା (ମୋ ଧ୍ୟାନରେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ) ଅନୁଂମାଂ ଗତିମ୍ (ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗତି) ଏବ (ପରି) ମାମ୍ (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ଆସ୍ଥିତଃ (ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚାରି ବିଭାଗ ଭକ୍ତ ମୋର । ସଭିଏଁ ଅଟନ୍ତି ଉଦାର ॥
ତା ମଧ୍ୟେ କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନୀଜନ । ଲଭଇ ସଦା ଉଚ୍ଚାସନ ॥
ମୋର ଆତ୍ମାରେ ନିତ୍ୟଧାୟି । ଅନ୍ତରେ ମୋର ରହିଥାଇ ॥
ବ୍ରହ୍ମ ସଂଯୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନୀଜନ । ପାଆନ୍ତି ପରମ ଆସନ ॥୧୮॥

ବହୁନାଂ ଜନ୍ମନାମନ୍ତେ ଜ୍ଞାନବାନ୍ମାଂ ପ୍ରପଦ୍ୟତେ ।

ବାସୁଦେବଃ ସର୍ବମିତି ସ ମହାତ୍ମା ସୁଦୁର୍ଲଭଃ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବହୁନାମ୍ (ବହୁତ) ଜନ୍ମନାମ୍ (ଜନ୍ମନେବା) ଅନ୍ତେ (ପରେ) ବାସୁଦେବଃ ସର୍ବମ୍ (ପରମେଶ୍ୱର ବାସୁଦେବ ସବୁକିଛି ବୋଲି) ଇତି ଜ୍ଞାନବାନ୍ (ଭାବି ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ପୁରୁଷ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ପ୍ରପଦ୍ୟତେ (ଆଶ୍ରା କରେ), ସଃ (ସେହି) ମହାତ୍ମା (ମହାତ୍ମା) ସୁଦୁର୍ଲଭଃ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବହୁ ଜନମ ଅନ୍ତେ ଯାଇ । ମନୁଷ୍ୟ ଜନମ ଲଭଇ ॥
ଏ ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ କାରଣେ । ପଶଇ ଜ୍ଞାନୀ ମୋ ଶରଣେ ॥
ମୋର ଚିନ୍ତନେ ସଦା ଥାଇ । ସବୁ ହିଁ ଈଶ୍ୱର ମଣଇ ॥
ଯାହାର ମନ୍ତ୍ର ବାସୁଦେବ । ସେପରି ମହାତ୍ମା ଦୁର୍ଲଭ ॥୧୯॥

କାମୈଷ୍ଟୈଷ୍ଟୈର୍ହୃତଜ୍ଞାନାଃ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେନ୍ୟଦେବତାଃ ।

ତଂ ତଂ ନିୟମମାସ୍ତାୟା ପ୍ରକୃତ୍ୟା ନିୟତାଃ ସ୍ୱୟା ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୈଃ ତୈଃ (ସେହି ସେହି ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସବୁ) କାମୈଃ (କାମନା ବା ଆସକ୍ତି ଦ୍ୱାରା) ହୃତଜ୍ଞାନାଃ (ଜ୍ଞାନ ହରେଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ସ୍ୱୟା (ନିଜ ନିଜର) ପ୍ରକୃତ୍ୟା (ଜନ୍ମଗତ ପ୍ରକୃତି ବା ସ୍ୱଭାବ ଦ୍ୱାରା) ନିୟତାଃ (ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ) ତମ୍ ତମ୍ (ସେହି ସବୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ) ନିୟମମ୍ (ନୀତି କାନ୍ତିକୁ) ଆସ୍ତାୟା (ଗ୍ରହଣ କରି) ଅନ୍ୟ ଦେବତାଃ (ଅନ୍ୟ ଦେବାଦେବୀମାନଙ୍କ) ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ (ଶରଣ ନିଅନ୍ତି ବା, ଆଶ୍ରା ଲୋଡନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି କାମନା ସେହି ସୁଖ । ହରାଏ ତେଜନା ବିବେକ ॥
ନିଜ ସ୍ୱଭାବେ ବଶ ହୋଇ । ଅଜ୍ଞାନ ଉପାୟ ପାଇଇ ॥
କେତେ ନିୟମ ପାଳେ ବସି । ଓଷା ଉପାସ ଏକାଦଶୀ ॥
କାମନା ଲୋଭ ଲାଳସାରେ । ଅନ୍ୟ ଦେବତା ଆଶ୍ରା କରେ ॥୨୦॥

ଯୋ ଯୋ ଯାଂ ଯାଂ ତନ୍ମୁ ଭକ୍ତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧୟାଚ୍ଛୁନିଛତି ।

ତସ୍ୟ ତସ୍ୟାଚଳାଂ ଶ୍ରଦ୍ଧାଂ ତାମେବ ବିଦଧାମ୍ୟହମ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ ଯଃ (ଯେଉଁ ଯେଉଁ) ଭକ୍ତଃ (ଭକ୍ତ) ଯାମ୍ ଯାମ୍ ତନ୍ମୁ (ଯେଉଁ ସବୁ ବିଭିନ୍ନ ଦେବାଦେବୀମାନଙ୍କୁ) ଶ୍ରଦ୍ଧୟା (ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ) ଅଚ୍ଛୁନିଛତି (ପୂଜା କରିବାକୁ) ଇଚ୍ଛତି (ଇଚ୍ଛାକରେ), ତସ୍ୟ ତସ୍ୟ (ସେହି ସେହିମାନଙ୍କର) ତାଂ ଶ୍ରଦ୍ଧାମ୍ (ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତିକୁ) ଏବ (ସେହି ଭାବେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅଚଳାମ୍ (ଦୃଢ଼) ବିଦଧାମି (କରିଦିଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା ମନାସି ଯାହା ଭାବି । ଯେ ପୂଜେ ଯେଉଁ ଦେବାଦେବୀ ॥

ମନେ ଆଗ୍ରହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବହି । ଯେ ଭକ୍ତ ଯେମନ୍ତ ପୂଜଇ ॥

ସେ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ । ଭକ୍ତି ମୁଁ ତା'ର ଦୃଢ଼ କରେ ॥

ସବୁ ଦେବତା ମୋ ବିଭୂତି । ସକାମ ଭାବେ ରହୁ ଭକ୍ତି ॥୨୧॥

ସ ତୟା ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ଯୁକ୍ତସ୍ତସ୍ୟାରାଧନମୀହତେ ।

ଲଭତେ ଚ ତତଃ କାମାନ୍ନୈବ ବିହିତାନ୍ ହି ତାନ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୟା ଶ୍ରଦ୍ଧୟା (ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ) ଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ) ସଃ (ସେ) ତସ୍ୟ (ତାହାର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଦେବାଦେବୀଙ୍କର) ଆରାଧନମ୍ (ପୂଜା) ଇହତେ (କରିଥାଏ), ଚ (ଏବଂ) ତତଃ (ସେଥିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପୂଜାରୁ) ମୟା ଏବ (କେବଳ ମୋର) ବିହିତାନ୍ (ଅନୁମୋଦନରେ) ହି (ହିଁ) ତାନ୍ କାମାନ୍ (ସେହି କାମନା ସବୁ) ଲଭତେ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକାମ ଭକ୍ତି ଅଶେଷ । ବଜାଏ ଶରଧା ବିଶ୍ୱାସ ॥

ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଲାଗି ରହି । ତା ଇଷ୍ଟଦେବ ସେ ପୂଜଇ ॥

ସେଥିରେ ଦେବତା ସନ୍ତୋଷ । ହୋଇ ଦିଅନ୍ତି ଶୁଭାଶୀଷ ॥

ତାହା ହିଁ ମୋର ଆଜ୍ଞାବଳେ । ମନୋବାଞ୍ଛିତ ଫଳ ଫଳେ ॥୨୨॥

ଅନ୍ତର୍ଘ୍ନଂ ଫଳଂ ତେଷାଂ ତତ୍ତ୍ୱବତ୍ୟସ୍ତମେଧସାମ୍ ।

ଦେବାନ୍ ଦେବଯଜୋ ଯାନ୍ତି ମଭକ୍ତା ଯାନ୍ତି ମାମପି ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ତେଷାମ୍-ଅସ୍ତମେଧସାମ୍ (ସେହି ଅସ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଆ ମାନଙ୍କର) ତତ୍ ଫଳମ୍ (ସେହି ଫଳ) ଅନ୍ତର୍ଘ୍ନଂ (ନିଷ୍କୃଷ୍ଟ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ), ଦେବଯଜଃ (ଅନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜକ ମାନେ) ଦେବାନ୍ (ସେହି ଦେବଲୋକକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି), ଅପି (କିନ୍ତୁ) ମଦ୍ଭକ୍ତାଃ (ମୋର ଭକ୍ତମାନେ) ମାମ୍ (ମୋ ପାଖକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି) ।

ନିବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୟ ବୁଦ୍ଧିଆ ଅସ୍ତଜ୍ଞାନୀ । ଅନ୍ୟଦେବଙ୍କୁ ଇଷ୍ଟ ମାନି ॥

ପୂଜନ୍ତେ ଯାହା ଫଳ ପାଏ । ଅଳପେ ତାହା ନାଶ ଯାଏ ॥

ଦେବଲୋକ ସେ ଯାଏ ସତ । ଆବର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ହୁଏ ଜାତ ॥

କିନ୍ତୁ ମୋ ଭକତ ମଣ୍ଡଳ । ମୋତେ ଲଭନ୍ତି ଚିରକାଳ ॥୨୩॥

ଅବ୍ୟକ୍ତଂ ବ୍ୟକ୍ତିମାପନ୍ନଂ ମନ୍ୟନ୍ତେ ମାମବୁଦ୍ଧୟଃ ।

ପରଂ ଭାବମଜାନନ୍ତୋ ମମାବ୍ୟୟମନ୍ତୁମମ୍ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅବୁଦ୍ଧୟଃ (ନିବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକମାନେ) ମମ (ମୋର) ପରମ୍ (ପରମ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ଅନ୍ତୁମମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଭାବମ୍ (ଭାବକୁ) ଅଜାନନ୍ତଃ (ନ ଜାଣିପାରି) ଅବ୍ୟକ୍ତଂ ମାମ୍ (ମୋ ପରି ଶୂନ୍ୟଦେହକୁ) ବ୍ୟକ୍ତିମ୍-ଆପନ୍ନମ୍ (ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବୋଲି) ମନ୍ୟନ୍ତେ (ମନେ କରନ୍ତି) ।

ନିବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୁଦ୍ଧି-ହୀନ ଯେ ନରାଧମା । ଜାଣି ନ ପାରେ ମୋ ମହିମା ॥

ମୁହିଁ ଯେ ନିତ୍ୟ ଅବିନାଶୀ । ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ମୁଁ ଅପ୍ରକାଶୀ ॥

ପରମ ଭାବ ମୋର ଜାଣ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁଁ ନୁହେଁ ସାଧାରଣ ॥

ନ ବୁଝି ଅଜ୍ଞାନ ସରବେ । ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ମୋତେ ଭାବେ ॥୨୪॥

ନାହଂ ପ୍ରକାଶଃ ସର୍ବସ୍ୟ ଯୋଗମାୟାସମାବୃତଃ ।

ମୃତୋଽୟଂ ନାଭିଜାନାତି ଲୋକୋ ମାମଜମବ୍ୟୟମ୍ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଯୋଗମାୟାସମାବୃତଃ (ଯୋଗାମାୟା ଶକ୍ତିରେ ଢାଳି ହୋଇଥିବାରୁ) ସର୍ବସ୍ୟ (ସମସ୍ତ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ) ନ ପ୍ରକାଶଃ (ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ) । ଅୟମ୍ (ଏହି ସବୁ) ମୃତଃ ଲୋକଃ (ମୃତ ଲୋକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅଜମ୍ (ଅଜାତ ବା ଅଜନ୍ମ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ବୋଲି) ନ ଅଭିଜାନାତି (ଠିକ୍ ଭାବରେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଥାଇ ମୁହିଁ	।	ସଭିଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ ନୁହଇ	॥
ମୋହରି ଯୋଗମାୟା ବଳେ	।	ନିଜକୁ ରଖେ ଆତ୍ମଆଳେ	॥
ଯୋଗ ମାୟାରୁ ମହାମାୟା	।	ଦୁନିଆ ସାରା କରେ ଛାୟା	॥
ଜାଣି ନ ପାରେ ମୃତଜନ	।	ମୁଁହିଁ ଯେ ଅଜନ୍ମ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ	॥୨୫॥

ବେଦାହଂ ସମତୀତାନି ବଞ୍ଚମାନାନି ଚାର୍ଜୁନ ।

ଭବିଷ୍ୟାଣି ଚ ଭୂତାନି ମାଂ ତୁ ବେଦ ନ କଷ୍ଟନ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ସମତୀତାନି (ବହୁ ଅତୀତ କାଳରେ ଜନ୍ମ ନେଇସାରିଥିବା) ଚ (ତଥା) ବଞ୍ଚମାନାନି (ବଞ୍ଚମାନ କାଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା) ଚ (ଏବଂ) ଭବିଷ୍ୟାଣି (ଭବିଷ୍ୟତ କାଳରେ ଜନ୍ମ ନେବାକୁ ଥିବା) ଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ବେଦ (ଜାଣେ), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ମାମ୍ (ମୋତେ) କଷ୍ଟନ (କେହି ଜଣେ ବି) ନ ବେଦ (ଜାଣି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ଅତୀତ ଘଟଣା	।	ବିଶେଷ ଭାବେ ମୋତେ ଜଣା ॥
ଯାହା ଘଟୁଛି ବଞ୍ଚମାନ	।	ସବୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଅରଜୁନ ! ॥
ପ୍ରାଣୀର ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ	।	ଗୋଟି ଗୋଟି ମୁଁ ଥାଏ ଜାଣି ॥
ମୋ ମାୟା କିନ୍ତୁ କଦାଚିତ	।	ଦେବ ମାନବେ ନୁହେଁ ଜ୍ଞାତ ॥୨୬॥

ଇଚ୍ଛାଦୈଷ୍ଟସମୁତ୍ଥେନ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵମୋହେନ ଭାରତ ।

ସର୍ବଭୂତାନି ସନ୍ନୋହଂ ସର୍ବେ ଯାନ୍ତି ପରନ୍ତପ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ ପରନ୍ତପ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ପରମତପୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଇଚ୍ଛାଦୈଷ୍ଟସମୁତ୍ଥେନ (ରାଗ ଓ ହିଂସା ବିଶେଷ ଭାବରେ ଜାଗ୍ରତ ହେବାଦ୍ଵାରା) ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵମୋହେନ (ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଅନୁକୂଳ ଏବଂ ପ୍ରତିକୂଳ ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ସର୍ବଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନେ) ସର୍ବେ (ସଂସାରରେ) ସନ୍ନୋହମ୍ (ମୋହିତ) ଯାନ୍ତି (ହୋଇଯାଆନ୍ତି) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ । ମାୟା ମୋହରେ ଟଣାଟଣି ॥
ପ୍ରତିହିଂସା ଓ ଅଭିଳାଷ । ମନରେ ଆସଇ ଅଶେଷ ॥
ଆଶା ନିରାଶା ମଧ୍ୟେ ରହି । ଦୁଇ ମୋହରେ ଘାଁ ହୋଇ ॥
ସାରା ଜଗତ ଆହେ ପାର୍ଥ ! । ଏ ଭାବେ ହୁଏ ବିମୋହିତ ॥୨୭॥

ଯେଷାଂ ଦୃଢ଼ଗତଂ ପାପଂ ଜନାନାଂ ପୁଣ୍ୟକର୍ମଣାମ୍ ।

ତେ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵମୋହନିର୍ମୁକ୍ତା ଭଜନ୍ତେ ମାଂ ଦୃଢ଼ବ୍ରତାଃ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁ) ପୁଣ୍ୟକର୍ମଣାମ୍ (ପୁଣ୍ୟ କର୍ମ କରିଥିବା) ଜନାନାମ୍ (ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର) ପାପ (ପାପ) ଅନ୍ତଗତମ୍ (ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି), ତେ (ସେହି) ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵମୋହନିର୍ମୁକ୍ତାଃ (ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ମୋହରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା) ଦୃଢ଼ବ୍ରତାଃ (ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କାରୀ ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜନ୍ତେ (ଭଜନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପବିତ୍ର କରମ ଆଦରି । ପୁଣ୍ୟ ଧର୍ମ ଯେ ଅନୁସରି ॥
ଏପରି ଧାର୍ମିକ ପୁରୁଷ । ପାପ ହୋଇଛି ଯା'ର ନାଶ ॥
ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୋହ ଛାଡ଼ି ଦେଇ । ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ-ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ॥
ଭକ୍ତି ନିଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ଚିତ୍ତ । ମୋତେ ହିଁ ଭଜଇ ନିରତେ ॥୨୮॥

ଜରାମରଣ ମୋକ୍ଷାୟ ମାମାଶ୍ରିତ୍ୟ ଯତନ୍ତି ଯେ ।

ତେ ବ୍ରହ୍ମ ତଦ୍‌ବିଦୁଃ କୃଷ୍ଣମଧ୍ୟାତ୍ମଂ କର୍ମ ଚାଖିଳନ୍ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜରାମରଣମୋକ୍ଷାୟ (ଜରାବ୍ୟାଧି ଓ ମୃତ୍ୟୁରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ) ମାମ୍-ଆଶ୍ରିତ୍ୟ (ମୋତେ ଆଶ୍ରା କରି) ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଯତନ୍ତି (ମୋ ଭକ୍ତିରେ ଲାଗି ରୁହନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ତତ୍ (ସେହି) କୃତସ୍ମିନ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍ (ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ) ଚ (ଏବଂ) ଅଖିଳନ୍ (ସମସ୍ତ) କର୍ମ (କର୍ମବନ୍ଧନ ବିଷୟରେ) ବିଦୁଃ (ଜାଣନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନ୍ମ ବନ୍ଧନ ବିମୋଚନେ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବ୍ୟାଧି ବିନାଶନେ ॥

ମୋର ଶରଣେ ଯେ ଆଶ୍ରିତ । ଧ୍ୟାନ ଯତନେ ଭକ୍ତି-ଭୂତ ॥

ଜୀବାତ୍ମା ତତ୍ ଉପାଖ୍ୟାନ । ଅଖିଳ କରମ ବନ୍ଧନ ॥

ଏ ସବୁ ଜାଣେ ଯେଉଁ ଜନ । ସେ ଅଟେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ବିଦ୍ବାନ ॥୨୯॥

ସାଧୁଭୂତାଧିଦେବଂ ମାଂ ସାଧୁଯଜ୍ଞଂ ଚ ଯେ ବିଦୁଃ ।

ପ୍ରୟାଣକାଳେଽପି ଚ ମାଂ ତେ ବିଦୁର୍ଯୁକ୍ତଚେତସଃ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ସାଧୁଭୂତାଧିଦେବନ୍ (ଅଧି-ଭୌତିକ ଓ ଅଧି-ଦୈବିକ ଜ୍ଞାନ ସହିତ) ଚ (ଏବଂ) ସାଧୁଯଜ୍ଞନ୍ (ଅଧି-ଯଜ୍ଞ ସହିତ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ବିଦୁଃ (ଜାଣନ୍ତି), ତେ (ସେହି) ଯୁକ୍ତଚେତସଃ (ଭକ୍ତି-ଚିତ୍ତକ ମାନେ) ପ୍ରୟାଣକାଳେ (ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମାମ୍ ଚ (ମୋତେ ହିଁ) ବିଦୁଃ (ଜାଣିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ପାର୍ଥବ ସଂସାର । ଆଧି-ଭୌତିକ ଗୁଣସାର ॥

ବ୍ରହ୍ମାଦି ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ୍ୱର । ଅଧି-ଦୈବିକ ରୂପାନ୍ତର ॥

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ-ଯଜ୍ଞ ସମର୍ପଣେ । ମୁଁ ସର୍ବ ବୋଲି ଯେହୁ ଜାଣେ ॥

ବ୍ରହ୍ମ ଚେତନା ଯୁକ୍ତ ସିଏ । ମରଣ କାଳେ ମୋତେ ପାଏ ॥୩୦॥

ଓଁ ତତ୍‌ସଦିତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନଯୋଗୋ

ନାମ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥ —

ଅଥ ଅଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅକ୍ଷରବ୍ରହ୍ମ ଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

କିଂ ତଦ୍‌ବ୍ରହ୍ମ କିମଧ୍ୟାତ୍ମଂ କିଂ କର୍ମ ପୁରୁଷୋଽପି ।

ଅଧିଭୂତଂ ଚ କିଂ ପ୍ରୋକ୍ତମଧିଦେବଂ କିମୁଚ୍ୟତେ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ପୁରୁଷୋଽପି (ହେ ପୁରୁଷୋଽପି!), କିଂ-ତଦ୍‌-ବ୍ରହ୍ମ (ସେହି ବ୍ରହ୍ମ କ'ଣ)? କିମ୍-ଅଧ୍ୟାତ୍ମ (ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କ'ଣ)? କିଂ କର୍ମ (କର୍ମ କ'ଣ)? କିଂ ଅଧିଭୂତମ୍ (ଅଧିଭୂତ କାହାକୁ) ପ୍ରୋକ୍ତମ୍ (କୁହାଯାଏ)? ଚ (ଏବଂ) ଅଧିଦେବତଂ କିମ୍ (ଅଧିଦେବ ମାନେ କ'ଣ) ଉଚ୍ୟତେ (ବୁଝାଏ)?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତୁ ହେ ପୁରୁଷୋଽପି !   ।   କି ରୂପ ସେହି ପରଂବ୍ରହ୍ମ   ॥
କାହାକୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ କହି   ।   କର୍ମ ବୋଲନ୍ତେ କି ବୁଝାଇ   ॥
ଅଧିଭୂତର ମାନେ କିସ   ।   ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ବିଶେଷ   ॥
କାହାକୁ ଜ୍ଞାନୀଏ କୁହନ୍ତି   ।   ଅଧି-ଦୈବିକ ତତ୍ତ୍ୱ-କାନ୍ତି   ॥୧॥

ଅଧିଯଜ୍ଞଃ କଥଂ କୋଽତ୍ର ଦେହେଽସ୍ମିନ୍ ମଧୁସୂଦନ ।

ପ୍ରୟାଣକାଳେ ଚ କଥଂ ଜ୍ଞେୟୋଽସି ନିୟତାତ୍ମିଃ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମଧୁସୂଦନ (ହେ ମଧୁସୂଦନ!), ଅତ୍ର (ଏଠାରେ) କଃ (କିଏ ହେଉଛି) ଅଧିଯଜ୍ଞଃ (ଅଧିଯଜ୍ଞ)? ଅସ୍ମିନ୍ (ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର) ଦେହେ (ଦେହରେ) କଥମ୍ (କିପରି ଅଛନ୍ତି)? ଚ (ଏବଂ) ନିୟତାତ୍ମିଃ (ନିଜର ଦେହ ଓ ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ପ୍ରୟାଣକାଳେ (ଦେହାନ୍ତ ସମୟରେ) କଥମ୍ (କିପରି ଭାବେ ସେ ସବୁକୁ) ଜ୍ଞେୟଃ (ଜାଣିବାରେ ସକ୍ଷମ) ଅସି (ହୁଏ)?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଅଧିଯଜ୍ଞ   ।   କିଏ ସେ କୁହ ହେ ସର୍ବଜ୍ଞ !   ॥
ଦେହରେ ଯଜ୍ଞ ବିଦ୍ୟମାନ   ।   କିପରି ହେ ମଧୁସୂଦନ !   ॥
ଶରୀର-ମନ ଯା' ଅଧୀନ   ।   କି ଭାବେ କରେ ସେ ସାଧନ ॥
ସେ ପ୍ରାଣୀ ମରଣ କାଳରେ   ।   କିପରି ତା'କୁ ଜାଣି ପାରେ   ॥୨॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅକ୍ଷରଂ ବ୍ରହ୍ମ ପରମଂ ସ୍ୱଭାବୋଽଧ୍ୟାତ୍ମତ୍ୱତଃ ।

ଭୂତଭାବୋଭବକରୋ ବିସର୍ଗଃ କର୍ମସଂଜ୍ଞିତଃ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପରମମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଅକ୍ଷରମ୍ (ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ବା ଅବିନାଶୀକୁ) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମ), ସ୍ୱଭାବଃ (ନିଜର ସ୍ୱରୂପକୁ) ଅଧ୍ୟାତ୍ମମ୍ (ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) । ଭୂତଭାବ-ଉଭବକରଃ (ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧିକରଣର) ବିସର୍ଗଃ (ବିଶେଷ-ଭାବେ ସୃଷ୍ଟି ବା ସଂରଚନାକୁ) କର୍ମ ସଂଜ୍ଞିତଃ (କର୍ମର ସଂଜ୍ଞା ବୋଲି କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ପରମ ଅକ୍ଷର	।	ନିର୍ଗୁଣ ନିତ୍ୟ ନିରାକାର	॥
ଆତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେ ଚିନ୍ତନ	।	ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବୋଲି ତାକୁ ଜାଣ	॥
ସଜୀବ ଜଗତ ଭିଆଣ	।	ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁ ପରିମାଣ	॥
ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧି କରଣ	।	କର୍ମର ସଂଜ୍ଞା ରୂପେ ଜାଣ	॥୩॥

ଅଧିଭୂତଂ କ୍ଷରୋ ଭାବଃ ପୁରୁଷସ୍ଥାଧିଦେବତମ୍ ।

ଅଧିଯଜ୍ଞୋଽହମେବାତ୍ର ଦେହେ ଦେହଭୂତାଂ ବର ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେହଭୂତାଂ ବର (ହେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେହଧାରୀ ଅର୍ଜୁନ !), କ୍ଷରଃ (ବିନାଶଶୀଳ) ଭାବଃ (ପ୍ରକୃତି) ଅଧିଭୂତମ୍ (ଅଧିଭୂତ), ପୁରୁଷଃ (ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପକ ବିରାଟ ପୁରୁଷ ହେଉଛନ୍ତି) ଅଧିଦେବତମ୍ (ଅଧିଦେବ), ଚ (ଏବଂ) ଅତ୍ର (ଏହି) ଦେହେ (ଦେହରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବ (ହିଁ) ଅଧିଯଜ୍ଞ (ଅଧିଯଜ୍ଞ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମର ପ୍ରୋତ୍ସାହକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କ୍ଷଣ ଭଙ୍ଗୁର ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ	।	ଅଧିଭୂତ ହିଁ ତାକୁ ଭାବ	॥
ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରୁଷ	।	ଅଧି-ଦେବିକ ମୂଳଅଂଶ	॥
ଏହି ଶରୀର ମଧ୍ୟେ ରହି	।	ମୁଁ ଅଧିଯଜ୍ଞ ନାମ ବହି	॥
କରମ କାରକ ଶ୍ରୀହରି	।	ଜାଣ ହେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେହଧାରୀ !	॥୪॥

ଅନ୍ତକାଳେ ଚ ମାମେବ ସ୍ମରନ୍ତୁକ୍ତା କଳେବରମ୍ ।

ଯଃ ପ୍ରକାତି ସ ମଦ୍ଭାବଂ ଯାତି ନାସ୍ତ୍ୟତ୍ର ସଂଶୟଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯେ) ଅନ୍ତକାଳେ (ଶେଷ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମରିବା ସମୟରେ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ସ୍ମରନ୍ (ସ୍ମରଣ କରି) କଳେବରମ୍ (ଦେହ) ମୁକ୍ତା (ଛାଡ଼ି) ପ୍ରକାତି (ଚାଲିଯାଏ), ସଃ (ସେ) ମଦ୍-ଭାବମ୍ (ମୋ ସ୍ମରୁଥିବୁ) ଯାତି (ଯାଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ), ଅତ୍ର (ଏଥିରେ) ସଂଶୟଃ (ସନ୍ଦେହ) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମରଣାବସ୍ଥା ବେଳ କାଳେ । ଦେହ ଛାଡ଼ିଣ ଯିବା ବେଳେ ॥

ମୋର ଚିନ୍ତନେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ । ମୋତେ ଯେ ହୃଦେ ସ୍ମରଇ ॥

ମୋର ଭାବେ ସେ ହୁଏ ଥୟ । ଏଥିରେ ନାହିଁଟି ସଂଶୟ ॥

ନିର୍ଗୁଣ ନିରାକାରେ ମିଶି । ଭାବ ବିନୋଦେ ଯାଏ ରସି ॥୫॥

ଯଂ ଯଂ ବାପିସ୍ମରନ୍ଭାବଂ ତ୍ୟଜତ୍ୟନ୍ତେ କଳେବରମ୍ ।

ତଂ ତମେବୈତି କୌନ୍ତେୟ ସଦା ତଦ୍ଭାବଭାବିତଃ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌନ୍ତେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ଅନ୍ତେ (ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ) ଯମ୍-ଯମ୍ (ଯେଉଁ ଯେଉଁ) ବା, ଅପି (ସମ୍ଭାବନାୟ) ଭାବମ୍ (ସ୍ମରୁଥିବୁ) ସ୍ମରନ୍ (ଭାବି ଭାବି) କଳେବରମ୍ (ଶରୀର) ତ୍ୟଜତି (ଛାଡ଼ିଥାନ୍ତି), ସଦା (ସବୁବେଳେ) ତଦ୍-ଭାବ-ଭାବିତଃ (ସେହି ସ୍ମରୁଥି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ଭାବନା କରି କରି) ତମ୍ ତମ୍ (ସେହି ସେହି ଭାବକୁ ବା ସ୍ମରୁଥିବୁ) ଏବ (ହିଁ) ଏତି (ଲାଭ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମରଣ କାଳେ ଅନୁଭବି । ଯାହା ସୁମରି ଯାହା ଭାବି ॥

ଛାଡ଼ନ୍ତେ ନିଜ କଳେବର । ସେ ଭାବେ ହୁଏ ରୂପାନ୍ତର ॥

ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀର ରୂପ ଚିନ୍ତି । ସେହି ଯୋନିକୁ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତି ॥

ଆହେ କୌନ୍ତେୟ ! କର୍ମବଳେ । ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛା ଫଳ ମିଳେ ॥୬॥

ତସ୍ମାତ୍ତର୍ବେଷୁ କାଳେଷୁ ମାମନୁସ୍ମର ଯୁଧ୍ୟ ଚ ।
ମୟର୍ପିତମନୋବୁଦ୍ଧିର୍ମାମେବୈଷ୍ୟସ୍ୟସଂଶୟଃ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ତର୍ବେଷୁ କାଳେଷୁ (ସବୁ ସମୟରେ) ଯୁଧ୍ୟ ଚ (ଏପରିକି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମ୍ୟ କର୍ମ କରିବା ସମୟରେ ବି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅନୁସ୍ମର (ସ୍ମରଣ କର) । ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ଅର୍ପିତ ମନୋବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି ଓ ମନ ସମର୍ପଣ କରିବା ଦ୍ଵାରା) ଅସଂଶୟଃ (ନିଃସନ୍ଦେହରେ) ମାମ୍-ଏବ (ମୋତେ ହିଁ) ଏଷ୍ୟସି (ଲାଭ କରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେଥି ନିମିତ୍ତ ସର୍ବକାଳେ । ମୋତେ ସୁମରି ଭାବ ଭୋଳେ ॥
ଜୀବନ ଯୁଦ୍ଧ ରଣାଙ୍ଗନେ । ଲାଗି ରହିଥା ମୋ ଚିନ୍ତନେ ॥
ମୋ ଠାରେ ଦେଇ ବୁଦ୍ଧି-ମନ । ମୋତେ ହିଁ ଭାବି ଚିରନ୍ତନ ॥
ନିଶ୍ଚେ ମୁଁ ହୋଇବି ପ୍ରାପତ । ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ କଦାଚିତ ॥୭॥

ଅଭ୍ୟାସଯୋଗଯୁକ୍ତେନ ଚେତସା ନାନ୍ୟଗାମିନା ।
ପରମଂ ପୁରୁଷଂ ଦିବ୍ୟଂ ଯାତି ପାର୍ଥାନୁଚିନ୍ତୟନ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଅଭ୍ୟାସଯୋଗଯୁକ୍ତେନ (ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ) ନ-ଅନ୍ୟଗାମିନା (ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନ କରୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ଚେତସା (ହୃଦୟରେ) ପରମଂ ପୁରୁଷମ୍ (ପରମ ପୁରୁଷଙ୍କୁ) ଅନୁଚିନ୍ତୟନ୍ (ଚିନ୍ତା କରି) ଦିବ୍ୟମ୍ (ଦିବ୍ୟ ଲୋକକୁ) ଯାତି (ଯାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଭ୍ୟାସ ବଳେ ଆହେ ପାର୍ଥ ! । ଧ୍ୟାନ ଯୋଗରେ ହୋଇଯୁକ୍ତ ॥
ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନରେ ଚିତ୍ତ ଦେଇ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚିନ୍ତାରେ ନ ଯାଇ ॥
ଆମ୍ ଚିନ୍ତନେ ନିରନ୍ତର । ଯୋଗରେ ଥାଏ ଯେହୁ ନର ॥
ପାଏ ସେ ପୁରୁଷ ପରମ । ଯାଏ ସେ ସେହି ଦିବ୍ୟ ଧାମ ॥୮॥

କବିଂ ପୁରାଣମନୁଶାସିତାରମଣୋରଣୀୟାଂସମନୁସ୍ମରେଦ୍ ଯଃ ।
ସର୍ବସ୍ୟ ଧାତାରମଚିନ୍ତ୍ୟରୂପମାଦିତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣଂ ତମସଃ ପରସ୍ତାତ୍ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯେ ହେଉଛନ୍ତି) ପୁରାଣମ୍ (ଅନାଦି) କବିମ୍ (କବି ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବଜ୍ଞ ପୁରୁଷ),
ଅଣୋଃ (ଅଶ୍ୱଠାରୁ) ଅଣୀୟାଂସମ୍ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁକ୍ଷ୍ମ), ସର୍ବସ୍ୟ (ସମସ୍ତଙ୍କର) ଧାତାରମ୍
(ଧାତା), ତମସଃ (ଅନ୍ଧକାରଠାରୁ) ପରସ୍ତାତ୍ (ବହୁତ ଦୂରରେ), ଅନୁଶାସିତାରମ୍
(ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବାବାଲା), ଅଚିନ୍ତ୍ୟରୂପମ୍ (ଯାହାଙ୍କର ରୂପକୁ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ
ପାରେନା), ଅନୁସ୍ମରେଦ୍ (ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନାଦି କବି ପୁରାତନ । ଯାହାଙ୍କୁ ନ ଛୁଏଁ ଅଜ୍ଞାନ ॥
ଯା'ର ଶାସନେ ସର୍ବଧାମ । ଯେ ଅଶ୍ୱ ପରମାଶୁ ସମ ॥
ଯାହାର ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ । ଯେ ସର୍ବ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଧାରକ ॥
ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ ଯେ ତମହାରି । ତାଙ୍କୁ ଯେ ହୃଦୟେ ସୁମରି ॥୯॥

ପ୍ରୟାଣକାଳେ ମନସାଚଳେନ ଭକ୍ତ୍ୟା ଯୁକ୍ତୋ ଯୋଗବଳେନ ଚୈବ ।

ଭୂବୋର୍ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଣମାବେଶ୍ୟ ସମ୍ୟକ୍- ସ ତଂ ପରଂ ପୁରୁଷମୁପୈତି ଦିବ୍ୟମ୍ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଃ ଭକ୍ତ୍ୟାୟୁକ୍ତଃ (ସେହି ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ପ୍ରୟାଣକାଳେ (ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ) ଅଚଳେନ-
ମନସା (ଅବିଚଳିତ ମନରେ), ଚ (ଏବଂ) ଯୋଗବଳେନ (ଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ) ଭୂବୋଃ-
ମଧ୍ୟେ (ଭୂଲତା ମଧ୍ୟରେ) ପ୍ରାଣମ୍ (ପ୍ରାଣକୁ) ସମ୍ୟକ୍ (ଭଲ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ରୂପେ) ଆବେଶ୍ୟ (ପ୍ରବେଶ କରାଇ) ତମ୍ (ସେହି) ପରମମ୍ (ପରମ) ଦିବ୍ୟମ୍ (ଦିବ୍ୟ)
ପୁରୁଷମ୍ (ପୁରୁଷକୁ) ଏବ (ହିଁ) ~~ଏତି~~ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମରଣ କାଳ ଉପଗତେ । ଅଚଳ ମନେ ଭକ୍ତି ଚିତ୍ତେ ॥
ପ୍ରାଣାୟାମର ଯୋଗବଳେ । ମନକୁ ନିବେଶି ନିଶ୍ଚଳେ ॥
ଚକ୍ଷୁ ଭୂଲତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ । ପ୍ରାଣ ବାୟୁ ଯେ ପ୍ରବେଶାଇ ॥
ଦେହ ଛାଡ଼ି ସେ ଯେବେ ଯାଏ । ପରମ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପାଏ ॥୧୦॥

ଯଦକ୍ଷରଂ ବେଦବିଦୋ ବଦନ୍ତି ବିଶତି ଯଦ୍ଯତୟୋ ବୀତରାଗାଃ ।
ଯଦିଚ୍ଛନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଂ ଚରନ୍ତି ତତ୍ ପଦଂ ସକ୍ତାହେଶ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବେଦବିଦଃ (ବେଦଜ୍ଞ ମାନେ) ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଅକ୍ଷରମ୍ (ଅବିନାଶୀ ବୋଲି) ବଦନ୍ତି (କହିଥାନ୍ତି), ବୀତରାଗାଃ (ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ) ଯତୟଃ (ଯତ୍ପ୍ରଦାନମାନେ) ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ବିଶତି (ପାଇଥାନ୍ତି), ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଇଚ୍ଛନ୍ତଃ (ଇଚ୍ଛା କରି) ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟମ୍ (ବ୍ରହ୍ମ ଚାରଣକୁ) ଚରନ୍ତି (ପାଳନ କରନ୍ତି), ତତ୍ ପଦମ୍ (ସେହି ପରମ ପଦଙ୍କ ବିଷୟରେ) ତେ (ତୁମକୁ) ସଂଗ୍ରହେଶ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ପ୍ରବକ୍ଷେ (କହୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାକୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଅଜାତ । କୁହନ୍ତି ବେଦଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ॥
ଆସକ୍ତି-ଶୂନ୍ୟ ଯତୀ ମାନେ । ଯାହା ଲଭନ୍ତି ଯୋଗଧ୍ୟାନେ ॥
ଯେଉଁ ପଳକୁ ଇଚ୍ଛା କରି । ~~ବ୍ରତ କରନ୍ତି~~ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ॥
ସେ ଗୁଡ଼ତ୍ ବିଷୟକୁ । ସଂକ୍ଷେପେ କହିବି ତୁମକୁ ॥୧୧॥

ସର୍ବଦ୍ୱାରାଣି ସଂଯମ୍ୟ ମନୋ ହୃଦି ନିରୁଦ୍ଧ୍ୟ ତ ।
ମୂର୍ଧ୍ନାଧ୍ୟାୟାତ୍ମନଃ ପ୍ରାଣମାସ୍ଥିତୋ ଯୋଗଧାରଣାମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବଦ୍ୱାରାଣି (ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାରକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ) ସଂଯମ୍ୟ (ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି), ମନଃ (ମନକୁ) ହୃଦି (ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ) ନିରୁଦ୍ଧ୍ୟ (ଆବଦ୍ଧ କରି), ତ (ଏବଂ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ପ୍ରାଣମ୍ (ପ୍ରାଣକୁ) ମୂର୍ଧ୍ନି (ମସ୍ତକରେ) ଆଧାୟ (ସ୍ଥାପନା କରି), ଯୋଗଧାରଣାମ୍ (ଯୋଗ ଧାରଣରେ) ଆସ୍ଥିତଃ (ଅବସ୍ଥାନ କରି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ ଆଚରି । ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରି ॥
ମନକୁ ବାନ୍ଧି ଟିକି-ଡୋରେ । ନିରୋଧୁ ହୃଦ-କାରାଗାରେ ॥
ପ୍ରାଣବାୟୁକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ନେଇ । ମସ୍ତକେ ସ୍ଥାପନା କରାଇ ॥
ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ଚିନ୍ତନେ । ଟିକି ନିବେଶି ଯୋଗ-ଧ୍ୟାନେ ॥୧୨॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଓମିତ୍ୟକାକ୍ଷରଂ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାହରନ୍ନାମନୁସ୍ଥରନ୍ ।
ଯଃ ପ୍ରୟାତି ତ୍ୟଜନ୍ ଦେହଂ ସ ଯାତି ପରମାଂ ଗତିମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ

ଯଃ (ଯିଏ) ଓମ୍-ଇତି-ଏକାକ୍ଷରମ୍ (ଏହି ଏକାକ୍ଷର ଶବ୍ଦ ‘ଓ’ କାର) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମକୁ)
ବ୍ୟାହରନ୍ (ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି) ନାମ୍ (ନାମରେ) ଅନୁସ୍ଥରନ୍ (ସ୍ଥରଣ
କରି) ଦେହମ୍ (ଦେହ) ତ୍ୟଜନ୍ (ଛାଡ଼ି) ପ୍ରୟାତି (ଚାଲିଯାଏ), ସଃ (ସେ) ପରାମ୍
(ପରମ) ଗତିମ୍ (ଗତିକୁ) ଯାତି (ଯାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକଇ ଅକ୍ଷର ‘ଓ’କାର । ଅଟଇ ବ୍ରହ୍ମ ପରକାର ॥
ସେହି ପାବନ ମନ୍ତ୍ର ସାର । ମନେ ଉଚ୍ଚାରି ବାରମ୍ବାର ॥
ମୋତେ ସୁମରି ମୋତେ ଭାଳି । ଦେହ ଛାଡ଼ି ଯେ ଯାଏ ଚାଲି ॥
ସେହି ପୁରୁଷ ମହାମତି । ପାଏ ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ଗତି ॥୧୩॥

ଅନନ୍ୟଚେତାଃ ସତତଂ ଯୋ ନାଂ ସ୍ମରତି ନିତ୍ୟଶଃ ।
ତସ୍ୟାହଂ ସୁଲଭଃ ପାର୍ଥ ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତସ୍ୟ ଯୋଗିନଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଅନନ୍ୟ ଚେତାଃ (ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟରେ) ଯଃ (ଯିଏ) ନାମ୍
(ନାମରେ) ନିତ୍ୟଶଃ (ପ୍ରତିଦିନ) ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ସ୍ମରତି (ସ୍ମରଣ କରୁଥାଏ),
ତସ୍ୟା-ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତସ୍ୟ (ସେହି ଚିରନ୍ତନ ଯୋଗଯୁକ୍ତ) ଯୋଗିନଃ (ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ)
ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସୁଲଭଃ (ଅତି ସହଜରେ ମିଳିଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ମୋତେ
ଅନାୟାସରେ ପାଇପାରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଦୂର କରି । ଭକ୍ତି ଭାବନା ଦୃଢ଼ କରି ॥
ଦିବସ ରାତ୍ରି ପ୍ରତିକ୍ଷଣ । ମୋତେ ଯେ କରେ ସୁମରଣ ॥
ବନ୍ଧା ଯେ ସଦା ମୋ ସହିତ । ସେ ଯୋଗୀଜନ ଆହେପାର୍ଥ ! ॥
ଭକ୍ତି ଡୋରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ । ସହଜେ ମୋତେ ସେ ଲଭଇ ॥୧୪॥

ମାମୁପେତ୍ୟ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଦୁଃଖାଳୟମଶାଶ୍ୱତମ୍ ।

ନାପୁବନ୍ତି ମହାତ୍ମାନଃ ସଂସିଦ୍ଧିଂ ପରମାଂ ଗତାଃ ॥୧୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାତ୍ମାନଃ (ମହା ପୁରୁଷମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପେତ୍ୟ (ପାଇବା ପରେ) ପରମାମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ସଂସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧିଦ୍ୱକ୍ତ) ଗତାଃ (ଯିବା ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଭ କରିବା ପରେ) ଦୁଃଖାଳୟମ୍ (ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ) ଅଶାଶ୍ୱତମ୍ (କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ତଥା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ) ପୁନର୍ଜନ୍ମ (ପୁନର୍ଜନ୍ମକୁ) ନ, ଆପୁବନ୍ତି (ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚରମ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି		ପରମ ଗତି ଅନୁସରି	॥
ଭକ୍ତି ବିହ୍ୱଳ ଭାବେ ରହି		ମହାତ୍ମା ଜନ ମୋତେ ପାଇ	॥
ନ ଲଭେ ଜନ୍ମ ପୁନରାୟ		କର୍ମ-ବନ୍ଧନ ଦୁଃଖାଳୟ	॥
ନ ପାଏ ଅନିତ୍ୟ ସଂସାର		ନ ଥାଏ ଭବ-ଦୁଃଖଭାର	॥୧୫॥

ଆବ୍ରହ୍ମଭୁବନାଲୋକାଃ ପୁନରାବର୍ତ୍ତନୋଽର୍ଜୁନ ।

ମାମୁପେତ୍ୟ ତୁ କୌତ୍ସେୟ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନ ବିଦ୍ୟତେ ॥୧୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଆବ୍ରହ୍ମଭୁବନାତ୍ (ବ୍ରହ୍ମଲୋକଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି) ଲୋକାଃ (ସମସ୍ତ ଜଗତ) ପୁନରାବର୍ତ୍ତନଃ (ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଶୀଳ ଅଟେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ ଲୋକରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଫେରିବାକୁ ହୁଏ), ତୁ (ପରନ୍ତୁ) କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ!), ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପେତ୍ୟ (ପାଇ) ପୁନର୍ଜନ୍ମ (ପୁନର୍ଜନ୍ମ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ ଲୋକର ତଳେ ଯେତେ		ସୁର ନରାଦି ନାଗଲୋକେ	॥
ଜନ୍ମ ମରଣ ଆବର୍ତ୍ତନ		ଅନବରତ ହେ ଅର୍ଜୁନ !	॥
ପରନ୍ତୁ ଆହେ କୁନ୍ତୀସୁତ !		ମୋତେ ଯେ ହୁଅଇ ପ୍ରାପତ	॥
ମୋ ନିତ୍ୟ ଦେହେ ମିଶି ଯାଇ		ଆଉ ଜନମ ନ ଲଭଇ	॥୧୬॥

ସହସ୍ରଯୁଗପର୍ଯ୍ୟନ୍ତମହର୍ଯଦ୍ବ୍ରହ୍ମଣୋ ବିଦୁଃ ।
ରାତ୍ରିଂ ଯୁଗସହସ୍ରାନ୍ତାଂ ତେହୋରାତ୍ରବିଦୋ ଜନାଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯେଉଁମାନେ) ବ୍ରହ୍ମଣଃ (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର) ସହସ୍ରଯୁଗ (ଏକ ହଜାର ଯୁଗ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତମ୍ (ଆବର୍ତ୍ତକୁ) ଅହଃ (ଗୋଟିଏ ଦିନ), ଯୁଗସହସ୍ରାନ୍ତାମ୍ (ଏକ ହଜାର ଯୁଗର ଆବର୍ତ୍ତର ପରିସମାପ୍ତିକୁ) ରାତ୍ରିମ୍ (ଗୋଟିଏ ରାତି ବୋଲି) ବିଦୁଃ (ଜାଣନ୍ତି), ତେ ଜନାଃ (ସେହି ଲୋକମାନେ) ଅହୋରାତ୍ରବିଦଃ (ବ୍ରହ୍ମ-ଦିନ ତଥା ବ୍ରହ୍ମ-ରାତ୍ରି କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚାରିଯୁଗର ଏକ ବର୍ତ୍ତ୍ତ । ଏପରି ସହସ୍ର ଆବର୍ତ୍ତ ॥
ସେ କାଳ ହେଲେ ସମାପନ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ହୁଏ ଏକ ଦିନ ॥
ପୁଣି ହଜାର ଗଲେ ବିତି । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସେ ଏକ ରାତି ॥
ଯେ ଜାଣେ ଏହି ଯୁଗତତ୍ତ୍ବ । ସେ ଜାଣେ ବ୍ରହ୍ମ-ଦିବାରାତ୍ର ॥୧୭॥

ଅବ୍ୟକ୍ତାଦ୍ବ୍ୟକ୍ତୟଃ ସର୍ବାଃ ପ୍ରଭବନ୍ତ୍ୟହରାଗମେ ।

ରାତ୍ର୍ୟାଗମେ ପ୍ରଲୀୟନ୍ତେ ତତ୍ତ୍ବେବାବ୍ୟକ୍ତସଂଜ୍ଞକେ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହଃ-ଆଗମେ (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ) ଅବ୍ୟକ୍ତାତ୍ (ଅପ୍ରକଟ ଭାବେ ଶୂନ୍ୟରୁ) ସର୍ବାଃ (ସମସ୍ତ) ବ୍ୟକ୍ତୟଃ (ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣୀ ସମୂହ) ପ୍ରଭବନ୍ତି (ସୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତି), ରାତ୍ରି-ଆଗମେ (ରାତ୍ରିକାଳ ଆସିଗଲେ) ତତ୍ତ୍ବେ (ସେହି) ଅବ୍ୟକ୍ତ (ଅପ୍ରକଟ) ସଂଜ୍ଞକେ (ସହିତ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦେହରେ) ଏବ (ହି) ପ୍ରଲୀୟନ୍ତେ (ବିଲୀନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦିନ ଆଗମନେ । କ୍ରିୟା ରଚନ୍ତି ପ୍ରଜନନେ ॥
ଶୂନ୍ୟରୁ ହୋଇ ଆବିର୍ଭୂତ । ଜୀବ ଶରୀର ହୁଏ ଜାତ ॥
ଯେବେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ରାତି ହୁଏ । ସାରା ଜଗତ ଧ୍ବଂସ ପାଏ ॥
ସବୁ ଜୀବାତ୍ମା ଦେହ-ମନ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀରେ ହୁଏ ଲୀନ ॥୧୮॥

ଭୂତଗ୍ରାମଃ ସ ଏବାୟଂ ଭୂତ୍ବା ଭୂତ୍ବା ପ୍ରଳୀୟତେ ।

ରାତ୍ର୍ୟାଗମେଽବଶଃ ପାର୍ଥ ପ୍ରଭବତ୍ୟହରାଗମେ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ସଃ-ଏବ (ସେହିପରି ଭାବେ) ଅୟମ୍ (ଏହି) ଭୂତଗ୍ରାମଃ (ପ୍ରାଣୀ ସମୂହ) ଭୂତ୍ବା-ଭୂତ୍ବା (ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି) ଅବଶଃ (ପ୍ରକୃତି ଗୁଣରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ) ଅହଃ-ଆଗମେ (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ) ପ୍ରଭବତି (ସୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତି), ରାତ୍ରି-ଆଗମେ (ରାତି ଆସିଲେ) ପ୍ରଳୀୟତେ (ପ୍ରଳୟ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବିଲୀନ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରାଣୀ ସମୂହ ନାନାଜାତି	।	ଏପରି ହୋଇ ଉତପତି	॥
ବ୍ରହ୍ମ ରାତ୍ରିର ଆଗମନେ	।	ବିନାଶ ଯାନ୍ତି ତତକ୍ଷଣେ	॥
ହୋଇଲେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସକାଳ	।	ପୁଣି ଉତ୍ପନ୍ନ ଜୀବକୁଳ	॥
ହେ ପାର୍ଥ! ଏହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର	।	ପ୍ରଳୟ-ସୃଷ୍ଟି ଚକ୍ରାକାର	॥୧୯॥

ପରସ୍ତସ୍ମାଂ ଭାବୋଽନ୍ୟୋଽବ୍ୟକ୍ତୋଽବ୍ୟକ୍ତାସ୍ତନାତନଃ ।

ଯଃ ସ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ନଶ୍ୟସୁ ନ ବିନଶ୍ୟତି ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ(ପରନ୍ତୁ) ତସ୍ମାତ୍ ଅବ୍ୟକ୍ତାତ୍ (ସେହି ଅପ୍ରକଟ ମାଧ୍ୟମରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂନ୍ୟରୁ) ଅନ୍ୟଃ ଅବ୍ୟକ୍ତଃ (ଆଉ ଜଣେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ପୁରୁଷ ଆବିର୍ଭାବ ହୁଅନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ବାସକରନ୍ତି), ଯଃ (ଯେ କି) ସନାତନଃ (ଅନାଦି), ପରଃ (ଅତିଶ୍ରେଷ୍ଠ), ଭାବଃ (ଭାବଧାରୀ ପୁରୁଷ), ସଃ (ସେ) ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ(ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ନଶ୍ୟସୁ (ବିନାଶ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ) ନ, ବିନଶ୍ୟତି (ବିନାଶ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶୂନ୍ୟଠାରୁ	।	ଅନ୍ୟ ଅବ୍ୟକ୍ତ ମହାରୁରୁ	॥
ସେ ଯେ ଈଶ୍ବର ଭାବଗ୍ରାହୀ	।	ଅଟଇ ମହା ଶୂନ୍ୟଦେହୀ	॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ହେଲେ ନାଶ	।	ସେ କିନ୍ତୁ ନହୁଏ ବିନାଶ	॥
ପରମ ପବିତ୍ର ପୁରୁଷ	।	ପ୍ରଳୟ କାଳେ ବି ପ୍ରକାଶ	॥୨୦॥

ଅବ୍ୟକ୍ତୋଽକ୍ଷର ଇତ୍ୟୁକ୍ତସ୍ତମାହୁଃ ପରମାଂ ଗତିମ୍ ।

ଯଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ନ ନିବଂଶ୍ଚେ ତଦ୍ଭାମ ପରମଂ ମମ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତମ୍ (ତାହାଙ୍କୁ) ଅବ୍ୟକ୍ତଃ (ଅବ୍ୟକ୍ତ), ଅକ୍ଷରଃ (ଅକ୍ଷର) ଇତି (ବୋଲି) ଉକ୍ତଃ (ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି), ପରମାମ୍ (ପରମ) ଗତିମ୍ (ଗତି ବୋଲି) ଆହୁଃ (କୃତ୍ୱାଯାଇଛି), ଯମ୍ (ଯାହାଙ୍କୁ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନ, ନିବଂଶ୍ଚେ (ଫେରିବାକୁ ହୁଏନାହିଁ), ତତ୍ (ତାହା) ମମ (ମୋର) ପରମମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଧାମ (ଧାମ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅବ୍ୟକ୍ତ ବୋଲି ତା'କୁ କହି । ଅକ୍ଷୟ ହେତୁ ସରେ ନାହିଁ ॥

ସେହି ବିଧାତା ସେହି ମୁକ୍ତି । ପରମ ଗତି ବି କୁହନ୍ତି ॥

ଯୋଗ ସିଦ୍ଧିରେ ଯା'କୁ ପାଇ । ସଂସାର ବାହୁଡ଼ା ନୁହଇ ॥

ଯହିଁ ନିବାସ ନିରନ୍ତର । ପରମ ଧାମ ସେହି ମୋର ॥୨୧॥

ପୁରୁଷଃ ସ ପରଃ ପାର୍ଥ ଭକ୍ତ୍ୟା ଲଭ୍ୟସ୍ତନନ୍ୟୟା ।

ଯସ୍ୟାନ୍ତଃସ୍ଥାନି ଭୂତାନି ଯେନ ସର୍ବମିଦଂ ତତମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଭୂତାନି (ପ୍ରାଣୀ ସମୂହ) ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ଅନ୍ତଃ (ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ) ସ୍ଥାନି (ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି), ଯେନ (ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ଇଦମ୍ (ଏହି) ସର୍ବମ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାର) ତତମ୍ (ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି), ସଃ (ସେହି) ପରଃ (ପରମ) ପୁରୁଷ (ପୁରୁଷ) ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଅନନ୍ୟୟା (ଏକାନ୍ତ) ଭକ୍ତ୍ୟା (ଭକ୍ତିଦ୍ୱାରା) ଲଭ୍ୟଃ (ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାଙ୍କ ଅନ୍ତରେ ରହଣି । କରି ଅଛନ୍ତି ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ॥

ଯେ ସତ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଅରୂପ । ସବୁ ଲୋକେ ଯେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ॥

ପରମ ପୁରୁଷ ଯେ ସେହି । ଭକ୍ତ-ବହଳ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥

ଏକାନ୍ତ-ଭକ୍ତି ହେଲେ ଜାତ । ସେ ପ୍ରଭୁ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରାପତ ॥୨୨॥

ଯତ୍ର କାଳେ ଦ୍ଵନାବୃତ୍ତିମାବୃତ୍ତିଂ ଚୈବ ଯୋଗିନଃ ।

ପ୍ରୟାତା ଯାନ୍ତି ତଂ କାଳଂ ବକ୍ଷ୍ୟାମି ଭରତର୍ଷଭ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରବ୍ରହ୍ମ) ଭରତର୍ଷଭ (ହେ ଭରତବଂଶୀୟ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ !), ଯତ୍ର (ଯେଉଁ) କାଳେ (ସମୟର ମାର୍ଗରେ) ପ୍ରୟାତା (ଦେହ ଛାଡ଼ିବା ପରେ) ଯୋଗିନଃ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷମାନେ) ଅନାବୃତ୍ତିମ୍ (ଅଣ-ଲେଉଟା ଅବସ୍ଥାକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଆବୃତ୍ତିମ୍-ଏବ (ଲେଉଟି ଆସିବା ଅବସ୍ଥାକୁ) ଯାନ୍ତି (ପାଇଥାନ୍ତି), ତମ୍ (ସେହି) କାଳମ୍ (ସମୟର ମାର୍ଗକୁ ଅର୍ଥାତ୍ କାଳର ଗତିକୁ) ବକ୍ଷ୍ୟାମି (କହିବି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ ଭାରତ ଗୌରବ ! । ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧି ଭାବ ॥
ଯେ କାଳେ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଇ । ଆଉ ଜନମ ନ ହୁଅଇ ॥
ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥାରେ ଦେହ ଛାଡ଼ି । ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଆସନ୍ତି ବାହୁଡ଼ି ॥
କହିବି ସେହି ଦୁଇ ନୀତି । କୁଟୀଳ କାଳ ଗତି-ରୀତି ॥୨୩॥

ଅଗ୍ନିଜ୍ୟୋତିରହଃ ଶୁକ୍ଳଃ ଷଣ୍ଢାସା ଉତ୍ତରାୟଣମ୍ ।

ତତ୍ର ପ୍ରୟାତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ରହ୍ମବିଦୋ ଜନାଃ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ରହ୍ମବିଦଃ (ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଥିବା) ଜନାଃ (ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ପ୍ରୟାତାଃ (ମୃତ୍ୟୁ ପରେ) ଜ୍ୟୋତିଃ (ଆଲୋକମୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳମୟ) ଅଗ୍ନିଃ (ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କର ମାର୍ଗ ଦେଇ) ଅହଃ (ଦିନବେଳେ) ଶୁକ୍ଳଃ (ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ) ଷଣ୍ଢାସାଃ (ଛଅ ମାସ) ଉତ୍ତରାୟଣମ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉତ୍ତରାୟଣ ସମୟରେ ଯଦି ଗତି କରନ୍ତି), ବ୍ରହ୍ମ ଗଚ୍ଛନ୍ତି (ତେବେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ଵ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯୋଗ ସମାଧି ସିଦ୍ଧ ଜନ । ଦେହାନ୍ତେ ଚଢ଼ି ବ୍ରହ୍ମ-ଯାନ ॥
ଅଗ୍ନି ଦେବଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ଦେଇ । ଦିନ-ଦେବତା ପାରହୋଇ ॥
ଶୁକ୍ଳ-ଦେବଙ୍କ ସହଯୋଗେ । ଉତ୍ତରି ଷଡ଼ମାସ ଲଂଘେ ॥
ତାପରେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ଯାଇ । ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ସେ ଲଭଇ ॥୨୪॥

ଧୂମୋ ରାତ୍ରିସ୍ତଥା କୃଷ୍ଣଃ ଷଣ୍ଢାସା ଦକ୍ଷିଣାୟନମ୍ ।
ତତ୍ର ଚାନ୍ଦ୍ରମସଂ ଜ୍ୟୋତିର୍ଯୋଗୀ ପ୍ରାପ୍ୟ ନିବଂତେ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗୀ (ଆଉ କେହି ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ) ଧୂମଃ (ଧୂମ ଦେବତାଙ୍କ ରାସ୍ତା ଦେଇ) ରାତ୍ରିଃ (ରାତ୍ରି ଦେବତାଙ୍କର ମାର୍ଗକୁ ପାରିହୋଇ) କୃଷ୍ଣଃ (କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅଧିପତିଙ୍କୁ ପାର ହୋଇ) ତଥା (ତଥା) ଷଣ୍ଢାସାଃ (ଛଅ-ମାସିକ) ଦକ୍ଷିଣାୟନମ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଗତି ସମୟରେ) ତତ୍ର (ସେଠାରେ) ଚାନ୍ଦ୍ରମସଂ (ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କର) ଜ୍ୟୋତିଃ (କିରଣକୁ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ନିବଂତେ (ଲେଉଟି ଆସନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସିଦ୍ଧି ଅପୂର୍ବେ ଯୋଗୀଜନ । ଦେହାନ୍ତେ କରଇ ଗମନ ॥
ତମ ଦେବଙ୍କ ଧୂମ ଦେଇ । ରାତ୍ରି ଦେବଙ୍କୁ ପାରହୋଇ ॥
କୃଷ୍ଣପକ୍ଷକୁ ଅତିକ୍ରମି । ଦକ୍ଷିଣେ ଷାଣ୍ଢାସିକ-ଗାମୀ ॥
ତାପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି ପାଇ । ସେଠାରୁ ଲେଉଟି ଆସଇ ॥୨୫॥

ଶୁକ୍ଳକୃଷ୍ଣେ ଗତୀ ହେତେ ଜଗତଃ ଶାଶ୍ୱତେ ମତେ ।
ଏକୟା ଯାତ୍ୟନାବୃଂମନ୍ୟୟାବଂତେ ପୁନଃ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶୁକ୍ଳକୃଷ୍ଣେ (ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷରେ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରେ) ହି (କେବଳ) ଏତେ (ଏଇ ଦୁଇକାଳର ମାଧ୍ୟମ ଦେଇ) ଗତୀ (ଦୁଇ ଗତିକୁ) ଶାଶ୍ୱତେ (ବହୁ ଅନାଦି କାଳରୁ) ଜଗତଃ (ଜଗତରେ) ମତେ (ମାନି ଆସିଛନ୍ତି) । ଏକୟା (ଗୋଟିଏ ଗତି ମାଧ୍ୟମରେ) ଅନାବୃଂମ୍ ଯାତି (ଲେଉଟିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାରରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ), ଅନ୍ୟୟା (ଅନ୍ୟ ଗତି ମାଧ୍ୟମରେ) ପୁନଃ ଆବଂତେ (ପୁଣିଥରେ ଫେରିବାକୁ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ଆବୃଂ ଅନାବୃଂ । କୃଷ୍ଣଗତି ବା ଶୁକ୍ଳଗତି ॥
ବହୁ କାଳରୁ ଏହି ମତେ । ଦେହାନ୍ତେ ଗତି ଏ ଜଗତେ ॥
ଏକଇ ମାର୍ଗେ ସିଦ୍ଧଜନ । ପରମାତ୍ମାରେ ହୁଏ ଲୀନ ॥
ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ କେହୁ ଯାଇ । ପୁଣି ଜନମ ଲଭି ଥାଇ ॥୨୬॥

ନୈତେ ସୃତୀ ପାର୍ଥ ଜାନନ୍‌ଯୋଗୀ ମୁହ୍ୟତି କଷ୍ଟନ ।

ତସ୍ମାସ୍ତବେଷୁ କାଳେଷୁ ଯୋଗଯୁକ୍ତୋ ଭବାତୁନ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଏତେ (ଏହି ଦୁଇଟି) ସୃତୀ (ମାର୍ଗକୁ) ଜାନନ୍ (ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିପାରିଥିବା) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ) କଷ୍ଟନ (କେହି ବି) ନ ମୁହ୍ୟତି (ବିମୋହିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଅତୁନ (ହେ ଅତୁନ!), ସବେଷୁ କାଳେଷୁ (ସବୁ ସମୟରେ) ଯୋଗଯୁକ୍ତଃ (ଯୋଗଯୁକ୍ତ) ଭବ (ହୋଇରୁହ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ବେନି ମାର୍ଗେ ବେନି ଗତି । ଯେ ଯୋଗୀ ଏହାକୁ ଜାଣନ୍ତି ॥

ଭୋଗ ବିଳାସ ଚିତ୍ତ ପାଇଁ । କେବେ ସେ ମୋହିତ ନୁହଇ ॥

ସେହି କାରଣେ ଆହେ ପାର୍ଥ ! । ବୁଝି ଅସଲ ଯୋଗ ଅର୍ଥ ॥

ଯୋଗରେ ହୁଅନ୍ତୁ ମଗନ । ସବୁ କାଳେ ହେ ଅରଜୁନ ! ॥୨୭॥

ବେଦେଷୁ ଯଜ୍ଞେଷୁ ତପଃସୁ ଚୈବଦାନେଷୁ ଯତ୍‌ପୁଣ୍ୟଫଳଂ ପ୍ରଦିଷ୍ଟମ୍ ।

ଅତ୍ୟେତି ତତ୍‌ସର୍ବମିଦଂ ବିଦିତ୍‌ଯୋଗୀ ପରଂ ସ୍ଥାନମୁପୈତି ଚାଦ୍ୟମ୍ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ) ଇଦମ୍ (ଏହାକୁ) ବିଦିତ୍‌ (ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣି) ବେଦେଷୁ (ବେଦରେ) ଯଜ୍ଞେଷୁ (ଯଜ୍ଞରେ), ତପଃସୁ (ତପରେ), ଚ (ଏବଂ) ଦାନେଷୁ (ଦାନ ମାଧ୍ୟମରେ) ଏବ (ଏହିପରି ଭାବେ) ଯତ୍ (ଯେଉଁ ସବୁ) ପୁଣ୍ୟ ଫଳମ୍ (ପୁଣ୍ୟଫଳ) ପ୍ରଦିଷ୍ଟମ୍ (ଦେଖା ଯାଇଥାଏ), ତତ୍ (ସେ) ସର୍ବମ୍ (ସବୁକୁ) ଅତ୍ୟେତି (ଅତିକ୍ରମ କରିଥାଏ), ଚ (ଏବଂ) ଆଦ୍ୟମ୍ (ସର୍ବ ପ୍ରଥମ) ପରମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ସ୍ଥାନମ୍ (ସ୍ଥାନକୁ) ଉପୈତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବେଦର ଯେତେ କର୍ମବିଧି । ଯଜ୍ଞ ହବନ ତପ ଆଦି ॥

ଦାନ ଧରମ ପୁଣ୍ୟ ବଳେ । ଯାହା ବିହିତ ଫଳ ମିଳେ ॥

ସେ ସବୁ ପୁଣ୍ୟରୁ ଅଧିକ । ଯୋଗରେ ଲଭନ୍ତି ସାଧକ ॥

ଏ ତ ଶ୍ରୀ ଜାଣି ଯୋଗୀ-ଜନ । ପାଏ ପରମ ଦିବ୍ୟ-ସ୍ଥାନ ॥୨୮॥

ଓଁ ତତ୍‌ସର୍ବମିଦଂ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଅକ୍ଷରବ୍ରହ୍ମଯୋଗୋ

ନାମ ଅଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥ —

ନବମୋହଧ୍ୟାୟଃ

ବିଭୂତି ଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଇଦଂ ତୁ ତେ ଗୁହ୍ୟତମଂ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମ୍ୟନସ୍ମୟେ ।

ଜ୍ଞାନଂ ବିଜ୍ଞାନସହିତଂ ଯଜ୍ଞାତ୍ମା ମୋକ୍ଷସେଃଶୁଭାତ୍ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଇଦମ୍ (ଏହି) ବିଜ୍ଞାନସହିତମ୍ (ବିଜ୍ଞାନ ଯୁକ୍ତ) ଗୁହ୍ୟତମମ୍ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟ) ଅନସ୍ମୟେ (ତୁଟି ହୀନ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ତୁ (ପୁଣି ଥରେ) ତେ (ତୁମକୁ) ପ୍ରବକ୍ଷାମି (ବୁଝାଇ କହୁଛି), ଯଜ୍ଞ-ଆତ୍ମା (ଯାହା ଜାଣି) ଅଶୁଭାତ୍ (ଅଶୁଭ ସଂସାରରୁ) ମୋକ୍ଷସେ (ମୁକ୍ତି ପାଇବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପାର୍ଥ ! ଅହିଂସା ପୂଜାରୀ । ତୁମକୁ କହୁଛି ବିଚାରି ॥

ଏହାକୁ ବିଶଦ ଭାବରେ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସହିତରେ ॥

ରହସ୍ୟ ମୟ ତତ୍ତ୍ୱ ଏହି । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁପ୍ତ ଅଟଇ ॥

ଅଶୁଭ ବନ୍ଧନରୁ ପ୍ରାଣୀ । ମୋକ୍ଷ ଲଭଇ ଯାହା ଜାଣି ॥୧॥

ରାଜବିଦ୍ୟା ରାଜଗୁହ୍ୟଂ ପବିତ୍ରମିଦମ୍ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାବଗମଂ ଧର୍ମ୍ୟଂ ସୁସୁଖଂ କର୍ମବ୍ୟୟମ୍ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଦଂ ରାଜବିଦ୍ୟା (ଏହି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜବିଦ୍ୟା) ରାଜଗୁହ୍ୟମ୍ (ସମସ୍ତ ଗୋପନ-ତତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଉତ୍ତମଂ ପବିତ୍ରମ୍ (ଅତି ପବିତ୍ର), ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାବଗମମ୍ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳଦାୟକ), ଧର୍ମ୍ୟମ୍ (ଧର୍ମଶୀଳ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅକ୍ଷୟ ଅବିନାଶୀ) କର୍ମଂ ସୁସୁଖମ୍ (ସାଧନ କରିବାରେ ସହଜ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ । ଗୁଣ ଏହାର ଅନୁପମ ॥

ଅତି ଗୁପ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ ଏହି । ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ରାଜା ସେହି ॥

ପବିତ୍ର ଅବିନାଶୀ ଧର୍ମ । ପାଳନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଗମ ॥

ତୁରନ୍ତ ଲାଭ ଏଥି ପାଇ । ଅନନ୍ତ ଶୁଭ ଫଳ ଦାୟୀ ॥୨॥

ଅଶ୍ରୁଧ୍ୟାନାଃ ପୁରୁଷା ଧର୍ମସ୍ୟାସ୍ୟ ପରନ୍ତପ ।
ଅପ୍ରାପ୍ୟ ମାଂ ନିବଂଶେ ମୃତ୍ୟୁସଂସାରବଂଶିନି ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରନ୍ତପ (ହେ ପରମତପା ଅର୍ଜୁନ!), ଅସ୍ୟ ଧର୍ମସ୍ୟ (ଏହି ଧର୍ମର) ଅଶ୍ରୁଧ୍ୟାନାଃ
ପୁରୁଷାଃ (ଶ୍ରଦ୍ଧାହୀନ ପୁରୁଷମାନେ) ମାଂ ଅପ୍ରାପ୍ୟ (ମୋତେ ନପାଇ) ମୃତ୍ୟୁ ସଂସାରବଂଶିନି
(ଜନ୍ମ-ମରଣ ସଂସାର-ଚକ୍ର ପଥରେ) ନିବଂଶେ (ଗୁରୁଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣହେ ପାର୍ଥ! ତପୀ ବର । ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିହୀନ ଯେଉଁ ନର ॥
ଏହି ଧର୍ମର ନୀତି ପାଇଁ । ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା ଯାର ନାହିଁ ॥
ମୋତେ ନପାଇ ସେ ମନୁଷ୍ୟ । ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ଇ ଅବଶ୍ୟ ॥
ଜନମ ମରଣ ସଂସାର । ପଥେ ଘୂରଇ ବାରମ୍ବାର ॥୩॥

ମୟା ତତମିଦଂ ସର୍ବଂ ଜଗଦବ୍ୟକ୍ତମୁଚ୍ଚିନା ।
ମତ୍ସ୍ଥାନି ସର୍ବଭୂତାନି ନ ତାହଂ ତେଷ୍ଟବସ୍ଥିତଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଦଂ ସର୍ବଂ ଜଗତ୍ (ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ) ମୟା ଅବ୍ୟକ୍ତ ମୁଚ୍ଚିନା (ମୋର ଅପ୍ରକଟ
ସ୍ୱରୂପ ଦ୍ୱାରା) ତତମ୍ (ପରିବ୍ୟାପ୍ତ), ସର୍ବ ଭୂତାନି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ) ମତ୍ସ୍ଥାନି (ମୋ
ମଧ୍ୟରେ ରହନ୍ତି), ଅହଂ ତ (ମୁଁ କିନ୍ତୁ) ତେଷୁ (ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ନ ଅବସ୍ଥିତଃ
(ଅବସ୍ଥିତ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋହର ସ୍ୱରୂପ ଅବ୍ୟକ୍ତ । ସାରା ଜଗତେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ॥
ଜଡ଼ ଚେତନ ସର୍ବ ଭୂତ । ମୋ ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତ ॥
ମୁଁ କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ନଥାଇ । ଅନିତ୍ୟ ସବୁ କ୍ଷଣ ସ୍ଥାୟୀ ॥
ଭୌତିକ ଭଙ୍ଗୁର ଭିଆଣ । ଆତ୍ମାର ଏ ନୁହେଁ ଲକ୍ଷଣ ॥୪॥

ନ ଚ ମତ୍ସ୍ନାନି ଭୂତାନି ପଶ୍ୟ ମେ ଯୋଗମୈଶ୍ଵରମ୍ ।

ଭୂତଭୃନ୍ ଚ ଭୂତସ୍ତୋ ମମାତ୍ମା ଭୂତଭାବନଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ (ଏବଂ) ପଶ୍ୟ ମେ ଯୋଗ-ଏଶ୍ଵରମ୍ (ମୋର ଯୋଗମାୟା ରୂପୀ ଏଶ୍ଵରୀୟ ଶକ୍ତିକୁ ଦେଖ), ଭୂତାନି (ପ୍ରାଣୀମାନେ) ମତ୍ ସ୍ଥାନି ନ (ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ବି ନାହାନ୍ତି), ମମ-ଆତ୍ମା (ମୋ ସ୍ଵରୂପ) ଭୂତ ଭାବନଃ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପାଳନ କର୍ତ୍ତା), ଭୂତ-ଭୃନ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଧାରଣ କର୍ତ୍ତା) ଚ (ହେଲେ ବି) ଭୂତସ୍ତୋ ନ (ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖ ମୋ ଏଶ୍ଵରିକ ମାୟା । ଅଚଳ ଅଗୋଚର କାୟା ॥
ଯା ମଧ୍ୟେ ଥାଇ ସର୍ବ ଭୂତ । ସ୍ଵରୂପେ ମୋର ନୁହେଁ ସ୍ଥିତ ॥
ପାଳନ କରତା ମୁଁ ହରି । ହେଲେ ହେଁ ସର୍ବ ଦେହଧାରୀ ॥
ଜଡ଼ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ନୁହେଁ । ଧାରଣେ ତାରଣେ ଥିଲେହେଁ ॥୫॥

ଯଥାକାଶସ୍ଥିତୋ ନିତ୍ୟଂ ବାୟୁଃ ସର୍ବତ୍ରଗୋ ମହାନ୍ ।

ତଥା ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି ମତ୍ସ୍ନାନୀତ୍ୟୁପଧାରୟ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ସର୍ବତ୍ରଗଃ (ସବୁ ଯାଗାରେ ବହୁଥିବା) ବାୟୁଂ (ପବନ) ନିତ୍ୟମ୍ (ସବୁବେଳେ) ମହାନ୍ ଆକାଶସ୍ଥିତଃ (ମହା ଆକାଶରେ ରହିଥାଏ), ତଥା (ସେହିପରି) ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ) ମତ୍ (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ସ୍ଥାନି (ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି) ଇତି (ବୋଲି) ଉପଧାରୟ (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପବନ ପରି ପରାକ୍ରମୀ । ଆକାଶେ ହୋଇ ସର୍ବଗାମୀ ॥
ଆକାଶେ ସଦା ରହିଥାଏ । ବାୟୁରେ ଆକାଶ ନଥାଏ ॥
ସକଳ ଭୂତ ସେହିପରି । ଥିଲେହେଁ ଅନ୍ତରେ ମୋହରି ॥
ମୁଁ କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ନଥାଏ । ଆକାଶେ ପବନ ପରାୟେ ॥୬॥

ସର୍ବଭୂତାନ୍ତି କୌତ୍ସେୟ ପ୍ରକୃତିଂ ଯାନ୍ତି ମାମିକାମ୍ ।

କଞ୍ଚକ୍ଷୟେ ପୁନଃସ୍ଥାନ୍ତି କଞ୍ଚାଦୌ ବିସ୍ତୃଜାମ୍ୟହମ୍ ॥୭॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁତ୍ସାପୁତ୍ର !), ସର୍ବଭୂତାନ୍ତି (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ) କଞ୍ଚକ୍ଷୟେ (ପ୍ରଳୟ କାଳ ଶେଷ ହେଲେ) ମାମିକାମ୍ (ଏକା ମୋର) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ପ୍ରକୃତିକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଆନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି), କଞ୍ଚାଦୌ (ସୃଷ୍ଟି ଆଗରୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତାନ୍ତି (ସେମାନଙ୍କୁ) ପୁନଃ (ପୁଣିଥରେ) ବିସ୍ତୃଜାମି (ସୃଷ୍ଟି କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମହା ପ୍ରଳୟ ଅନ୍ତକାଳେ । କଳପ ନାଶ ହେବା ବେଳେ ॥
ସକଳ ଭୂତ ଚରାଚରେ । ପ୍ରକୃତି ସୃଷ୍ଟି ସହିତରେ ॥
ମୋ ଦେହେ ହୁଅନ୍ତି ବିଲୟ । ଏ ଯୁଗଧର୍ମ ହେ କୌତ୍ସେୟ ! ॥
କଳପ ଯେବେ ଆରମ୍ଭ । ପୁଣି ମୁଁ ସମସ୍ତ ସୃଜଇ ॥୭॥

ପ୍ରକୃତିଂ ସ୍ବାମବଷ୍ଟଭ୍ୟ ବିସ୍ତୃଜାମି ପୁନଃ ପୁନଃ ।

ଭୂତଗ୍ରାମମିମଂ କୃଷ୍ଣମବଶଂ ପ୍ରକୃତେର୍ବଶାତ୍ ॥୮॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରକୃତେଃ (ସ୍ୱଭାବ ଗୁଣରେ) ବଶାତ୍ (ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ) ଇମମ୍ (ଏହି) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) ଅବଶମ୍ (ଅସହାୟ) ଭୂତଗ୍ରାମମ୍ (ପ୍ରାଣୀ ସମୂହକୁ) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି) ଅବଷ୍ଟଭ୍ୟ (ମାଧ୍ୟମରେ) ସ୍ବାମ୍ (ମୁଁ ନିଜେ) ପୁନଃ ପୁନଃ (ବାରମ୍ବାର) ବିସ୍ତୃଜାମି (ସୃଷ୍ଟିକରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ଧର୍ମ ଗୁଣମାନ । କରି ମୁଁ ନିଜର ଅଧିନ ॥
ମାୟା ଶକତି ବଳେ ମୋର । ସୃଷ୍ଟି ରଚଇ ବାରମ୍ବାର ॥
କଞ୍ଚ ପ୍ରାରମ୍ଭେ ଏ ପ୍ରକୃତି । କରାଇ ଥାଏ ମୁଁ ଜାଗୃତି ॥
ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରଭାବେ ଭିଆଣ । ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଗଣ ॥୮॥

ନ ଚ ମାଂ ତାନି କର୍ମାଣି ନିବଧୁକ୍ତି ଧନଞ୍ଜୟ ।

ଉଦାସୀନବଦାସୀନମସକ୍ତଂ ତେଷୁ କର୍ମସୁ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ !), ତେଷୁ କର୍ମସୁ (ସେହି କର୍ମରେ) ଚ (ଯେହେତୁ)
ଉଦାସୀନବଦ୍ (ନୀରପେକ୍ଷ ଭାବରେ) ଅସକ୍ତମ୍ (ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ଆସୀନମ୍
(ମୁଁ ଅଛି), ତାନି କର୍ମାଣି (ସେହି କର୍ମ ସମୂହ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ନ ନିବଧୁକ୍ତି
(ବାନ୍ଧି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରମ ଅନୁରାଗ ଫଳେ		ପଡ଼ଇ ବନ୍ଧନ କବଳେ	॥
ସେ ସବୁ କରମ ସମୂହ		ନ ବାନ୍ଧେ ମୋତେ ଧନଞ୍ଜୟ	॥
କାହିଁରେ ଆସକ୍ତି ନଥାଇ		କେଉଁ କର୍ମେ ମୁଁ ବନ୍ଧା ନୋହି	॥
ନୀରବ ନିରପେକ୍ଷ ହୋଇ		ସବୁ ମୁଁ ଖାଲି ଦେଖୁଥାଇ	॥୯॥

ମୟାଧ୍ୟକ୍ଷେଣ ପ୍ରକୃତିଃ ସୂକ୍ଷ୍ମତେ ସଚରାଚରମ୍ ।

ହେତୁନାନେନ କୌତ୍ସେୟ ଜଗଦ୍‌ବିପରିବର୍ତ୍ତେ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର !), ମୟାଧ୍ୟକ୍ଷେଣ (ମୋର ଅଧକ୍ଷତାରେ) ପ୍ରକୃତିଃ (ଜଡ଼
ପ୍ରକୃତି) ସଚରାଚରମ୍ (ଚଳ ଅଚଳ ସହିତ ସବୁକିଛି) ସୂକ୍ଷ୍ମତେ (ସୂକ୍ଷ୍ମ କରେ),
ଅନେନ ହେତୁନା (ଏହି କାରଣରୁ) ଜଗତ୍ (ଜଗତ) ବିପରିବର୍ତ୍ତେ (ବାରମ୍ବାର
ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ଚାଲିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନୁଶାସନେ ମୋର ଥାଇ		ପ୍ରକୃତି ମାୟା ଶକ୍ତି ପାଇ	॥
ବିବିଧ ମାୟା ସୃଷ୍ଟି କରେ		ଚଳ ଅଚଳ ସହିତରେ	॥
ମାୟା କାରଣେ ହେ କୌତ୍ସେୟ		କ୍ଷଣକେ ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷଣେ କ୍ଷୟ	॥
ସୃଷ୍ଟି-ବିନାଶ ଚକ୍ରେ ଥାଇ		ସାରା ଜଗତ ଘୁରୁଥାଇ	॥୧୦॥

ଅବଜାନନ୍ତି ମାଂ ମୂଢ଼ା ମାନୁଷ୍ୟଂ ତନ୍ମୁମାଶ୍ରିତମ୍ ।

ପରଂ ଭାବମଜାନନ୍ତୋ ମମ ଭୂତମହେଶ୍ୱରମ୍ ॥୧୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାନୁଷ୍ୟମ୍ (ମନୁଷ୍ୟ) ତନ୍ମୁମ-ଆଶ୍ରିତମ୍ (ଦେହରେ ଆଶ୍ରା ନେଇଥିବା) ମମ (ମୋର)
ପରଂ ଭୂତମହେଶ୍ୱରମ୍ (ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଐଶ୍ୱରୀୟ) ଭାବମ୍
(ସ୍ୱରୂପକୁ) ଅଜାନନ୍ତଃ (ନ ଜାଣି) ମୂଢ଼ାଃ (ମୂର୍ଖ ଲୋକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ)
ଅବଜାନନ୍ତି (ଅବଜ୍ଞା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ । ପରମ ବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ମୁହିଁ ॥
ସକଳ ଭୂତ ମହେଶ୍ୱର । ଧରେ ମୁଁ ନାନା ଅବତାର ॥
ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାରେ ଥାଇ । ମୂଢ଼ ତା ଜାଣି ନ ପାରଇ ॥
ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ପରାୟ । ମଣଇ ମୋତେ ତୁଚ୍ଛ ହେୟ ॥୧୧॥

ମୋଘାଶା ମୋଘକର୍ମାଣୋ ମୋଘଜ୍ଞାନା ବିଚେତସଃ ।

ରାକ୍ଷସୀମାସୁରୀଂ ଚୈବ ପ୍ରକୃତିଂ ମୋହିନୀଂ ଶ୍ରିତାଃ ॥୧୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରକୃତିମ୍ (ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତିର) ମୋହିନୀମ୍ (ମୋହ ମାୟାରେ) ଶ୍ରିତାଃ (ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା)
ବିଚେତସଃ (ଅବିବେକୀ ମାନେ), ମୋଘଜ୍ଞାନାଃ (ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଲୋକମାନେ), ମୋଘକର୍ମାଣଃ
(ବିଫଳ ଗାମୀମାନେ), ମୋଘାଶାଃ (ମୁକ୍ତିର ଆଶା ଶୂନ୍ୟ ଲୋକମାନେ), ରାକ୍ଷସୀମ୍
(ରାକ୍ଷସ) ଚ (ଏବଂ) ଆସୁରୀମ୍ (ଅସୁର) ଏବ (ପରି ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ରହ୍ମ-ଅଜ୍ଞାନ ମୂଢ଼ାଚାରୀ । ବିବେକ ଜ୍ଞାନକୁ ପାଶୋରି ॥
ରାକ୍ଷସ ଭାବ ମନେ ବହି । ଅସୁର ନୀତି ଆଚରଇ ॥
ମାୟା ମୋହରେ ବିମୋହନ । ହୁଏ ବିଫଳ ଆଶାଶୂନ୍ୟ ॥
ପ୍ରକୃତି ମୋହରେ ବିଭୋର । ହୋଇ ଜନମେ ବାରମ୍ବାର ॥୧୨॥

ମହାତ୍ମାନସ୍ତୁ ମାଂ ପାର୍ଥ ଦୈବୀଂ ପ୍ରକୃତିମାଶ୍ରିତାଃ ।

ଭଜନ୍ତ୍ୟନନ୍ୟମନସୋ ଜ୍ଞାତ୍ବା ଭୂତାଦିମବ୍ୟୟମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଦୈବୀଂ ପ୍ରକୃତିମ୍-ଆଶ୍ରିତାଃ (ଦୈବ ପ୍ରକୃତିର ଆଶ୍ରାକାରୀ) ମହାତ୍ମାନଃ (ମହା ପୁରୁଷମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭୂତାଦିମ୍ (ଆଦି ପୁରୁଷ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ବୋଲି) ଜ୍ଞାତ୍ବା (ଜାଣି) ଅନନ୍ୟମନସଃ (ଏକାନ୍ତ ମନରେ) ଭଜନ୍ତି (ଭଜନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏବେ ହୋ ଶୁଣ ପାର୍ଥବୀର । ମହତ ଜନଙ୍କ ଆଚାର ॥
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚିନ୍ତା ପରିହରି । ଦଇବ ପ୍ରକୃତି ଆବୋରି ॥
ଅକ୍ଷୟ ଅଚଳ ଅଟଳ । ସକଳ ଭୂତ ଆଦିମୂଳ ॥
ଏ ଭାବେ ମୋତେ ହୃଦେ ଚିନ୍ତି । ମୋର ଭଜନ କରୁଥାନ୍ତି ॥୧୩॥

ସତତଂ କୀଢ଼ୟନ୍ତୋ ମାଂ ଯତନ୍ତଶ୍ଚ ଦୃଢ଼ବ୍ରତାଃ ।

ନମସ୍ୟନ୍ତଶ୍ଚ ମାଂ ଭକ୍ତ୍ୟା ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତା ଉପାସତେ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତାଃ (ସର୍ବଦା ଯୋଗଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ) ଦୃଢ଼ବ୍ରତାଃ (ଦୃଢ଼ତା ପୂର୍ବକ) ଯତନ୍ତଃ (ଯତ୍ନବାନ ହୋଇ) ଚ (ତଥା) ଭକ୍ତ୍ୟା କୀଢ଼ୟନ୍ତଃ (ଭକ୍ତି ପୂର୍ବକ କୀଢ଼ନ କରି) ଚ (ଏବଂ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ନମସ୍ୟନ୍ତଃ (ନମସ୍କାର କରି) ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପାସତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ମହାତ୍ମା ଭକ୍ତଗଣ । ମନରେ ରଖୁ ଦୃଢ଼ପଣ ॥
ମୋ ନାମ ଗୁଣ ଚିରନ୍ତନ । କରନ୍ତି ଭଜନ କୀଢ଼ନ ॥
ବହୁ ଯତନେ ଭକ୍ତିପୂର୍ବେ । ପ୍ରଣାମ କରି ଯଥାଚିତ୍ତ ॥
ମୋତେ ସୁମରି ପ୍ରତିଦିନ । କରନ୍ତି ମୋହର ପୂଜନ ॥୧୪॥

ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞେନ ଚାପ୍ୟନ୍ୟେ ଯଜନ୍ତୋ ମାମୁପାସତେ ।

ଏକତ୍ବେନ ପୃଥକ୍ତ୍ବେନ ବହୁଧା ବିଶ୍ବତୋମୁଖମ୍ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନ୍ୟେ (ଅନ୍ୟମାନେ) ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞେନ (ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞ ଦ୍ବାରା) ଏକତ୍ବେନ (ଏକାକାର ଭାବି) ଚ (ଏବଂ) ଅପି (କେହି ମଧ୍ୟ) ପୃଥକ୍ତ୍ବେନ (ବହୁରୂପୀ ଭାବି) ବହୁଧା (ବହୁତ ପ୍ରକାରରେ) ମାମ୍ (ମୋର) ବିଶ୍ବତୋମୁଖମ୍ (ବିଶ୍ବମୁଖୀ ରୂପକୁ) ଯଜନ୍ତୋ (ଯଜ୍ଞ କରି) ଉପାସତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନେ ଥାଇ	।	ବହୁତ ଯନ୍ତ୍ରବାନ ହୋଇ	॥
ଏକ ଅଭିନ୍ନ ମୋତେ ଚିନ୍ତି	।	ମୋର ପୂଜନ କରୁଥାନ୍ତି	॥
ଆଉ କେତେକ ଜପୀ ତପୀ	।	ଭାବିଣୀ ମୋତେ ବହୁରୂପୀ	॥
ପୂଜନ୍ତି ମୋର ଭିନ୍ନ ରୂପ	।	କେ ପୂଜେ ମୋର ବିଶ୍ବରୂପ	॥୧୫॥

ଅହଂ କ୍ରତୁରହଂ ଯଜ୍ଞଃ ସ୍ବଧାହମହମୌଷଧମ୍ ।

ମନ୍ତ୍ରୋଽହମହମେବାଜ୍ୟମହମଗ୍ନିରହଂ ହୃତମ୍ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହଂ କ୍ରତୁଃ (ମୁଁ ହେଉଛି ବୈଦିକ ନୀତି-କାନ୍ତି), ଅହଂ ଯଜ୍ଞଃ (ମୁଁ ମଙ୍ଗଳକାରୀ ଯଜ୍ଞ), ସ୍ବଧା ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି ପିତୃ ଅର୍ପଣ), ଅହଂ ଔଷଧମ୍ (ମୁଁ ପଥ୍ୟ), ମନ୍ତ୍ରଃ ଅହମ୍ (ମୁଁ ମନ୍ତ୍ର ଅଟେ), ଅହମ୍-ଏବ-ଆଜ୍ୟମ୍ (ମୁଁ ଘୃତ ପରି), ଅହମ୍-ଅଗ୍ନିଃ (ମୁଁ ଅଗ୍ନି), ଅହଂ ହୃତମ୍ (ମୁଁ ଆହୁତି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୈଦିକ ନୀତି-ପ୍ରଥା ମୁହିଁ	।	ଯଜ୍ଞ ମୁଁ କଲ୍ୟାଣ କରାଇ	॥
ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମୁଁ ପିତୃ ଅରପଣେ	।	ପଥ୍ୟ ମୁଁ ବ୍ୟାଧି ନିବାରଣେ	॥
ମନ୍ତ୍ର ମୁଁ ବେଦ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ	।	ତେଜ ସ୍ବରୂପୀ ଅଗ୍ନି ମୁହିଁ	॥
ଘୃତ ସାମଗ୍ରୀ ମୁଁ ହିଁ ସ୍ବାହା	।	ଅର୍ଘ୍ୟ ଆହୁତି ଯେତେ ଯାହା	॥୧୬॥

ପିତାହମସ୍ୟ ଜଗତୋ ମାତା ଧାତା ପିତାମହଃ ।

ବେଦ୍ୟଂ ପବିତ୍ରମୋକ୍ଷାର ଋକ୍ସାମ ଯଜୁରେବ ଚ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅସ୍ୟ ଜଗତଃ (ଏହି ଜଗତର) ପିତା-ମାତା-ଧାତା-ପିତାମହଃ (ବାପ-ମାତା ଧାତା ଧାରଣ କର୍ତ୍ତା ପିତାମହ), ଋକ୍-ସାମ-ଯଜୁଃ (ଋକ୍-ସାମ-ଯଜୁ ଜାତ୍ୟାଦି ବେଦର) ପବିତ୍ରମ୍-ଓକ୍ଷାର ଏବଂ (ପବିତ୍ର ଓ କାର ବୋଲି) ବେଦ୍ୟମ୍ (ଜାଣ) ଚ (ଏବଂ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ ଏହି ଜଗତର ପିତା । ସର୍ବ ଜନନୀ ଜଗନ୍ନାତା ॥
 ପିତାମହ ମୁଁ ବକ୍ଷୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ । ଧରଣୀ ଧାରଣେ ବରିଷ୍ଠ ॥
 ଋକ୍-ଯଜୁ-ସାମ-ଅଥରବ । ବେଦ-ବ୍ରହ୍ମ ମୁଁ ବୋଲି ଭାବ ॥
 ସବୁ ବେଦରେ ମୁହିଁ ସାର । ପରମ ପବିତ୍ର ଓ କାର ॥୧୭॥

....ପରବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଗତିର୍ଭ୍ରାତୃ ପ୍ରଭୁଃ ସାକ୍ଷୀ ନିବାସଃ ଶରଣଂ ସୁହୃତ୍ ।

ପ୍ରଭବଃ ପ୍ରଳୟଃ ସ୍ଥାନଂ ନିଧାନଂ ବୀଜମବ୍ୟୟମ୍ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଗତିଃ (ସଂସାର ଗତି), ଭ୍ରାତୃ (ଭରଣ ପୋଷଣ କାରୀ), ପ୍ରଭୁଃ (ସ୍ୱାମୀ), ସାକ୍ଷୀ (ସାକ୍ଷୀ), ନିବାସଃ (ସମସ୍ତଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ), ଶରଣମ୍ (ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ), ସୁହୃତ୍ (ମିତ୍ର), ପ୍ରଭବଃ (ସୃଷ୍ଟି), ପ୍ରଳୟଃ (ଧ୍ୱଂସ), ସ୍ଥାନମ୍ (ସ୍ଥାନ), ନିଧାନମ୍ (ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଣ୍ଡାର), ଅବ୍ୟୟଂ ବୀଜମ୍ (ଅବିନାଶୀ ମୂଳବୀଜ ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସାର ଗତି ଅଟେ ମୁହିଁ । ସବୁ ଦେଖୁଛି ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ॥
 ନିବାସ ସ୍ଥାନ ମୋତେ ଜାଣ । ବନ୍ଧୁ ମୁଁ ଶରଣ ରକ୍ଷଣ ॥
 ମୁହିଁ ପ୍ରଳୟ ମୁଁ ହିଁ ସୃଷ୍ଟି । ଆଶ୍ରା ଦେବାରେ ମୁହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ॥
 ଜନମ-ଜାତ ପାଇଁ ହେଜ । ମୁଁ ଅବିନାଶୀ ମୂଳବୀଜ ॥୧୮॥

ତପାମ୍ୟହମହଂ ବର୍ଷଂ ନିଗୃହଣାମ୍ୟୁଷ୍ମଜାମି ତ ।

ଅମୃତଂ ଚୈବ ମୃତ୍ୟୁଷ୍ଠ ସଦସଜାହମର୍ଜୁନ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଅହଂ ତପାମି (ମୁଁ ଉପାସ ଦିଏ), ଅହଂ ବର୍ଷଂ ନିଗୃହାମି (ମୁଁ ବର୍ଷାଜଳକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ), ତ (ଏବଂ) ଉତ୍ପୃଜାମି (ବର୍ଷା କରାଏ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସତ୍ (ସତ୍ୟ) ତ (ତଥା) ଅସତ୍ (ଅସତ୍ୟ) ତ (ଏବଂ) ଅମୃତମ୍ (ଅମର) ତ (ତଥା) ମୃତ୍ୟୁଃ (ମୃତ୍ୟୁ) ଏବ (ପରି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୂର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ଉପାସ କରଇ	।	ଜଳ କଣିକା ବିସ୍ଫୁଜଇ	॥
ମେଘ ବଉଦ କରେ ସୃଷ୍ଟି	।	ମୋର ଆଜ୍ଞାରେ ହୁଏ ବୃଷ୍ଟି	॥
ଅମୃତ ସମ ମୁହିଁ ପ୍ରାଣ	।	କାଳ ମୁଁ ମରଣ କାରଣ	॥
ମୁଁ ଚିର ସତ୍ୟ ସନାତନ	।	ମିଛ ମାୟା ମୁଁ ହେ ଅର୍ଜୁନ !	॥୧୯॥

ତ୍ରେବିଦ୍ୟା ମାଂ ସୋମପାଃ ପୂତପାପା-ଯଜ୍ଞେରିଷ୍ଠବା ସ୍ଵର୍ଗତିଂ ପ୍ରାର୍ଥୟନ୍ତେ ।

ତେ ପୁଣ୍ୟମାସାଦ୍ୟ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଲୋକ- ମଶ୍ଵତି ଦିବ୍ୟାନ୍ ଦିବି ଦେବଭୋଗାନ୍ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସୋମପାଃ (ସୋମରସ ପିଇବା ବାଲା), ପୂତପାପାଃ (ପାପ ଛଡ଼େଇଥିବା ବାଲା) , ତ୍ରେବିଦ୍ୟା (ତିନି ବେଦରେ କୁହାଯାଇଥିବା ସକାମ ନୀତିକାନ୍ତି ଦ୍ଵାରା), ଯଜ୍ଞେଃ (ଯଜ୍ଞଦ୍ଵାରା), ମାମ୍ (ମୋତେ) ଇଷ୍ଠ୍ୟ (ପୂଜା କରି) ସ୍ଵର୍ଗତିମ୍ (ସ୍ଵର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ) ପ୍ରାର୍ଥୟନ୍ତେ (ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି) । ତେ (ସେମାନେ) ପୁଣ୍ୟଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଲୋକମ୍ (ପବିତ୍ର ସ୍ଵର୍ଗଲୋକକୁ) ଆସାଦ୍ୟ (ପାଇ) ଦିବି (ଦେବ ଲୋକରେ) ଦିବ୍ୟାନ୍ (ଦିବ୍ୟ) ଦେବ ଭୋଗାନ୍ (ଦେବଭୋଗକୁ) ଅଶ୍ଵତି (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୋମପା ପୁଣ୍ୟମା ସାଧକ	।	ତ୍ରିବେଦ କର୍ମର ପାଠକ	॥
ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମ ଅନୁସରି	।	ମୋତେ ପୂଜନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଥଳ	॥
ପୁଣ୍ୟଫଳ ସେ ପାଇଥାନ୍ତି	।	ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ପୂରେ ଯାନ୍ତି	॥
ସ୍ଵର୍ଗେ କରନ୍ତି ଉପଭୋଗ	।	ଦେବ ସମ୍ବୋଗ ବଇଭବ	॥୨୦॥

ତେ ତଂ ଭୂକ୍ତା ସ୍ୱର୍ଗଲୋକଂ ବିଶାଳଂ-କ୍ଷୀଣେ ପୁଣ୍ୟ ମଂ୍ୟଲୋକଂ ବିଶନ୍ତି ।
ଏବଂ ତ୍ରୟୀଧର୍ମମନୁପ୍ରପନ୍ନା-ଗତାଗତଂ କାମକାମା ଲଭନ୍ତେ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେ (ସେମାନେ) ତମ୍ (ସେହି) ବିଶାଳମ୍ (ମହାନ) ସ୍ୱର୍ଗଲୋକମ୍ (ସ୍ୱର୍ଗଲୋକକୁ)
ଭୂକ୍ତା (ଭୋଗ କରି) ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷୀଣେ (ପୁଣ୍ୟ ସରିଯିବା ପରେ) ମଂ୍ୟଲୋକମ୍ (ମଂ୍ୟ
ଲୋକକୁ) ବିଶନ୍ତି (ଆସି ଯାଆନ୍ତି) । ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ତ୍ରେଧର୍ମମ୍ (ତିନିବେଦର ସକାମ
ଧର୍ମ ନୀତିର) ଅନୁପ୍ରପନ୍ନାଃ (ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା) କାମକାମାଃ (କାମନା ଅଭିଳାଷୀମାନେ)
ଗତାଗତମ୍ (ଯିବା ଆସିବାରେ) ଲଭନ୍ତେ (ପାଇଥାନ୍ତି ବା, ଲାଗି ରହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେମାନେ ସେଠାରେ ସେପରି । ସ୍ୱର୍ଗ ସମ୍ପଦ ଭୋଗ ସାରି ॥
ପୁଣ୍ୟ ହୁଅଇ ଯେବେ କ୍ଷୀଣ । ମଂ୍ୟ କରନ୍ତି ଆଗମନ ॥
ତ୍ରିବେଦ-ଧର୍ମ ଅନୁଯାୟୀ । କାମନା ଭୋଗ ମନେ ବଢ଼ି ॥
ସ୍ୱର୍ଗ ମଂ୍ୟରେ ଆତଯାତ । ହେଉ ଥାଆନ୍ତି ଅବିରତ ॥୨୧॥

ଅନନ୍ୟାଶ୍ଚିନ୍ତୟନ୍ତୋ ମାଂ ଯେ ଜନାଃ ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ ।

ତେଷାଂ ନିତ୍ୟାଭିଯୁକ୍ତାନାଂ ଯୋଗକ୍ଷେମଂ ବହ୍ମାମ୍ୟହମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେ (ଯେଉଁ) ଅନନ୍ୟାଃ (ଅନ୍ୟ) ଜନାଃ (ଲୋକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଚିନ୍ତୟନ୍ତଃ
(ଚିନ୍ତାକରି) ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ (ସୁଚାରୁ ରୂପେ ପୂଜା କରନ୍ତି), ନିତ୍ୟ-ଅଭିଯୁକ୍ତାନାମ୍
(ସବୁବେଳେ ମୋ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିବା) ତେଷାମ୍ (ସେହି ମାନଙ୍କର)
ଯୋଗକ୍ଷେମମ୍ (ବଞ୍ଚି ରହିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବସ୍ତୁ-ସଂରକ୍ଷଣ ଦାୟିତ୍ୱ) ଅହଂ
ବହ୍ମାମି (ମୁଁ ବହନ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିର୍ମଳ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହୃଦେ ବଢ଼ି । ଭକ୍ତି ଚିନ୍ତନ ମଧ୍ୟେ ରହି ॥
ଏପରି ଅନ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧମାନ । ମୋତେ ଯେ କରେ ଉପାସନା ॥
ନିରତେ ମୋ ସାଥେ ଯେ ଥାଇ । ସେହିମାନଙ୍କ ହିତ ପାଇଁ ॥
ଯାହା ଲୋଡ଼ା ବା ସଂରକ୍ଷଣ । ଦାୟିତ୍ୱ କରେ ମୁଁ ବହନ ॥୨୨॥

ଯେଂପ୍ୟନ୍ୟଦେବତା ଭକ୍ତା ଯଜନ୍ତେ ଶ୍ରଦ୍ଧୟାନ୍ୱିତାଃ ।

ତେଂପି ମାମେବ କୌତ୍ସେୟ ଯଜନ୍ତ୍ୟବିଧିପୂର୍ବକମ୍ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀ ପୁତ୍ର !), ଯେ (ଯେଉଁ) ଭକ୍ତାଃ (ଭକ୍ତମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଶ୍ରଦ୍ଧୟା-ଅନ୍ୱିତାଃ (ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ) ଅନ୍ୟ ଦେବତାଃ (ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ) ଯଜନ୍ତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏବ (ହିଁ) ଯଜନ୍ତି (ପୂଜା କରନ୍ତି), ଅବିଧି ପୂର୍ବକମ୍ (କିନ୍ତୁ ବିଧି ମୁତାବକ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ କେତେକ ଭକ୍ତଜନ	।	ଅନ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ କରି ଧ୍ୟାନ	॥
ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ ଆଗ୍ରହରେ	।	ପୂଜନ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ଠାକୁରେ	॥
ସେ ପୂଜା ଆହେ କୁନ୍ତୀରାଣ	।	ମୋତେ ହିଁ ହୁଏ ଅରପଣ	॥
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୂଜା ଆରାଧନା	।	ବିଧି ବିହୀନେ ବ୍ୟର୍ଥ ସିନା	॥୨୩॥

ଅହଂ ହି ସର୍ବଯଜ୍ଞାନାଂ ଭୋକ୍ତା ଚ ପ୍ରଭୁରେବ ଚ ।

ନ ତୁ ମାମଭିଜାନନ୍ତି ତଂ ଚକ୍ଷୁନାତକ୍ଷ୍ୟବନ୍ତି ତେ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ହି (ହିଁ) ସର୍ବଯଜ୍ଞାନାମ୍ (ସବୁ ଯଜ୍ଞର) ଭୋକ୍ତା (ଭୋଗକାରୀ) ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରଭୁଃ (ସ୍ୱାମୀ) ଏବ (ପରି ଅଟେ), ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ତେ (ସେମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ତଂ ଚକ୍ଷୁନ (ତଂ ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ଞାନରେ) ନ ଅଭିଜାନନ୍ତି (ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ଚ (ଏବଂ) ଅତଃ (ଏଥିଯୋଗୁ) ଚ୍ୟବନ୍ତି (ପଡ଼ନ ହୁଅନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ ହିତକାମୀ	।	ସବୁ କରାଇ ମୁହିଁ ସ୍ୱାମୀ	॥
କଲ୍ୟାଣ କାରୀ ଯାଗଯଜ୍ଞ	।	ସବୁ ମୁଁ କରେ ଉପଭୋଗ	॥
ପରନ୍ତୁ ମୋର ନୀତି-କାନ୍ତି	।	କ୍ଷୀଣ ବୁଦ୍ଧିଆ ନ ଜାଣନ୍ତି	॥
ଯେହେତୁ ତଂ ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ଞାନହୀନ	।	ଏଣୁ ସେ ହୁଅନ୍ତି ପଡ଼ନ	॥୨୪॥

ଯାନ୍ତି ଦେବବ୍ରତା ଦେବାନ୍ ପିତୃନ୍ ଯାନ୍ତି ପିତୃବ୍ରତାଃ ।

ଭୂତାନି ଯାନ୍ତି ଭୂତେଜ୍ୟା ଯାନ୍ତି ମଦ୍ୟାଜିନୋଽପି ମାମ୍ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେବବ୍ରତାଃ (ଦେବତା ପ୍ରେମୀମାନେ) ଦେବାନ୍ (ସେହି ଦେବତାମାନଙ୍କ ପାଖକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଆନ୍ତି), ପିତୃବ୍ରତାଃ (ପିତୃଭକ୍ତ ମାନେ) ପିତୃନ୍ (ପିତୃ ଲୋକକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଆନ୍ତି), ଭୂତେଜ୍ୟାଃ (ଭୂତାଦି ଉପାସକମାନେ) ଭୂତାନି (ଭୂତ-ପ୍ରେତ ଜଗତକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଆନ୍ତି), ମଦ୍ୟାଜିନଃ (ମୋ ପୂଜକମାନେ) ମାମ୍ (ମୋ ପାଖକୁ) ଅପି (କେବଳ) ଯାନ୍ତି (ଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ଦେବତା ଯେ ପୂଜଇ । ସେ ଦେବଲୋକେ ସେହୁ ଯାଇ ॥

ପିତୃ ପୂଜନେ ପିତୃଭକ୍ତ । ପିତୃ ଲୋକ ହିଁ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ ॥

ପୂଜଇ ଯେହୁ ଭୂତ-ପ୍ରେତ । ଭୂତ ଜଗତେ ହୁଏ ଜାତ ॥

ମୋତେ ଯେ ନିରତେ ପୂଜଇ । ମୋର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ସେ ଲଭଇ ॥୨୫॥

ପତ୍ରଂ ପୁଷ୍ପଂ ଫଳଂ ତୋୟଂ ଯୋ ମେ ଭକ୍ତ୍ୟା ପ୍ରୟଚ୍ଛତି ।

ତଦହଂ ଭକ୍ତ୍ୟୁପହୃତମଶ୍ନାମି ପ୍ରୟତାମ୍ବନଃ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ପତ୍ରମ୍ (ପତ୍ର), ପୁଷ୍ପମ୍ (ଫୁଲ), ଫଳମ୍ (ଫଳ), ତୋୟମ୍ (ଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ନେଇ) ମେ (ମୋତେ) ଭକ୍ତ୍ୟା (ଭକ୍ତିରେ) ପ୍ରୟଚ୍ଛତି (ଅର୍ପଣ କରେ), ତତ୍ (ସେହି) ପ୍ରୟତାମ୍ବନଃ (ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଯତ୍ନଶୀଳ) ଭକ୍ତି-ଉପହୃତମ୍ (ଭକ୍ତିର ଉପହାରକୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅଶ୍ନାମି (ଖାଇଦିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱୀକାର କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପଲ୍ଲବ କୁସୁମ ଶ୍ରୀଫଳ । ସେଥି ସହିତ ଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ॥

ସୁଲଭ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାହା ନେଇ । ଭକ୍ତି ଚିତ୍ତେ ଯେ ଅରପଇ ॥

ସେ ସବୁ କରେ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ । ଭକତ ଭୋଗ ଆହରଣ ॥

ଶୁଦ୍ଧ ଭକତି ଉପହାର । ମହା ପ୍ରସାଦ ସିଏ ମୋର ॥୨୬॥

ଯଜ୍ଞରୋଷି ଯଦଶ୍ୱାସି ଯଜ୍ଞହୋଷି ଦଦାସି ଯତ୍ ।

ଯପସ୍ୟସି କୌତ୍ସେୟ ଡକ୍ଷରୁଷ୍ଟ ମଦର୍ପଣମ୍ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀ ନନ୍ଦନ !), ଯତ୍-କରୋଷି (ଯାହା କରୁଛ), ଯତ୍-ଅଶ୍ୱାସି (ଯାହା ଖାଉଛ), ଯତ୍-ଜୁହୋଷି (ଯାହା ସମର୍ପଣ କରୁଛ), ଯତ୍-ଦଦାସି (ଯାହା ଦାନ କରୁଛ), ଯତ୍-ତପସ୍ୟସି (ଯେଉଁ ତପ କରୁଛ), ଡକ୍ (ସେ ସବୁ) ମତ୍ (ମୋର) ଅର୍ପଣମ୍ (ଅର୍ପଣ) କୁରୁଷ୍ଟ (କରିଦିଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ଜନ ଯାହା ଆଚରଇ । ଯାହା ବା ଭୋଜନ କରଇ ॥

ଯଜ୍ଞରେ ଯାହା ସମର୍ପିଛି । ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା ଯା ଦିଅନ୍ତି ॥

ଜପ ତପାଦି ଯାହା ଶ୍ରେୟ । ଆଉ ବା ଯାହା ହେ କୌତ୍ସେୟ ॥

ସେ ସବୁ ତପ କର୍ମମାନ । ~~କରିବେ ମୋତେ~~ ଅରପଣ ॥୨୭॥

ଶୁଭାଶୁଭଫଳୈରେବଂ ମୋକ୍ଷସେ କର୍ମବନ୍ଧନୈଃ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗଯୁକ୍ତାମ୍ ବିମୁକ୍ତୋ ମାମୁପୈଷ୍ୟସି ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଶୁଭ-ଅଶୁଭ-ଫଳୈଃ (ଶୁଭ ଅଶୁଭ କର୍ମଫଳ ସହିତ) ସନ୍ନ୍ୟାସ (ସବୁକିଛି ତ୍ୟାଗ କରି) କର୍ମବନ୍ଧନୈଃ (କର୍ମ ବନ୍ଧନରୁ) ମୋକ୍ଷସେ (ମୁକ୍ତି ପାଇବ), ଯୋଗଯୁକ୍ତାମ୍ (ଯୋଗଯୁକ୍ତ ପୁରୁଷ) ବିମୁକ୍ତଃ (ସବୁଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପୈଷ୍ୟସି (ପାଇ ପାରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ଫଳ ଏହିପରି । ମଙ୍ଗଳ ଅମଙ୍ଗଳ କାରୀ ॥

ଛାଡ଼ି ପାରିଲେ ସୁଜ୍ଞାନ । ତୁଟିବ କରମ-ବନ୍ଧନ ॥

ତ୍ୟାଗ ସଂଜାତ ବଇରାଗ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମା ସିଦ୍ଧିଯୋଗ ॥

ସଂସାରୁ ଦେଇଣ ମୁକତି । ମୋତେ ହିଁ କରାଏ ପ୍ରାପ୍ତି ॥୨୮॥

ସମୋଽହଂ ସର୍ବଭୂତେଷୁ ନ ମେ ଦୈଷ୍ୟୋଽସ୍ତି ନ ପ୍ରିୟଃ ।

ଯେ ଭଜନ୍ତି ତୁ ମାଂ ଭକ୍ତ୍ୟା ମୟି ତେ ତେଷୁ ଚାପ୍ୟହମ୍ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସର୍ବଭୂତେଷୁ (ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ସମଃ (ସମାନ ଭାବରେ ଥାଏ), ମେ (ମୋର) ନ ଦୈଷ୍ୟଃ (କାହା ପ୍ରତି ହିଂସା-ଭାବ ନାହିଁ), ନ ପ୍ରିୟଃ-ଅସ୍ତି (କି ପ୍ରିୟ-ଭାବ ନାହିଁ), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଯେ (ଯିଏ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭକ୍ତ୍ୟା (ଭକ୍ତିରେ) ଭଜନ୍ତି (ଭଜନ କରନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ମୟି (ମୋ ମଧ୍ୟରେ) ଚ (ଏବଂ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ତେଷୁ (ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ସମଭାବେ । ଦେଖେ ମୁଁ ନିଜର ସ୍ୱଭାବେ ॥

କେଉଁଠି ହିଂସା ମୋ ନଥାଏ । କେହି ବି ମୋର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ॥

ଯେ କିନ୍ତୁ ଭକତ ପ୍ରବର । ଭଜନ୍ତି ମୋତେ ନିରନ୍ତର ॥

ବସନ୍ତି ମୋ ଅନ୍ତରେ ସେହି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଶେ ଥାଇ ॥୨୯॥

ଅପି ତେଷୁଦୁରାଚାରୋ ଭଜତେ ମାମନନ୍ୟଭାକ୍ ।

ସାଧୁରେବ ସ ମନ୍ତବ୍ୟଃ ସମ୍ୟଗ୍ ବ୍ୟବସିତୋ ହି ସଃ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚେତ୍ (ଯଦି) ସୁଦୁରାଚାରଃ (ମହାଦୁଷ୍ଟ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଅନନ୍ୟଭାକ୍ (ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜତେ (ଭଜନ କରେ), ସଃ (ସେ) ସମ୍ୟଗ୍ ବ୍ୟବସିତଃ (ଯଥା ପୂର୍ବକ ରହିଥିବା) ହି (ଯୋଗୁଁ) ସଃ (ତାଙ୍କୁ) ସାଧୁଃ ଏବ (ସାଧୁପରି) ମନ୍ତବ୍ୟଃ (ମନେ କରିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯଦି କେ ମହା ଦୁରାଚାରୀ । ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି ଅନୁସରି ॥

ମୋ ଅନୁଧାନେ ଦେଇ ମନ । କରଇ ମୋହର ଭଜନ ॥

ଦୃଢ଼ ଚିତ୍ତରେ ଦେଲେ ମନ । ସାଧୁ ଭାବରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ॥

ବାଲ୍ଲୀକ ଥିଲେ ମହାପାପୀ । ଧାନେ ହୋଇଲେ ମହାତପୀ ॥୩୦॥

କ୍ଷିପ୍ରଂ ଭବତି ଧର୍ମାତ୍ମା ଶଶ୍ୱତ୍ୱାନ୍ତିଂ ନିଗଚ୍ଛତି ।

କୌତେୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞାନୀହି ନ ମେ ଭକ୍ତଃ ପ୍ରଣଶ୍ୟତି ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କ୍ଷିପ୍ରମ୍ (ଅତିଶୀଘ୍ର) ଧର୍ମାତ୍ମା (ସେ ଧର୍ମାତ୍ମା) ଭବତି (ହୋଇଯାଏ), ଶଶ୍ୱତ୍-ଶାନ୍ତିମ୍ (ଚିରନ୍ତନ ଶାନ୍ତିକୁ) ନିଗଚ୍ଛତି (ପାଏ), କୌତେୟ (ହେ କୁନ୍ତି ପୁତ୍ର!), ପ୍ରତିଜ୍ଞାନୀହି (ତୁମେ ବଚନବଦ୍ଧ ଭାବେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଜାଣ ଯେ), ମେ (ମୋ) ଭକ୍ତଃ (ଭକ୍ତ) ନ ପ୍ରଣଶ୍ୟତି (କେବେହେଲେ ଅଧୋଗତି ହୁଏନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଧୁ ଅସାଧୁ ପାପୀ ତପୀ । ଯେ ଭକ୍ତ ମୋର ନାମ ଜପି ॥
ତୁରିତେ ଧର୍ମାତ୍ମା ହୁଅନ୍ତି । ଶୀଘ୍ର ଲଭନ୍ତି ଚିର ଶାନ୍ତି ॥
ବିଶେଷ ଭାବେ କୁନ୍ତୀରାଣ । ଦୃଢ଼ ମନାସି ଏହା ଜାଣ ॥
ସେହି ମୋ ଭକ୍ତ ବନ୍ଧୁଜନ । କେବେହେଁ ନହୁଏ ପଞ୍ଚନ ॥୩୧॥

ମାଂ ହି ପାର୍ଥ ବ୍ୟପାଶ୍ରିତ୍ୟ ଯେଽପି ସ୍ତୁଃ ପାପଯୋନୟଃ ।

ସ୍ତ୍ରୀୟୋ ବୈଶ୍ୟାସ୍ତଥା ଶୂଦ୍ରାସ୍ତେଽପିଯାନ୍ତି ପରାଂ ଗତିମ୍ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପାପଯୋନୟଃ ସ୍ତ୍ରୀୟଃ (ପାପ ଗର୍ଭଧାରୀ ବା ରତ୍ନମତୀ ନାରୀ), ବୈଶ୍ୟଃ (ବୈଶ୍ୟମାନେ), ତଥା ଶୂଦ୍ରଃ (ତଥା ନୀଚ ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଲୋକମାନେ) ସ୍ତୁଃ (ହୁଅନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ବ୍ୟପାଶ୍ରିତଃ (ଆଶ୍ରୟ କରି) ପରାମ୍ (ପରମ) ଗତିମ୍ (ଗତିକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୈଶ୍ୟ ହେଉ ବା ଶୂଦ୍ର ଜାତି । ହେଉ ବା ନାରୀ ରତ୍ନମତୀ ॥
ପାପିନୀ ଗରଭ ସମୃତ । କିଅବା ନୀଚକୁଳେ ଜାତ ॥
ଜାତି ଧରମ ନିର୍ବିଶେଷେ । ମୋର ଶରଣେ ଯେହୁ ଆସେ ॥
ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପାଇ ପାର୍ଥ । ପରମ ଗତି ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ ॥୩୨॥

କିଂ ପୁନର୍ବାହୁଣାଃ ପୁଣ୍ୟା ଭକ୍ତା ରାଜର୍ଷୟସ୍ତଥା ।

ଅନିତ୍ୟମସୁଖଂ ଲୋକନିମଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ଭଜସ୍ବ ମାମ୍ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବାହୁଣାଃ (ବାହୁଣ) ରାଜର୍ଷୟଃ (ରାଜ-ରଷି) ତଥା (ଆଦି) ପୁଣ୍ୟାଃ (ପୁଣ୍ୟାମ୍ନା) ଭକ୍ତାଃ (ଭକ୍ତମାନଙ୍କର) କିମ୍ ପୁନଃ (ବିଷୟରେ କଣ ଆଉ କହିବା)? ଜମମ୍ (ଏଣୁ ଏହି) ଅନିତ୍ୟମ୍ (ଅନିତ୍ୟ) ଅସୁଖମ୍ (ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭରା) ଲୋକମ୍ (ସଂସାରକୁ) ପ୍ରାପ୍ୟ (ପାଇ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜସ୍ବ (ଭଜନ କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁଃସ୍ବ ଦୁରାମ୍ନା ପାପୀ ହୋଇ । ଭକ୍ତରେ ଯଦି ନାମ ଗାଇ ॥
ରାଜର୍ଷି କ୍ଷତ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ନୋହିବେ କିବା ପରିତ୍ରାଣ ॥
ତେଣୁ ଏ ଅନିତ୍ୟ ସଂସାର । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପାଇ ଘୋର ॥
ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଧରିବା ପାଇଁ । ଭଜନ କର ମୋତେ ଧାୟି ॥୩୩॥

ମନୁନା ଭବ ମଭକ୍ତୋ ମଦ୍ୟାଜୀ ମାଂ ନମସ୍କୁରୁ ।

ମାମେବୈଷ୍ୟସି ଯୁକ୍ତେବମାତ୍ମନଂ ମପ୍ରାୟଣଃ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମତ୍-ଭକ୍ତଃ (ମୋର ଭକ୍ତ) ମତ୍-ମନଃ (ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ) ମଦ୍ୟାଜୀ (ମୋ ପୂଜକ)
ଭବ (ହୁଅ) । ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜେ ନିଜ ସହିତ) ଯୁକ୍ତା (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ)
ମତ୍ ପ୍ରାୟଣଃ (ମୋ ଆଡ଼କୁ ଢଳି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏବ (ହିଁ) ଏଷ୍ୟସି (ପାଇବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋଠାରେ ଭିଡି ମନଡୋରି । ମୋତେ ହିଁ ନମସ୍କାର କରି ॥
ମୋତେ ପୂଜିଣ ଅବିରତ । ବୋଲାଅ ମୋହର ଭକତ ॥
ଏପରି ଭାବେ ମୋ ସହିତ । କରିଣ ନିଜକୁ ସଂଯୁକ୍ତ ॥
ହୋଇ ମୋ ଭାବ ପରାୟଣ । ଲଭିବ ପରମ ଶରଣ ॥୩୪॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ବଦିତି ଶ୍ରୀମଦଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତ୍ବ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ରାଜବିଦ୍ୟାରାଜଗୁହ୍ୟଯୋଗୋ

ନାମ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ —

ଦଶମୋଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଭୂୟ ଏବ ମହାବାହୋ ଶୁଣୁ ମେ ପରମଂ ବଚଃ ।

ଯଦେଂହଂ ପ୍ରୀୟମାଶାୟ ବକ୍ଷ୍ୟାମି ହିତକାମ୍ୟୟା ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ!)
ଭୂୟଃ (ପୁନରାୟ) ମେ (ମୋର) ଏବ (ଆହୁରି) ପରମମ୍ (ଉଚ୍ଚକୋଟୀର) ବଚଃ
(ତପ୍ କଥା) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ), ଯଦ୍ (ଯାହାକୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ପ୍ରୀୟମାଶାୟ (ପ୍ରେମ ସହକାରେ)
ହିତକାମ୍ୟୟା (ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ) ବକ୍ଷ୍ୟାମି (କହୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ହେ ମହାବାହୁ ଅରଜୁନ ! ॥
ଶୁଣ ମୋ ପରମ ବଚନ । ଆବର ଏକ ତପ୍ସାଜନ ॥
ମୋଠାରେ ଯେଣୁ ପ୍ରେମଭାବ । କହିବି ପୁଣି ଏହି ସର୍ବ ॥
ଧରମ ପୁରାଣ ବଖାଣ । ପରମ କଲ୍ୟାଣ କାରଣ ॥୧॥
ନ ମେ ବିଦୁଃ ସୁରଗଣାଃ ପ୍ରଭବଂ ନ ମହର୍ଷୟଃ ।
ଅହମାଦିହି ଦେବାନାଂ ମହର୍ଷୀଣାଂ ଚ ସର୍ବଣଃ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମେ (ମୋର) ପ୍ରଭବମ୍ (ଆବିର୍ଭାବ) ସୁରଗଣାଃ ନ (ଦେବତାମାନେ ନୁହେଁ) ମହର୍ଷୟଃ
(କି ମହାରଷୀ ମାନେ ବି) ନ ବିଦୁଃ (ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ) ହି (କାରଣ) ଅହମ୍ (ମୁଁ)
ଦେବାନାମ୍ (ଦେବତା ମାନଙ୍କର) ଚ (ଏବଂ) ମହର୍ଷୀଣାମ୍ (ମହା ରଷିମାନଙ୍କର)
ସର୍ବଣଃ (ସମସ୍ତଙ୍କର) ଆଦିଃ (ଆଦିମୂଳ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଣୁ ମୁଁ ଅନନ୍ତ ଅନାଦି । ତେଣୁ ସକଳ ମୂଳ ଆଦି ॥
ଦେବତା ମହାରଷି ଗଣ । ସର୍ବିଏ ମୋହରି ଭିଆଣ ॥
ମୋର ଏ ମାୟା ଅବତାର । ଦେବ ରକ୍ଷିଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ॥
ଲାଳା ରଚିତ ମୋର ଖେଳ । ନ ବୁଝି ସବୁ ଗୋଳମାଳ ॥୩॥

ଯୋ ମାମଜମନାଦିଂ ଚ ବେଂ ଲୋକ ମହେଶ୍ୱରମ୍ ।

ଅସମ୍ଭୂତଃ ସ ମଂ ଯସ୍ମିନ୍ ସର୍ବପାପେଃ ପ୍ରମୁଚ୍ୟତେ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ ଅସମ୍ଭୂତଃ (ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନବାନ ପୁରୁଷ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅଜମ୍ (ଅଜନ୍ମା), ଅନାଦିମ୍ (ଅନାଦି) ଚ (ଏବଂ) ଲୋକମହେଶ୍ୱରମ୍ (ସାରା ଜଗତର ମହେଶ୍ୱର ବୋଲି) ବେଂ (ଜାଣନ୍ତି), ସଃ (ସେ) ମଂ ଯସ୍ମିନ୍ (ମରଣଶାଳ ସଂସାରରେ) ସର୍ବପାପେଃ (ସବୁ ପାପରୁ) ପ୍ରମୁଚ୍ୟତେ (ମୁକ୍ତି ଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନାହିଁ ଜନମ ନାହିଁ ଆଦି	।	ତେଣୁ ମୁଁ ଅଜନ୍ମା ଅନାଦି	॥
ମୁଁ ହିଁ ସକଳ ମୂଳାଧାର	।	ତିନି ଭୁବନେ ମହେଶ୍ୱର	॥
ପରମ ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ନର	।	ଯେ ଜାଣେ ମୋତେ ଏ ପ୍ରକାର	॥
ମଂ ଯସ୍ମିନ୍ ମଣ୍ଡଳେ ଦେହ ବହି	।	ସମସ୍ତ ପାପ ମୁକ୍ତ ସେହି	॥୩॥

ବୁଦ୍ଧିର୍ଜ୍ଞାନମସମ୍ଭୋହଃ କ୍ଷମା ସତ୍ୟଂ ଦମଃ ଶମଃ ।

ସୁଖଂ ଦୁଃଖଂ ଭବୋଽଭାବୋ ଭୟଂ ଚାଭୟମେବ ଚ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି), ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ), ଅସମ୍ଭୋହଃ (ମୋହ ଗୁନ୍ତ୍ୟତା), କ୍ଷମା (କ୍ଷମା), ସତ୍ୟମ୍ (ସତ୍ୟ), ଦମଃ (ଆତ୍ମ ସଂଯମ), ଶମଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ ଛଡ଼ା ବା ତ୍ୟାଗ), ସୁଖମ୍ (ସୁଖ), ଦୁଃଖମ୍ (ଦୁଃଖ), ଭବଃ (ସୃଷ୍ଟି), ଅଭାବଃ (ବିନାଶ), ଭୟମ୍ (ଭୟ), ଚ (ଏବଂ) ନିର୍ଭୟମ୍ (ନିର୍ଭୟ) ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେତେ ପ୍ରକାର ଗୁଣମାନ	।	ମୋହଗୁନ୍ତ୍ୟତା-ବୁଦ୍ଧି-ଜ୍ଞାନ	॥
ଆତ୍ମ-ସଂଯମ କ୍ଷମା ସତ୍ୟ	।	ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗରୁ ରହିତ	॥
ଉତ୍ତମ ଯାହା ବି ହେଉଛି	।	ପୁଣି ତାହାର ନାଶ ଅଛି	॥
ଭୟ ନିର୍ଭୟ ଗୁଣ ଆଦି	।	ସୁଖ ଅସୁଖ ନାନାବିଧ	॥୪॥

ଅହିଂସା ସମତା ତୁଷ୍ଟିସ୍ତପୋ ଦାନଂ ଯଶୋଽୟଶଃ ।

ଭବନ୍ତି ଭାବା ଭୂତାନାଂ ମଂ ଏବଂ ପୃଥଗ୍‌ବିଧାଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହିଂସା (ଅହିଂସା), ସମତା (ସମାନଭାବ), ତୁଷ୍ଟିଃ (ସନ୍ତୁଷ୍ଟି), ତପଃ (ତପ) ଦାନମ୍ (ଦାନ), ଯଶଃ (ଯଶ) ଚ (ଏବଂ) ଅୟଶଃ (ନିନ୍ଦା) ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଏବ (ଏହିପରି) ପୃଥଗ୍‌ବିଧାଃ (ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର) ଭାବାଃ (ଭାବ-ଗୁଣ) ମତଃ (ମୋ ଠାରୁ) ଭବନ୍ତି (ଜାତ ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅହିଂସା ସମ ଭାବାବେଶ	।	ସର୍ବଦା ସନ୍ତୋଷ ମାନସ	॥
ସଂଯମ-ଶକତି ତାପସ	।	ଦାନ-ଦକ୍ଷିଣା-ନିନ୍ଦା-ୟଶ	॥
ଏ ଯାହା କଲି ମୁଁ ବଖାଣ	।	ବିଂଶ ପ୍ରକାର ଭାବ ଗୁଣ	॥
ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଣୀ ଭାବ ଭିନ୍ନ	।	ସବୁ ମୋ ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ	॥୫॥

ମହର୍ଷୟଃ ସପ୍ତ ପୂର୍ବେ ଚକ୍ଷୁରୋ ମନବସ୍ତଥା ।

ମଦ୍‌ଭାବା ମାନସା ଜାତା ଯେଷାଂ ଲୋକ ଇମାଃ ପ୍ରଜାଃ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସପ୍ତ ମହର୍ଷୟଃ (ସାତ ମହାରଷିଗଣ) ପୂର୍ବେ (ତା'ପୂର୍ବରୁ) ଚକ୍ଷୁରଃ (ଚାରି ସନକାଦି ବାଳକ ମାନେ) ତଥା (ତଥା) ମନବଃ (ମନୁମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚଉଦ ଜଣ ମନୁ) ଯେଷାମ୍ (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା) ଲୋକେ (ସଂସାରରେ) ଇମାଃ ପ୍ରଜାଃ (ଏହି ପ୍ରଜାଗଣ), ମଦ୍‌ଭାବାଃ (ମୋ ଭାବନାରେ ରହି) ମାନସାଃ (ମୋ ମନରୁ) ଜାତାଃ (ଜାତ ହୋଇଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସପତ ବିଦ୍ୟା ଗୁଣେ ଯୁକ୍ତ	।	ସେ ଯେଉଁ ମହାରଷି ସପ୍ତ	॥
ତାଙ୍କ ଆଗରୁ ସନକାଦି	।	ଚାରି ବାଳକ ବ୍ରହ୍ମା-ନିଧୁ	॥
ଚଉଦ ମନୁ ଲୋକପାଳ	।	ଯାହାଙ୍କ ଏହି ପ୍ରଜାକୁଳ	॥
ସେ ସର୍ବେ ମୋର ମନ-ଜାତ	।	ଭକତି ଭାବେ ହୋଇ ସ୍ଥିତ	॥୬॥

ଏତାଂ ବିଭୂତିଂ ଯୋଗଂ ଚ ମମ ଯୋ ବେଢ଼ି ତଢ଼ିତଃ ।

ସୋଽବିକ୍ଷେପେନ ଯୋଗେନ ଯୁଜ୍ୟତେ ନାତ୍ର ସଂଶୟଃ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମମ (ମୋର) ଏତାମ୍ (ଏହି) ବିଭୂତିମ୍ (ମହିମାକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗକୁ) ଯଃ (ଯିଏ) ତଢ଼ିତଃ (ତଢ଼ି ମାଧ୍ୟମରେ) ବେଢ଼ି (ଜାଣେ), ସଃ (ସେ) ଅବିକ୍ଷେପେନ (ବିଚଳିତ ନହୋଇ) ଯୋଗେନ (ଯୋଗରେ) ଯୁଜ୍ୟତେ (ସଂଲଗ୍ନ ବା ଲାଗି ରହି ଥାଏ), ଅତ୍ର (ଏଥିରେ) ସଂଶୟଃ (ସନ୍ଦେହ) ନ (ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ମୋ ଯୋଗମାୟା ଶକ୍ତି । ରଚଇ ସର୍ବ ମହାଯତି ॥
 ଯେତେକ ଦେବାଦେବୀ ଛକ୍ତି । ସବୁ ମୋ ବିଭୂତି ଅଟନ୍ତି ॥
 ଯେ ଜାଣେ ଏହି ମହାତଢ଼ି । ନୋହେ ସେ କେବେ ବିଚଳିତ ॥
 ଭକ୍ତି ଯୋଗେ ସେ ହୁଏ ଥୟ । ଏଥିରେ ନାହିଁଟି ସଂଶୟ ॥୭॥

ଅହଂ ସର୍ବସ୍ୟ ପ୍ରଭବୋ ମଢ଼ିଃ ସର୍ବଂ ପ୍ରବଢ଼ିତେ ।

ଇତି ମତ୍ତା ଭଜନ୍ତେ ମାଂ ବୁଧା ଭାବସମନ୍ୱିତାଃ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସର୍ବସ୍ୟ (ସବୁରି) ପ୍ରଭବଃ (ମୂଳ କାରଣ), ମଢ଼ିଃ (ମୋ ଠାରୁ) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତେ) ପ୍ରବଢ଼ିତେ (ବାହାରି ଅଛନ୍ତି) ଇତି (ବୋଲି) ମତ୍ତା (ମାନି କରି) ବୁଧାଃ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ) ଭାବସମନ୍ୱିତାଃ (ମୋ ଭାବ ପ୍ରେମରେ ରହି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜନ୍ତେ (ଭଜନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ ସୃଷ୍ଟି ମୁଁ ଯେ ମହିପାଳ । ମୁଁ ହିଁ ସକଳ ଆଦିମୂଳ ॥
 ମୋ ଠାରୁ ହୋଇଛି ବାହାର । ଏହି ସମସ୍ତ ଚରାଚର ॥
 ଏହି କଥାକୁ ମନେ ଚିନ୍ତି । ଭାବରେ ମୋର ରଖୁ ପ୍ରୀତି ॥
 ଭକତ ଜନ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ମୋତେ ହିଁ କରନ୍ତି ଭଜନ ॥୮॥

ମଜିଂ । ମଦ୍ଗତପ୍ରାଣା ବୋଧୟନ୍ତଃ ପରସ୍ମରମ୍ ।

କଥୟନ୍ତଃ ମାଂ ନିତ୍ୟଂ ତୁଷ୍ୟନ୍ତି ଚ ରମନ୍ତି ଚ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମତ୍-ଚିଂ । (ମୋର ଚିନ୍ତନକାରୀ ମାନେ) ଚ (ଏବଂ) ମଦ୍ଗତପ୍ରାଣାଃ (ମୋ ଠାରେ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇଥିବା ଲୋକମାନେ) ପରସ୍ମରମ୍ (ପରସ୍ମର ମଧ୍ୟରେ) ବୋଧୟନ୍ତଃ (ବୁଝା ବୁଝି ହୋଇ) ଚ (ଏବଂ) କଥୟନ୍ତଃ (ମୋ ବିଷୟରେ କୁହା କୁହି ହୋଇ) ତୁଷ୍ୟନ୍ତି (ଖୁସି ରହନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ରମନ୍ତି (ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରୀତି ସହ ରମଣ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋ ଠାରେ ଦେଇ ମନପ୍ରାଣ । ମୋତେ ଯେ କରନ୍ତି ଚିନ୍ତନ ॥

ସେ ଭକ୍ତ ମୋର ଗୁଣକାନ୍ତି । ପରସ୍ମରକୁ କହୁଥାନ୍ତି ॥

ନାମ ମହିମା ମୋର ଗାଇ । ମୋ ପ୍ରେମେ ଗଦଗଦ ହୋଇ ॥

ବୁଝି ବୁଝାଇ କଥା ମୋର । ଖୁସି ରୁହନ୍ତି ନିରନ୍ତର ॥୯॥

ତେଷାଂ ସତତଯୁକ୍ତାନାଂ ଭଜତାଂ ପ୍ରୀତିପୂର୍ବକମ୍ ।

ଦଦାମି ବୁଦ୍ଧିଯୋଗଂ ତଂ ଯେନ ମାମୁପଯାନ୍ତି ତେ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେଷାମ୍ (ସେହି) ପ୍ରୀତି ପୂର୍ବକମ୍ (ପ୍ରେମ ଭାବସହିତ) ସତତ ଯୁକ୍ତାନାମ୍ (ସବୁବେଳେ ଲାଗିରହି) ଭଜତାମ୍ (ଭଜନ କରୁଥିବା ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ) ତଂ ବୁଦ୍ଧିଯୋଗମ୍ (ସେହି ବୁଦ୍ଧିଯୋଗକୁ) ଦଦାମି (ମୁଁ ଦିଏ), ଯେନ (ଯାହାଦ୍ୱାରା) ତେ (ସେମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଉପଯାନ୍ତି (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋର ଚିନ୍ତନେ ବାରମ୍ବାର । ଯେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତର ॥

ପ୍ରେମ ବିହ୍ୱଳ ଭାବେ ଥାଇ । ପ୍ରୀତି ଭଜନ ମୋର ଗାଇ ॥

ସେହି ମୋ ଭକତ ବାନ୍ଧବେ । ଦୀକ୍ଷା ଦିଏ ମୁଁ ବୁଦ୍ଧିଯୋଗେ ॥

ଯାହାକୁ ପାଇ ଭକ୍ତଜନ । ମୋ ଠାରେ ହୋଇଯାନ୍ତି ଲୀନ ॥୧୦॥

ତେଷାମେବାନୁକମ୍ପାର୍ଥମହମଜ୍ଞାନଜଂ ତମଃ ।

ନାଶୟାମ୍ୟାତ୍ମଭାବସ୍ଥୋ ଜ୍ଞାନଦୀପେନ ଭାସ୍ବତା ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବ (କେବଳ) ତେଷାମ୍ (ସେହିମାନଙ୍କ ପାଇଁ) ଅନୁକମ୍ପାର୍ଥମ୍ (ଦୟା ପରବଶ ହୋଇ)
ଆତ୍ମଭାବସ୍ଥଃ (ଜୀବାତ୍ମା ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ରହି) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଭାସ୍ବତା (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବେ
ଜଳୁଥିବା) ଜ୍ଞାନଦୀପେନ (ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଦୀପ ଦ୍ୱାରା) ଅଜ୍ଞାନଜଂ ତମଃ (ଅଜ୍ଞାନରୁ ଜାତ
ଅନ୍ଧକାରକୁ) ନାଶୟାମି (ନାଶ କରିଦିଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ଭକତ ଜନ ପାଇଁ । ସଦୟ ଭାବ ମନେ ବହି ॥
ଥାଇ ମୁଁ ତାଙ୍କରି ହୃଦୟେ । ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଦୀପ ଜଳାଏ ॥
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୟ ଜ୍ଞାନଦୀପ । ଆଲୋକେ ଝଲସେ ସ୍ୱରୂପ ॥
ଅଜ୍ଞାନ ଜାତ ଅନ୍ଧକାରେ । ଆତ୍ମଭାବେ ମୁଁ ନାଶ କରେ ॥୧୧॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ ପରଂ ଧାମ ପବିତ୍ରଂ ପରମଂ ଭବାନ୍ ॥

ପୁରୁଷଂ ଶାଶ୍ୱତଂ ଦିବ୍ୟମାଦିଦେବମଜଂ ବିଭୁମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଭବାନ୍ (ଆପଣ) ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ (ପରମ୍ବ୍ରହ୍ମ), ପରଂ
ଧାମ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାମ), ପରମଂ ପବିତ୍ରମ୍ (ଅତି ପବିତ୍ର), ଦିବ୍ୟଂ ପୁରୁଷମ୍ (ଦିବ୍ୟ
ପୁରୁଷ), ଶାଶ୍ୱତମ୍ (ସନାତନ), ଆଦିଦେବମ୍ (ଆଦି ଦେବତା), ଅଜମ୍ (ଅଜାତ)
ବିଭୁମ୍ (ବିଭୁ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣିଣ ଏସନ ବଚନ । ଭାବେ ଭାଷନ୍ତି ଅରଜୁନ ॥
ହେ ପ୍ରଭୁ ଭକତ ପରାଣ । ପରମ ପବିତ୍ର ଆପଣ ॥
ତୁମେ ହିଁ ଦିବ୍ୟ ପରପୁଷ୍ପ । ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ଅଶେଷ ॥
ଶାଶ୍ୱତ ସନାତନ ବିଭୁ । ଅଜାତ ଆଦି ଦେବ ପ୍ରଭୁ ॥୧୨॥

ଆହୁସ୍ତ୍ବାମୁଷୟଃ ସର୍ବେ ଦେବର୍ଷିର୍ନାରଦସ୍ତଥା ।
ଅସିତୋ ଦେବଲୋ ବ୍ୟାସଃ ସ୍ବୟଂ ଚୈବ ବ୍ରହ୍ମାସି ମେ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେବର୍ଷି-ନାରଦଃ (ଦେବର୍ଷି ନାରଦ), ଅସିତଃ (ଅସିତ ମୁନି), ଦେବଲଃ (ଦେବଲ ମୁନି), ବ୍ୟାସଃ (ବ୍ୟାସ) ତଥା (ଇତ୍ୟାଦି) ସର୍ବେ ଋଷୟଃ (ସବୁ ଋଷିମାନେ) ତ୍ବାମ୍ (ତୁମକୁ) ଆହୁଃ (କୁହନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ସ୍ବୟମ୍ (ଆପଣ ନିଜେ) ଏବ (ମଧ୍ୟ) ମେ (ମୋତେ) ବ୍ରହ୍ମାସି (କୁହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେବଲ ମହର୍ଷି ବିଶେଷ । ମହାନ ଜ୍ଞାନୀ ବେଦବ୍ୟାସ ॥
ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ସହିତେ । ଅସିତ ଆଦି ମୁନି ଯେତେ ॥
କୁହନ୍ତି ସର୍ବ ମୁନିଗଣ । ତାରଣ କାରଣ ଆପଣ ॥
ତୁମ୍ଭେ ବି ନିଜ ଉପାଖ୍ୟାନ । ମୋ ଆଗେ କରୁଛ ବର୍ଣ୍ଣନ ॥୧୩॥

ସର୍ବମେତଦୃତଂ ମନେଽ ଯନ୍ମାଂ ବଦସି କେଶବ ।
ନ ହି ତେ ଭଗବନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଂ ବିଦୁର୍ଦେବା ନ ଦାନବାଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କେଶବ (ହେ କେଶବ!), ଯତ୍ (ଯାହା) ମାମ୍ (ମୋତେ) ବଦସି (କହୁଛ), ଏତତ୍ ସର୍ବମ୍ (ଏହା ସବୁ) ରତମ୍ (ସତ୍ୟ) ମନେଽ (ମାନୁଷ୍ଟି) । ଭଗବନ୍ (ହେ ଭଗବାନ!), ତେ (ତୁମ୍ଭର) ବ୍ୟକ୍ତିମ୍ (ବ୍ୟକ୍ତି ହେବା ବା ଆବିର୍ଭାବ) ନ ହି ଦେବାଃ (ନା ତ ଦେବତା ମାନେ) ବିଦୁଃ (ଜାଣନ୍ତି) ନ ଦାନବାଃ (ନା ଅସୁର ମାନେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ମହତ ନୀତିବାଣୀ । ଯାହା କହୁଛ ବେଶୁପାଣି ॥
ଶାଶ୍ବତ ଅମୃତ ଚରିତ । ମଣଇ ମୁହିଁ ସବୁ ସତ ॥
ତୁମ୍ଭେ ତ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ମହିମା ଯାର ଅକଳନ ॥
ତୁମ୍ଭର ଲୀଳା ଅବତାର । ଦେବ ଦାନବେ ଅଗୋଚର ॥୧୪॥

ସ୍ବୟମେବାତ୍ମନାତ୍ମାନଂ ବେତ୍ୟ ଡ଼ ପୁରୁଷୋଽମ ।

ଭୂତଭାବନ ଭୂତେଶ ଦେବଦେବ ଜଗତ୍ପତେ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁରୁଷୋଽମ (ହେ ପୁରୁଷୋଽମ !) ଭୂତଭାବନ (ହେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାରୀ !)
ଭୂତେଶ (ହେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରଭୁ !) ଦେବଦେବ (ହେ ଦେବଙ୍କର ଦେବ !) ଜଗତ୍ପତେ
(ହେ ଜଗତ ପତି !) ସ୍ବୟମ୍ (ସ୍ବୟଂ) ଡ଼ମ୍ (ତୁମେ) ଏବ (ହିଁ କେବଳ) ଆତ୍ମନା
(ନିଜେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ବେତ୍ୟ (ଜାଣିଛ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପ୍ରଭୁ ପୁରୁଷ ଉଽମ । ଦେବଙ୍କ ଦେବ ଅନୁପମ ॥
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କାରଣେ । ଭୂତ ଭାବନ ବୋଲି ଜାଣେ ॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ସ୍ବାମୀ । ଜଗତ ପତି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ॥
କେବଳ ନିଜେ ହିଁ ଆପଣ । ନିଜ ମହିମା ନିଜେ ଜାଣ ॥୧୫॥

ବଚ୍ଛୁମର୍ହସ୍ୟଶେଷେଶ ଦିବ୍ୟା ହ୍ୟାତ୍ମବିଭୂତୟଃ ।

ଯାତ୍ରିର୍ବିଭୂତିଭିର୍ଲୋକାନିମାଂସ୍ତଂ ବ୍ୟାପ୍ୟ ତିଷ୍ଠସି ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯାତ୍ରିଃ (ଯେଉଁ) ବିଭୂତିଭିଃ (ମହିମା ବଳରେ) ଇମାନ୍ (ଏହି) ଲୋକାନ୍ (ସଂସାରକୁ)
ବ୍ୟାପ୍ୟ (ବ୍ୟାପି ହୋଇ) ତିଷ୍ଠସି (ରହିଛ), ଦିବ୍ୟାଃ ଆତ୍ମ ବିଭୂତୟଃ (ନିଜର ସେହି
ଦିବ୍ୟ ମହିମା ସବୁ) ଡ଼ମ୍ (ତୁମେ) ହିଁ (ହିଁ କେବଳ) ଅଶେଷଶ (ଅଶେଷ ଭାବରେ)
ବଚ୍ଛୁମ୍ (କହିବାକୁ) ଅର୍ହସି (ସକ୍ଷମ ଅଟ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମହିମା ମୟ ମହାଦେହୀ । ମହି ମଣ୍ଡଳେ ବ୍ୟାପି ରହି ॥
ଜଗତେ ଅଶୁ ପରମାଣେ । ପୂରି ରହିଛ କଣେ କଣେ ॥
ମାୟା ରଚିତ ତୁମ୍ଭ ଖେଳା । ବିଚିତ୍ର ମୟ ଦିବ୍ୟ ଲୀଳା ॥
ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ମହିମା ତୁମ୍ଭର । ଅଶେଷ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣପାର ॥୧୬॥

କଥଂ ବିଦ୍ୟାମହଂ ଯୋଗିଂସ୍ତ୍ୱାଂ ସଦା ପରିଚିନ୍ତୟନ୍ ।

କେଷୁ କେଷୁ ଚ ଭାବେଷୁ ଚିନ୍ତ୍ୟାୟି ଭଗବନ୍ନୟା ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯୋଗିନ୍ (ହେ ମହାଯୋଗୀ !), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସଦା (ସବୁବେଳେ) ଦ୍ୱାମ୍ (ଆପଣଙ୍କୁ)
କଥମ୍ (କିପରି ଭାବେ) ପରିଚିନ୍ତୟନ୍ (ସବିଶେଷ ଚିନ୍ତା କରି) ବିଦ୍ୟାମ୍ (ଜାଣିପାରେ)
ଚ (ଏବଂ) ଭଗବନ୍ (ହେ ଭଗବାନ !), କେଷୁ କେଷୁ (କେଉଁ କେଉଁ) ଭାବେଷୁ
(ଭାବରେ) ମୟା (ମୁଁ) ଚିନ୍ତ୍ୟାୟି (ଆପଣଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା କରିପାରେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପ୍ରଭୁ ମହା ଯୋଗେଶ୍ୱର । ତୁମ୍ଭ ଚିନ୍ତନ କି ପ୍ରକାର ॥
କି ଭାବେ ଥାଇ ନିରନ୍ତର । ଧ୍ୟାନ ମୁଁ କରିବି ତୁମ୍ଭର ॥
ଅସଂଖ୍ୟ ରୂପ କୋଟିଦେହୀ । ବିଭିନ୍ନ ଭାବେ ଅଛ ରହି ॥
କରିବି କେଉଁ ଭାବେ ଧ୍ୟାନ । କୁହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥୧୭॥

ବିଷ୍ଣୁରେଣାତ୍ମନୋ ଯୋଗଂ ବିଭୂତିଂ ଚ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।

ଭୂୟଃ କଥୟ ତୃପ୍ତିର୍ହି ଶୃଣୁତୋ ନାସ୍ତି ମେଃମୃତମ୍ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ !), ଆତ୍ମନଃ (ନିଜର) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗକୁ) ଚ (ଏବଂ)
ବିଭୂତିମ୍ (ମହିମାକୁ) ବିଷ୍ଣୁରେଣ (ବିଷ୍ଣୁର ଭାବରେ) ଭୂୟଃ (ପୁଣି ଥରେ) କଥୟ
(କୁହନ୍ତୁ) । ଅମୃତମ୍ (ଅମୃତ ମୟ କଥାକୁ) ଶୃଣୁତଃ (ଶୁଣି) ହି (ମଧ୍ୟ) ମେ (ମୋର)
ତୃପ୍ତିଃ (ସନ୍ତୋଷ) ନ ଅସ୍ତି (ହେଉ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ମହାପ୍ରଭୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ! । ଯୋଗ ବିଭୂତି ଉପାଖ୍ୟାନ ॥
ମହିମା ତୁମ୍ଭ ଅସୁମାରି । ବୁଝାଇ କୁହନ୍ତୁ ବିସ୍ତାରି ॥
ଅମୃତ ମୟ କଥା ଏହି । ଯେତେ ଶୁଣିଲେ ତୃପ୍ତ ନେହି ॥
ଏ ଭାଗବତ ତାଙ୍କୁ ସାର । କୁହ କେଶବ ବାରମ୍ବାର ॥୧୮॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ହନ୍ତ ତେ କଥୟିଷ୍ୟାମି ଦିବ୍ୟା ହ୍ୟାତ୍ମବିଭୂତୟଃ ।

ପ୍ରାଧ୍ୟାନ୍ୟତଃ କୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାସ୍ତ୍ୟନ୍ତୋ ବିସ୍ତରସ୍ୟ ମେ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ହନ୍ତ (ଆଜ୍ଞା, ଠିକ୍ ଅଛି) ତେ (ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ) ଦିବ୍ୟାଃ-ଆତ୍ମ-ବିଭୂତୟଃ (ନିଜର ଅଲୌକିକ ମହିମା ବିଷୟରେ) ପ୍ରାଧ୍ୟାନ୍ୟତଃ (ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂକ୍ଷେପରେ) କଥୟିଷ୍ୟାମି (କହିବି) । କୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ (ହେ କୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ!), ମେ (ମୋର) ବିସ୍ତରସ୍ୟ (ବ୍ୟାପକ ମହିମାର) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଅନ୍ତଃ (ଶେଷ) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏମନ୍ତ ଶୁଣନ୍ତେ ଅରୂପତ		କୁହନ୍ତି ହୋଇ ସନମତ	॥
ଯାହା କହିଲ କୁରୁବର !		ମହିମା ଅଲୌକିକ ମୋର	॥
ନିଜର ଲୀଳା ନିଜେ ମୁହିଁ		ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିବି ବୁଝାଇ	॥
ଯାହାର ନାହିଁ ଆଦି-ଅନ୍ତ		ସଂକ୍ଷେପେ ଶୁଣ ସେହି ତ	॥୧୯॥

ଅହମାମ୍ନା ଗୁଡ଼ାକେଶ ସର୍ବଭୂତାଶୟସ୍ଥିତଃ ।

ଅହମାଦିଷ୍ଠ ମଧ୍ୟଂ ଚ ଭୂତାନାମନ୍ତ ଏବ ଚ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଗୁଡ଼ାକେଶ (ହେ ନିଦ୍ରା ବିଜୟୀ ଅର୍ଜୁନ !), ସର୍ବଭୂତାଶୟସ୍ଥିତଃ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଆମ୍ନା (ଆମ୍ନା ଅଟେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଆଦିଃ (ଆଗରୁ ଥିଲି) ଚ (ଏବଂ) ମଧ୍ୟମ୍ (ଏବେ ବି ମଝିରେ ଅଛି), ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଅନ୍ତଃ (ମରିବା ପରେ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଏବ (ଏହିପରି ଥିବି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶରୀରୀ ମୁହିଁ ଦେହ ଧରି		ସକଳ ଦେହେ ଅଛି ପୂରି	॥
ଜନ୍ମ ଆଗରୁ ଥିଲି ମୁହିଁ		ଅନ୍ୟ ଅଜଣା ଦେହ ବହି	॥
ଜନମ ପରେ ମଧ୍ୟକାଳେ		ବିଭିନ୍ନ ରୂପୀ ଦେହେ ଖେଳେ	॥
ମରଣ ଅନ୍ତେ ଅରଜୁନ !		ଏପରି ଥିବି ସବୁଦିନ	॥୨୦॥

ଆଦିତ୍ୟାନାମହଂ ବିଷ୍ଣୁର୍ଜ୍ୟୋତିଷାଂ ରବିରଂଶୁମାନଂ ।

ମରୀଚିର୍ମରୁତାମସ୍ମି ନକ୍ଷତ୍ରାଣାମହଂ ଶଶୀ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଦିତ୍ୟାନାମ୍ (ଆଦିତ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦିତୀଙ୍କର ପୁତ୍ର ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ବିଷ୍ଣୁଃ (ବିଷ୍ଣୁ ଅଟେ), ଜ୍ୟୋତିଷାମ୍ (ଜଳୁଥିବା ଆଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅଂଶୁମାନଂ (କିରଣ ଦେବାବାଲା) ରବିଃ (ସୂର୍ଯ୍ୟ), ନକ୍ଷତ୍ରାଣାମ୍ (ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଶଶୀ (ଚନ୍ଦ୍ରମା ଅଟେ), ମରୁତାମ୍ (ପବନ ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମରୀଚିଃ (ବେଗଗାମୀ ମରୀଚି) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଦିତ୍ୟ ଗଣ ମଧ୍ୟେ ମୋର		ବାମନ ବିଷ୍ଣୁ ଅବତାର	॥
ଜ୍ଵଳନଶୀଳ ମଧ୍ୟେ ସେହି		ତେଜସ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ମୁହିଁ	॥
ବାୟୁ ଦେବତା ଗଣେ ଥାଇ		ସଂବେଗ ମରୀଚି ବୋଲାଉ	॥
ନକ୍ଷତ୍ର ଗଣେ ଶୋଭାପାଏ		ଆକାଶେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପରାୟେ	॥୨୧॥

ବେଦାନାଂ ସାମବେଦୋଽସ୍ମି ଦେବାନାମସ୍ମି ବାସବଃ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାଂ ମନଶ୍ଚାସ୍ମି ଭୂତାନାମସ୍ମି ଚେତନା ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବେଦାନାମ୍ (ବେଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ସାମବେଦଃ (ସାମବେଦ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଦେବାନାମ୍ (ଦେବତା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ହେଉଛି) ବାସବଃ (ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର), ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାମ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମନଃ (ମନ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଚ (ଏବଂ) ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ହେଉଛି) ଚେତନା (ଚେତନା)।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ ବେଦର ମୂଳଭେଦ		ମୁହିଁ ଉତ୍କଳ ସାମବେଦ	॥
ଦେବ ଗହଣେ ଥାଇ ମୁହିଁ		ଇନ୍ଦ୍ର ରୂପରେ ପୂଜା ପାଇ	॥
ଜ୍ଞାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ		ଚିତ୍ତ ମନ ଅଟେ ମୁହିଁ	॥
ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ହୃଦ ଗତେ		ଚେତନା ବୋଲି ଭାବ ମୋତେ	॥୨୨॥

ରୁଦ୍ରାଣାଂ ଶଙ୍କରଶ୍ଚାସ୍ମି ବିଂଶୋ ଯକ୍ଷରକ୍ଷସାମ୍ ।

ବସୁନାଂ ପାବକଶ୍ଚାସ୍ମି ମେରୁଃ ଶିଖରିଣାମହମ୍ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରୁଦ୍ରାଣାମ୍ (ରୁଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଶଙ୍କରଃ (ଶଙ୍କର) ଚ (ଏବଂ) ଯକ୍ଷରକ୍ଷସାମ୍ (ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବିଂଶଃ (ଧନପତି କୁବେର) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ବସୁନାମ୍ (ବସୁ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟବସୁ ମଧ୍ୟରେ) ପାବକଃ (ଅଗ୍ନି) ଚ (ଏବଂ) ଶିଖରିଣାମ୍ (ଶିଖର ବା ପର୍ବତ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମେରୁଃ (ସୁମେରୁ ଗିରି) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଏକାଦଶ	।	ଶଙ୍କର ମୁହିଁ ରୁଦ୍ର ଇଶ	॥
ମୁହିଁ କୁବେର ଧନପତି	।	ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ଅଧିପତି	॥
ଅଷ୍ଟବସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ	।	ଅନଳ ରୂପେ ବିରାଜଇ	॥
ମୁଁ ସେହି ଶିଖରୀ କେଶରୀ	।	ମହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମେରୁଗିରି	॥୨୩॥

ପୁରୋଧସାଂ ଚ ମୁଖ୍ୟାଂ ମାଂ ବିଦ୍ଧି ପାର୍ଥ ବୃହସ୍ପତିମ୍ ।

ସେନାନୀନାମହଂ ଝନ୍ଦଃ ସରସାମସ୍ମି ସାଗରଃ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ମାମ୍ (ମୋତେ) ପୁରୋଧସାମ୍ (ପୁରୋହିତ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମୁଖ୍ୟାମ୍ (ମୁଖ୍ୟ) ବୃହସ୍ପତିମ୍ (ବୃହସ୍ପତି ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ସେନାନୀନାମ୍ (ସୈନ୍ୟଦଳ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଝନ୍ଦଃ (କାଞ୍ଜିକେୟ) ଚ (ଏବଂ) ସରସାମ୍ (ଜଳାଶୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ସାଗରଃ (ସମୁଦ୍ର) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୁରୋହିତଙ୍କ କୁଳପତି	।	ମୁଁ ମହାଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତି	॥
ମୁଁ କାଞ୍ଜିକେୟ ମହାରଥୀ	।	ସେନା ସାମନ୍ତ ଅଧିପତି	॥
ସଂସାରେ ଯେତେ ବାରିଧାରୀ	।	ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ଗୋଦାବରୀ	॥
ସବୁ ଜଳଧି ମଧ୍ୟେ ସାର	।	ମୁଁ ପାର୍ଥ! ମହାନ ସାଗର	॥୨୪॥

ମହର୍ଷୀଣାଂ ଭୃଗୁରହଂ ଗିରାମସ୍ତ୍ୟେକମକ୍ଷରମ୍ ।

ଯଜ୍ଞାନାଂ ଜପଯଜ୍ଞୋଽସ୍ମି ସ୍ଥାବରାଣାଂ ହିମାଳୟଃ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ମହର୍ଷୀଣାମ୍ (ମହର୍ଷି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଭୃଗୁଃ (ଭୃଗୁ ରଷି), ଗିରାମ୍ (ଶିବ-ବାଣୀ ମଧ୍ୟରେ) ଏକମ୍-ଅକ୍ଷରମ୍ (ଏକ ଅକ୍ଷର ଓଁ କାର) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଯଜ୍ଞାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଜପଯଜ୍ଞ (ଜପ ଯଜ୍ଞ), ସ୍ଥାବରାଣାମ୍ (ଅଚଳ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ହିମାଳୟଃ (ହିମାଳୟ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) —

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଚରମ ସାଧକ ତପସ୍ବୀ	।	ମୁଁ ଅଟେ ଭୃଗୁ ମହାରଷି	॥
ଶବଦ ଉଚ୍ଚାରଣେ ସାର	।	ମୁଁ ସେହି ପ୍ରଣବ ଓଁ କାର	॥
ଜାଗ ଯଜ୍ଞର ମଧ୍ୟଗତେ	।	ଜପ ଯଜ୍ଞ ହିଁ ଜାଣ ମୋତେ	॥
ଅଚଳ ମହାମେରୁ ପ୍ରାୟ	।	ମୁଁ ହିଁ ଅଭେଦ ହିମାଳୟ	॥୨୫॥

ଅଶ୍ବତ୍ଥଃ ସର୍ବବୃକ୍ଷାଣାଂ ଦେବର୍ଷୀଣାଂ ଚ ନାରଦଃ ।

ଗନ୍ଧର୍ବାଣାଂ ଚିତ୍ରରଥଃ ସିଦ୍ଧାନାଂ କପିଳୋ ମୁନିଃ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବବୃକ୍ଷାଣାମ୍ (ସବୁ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅଶ୍ବତ୍ଥଃ (ଓଷ୍ଠଗଛ ବା ବରଗଛ ଅଟେ), ଦେବର୍ଷୀଣାମ୍ (ଦେବର୍ଷି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ନାରଦଃ (ନାରଦ ଅଟେ), ଗନ୍ଧର୍ବାଣାମ୍ (ଗନ୍ଧର୍ବ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଚିତ୍ରରଥଃ (ଚିତ୍ରରଥ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ସିଦ୍ଧାନାମ୍ (ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) କପିଳଃ ମୁନିଃ (କପିଳ ମୁନି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ପାଦପ ମଧର	।	ମୁହିଁ ଅଶ୍ବତ୍ଥ ତରୁବର	॥
ଦେବର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ବିଖ୍ୟାତ	।	ମହର୍ଷି ନାରଦ ମୁହିଁ ତ	॥
ଗନ୍ଧର୍ବ ଗଣ ଅନ୍ତର୍ଗତ	।	ମୁଁ ଯେ ଗାୟକ ଚିତ୍ରରଥ	॥
ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ ସିଦ୍ଧି ଘେନି	।	ମୁଁ ହିଁ କପିଳ ମହାମୁନି	॥୨୬॥

ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବସମଶ୍ୱାନାଂ ବିଚ୍ଛି ମାମମୃତୋଭବମ୍ ।

ଐରାବତଂ ଗଜେନ୍ଦ୍ରାଣାଂ ନରାଣାଂ ଚ ନରାଧିପମ୍ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବ-ସମ-ଅଶ୍ୱାନାମ୍ (ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ନାମକ ଅଶ୍ୱକୁ), ଗଜେନ୍ଦ୍ରାଣାମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠହାତୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଐରାବତମ୍ (ଐରାବତକୁ), ଚ (ଏବଂ) ଅମୃତ-ଉଦ୍ଭବମ୍ (ଅମୃତ ଜାତ) ନରାଣାମ୍ (ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର) ନରାଧିପମ୍ (ନରପତିଙ୍କୁ) ମାମ୍ (ମୋତେ ହିଁ) ବିଚ୍ଛି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସରଗ ବାହନ ବିଶେଷ	।	ମୁଁ ହିଁ ଯେ ଉଚ୍ଚୈଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱ	॥
ସାଗର ମନ୍ଥନ କାରଣ	।	ଅମୃତ ଜାତ ମୋତେ ଜାଣ	॥
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଗହଣେ ଗୃହୀତ	।	ମୁଁ ଗଜରାଜ ଐରାବତ	॥
ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ନରପତି	।	ଏ ସବୁ ଜାଣ ମୋ ବିଭୂତି	॥୨୭॥

ଆୟୁଧାନାମହଂ ବକ୍ତ୍ରଂ ଧେନୁନାମସ୍ମି କାମଧୁକ୍ ।

ପ୍ରଜନଶ୍ଚାସ୍ମି କନ୍ଦର୍ପଃ ସର୍ପାଣାମସ୍ମି ବାସୁକିଃ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ଆୟୁଧାନାମ୍ (ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ) ବକ୍ତ୍ରମ୍ (ବକ୍ତ୍ର), ଧେନୁନାମ୍ (ଗାଈ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) କାମଧୁକ୍ (କାମଧେନୁ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ପ୍ରଜନଃ (ଜୀବର ଜନ୍ମ ପାଇଁ) କନ୍ଦର୍ପଃ (କନ୍ଦର୍ପ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ସର୍ପାଣାମ୍ (ସାପ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବାସୁକିଃ (ବାସୁକି) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ	।	ଆୟୁଧ ମୁହଁ ବକ୍ତ୍ରଭଳି	॥
ଗୋମାତା ଗହଣରେ ଥାଇ	।	ବୋଲାଏ କାମଧେନୁ ମୁହଁ	॥
କାମ ଶକ୍ତି ଦେବା ପାଇଁ	।	କନ୍ଦର୍ପ ପ୍ରଜନନେ ମୁହଁ	॥
ଅହିକୁଳର ରାଜା ହୋଇ	।	ପାତାଳେ ବାସୁକି ବୋଲାଇ	॥୨୮॥

ଅନନ୍ତଶ୍ଚାସ୍ମି ନାଗାନାଂ ବରୁଣୋ ଯାଦସାମହମ୍ ।

ପିତୃଶାମର୍ଯ୍ୟମା ଚାସ୍ମି ଯମଃ ସଂଯମତାମହମ୍ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନାଗାନାମ୍ (ନାଗ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅନନ୍ତଃ (ଶେଷନାଗ ଅନନ୍ତ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଯାଦସାମ୍ (ଜଳଚରଙ୍କର ଅଧିପତି) ବରୁଣଃ (ବରୁଣ ଅଟେ) ।
ପିତୃଶାମ୍ (ପିତୃକୁଳ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅର୍ଯ୍ୟମା (ଅର୍ଯ୍ୟମା) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସଂଯମତାମ୍ (ଦଣ୍ଡବିଧାନ ପୂର୍ବକ ଶାସନ କରିବାରେ) ଯମଃ (ଯମ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନାଗକୁଳରେ ଜାତ ହୋଇ	।	ଅନନ୍ତ ଶେଷନାଗ ମୁହିଁ	॥
ଜଳ ନିବାସୀ ମଧ୍ୟେ ଜାଣ	।	ମୁଁ ଅଟେ ଦେବତା ବରୁଣ	॥
ସପତ ପିତୃଗଣେ ବର	।	ଅର୍ଯ୍ୟମା ବୋଲି ନାମ ମୋର	॥
ଶାସକ ଦଣ୍ଡବିଧି ଦାତା	।	ଯମ ମୁଁ ଏକଥା ଜାଣିଥା	॥୨୯॥

ପ୍ରହ୍ଲାଦଶ୍ଚାସ୍ମି ଦୈତ୍ୟାନାଂ କାଳଃ କଳୟତାମହମ୍ ।

ମୃଗାଶାଂ ଚ ମୃଗେନ୍ଦ୍ରୋଽହଂ ବୈନତେୟଃ ପକ୍ଷିଣାମ୍ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୈତ୍ୟାନାମ୍ (ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ପ୍ରହ୍ଲାଦ (ପ୍ରହ୍ଲାଦ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ), ଚ(ଏବଂ) ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) କଳୟତାମ୍ (ଗଣନ ବିଦ୍ୟାର) କାଳଃ (କାଳ ବା ସମୟ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ମୃଗାଶାମ୍ (ପଶୁ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମୃଗେନ୍ଦ୍ରଃ (ସିଂହ) ଚ (ଏବଂ) ପକ୍ଷିଣାମ୍ (ପକ୍ଷିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବୈନତେୟଃ (ଗରୁଡ଼) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ ହିଁ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ହରିଭକ୍ତ	।	ବାଲୁଚ ଦୈତ୍ୟକୁଳେ ଜାତ	॥
କଳନ ଗଣନ ବିଦ୍ୟାରେ	।	କାଳ ମୁଁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ	॥
ପଶୁମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ହେଜ	।	ମୁଁ ପରାକ୍ରମୀ ସିଂହରାଜ	॥
ବିହଙ୍ଗ ଗଣ ସାଜଧିଜ	।	ମୁହିଁ ଗରୁଡ଼ ପକ୍ଷୀରାଜ	॥୩୦॥

ପବନଃ ପବତାମସ୍ମି ରାମଃ ଶସ୍ତ୍ରଭୃତାମହମ୍ ।

ଝଷାଣାଂ ମକରଂସ୍ମି ସ୍ରୋତସାମସ୍ମି ଜାହ୍ନବୀ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପବତାମ୍ (ପବିତ୍ର କରିବାବାଲା) ପବନଃ (ବାୟୁ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଶସ୍ତ୍ରଭୃତାମ୍ (ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ରାମଃ (ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର) । ଝଷାଣାମ୍ (ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ମକରଃ (କୁମ୍ଭୀର) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ସ୍ରୋତସାମ୍ (ନଦୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଜାହ୍ନବୀ (ଗଙ୍ଗା) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଦ୍ଧ କରଣ ମଧ୍ୟେ ଜାଣ	।	ପବନ ମୁହିଁ ସର୍ବପ୍ରାଣ	॥
ଶସ୍ତ୍ର ଧାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବୀର	।	ମୁହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ଅବତାର	॥
ଜନ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଜଳଚର	।	କୁମ୍ଭୀର ମୁହିଁ ଭୟଙ୍କର	॥
ନଦୀ ନିର୍ଝର ଅଛି ଯେତେ	।	ଜାହ୍ନବୀ ବୋଲି ଭାବ ମୋତେ	॥୩୧॥

ସର୍ଗାଣାମାଦିରକ୍ତଂ ମଧ୍ୟଂ ଚୈବାହମର୍ଜୁନ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାନାଂ ବାଦଃ ପ୍ରବଦତାମହମ୍ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବ (ହିଁ) ସର୍ଗାଣାମ୍ (ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟିର) ଆଦିଃ (ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାଳ), ମଧ୍ୟମ୍ (ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କାଳ), ଚ (ଏବଂ) ଅନ୍ତଃ (ଅନ୍ତ କାଳ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ବିଦ୍ୟାନାମ୍ (ବିଦ୍ୟା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟା (ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅର୍ଥାତ୍ ଐଶ୍ଵରୀୟ ବିଦ୍ୟା) ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରବଦତାମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ) ବାଦଃ (ଅନ୍ତିମ ସାରକଥା ବା ଶେଷ-ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ ହିଁ ସୃଷ୍ଟିର ଆଦିମୂଳ	।	ବିନାଶ ତଥା ମଧ୍ୟକାଳ	॥
ବିଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟେ ଘେନ	।	ମୁଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଦ୍ୟା ଜ୍ଞାନ	॥
ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା	।	ତର୍କ ବିତର୍କ ଭିନ୍ନ ମନା	॥
ବାଦ ବିବାଦ ମଧ୍ୟଗତ	।	ମୁହିଁ ଅନ୍ତିମ ସାରତତ୍ତ୍ଵ	॥୩୨॥

ଅକ୍ଷରାଶାମକାରୋଽସ୍ମି ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵଃ ସାମାସିକସ୍ୟ ଚ ।

ଅହମେବାକ୍ଷୟଃ କାଳୋ ଧାତାହଂ ବିଶ୍ଵତୋମୁଖଃ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅକ୍ଷରାଶାମ୍ (ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ମଧ୍ୟରେ) ଅକାରଃ (ଅ' କାରାନ୍ତ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ) ଚ (ତଥା) ସାମାସିକସ୍ୟ (ସମାସ ମଧ୍ୟରେ) ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵଃ (ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ସମାସ) ଅସ୍ମି (ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବଂ (ମଧ୍ୟ) ଅକ୍ଷୟଃ (ଅସରନ୍ତି) କାଳଃ (ମହାକାଳ ରୁଦ୍ର), ଧାତା (ଧାରଣ କର୍ତ୍ତା) ବିଶ୍ଵତୋମୁଖଃ (ଚାରିଆଡ଼କୁ ମୁଁହ କରିଥିବା ଚତୁରାଙ୍ଗ ବ୍ରହ୍ମା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ ସାର		ପ୍ରଥମ ବରନ ଅ'କାର	॥
କ୍ଷତ୍ର ସମାସ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ		ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ବିଶେଷ ଶବ୍ଦ ଦୁଇ	॥
ଅକ୍ଷୟ ଅସରନ୍ତି ବେଳ		ମୁହିଁ ଯେ ରୁଦ୍ର ମହାକାଳ	॥
ଧାରଣ ତାରଣ କାରଣ		ଚତୁରାଙ୍ଗ ବ୍ରହ୍ମା ଜାଣ	॥୩୩॥

ମୃତ୍ୟୁଃ ସର୍ବହରଷ୍ଟାହମୁଭବଶ୍ଚ ଭବିଷ୍ୟତାମ୍ ।

କାଂକ୍ଷଃ ଶ୍ରୀର୍ବାକ୍ତ ନାରୀଣାଂ ସ୍ମୃତିର୍ମୋଧା ଧୃତିଃ କ୍ଷମା ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସର୍ବହରଃ (ସବୁ କିଛି ହରଣ କରିନେବା ବାଳା) ମୃତ୍ୟୁଃ (ମୃତ୍ୟୁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ଭବିଷ୍ୟତାମ୍ (ଆଗାମୀ ଆବିଷ୍କାରର) ଉଦ୍ଭବଃ (ଜନ୍ମଦାତା) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ନାରୀଣାମ୍ (ନାରୀ ମାନଙ୍କର) ଶ୍ରୀଃ (ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଭାଗ୍ୟ), ବାକ୍ (ମଧୁର ବାଣୀ), ସ୍ମୃତିଃ (ସ୍ମୃତି), ମୋଧା (ଜ୍ଞାନ), ଧୃତିଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବାର କ୍ଷମତା) ଚ (ଏବଂ) କ୍ଷମା (କ୍ଷମା ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗର୍ବ ଗଞ୍ଜନ ଖର୍ବକାରୀ		ମୃତ୍ୟୁ ମୁଁ ସର୍ବ ଦ୍ରବ ହାରୀ	॥
ମୁଁ ହିଁ ଆଗାମୀ ଆବିଷ୍କାର		ସବୁରି ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର	॥
ରମଣୀ ରାଣୀ ବାଣୀ ଠାଣି		ମୁଁ ରମ୍ଭା-ରତି-ରୁକୁମିଣୀ	॥
ଶ୍ରୀମତୀ ବୃକ୍ଷ କ୍ଷମା ଧୃତି		ଯୁବତୀ ରତି ପ୍ରୀତି ସ୍ମୃତି	॥୩୪॥

ବୃହସ୍ପାତ ତଥା ସାମ୍ନାଂ ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦସାମହମ୍ ।
ମାସାନାଂ ମାର୍ଗଶୀର୍ଷୋଽହମୃତୂନାଂ କୁସୁମାକରଃ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ସାମ୍ନାମ୍ (ସାମବେଦର ସମସ୍ତ ସ୍ତୁତି ମଧ୍ୟରେ) ବୃହତ୍ ସାମ୍ (ବୃହତ୍ ସାମ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁତି) ତଥା (ତଥା) ଛନ୍ଦସାମ୍ (ରାଗ ଓ ଛନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ) ଗାୟତ୍ରୀ (ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ମାସାନାମ୍ (ମାସ ଭିତରେ) ମାର୍ଗଶୀର୍ଷଃ (ମାର୍ଗଶୀର ମାସ), ରତୁନାମ୍ (ଛଅରତୁ ମଧ୍ୟରେ) କୁସୁମାକରଃ (ବସନ୍ତ ରତୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାମ ବେଦରେ ମୋ ବିଭୂତି	।	ବୃହତ ସାମ ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ତୁତି	॥
ରାଗ ରାଗିଣୀ ସୁର ସାର	।	ମୁଁ ହିଁ ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦଧାର	॥
ନିର୍ମଳ କାଳ ମନୋହର	।	ମାସମଧ୍ୟେ ମୁଁ ମାର୍ଗଶୀର	॥
ବିକଟ କୁସୁମ କଲ୍ଲୋଳ	।	ମୁଁ ଯେ ବସନ୍ତ ରତୁକାଳ	॥୩୫॥

ଦ୍ୟୁତଂ ଛଳୟତାମସ୍ମି ତେଜସ୍ତେଜସ୍ବିନାମହମ୍ ।
ଜୟୋଽସ୍ମି ବ୍ୟବସାୟୋଽସ୍ମି ସଂଘଂ ସଂଘବତାମହମ୍ ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଛଳୟତାମ୍ (ଛଳ ମଧ୍ୟରେ) ଦ୍ୟୁତମ୍ (କୁଆ ଖେଳ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତେଜସ୍ବିନାମ୍ (ତେଜାୟାନ ମାନଙ୍କର) ତେଜଃ (ତେଜ ବା ଦିପ୍ତୀ ବା ଝଲକ) ଜୟଃ (ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୟ କରିଥିବା) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) । ବ୍ୟବସାୟଃ (ଯତ୍ନବାନ ଲୋକର ଉଦ୍ୟମ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ସଂଘଂ (ସାଂଘିକ ଭାବଧାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାର୍ମିକ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ) ସଂଘଂ (ସାଂଘିକ ଗୁଣ ବା ଭଲଗୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଠକ ତାମସା ଯେତେ ଛଳ	।	ତା ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ କୁଆଖେଳ	॥
ତେଜବନ୍ତର ମୁଁ ଝଲସ	।	ମୁଁ ହିଁ ବିଜୟ ନନ୍ଦିଘୋଷ	॥
ଦୃଢ ସଂକଳ୍ପ ହୃଦ ମଧ୍ୟ	।	ମୁଁ ହିଁ ଉଦ୍ୟମ ଯଥାସାଧ୍ୟ	॥
ଧାର୍ମିକ ପୁରୁଷ ଭୂଷଣ	।	ମୁହିଁ ଉଠିବ ସଂଘଗୁଣ	॥୩୬॥

ବୃଷ୍ଟୀନାଂ ବାସୁଦେବୋଽସ୍ଥି ପାଣ୍ଡବାନାଂ ଧନଞ୍ଜୟଃ ।

ମୁନୀନାମପ୍ୟହଂ ବ୍ୟାସଃ କବୀନାମୁଶନା କବିଃ ॥୩୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବୃଷ୍ଟୀନାମ୍ (ବୃଷ୍ଟୀ ବଂଶଧାରୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବାସୁଦେବଃ (ବସୁଦେବଙ୍କର ପୁତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ଵାପର ଯୁଗର କୃଷ୍ଣ ଅବତାର), ପାଣ୍ଡବାନାମ୍ (ପାଣ୍ଡବ ପାଂଡ଼ାଲ ମଧ୍ୟରେ) ଧନଞ୍ଜୟଃ (ଅର୍ଜୁନ) ଅସ୍ଥି (ମୁଁ ହିଁ ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ମୁନୀନାମ୍ (ମୁନୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବ୍ୟାସଃ (ବ୍ୟାସଦେବ), କବୀନାମ୍ (କବି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଉଶନା କବିଃ (କବିଗୁରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୃଷ୍ଟୀ ବଂଶର ଆଭିଜାତ୍ୟ	।	କୃଷ୍ଣ ମୁଁ ବସୁଦେବ ସୁତ	॥
ପାଂଡ଼ା ପାଣ୍ଡବ ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରେୟ	।	ମୁହିଁ ଯେ ବୀର ଧନଞ୍ଜୟ	॥
ଶ୍ରୀଭାବବତ ଲିଖନେଶ	।	ମୁହିଁ ମହର୍ଷି ବେଦବ୍ୟାସ	॥
କବି ଗହଣେ ମହାରାଜ	।	ମୁଁ କବି ଗୁରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ	॥୩୭॥

ଦକ୍ଷୋ ଦମୟତାମସ୍ଥି ନୀତିରସ୍ଥି ଜିଗୀଷତାମ୍ ।

ମୌନଂ ଚୈବାସ୍ଥି ଗୁହ୍ୟାନାଂ ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞାନବତାମହମ୍ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦମୟତାମ୍ (ନ୍ୟାୟ ବିଚାରକ ମାନଙ୍କର) ଦକ୍ଷଃ (ନ୍ୟାୟଦକ୍ଷ) ଅସ୍ଥି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଜିଗୀଷତାମ୍ (ଲକ୍ଷଭେଦୀ ବା, ବିଜୟାଭିଳାଷୀ ମାନଙ୍କର) ନୀତିଃ (ନୀତି ବା ଉପାୟ) ଅସ୍ଥି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଗୁହ୍ୟାନାମ୍ (ଗୋପନ ବିଷୟ ମଧ୍ୟରେ) ମୌନମ୍ (ନୀରବତା) ଅସ୍ଥି (ମୁଁ ଅଟେ) ଚ (ଏବଂ) ଜ୍ଞାନବତାମ୍ (ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ପୁରୁଷ ମାନଙ୍କର) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବ (ହିଁ) ଜ୍ଞାନଃ (ଜ୍ଞାନ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପ୍ରଣାସନେ	।	ନ୍ୟାୟ ଦକ୍ଷ ମୁଁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣେ	॥
ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧକ ମାନଙ୍କର	।	ମୁଁ ନୀତି-ନିୟମ ବିଚାର	॥
ଗହନ ଗୋପନ ଗୁପ୍ତତେ	।	ମଉନ ଭାବ ଜାଣ ମୋତେ	॥
ବିଦ୍ଵାନ ଜନ ଧନ-ମାନ	।	ମୁହିଁ ଆଲୋକ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ	॥୩୮॥

ଯଜାପି ସର୍ବଭୂତାନାଂ ବୀଜଂ ତଦହମର୍ଜୁନ ।

ନ ତଦସ୍ତି ବିନା ଯସ୍ୟାନ୍ତ୍ୟା ଭୂତଂ ଚରାଚରମ୍ ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ ଅପି (ଆହୁରି ମଧ୍ୟ) ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !) ଯତ୍ (ଯାହା) ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କର) ବୀଜମ୍ (ମୂଳ କାରଣ) ତତ୍ (ତାହା) ଅହମ୍ (ମୁଁ), ଚରାଚରମ୍ (ଚର ତଥା ଅଚର ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଯତ୍ (ଯିଏ) ମୟା ବିନା (ମୋ ଛଡ଼ା) ସ୍ୟାତ୍ (ତିଷ୍ଠି ପାରିବ), ତତ୍ ଭୂତମ୍ (ସେପରି ପ୍ରାଣୀ) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାୟା କଳପ ମାୟା ସାଜ	।	ମୁହିଁ ସକଳ ମୂଳବୀଜ	॥
ଜୀବ ନିର୍ଜିବ ଚରାଚର	।	ସର୍ବିଏ ମୋଠାରୁ ବାହାର	॥
ଏପରି ପ୍ରାଣୀ କେହି ନାହିଁ	।	ଯେ ମୋର ଆଶ୍ରା ଲୋଡ଼ି ନାହିଁ	॥
ମୋ ବିନା ଭବେ କ୍ଷଣମାତ୍ର	।	ବିଞ୍ଚି ରହିବା ଅନିଷ୍ଟିତ	॥୩୯॥

ନାନ୍ତୋଽସ୍ତି ମମ ଦିବ୍ୟାନାଂ ବିଭୂତୀନାଂ ପରବ୍ରତ ।

ଏଷ ତୃଦେଶତଃ ପ୍ରୋକ୍ତୋ ବିଭୂତେର୍ବିଷ୍ଟରୋ ମୟା ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରବ୍ରତ (ହେ ପରମ ତପୀ ଅର୍ଜୁନ !), ମମ (ମୋର) ଦିବ୍ୟାନାମ୍ ବିଭୂତୀନାମ୍ (ଦିବ୍ୟ ବିଭୂତି ମାନଙ୍କର) ଅନ୍ତଃ (ଶେଷ) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ) । ମୟା (ମୋର) ଏଷଃ (ଏହି) ବିଷ୍ଟରଃ ବିଭୂତେଃ (ବିଷ୍ଟୃତ ହୋଇ ରହିଥିବା ବିଭୂତି ସବୁ) ତୁ (କେବଳ) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟତଃ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ପ୍ରୋକ୍ତଃ (କହିଲି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନନ୍ତ ମହିମା ମୋହର	।	ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତ ଅବତାର	॥
ଦିବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଲୀଳାମୋର	।	କେ ଅବା ଅଛି ବର୍ଣ୍ଣବାର	॥
ବିଭୂତି ବିଷ୍ଟାର ମୋ ଏହି	।	ସଂସାରେ ଅଛି ବ୍ୟାପି ରହି	॥
ସେଥିରୁ ମୂଖ୍ୟ ଅଂଶ ମାନ	।	ସଂକ୍ଷେପେ କହିଲି ଅର୍ଜୁନ	॥୪୦॥

ଯଦ୍ ଯଦ୍ ବିଭୂତିମହଂ ଶ୍ରୀମଦୂର୍ଜିତମେବ ବା ।

ତଦେବାବଗଚ୍ଛ ତ୍ବଂ ମମ ତେଜୋଂଶସମ୍ଭବମ୍ ॥୪୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦ୍ ଯଦ୍ (ଯାହା ଯାହା ସବୁ) ବିଭୂତି-ମତ୍ (ମହିମା ଯୁକ୍ତ), ଶ୍ରୀମତ୍ (ଶୌଭା ଯୁକ୍ତ) ବା (କିମ୍ବା) ଉର୍ଜିତମ୍ ଏବ (ଏହିପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ) ସଂପ୍ତମ୍ (ସଂପା ବା ସ୍ଥିତି ଅଟେ), ତତ୍ ତତ୍ (ସେହି ସବୁକୁ) ତ୍ବମ୍ (ତୁମେ) ମମ (ମୋର) ଅଂଶ-ସମ୍ଭବମ୍ (ଅଂଶରୁ ଜାତହୋଇଥିବା) ତେଜଃ (ତେଜ ବା ଯୋଗ ସଂସବ) ଏବ (ବୋଲି) ଅବଗଚ୍ଛ (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେତେ ଶକ୍ତି ଐଶ୍ବରିକ । ଯେଉଁ ମହିମା ଅଲୌକିକ ॥

ଯାହା ସୁକାନ୍ତି ମହା ଦୀପ୍ତି । ସେ ସବୁ ସ୍ଥିତି ମୋ ବିଭୂତି ॥

ମୋ ମାୟା ଶକ୍ତି କ୍ଷୁଦ୍ରଅଂଶେ । ସଂସାରେ ଲୀଳା ପରକାଶେ ॥

ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ଆକର୍ଷଣ । ଶାଶ୍ବତ ସଂପା ବୋଲି ଜାଣ ॥୪୧॥

ଅଥବା ବହୁନୈତେନ କିଂ ଜ୍ଞାତେନ ତବାର୍ଜୁନ ।

ବିଷ୍ଣୁଭାସମିଦଂ କୃଷ୍ଣମେକାଂଶେନ ସ୍ଥିତୋ ଜଗତ୍ ॥୪୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥବା (ଅଥବା) ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ତବ (ତୁମ୍ଭର) ଏତେନ (ଏହିପରି) ବହୁନା (ବହୁତ ପ୍ରକାର) ଜ୍ଞାତେନ (ଜାଣିବାରେ) କିମ୍ (ପ୍ରୟୋଜନ କଣ)? ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏକ-ଅଂଶେନ (ମୋର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ମାଧ୍ୟମରେ) ଇଦମ୍ (ଏହି) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମଗ୍ର) ଜଗତ୍ (ଜଗତକୁ) ବିଷ୍ଣୁଭ୍ୟ (ବ୍ୟାପି) ସ୍ଥିତଃ (ରହିଅଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭାବ ସୁନ୍ଦର ଭବ ଲୀଳା । ସଂସାର ମୋର ମାୟା ଖେଳା ॥

ସେ ସବୁ ଆହେ ଅରଜୁନ । ଜାଣିବା କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ॥

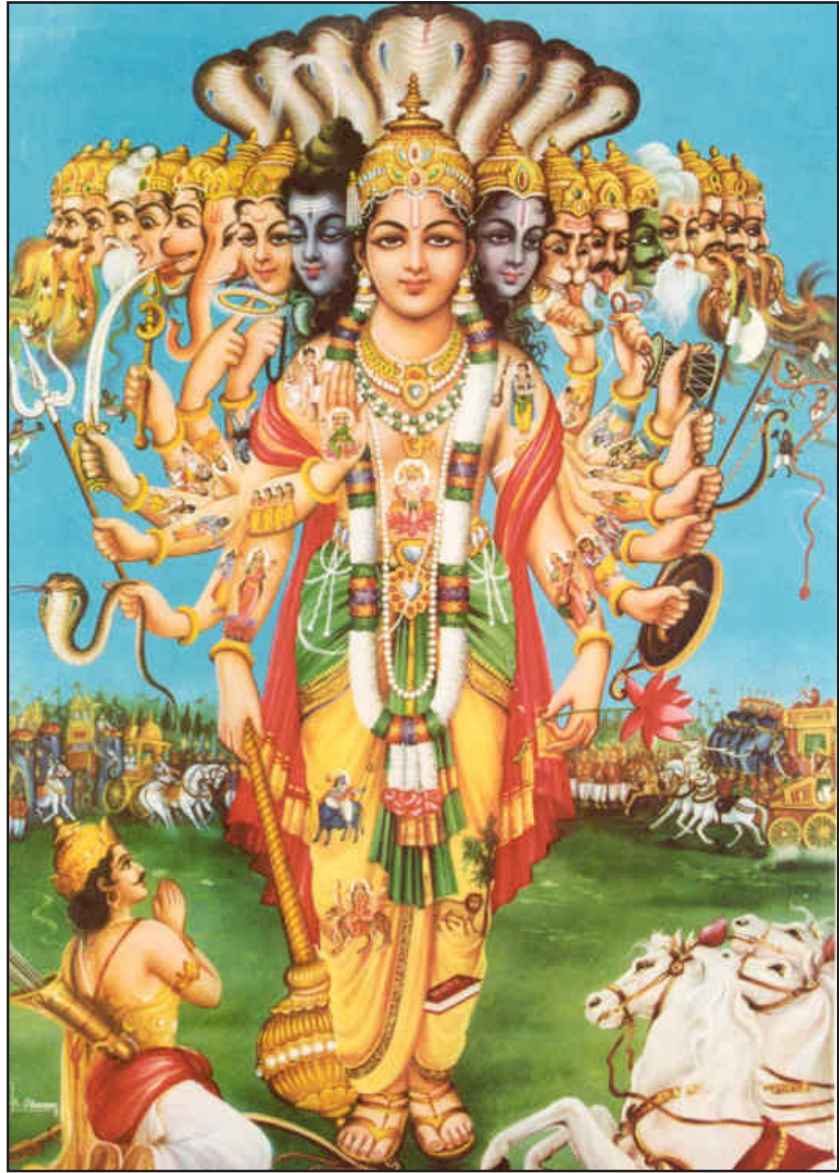
ମୋହର ଏକ ଅଂଶ ମାତ୍ର । ସାରା ଜଗତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ॥

ଅନନ୍ତ ଜଗତ ସମେତ । ପରମ ପରଶେ ପୂରିତ ॥୪୨॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ବଦିତି ଶ୍ରୀମଦଭଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତ୍ବ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ବିଭୂତିଯୋଗୋ

ନାମ ଦଶମୋଧ୍ୟାୟଃ -

ଅଥ ଏକାଦଶୋଧ୍ୟାୟ

ବିଶ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ ଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ମଦନୁଗ୍ରହାୟ ପରମଂ ଗୁହ୍ୟମଧ୍ୟାତ୍ମସଂଜ୍ଞିତମ୍ ।

ଯତ୍ପ୍ରୟୋକ୍ତଂ ବଚସ୍ତେନ ମୋହୋଽୟଂ ବିଗତୋ ମମ ॥ ୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ମତ୍-ଅନୁଗ୍ରହାୟ (ମୋ ଉପରେ ଦୟାକରି) ତୁମ୍ଭା (ତୁମ୍ଭେ) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ପରମଂ ଗୁହ୍ୟମ୍ (ଅତି ଗୋପନୀୟ) ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ସଂଜ୍ଞିତମ୍ (ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟରେ) ବଚଃ (କଥା ସବୁ) ଉକ୍ତମ୍ (କହିଲ), ତେନ (ତାହାଦ୍ୱାରା) ମମ (ମୋର) ଅୟମ୍ (ଏହି) ମୋହଃ (ମୋହ) ବିଗତଃ (ଅପସରି ଗଲା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇଶ୍ୱର ମହିମା ଆଖ୍ୟାନ । ଶୁଣି କହିଲେ ଅରଜୁନ ॥

ଏ ଦୀନ ଦାସେ ଦୟା କରି । ଯାହା କହିଲେ ହେ ଶ୍ରୀହରି ! ॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗହନ ଗୁପ୍ତ । ଅଧି-ଆତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱ ॥

ତାହା ଶୁଣିଣ ମନୁମୋର । ଅଜ୍ଞାନ-ମୋହ ହେଲା ଦୂର ॥୧॥

ଭବାପ୍ୟୟୌ ହି ଭୂତାନାଂ ଶୁଭୌ ବିସ୍ତରଣୋ ମୟା ।

ଦ୍ୱିତୀଃ କମଳପତ୍ରାକ୍ଷ ମାହାତ୍ମ୍ୟମପି ଚାବ୍ୟୟମ୍ ॥ ୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କମଳପତ୍ରାକ୍ଷ (ହେ ପଦ୍ମଲୋଚନ !), ହି (ବାସ୍ତବରେ) ମୟା (ମୁଁ) ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଭବାପ୍ୟୟୌ (ଉତ୍ପତ୍ତି ତଥା ବିନାଶ) ଚ (ଏବଂ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ମାହାତ୍ମ୍ୟମ୍ (ମହିମାକୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ବିସ୍ତରଣଃ (ଗଭୀର ଭାବରେ ବା, ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ) ଦ୍ୱିତୀଃ (ତୁମ୍ଭ ଠାରୁ) ଶୁଭୌ (ଶୁଣିଲି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପ୍ରଭୁ ରାଜୀବ ଲୋଚନ ! । ଶୁଣିଲି ତୁମ୍ଭର ବଚନ ॥

ଭୌତିକ ଜଗତ ରହସ୍ୟ । କ୍ଷଣେ ଉତ୍ପତ୍ତି କ୍ଷଣେ ନାଶ ॥

ଜାଣିଲି ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ରୂପ । ଅବ୍ୟୟ ଅକ୍ଷୟ ଅମାପ ॥

ତୁମ୍ଭ ମହିମା ତୁମ୍ଭଠାରୁ । ଜାଣିବା ଅଟେ ମହା ଗରୁ ॥୨॥

ଏବମେତଦ୍‌ଯଥାର୍ଥ ଡ଼ମାମ୍ଭାନଂ ପରମେଶ୍ୱର ।

ଦ୍ରଷ୍ଟୂମିଚ୍ଛାମି ତେ ରୂପମୈଶ୍ୱରଂ ପୁରୁଷୋଽମ ॥ ୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁରୁଷୋଽମ (ହେ ପୁରୁଷୋଽମ!), ଡ଼ମ୍ (ତୁମେ) ଆମ୍ଭାନମ୍ (ନିଜକୁ) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) ଆତ୍ମ (କହିଲ ବା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲ), ଏତତ୍ (ଏହା) ଏବମ୍ (ଏହିପରି ଅଟେ) । ପରମେଶ୍ୱର (ହେ ପରମେଶ୍ୱର!), ତେ (ତୁମ୍ଭର) ଐଶ୍ୱର୍ୟମ୍ (ଐଶ୍ୱରିକ) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖିବାକୁ) ଇଚ୍ଛାମି (ଇଚ୍ଛା କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୁରୁଷ ଉଽମ ଶ୍ରୀହରି !		ନିଜକୁ ବର୍ଣ୍ଣିଲ ଯେପରି	॥
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅନନ୍ୟ ଆକାର		ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର	॥
ଭବ ବ୍ୟାପକ ଶୂନ୍ୟଭେଦି		ପରମ ଇଶ୍ୱର ଅନାଦି	॥
ଜାଗଇ ଇଚ୍ଛା ମୋର ମନେ		ସେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦରଶନେ	॥୩॥

ମନ୍ୟସେ ଯଦି ତଚ୍ଚକ୍ୟଂ ମୟା ଦ୍ରଷ୍ଟୂମିତି ପ୍ରଭୋ ।

ଯୋଗେଶ୍ୱର ତତୋ ମେ ଡ଼ଂ ଦର୍ଶୟାମ୍ଭାନମବ୍ୟୟମ୍ ॥ ୪ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଭୋ (ହେ ପ୍ରଭୁ!), ମୟା (ମୋ ଦ୍ୱାରା) ତତ୍ (ସେହି ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବିଶ୍ୱରୂପକୁ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖାଯାଇ) ଶକ୍ୟମ୍ (ପାରନ୍ତା) ଇତି (ବୋଲି) ଯଦି (ଯଦି) ମନ୍ୟସେ (ମନେ କରୁଛି), ତତଃ (ତେବେ) ଯୋଗେଶ୍ୱର (ହେ ଯୋଗେଶ୍ୱର!), ଡ଼ମ୍ (ତୁମେ) ଆମ୍ଭାନମ୍ (ନିଜର) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ରୂପକୁ) ମେ (ମୋତେ) ଦର୍ଶୟ (ଦେଖାଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେ ବିଶ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦର୍ଶନେ		ସମ୍ଭବ ଯଦି ଭାବ ମନେ	॥
ଅନନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ କଳେବର		ଦେଖାଅ ପ୍ରଭୁ ଯୋଗେଶ୍ୱର	॥
ଅବ୍ୟୟ ବ୍ୟାପକ ମୂରତି		ଦେଖନ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳିତ ମତି	॥
ଗୌରବ ଗରିମା ଗୋସାଇଁ		ସତେ ଦେଖିବି ଚକ୍ଷୁ ଫେଇ	॥୪॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ପଶ୍ୟ ମେ ପାର୍ଥ ରୂପାଣି ଶତଶୋଽଥ ସହସ୍ରଶଃ ।

ନାନାବିଧାନି ଦିବ୍ୟାନି ନାନାବର୍ଣ୍ଣାକୃତାନି ଚ ॥ ୫ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଅଥ (ଏବେ) ମେ (ମୋର) ଶତଶଃ (ଶହ ଶହ), ସହସ୍ରଶଃ (ହଜାର ହଜାର), ନାନା ବିଧାନି (ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର) ଚ (ତଥା) ନାନାବର୍ଣ୍ଣାକୃତାନି (ନାନା ଜାତି ସହ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର) ଦିବ୍ୟାନି (ଅଲୌକିକ) ରୂପାଣି (ରୂପ ମାନ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶ୍ରୀଭଗବାନ ରାଜି ହୋଇ । ଅର୍ଜୁନେ କହିଲେ ବୁଝାଇ ॥

ଏବେ ହୋ ପାର୍ଥ ! ଦେଇ ଧ୍ୟାନ । କର ମୋ ରୂପ ଦରଶନ ॥

ଶତ ସହସ୍ର ନାନା ଜାତି । ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ରୂପ କାନ୍ତି ॥

ଭିନ୍ନ ଆକୃତି ନାନା ବେଶ । ବିଚିତ୍ର ରୂପ ଦିବ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ॥୫॥

ପଶ୍ୟାଦିତ୍ୟାନ୍ ବସୁନ୍ ରୁଦ୍ରାନଶ୍ଵିନୌ ମରୁତସ୍ତଥା ।

ବହୁନ୍ୟଦୃଷ୍ପୂର୍ବାଣି ପଶ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାଣି ଭାରତ ॥ ୬ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଆଦିତ୍ୟାନ୍ (ଆଦିତ୍ୟ ମାନଙ୍କୁ), ବସୁନ୍ (ଅଷ୍ଟବସୁମାନଙ୍କୁ), ରୁଦ୍ରାନ୍ (ରୁଦ୍ରଗଣମାନଙ୍କୁ), ଅଶ୍ଵିନୌ (ଦୁଇ ଅଶ୍ଵିନୀ କୁମାରଙ୍କୁ), ତଥା (ତଥା) ମରୁତଃ (ମରୁତଗଣ ଅର୍ଥାତ୍ ବାୟୁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ଚ (ଏବଂ) ଅଦୃଷ୍ପୂର୍ବାଣି (ଆଗରୁ ଦେଖି ନଥିବା) ବହୁନି (ବହୁ ପ୍ରକାରର) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାଣି (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ସବୁ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖ ହେ ଭରତ ବିଧାତା ! । ଦ୍ଵାଦଶ ଆଦିତ୍ୟ ଦେବତା ॥

ରୁଦ୍ରାଦି ଅଷ୍ଟବସୁ ଗଣ । ଅଶ୍ଵିନୀ ପୁତ୍ର ଦୁଇ ଜଣ ॥

ଦେଖ ବିଚିତ୍ର ପରିଦୃଶ୍ୟ । ମରୁତ ଗଣ ଅଣତାସ ॥

ଚକିତ ଚିତ୍ତ ଚାହିଥାଅ । ଆଗରୁ ଯାହା ଦେଖିନାହିଁ ॥୬॥

ଇହୈକସ୍ତୁ ଜଗତ୍କୃଷ୍ଣଂ ପଶ୍ୟାଦ୍ୟ ସଚରାଚରମ୍ ।

ମମ ଦେହେ ଗୁଡ଼ାକେଶ ଯଜାନ୍ୟଦ୍ରଷ୍ଟୁମିଚ୍ଛସି ॥ ୭ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଗୁଡ଼ାକେଶ (ହେ ନିଦ୍ରା ବିଜୟୀ ଅର୍ଜୁନ!), ଅଦ୍ୟ (ଆଜି ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ) ମମ (ମୋର) ଇହ ଦେହେ (ଏହି ଦେହରେ) ଏକସ୍ତୁମ୍ (ଗୋଟିଏ ଯାଗାରେ ଏକାଠି ରହିଥିବା) ସଚରାଚରମ୍ (ତଳ ଅତଳ ସହିତ) କୃତସ୍ମିନ୍ (ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ) ଜଗତ୍ (ଜଗତକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଅନ୍ୟତ୍ (ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ) ଯତ୍ (ଯାହା) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖିବାକୁ) ଇଚ୍ଛସି (ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଛ), ପଶ୍ୟ (ତାହା ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଦ୍ରା ବିଜୟୀ ପାର୍ଥବୀର ! | ଦେଖ ଏ ସାରା ଦେହେ ମୋର ॥

ଏକଇ ସ୍ଥାନେ ଅବସ୍ଥିତ | ଶୋଭଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ   ॥

ସକଳ ଭୂତ ଚରାଚର | ଆଉ ବା ଯେତେ ଦେଖିବାର   ॥

ଯାହା ଦର୍ଶନ ଅଭିଳାଷ | ଏବେ ଦେଖ ସେ ମହାଦୃଶ୍ୟ   ॥୭॥

ନ ତୁ ମାଂ ଶକ୍ୟସେ ଦ୍ରଷ୍ଟୁମନେନୈବ ସ୍ଵଚକ୍ଷୁଷା ।

ଦିବ୍ୟଂ ଦଦାମି ତେ ଚକ୍ଷୁଃ ପଶ୍ୟ ମେ ଯୋଗମୈଶ୍ଵରମ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଅନେନ (ଏହି) ସ୍ଵଚକ୍ଷୁଷା (ଆଖିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁ ମାଧ୍ୟମରେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖିବାକୁ) ଏବଂ ନ ଶକ୍ୟସେ (କେବେହେଲେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ), ତେ (ତୋତେ) ଦିବ୍ୟମ୍ (ଦିବ୍ୟ) ଚକ୍ଷୁଃ (ଚକ୍ଷୁ) ଦଦାମି (ମୁଁ ଦେଉଛି), ମେ (ମୋର) ଐଶ୍ଵରମ୍ (ଐଶ୍ଵରିକ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗ ମହିମାକୁ) ପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ଯେ ତୁମ୍ଭ ଦୁଇ ଆଖି | ଜଡ଼ବସ୍ତୁ ହିଁ ପାରେ ଦେଖି   ॥

ବିଶ୍ଵ ସ୍ଵରୂପ ମୋ ଦେହରେ | ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ ଦେଖିବାରେ   ॥

ଦିବ୍ୟ ଲୋଚନ ସେଥିପାଇଁ | ଦେଉଛି ଏବେ ତୋତେ ମୁହିଁ   ॥

ଦେଖ ଏ ବିଶାଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ | ମୋ ଯୋଗବଳେ ସର୍ବେ ରୁଣ୍ଡ ॥୮॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତା ତତୋ ରାଜନ୍ ମହାଯୋଗେଶ୍ୱରୋ ହରିଃ ।

ଦର୍ଶୟାମାସ ପାର୍ଥୀୟ ପରମଂ ରୂପମୈଶ୍ୱରମ୍ ॥ ୯ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ରାଜନ୍ (ହେ ରାଜନ !), ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଉକ୍ତା (କହି) ତତଃ (ତାହାପରେ) ମହାଯୋଗେଶ୍ୱରଃ (ମହା ଯୋଗେଶ୍ୱର) ହରିଃ (ଶ୍ରୀହରି) ପାର୍ଥୀୟ (ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ) ପରମମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଐଶ୍ୱରମ୍ (ଐଶ୍ୱରିକ) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଦର୍ଶୟାମାସ (ଦେଖାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କହିଲେ ସଞ୍ଜୟ ଏମନ୍ତ । ଶୁଣ ରାଜନ କୁରୁମାଥ ! ॥

ପରମ ଯୋଗେଶ୍ୱ ଶ୍ରୀହରି । ଏପରି କଥା କହିସାରି ॥

ତା'ପରେ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ମୁଖେ । ଦେଖାଇ ଦେଲେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ॥

ପରମ ଦିବ୍ୟ ଅନୁପମ । ବିଚିତ୍ର ବିଶ୍ୱ ସର୍ବଧାମ ॥୯॥

ଅନେକବକ୍ତ୍ରନୟନମନେକାଭୂତଦର୍ଶନମ୍ ।

ଅନେକଦିବ୍ୟାଭରଣଂ ଦିବ୍ୟାନେକୋଦ୍ୟତାୟୁଧମ୍ ॥ ୧୦ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନେକ-ବକ୍ତ୍ର-ନୟନମ୍ (ଅନେକ ଆଖି ସହିତ ମୁହଁ ସବୁ ଶୋଭା ପାଉଛି), ଅନେକ-ଅଭୂତ-ଦର୍ଶନମ୍ (ବହୁ ପ୍ରକାରର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦୃଶ୍ୟ), ଅନେକ-ଦିବ୍ୟ-ଆଭରଣମ୍ (ବହୁତ ଅଲୌକିକ ଆଭୂଷଣମାନ), ଦିବ୍ୟ-ଅନେକ-ଉଦ୍ୟତ-ଆୟୁଧମ୍ (ବହୁ ପ୍ରକାରର ଦିବ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୋଭଇ ମୁଖ ମାଳ ମାଳ । ଅସଂଖ୍ୟ ଆଖି ଜଳ ଜଳ ॥

ବିରୂପ ବିରାଜେ ଅନନ୍ୟ । ଆହା କି ଅଭୂତ ଦର୍ଶନ ! ॥

ସର୍ବ ମଣ୍ଡିତ କଳେବର । ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଅଳଙ୍କାର ॥

ହସ୍ତ-ଶୋଭିତ ଦିବ୍ୟ ସାଜ । ବହୁତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତେଜ ॥୧୦॥

ଦିବ୍ୟମାଳ୍ୟାୟରଧରଂ ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧାନ୍ତୁଲେପନମ୍ ।

ସର୍ବାଶ୍ରୟମୟଂ ଦେବମନନ୍ତଂ ବିଶ୍ୱତୋମୁଖମ୍ ॥ ୧୧ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦିବ୍ୟ-ମାଳ୍ୟ-ଅୟରଧରମ୍ (ଯେ ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଓ ମାଳକୁ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି), ଦିବ୍ୟ-ଗନ୍ଧ-
ଅନ୍ତୁଲେପନମ୍ (ଯେ ଶରୀରରେ ସୁବାସିତ ଦିବ୍ୟ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦନାଦି ବୋଳି ହୋଇଛନ୍ତି),
ସର୍ବ-ଆଶ୍ରୟମୟମ୍ (ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ରୟମୟ ରୂପ), ଅନନ୍ତମ୍ (ଅନନ୍ତ) ବିଶ୍ୱତୋମୁଖମ୍
(ଚାରିଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିଥିବା) ଦେବମ୍ (ଦେବମାନଙ୍କୁ ଅର୍ପାତ୍ ଦେବାରୂପକୁ ଦେଖାଇଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୁଲ୍ଲୋଳ ସୁତ୍ତଳ ବିମଳ		ଲୟିଛି ଦିବ୍ୟ ଗଳାମାଳ	॥
ଦିବ୍ୟ ବସନ ପରିଧାନ		ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ବିଲେପନ	॥
ସବୁତ ବିସ୍ମିତ ବିଚିତ୍ର		ଦେବ ଅନନ୍ତ ଚାରୁଚିତ୍ର	॥
ସବୁ ଦିଗକୁ ଛନ୍ତି ଚାହିଁ		ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାପକ ଦେହ ବହି	॥୧୧॥

ଦିବି ସୂର୍ଯ୍ୟସହସ୍ରସ୍ୟ ଭବେଦ୍ଯୁଗପଦୁତ୍ଥତା ।

ଯଦି ଭାଃ ସଦୃଶୀ ସା ସ୍ୟାଭାସସ୍ତସ୍ୟ ମହାମ୍ବନଃ ॥ ୧୨ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦି (ଯଦି) ଦିବି (ଆକାଶରେ) ସୂର୍ଯ୍ୟ-ସହସ୍ରସ୍ୟ (ହଜାର ହଜାର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର) ଯୁଗପତ୍
(ଏକା ସାଥରେ) ଉତ୍ଥତା (ଉଦୟ) ଭବେତ୍ (ହୋଇପାରନ୍ତା), ସା ଭାଃ (ସେହି
ଆଲୋକ) ତସ୍ୟ ମହାମ୍ବନଃ (ସେହି ମହାନ୍ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର) ଭାସଃ (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ପ୍ରକାଶ)
ସଦୃଶୀ (ପରି) ସ୍ୟାତ୍ (ବୋଧହୁଏ ହୋଇ ପାରନ୍ତା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସହସ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକତ୍ରିତ		ଗଗନେ ହୋଇଲେ ଉଦିତ	॥
ସେ ସବୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କିରଣ		ଏକାଠି ହୋଇଲେ ମିଶ୍ରଣ	॥
ଯେପରି ବିଲୋକ ପ୍ରକାଶ		ସେପରି ଆଲୋକ ସଦୃଶ	॥
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେହି ଦୀପ୍ତିଭାବ		ତୁଳନା ହୁଅନ୍ତା ସମ୍ଭବ !	॥୧୨॥

ତତ୍ତ୍ଵେକସ୍ମା ଜଗତ୍‌କୃଷ୍ଣଂ ପ୍ରବିଭକ୍ତମନେକଧା ।

ଅପଶ୍ୟଦେବଦେବସ୍ୟ ଶରୀରେ ପାଣ୍ଡବସ୍ତଦା ॥ ୧୩ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତଦା (ସେତେବେଳେ) ପାଣ୍ଡବଃ (ଅର୍ଜୁନ) ଦେବଦେବସ୍ୟ (ଦେବାଧିଦେବଙ୍କର) ଶରୀରେ (ଶରୀରରେ) ତତ୍ତ୍ଵ-ଏକସ୍ମିନ୍ (ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଏକାଠି ହୋଇ ରହିଥିବା) ଅନେକଧା (ବହୁ ଅଂଶରେ) ପ୍ରବିଭକ୍ତମ୍ (ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇଥିବା) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) ଜଗତ୍ (ଜଗତକୁ) ଅପଶ୍ୟତ୍ (ଦେଖିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେ କାଳେ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜୁନ । କରିଲେ ଦିବ୍ୟ ଦରଶନ ॥
 ଦେବାଧିଦେବଙ୍କ ଶରୀରେ । ଅଭୂତ ରୂପ ତହିଁପରେ ॥
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ । ବହୁ ଅଂଶରେ ବିଭାଜନ ॥
 ଏକଇ ସ୍ଥାନେ ରୁଷୀଭୂତ । ଶୋଭଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ ॥୧୩॥

ତତଃ ସ ବିସ୍ମୟାବିଷ୍ଟୋ ହୃଷ୍ଟରୋମା ଧନଞ୍ଜୟଃ ।

ପ୍ରଣାମ୍ୟ ଶିରସା ଦେବଂ କୃତାଞ୍ଜଳିରଭାଷତ ॥ ୧୪ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତଃ (ତାହା ପରେ) ସଃ ଧନଞ୍ଜୟଃ (ସେହି ଅର୍ଜୁନ) ବିସ୍ମୟ-ଆବିଷ୍ଟଃ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଭାବେ) ହୃଷ୍ଟରୋମାଃ (ରୋମାଞ୍ଜିତ ହୋଇ) କୃତାଞ୍ଜଳିଃ (ଯୋଡ଼ ହସ୍ତରେ) ଦେବମ୍ (ଦେବାଧିଦେବଙ୍କୁ) ପ୍ରଣାମ୍ୟ (ପ୍ରଣାମ କରି) ଅଭାଷତ୍ (କହିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖି ସେ ବିରାଟ ଝଟକ । ଅର୍ଜୁନ ହୋଇଲେ ଅବାକ ॥
 ବିସ୍ମିତ ଚିତ୍ତ ପୁଲକିତ । ସାରା ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଜିତ ॥
 ନତ ମସ୍ତକେ ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତ । ପ୍ରଣାମ କରି ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ॥
 ବିନମ୍ର ଭାବ ମନେ ବହି । କହିଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଚାହିଁ ॥୧୪॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ପଶ୍ୟାମି ଦେବାଂସୁବ ଦେବ ଦେହେ ସର୍ବାଂସୁଥା ଭୂତବିଶେଷସଙ୍ଘାନ୍ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣମୀଶଂ କମଳାସନସ୍ଥ ମୁଷୀଂଽ ସର୍ବାନ୍ନୁରଗାଂଽ ଦିବ୍ୟାନ୍ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଦେବ (ହେ ପ୍ରଭୁ!), ତବ ଦେହେ (ତୁମ ଦେହରେ)
ସର୍ବାନ୍ ଦେବାନ୍ (ସମସ୍ତ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ) ତଥା (ତା' ସହିତ) ଭୂତ ବିଶେଷ ସଂଘାନ୍
(ବିଭିନ୍ନ ଜୀବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ) ତ (ତଥା) କମଳାସନସ୍ଥମ୍ (ପଦ୍ମ ଆସନରେ ବସିଥିବା) ବ୍ରହ୍ମାଣମ୍
(ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ), ଇଶମ୍ (ମହାଦେବ ଶିବଙ୍କୁ), ସର୍ବାନ୍ ରକ୍ଷାନ୍ (ସବୁ ରକ୍ଷିଗଣଙ୍କୁ), ଉରଗାନ୍ (ସର୍ପ
ସମୂହ) ତ (ଇତ୍ୟାଦି) ଦିବ୍ୟାନ୍ (ଅଲୌକିକ) ପଶ୍ୟାମି (ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ଶରୀରେ । ଦେଖୁଛି ବହୁ ସୁର ନରେ ॥
ସମସ୍ତ ଦିବ୍ୟ ପରିଦୃଶ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଣୀ ସମାବେଶ ॥
ପଦ୍ମ ଆସନେ ବ୍ରହ୍ମାବର । ରକ୍ଷି ଗହଣେ ମହେଶ୍ଵର ॥
ଭୈରବ ଜୀବ ନାନାମତେ । ଭୀଷଣ ଭୂଜଙ୍ଗ ସହିତେ ॥୧୫॥

ଅନେକବାହୁଦରବକ୍ରନେତ୍ରଂ ପଶ୍ୟାମି ଦ୍ଵାଂ ସର୍ବତୋଽନନ୍ତରୂପମ୍ ।
ନାନ୍ତଂ ନ ମଧ୍ୟଂ ନ ପୁନଃସ୍ତବାଦିଂ- ପଶ୍ୟାମି ବିଶ୍ଵେଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵରୂପ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଶ୍ଵରୂପ ବିଶ୍ଵେଶ୍ଵର (ହେ ବିଶ୍ଵରୂପା ବିଶ୍ଵେଶ୍ଵର!) ତବ (ତୁମର) ଅନେକବାହୁ-ଉଦର-
ବକ୍ର-ନେତ୍ରମ୍ (ଅନେକ ହାତ, ପେଟ, ପାଟି, ଓ ଆଖି ସହିତ) ସର୍ବତଃ (ସବୁଆଡ଼େ ବ୍ୟାପି
ରହିଥିବା) ଅନନ୍ତ ରୂପମ୍ (ଅନନ୍ତ ରୂପକୁ) ପଶ୍ୟାମି (ଦେଖୁଛି), ଦ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ନ ଆଦିମ୍
(ନା କେଉଁଠାରୁ ବାହାରିଥିବା) ନ ମଧ୍ୟମ୍ (ନା ମଝିରେ ବଢୁଥିବା ବା ଛିଡୁଥିବା) ପୁନଃ (ପୁଣି)
ଅନ୍ତମ୍ (କେଉଁଠି ଶେଷ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥିତିକୁ) ନ ପଶ୍ୟାମି (ମୁଁ ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଜଗତ ଇଶ୍ଵର । ଦେଖୁଛି ବିରୂପ ତୁମ୍ଭର ॥
ଅନେକ ହସ୍ତ ପେଟ ପାଟି । ଅସଂଖ୍ୟ ଆଖି ମିଟି ମିଟି ॥
ନାହିଁ ଅନ୍ତ କି ନାହିଁ ଆଦି । ମଧ୍ୟେ ନଥାଇ କ୍ଷୟ-ବୃଦ୍ଧି ॥
ଅରୂପ ଅନନ୍ତ ଆକାର । ସର୍ବ ବ୍ୟାପକ ରୂପ ଘୋର ॥୧୬॥

କିରୀଟିନଂ ଗଦିନଂ ଚକ୍ରିଣଂ ଚ ତେଜୋରାଶିଂ ସର୍ବତୋ ଦୀପ୍ତିମନ୍ତମ୍ ।

ପଶ୍ୟାମି ତ୍ୱାଂ ଦୁର୍ନିରାକ୍ଷ୍ୟଂ ସମନ୍ତା- ଦୀପ୍ତାନଳାର୍ଜଦ୍ୟୁତିମପ୍ରମେୟମ୍ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କିରୀଟିନମ୍ (ମୁକୁଟମାନ) ଗଦିନମ୍ (ଗଦାମାନ), ଚକ୍ରିଣମ୍ (ଚକ୍ର) ଚ (ଇତ୍ୟାଦି ସହିତ) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ସର୍ବତଃ (ସବୁଆଡ଼େ ବିଛାଡ଼ି ହୋଇଥିବା) ଦୀପ୍ତାନଳାର୍ଜଦ୍ୟୁତିମ୍ (ଜଳୁଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ତେଜ ଭଳି) ଦୀପ୍ତିମନ୍ତମ୍ (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ) ଦୁର୍ନିରାକ୍ଷ୍ୟମ୍ (ତଥା ଆଖି ଜଳକା କରିଦେବା ପରି) ଅପ୍ରମେୟମ୍ (ଅମାପ) ତେଜୋରାଶିମ୍ (ତେଜ ରାଶିକୁ) ସମନ୍ତାତ୍ (ସବୁଆଡୁ) ପଶ୍ୟାମି (ଦେଖୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖୁଛି ତୁମକୁ ବିସ୍ମୟେ । ଆଖି ଜଳକା ହେବା ପ୍ରାୟେ ॥

ତେଜ ପ୍ରକାଶ ଝଟକରେ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଶ୍ମି ସବୁଠାରେ ॥

ଚକ୍ର ଶୋଭିତ ଗଦାହସ୍ତ । ମୁକୁଟ ମସ୍ତକ ମଣ୍ଡିତ ॥

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତେଜ ସମ । ଅମାପ ଜ୍ୟୋତି ସର୍ବଧାମ ॥୧୭॥

ତ୍ୱମକ୍ଷରଂ ପରମଂ ବେଦିତବ୍ୟଂ ତ୍ୱମସ୍ୟ ବିଶ୍ୱସ୍ୟ ପରଂ ନିଧାନମ୍ ।

ତ୍ୱମବ୍ୟୟଃ ଶାଶ୍ୱତଧର୍ମଗୋପ୍ତା ସନାତନସ୍ତ୍ୱଂ ପୁରୁଷୋ ମତୋ ମେ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମେ (ମୋ) ମତଃ (ମତରେ) ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ ହେଉଛ) ବେଦିତବ୍ୟମ୍ (ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ) ପରମମ୍ (ପରମ) ଅକ୍ଷରମ୍ (ଅବିନାଶୀ ତ□), ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଅସ୍ୟ (ଏହି) ବିଶ୍ୱସ୍ୟ (ଜଗତର) ପରଂ ନିଧାନମ୍ (ପରମ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ), ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଶାଶ୍ୱତଧର୍ମଗୋପ୍ତା (ସନାତନ ଧର୍ମର ରକ୍ଷକ), ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଅବ୍ୟୟଃ (ଅବିନାଶୀ) ସନାତନଃ ପୁରୁଷଃ (ସନାତନ ପୁରୁଷ ଅଟ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତୁମ୍ଭେ ଯେ ପରମ ଅକ୍ଷୟ । ଯାହାକୁ ଜାଣିବା ବିଧେୟ ॥

ତୁମେ ଏ ଜଗତ କାରଣ । ସବୁରି ପରମ ଶରଣ ॥

ଅବ୍ୟୟ ତୁମ୍ଭେ ବନମାଳୀ । ସବୁ ଧର୍ମର ଜଗୁଆଳି ॥

ତୁମ୍ଭେ ପୁରୁଷ ସନାତନ । ଏହି ମୋ ମତେ ସଦଜ୍ଞାନ ॥୧୮॥

ଅନାଦିମଧ୍ୟାନ୍ତମନନ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ-ମନନ୍ତବାହୁଂ ଶଶିସୂର୍ଯ୍ୟନେତ୍ରମ୍ ।

ପଶ୍ୟାମି ତ୍ୱାଂ ଦୀପ୍ତହୃତାଶବକ୍ତ୍ରଂ-ସ୍ୱତେଜସା ବିଶ୍ୱମିଦଂ ତପନ୍ତମ୍ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନାଦିମଧ୍ୟାନ୍ତମ୍ (ଆଦି, ମଧ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତ ନଥିବା), ଅନନ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟମ୍ (ଅଶେଷ ଶକ୍ତିଶାଳୀ), ଅନନ୍ତବାହୁମ୍ (ଅସଂଖ୍ୟ ବାହୁ ଥିବା), ଶଶିସୂର୍ଯ୍ୟ ନେତ୍ରମ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଆଖି), ଦୀପ୍ତହୃତାଶବକ୍ତ୍ରମ୍ (ନିଆଁପରି ଜଳୁଥିବା ମୁହଁକୁ ଧାରଣ କରିଥିବା) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ସ୍ୱତେଜସା (ନିଜର ତେଜ ଦ୍ୱାରା) ଇଦମ୍ ବିଶ୍ୱମ୍ (ଏହି ବିଶ୍ୱକୁ) ତପନ୍ତମ୍ (ତତେଇ ଦେଉଥିବାର) ପଶ୍ୟାମି (ଦେଖୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମଧ୍ୟାଦି ଅନ୍ତ ଯା'ର ନାହିଁ		ଦେଖୁଛି ଆଜି ତାକୁ ମୁହିଁ	॥
ପ୍ରଭାବ ଯା'ର ଶକ୍ତିଶାଳୀ		ଅନନ୍ତ ବାହୁ ମହାବଳୀ	॥
ତପନ ଶଶାଙ୍କ ସଦୃଶ		ନୟନ ଜ୍ୟୋତି ପରକାଶ	॥
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଖାନଳେ ଏଇ		ଜଗତ ତପତ କରଇ	॥୧୯॥

ଦ୍ୟାବାପୃଥିବ୍ୟୋରିଦମନ୍ତରଂ ହି ବ୍ୟାପ୍ତଂ ତ୍ୱୟୈକେନ ଦିଶଃ ସର୍ବାଃ ।

ଦୃଷ୍ଟାଭୂତଂ ରୂପମୁଗ୍ରଂ ତବେଦଂ-ଲୋକତ୍ରୟଂ ପ୍ରବ୍ୟଥିତଂ ମହାମନଃ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାମନଃ (ହେ ମହାନ ଆତ୍ମା!) ଏକେନ ତ୍ୱୟା ହି (ଏକମାତ୍ର ତୁମଦ୍ୱାରା ହି) ଦ୍ୟାବାପୃଥିବ୍ୟୋଃ (ପୃଥିବୀ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ଅନ୍ତରମ୍ (ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ) ଚ (ତଥା) ସର୍ବାଃ ଦିଶଃ (ସମସ୍ତ ଦିଗ) ବ୍ୟାପ୍ତମ୍ (ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି) । ତବ (ତୁମର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ଅଦ୍ଭୁତମ୍ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ) ଉଗ୍ରମ୍ (ଉଗ୍ର) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଦୃଷ୍ଟା (ଦେଖି) ଲୋକତ୍ରୟମ୍ (ତିନିଲୋକ) ପ୍ରବ୍ୟଥିତମ୍ (ବ୍ୟାକୁଳିତ ହେଉଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପରମାତ୍ମା ବିଶ୍ୱରୂପୀ!		ଏକଇ ଦେହେ ଅଛ ବ୍ୟାପି	॥
ସ୍ୱର୍ଗ-ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଭାଗେ		ପୂରି ରହିଛ ସର୍ବ ଦିଗେ	॥
ତୁମର ଏହି ଉଗ୍ର ରୂପ		ଅଶୁଭ ଅଭୁତ ଅମାପ	॥
ତିନି ଭୁବନେ ଦେଖି ଭୟେ		ଆକୁଳ ବ୍ୟାକୁଳ ପରାୟେ	॥୨୦॥

ଅମୀ ହି ତ୍ୱଂ ସୁରସଙ୍ଗା ବିଶନ୍ତି କେଚିଦ୍ଭୀତାଃ ପ୍ରାଞ୍ଜଳୟୋ ଗୁଣନ୍ତି ।

ସ୍ୱସ୍ତୀତୁ୍ୟକ୍ତା ମହର୍ଷିସିଦ୍ଧସଙ୍ଗାଃ ସୁବନ୍ତି ତ୍ୱାଂ ସୁତିଭିଃ ପୁଷ୍ପଳାଭିଃ ॥୨୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅମୀ (ଏହି ସମସ୍ତ) ସୁରସଂଘାଃ (ଦେବତା ସମୁଦାୟ) ହି (କେବଳ) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମଠାରେ) ବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି), କେଚିତ୍ (କେହି କେହି) ଭୀତାଃ (ଭୟରେ) ପ୍ରାଞ୍ଜଳୟଃ (ହାତ ଯୋଡ଼ି) ଗୁଣନ୍ତି (ଗୁଣଗାନ କରୁଛନ୍ତି), ମହର୍ଷିସିଦ୍ଧ ସଂଘାଃ (ସିଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ମହାରଷି ଗଣ) ସ୍ୱସ୍ତି (ମଙ୍ଗଳ ହେଉ) ଇତି (ବୋଲି) ଉକ୍ତା (କହି) ପୁଷ୍ପଳାଭିଃ (ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର) ସୁତିଭିଃ (ସୁତି ମାଧ୍ୟମରେ) ସୁବନ୍ତି (ସ୍ତବ କରୁଛନ୍ତି ବା, ଭଜନ କରୁଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ସମସ୍ତ ସୁରବୀରେ । ପଶନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ତରେ ॥

କେହି ବା ହୋଇ ଭୟଭୀତ । ଗୁଣ ଗାଆନ୍ତି ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତ ॥

ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାରଷି । ‘କଲ୍ୟାଣ ହେଉ’ ବୋଲି ଭାଷି ॥

ମଧୁର ସୁତି ମାନ ଗାଇ । ସ୍ତବ କରନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଧାୟି ॥୨୧॥

ରୁଦ୍ରାଦିତ୍ୟା ବସବୋ ଯେ ଚ ସାଧ୍ୟା-ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱନୌ ମରୁତଞ୍ଜୋଷ୍ଠପାଞ୍ଚ ।

ଗନ୍ଧର୍ବଯକ୍ଷାସୁରସିଦ୍ଧସଙ୍ଗା-ବୀକ୍ଷନ୍ତେ ତ୍ୱାଂ ବିସ୍ମିତାଶ୍ଚୈବ ସର୍ବେ ॥୨୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରୁଦ୍ରାଦିତ୍ୟାଃ (ରୁଦ୍ରଗଣମାନେ ଏବଂ ଆଦିତ୍ୟଗଣମାନେ) ବସବଃ (ବସୁମାନେ), ସାଧ୍ୟାଃ (ସାଧ୍ୟଗଣମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱାଦଶ ସାଧ୍ୟ ସମେତ), ବିଶ୍ୱେ (ବିଶ୍ୱଦେବମାନେ) ଚ (ତଥା) ଅଶ୍ୱିନୌ (ଅଶ୍ୱିନୀ କୁମାରମାନେ) ଚ (ତଥା) ମରୁତଃ (ମରୁତ ଗଣମାନେ) ଚ (ତଥା) ଉଷ୍ମପାଃ (ଗରମ ଗରମ ଖାଇବାବାଲା ଅର୍ଥାତ୍ ପିଣ୍ଡ ପାଉଥିବା ପିତୃଗଣମାନେ) ଚ (ତଥା) ଗନ୍ଧର୍ବଯକ୍ଷାସୁରସିଦ୍ଧସଂଘାଃ (ସିଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ଯକ୍ଷ, ଦେବତା ଏବଂ ଗନ୍ଧର୍ବମାନେ) ଯେ ସର୍ବେ (ଏହି ସମସ୍ତେ) ବିସ୍ମିତାଃ ଏବ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାପରି) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ବୀକ୍ଷନ୍ତେ (ଦେଖୁଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଦିତ୍ୟ ଆଦି ରୁଦ୍ରଗଣେ । ବସୁଙ୍କ ସହ ସାଧ୍ୟ ମାନେ ॥

ବେନି ଅଶ୍ୱିନୀ ବିଶ୍ୱଦେବ । ମରୁତ ସଙ୍ଗେ ପିତୃଦେବ ॥

ଗନ୍ଧର୍ବ ଆଦି ଯକ୍ଷାସୁରେ । ସିଦ୍ଧ ଯୋଗୀଙ୍କ ସହିତରେ ॥

ବିସ୍ମିତ ଚିତ୍ତ ଭାବ ଭୋଳେ । ଦେଖନ୍ତି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସକଳେ ॥୨୨॥

ରୂପଂ ମହତ୍ଵେଽବହୁବକ୍ତ୍ରନେତ୍ରଂ ମହାବାହୋ ବହୁବାହୁରୂପାଦମ୍ ।

ବହୁଦରଂ ବହୁଦଂଷ୍ଟ୍ରାକରାଳଂ- ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା ଲୋକାଃ ପ୍ରବ୍ୟଥିତାସ୍ତଥାହମ୍ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ!), ତେ (ତୁମର) ବହୁ-ବକ୍ତ୍ର-ନେତ୍ରମ୍ (ଅସଂଖ୍ୟ ମୁଖ ତଥା ଚକ୍ଷୁ ସମୂହକୁ), ବହୁବାହୁ-ଉରୁ-ପାଦମ୍ (ଅନେକ ହାତ, ଜଙ୍ଘ ଏବଂ ପାଦ ସବୁକୁ), ବହୁ-ଉଦରମ୍ (ଅନେକ ଉଦର ସମୂହକୁ), ବହୁଦଂଷ୍ଟ୍ରା କରାଳମ୍ (ଭୟଙ୍କର ତୀକ୍ଷଣ ଦନ୍ତ ସମୂହକୁ), ମହତ୍ ରୂପମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୂପକୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା (ଦେଖି) ଲୋକାଃ (ଲୋକମାନେ) ପ୍ରବ୍ୟଥିତାଃ (କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି) ତଥା (ତଥା) ଅହମ୍ (ମୁଁ ବି ବ୍ୟଥିତ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ମହାବାହୁ ନରହରି !		ମହତ ସ୍ଵରୂପ ତୁମରି	॥
ଅନେକ ମୁଖ ଭୟଙ୍କର		ଅସଂଖ୍ୟ ନେତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ଘୋର	॥
ହସ୍ତ ଚରଣ ଅସଂଖ୍ୟତ		ଉଦର ଜାନ୍ତୁ ଅପ୍ରମିତ	॥
ଭୈରବ ରୂପ ଦେଖି ଏହି		ଜନ ସମେତ ଭୀତ ମୁହିଁ	॥୨୩॥

ନଭଃସ୍ପର୍ଶଂ ଦୀପ୍ତମନେକବର୍ଣ୍ଣଂ-ବ୍ୟାଘ୍ରାନନଂ ଦୀପ୍ତବିଶାଳନେତ୍ରମ୍ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା ହି ଡ୍ଵାଂ ପ୍ରବ୍ୟଥିତାନ୍ତରାତ୍ମା ଧୃତିଂ ନ ବିନ୍ଦାମି ଶମଂ ଚ ବିଷ୍ଣୋ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଷ୍ଣୋ (ହେ ବିଷ୍ଣୁ!), ଦୀପ୍ତମ୍ (ଜ୍ଵଳନ୍ତ) ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣମ୍ (ଅନେକ ରଙ୍ଗର) ନଭଃସ୍ପର୍ଶମ୍ (ଆକାଶକୁ ଛୁଇଁ ରହିଥିବା) ବ୍ୟାତାନନମ୍ (ମୁଖ ବିସ୍ତାର କରିଥିବା) ଦୀପ୍ତ ବିଶାଳ ନେତ୍ରମ୍ (ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଳୁଥିବା ଆଖି ସହିତ) ଡ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା ହି (ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହି) ଅନ୍ତରାତ୍ମା ପ୍ରବ୍ୟଥିତା (ମୋ ନିଜର ଆତ୍ମା ବହୁତ କଷ୍ଟ ପାଉଛି), ଧୃତିମ୍ (ଧୈର୍ଯ୍ୟ) ଚ (ଏବଂ) ଶମମ୍ (ଶାନ୍ତି) ନ ବିନ୍ଦାମି (ପାଇ ପାରୁନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗଗନ ରୁମ୍ଭି ତୁଙ୍ଗ-ଅଙ୍ଗୀ		ଅନେକ ଦୀପ୍ତି ବହୁରଙ୍ଗୀ	॥
ମୁଖ ଗହ୍ଵର ବିସ୍ତାରିତ		ନୟନ ବିଶାଳ ଦୀପ୍ତ	॥
ଦେଖି ଏ ବିରୂପ ବିକଟ		ଅନ୍ତରେ ଜାଗଇ ସଂକଟ	॥
ଧର୍ମ୍ୟ ଶାନ୍ତି ନ ମିଳଇ		କି ବୁଝି କରିବଇ ମୁହିଁ	॥୨୪॥

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାକରାଳାନି ଚ ତେ ମୁଖାନି ଦୃଷ୍ଟୈବ କାଳାନଳସନ୍ନିଭାନି ।
ଦିଶୋ ନ ଜାନେ ନ ଲଭେ ଚ ଶର୍ମ ପ୍ରସାଦ ଦେବେଶ ଜଗନ୍ନିବାସ ॥ ୨୫ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେ (ତୁମର) ଦଂଷ୍ଟ୍ରାକରାଳାନି (ତୀକ୍ଷଣ ଦାନ୍ତ ସହ ଭୟଙ୍କର ଦିଶୁଥିବା) ମୁଖାନି (ମୁଖ ସମୂହକୁ) ଚ(ଏବଂ) ଏବ (ଏହିପରି) କାଳାନଳସନ୍ନିଭାନି (ପ୍ରଳୟ କାଳର ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ଦୃଶ୍ୟକୁ) ଦୃଷ୍ଟୌ (ଦେଖି) ନ ଦିଶଃ ଜାନେ (ନା ଦିଶି ଜାଣିପାରୁଛି) ନ ଚ ଶର୍ମ ଲଭେ (ନା କି ସନ୍ତୋଷ ପାଇ ପାରୁଛି) । ଦେବେଶ (ହେ ଦେବେଶ!), ଜଗନ୍ନିବାସ (ହେ ବିଶ୍ୱ ଶରଣ!), ପ୍ରସାଦ (ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଅ ବା, ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯାଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଣିତ ଦଶନ କରାଳ		ବଦନ ଦିଶେ ବିକଟାଳ	॥
ଶୋଭଇ ମୁଣ୍ଡ ମାଳ ମାଳ		ସତେକି ପ୍ରଳୟ ଅନଳ	॥
ଦେଖି ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ମୂରତି		ଦିଗହରା ମୁଁ ଭୀତ ମତି	॥
ହୃଦୟେ ନ ଲଭେ ହରଷ		ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ ଦେବେଶ	॥ ୨୫ ॥

ଅମୀ ଚ ତ୍ୱାଂ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରସ୍ୟ ପୁତ୍ରାଃ ସର୍ବେ ସହୈବାବନିପାଳସଙ୍ଗୈଃ ।
ଭୀଷ୍ମୋ ଦ୍ରୋଣଃ ସୂତପୁତ୍ରସ୍ତଥାସୌ ସହାସ୍ମଦୀୟୈରପି ଯୋଧମୁଖ୍ୟୈଃ ॥ ୨୬ ॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରସ୍ୟ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର) ଅମୀ (ଏହି) ସର୍ବେ ପୁତ୍ରାଃ (ସବୁ ପୁତ୍ରଗଣ) ସହ (ସହିତ) ଚ (ଏବଂ) ଅସ୍ମଦୀୟୈଃ (ଆମ ପକ୍ଷର) ଯୋଧମୁଖ୍ୟୈଃ (ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ) ସହ (ସହିତ) ଭୀଷ୍ମଃ (ଭୀଷ୍ମ), ଦ୍ରୋଣଃ (ଦ୍ରୋଣ) ତଥା (ତଥା) ଅସୌ ସୂତପୁତ୍ରଃ (ଏହି ସୂତପୁତ୍ର କର୍ଣ୍ଣ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଅବନିପାଳ ସଙ୍ଗୈଃ (ସମସ୍ତ ରାଜା ମାନଙ୍କ ସହିତ) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମଠାରେ) ଏବ (ଏହିପରି) ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦ୍ରୋଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣ ସହ		ଆବର ଭୀଷ୍ମ ପିତାମହ	॥
ଆମ ପକ୍ଷର ସେନାଗଣେ		ଅନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ	॥
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ସର୍ବ		ତାଙ୍କ ସହିତେ ରାଜବର୍ଗ	॥
ଏହି ସମସ୍ତ ସୁରବୀରେ		ଦେଖୁଛି ମୁହିଁ ତୁମଠାରେ	॥ ୨୬ ॥

ବକ୍ତ୍ରାଣି ତେ ଦୂରମାଣା ବିଶନ୍ତି ଦଂଷ୍ଟ୍ରାକରାଳାନି ଭୟାନକାନି ।

କେଚିଦ୍‌ବିଲଗ୍ନା ଦଶନାନ୍ତରେଷୁ ସଦୃଶ୍ୟନ୍ତେ ଚୂର୍ଣ୍ଣତୈରୁଠମାଲୈଃ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେ (ତୁମର) ଦଂଷ୍ଟ୍ରାକରାଳାନି (ଦାତୁଆ ମୁନିଆ ଦାନ୍ତଯୁକ୍ତ) ଭୟାନକାନି (ଭୟଙ୍କର) ବକ୍ତ୍ରାଣି (ମୁଖମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଦୂରମାଣାଃ (ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଗରେ) ବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି) ଅର୍ଥାତ୍ ଏହିସବୁ ଯୋଦ୍ଧାଗଣ ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି, କେଚିତ୍ (କେହି କେହି) ଚୂର୍ଣ୍ଣତୈଃ (ଚୂରମାର ହୋଇଥିବା) ଉଠମାଲୈଃ (ମୁଣ୍ଡ ସହିତ) ଦଶନ-ଅନ୍ତରେଷୁ (ଦାନ୍ତ ମଝିରେ ଥିବା ସନ୍ଧିରେ) ବିଲଗ୍ନାଃ (ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଥିବାର) ସଦୃଶ୍ୟନ୍ତେ (ଦେଖା-ଯାଉଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉନ୍ମୁକ୍ତ ମୁଖ ଭୟଙ୍କର		କୁନ୍ତ ସଦୃଶ ଦନ୍ତଧାର	॥
ତା' ମଧ୍ୟେ ସବୁ ସୁରବୀର		ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ	॥
ଦାନ୍ତ ସନ୍ଧିରେ କେହି କେହି		ଅଟକି ଥାନ୍ତି ଛନ୍ଦି ହୋଇ	॥
ଦଶନ ଆଘାତେ କାହାର		ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଛି ଚୂରମାର	॥୨୭॥

ଯଥା ନଦୀନାଂ ବହବୋଽମ୍ଭୁବେଗାଃ ସମୁଦ୍ରମେବାଭିମୁଖା ଦ୍ରବନ୍ତି ।

ତଥା ତବାମୀ ନରଲୋକବୀରା ବିଶନ୍ତି ବକ୍ତ୍ରାଣ୍ୟଭିବିଜ୍ଞଳନ୍ତି ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ନଦୀନାମ୍ (ନଦୀମାନେ) ବହବଃ ଅମ୍ଭୁବେଗାଃ (ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ପାଣିର ସୁଅ ଛୁଟାଇ) ସମୁଦ୍ରମ୍ (ସମୁଦ୍ର) ଅଭିମୁଖାଃ (ଆଡକୁ) ଦ୍ରବନ୍ତି (ଧାଉଁଥାନ୍ତି), ତଥା ଏବ (ସେହିପରି) ଅମୀ (ଏହି ସବୁ) ନରଲୋକବୀରାଃ (ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ) ତବ (ତୁମର) ଅଭିବିଜ୍ଞଳନ୍ତି (ସବୁଆଡୁ ଜଳୁଥିବା) ବକ୍ତ୍ରାଣି (ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ) ବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେପରି ନଦୀ ମାନଙ୍କରେ		ସଲ୍ଲୀଳ ସ୍ରୋତ ଖରତରେ	॥
ବଣ ପାହାଡ଼ ଭୂଇଁ ଢେଇଁ		ସାଗର ମୁଖେ ଧାଉଁଥାଇ	॥
ସେପରି ଏହି ରଣବେଶୀ		ବୀର ପୂଜାବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀ	॥
ଜଳନ୍ତା ଆନନେ ତୁମର		ଧାମନ୍ତି ହୋଇ ଖରତର	॥୨୮॥

ଯଥା ପ୍ରଦୀପ୍ତଂ ଜ୍ଵଳନ୍ତଂ ପତଙ୍ଗା ବିଶନ୍ତି ନାଶାୟ ସମୃଦ୍ଧବେଗାଃ ।

ତଥୈବ ନାଶାୟ ବିଶନ୍ତି ଲୋକାସ୍ତବାପି ବକ୍ତ୍ରାଣି ସମୃଦ୍ଧବେଗାଃ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ପତଙ୍ଗାଃ (କୀଟ ପତଙ୍ଗ ମାନେ) ନାଶାୟ (ବିନାଶ ହେବାକୁ) ସମୃଦ୍ଧବେଗାଃ (ଅତି ବେଗରେ) ପ୍ରଦୀପ୍ତମ୍ (ଜଳୁଥିବା) ଜ୍ଵଳନ୍ତମ୍ (ନିଆଁରେ) ବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି), ତଥା ଏବ (ସେହି ପରି) ଲୋକାଃ (ଲୋକମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନାଶାୟ (ନିଜର ବିନାଶ କରିବାକୁ) ସମୃଦ୍ଧ ବେଗାଃ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଗ ଗାମୀ ହୋଇ) ତବ (ତୁମର) ବକ୍ତ୍ରାଣି (ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ) ବିଶନ୍ତି (ପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜଳନ୍ତା ପ୍ରଦୀପ ଅନଳେ । ଆକର୍ଷି ହୋଇ ମୋହ ବଳେ ॥
ବିନାଶ ହେବାକୁ ପତଙ୍ଗ । ଯେପରି ହୁଏ ଉଦବେଗ ॥
ଲୋକମାନେ ବି ସେହିପରି । ଚଳ ଚଳ ଗତି କରି ॥
ତୁମ୍ଭର ଆନନ ମଧ୍ୟରେ । ପ୍ରବେଶ ହୁଅନ୍ତି ଆତୁରେ ॥୨୯॥

ଲେଲିହାସେ ଗ୍ରସମାନଃ ସମନ୍ତା- ଲ୍ଲୋକାନ୍ ସମଗ୍ରାନ୍ ବଦନୈର୍ଜ୍ଜ୍ଵଳଭିଃ ।

ତେଜୋଭିରାତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣା ଜଗସ୍ତମଗ୍ରା- ଭାସସ୍ତବୋଗ୍ରାଃ ପ୍ରତପନ୍ତି ବିଷ୍ଣୋ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଷ୍ଣୋ (ହେ ବିଷ୍ଣୁ !), ଜ୍ଵଳନ୍ତଭିଃ (ଜଳୁଥିବା) ବଦନୈଃ (ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ) ସମଗ୍ରାନ୍ (ସମସ୍ତ) ଲୋକାନ୍ (ଲୋକ ମାନଙ୍କୁ) ଗ୍ରସମାନଃ (ଗ୍ରାସ କରି) ସମନ୍ତାତ୍ (ସବୁଆଡୁ) ଲେଲିହାସେ (ତୁମେ ଚାଟିବାରେ ଲାଗିଛ) । ତବ (ତୁମର) ଉଗ୍ରାଃ ଭାସଃ (ଉଗ୍ର ପ୍ରକାଶ)ତେଜୋଭିଃ (ତେଜରେ) ସମଗ୍ରଂ ଜଗତ୍ (ସମସ୍ତ ଜଗତ) ଆତ୍ମର୍ଣ୍ୟ (ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ) ପ୍ରତପନ୍ତି (ତାତି ଉଠୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ବିଷ୍ଣୁ ! ବିଶ୍ଵ ଅବତାର । ଜ୍ଵଳନ୍ତ ବଦନେ ତୁମର ॥
ଲୋଳିତ ଜିହ୍ଵା ଲହ ଲହ । ଚାଟି ପକାଏ ସବୁ ଦେହ ॥
ଲୋକ ସମସ୍ତ ମେଲି ହୋଇ । ମୁଖେ ଯାଆନ୍ତି ଗିଲି ହୋଇ ॥
ତେଜ ତୁମ୍ଭର ବୃଦ୍ଧି ପାଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦେଉଛି ତତେଇ ॥୩୦॥

ଆଖ୍ୟାହି ମେ କୋ ଭବାନ୍ନୁଗ୍ରହପୋ-ନମୋଃସ୍ତୁତେ ଦେବବର ପ୍ରସାଦ ।
ବିଜ୍ଞାତୁମିଚ୍ଛାମି ଭବନ୍ତମାଦ୍ୟଂ ନ ହି ପ୍ରଜାନାମି ତବ ପ୍ରବୃଢ଼ମ୍ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମେ (ମୋତେ) ଆଖ୍ୟାହି (ବତେଇ ଦିଅ), ଭବାନ୍ (ଆପଣ) କଃ (କିଏ) ଉଗ୍ରରୂପଃ
(ଏହି ଉଗ୍ରରୂପଧାରୀ) ? ଦେବବର (ହେ ଦେବଶ୍ରେଷ୍ଠ !), ନମୋଃସ୍ତୁତେ (ତୁମ୍ଭକୁ
ନମସ୍କାର) । ପ୍ରସାଦ (ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ) । ଭବନ୍ତଂ ଆଦ୍ୟମ୍ (ଆପଣଙ୍କର ଆଦିରୂପକୁ)
ବିଜ୍ଞାତୁମ୍ (ଜାଣିବାକୁ) ଇଚ୍ଛାମି (ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି) । ତବ (ତୁମର) ପ୍ରବୃଢ଼ମ୍ (କ୍ରାନ୍ତ୍ୟ
କଳାପକୁ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ନ ପ୍ରଜାନାମି (ଭଲ ଭାବରେ ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରଇ ପାଦେ ନମସ୍କାର । ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ଦେବବର ! ॥
କିଏ ଆପଣ ଉଗ୍ରଦେହୀ । ବୁଝାଅ ମୋତେ ଦୟାବହି ॥
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରବୃଢ଼ ଯାହା ଯେତେ । କିଛି ବି ଜଣାନାହିଁ ମୋତେ ॥
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ! ଅଗୋଚର । ଜାଣିବା ପାଇଁ ମନ ମୋର ॥୩୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

କାଳୋଽସ୍ମି ଲୋକକ୍ଷୟକୃତ୍ ପ୍ରବୃଦ୍ଧୋ ଲୋକାନ୍ସମାହୁମିହ ପ୍ରବୃଢ଼ଃ ।
ରତେଽପି ତ୍ଵଂ ନ ଭବିଷ୍ୟତି ସର୍ବେ ଯେଽବସ୍ଥିତାଃ ପ୍ରତ୍ୟନୀକେଷୁ ଯୋଧାଃ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଲୋକକ୍ଷୟକୃତ୍ (ଜନ ସଂହାର କାରୀ) ପ୍ରବୃଦ୍ଧଃ
କାଳଃ (ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମହାକାଳ) ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଅଟେ) । ଇହ ଲୋକାନ୍ (ଏହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ)
ସମାହୁମି (ସଂହାର କରିବାକୁ) ପ୍ରବୃଢ଼ଃ (ଲାଗି ରହିଛି) । ପ୍ରତ୍ୟନୀକେଷୁ (ପ୍ରତିପକ୍ଷରେ
ଅର୍ଥାତ୍ ଉଭୟ ଦଳର) ଯେ ଯୋଦ୍ଧାଃ (ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ) ଅବସ୍ଥିତାଃ (ଅବସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି),
ସର୍ବେ (ସମସ୍ତେ) ତ୍ଵାମ୍ ରତେ (ତୁମ ବିନା) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ଭବିଷ୍ୟତି (ରହିବେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଆଦି ମୂଳ । ମୁଁ ଧ୍ଵଂସକାରୀ ମହାକାଳ ॥
ଜଗତ ସଂହାର କାରଣେ । ନିଯୁକ୍ତ ମାତ୍ର ଏଇ କ୍ଷଣେ ॥
ଉଭୟ ପକ୍ଷେ ଯେତେବାର । ଏଠାରେ କରନ୍ତି ବିହାର ॥
ତୁ ତାଙ୍କୁ ମାର ବା ନମାର । ସରବେ ହୋଇବେ ସଂହାର ॥୩୨॥

ତସ୍ମାନ୍ନୁଷ୍ଠାସ୍ୟ ଯଶୋ ଲଭସ୍ଵ ଜିତ୍ଵା ଶତ୍ରୁନ୍ ଭୂତଂସ୍ତୁ ରାଜ୍ୟଂ ସମୃଦ୍ଧମ୍ ।
ମୟୈବୈତେ ନିହତାଃ ପୂର୍ବମେବ ନିମିତ୍ତମାତ୍ରଂ ଭବ ସବ୍ୟସାଚିନ୍ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଉଷ୍ଠ (ଉପିପଡ଼ି ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ଉଠ), ଯଶଃ (ସୁନାମ) ଲଭସ୍ଵ (ଅର୍ଜନ କର), ଶତ୍ରୁନ୍ (ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ) ଜିତ୍ଵା (ଜୟ କରି) ସମୃଦ୍ଧମ୍ (ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ) ରାଜ୍ୟମ୍ (ରାଜ୍ୟକୁ) ଭୂତଂସ୍ତୁ (ଭୋଗ କର) । ଏତେ ଏବ (ଏମାନେ ବାସ୍ତବରେ) ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ପୂର୍ବମ୍ (ଆଗରୁ) ନିହତାଃ (ନିହତ ହୋଇସାରିଛନ୍ତି), ସବ୍ୟସାଚିନ୍ (ହେ ସବ୍ୟସାଚି ଅର୍ଜୁନ !) ନିମିତ୍ତମାତ୍ର ତ୍ଵମ୍ ଏବ ଭବ (ତୁମେ କେବଳ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେଥିପାଇଁ ହେ ଅରଜୁନ ! । ଲଭନ୍ତେ ଯଶ ସନମାନ ॥
ଶତ୍ରୁ ସଂହାରି ଭୋଗ କର । ରାଜ୍ୟ ବୈଭବ ଭରପୁର ॥
ବଳ ବୟସ ତାଙ୍କଠାରୁ । ହରି ନେଇଛି ମୁଁ ଆଗରୁ ॥
କେବଳ ନିମିତ୍ତ ମାତର । ମାଧ୍ୟମ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧକର ॥୩୩॥
ଦ୍ରୋଣଂ ଚ ଭୀଷ୍ମଂ ଚ ଜୟଦ୍ରଥଂ ଚ କର୍ଣ୍ଣଂ ତଥାନ୍ୟାନପି ଯୋଧବୀରାନ୍ ।
ମୟା ହତାଂସ୍ତୁ ଜହି ମା ବ୍ୟତିଷ୍ଠା-ଯୁଧ୍ୟସ୍ଵ ଜେତାସି ରଣେ ସପତ୍ନାନ୍ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦ୍ରୋଣମ୍ (ଦ୍ରୋଣ) ଚ (ଏବଂ) ଭୀଷ୍ମମ୍ (ଭୀଷ୍ମ) ଚ (ତଥା) ଜୟଦ୍ରଥମ୍ (ଜୟଦ୍ରଥ) ଚ (ଏବଂ) କର୍ଣ୍ଣମ୍ (କର୍ଣ୍ଣ) ତଥା (ଆଦି) ଅନ୍ୟାନ୍-ଅପି (ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ) ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ହତାନ୍ (ନିହତ ହୋଇସାରିଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଆୟୁକାଳକୁ ହରଣ କରିନେଇଛି), ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଯୋଧବୀରାନ୍ (ବୀର ଯୋଦ୍ଧା ମାନଙ୍କୁ) ଜହି (ମାରି ଦିଅ), ମା ବ୍ୟତିଷ୍ଠା (ବିଚଳିତ ହୁଅ ନାହିଁ), ଯୁଧ୍ୟସ୍ଵ (ଯୁଦ୍ଧକର), ରଣେ (ଯୁଦ୍ଧରେ) ସପତ୍ନାନ୍ (ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ) ଜେତାସି (ନିଶ୍ଚୟ ଜିତିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସହ ଗୁରୁଦ୍ରୋଣ । ଜୟଦ୍ରଥର ସଙ୍ଗେ କର୍ଣ୍ଣ ॥
ଅନ୍ୟ ଯେତେକ ମହାବୀର । କରିଛି ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସଂହାର ॥
ଯୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ଦିଅ ମାରି । ଆଶଙ୍କା ଭୟ ଦୂର କରି ॥
କରିଣ ତୁମେ ଶତ୍ରୁ କ୍ଷୟ । ନିଶ୍ଚୟ ଲଭିବ ବିଜୟ ॥୩୪॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଏତଚ୍ଛୃତ୍ଵା ବଚନଂ କେଶବସ୍ୟ କୃତାଞ୍ଜଳିର୍ବେପମାନଃ କିରୀଟୀ ।

ନମସ୍କୃତ୍ଵା ଭୂୟ ଏବାହ କୃଷ୍ଣ- ସଗଦ୍ଗଦଂ ଭୀତଭୀତଃ ପ୍ରଣମ୍ୟ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), କେଶବସ୍ୟ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର) ଏତତ୍ (ଏହି) ବଚନମ୍ (କଥାକୁ) ଶ୍ରୁତ୍ଵା (ଶୁଣି) କିରୀଟୀ (ମୁକୁଟଧାରୀ ଅର୍ଜୁନ) ବେପମାନଃ (କମ୍ପମାନ ହୋଇ) କୃତାଞ୍ଜଳିଃ (ହାତଯୋଡ଼ି) ନମସ୍କୃତ୍ଵା (ନମସ୍କାର କରି) ଭୀତଭୀତଃ (ଭୟଭୀତ ହୋଇ) ଏବ (ଏହିପରି) ଭୂୟଃ (ପୁଣି ଥରେ) ପ୍ରଣମ୍ୟ (ପ୍ରଣାମ କରି) ସଗଦ୍ଗଦମ୍ (ଗଦ ଗଦ ହୋଇ) କୃଷ୍ଣମ୍ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ) ଆହ (କହିଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଞ୍ଜୟ କହୁଛନ୍ତି ବାଣୀ । ଶ୍ରୀହରି ମୁଖୁଁ ଏହା ଶୁଣି ॥
ମୁକୁଟ ମଣ୍ଡିତ ଅର୍ଜୁନ । ଅଞ୍ଜଳି ହସ୍ତେ କମ୍ପମାନ ॥
ଭୟ ବ୍ୟାକୁଳେ ଡରିମରି । ପୁନଶ୍ଚ ନମସ୍କାର କରି ॥
ପ୍ରଣାମ କରି ଭକ୍ତି ହୃଦେ । କୃଷ୍ଣେ କହିଲେ ଗଦଗଦେ ॥୩୫॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସ୍ଥାନେ ହୃଷୀକେଶ ତବ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତ୍ୟା ଜଗତ୍ ପ୍ରହୃଷ୍ୟତ୍ୟନୁରଜ୍ୟତେ ଚ ।

ରକ୍ଷାଂସି ଭୀତାନି ଦିଶୋ ଦ୍ରବନ୍ତି ସର୍ବେ ନମସ୍ୟନ୍ତି ଚ ସିଦ୍ଧସଙ୍ଗାଃ ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ହୃଷୀକେଶ (ହେ ହୃଷୀକେଶ!), ସ୍ଥାନେ (ଯଥା ଉଚିତ୍ ଭାବରେ) ତବ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତ୍ୟା (ତୁମର ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରି) ଜଗତ୍ (ଜଗତ ସାରା) ପ୍ରହୃଷ୍ୟତି (ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଛନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଅନୁରଜ୍ୟତେ (ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କରୁଛନ୍ତି), ଭୀତାନି (ଭୟରେ ଆତୁରହୋଇ) ରକ୍ଷାଂସି (ରାକ୍ଷସମାନେ) ଦିଶଃ (ସବୁ ଦିଗକୁ) ଦ୍ରବନ୍ତି (ଧାଇଁ ପଳାଉଛନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ସର୍ବେ (ସବୁ) ସିଦ୍ଧସଙ୍ଗାଃ (ସିଦ୍ଧ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ) ନମସ୍ୟନ୍ତି (ନମସ୍କାର କରୁଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତୁମ୍ଭ ମହିମା ହୃଷୀକେଶ ! । କୀର୍ତ୍ତନେ ହୋଇ ଭାବାବେଶ ॥
ଜଗତେ ପୁଲକ ଆବେଶ । ପ୍ରେମ ରଞ୍ଜନ ଅନୁରାଗ ॥
ରାକ୍ଷସ ଗଣ ଭୟ ପାଇ । ଦଶ ଦିଗକୁ ଧାଉଁଥାଇ ॥
ନମନ୍ତି ଯେତେ ସିଦ୍ଧଜନ । ଏହା ହିଁ ଉଚିତ ବିଧାନ ॥୩୬॥

କସ୍ତାଜ ତେ ନ ନମେରନ୍ତୁହାତ୍ମନ୍ । ଗରୀୟସେ ବ୍ରହ୍ମଣୋଽପ୍ୟାଦିକଂ ।
ଅନନ୍ତ ଦେବେଶ ଜଗନ୍ନିବାସ ଦ୍ୱମକ୍ଷରଂ ସଦସଂ ପୁରଂ ଯତ୍ ॥୩୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାତ୍ମନ୍ (ହେ ପରମାତ୍ମା !), ଗରୀୟସେ (ତୁମେ ଗୁରୁମାନଙ୍କଠାରୁ ବି ଉଚ୍ଚରେ ରହିଛ),
ତ (ଏବଂ) ବ୍ରହ୍ମଣଃ (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଆଦିକଂ (ଆଦି କାରକ ଅଟ), ଅନନ୍ତ
ଦେବେଶ ଜଗନ୍ନିବାସ (ହେ ଅନନ୍ତ ଦେବାଧିଦେବ ! ଜଗତର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ !), ଦ୍ୱମ୍
(ତୁମେ ହେଉଛ) ଅକ୍ଷରମ୍ (ଅବିନାଶୀ), ସତ୍ (କାରଣ) ଅସତ୍ (ପ୍ରଭାବ), ତତ୍ ପରମ୍
(ତାହାପରେ) ଯତ୍ (ଆଉ ଯାହାକିଛି ସବୁ ହିଁ ତୁମେ) ତେ (ତୁମକୁ) କସ୍ତାଜ୍ (କିପରି
ଭାବେ) ନ ନମରେନ୍ (ନମସ୍କାର ନ କରିବେ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପରମାତ୍ମା ମହାମେରୁ ! । ଗୁରୁଙ୍କ ଗୁରୁ ମହାଗୁରୁ ॥
ଆଦି କରତା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର । ଦେବ ଅନନ୍ତ ମହେଶ୍ୱର ॥
ଜଗତ ପରମ ଶରଣ । ତୁମେ ହିଁ ପ୍ରଭାବ କାରଣ ॥
ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଆଉ ଯାହା ଯେତେ । କିପରି ନୋହିବେ ନମସ୍ତେ ॥୩୭॥

ଦ୍ୱମାଦିଦେବଃ ପୁରୁଷଃ ପୁରାଣ- ସ୍ୱମସ୍ୟ ବିଶ୍ୱସ୍ୟ ପରଂ ନିଧାନମ୍ ।
ବେଂସି ବେଦ୍ୟଂ ତ ପରଂ ତ ଧାମ ଦ୍ୱୟା ତତଂ ବିଶ୍ୱମନନ୍ତରୂପ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଆଦିଦେବଃ (ଆଦି ଦେବତା) ତ(ଏବଂ) ପୁରାଣଃ ପୁରୁଷଃ (ସନାତନ
ପୁରୁଷ), ଦ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଅସ୍ୟ (ଏହି) ବିଶ୍ୱସ୍ୟ (ଜଗତର) ପରମ୍ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ନିଧାନମ୍
(ଆଶ୍ରୟ), ବେଂସି (ସର୍ବ ଜଣା), ବେଦ୍ୟମ୍ (ଜାଣିବାର କଥା) ତ (ଏବଂ) ପରମ୍
(ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଧାମ (ଧାମ) ଅସି (ଅଟ), ଅନନ୍ତରୂପ (ହେ ଅନନ୍ତ ରୂପଧାରୀ !), ଦ୍ୱୟା
(ତୁମ ଦ୍ୱାରା) ବିଶ୍ୱମ୍ (ବିଶ୍ୱ) ତତମ୍ (ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତୁମେ ହିଁ ଦେବ ପୁରାତନ । ଆଦି ପୁରୁଷ ସନାତନ ॥
ତୁମେ ହିଁ ଅନ୍ତିମ ବିରାମ । ବିଶ୍ୱର ପରମ ଆଶ୍ରମ ॥
ତୁମେ ଯେ ଜାଣ ସବୁତଂ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଜାଣିବା ଉଚିତ ॥
ତୁମେ ପରମ ଦିବ୍ୟ ଲୋକ । ଅନନ୍ତ ଜଗତ ବ୍ୟାପକ ॥୩୮॥

ବାୟୁର୍ଯ୍ୟମୋଽଗ୍ନିର୍ବରୁଣଃ ଶଶୀଙ୍କଃ ପ୍ରଜାପତିଃ ପ୍ରପିତାମହଃ ।
ନମୋ ନମସ୍ତେଷୁ ସହସ୍ରକୃତଃ ପୁନଃ ଭୂୟୋଽପି ନମୋ ନମସ୍ତେ ॥୩୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭୂମ୍ (ଭୂମେ) ବାୟୁଃ (ବାୟୁଦେବ), ଯମଃ (ଯମଦେବ), ଅଗ୍ନିଃ (ଅଗ୍ନିଦେବ), ବରୁଣଃ (ଜଳ ଦେବ), ଶଶୀଙ୍କଃ (ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ), ପ୍ରଜାପତିଃ (ବ୍ରହ୍ମ ଦେବ), ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରପିତାମହଃ (ସମସ୍ତଙ୍କର ପିତା ଏବଂ ପିତାଙ୍କର ପିତା ଅଟେ) । ତେ (ଆପଣଙ୍କୁ) ସହସ୍ରକୃତଃ (ହଜାର ଥର) ନମଃ ଅସ୍ତୁ (ନମସ୍କାର), ତେ (ତୁମକୁ) ପୁନଃ ଅପି (ପୁଣିଥରେ) ନମଃ (ନମସ୍କାର) ଚ (ଏବଂ) ଭୂୟଃ (ବାରମ୍ବାର) ନମୋନମଃ (ନତ ମସ୍ତକ ହୋଇ ନମସ୍କାର ହେଉଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବରୁଣ ବାୟୁ ଅଗ୍ନିଦେବ		ବ୍ରହ୍ମା ଶଶୀଙ୍କ ଆଦି ସର୍ବ	॥
ଯମ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବଙ୍କର		ପ୍ରପିତା ମହ ଭବାଧାର	॥
ନମଇଁ ନମଇଁ ନମଇଁ		ସହସ୍ର ବାର ପ୍ରଣମଇ	॥
ନତ ମସ୍ତକେ ବାରବାର		ଶ୍ରୀହରି ଚରଣେ ଜୁହାର	॥୩୯॥

ନମଃ ପୁରସ୍କାଦଥ ପୃଷ୍ଠତସ୍ତେ ନମୋଽସ୍ତୁ ତେ ସର୍ବତ ଏବ ସର୍ବ ।
ଅନନ୍ତବାୟାମିତବିକ୍ରମସ୍ତୁ- ସର୍ବଂ ସମାପ୍ନୋଷି ତତୋଽସି ସର୍ବଃ ॥୪୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବ (ହେ ସର୍ବରୂପୀ!), ତେ (ତୁମକୁ) ପୁରସ୍କାତ୍ (ଆଗରୁ) ପୃଷ୍ଠତଃ ଏବ(ପଛରୁ ମଧ୍ୟ) ନମଃ (ନମସ୍କାର), ଅଥ (ଏହିପରି) ତେ (ତୁମକୁ) ସର୍ବତଃ (ସବୁଆଡୁ) ନମଃ (ନମସ୍କାର) ଅସ୍ତୁ (ହେଉଛି) । ଅମିତ ବିକ୍ରମଃ (ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ) ଅନନ୍ତବାୟାମି (ହେ ମହାବଳୀ), ଭୂମ୍ (ଭୂମେ) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତଙ୍କୁ) ସମାପ୍ନୋଷି (ଆବୋରି ରଖୁଛ), ତତଃ (ତେଣୁ) ସର୍ବଃ (ସବୁକିଛି) ଅସି (ତୁମେ ହିଁ ଅଟ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ସର୍ବରୂପୀ ସର୍ବସାର !		ନମସ୍ତେ ସମ୍ମୁଖେ ତୁମର	॥
ହେ ମହାବଳୀ ଅନୁପମ !		ପଶ୍ଚାତେ ତୁମ୍ଭ ନମୋନମ	॥
ସର୍ବ ସ୍ୱରୂପୀ ଚିରସ୍ଥାୟୀ		ସବୁଠି ଅଛ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ	॥
ଅନନ୍ତ ବିକ୍ରମ ଗୋସାଇଁ !		ସବୁଦିଗରୁ ପ୍ରଣମଇଁ	॥୪୦॥

ସଖେତି ମତ୍ତା ପ୍ରସଭଂ ଯଦୁକ୍ତଂ ହେ କୃଷ୍ଣ ହେ ଯାଦବ ହେ ସଖେତି ।
ଅଜାନତା ମହିମାନଂ ତବେଦଂ-ମୟା ପ୍ରମାଦାତ୍ ପ୍ରଣୟେନ ବାପି ॥୪୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତବ (ତୁମର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ମହିମାନମ୍ (ମହିମାକୁ) ଅଜାନତା (ନଜାଣି), ସଖା (ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ) ଇତି (ବୋଲି) ମତ୍ତା (ମନେ କରି) ମୟା (ମୁଁ) ପ୍ରମାଦାତ୍ (ଯଦୁ ବିହୀନ ହୋଇ) ବା (କିମ୍ବା) ପ୍ରଣୟେନ (ସ୍ନେହ ପରବଶ ହୋଇ) ଅପି (ମଧ୍ୟ), ପ୍ରସଭମ୍ (କର୍କଶ ହୋଇ ବା ଟାଣ କରି) ହେ ଯାଦବ (ଆରେ ଏ ଯାଦବ !) ହେ ସଖେ (ଆରେ ଏ ସାଙ୍ଗ !) ଇତି (ବୋଲି) ଯତ୍ ଉକ୍ତମ୍ (ଯାହା ଯାହା କହିଛି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମହିମା ତୁମ୍ଭର ଏପରି । ନଜାଣି ପାରି ମୂଢ଼ ପରି ॥
ଇଚ୍ଛାରେ ଅବା ଭାବଭୋଳେ । କି ଅବା ପ୍ରେମ କୁତୂହଳେ ॥
'ତୁ'କାରି ତୁମ୍ଭ ନାମ ନେଇ । “ଯାଦବ କିରେ !” ବୋଲି କହି ॥
ସଖା ସଙ୍ଗାତ ମନେ କରି । ଯାହା କି କହିଛି ଶ୍ରୀହରି ॥୪୧॥

.....ପରବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଯଜ୍ଞାବହାସାର୍ଥମସତ୍ କୃତୋଽସି ବିହାରଶଯ୍ୟାସନଭୋଜନେଷୁ ।
ଏକୋଽଥବାପ୍ୟରୂପତ ତସ୍ୟମକ୍ଷଂ- ତତ୍ତ୍ଵକ୍ଷାମୟେ ଦ୍ଵାମହମପ୍ରମେୟମ୍ ॥୪୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚ (ଆହୁରି ମଧ୍ୟ) ଅରୂପତ (ହେ ଅରୂପ !), ଅବହାସାର୍ଥମ୍ (ହସ କଉତୁକରେ) ବିହାର-ଶଯ୍ୟା-ଆସନ-ଭୋଜନେଷୁ (ବୁଲିବା, ଶୋଇବା, ବସିବା, ଏବଂ ଖାଇବା ସମୟରେ) ଏକଃ (ଏକାକୀ) ଅଥବା (ବା) ତତ୍ତ୍ଵମକ୍ଷମ୍ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସାଥିରେ, ଯତ୍ (ଯାହାସବୁ) ଅସତ୍ କୃତଃ (ଅପମାନ ବା ତିରସ୍କାର) ଅସି (ହୋଇଛି), ତତ୍ (ସେ ସବୁପାଇଁ) ଦ୍ଵାମ୍ ଅପ୍ରମେୟମ୍ (ଅମାପ ହୃଦୟବାନ ତୁମକୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) କ୍ଷାମୟେ (କ୍ଷମା ମାଗୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଖାଇବା ବସିବାର ବେଳେ । ଶୟନ ଶଯ୍ୟା ନେବା କାଳେ ॥
ଏକାକୀ ଅବା ସଖା ସଙ୍ଗେ । ବିହାର କାଳେ କ୍ରୀଡ଼ା ରଙ୍ଗେ ॥
ଥଜା ତାମସା ଅପମାନ । ଭାଷା ଅଭାଷା କଥାମାନ ॥
ଯାହା କହିଛି ମୁଁ ଅବୋଧ । କ୍ଷମିବ ମୋର ଅପରାଧ ॥୪୨॥

ପିତାସି ଲୋକସ୍ୟ ଚରାଚରସ୍ୟ ତ୍ୱମସ୍ୟ ପୂଜ୍ୟଃ ଗୁରୁର୍ଗରୀୟାନ୍ ।

ନ ତ୍ୱହମୋଽସ୍ତ୍ୟଭ୍ୟଧିକଃ କୁତୋଽନ୍ୟେ-ଲୋକତ୍ରୟେଽପ୍ୟପ୍ରତିମପ୍ରଭାବ ॥୪୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତ୍ୱମ୍ (ତୁମେ) ଅସ୍ୟ (ଏହି) ଚରାଚରସ୍ୟ (ଚରାଚର) ଜଗତସ୍ୟ (ଜଗତର) ପିତା (ପିତା) ଅସି (ଅଟ), ଚ (ଏବଂ) ପୂଜ୍ୟଃ (ପୂଜନୀୟ) ଗରୀୟାନ୍ ଗୁରୁଃ (ମହାନ ଗୁରୁ ଅଟ) । ଅପ୍ରତିମ ପ୍ରଭାବ (ହେ ମହାନ ଶକ୍ତିଶାଳୀ!), ଲୋକତ୍ରୟେ (ତିନି ଲୋକରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ତ୍ୱତ୍-ସମଃ (ତୁମ ପରି) ଅନ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟ କେହି) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ), ଅଭ୍ୟଧିକଃ (ତୁମଠାରୁ ଅଧିକ) କୁତଃ (କେଉଁଠାରୁ ମିଳିବ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ଅନୁପମ ଶକ୍ତିଧାରୀ !   ।   କିଏ ବା ଅଛି ତୁମ ପରି   ॥
ତୁମଠୁ ବଳି ଅନ୍ୟ କାହିଁ   ।   ଏ ତିନି ଲୋକେ କେହି ନାହିଁ   ॥
ମହତ ଗୁରୁ ସମ୍ମାନୀୟ   ।   ସବୁରି ତୁମେ ପୂଜନୀୟ   ॥
ଚର ଅଚର ସଭିଙ୍କର   ।   ପରମ ପିତା ଜଗତର   ॥୪୩॥

ତସ୍ମାତ୍ପ୍ରଣମ୍ୟ ପ୍ରଣିଧାୟ କାୟଂ- ପ୍ରସାଦୟେ ତ୍ୱାମହମୀଶମୀତ୍ୟମ୍ ।

ପିତେବ ପୁତ୍ରସ୍ୟ ସଖେବ ସଖ୍ୟଃ ପ୍ରିୟଃ ପ୍ରିୟାୟାହସି ଦେବ ସୋତ୍ତମ୍ ॥୪୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) କାୟମ୍ (ଶରୀରକୁ) ପ୍ରଣିଧାୟ (ଲୟ ଭାବରେ ଭୂମିରେ ଲୋଟାଇ) ପ୍ରଣମ୍ୟ (ପ୍ରଣାମ କରି) ଇତ୍ୟମ୍ (ବନ୍ଦନୀୟ) ଈଶମ୍ (ଈଶ୍ୱର ରୂପୀ) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ପ୍ରସାଦୟେ (ଅନୁଗ୍ରହ ଭିକ୍ଷା କରୁଛି), ପିତା (ବାପ) ଇବ (ଯେପରି) ପୁତ୍ରସ୍ୟ (ପୁଅର), ସଖା (ବନ୍ଧୁ) ଇବ (ଯେପରି) ସଖ୍ୟଃ (ବନ୍ଧୁର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରେମିକ) ପ୍ରିୟାୟା (ପ୍ରେମିକାର ଯେପରି) ସୋତ୍ତମ୍ ଅହସି (ସହିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିଦିଅନ୍ତି), ଦେବ (ହେ ପ୍ରଭୁ! ସେହିପରି କରନ୍ତୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତେଣୁ ହେ ପ୍ରଭୁ ! ବନ୍ଦନୀୟ   ।   ମାଗୁଛି ତୁମ ଅନୁଗ୍ରହ   ॥
ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରଣିପାତ କରି   ।   ଲୋଟାଇ ଚରଣେ ତୁମରି   ॥
ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁରେ ପିତା ପୁତ୍ରେ   ।   ପ୍ରେମିକ ପ୍ରିୟାକୁ ଯେମନ୍ତେ   ॥
କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତି ଦୋଷାଦୋଷ   ।   ସେପରି କ୍ଷମ ଜଗଦୀଶ !   ॥୪୪॥

ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବଂ ହୃଷିତୋଽସ୍ମି ଦୃଷ୍ଟା ଭୟେନ ଚ ପ୍ରବ୍ୟଥିତଂ ମନୋ ମେ ।
ତଦେବ ମେ ଦର୍ଶୟ ଦେବରୂପଂ-ପ୍ରସାଦ ଦେବେଶ ଜଗନ୍ନିବାସ ॥୪୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବମ୍ (ଆଗରୁ ଦେଖି ନଥିବା ଦୃଶ୍ୟକୁ) ଦୃଷ୍ଟା (ଦେଖି) ହୃଷିତଃ ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ)
ଚ (ତଥା) ଭୟେନ (ଭୟରେ) ମେ ମନଃ (ମୋର ମନ) ପ୍ରବ୍ୟଥିତମ୍ (ବିଚଳିତ),
ମେ (ମୋତେ) ତତ୍-ଏବ (ସେହିପରି) ଦେବରୂପମ୍ (ଶାନ୍ତ ଦେବରୂପକୁ) ଦର୍ଶୟ
(ଦେଖାଅ), ଦେବେଶ (ହେ ଦେବେଶ!), ଜଗନ୍ନିବାସ (ହେ ଜଗତ ନିବାସ!), ପ୍ରସାଦ
(ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଅ ବା ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯାଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅପୂର୍ବ ଅପରୂପ ଏହି । ଦେଖୁ ସନ୍ତୋଷ ମନେ ମୁହିଁ ॥
ତଥାପି ମନ ସନ୍ତାପିତ । ଭୟ ବିହ୍ୱଳେ ବିଚଳିତ ॥
ହେ ଦେବ ! ଜଗତ ନିବାସ । କରିଣ ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରକାଶ ॥
ମୋହନ ରୂପ ଶ୍ୟାମଘନ । କରାଅ ବାରେ ଦରଶନ ॥୪୫॥

କିରୀଟିନଂ ଗଦିନଂ ଚକ୍ରହସ୍ତ-ମିଚ୍ଛାମି ତ୍ୱାଂ ଦ୍ରଷ୍ଟୁମହଂ ତଥୈବ ।
ତେନୈବ ରୂପେଣ ଚତୁର୍ଭୁଜେନ ସହସ୍ରବାହୋ ଭବ ବିଶ୍ୱମୃତ୍ୟୁ ॥୪୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ତଥା-ଏବ (ସେହି ପରି) କିରୀଟିନମ୍ (ମୁକୁଟ ଧାରଣ
କରିଥିବା) ଗଦିନମ୍ (ଗଦା ସହିତ) ଚକ୍ରହସ୍ତମ୍ (ଚକ୍ର ଧରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍
(ଦେଖିବାକୁ) ଇଚ୍ଛାମି (ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି) । ସହସ୍ରବାହୋ ! (ହେ ସହସ୍ରବାହୁ!),
ବିଶ୍ୱମୃତ୍ୟୁ (ବିଶ୍ୱରୂପ ଧାରୀ!), ତେନ-ଏବ (ସେହି ପ୍ରକାର) ଚତୁର୍ଭୁଜେନ (ଚତୁର୍ଭୁଜ
ଧାରୀ) ରୂପେଣ (ରୂପକୁ) ଭବ (ଧାରଣ କରନ୍ତୁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁକୁଟ ମଣିମାଳା ଧୃତ । ଚକ୍ର ଶୋଭିତ ଗଦାହସ୍ତ ॥
ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ନଟବର । ଦର୍ଶନେ ଅଭିଳାଷୀ ମୋର ॥
ସହସ୍ରଭୁଜ ସର୍ବଧାରୀ । ଏ ଘୋର ରୂପ ପରିହରି ॥
ନୟ ଆନନ୍ଦ କୁନ୍ଦ ଧୃତି । ଘେନ ସେ ଚତୁର୍ଭୁ ମୂରତି ॥୪୬॥

ଭଗବାନୁବାଚ

ମୟା ପ୍ରସନ୍ନେନ ତବାର୍ଜୁନେଦଂ- ରୂପଂ ପରଂ ଦର୍ଶିତମାତ୍ମଯୋଗାତ୍ ।
ତେଜୋମୟଂ ବିଶ୍ୱମନନ୍ତମାଦ୍ୟଂ-ଯନ୍ତେ ଦ୍ୱଦନ୍ୟେନ ନ ଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବମ୍ ॥୪୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ମୟା (ମୁଁ) ପ୍ରସନ୍ନେନ (ଅନୁଗ୍ରହ କରି) ଆତ୍ମଯୋଗାତ୍ (ନିଜର ଯୋଗମାୟା ବଳରେ) ମେ (ମୋର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ପରମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ତେଜୋମୟମ୍ (ତେଜମାନ) ଆଦ୍ୟମ୍ (ସୃଷ୍ଟିର ଆଦିକାଳରୁ ଥିବା) ଅନନ୍ତଂ ବିଶ୍ୱରୂପମ୍ (ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱରୂପକୁ) ତବ (ତୁମକୁ) ଦର୍ଶିତମ୍ (ଦେଖାଇଲି), ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଦ୍ୱତ୍-ଅନେନ (ତୁମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି)ନ ଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବମ୍ (ଆଗରୁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅର୍ଜୁନ ମୁଖୁଁ ଏହା ଶୁଣି । କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି ॥
ହେ ସଖା ! ତୁମ୍ଭ ଭକତିରେ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତୁମଠାରେ ॥
ମାୟା ଶକତି ବଳେ ମୋର । ଦେଖାଇଲି ମୁଁ ରୂପଘୋର ॥
ଅନନ୍ତ ତେଜ ରୂପ ଏହି । ତୋ ବିନା କେହି ଦେଖିନାହିଁ ॥୪୭॥

ନ ବେଦଯଜ୍ଞାଧ୍ୟୟନ୍ତେନି ଦାନେନି- ନ ଚ କ୍ରିୟାଭିନି ତପୋଭିରୁଚ୍ଛେଃ ।
ଏବଂ ରୂପଃ ଶକ୍ୟ ଅହଂ ନୃଲୋକେ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ ଦ୍ୱଦନ୍ୟେନ କୁରୁପ୍ରବୀର ॥୪୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁରୁପ୍ରବୀର (ହେ କୁରୁବୀର ଅର୍ଜୁନ !), ନୃଲୋକେ (ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଲୋକରେ) ଅହମ୍ (ମୋତେ) ଏବଂ ରୂପଃ (ଏହି ବିଶ୍ୱରୂପରେ) ନ ବେଦଯଜ୍ଞାଧ୍ୟୟନ୍ତେଃ (ନା ତ ବେଦ ପାଠ ମାଧ୍ୟମରେ କିମ୍ବା ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ), ନ ଦାନେଃ (ନା ଦାନପୁଣ୍ୟ କରି), ଉଚ୍ଛେଃ ତପୋଭିଃ (କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି) ନ ଚ କ୍ରିୟାଭିଃ (ନା ତ କର୍ମକାନ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ) ଦ୍ୱତ୍-ଅନେନ (ତୁମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖିବାକୁ) ନ ଶକ୍ୟଃ (ସକ୍ଷମ ନୁହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ କୁରୁବୀର ! । ଅଦୃଷ୍ଟ ରୂପ ଏହି ମୋର ॥
ତୋ ବିନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେହି । ଦର୍ଶନେ ସକ୍ଷମ ନୁହଇ ॥
ନ ମିଳେ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନେ । ନପାଏ ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନେ ॥
ପୂଣ୍ୟ ଦାନେ ନା କର୍ମ ମଧ୍ୟେ । ନତୁବା ଘୋର ତପ ସାଧ୍ୟେ ॥୪୮॥

ମା ତେ ବ୍ୟଥା ମା ଚ ବିମୂଢ଼ଭାବୋ-ଦୃଷ୍ଟା ରୂପଂ ଘୋରମୀଦୃଢ଼ମନେଦମ୍ ।
ବ୍ୟପେତଭୀଃ ପ୍ରୀତମନାଃ ପୁନଃ-ତଦେବ ମେ ରୂପମିଦଂ ପ୍ରପଶ୍ୟ ॥୪୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମମ ଇଦମ୍ (ମୋର ଏହି) ଘୋରମ୍ (ଭୟଙ୍କର) ଇଦୃଢ଼ଂ (ଏହି ପ୍ରକାର) ରୂପମ୍
(ରୂପକୁ) ଦୃଷ୍ଟା (ଦେଖି) ତେ ମା ବ୍ୟଥା (ତୁମେ ଦୁଃଖରେ ବ୍ୟଥିତ ହୁଅନାହିଁ) ଚ (କିମ୍ବା)
ମା ବିମୂଢ଼ଭାବଃ (ଶଙ୍କାକୁଳ ହୁଅନାହିଁ) ବ୍ୟପେତଭୀଃ (ଭୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ପ୍ରୀତମନାଃ
(ସନ୍ତୋଷ ମନରେ) ଉମ୍ (ତୁମେ) ପୁନଃ (ପୁଣିଥରେ) ତତ୍-ଏବ (ସେହିପ୍ରକାର) ମେ
(ମୋର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ ଅର୍ଥାତ୍ କମନୀୟ ରୂପକୁ) ପ୍ରପଶ୍ୟ (ଦେଖ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେଖ ଏ ବିରୂପ ମୋହର । ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ର ଭୟଙ୍କର ॥
ବ୍ୟଥିତ ଅବା ଶଙ୍କାତୁର । ନ ହୁଅ ଆହେ ପାର୍ଥବୀର ! ॥
ଭୟ ଭାବନା ଛାଡ଼ି ଦେଇ । ମନରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ॥
ଦର୍ଶନ କର ପୁଣି ସେହି । ମୋହନ ରୂପ ମୋର ଏହି ॥୪୯॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟର୍ଜୁନଂ ବାସୁଦେବସ୍ତଥୋକ୍ତ୍ଵା ସ୍ଵକଂ ରୂପଂ ଦର୍ଶୟାମାସ ଭୂୟଃ ।
ଆଶ୍ଵାସୟାମାସ ଚ ଭୀତମେନଂ-ଭୂତ୍ଵା ପୁନଃ ସୌମ୍ୟବପୁର୍ନହାତ୍ଵା ॥୫୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ବାସୁଦେବଃ (ଭଗବାନ) ଅର୍ଜୁନମ୍ (ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ) ଇତି
ଉକ୍ତ୍ଵା (ଏହା କହି) ଭୂୟଃ (ପୁନର୍ବାର) ସ୍ଵକମ୍ (ନିଜର) ତଥା ରୂପମ୍ (ସେହି ରୂପକୁ)
ଦର୍ଶୟାମାସ (ଦେଖାଇଲେ), ଚ (ଏବଂ) ମହାତ୍ମା (ପରମାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ପୁନଃ (ପୁଣି
ଥରେ) ସୌମ୍ୟବପୁଃ (ସୁନ୍ଦର ଶରୀର) ଭୂତ୍ଵା (ଧାରଣ କରି) ଏନମ୍ (ଏହି ପରି)
ଭୀତମ୍ (ଭୟଭୀତ ହୋଇଥିବା ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ) ଆଶ୍ଵାସୟାମାସ (ଆଶ୍ଵାସନା ଦେଲେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଞ୍ଜୟ କୁହନ୍ତି ବଚନ । ଏପରି କହି ଭଗବାନ ॥
ନିଜର ପୂର୍ବରୂପ ନେଇ । ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ବେଶ ହୋଇ ॥
ପୁଣି ସେ ସୁନ୍ଦର ମୂରତି । ଧାରଣ କଲେ ଯଦୁପତି ॥
ଶୋକ ସନ୍ତାପ ଅରଜୁନେ । ତୋଷିଲେ ମଧୁର ବଚନେ ॥୫୦॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଦୃଷ୍ଟ୍ଵାନ୍ ମାନୁଷ୍ୟଂ ରୂପଂ ତବ ସୌମ୍ୟଂ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।

ଇଦାନୀମସ୍ମି ସଂବୃତଃ ସଚେତାଃ ପ୍ରକୃତିଂ ଗତଃ ॥୫୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଜନାର୍ଦ୍ଦନ (ହେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ!) ତବ (ତୁମର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ସୌମ୍ୟମ୍ (କମଳାୟ) ମାନୁଷ୍ୟମ୍ (ମନୁଷ୍ୟ) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ଵା (ଦେଖି) ଇଦାନୀମ୍ (ଏବେ) ସଚେତାଃ (ସଚେତନଶାଳ ସହ) ସଂବୃତଃ (ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବେ) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ନିଜର ସ୍ଵଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ) ଗତଃ ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଫେରି ଆସିଲି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହରଷେ କୁହନ୍ତି ଅର୍ଜୁନ । ଧନ୍ୟ ହେ ପ୍ରଭୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ! ॥

ଦେଖୁ ତୁମ୍ଭର ରୂପ ଏହି । ମୋହନ ବେଶ ନରଦେହୀ ॥

ଘନ ବରନ ନୀଳମଣି । ଚାହାଣି ମନ ନିଏ କିଣି ॥

ଏବେ ମୁଁ ହୋଇଲି ସଚେତ । ଧୀର ସ୍ଵଭାବେ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ॥୫୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ସୁଦୂର୍ଦ୍ଦଶମିଦଂ ରୂପଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ଵାନସି ଯନ୍ମୁମ ।

ଦେବା ଅପ୍ୟସ୍ୟ ରୂପସ୍ୟ ନିତ୍ୟଂ ଦର୍ଶନକାଂକ୍ଷିଣଃ ।୫୨।

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ମମ (ମୋର) ଇଦମ୍ (ଏହି) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଦୃଷ୍ଟ୍ଵାନସି (ତୁମେ ଦେଖୁ ପାରିଛ), ସୁଦୂର୍ଦ୍ଦଶମ୍ (ତାହାର ଦର୍ଶନ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଟେ) । ଦେବାଃ (ଦେବତାମାନେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଅସ୍ୟ (ଏହି) ରୂପସ୍ୟ (ରୂପର) ନିତ୍ୟମ୍ (ସଦା ସର୍ବଦା) ଦର୍ଶନକାଂକ୍ଷିଣଃ (ଦେଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳିତ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭାବେ ଅର୍ଜୁନ ମୁଖ ଚାହିଁ । ହସି କହିଲେ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟ ଅବର୍ଣ୍ଣନ । ଯାହା କରିଲ ଦରଶନ ॥

ମୋର ଏ ବିରୂପ ବିଶାଳ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବିରଳ ॥

ଯା'ର ଦର୍ଶନେ ଅବିରତ । ଦେବଗଣ ବି ବ୍ୟାକୁଳିତ ॥୫୨॥

ନାହଂ ବେଦୈର୍ନ ତପସା ନ ଦାନେନ ନ ଚେଜ୍ୟୟା ।

ଶକ୍ୟ ଏବଂବିଧୋ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ ଦୃଷ୍ଟବାନସି ମାଂ ଯଥା ॥୫୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାମ୍ (ମୋତେ) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବେ) ଦୃଷ୍ଟବାନ୍ ଅସି (ତୁମେ ଦେଖୁ ପାରିଛ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବଂ ବିଧଃ (ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବରେ) ନ ବେଦୈଃ (ନାତ ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ ମାଧ୍ୟମରେ) ନ ତପସା (ନା ତ କଠୋର ତପ ବଳରେ) ନ ଦାନେନ (ନା ତ ଦାନପୁଣ୍ୟ ଫଳରେ) ଚ ଇଜ୍ୟୟା (କି ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦର୍ଶନ ପ୍ରଦାନ କରିବା) ନ ଶକ୍ୟଃ (ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା ଦେଖିଲ କୁରୁବୀର ! । ବିଶ୍ୱରୂପ ମୋ ଏ ପ୍ରକାର ॥
ବେଦ ପଠନେ ଅଦର୍ଶିତ । ତପ ସାଧନେ ଅପ୍ରାପତ ॥
ଦାନ ପୁଣ୍ୟରେ ନ ମିଳଇ । ଯଜ୍ଞ କର୍ମେବି ଫଳେ ନାହିଁ ॥
ରୂପ ଦର୍ଶନ ଅନୁପମ । କାହିଁରେ ନୁହଇ ସମ୍ଭବ ॥୫୩॥

ଭକ୍ତ୍ୟା ହୃଦନୟୟା ଶକ୍ୟ ଅହମେବଂବିଧୋଽର୍ଜୁନ ।

ଜ୍ଞାତୁଂ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ ଚ ତତ୍ସ୍ୱେନ ପ୍ରବେଷୁଂ ଚ ପରତ୍ତପ ॥୫୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ପରତ୍ତପ ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଶତ୍ରୁ ବିଜୟୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବଂ ବିଧଃ (ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବରେ) ଅନନୟୟା ଭକ୍ତ୍ୟା (କେବଳ ଅନବରତ ଭକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ), ତତ୍ସ୍ୱେନ (ତତ୍ସ୍ୱଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା), ଜ୍ଞାତୁମ୍ (ଜାଣିବାରେ) ଚ (ଏବଂ) ଦ୍ରଷ୍ଟୁମ୍ (ଦେଖିବାରେ) ଚ (ତଥା) ପ୍ରବେଷୁମ୍ (ମୋ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରେ) ଶକ୍ୟଃ (ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶତ୍ରୁ ବିଜୟୀ ପାର୍ଥବୀର ! । ଭକ୍ତ ଗହଣେ ପ୍ରିୟ ମୋର ॥
ଅନନୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ଚିତ୍ତେ । ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିପାର ମୋତେ ॥
କେବଳ ଭକ୍ତି ନାହିଁ ଆନ । କରାଏ ମୋର ଦରଶନ ॥
ଭକତି ତତ୍ସ୍ୱଜ୍ଞାନ ବଳେ । ମୋ ହୃଦେ ପ୍ରବେଶ ସକଳେ ॥୫୪॥

ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁନ୍ତପରମୋ ମଭକ୍ତଃ ସଙ୍ଗବର୍ଜିତଃ ।

ନିର୍ବୈରଃ ସର୍ବଭୂତେଷୁ ଯଃ ସ ମାମେତି ପାଶ୍ତବ ॥୫୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାଶ୍ତବ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଃ (ଯିଏ) ମତ୍ କର୍ମକୁତ୍ ସଙ୍ଗବର୍ଜିତଃ (ଆସକ୍ତିକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମୋତେ ହିଁ ସବୁ କର୍ମ ସମର୍ପଣ କରିଦିଏ), ମତ୍ ପରମଃ (ମୋ ଅନ୍ତର ପରାୟଣ ହୋଇ), ମଦ୍ଭକ୍ତଃ (ମୋ ଭକ୍ତିରେ ସମର୍ପିତ ହୋଇ) ସର୍ବଭୂତେଷୁ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ନିର୍ବୈରଃ (ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ ନକରି ରହିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭୋଗ ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗ ତେଜି । ଯେ ମୋର ଭକ୍ତିରେ ମଜ୍ଜି ॥

ସମସ୍ତ କରମ ଭିଆଣ । ମୋତେ ଯେ କରେ ସମର୍ପଣ ॥

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟେ ଯେହି । ବଲରୀ ଭାବ ନରଖଇ ॥

ହୋଇ ସେ ମୋର ପରାୟଣ । ଲଭଇ ନର ନାରାୟଣ ॥୫୫॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମଭଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ବିଶ୍ୱରୂପଦର୍ଶନଯୋଗୋ

ନାମ ଏକାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅଥ ଦ୍ଵାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭକ୍ତିଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଏବଂ ସତତଯୁକ୍ତା ଯେ ଭକ୍ତାସ୍ତ୍ଵାଂ ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ ।

ଯେ ଋପ୍ୟକ୍ଷରମବ୍ୟକ୍ତଂ ତେଷାଂ କେ ଯୋଗବିଂଶତଃ ॥୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଯେ ଭକ୍ତଃ (ଯେଉଁ ଭକ୍ତମାନେ) ଏବମ୍ (ଏହିପରି ଭାବେ) ଦ୍ଵାମ୍ (ତୁମକୁ) ସତତଯୁକ୍ତଃ (ସବୁବେଳେ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହୋଇ) ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ (ପୂଜାକରନ୍ତି), ତ (ଏବଂ) ଯେ (ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ) ଅକ୍ଷରଂ ଅବ୍ୟକ୍ତମ୍ (ଅପ୍ରକାଶିତ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି), ତେଷାମ୍ (ସେମାନଙ୍କ) ଅପି (ମଧ୍ୟରେ) କେ (କେଉଁମାନେ) ଯୋଗବିଂଶତଃ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭକ୍ତି ଯୋଗର ଜ୍ଞାନୀ ଅଟନ୍ତି) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭକତି ଯୋଗ ଉପାଖ୍ୟାନ । ଶୁଣି ପୁଛନ୍ତି ଅରଜୁନ ॥

ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିରତ ଥାଇ । ଯେ ଭକ୍ତ ତୁମକୁ ପୂଜଇ ॥

ଅନ୍ୟ ଯେ ଭକ୍ତ ଧ୍ୟାନ କରେ । ଅକ୍ଷୟ ବ୍ରହ୍ମ ଅଶାକାରେ ॥

ଏ ଦୁଇ ମଧ୍ୟେ କେଉଁ ଭକ୍ତି । ସର୍ବ ଉତ୍ତମ ଯୋଗ-ଶକ୍ତି ॥୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ମୟାବେଶ୍ୟ ମନୋ ଯେ ମାଂ ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତା ଉପାସତେ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ପରଯୋପେତାସ୍ତେ ମେ ଯୁକ୍ତତମା ମତଃ ॥୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଯେ ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତଃ (ଚିରନ୍ତନ ଭକ୍ତି ପରାୟଣ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ) ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ମନଃ (ମନ) ଆବେଶ୍ୟ (ନିବେଶ କରି) ପରୟା ଶ୍ରଦ୍ଧୟା (ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ) ଉପେତାଃ (ଲାଗି ରହି) ମାମ୍ (ମୋତେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରୂପକୁ) ଉପାସତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି), ମେ ମତଃ (ମୋ ମତରେ) ତେ (ସେମାନେ) ଯୁକ୍ତତମାଃ (ସର୍ବ ଉତ୍ତମ ଭକ୍ତି-ଯୋଗୀ ଅଟନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅର୍ଜୁନ ମୁଖୁଁ ଏହା ଶୁଣି । ଉତ୍ତର ଦେଲେ ପଦ୍ମପାଣି ॥

ମୋ ଠାରେ ରଖି ମନ ଧ୍ୟାନ । ମୋତେ ଯେ କରନ୍ତି ପୂଜନ ॥

ମୋ ଅନୁପ୍ରାଣ ଭାବାବଶେ । ଭକ୍ତି ନିରତେ ଯେହୁ ରସେ ॥

ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଭକତେ । ଉତ୍ତମ ଯୋଗୀ ମୋର ମତେ ॥୨॥

ଯେ ଦୁକ୍ଷରମନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟମବ୍ୟକ୍ତଂ ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ ।

ସର୍ବତ୍ରଗମଚିନ୍ତ୍ୟଂ ଚ କୃତସ୍ମୃତକଳଂ ଧୁବମ୍ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ(କିନ୍ତୁ) ଯେ (ଯିଏ) କୃତସ୍ମୃତ (ସମ ଭାବାପନ୍ନ ହୋଇ) ଅଚଳମ୍ (ନିଶ୍ଚଳ ଭାବେ)
ଧୁବମ୍ (ଦୃଢ଼ ହୋଇ) ସର୍ବତ୍ରଗମ୍ (ସବୁଠାରେ ବ୍ୟାପି ରହିଥିବା) ଅଚିନ୍ତ୍ୟମ୍ (ଅଚିନ୍ତ୍ୟ)
ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟମ୍ (ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ) ଅବ୍ୟକ୍ତମ୍ (ଅପ୍ରକାଶ) ଚ (ଏବଂ) ଅକ୍ଷରମ୍ (ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ବା
ଅରୂପ ବସ୍ତୁକୁ) ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ (ଉପାସନା କରନ୍ତି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ସମାସୀନ		ନିଶ୍ଚଳ ଯେଉଁ ଯୋଗୀଜନ	॥
ଅବିଚଳିତ ଭାବେ ଥାଇ		ଅଶପ୍ରକଟେ ପୂଜୁଥାଇ	॥
ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ନିର୍ବିକାରେ		ସର୍ବପୁରିତ ଅଶାକାରେ	॥
ପରମବ୍ରହ୍ମ ଉପାସନା		କରନ୍ତି ଯେଉଁ ଦୃଢ଼ମାନ	॥୩॥

..... ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ସନ୍ନିୟମେୟହିୟଗ୍ରାମଂ ସର୍ବତ୍ର ସମବୁଦ୍ଧୟଃ ।

ତେ ପ୍ରାପ୍ନୁବନ୍ତି ମାମେବ ସର୍ବଭୂତହିତେ ରତାଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇହିୟଗ୍ରାମମ୍ (ଇହିୟ ସମୂହକୁ) ସତ୍-ନିୟମ୍ୟ (ଯଥା ଉଚିତ୍ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ଅର୍ଥାତ୍
ସଂଯମତା ଆଚରି) ସର୍ବଭୂତହିତେ ରତାଃ(ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନରେ
ଥିବା) ସର୍ବତ୍ର ସମବୁଦ୍ଧୟଃ (ସବୁଠାରେ ତଥା ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମାନ ଭାବ ରଖୁଥିବା)
ତେ (ସେମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଭକ୍ତମାନେ) ମାମ୍-ଏବ (ମୋତେ ହିଁ) ପ୍ରାପ୍ନୁବନ୍ତି (ପାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇହିୟ ବାସନା ସମୂହ		ସଂଯମ କରି ଅହରହ	॥
ଭାବ ଅଭାବ ସବୁଠାରେ		ଆବୋରି ସମାନ ଭାବରେ	॥
ଅନୁକୂଳେ ବା ପ୍ରତିକୂଳେ		ସମଦର୍ଶୀ ଯେ ସବୁକାଳେ	॥
ସକଳ ଭୂତ ହିତେ ରତ		ସେ ମୋତେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରାପତ	॥୪॥

କ୍ଳେଶୋଽଧିକତରସ୍ତେଷାମବ୍ୟକ୍ତାସକ୍ତଚେତସାମ୍ ।

ଅବ୍ୟକ୍ତା ହି ଗତିର୍ଦୁଃଖଂ ଦେହବଦ୍ଧିରବାପ୍ୟତେ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅବ୍ୟକ୍ତ-ଆସକ୍ତ-ଚେତସାମ୍ (ଅପ୍ରକଟ ଅକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ ଠାରେ ଯେଉଁମାନେ ଚିନ୍ତା ଆସକ୍ତି ରଖୁଥାନ୍ତି), ତେଷାମ୍ (ସେମାନଙ୍କର) କ୍ଳେଶଃ (ଦୁଃଖକଷ୍ଟ) ଅଧିକତରଃ (ବହୁତ ଥାଏ) ହି (କାରଣ) ଦେହ-ବଦ୍ଧିଃ (ଦେହ ଧାରଣ କରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବାସନାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ) ଅବ୍ୟକ୍ତା (ଅପ୍ରକାଶ ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ) ଗତିଃ (ସାଧନାର ଗତିରେ) ଦୁଃଖଂ ଅବାପ୍ୟତେ (ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ମିଳିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ ଅଶାକାର । ଚିନ୍ତନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥାଏ ଯା'ର ॥

ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ଅଣଦେହି । ଲଭନ୍ତେ ବହୁ ପୀଡ଼ା ସହି ॥

ସାଧକ ଯେଣୁ ଦେହଧାରୀ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଧର୍ମ ଭୋଗାଚାରୀ ॥

ତେଣୁ ଅରୂପ ନିର୍ବିକାର । ଆଶ୍ରୟ ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ॥୫॥

ଯେ ତୁ ସର୍ବାଣି କର୍ମାଣି ମୟି ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ ମପୁରାଃ ।

ଅନନ୍ୟେନୈବ ଯୋଗେନ ମାଂ ଧ୍ୟାୟନ୍ତ ଉପାସତେ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ(ପରତୁ) ଯେ (ଯିଏ) ସର୍ବାଣି କର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ ସମୂହକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ କର୍ମ ଅର୍ଜନକୁ) ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ (ଛାଡ଼ିଦେଇ) ମତ୍-ପୁରାଃ (ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ) ଅନନ୍ୟେନ ଯୋଗେନ (ଅବିରତ ଭକ୍ତି ଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ) ମାମ୍-ଏବ (ମୋତେ ହି) ଧ୍ୟାୟନ୍ତଃ (ଧ୍ୟାନ କରି) ଉପାସତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକର୍ମ ଅର୍ଜନ ଭୁଞ୍ଜନ । ବର୍ଜନ କରି ଯେଉଁ ଜନ ॥

ମୋ ଭାବ ପରାୟଣ ହୋଇ । ଭକ୍ତି ଭଜନେ ଲାଗିଥାଇ ॥

ନିରତେ ଯୋଗେ ହୋଇ ରତ । ମୋର ସଗୁଣ ଭାବେ ଲିପ୍ତ ॥

ନହୋଇ ଯିଏ ଆନମନା । କରନ୍ତି ମୋର ଉପାସନା ॥୬॥

(..... ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ)

ତେଷାମହଂ ସମୁଦ୍ଧଂ । ମୃତ୍ୟୁସଂସାରସାଗରାତ୍ ।
ଭବାନି ନଚିରାପ୍ୟର୍ଥ ମୟାବେଶିତଚେତସାମ୍ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ମୟା (ମୋ ଠାରେ) ଆବେଶିତ-ଚେତସାମ୍ (ଚିତ୍ତ ନିବେଶ କରିଥିବା) ତେଷାମ୍ (ସେହି ମାନଙ୍କର) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ମୃତ୍ୟୁ-ସଂସାର-ସାଗରାତ୍ (ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ଧନରେ ଥିବା ସଂସାର ରୂପୀ ସାଗରରୁ) ନଚିରାତ୍ (ଅଚିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାଶୀଘ୍ର) ସମୁଦ୍ଧଂ (ଉଦ୍ଧାର କଂ) ଭବାନି (ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋତେ ସୁମରି ଯେ ଚିତ୍ତଲ । କେବଳ ପାର୍ଥ! ତାଙ୍କ ପାଇଁ ॥
ତରଣେ ସଂସାର ସାଗର । ମୁହିଁ ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଧାର ॥
ଜନମ ମରଣ ବନ୍ଧନ । ଅଗାଧ ସାଗର ସମାନ ॥
ତହିଁରୁ ଅଚିରେ ଉଦ୍ଧାର । କରାଏ ଭକ୍ତିଯୋଗ ମୋର ॥୭॥

ମୟେବ ମନ ଆଧତ୍ସ୍ଵ ମୟି ବୁଦ୍ଧିଂ ନିବେଶୟ ।
ନିବସିଷ୍ୟସି ମୟେବ ଅତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵଂ ନ ସଂଶୟଃ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ବୁଦ୍ଧିମ୍ (ବୁଦ୍ଧିକୁ) ନିବେଶୟ (ପ୍ରବେଶ କରାଅ ଅର୍ଥାତ୍ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରାଅ), ମୟି-ଏବ (ମୋ ଠାରେ ହିଁ) ମନ (ମନକୁ) ଆଧତ୍ସ୍ଵ (ସ୍ଥିର କରାଅ), ଅତଃ (ଏହାପରେ) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵମ୍ (ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵଗତି କରିବା ବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିବା ସମୟରେ) ମୟି-ଏବ (ମୋଠାରେ ହିଁ) ନିବସିଷ୍ୟସି (ବାସ କରିବ) ନ ସଂଶୟଃ (ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନ ନିବେଶି ମୋର ପାଶେ । ଭକ୍ତି ସାଗରେ ଯେହୁ ଭାସେ ॥
ମୋ ଠାରେ ହୋଇ ଭକ୍ତି ଭୋଳ । ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ କରି ଠୁଳ ॥
ମୋତେ ସୁମରି ମୋତେ ଭାଳି । ଦେହ ଛାଡ଼ି ଯେ ଯାଏ ଚାଲି ॥
ମୋ ହୃଦେ ସେହୁ ବାସ କରେ । ନାହିଁଟି ସନ୍ଦେହ ଏଥିରେ ॥୮॥

ଅଥ ଚିଂ ସମାଧାତୁଂ ନ ଶକ୍ନୋଷି ମୟି ସ୍ଥିରମ୍ ।

ଅଭ୍ୟାସଯୋଗେନ ତତୋ ମାନିଛାସ୍ତୁ ଧନଞ୍ଜୟ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ !), ଅଥ (ଏହାପରେ ବି) ଚିଂ (ଚିଂକୁ ବା ମନକୁ) ମୟି (ମୋ ପାଖରେ) ସ୍ଥିରମ୍ (ସ୍ଥିର) ସମାଧାତୁମ୍ (କରିବାରେ) ନ ଶକ୍ନୋଷି (ସକ୍ଷମ ନହୁଅ), ତତଃ (ତେବେ) ଅଭ୍ୟାସଯୋଗେନ (ଧୀରେ ଧୀରେ ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ କରି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଆପଦୁମ୍ (ପାଇବାକୁ) ଇଚ୍ଛ (ଇଚ୍ଛାକର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବି ଅରଜ୍ଜୁନ ! । ତଳ ଚିଂଳ ଯେଣୁ ମନ ॥
ଭକ୍ତି ସଂଯୋଗେ ସ୍ଥିରଚିଂ । ନପାର ଯଦି ଧାୟି ମୋତେ ॥
ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗେ ଧୀରେ ଧୀରେ । ମନକୁ ଭିଡ଼ି ଭକ୍ତି ଡ଼ୋରେ ॥
ମାୟା ଜାଲରୁ ମୁକୁଳେଇ । ଅନ୍ତରେ ମୋର ଦିଅ ଥୋଇ ॥୯॥

ଅଭ୍ୟାସେଽପ୍ୟସମର୍ଥୋଽସି ମକୁର୍ଣ୍ଣପରମୋ ଭବ ।

ମଦର୍ଥମପି କର୍ମାଣି କୁର୍ବନ୍ ସିଦ୍ଧିମବାପ୍ସ୍ୟସି ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଭ୍ୟାସେ (ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗରେ) ଅପି (ଯଦି) ଅସମର୍ଥଃ (ଅସମର୍ଥ) ଅସଂ (ହୁଅ), ମତ୍ତକର୍ଣ୍ଣପରମଃ (ମୋ ସେବା କର୍ମରେ ପରାୟଣ) ଭବ (ହୁଅ), ମଦର୍ଥମ୍ (ମୋ ସେବା ଉପଯୁକ୍ତ) କର୍ମାଣି (କର୍ମମାନ ସବୁ) କୁର୍ବନ୍ (କରି) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧି) ଅବାପ୍ସ୍ୟସି (ପାଇପାର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗେ ମନ-ବାୟା । ନ ଦିଏ ଯଦି ଧରା ଛୁଆଁ ॥
ମୋ ସେବାକର୍ମେ ନିୟମିତ । ନିଜକୁ କରି ନିୟୋଜିତ ॥
ଦିଅଁ ଦେଉଳ ଧର୍ମସ୍ଥାନେ । ସେବା ସକ୍ତାର ଶ୍ରମ ଦାନେ ॥
ମୋ ଲାଗି କର୍ମେ ହେଲେ ରତ । ତେବେ ବି ସିଦ୍ଧି ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ ॥୧୦॥

ଅଥୈତଦପ୍ୟଶକ୍ତୋଽସି କର୍ମଂ ମଦ୍ଯୋଗମାଶ୍ରିତଃ ।

ସର୍ବକର୍ମଫଳତ୍ୟାଗଂ ତତଃ କୁରୁ ଯତାତ୍ମବାନ୍ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଥ-ଅପି (ଏହାପରେ ବି) ମଦ୍-ଯୋଗମ୍ (ମୋର ଭକ୍ତି ଯୋଗରେ) ଆଶ୍ରିତଃ (ଆଶ୍ରିତ ହୋଇ) ଏତତ୍ (ଏହିପରି) କର୍ମଂ (କରିବାରେ) ଅଶକ୍ତଃ (ଅସମର୍ଥ) ଅସି (ହୁଅ), ତତଃ (ତେବେ) ଯତାତ୍ମବାନ୍ (ନିଜକୁ ସଂଯମ କରି) ସର୍ବକର୍ମଫଳଂ ତ୍ୟାଗ କୁରୁ (ସମସ୍ତ କର୍ମଫଳରୁ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତେବେ ବି ଯଦି ଏହାପରେ । ସକ୍ଷମ ନୋହି କେଉଁଥିରେ ॥

ମୋ ଭକ୍ତି ଯୋଗର ଉପାୟ । ସାଧନେ ମନ ନୋହେ ଥୟ ॥

ନିଜ କୃତେ ବା ଜନ ହିତେ । ଅର୍ଜିତ କର୍ମଫଳ ଯେତେ ॥

ମୋ ଠାରେ କରି ବିସର୍ଜନ । ସଂଯମେ ହୁଅ ଯତ୍ନବାନ ॥୧୧॥

ଶ୍ରେୟୋ ହି ଜ୍ଞାନମଭ୍ୟାସାତ୍ ଜ୍ଞାନାନ୍ଧ୍ୟାନଂ ବିଶିଷ୍ୟତେ ।

ଧ୍ୟାନାକର୍ମଫଳତ୍ୟାଗସ୍ତ୍ୟାଗାଜ୍ଞାନ୍ତିରନନ୍ତରମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଭ୍ୟାସାତ୍ (ଅଭ୍ୟାସ ଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମନନ ଉପାୟ ଠାରୁ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ) ଶ୍ରେୟଃ (ଶ୍ରେୟସ୍କର), ଜ୍ଞାନାତ୍ (ଜ୍ଞାନଠାରୁ) ଧ୍ୟାନମ୍ (ଧ୍ୟାନ ବା ଭଗବତ୍-ସ୍ମରଣ) ବିଶିଷ୍ୟତେ (ଆହୁରି ଶ୍ରେୟ), ଧ୍ୟାନାତ୍ (ଧ୍ୟାନ ଠାରୁ) କର୍ମଫଳତ୍ୟାଗ (କର୍ମ ଅର୍ଜିତ ବା ଆଗକୁ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଥିବା କର୍ମଫଳର ତ୍ୟାଗ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ), ହି (କାରଣ) ତ୍ୟାଗାତ୍ (ତ୍ୟାଗରୁ) ଅନନ୍ତରମ୍ (ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ) ଶାନ୍ତିଃ (ପରମ ଶାନ୍ତି ମିଳିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନନ ଅଭ୍ୟାସ କଠିନ । ତାଠାରୁ ଶ୍ରେୟ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ॥

ଜ୍ଞାନରୁ ଯେଣୁ ଅଭିମାନ । ତାଠାରୁ ଶ୍ରେୟ ଯୋଗଧ୍ୟାନ ॥

ଧ୍ୟାନରୁ ଶ୍ରେୟ ବଞ୍ଚରାଗ । ଅର୍ଜିତ କର୍ମ ଫଳ ତ୍ୟାଗ ॥

ସନ୍ନ୍ୟାସ ତ୍ୟାଗରୁ ପ୍ରାପତି । ପରମ ଗତି ଚିର ଶାନ୍ତି ॥୧୨॥

ଅଦୈଷ୍ଟା ସର୍ବଭୂତାନାଂ ମୈତ୍ରଃ କରୁଣ ଏବ ଚ ।

ନିର୍ମମୋ ନିରହଙ୍କାରଃ ସମଦୁଃଖସୁଖଃ କ୍ଷମୀ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅଦୈଷ୍ଟା (ଅହିଂସା ଭାବ), ମୈତ୍ରଃ (ମିତ୍ରତା ଆଚରଣ), ନିର୍ମମଃ (ସ୍ଵାର୍ଥ ଶୂନ୍ୟତା), ନିରହଙ୍କାରଃ (ଅହଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟତା) ସମଦୁଃଖ ସୁଖଃ (ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ସମାନ ଭାବ ପ୍ରକାଶତା) ଚ (ଏବଂ) କ୍ଷମୀ (କ୍ଷମାଶୀଳତା) ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ଅହିଂସା ଭାବ ଯେ ଆଚରେ ॥
ସଭିକ୍ତ ଦେଖେ ମିତ୍ର ପରି । ସଦୟ ଭାବ ମନେଭରି ॥
କାହିଁରେ ଆସକ୍ତି ନଥାଇ । ଅହଂକାରକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ॥
ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସମଦର୍ଶୀ । କ୍ଷମାଶୀଳତା ପରକାଶି ॥୧୩॥

(..... ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ)

ସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ ସତତଂ ଯୋଗୀ ଯତାତ୍ମା ଦୃଢ଼ନିଶ୍ଚୟଃ ।

ମୟୀର୍ଯ୍ୟତମନୋବୁଦ୍ଧିର୍ଯୋ ମଭକ୍ତଃ ସ ମେ ପ୍ରିୟଃ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ (ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା ବାଲା) ଯୋଗୀ (ଯୋଗୀ), ଯତାତ୍ମା (ଆତ୍ମ ସଂଯମ କାରୀ), ଦୃଢ଼ନିଶ୍ଚୟଃ (ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କାରୀ) ମୟୀ-ଅର୍ଯ୍ୟତ ମନୋବୁଦ୍ଧିଃ (ମୋ ପାଖରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ମନକୁ ସପର୍ଯ୍ୟଣ କରିବା ବାଲା) ଯଃ (ଯିଏ) ମତ୍-ଭକ୍ତଃ (ମୋର ଭକ୍ତ), ସଃ (ସେ) ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଦା ସନ୍ତୋଷ ମନଯାର । ଆତ୍ମ ସଂଯମୀ ଯୋଗୀବର ॥
ନିଶ୍ଚଳ ଚିତ୍ତ ଦୃଢ଼ମନା । ଅଟଳ ଯାହାର ଭାବନା ॥
ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ମନ ପ୍ରାଣ । ମୋତେ ଯେ କରେ ସମର୍ପଣ ॥
ଏପରି ଭକ୍ତ ଯିଏ ମୋର । ସେହି ମୋ ପ୍ରିୟ ସହଚର ॥୧୪॥

ଯସ୍ମାନ୍ନୋଦ୍‌ବିଜତେ ଲୋକେ ଲୋକାନ୍ନୋଦ୍‌ବିଜତେ ଚ ଯଃ ।

ହର୍ଷାମର୍ଷଭୟୋଦ୍‌ବେଗୈର୍ମୁକ୍ତୋ ଯଃ ସ ଚ ମେ ପ୍ରିୟଃ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯସ୍ମାତ୍ (ଯାହା ଯୋଗୁ ବା ଯାହା ପାଇଁ) ଲୋକଃ (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ନ ଉଦ୍‌ବେଜିତଃ (ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ), ଚ (ଏବଂ) ଯଃ (ଯିଏ) ଲୋକାତ୍ (ଲୋକ ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା) ନ ଉଦ୍‌ବିଜତେ (ଉଦ୍‌ବେଗ ବା ବିଚଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ), ଚ (ଏବଂ) ଯଃ (ଯିଏ) ହର୍ଷ-ଅମର୍ଷ-ଭୟାତ୍-ଉଦ୍‌ବେଗୈଃ (ହସ, କାନ୍ଦ, ଭୟ ତଥା ଉଦ୍‌ବେଗରୁ) ମୁକ୍ତଃ (ମୁକ୍ତ), ସଃ (ସେ) ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜନ ମାନସ ଯାହା ପାଇଁ । ବ୍ୟସ୍ତ ବିବ୍ରତ ହୁଏନାହିଁ ॥
 ବିଭ୍ରମ ଜନ ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବେ । ବିଚଳିତ ଯେ ନୁହେଁ କେବେ ॥
 ସହିବା ଶକ୍ତି ଯାର ଥାଇ । ଗରବେ ଉଚ୍ଛ୍ଵଳ ନୁହଇ ॥
 ଭୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ମୁକ୍ତ ଯିଏ । ମୋହର ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତ ସିଏ ॥୧୫॥

ଅନପେକ୍ଷଃ ଶୁଚିର୍ଦକ୍ଷ ଉଦାସୀନୋ ଗତବ୍ୟଥଃ ।

ସର୍ବାରମ୍ଭପରିତ୍ୟାଗୀ ଯୋ ମଭକ୍ତଃ ସ ମେ ପ୍ରିୟଃ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ଅନପେକ୍ଷଃ (କେଉଁଥିରେ ପ୍ରଭାବିତ ନୁହେଁ), ଶୁଚିଃ (ନିର୍ମଳ), ଦକ୍ଷଃ (କର୍ମକୁଶଳୀ), ଉଦାସୀନଃ (ଉଦାସ ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁସୀ ନୁହେଁ କି ଦୁଃଖୀ ନୁହେଁ), ଗତବ୍ୟଥଃ (ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥାରୁ ରହିତ), ସର୍ବାରମ୍ଭ-ପରିତ୍ୟାଗୀ (ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ଯୋଗର ମୂଳକାରଣ ହେଲେ ବି ପରିତ୍ୟାଗୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଫଳାଫଳରେ ଭାଗୀ ନୁହେଁ), ସଃ (ସେହି) ମଦ୍-ଭକ୍ତଃ (ମୋର ଭକ୍ତ) ମେ (ମୋତେ) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନ୍ତରେ ବ୍ୟଥା ଯା'ର ନାହିଁ । ଉଦାସ ଭାବେ ଥାଏ ଯେହି ॥
 କାହିଁରେ ନୋହି ପ୍ରଭାବିତ । କର୍ମ କୁଶଳେ ସିଦ୍ଧ-ହସ୍ତ ॥
 ସବୁ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ମୂଳେ ଥାଇ । ଫଳାଫଳ ଯେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ॥
 ଏପରି ଭକ୍ତ ପ୍ରବର । ମୋହର ପ୍ରିୟ ଅନୁଚର ॥୧୬॥

ଯୋ ନ ହୃଷ୍ୟତି ନ ଦୈଷ୍ଟି ନ ଶୋଚତି ନ କାଂକ୍ଷତି ।

ଶୁଭାଶୁଭପରିତ୍ୟାଗୀ ଭକ୍ତିମାନଂ ଯଃ ସ ମେ ପ୍ରିୟଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ନ ହୃଷ୍ୟତି (ଅତି ଖୁସି ହୁଏ ନାହିଁ), ନ ଦୈଷ୍ଟି (ହିଂସା କରେ ନାହିଁ), ନ ଶୋଚତି (ପଶ୍ଚାତାପ ବା ଅନୁତପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ), ନ କାଂକ୍ଷତି (ଆଶାୟୀ ହୁଏ ନାହିଁ), ଯଃ (ଯିଏ) ଶୁଭାଶୁଭ-ପରିତ୍ୟାଗୀ (ପାପ-ପୁଣ୍ୟ, ଭଲ-ମନ୍ଦ ସବୁକିଛି ଛାଡ଼ି ଦିଏ), ସଃ ଭକ୍ତିମାନଂ (ସେହି ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ) ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପାଇ ଯେ ନ ହୁଏ ହରଷ । ନ ରଖେ ହିଂସା-ରାଗ-ରୋଷ ॥
ଅନୁଶୋଚନା ଯା'ର ନାହିଁ । କିଛି ବି ଯିଏ ଚାହେଁ ନାହିଁ ॥
ପାପ-ପୁଣ୍ୟ ଯେ ନୋହେ ଭାଗୀ । ଶୁଭ-ଅଶୁଭ ପରିତ୍ୟାଗୀ ॥
ସମଦର୍ଶୀ ଯେ ଭକ୍ତଯୋଗୀ । ସେହି ମୋ ପ୍ରିୟ ଅନୁରାଗୀ ॥୧୭॥

ସମଃ ଶତ୍ରୌ ଚ ମିତ୍ରେ ଚ ତଥା ମାନାପମାନଯୋଃ ।

ଶୀତୋଷ୍ଣସୁଖଦୁଃଖେଷୁ ସମଃ ସଙ୍ଗବିବର୍ଜିତଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶତ୍ରୌ (ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଚ (ଏବଂ) ମିତ୍ରେ (ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାଖରେ) ତଥା (ତଥା) ମାନ-ଅପମାନଯୋଃ (ମାନ ଓ ଅପମାନରେ) ସମଃ (ସମାନ ଭାବ), ଶୀତ-ଉଷ୍ଣ-ସୁଖଦୁଃଖେଷୁ (ଅଷ୍ଟା-ଗରମ ତଥା ସୁଖ-ଦୁଃଖରେ) ସମଃ (ସମ ଭାବାପନ୍ନ), ଚ (ଏବଂ) ସଙ୍ଗବିବର୍ଜିତଃ (ଯେ ଆସକ୍ତି ପରିତ୍ୟକ୍ତ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତି ମାନେ କି ଅଭିମାନେ । ଅକୀଢ଼ ଅବା ଅପମାନେ ॥
ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖେ ବନ୍ଧୁପାଶେ । ସମଭାବ ଯେ ପରକାଶେ ॥
ଶୀତ ହେଉ ବା ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହେଉ । ଦୁଃଖ ଥାଉ ବା ସୁଖ ଥାଉ ॥
ସବୁଥୁରେ ଯେ ସମ-ସ୍ଥିତ । ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗ ବିବର୍ଜିତ ॥୧୮॥
(..... ପରବଂଶୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ)

ତୁଲ୍ୟନିନ୍ଦାସ୍ତୁତିମୌନୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟୋ ଯେନ କେନଚିତ୍ ।

ଅନିକେତଃ ସ୍ଥିରମତିଭକ୍ତିମାନଂ ମେ ପ୍ରିୟୋ ନରଃ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁଲ୍ୟ-ନିନ୍ଦା-ସ୍ତୁତିଃ (ନିନ୍ଦାଗାନ ଶୁଣି ବା ଗୁଣଗାନ ଶୁଣି ଯେ ସମଭାବାପନ୍ନ), ମୌନୀ (ଯେ ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ମନନଶୀଳ), ଯେନ କେନଚିତ୍ (ଯେନ ତେନ ଉପାୟରେ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ (ସବୁବେଳେ ପରିତୃପ୍ତ), ଅନିକେତଃ (ଯେଉଁଠି ପାରେ ସେଇଠି ବାସ କରିପାରେ), ସ୍ଥିରମତିଃ (ମନ ଯାହାର ସ୍ଥିର), ଭକ୍ତିମାନଂ ନରଃ (ଭକ୍ତିବାନ ଲୋକ), ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତାତୁ ବଚନେ ପ୍ରଶଂସନେ । ନିନ୍ଦା ଗାନେ ବା ଗୁଣଗାନେ ॥
ମନ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆଇତେଇ । ସମଭାବେ ଯେ ସହିଥାଇ ॥
ଯାହା ମିଳଇ ତାହା ପାଇ । ସବୁଠି ମହାତୋଷେ ଥାଇ ॥
ନିଷ୍ଠାଳ ମତି ଭକ୍ତିମାନ । ସେହି ମୋହର ପ୍ରିୟଜନ ॥୧୯॥

ଯେ ତୁ ଧର୍ମ୍ୟାତ୍ମତମିଦଂ ଯଥୋକ୍ତଂ ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧଧାନା ମପୂରମା ଭକ୍ତାସ୍ତେତୀବ ମେ ପ୍ରିୟାଃ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରବ୍ରହ୍ମ) ଶ୍ରଦ୍ଧଧାନଃ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ) ମତ-ପରମାଃ (ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ) ଯେ (ଯେଉଁ) ଭକ୍ତଃ (ଭକ୍ତମାନେ) ଜଦମ୍ (ଏହି) ଧର୍ମ୍ୟ-ଅତ୍ମତମ୍ (ଅତ୍ମତମୟ ଭକ୍ତି ଧର୍ମକୁ) ଯଥା-ଭକ୍ତମ୍ (ଯେପରି ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି ସେହିପରି) ପର୍ଯ୍ୟୁପାସତେ (ଯଥା ବିଧି ଉପାସନା କରେ), ତେ (ସେମାନେ) ମେ (ମୋର) ଅତୀବ(ଅତି) ପ୍ରିୟାଃ (ପ୍ରିୟଜନ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭକ୍ତି ଯୋଗରେ ଉପାସନା । ଯାହା ମୁଁ କରିଲି ବର୍ଣ୍ଣନା ॥
ବିନମ୍ର ଭାବେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତି । ମୋ ଅନୁଗତେ ଭକ୍ତିପୂତେ ॥
ଅତ୍ମତମୟ ଧର୍ମନୀତି । ପାଳଇ ଯେହୁ ଯଥାରୀତି ॥
ସେହି ମୋ ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତଗଣ । ଅତୀ ମୋର ମନପ୍ରାଣ ॥୨୦॥

ଓଁ ତତ୍ତଦ୍‌ବିତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଭକ୍ତିଯୋଗୋ ନାମ ଦ୍ଵାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ଅଥ ବ୍ରହ୍ମୋଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ

କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ ବିଭାଗ ଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ପ୍ରକୃତିଂ ପୁରୁଷଂଚୈବ କ୍ଷେତ୍ରଂ କ୍ଷେତ୍ରଜମେବ ଚ ।

ଏତଦ୍‌ବେଦିତୁମିଚ୍ଛାମି ଜ୍ଞାନଂ କ୍ଷେୟଂଚ କେଶବ ॥୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), କେଶବ (ହେ କେଶବ!) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ପ୍ରକୃତି) ଚ(ଏବଂ) ପୁରୁଷମ୍ (ପୁରୁଷ), କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (କ୍ଷେତ୍ର) ଚ(ଏବଂ) କ୍ଷେତ୍ରଜମ୍ (କ୍ଷେତ୍ରଜ) ଚ ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି) ଏତଦ୍ ଏବ (ଏହି ପରି) କ୍ଷେୟମ୍ (ଜାଣିବା ତତ୍ତ୍ୱକୁ) ବେଦିତୁମ୍ (ବୁଝିବାକୁ) ଇଚ୍ଛାମି (ଇଚ୍ଛା କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶ୍ରୀ ଭାଗବତ ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣି	।	ଅର୍ଜୁନ ପଚାରିଲେ ପୁଣି	॥
ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି ମାୟାଜାତ	।	ଜୀବର କ୍ଷେତ୍ର ଦେହତତ୍ତ୍ୱ	॥
କ୍ଷେତ୍ରଜ-କ୍ଷେତ୍ର ଉପାଖ୍ୟାନ	।	ଜୀବ ପୁରୁଷ ଆତ୍ମାଜ୍ଞାନ	॥
ଏ ସବୁ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ	।	ଜାଣିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକରେ	॥୦॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଇଦଂ ଶରୀରଂ କୌତ୍ସେୟ କ୍ଷେତ୍ରମିତ୍ୟଭିଧୀୟତେ ।

ଏତଦ୍ ଯୋ ବେଦିତଂ ପ୍ରାହୁଃ କ୍ଷେତ୍ରଜ ଇତି ତଦ୍‌ବିଦଃ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ!) ଇଦମ୍ (ଏହି) ଶରୀରମ୍ (ଶରୀରକୁ) କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (କ୍ଷେତ୍ର) ଇତି (ବୋଲି) ଅଭିଧୀୟତେ (କୁହାଯାଉଛି), ଏତଦ୍ (ଏହାକୁ) ଯଃ (ଯିଏ) ବେଦିତଂ (ଜାଣେ), ତମ୍ (ତାହାକୁ) ତଦ୍‌ବିଦଃ (ଆତ୍ମଜ୍ଞାନୀ), କ୍ଷେତ୍ରଜଃ (କ୍ଷେତ୍ରଜ) ଇତି (ବୋଲି) ପ୍ରାହୁଃ (କୁହାଯାଏ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ	।	ଶୁଣ ଏ ତଥ୍ୟ ଅରଜୁନ !	॥
ଅନିତ୍ୟ ଏ ଯେଉଁ ଶରୀର	।	ନିବାସ ସ୍ଥାନ ଜୀବାତ୍ମାର	॥
ବିବେକ ଚୈତନ୍ୟ ସହିତ	।	କ୍ଷେତ୍ର ନାମରେ ପରିଚିତ	॥
ଯେ ଜ୍ଞାନୀ ଏହା ଜାଣିଥାଏ	।	କ୍ଷେତ୍ରଜ ତାକୁ କୁହାଯାଏ	॥୧॥

କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଂ ଚାପି ମାଂ ବିଦ୍ଧି ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ରେଷୁ ଭାରତ ।

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଯୋଜ୍ଞାନଂ ଯତ୍ ଶ୍ଚ ଜ୍ଞାନଂ ମତଂ ମମ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ରେଷୁ (ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ମାନଙ୍କରେ)
କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଂ (କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅପି (ହିଁ) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ଚ (ଏବଂ) କ୍ଷେତ୍ର-
କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଯୋଃ (କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ବିଷୟରେ) ଯତ୍ (ଯାହାସବୁ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ ବା
ଜାଣିବାର ବିଷୟ) ତତ୍ (ତାହା ହିଁ) ମମ ମତମ୍ (ମୋ ମତରେ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜୀବାତ୍ମା ଯେଉଁ ଦେହେ ଥାଏ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଜାଣିଥାଏ ॥

ମୁଁ ଯେଣୁ ସର୍ବ ଦେହ-ଧାତା । ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରର ମୁଁ ହିଁ ଜ୍ଞାତା ॥

ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ରହସ୍ୟ । ଜାଣନ୍ତି ଜୀବ ଓ ଜୀବେଶ ॥

କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଜ୍ଞାନ ଯେତେ । ତାହା ହିଁ ଜ୍ଞାନ ମୋର ମତେ ॥୨॥

ତତ୍ କ୍ଷେତ୍ରଂ ଯଜ ଯାଦୃକ୍ ଚ ଯଦ୍ ବିକାରି ଯତଃ କ୍ଷୟତ୍ ।

ସ ଚ ଯୋ ଯତ୍ ପ୍ରଭାବଃ ତସ୍ୟ ମାସେନ ମେ ଶୁଣୁ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (ସେହି କ୍ଷେତ୍ର) ଯତ୍ (ଯାହା ଅଟେ), ଚ (ଏବଂ) ଯାଦୃକ୍ (ଯେଉଁପରି ଅଟେ),
ଚ (ତଥା) ଯତ୍-ବିକାରି (ଯେପରି ବିକାର ମୟ), ଚ (ଏବଂ) ଯତଃ କ୍ଷୟତ୍ (ଯିଏ ଯେଉଁଠାରୁ
ବାହାରିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି), ଚ (ଏବଂ) ସଃ ଯଃ (ସେଇ ଯିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା
ଯିଏ), ଚ (ଏବଂ) ଯତ୍ ପ୍ରଭାବଃ (ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ବଳରେ), ତତ୍ (ସେଇସବୁ ସମ୍ଭବ),
ତତ୍ (ତାହାକୁ) ସମାସେନ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏବେ ହୋ ଶୁଣ ଅରଜୁନ ! । କ୍ଷେତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣନ ଗଠନ ॥

କିପରି କେଉଁଠୁ ବାହାର । କି ଭାବେ ହୁଏ ରୂପାନ୍ତର ॥

କିଏ ସେ କାହା ପ୍ରଭାବରେ । ଜୀବାତ୍ମା କେଉଁ ରୂପ ଧରେ ॥

ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ରହସ୍ୟ । ଜାଣ ମୋ ଠାରୁ ସବିଶେଷ ॥୩॥

ରକ୍ଷିତ୍ବିହୁଧା ଗୀତଂ ଛନ୍ଦୋଭିବିବିଧୋଃ ପୃଥକ୍ ।

ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରପଦେଷ୍ଠେବ ହେତୁମଭିବିନିଷ୍ଠିତେଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରକ୍ଷିତ୍ବିଃ (ରକ୍ଷି ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା) ବହୁଧା (ବହୁତ ପ୍ରକାରର) ଗୀତମ୍ (ଗୀତ ଆକାରରେ ବୋଲା ଯାଇଛି), ଛନ୍ଦୋଭିଃ (ବେଦର ମନ୍ତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ବିବିଧୋଃ (ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର) ପୃଥକ୍ (ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ) ହେତୁ-ମତଭିଃ (ଉଚିତ୍ ହେତୁ ବା କାରଣ ଦର୍ଶାଇ) ବିନିଷ୍ଠିତେଃ (ନିଷ୍ଠିତ୍ ରୂପେ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଭାବେ) ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ପଦେଃ (ସୂତ୍ର ସଂହିତାର ବ୍ରହ୍ମ-ସୂତ୍ର ପଦ ବା ଶ୍ଳୋକ ମାଧ୍ୟମରେ) ଏବ (ଏହିପରି ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞର ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବେଦ ମନ୍ତ୍ରର ଅଧିକାଂଶ	। କ୍ଷେତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନ ପରିଭାଷ	॥
ଅନେକ ରକ୍ଷି ନାନାମତେ	। ଲେଖ୍ ଅଛନ୍ତି ବହୁ ଗୀତେ	॥
ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରର ପଦଗତେ	। ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏହା ବହୁ ମତେ	॥
ଯୁକ୍ତି ସଂଗତେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ	। ବେଦାନ୍ତ ସୂତ୍ରେ ଏହି ତ	॥୪॥

ମହାଭୂତାନ୍ୟହଙ୍କାରୋ ବୁଦ୍ଧିରବ୍ୟକ୍ତମେବ ଚ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ଦଶୈକଂ ଚ ପଂ ଚେନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚରାଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଦଶାଙ୍ଗ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହ) ଚ (ଏବଂ) ଏକମ୍ (ଗୋଟିଏ ମନ) ପଂ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗୋଚରାଃ (ପଂଚ ଜ୍ଞାନ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କ ସହିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ-ସ୍ପର୍ଶ ଇତ୍ୟାଦି ସହ) ଚ (ଏବଂ) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଅପରା ବୁଦ୍ଧି ବା ସମସ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ସହିତ) ଚ (ଏବଂ) ଅହଂକାରଃ (ଆତ୍ମ-ଅଭିମାନ ସହ) ଚ (ଏବଂ) ମହାଭୂତାନି (ପଂ ମହାଭୂତ ସହିତ) ଅବ୍ୟକ୍ତମ୍ (ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଷଣ ବା ପରିପ୍ରକାଶ କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ) ଏବ (ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟାଦି	। ଶବ୍ଦ ପରଶ ପଂ-ବିଧୁ	॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦଶାଙ୍ଗ ସହିତ	। ଆକର୍ଷି ପଂ ମହାଭୂତ	॥
ଆତ୍ମା କରି ବୁଦ୍ଧି-ମନ	। ଅହଂକାରକୁ ଦେଇ ଜନ୍ମ	॥
ଶୋଷଣ କରିଣ ପ୍ରକୃତି	। ବିଷୟ ରତେ ନାନା ଜାତି	॥୫॥

ଇଚ୍ଛା ଦୈଷ୍ଟ୍ୟ ସୁଖଂ ଦୁଃଖଂ ସଂଘାତଶ୍ଚେତନା ଧୃତିଃ ।

ଏତତ୍ କ୍ଷେତ୍ରଂ ସମାସେନ ସବିକାରମୁଦାହୃତମ୍ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଚ୍ଛା (ଇଚ୍ଛା), ଦୈଷ୍ଟ୍ୟ (ଦୈଷ୍ଟ୍ୟ), ସୁଖମ୍ (ସୁଖ), ଦୁଃଖମ୍ (ଦୁଃଖ), ସଂଘାତଃ (ଘାତ-ପ୍ରତିଘାତ), ଚେତନା (ଚିତ୍ତାଶକ୍ତି), ଧୃତିଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟ), ସବିକାରମ୍ (ବିକାର ସହିତ) ଏତତ୍ (ଏହିସବୁ) କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି) ସମାସେନ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ଉଦାହୃତମ୍ (କୁହାଗଲା) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ରହସ୍ୟ ସଂକ୍ଷାନେ		ରାଗ ବିରାଗ ଜାଗେ ମନେ	॥
ଇଚ୍ଛା ଅନିଚ୍ଛା ସୁଖଦୁଃଖ		ବିବେକ ଧର୍ମ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ	॥
ବିତୃଷ୍ଣା ବିକାର ସହିତ		ବଜ୍ରାଏ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ	॥
ଏ ସବୁ ଯହିଁରେ ଘଟଇ		ତାକୁ ହିଁ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି କହି	॥୨॥

ଅମାନିତ୍ୱମଦମ୍ଭିତ୍ୱମହିଂସା କ୍ଷାନ୍ତିରାର୍ଜବମ୍ ।

ଆତାର୍ଯ୍ୟୋପାସନଂ ଶୌଚଂ ସ୍ତୈର୍ଯ୍ୟମାତ୍ମବିନିଗ୍ରହଃ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅମାନିତ୍ୱମ୍ (ନିଜର ବଡ଼ପଣ ଦେଖେଇ ନହେବା), ଅଦମ୍ଭିତ୍ୱମ୍ (ଦାମ୍ଭିକତା ବା ଗର୍ବଭାବ ନଥିବା), ଅହିଂସା (ଅହିଂସା), କ୍ଷାନ୍ତିଃ (କ୍ଷମା), ଆର୍ଜବମ୍ (ସରଳତା), ଆତାର୍ଯ୍ୟୋପାସନମ୍ (ଗୁରୁଙ୍କର ଉପାସନା), ଶୌଚମ୍ (ନିର୍ମଳତା), ସ୍ତୈର୍ଯ୍ୟମ୍ (ସ୍ଥିରତା), ଆତ୍ମ ବିନିଗ୍ରହଃ (ଆତ୍ମ ସଂଯମତା.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିମ୍ନ ଦର୍ଶିତ ଗୁଣମାନ		କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଜାଣିବାର ଜ୍ଞାନ	॥
ନିଜ ବଡ଼ିମା ନ ଦେଖେଇ		ଗର୍ବ ଗାରିମା ଛାଡ଼ି ଦେଇ	॥
ଅହିଂସା-ଶାନ୍ତ-କ୍ଷମାଶୀଳ		ଅନ୍ତର ବାହାର ନିର୍ମଳ	॥
ଧୀର ସ୍ୱଭାବ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ		ଗୁରୁଙ୍କୁ ଉପାସନା କାରୀ	॥୩॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଷୁ ବୈରାଗ୍ୟମନହଙ୍କାର ଏବ ଚ ।

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁଜରାବ୍ୟାଧିଦୁଃଖଦୋଷାନୁଦର୍ଶନମ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥେଷୁ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟମାନଙ୍କରେ) ବୈରାଗ୍ୟମ୍ (ବୈରାଗ ଭାବ ରଖି) ଅନହଙ୍କାରଃ ଏବ (ଅହଙ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି ତ୍ୟାଗ କରି) ଚ (ଏବଂ) ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ଜରା ବ୍ୟାଧି-ଦୁଃଖ-ଦୋଷାନୁଦର୍ଶନମ୍ (ଜନ୍ମ, ମୃତ୍ୟୁ, ଜରା-ବ୍ୟାଧି, ମହାଦଶା, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧଶା ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଅଯଥା ଉପଦେଶ ବା ବୃଥା ସଚେତନଶୀଳ ନହୋଇ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ ବିଷୟରେ	।	ବୈରାଗ ରଖୁ ହୃଦୟରେ	॥
ନ ଚାହିଁ ଆମ୍ଭ ସନମାନ	।	ନ ବହି ବୃଥା ଅଭିମାନ	॥
ଜନମ ମରଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା	।	ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବ୍ୟାଧି ଦୁଃଖ-ଦଶା	॥
ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର ସକାଶ	।	ନଦେଇ ମିଥ୍ୟା ଉପଦେଶ	॥୮॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଅସକ୍ତିରନଭିଷ୍ଟାଃ ପୁତ୍ରଦାରଗୃହାଦିଷୁ ।

ନିତ୍ୟଂ ଚ ସମଚିତ୍ତମିଷ୍ଟାନିଷ୍ଠୋପପତ୍ତିଷୁ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁତ୍ରଦାରଗୃହାଦିଷୁ (ପୁତ୍ର, ପତ୍ନୀ ଏବଂ ଘରଦ୍ୱାର ଇତ୍ୟାଦିରେ) ଅସକ୍ତିଃ (ଆସକ୍ତି) ଅନଭିଷ୍ଟାଃ (ତଥା ଘନିଷ୍ଠତା ନ ରଖି) ଚ (ଏବଂ) ଇଷ୍ଟାନିଷ୍ଠୋପପତ୍ତିଷୁ (ଇଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱଭାବରେ ଏବଂ ଅଭାବରେ) ନିତ୍ୟମ୍ (ସବୁବେଳେ) ସମଚିତ୍ତମ୍ (ସମ ଚିନ୍ତନ ବା ସମଭାବ ରଖୁ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୃହ ସମ୍ପଦ ଦାରା ସୁତ	।	ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗ ବିବର୍ଜିତ	॥
ସେନେହ ସୁଖ ଅନୁରାଗ	।	ମାୟା ମମତା ମୋହ ତ୍ୟାଗ	॥
ଇଷ୍ଟ ଅନିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ	।	ଲୋଭା ଅଲୋଭା ଯାହାପାଇଁ	॥
ଆବେଗ-ରହିତ ଅନ୍ତର	।	ସମ ଚିନ୍ତନ ନିରନ୍ତର	॥୯॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ମୟି ଚାନନ୍ୟଯୋଗେନ ଭକ୍ତିରବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

ବିବିକ୍ତଦେଶସେବିତ୍ସୁମରତିର୍ଜନସଂସଦି ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ଅନନ୍ୟ ଯୋଗେନ (ଅନବରତ ଯୋଗ ଧ୍ୟାନ ରଖି) ଅବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ଭକ୍ତିଃ (ଭକ୍ତିରୁ ଅବ୍ୟାହତ ନ ହୋଇ) ବିବିକ୍ତ (ଏକାନ୍ତ) ଦେଶସେବିତ୍ସୁ (ସ୍ଥାନରେ ବସବାସ କରି) ଚ (ଏବଂ) ଜନସଂସଦି (ମୋହିତ ଜନ ସମୁଦାୟ ପ୍ରତି) ଅରତିଃ (ପ୍ରେମଭାବ ବା, ଆକ୍ଷରିକତା ନ ରଖି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମାୟା ମୋହିତ ଜନସଂଗ ॥ ସର୍ବଦା କରି ପରିତ୍ୟାଗ ॥
ଏକାନ୍ତେ ନିଜକୁ ଦୂରେଇ ॥ ନିରୋଳା ପରିବେଶେ ରହି ॥
ନ ରଖି ଧର୍ମ ବ୍ୟଭିଚାର ॥ ଅତୁଟ ଭକ୍ତିରେ ବିଭୋର ॥
ମୋ ଠାରେ ଦେଇ ମନଧ୍ୟାନ ॥ ନିରତେ ହୋଇ ଯୋଗାସୀନ ॥୧୦॥

.....ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମଜ୍ଞାନନିତ୍ୟତ୍ୱଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନାର୍ଥଦର୍ଶନମ୍ ।

ଏତଦ୍ଭଜାନମିତି ପ୍ରୋକ୍ତମଜ୍ଞାନଂ ଯଦତୋଽନ୍ୟଥା ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ଜ୍ଞାନ-ନିତ୍ୟତ୍ୱମ୍ (ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ ଐଶ୍ୱରିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣରେ ନିଯୋଜିତ କରି) ତତ୍ତ୍ୱ-ଜ୍ଞାନ-ଅର୍ଥ-ଦର୍ଶନମ୍ (ତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନର ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥକୁ ବୁଝିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରିବା) ଇତି (ଇତ୍ୟାଦି) ଯତ୍ ପ୍ରୋକ୍ତମ୍ (ଯାହାସବୁ କହିଲି) ଏତଦ୍-ଜ୍ଞାନମ୍ (ଏହାହିଁ କ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ ଅଟେ) । ଅନ୍ୟଥା (ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସବୁକିଛି) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜ୍ଞାନ ଚିରନ୍ତନ ॥ ପଠନ ଶ୍ରବଣ ଚିନ୍ତନ ॥
ପାରମାର୍ଥକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥ ॥ ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ସାର ତତ୍ତ୍ୱ ॥
ଯାହା କହିଲି ଏ ପ୍ରକାର ॥ ଏ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ର ଜ୍ଞାନ ସାର ॥
ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଯାହା ॥ ଅଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଜାଣ ତାହା ॥୧୧॥

ଜ୍ଞେୟଂ ଯତ୍ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି ଯଜ୍ଞଜ୍ଞାତ୍ମାତ୍ମନଶ୍ଚୂତେ ।

ଅନାଦିମୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ନ ସଂନାସଦ୍ବୃତ୍ୟତେ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯାହା) ଜ୍ଞେୟମ୍ (ଜାଣିବାର ବିଷୟ), ଯତ୍ (ତାହା) ପ୍ରବକ୍ଷାମି (କହୁଛି), ଯତ୍ ଜ୍ଞାତ୍ମା (ଯାହା ଜାଣିବା ପରେ) ଅତ୍ମତମ୍ (ଅତ୍ମତ ପାଇଲା ପରି ଅମରତ୍ମକୁ) ଅଶ୍ଚୂତେ (ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ), ଯତ୍ (ସେହି) ଅନାଦିମୟ (ଅନାଦି ସ୍ୱରୂପ) ପରମବ୍ରହ୍ମ (ପରଂବ୍ରହ୍ମକୁ) ସତ୍ (ସତ୍ୟ ବୋଲି) ନ ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଇ ନପାରେ), ନ ଅସତ୍ (କିମ୍ବା ଅସତ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ କାହିଁକି) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାକୁ ଜାଣିବା ବିଧେୟ	।	କହୁଛି ମୁହିଁ ସେ ବିଷୟ	॥
ଅତ୍ମତମୟ ଏହି ବାଣୀ	।	ମୋକ୍ଷ ଲଭଇ ଯାହା ଶୁଣି	॥
ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ଅଦେହୀ	।	ବ୍ରହ୍ମ ପରମ ଯାରେ କହି	॥
ଅସତ୍ୟ ନୁହେଁ କାହିଁପାଇଁ	।	ସତ୍ୟ ବା ବୋଲାଏ କିମ୍ପାଇ	॥୧୨॥

ସର୍ବତଃପାଣିପାଦଂ ତସର୍ବତୋଃକ୍ଷିତିରୋମୁଖମ୍ ।

ସର୍ବତଃଶ୍ଚୂତିମଲ୍ଲୋକେ ସର୍ବମାବୃତ୍ୟ ଚିଷ୍ଟତି ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ସେହି ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କର) ପାଣି-ପାଦମ୍ (ହାତ ଏବଂ ପାଦ ସବୁ) ସର୍ବତଃ (ସବୁ ଆଡ଼େ ପ୍ରସାରିତ), ଅକ୍ଷି-ଶିରୋମୁଖମ୍ (ମୁଣ୍ଡ, ଆଖି ଏବଂ ମୁହଁସବୁ) ସର୍ବତଃ (ସବୁଆଡ଼େ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ), ସର୍ବତଃ (ସବୁ ଯାଗାରେ) ଶ୍ଚୂତିମତ୍ (କାନଡ଼େରି ଅଛନ୍ତି), ଲୋକେ (ସଂସାରରେ) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତଙ୍କୁ) ଆବୃତ୍ୟ (ତାଙ୍କି ହୋଇ) ଚିଷ୍ଟତି (ରହିଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁଠାରେ ସେ କର୍ମବ୍ୟସ୍ତ	।	ବିସ୍ତାରି ନିଜ ପଦ-ହସ୍ତ	॥
କହି କୁହାଇ ନାନା ସୁରେ	।	ଶୋଭିତ ମୁଖ ସବୁଠାରେ	॥
ବିସ୍ତାରି ନୟନ ବିଶାଳ	।	ଦେଖଇ ସମସ୍ତ ଭୂଗୋଳ	॥
ସବୁ ଶୁଣଇ କାନ ଡ଼େରି	।	ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସାରା ଅଛି ଘେରି	॥୧୦॥

ସର୍ବେନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଣାଭାସଂ ସର୍ବେନ୍ଦ୍ରିୟବିବର୍ଜିତମ୍ ।

ଅସକ୍ତଂ ସର୍ବଭୂତୈବ ନିର୍ଗୁଣଂ ଗୁଣଭୋକ୍ତୁ ଚ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ (ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନଙ୍କର) ଗୁଣା ଭାସମ୍ (ବିଷୟ ଗୁଣକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କଲେ ହେଁ)
ସର୍ବ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିବର୍ଜିତମ୍ (ସେ ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗରୁ ରହିତ ଅଟନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ସର୍ବଭୂତ୍
(ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭରଣ ଭୋଷଣ କରି ମଧ୍ୟ) ଅସକ୍ତମ୍ (କେଉଁଥିରେ ଆସକ୍ତି ନାହିଁ), ଚ ଏବଂ (ଏବଂ)
ଆହୁରି ମଧ୍ୟ) ଗୁଣଭୋକ୍ତୁ (ସମସ୍ତ ଗୁଣାଧିକାରୀ ହୋଇ ବି) ନିର୍ଗୁଣମ୍ (ନିର୍ଗୁଣ ଅଟନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେତେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆକର୍ଷଣ	। ସବୁର ହେଲେହେଁ କାରଣ	॥
ସେ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଣାତୀତ	। ବିଷୟ ବିକାର ବର୍ଜିତ	॥
ସର୍ବ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ପାଳି ପୋଷି	। କାହିଁରେ ନୁହନ୍ତି ଲାଳସୀ	॥
ବିଷୟା ବିହରେ ନିର୍ଗୁଣ	। ଭକତି ଗୁଣେ ବିଚକ୍ଷଣ	॥୧୪॥

ବହିରନ୍ତଃ ଭୂତାନାମଚରଂ ଚରମେବ ଚ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମଦ୍ୱାଦବିଜ୍ଞେୟଂ ଦୂରସ୍ଥଂ ଚାକ୍ତିକେ ଚ ତତ୍ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ସେହି ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବ୍ରହ୍ମ) ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ବହିଃ (ବାହାରେ) ଚ
(ଏବଂ) ଅନ୍ତଃ (ଅନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ଚରମ୍ ଅଚରମ୍ (ଚଳ ଅଚଳ)
ଏବ ଚ (ମଧ୍ୟରେ ବି ଅଛନ୍ତି) । ସୂକ୍ଷ୍ମଦ୍ୱାତ୍ (ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମହୋଇଥିବାରୁ) ଅବିଜ୍ଞେୟ (ଜଣାପଡୁ
ନାହାନ୍ତି) । ତତ୍ (ସେ) ଦୂରସ୍ଥମ୍ (ଦୂରତମ ଠାରୁ ଦୂରରେ) ଚ(ଏବଂ) ଅକ୍ତିକେ (ଅତି
ନିକଟତମ ଠାରୁ ବି ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଅନ୍ତରେ ବାହାରେ	। ବ୍ରହ୍ମ ବସତି ସବୁଠାରେ	॥
ଚଳ ଅଚଳ ମଧ୍ୟ ଦେଇ	। ସର୍ବ କାରକ ଭାବେ ଥାଇ	॥
ସୂକ୍ଷ୍ମରୁ ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଯେଣୁ	। ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ରୂପ ତେଣୁ	॥
ଥିଲେ ହେଁ ସବୁରି ପାଖରେ	। ଅଜ୍ଞାନ ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରେ	॥୧୫॥

ଅବିଭକ୍ତଂ ଚ ଭୂତେଷୁ ବିଭକ୍ତମିବ ଚ ସ୍ଥିତମ୍ ।

ଭୂତଭିକ୍ଷୁଂ ଚ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞେୟଂ ଗ୍ରସିଷୁ ପ୍ରଭବିଷୁ ଚ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ସେହି ବ୍ରହ୍ମ) ଅବିଭକ୍ତମ୍ ଚ (ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ) ଭୂତେଷୁ (ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବିଭକ୍ତମ୍ (ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଭାଗ ଭାଗ ହେବା) ଇବମ୍ (ପରି) ସ୍ଥିତମ୍ (ରହିଛନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରଭବିଷୁ (ସମସ୍ତଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା), ଭୂତଭିକ୍ଷୁ (ସମସ୍ତଙ୍କର ପାଳନ ପୋଷଣ କାରୀ) ଚ (ତଥା) ଗ୍ରସିଷୁ ଚ (ସଂହାର କର୍ତ୍ତା ବୋଲି) ଜ୍ଞେୟମ୍ (ଜାଣିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ଵରୂପ ହେଲେ ହେଁ । ଖଣ୍ଡିତ ପ୍ରାୟ ମନେ ହୁଏ ॥
ଏକଇ ଆତ୍ମା ସର୍ବ ଦେହେ । ବିଭିନ୍ନ ରୂପେ ଶୋଭାପାଏ ॥
ସର୍ବ ଧାରକ ଲୋକପାଳ । ପ୍ରଳୟ କାଳେ ମହାକାଳ ॥
ସବୁ ତିଆରି ଯୋଡ଼େ ପୁଣି । ଜାଣ ସେ ସରଗ ବିନ୍ଦାଣୀ ॥୧୬॥

ଜ୍ୟୋତିଷାମପି ତଜ୍ୟୋତିଷ୍ଟମସଃ ପରମୁତ୍ୟତେ ।

ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟଂ ହୃଦି ସର୍ବସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁତମ୍ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ସେହି ବ୍ରହ୍ମ) ଜ୍ୟୋତିଷାମ୍ (ଜାଗ୍ରତ୍ସମାଜ୍ଞର) ଜ୍ୟୋତିଃ (ଜ୍ୟୋତି ବା, ପ୍ରକାଶ), ତମସଃ (ଅଜ୍ଞାନ ମାୟା ଅନ୍ଧକାର ଠାରୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପରମ୍ (ବହୁ ପ୍ରଭାବ ଶାଳୀ) ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ), ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ ସ୍ଵରୂପ), ଜ୍ଞେୟମ୍ (ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ), ଜ୍ଞାନ-ଗମ୍ୟମ୍ (ଯାହାଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସବୁକିଛି ଜାଣିହୁଏ, ସେ) ସର୍ବସ୍ୟ (ସମସ୍ତଙ୍କର) ହୃଦି (ହୃଦୟରେ) ବିଷ୍ଣୁତମ୍ (ବିଦ୍ୟମାନ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେ ରବି ଶଶାଙ୍କ ଝଲକ । ଜ୍ୟୋତିଷମାନଙ୍କ ଆଲୋକ ॥
ଅଜ୍ଞାନ ମାୟା ଅନ୍ଧକାର । ତାହା ଠାରୁ ବି ପରତର ॥
ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ସେଇ । ତା ଦେଇ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ ପାଇ ॥
ସବୁରି ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଥାଇ । ସବୁ ଦେଖଇ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ॥୧୭॥

ଇତି କ୍ଷେତ୍ରଂ ତଥା ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଚୋକ୍ତଂ ସମାସତଃ ।

ମଭକ୍ତ ଏତଦ୍‌ବିଜ୍ଞାୟ ମଭାବାୟୋପପଦ୍ୟତେ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇତି (ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବରେ) କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (କ୍ଷେତ୍ରକୁ) ତଥା (ତଥା) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଜ୍ଞେୟମ୍ (ଜାଣିବା କଥା ସବୁ) ସମାସତଃ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ଉକ୍ତମ୍ (କୁହାଗଲା), ମଦ୍-ଭକ୍ତଃ (ମୋର ଭକ୍ତ) ଏତଦ୍ (ଏହାକୁ) ବିଜ୍ଞାୟ (ବିଶେଷ ଭାବେ ଜାଣି) ମଦ୍-ଭାବାୟ (ମୋ ଭାବ-ସ୍ୱରୂପକୁ) ଉପପଦ୍ୟତେ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହା ହିଁ କ୍ଷେତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ-ଜ୍ଞାନ	। ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ବର୍ଣ୍ଣନ	॥
ଯାହାକୁ ଜାଣିବା ଉଚିତ	। ସଂକ୍ଷେପେ କହିଲି ସେ ତତ୍ତ୍ୱ	॥
ଏ ଜ୍ଞାନ କରି ଆହରଣ	। ଆନନ୍ଦେ ମୋର ଭକ୍ତଗଣ	॥
ଭକ୍ତି ଚିନ୍ତନେ ସଦା ଥାଇ	। ମୋ ଭାବ-ସ୍ୱରୂପକୁ ପାଇ	॥୧୮॥

ପ୍ରକୃତିଂ ପୁରୁଷଂ ଚୈବ ବିଦ୍ଧ୍ୟନାଦୀ ଉଭାବପି ।

ବିକାରାଂଶ୍ଚ ଗୁଣାଂଶ୍ଚୈବ ବିଦ୍ଧି ପ୍ରକୃତିସମ୍ଭବାନ୍ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରକୃତିମ୍ (ପ୍ରକୃତି) ଚ (ଏବଂ) ପୁରୁଷମ୍ (ପୁରୁଷ) ଉଭୌ (ଉଭୟଙ୍କୁ) ଅନାଦୀ (ଅନାଦି) ଏବ (ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ଚ (ଏବଂ) ବିକାରାନ୍ (ସେହି ଉଭୟଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରୁ ଜାତ ହେଉଥିବା ବିକାର ମାନ) ଗୁଣାନ୍ (ଗୁଣ ସମୂହକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷୟ ଗତ ଗୁଣମାନଙ୍କୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପ୍ରକୃତି-ସମ୍ଭବାନ୍ (ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ) ଏବ (ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ ବା ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ମାୟା କ୍ଷେତ୍ର କାୟା	। ଜୀବ ପୁରୁଷ ଛତ୍ର ଛାୟା	॥
ଏ ବେନି ଅନାଦି ଶକତି	। ମୋ ଯୋଗମାୟା ଉତପତି	॥
ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ଆକର୍ଷଣେ	। ଜନ୍ମାଏ ବିଷୟ ତ୍ରିଗୁଣେ	॥
କ୍ଷେତ୍ରକୁ କରିଣ ସହାୟ	। ପ୍ରକୃତି ରଚେ ମାୟାମୋହ	॥୧୯॥

କାର୍ଯ୍ୟକରଣକର୍ତ୍ତୃଦ୍ୱେ ହେତୁଃ ପ୍ରକୃତିରୂପ୍ୟତେ ।

ପୁରୁଷଃ ସୁଖଦୁଃଖାନାଂ ଭୋକ୍ତୃଦ୍ୱେ ହେତୁରୂପ୍ୟତେ ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାର୍ଯ୍ୟ (କାର୍ଯ୍ୟ ସମୂହ), କରଣ (ଯାହା କରାଯାଏ), କର୍ତ୍ତୃଦ୍ୱେ (କର୍ତ୍ତା ପଣିଆ ସବୁ)
ପ୍ରକୃତିଃ (ପ୍ରକୃତି) ହେତୁଃ (କାରଣ ବୋଲି) ଉପ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ), ସୁଖ-ଦୁଃଖାନାମ୍
(ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖକୁ) ଭୋକ୍ତୃଦ୍ୱେ (ଭୋଗ କରିବାରେ) ପୁରୁଷଃ (ପୁରୁଷକୁ)
ହେତୁଃ (କାରଣ ବୋଲି) ଉପ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ତ୍ରିଗୁଣ ମୋହିନୀ	।	ମାୟା ରଚିନୀ କୁହୁକିନୀ	॥
ସବୁ କରାଇ ଅନୁକୂଳ	।	କରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁମୂଳ	॥
ଯାହା ଫଳାଏ କ୍ଷେତ୍ରଦେଇ	।	ଜୀବ-ପୁରୁଷ ତା ଭୁଞ୍ଜଇ	॥
ସୁଖ-ଦୁଃଖ ବା ହାନିଲାଭ	।	ଯାହା ବା ଅନ୍ୟ ଉପଭୋଗ	॥୨୦॥

ପୁରୁଷଃ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥୋ ହି ଭୁଞ୍ଜେ ପ୍ରକୃତିଜାନ୍‌ଗୁଣାନ୍ ।

କାରଣଂ ଗୁଣସଙ୍ଗୋଽସ୍ୟ ସଦସଦ୍‌ଯୋନିଜନ୍ମସୁ ॥୨୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୁରୁଷଃ (ପୁରୁଷ ବା ଜୀବାତ୍ମା) ପ୍ରକୃତିସ୍ଥଃ (ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ରହି) ପ୍ରକୃତିଜାନ୍ (ପ୍ରକୃତିରୁ
ଜାତ) ଗୁଣାନ୍ (ଗୁଣ ସମୂହକୁ) ଭୁଞ୍ଜେ (ଭୋଗ କରିଥାଏ) । ଗୁଣସଙ୍ଗଃ (ଗୁଣମାନଙ୍କର
ସଙ୍ଗଦୋଷରୁ) ହି (ହିଁ) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଜୀବର) ସଦ୍‌-ଅସଦ୍‌-ଯୋନି-ଜନ୍ମସୁ
(ଉଚ୍ଚ ବା ନୀଚ ଯୋନିରେ ଜନ୍ମର) କାରଣମ୍ (କାରଣ ଅଟେ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କ୍ଷେତ୍ରକୁ କରି କରଷଣ	।	ପ୍ରକୃତି ଉପୁଜାଏ ଗୁଣ	॥
ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟେ ଜୀବ ଥାଇ	।	ତା'ଫଳ ସବୁ ଭୋଗୁ ଥାଇ	॥
ଗୁଣ ସଙ୍ଗତ ମାୟା ମୋହେ	।	ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ଭୁଲିଯାଏ	॥
ଜନ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ଥାଇ ନିତ୍ୟ	।	ଭିନ୍ନ ଯୋନିରେ ହୁଏ ଜାତ	॥୨୧॥

ଉପଦ୍ରଷ୍ଟାନ୍ତମତ୍ତା ଚ ଉକ୍ତା ଭୋକ୍ତା ମହେଶ୍ୱରଃ ।

ପରମାତ୍ମେତି ଚାପ୍ୟୁକ୍ତୋ ଦେହେଽସ୍ମିନ୍ ପୁରୁଷଃ ପରଃ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅସ୍ମିନ୍ ଦେହେ (ଏହି ଦେହ ଭିତରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପରଃ ପୁରୁଷଃ (ଆଉଜଣେ ପରମ ପୁରୁଷ)
ଉପଦ୍ରଷ୍ଟା (ଯେ କି ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପ) ଅନ୍ତମତ୍ତା (ଆଜ୍ଞାଦାତା ହୋଇ) ଭୋକ୍ତା (ଶାଶ୍ୱତ ଗୁଣ
ଭୋଗକାରୀ) ଚ (ଏବଂ) ଉକ୍ତା (ସମସ୍ତଙ୍କର ଭରଣ ପୋଷଣକାରୀ) ମହେଶ୍ୱରଃ (ମହାପ୍ରଭୁ)
ଚ (ଅଥବା) ପରମାତ୍ମା (ପରମାତ୍ମା) ଇତି (ବୋଲି) ଉକ୍ତଃ (କଥିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କ୍ଷେତ୍ର ବିଦିତ ଶରୀରରେ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବି ବାସକରେ ॥
ସର୍ବ ସାକ୍ଷୀ ସେ ମହାଦେହୀ । ଉକ୍ତି ଭୋଗୀ ଭାବଗ୍ରାହୀ ॥
ପରମ ପୁରୁଷ ବିଧାତା । କୁକ୍ତା ଭରତା ଆଜ୍ଞା ଦାତା ॥
ମହା ଇଶ୍ୱର ନାମ ବହି । ପରମ ଆତ୍ମା ବୋଲି କହି ॥୨୨॥

ଯ ଏବଂ ବେଦି ପୁରୁଷଂ ପ୍ରକୃତିଂ ଚ ଗୁଣୈଃ ସହ ।

ସର୍ବଥା ବେଦିମାନୋଽପି ନ ସ ଭୂୟୋଽଭିଜାୟତେ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏବମ୍ (ଏହିପରି) ଗୁଣୈଃ ସହ (ଗୁଣ ସହିତ ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ୱେଗୁଣ ସହିତ) ପ୍ରକୃତିମ୍ (ପ୍ରକୃତିକୁ)
ଚ (ଏବଂ) ପୁରୁଷମ୍ (ପୁରୁଷକୁ) ଯଃ (ଯିଏ) ବେଦି (ଜାଣିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ସର୍ବଥା
(ସବୁବେଳେ) ବେଦିମାନଃ (ଇହକାଳରେ ଗୁଣ ସଂଗତ ଥାଇ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଭୂୟଃ
(ପୁନର୍ବାର) ନ ଅଭିଜାୟତେ (ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ । ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ରହସ୍ୟ ॥
ତ୍ୱେଗୁଣ ବିଷୟ ସହିତେ । ଜାଣଇ ଯେହୁ ବିଦିମତେ ॥
ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ଇହକାଳେ । ଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରକୃତିର କୋଳେ ॥
ନ ହୋଇ ମାୟାରେ ମୋହିତ । ନ ଲଭେ ପୁଣି ଜନ୍ମ-ଜାତ ॥୨୩॥

ଧ୍ୟାନେନାତ୍ମନି ପଶ୍ୟନ୍ତି କେଚିଦାତ୍ମାନମାତ୍ମନା ।

ଅନ୍ୟେ ସାଂଖ୍ୟେନ ଯୋଗେନ କର୍ମଯୋଗେନ ଚାପରେ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କେଚିତ୍ (କେହି କେହି) ଧ୍ୟାନେନ (ଧ୍ୟାନବଳରେ), ଅନ୍ୟେ (ଅନ୍ୟ କେହି) ସାଂଖ୍ୟେନ
ଯୋଗେନ (ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ବଳରେ) ଚ (ଏବଂ) ଅପରେ (ଆଉ କେହି କେହି)
କର୍ମଯୋଗେନ (ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗ ଦ୍ଵାରା) ଆତ୍ମନା (ନିଜେ) ଆତ୍ମନି (ନିଜ ଅନ୍ତରରେ)
ଆତ୍ମାନମ୍ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ) ପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧ୍ୟାନ ମଗନ ହୋଇ କେହି	।	ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଦେଖଇ	॥
ଆଉ କେ ଜ୍ଞାନ ଯୋଗବଳେ	।	ଦେଖନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବେନି ଢେଲେ	॥
ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗେ ଥାଇ	।	ଲଭନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟକେହି	॥
ଜ୍ଞାନ-ଭକତି-କର୍ମଯୋଗ	।	ବ୍ରହ୍ମ ପାପତି ଧର୍ମ-ମାର୍ଗ	॥୨୪॥

ଅନ୍ୟେ ଦ୍ଵେବମଜାନନ୍ତଃ ଶୁଦ୍ଧାନେୟଭ୍ୟ ଉପାସତେ ।

ତେଽପି ଚାତିତରନ୍ତେସ୍ବ ମୃତ୍ୟୁଂ ଶୁଚିପରାୟାଣାଃ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନ୍ୟେ (ଅନ୍ୟ କେହି କେହି) ଏବମ୍ (ଏହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମ-ଜ୍ଞାନ-ଭକ୍ତି ଯୋଗକୁ)
ଅଜାନନ୍ତଃ (ଜାଣି ନପାରି) ତୁ (ମଧ୍ୟ) ଅନ୍ୟେଭ୍ୟଃ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ) ଶୁଦ୍ଧା (ଶୁଣି)
ଏବ (ସେହିପରି) ଉପାସତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ତେ (ସେମାନେ) ଅପି
(ମଧ୍ୟ) ଶୁଚି ପରାୟଣାଃ (ଶୁଣିବା ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଣିବାରେ ଆଗ୍ରହ ରଖୁଥିବା
ଯୋଗୁଁ) ମୃତ୍ୟୁମ୍ (ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ଧନରୁ) ଅତିତରନ୍ତି (ପାର ହୋଇଯାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜ୍ଞାନ-ଭକତି ତତ୍ତ୍ଵ ଏହି	।	ବୁଝି ନ ପାରି କେହି କେହି	॥
ଜ୍ଞାନୀ ଗହଣଠାରୁ ଶୁଣି	।	ପୂଜା କରନ୍ତି ନାମ ଶୁଣି	॥
ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାରେ	।	ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ିଣ ଶୁଣିବାରେ	॥
ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ହୃଦେ ଚିନ୍ତି	।	ମରଣ ମୁଣ୍ଡୁ ତରିଯାନ୍ତି	॥୨୫॥

ଯାବତ୍ସଞ୍ଜାୟତେ କିଂହଂ ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମମ୍ ।

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞସଂଯୋଗାଦ୍ବିଚି ଭରତର୍ଷଭ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତର୍ଷଭ (ହେ ଭରତ ବଂଶର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ !), ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମମ୍ (ଚଳ ଏବଂ ଅଚଳ) ଯାବତ୍ କିଂହଂ (ଯେତେ ସବୁ) ସ୍ଥାବର (ପ୍ରାଣୀ) ସଞ୍ଜାୟତେ (ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ବା ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି), ତତ୍ (ସେ ସବୁକୁ) କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ-ସଂଯୋଗାତ୍ (କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞର ସଂଯୋଗରୁ ଜାତ ବୋଲି) ବିଚି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ ଭରତ ବିଖ୍ୟାତ ! । ରଚନା ରହସ୍ୟ ଗୁପ୍ତ ॥
 ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସହିତେ । ଜୀବ ଜଗତ ଯାହା ଯେତେ ॥
 ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ପୀରତି । ସେ ସବୁ କରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ॥
 କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ସହଯୋଗେ । ସକଳ ଭୂତ ଭବେ ଜାଗେ ॥୨୬॥

ସମଂ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ତିଷ୍ଠନ୍ ପରମେଶ୍ଵରମ୍ ।

ବିନଶ୍ୟସ୍ତୁବିନଶ୍ୟନ୍ତଂ ଯଃ ପଶ୍ୟତି ସ ପଶ୍ୟତି ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ବିନଶ୍ୟତ୍ସୁ (ବିନାଶଶୀଳ) ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ (ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ଅବିନଶ୍ୟନ୍ତଂ ପରମେଶ୍ଵରମ୍ (ଅବିନାଶୀ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କୁ) ସମମ୍ (ସମାନ ଭାବରେ) ତିଷ୍ଠନ୍ (ରହିଥିବାର) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ) ସଃ (ସେ) ପଶ୍ୟତି (ଠିକ୍ ଦେଖେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏଇତ ଜୀବନ ରହସ୍ୟ । ଆଦି ଅବଧି ଅନ୍ତେ ନାଶ ॥
 ବିନାଶଶୀଳ ପ୍ରାଣୀ ଦେହେ । ଅବିନାଶୀକୁ ଦେଖେ ଯିଏ ॥
 ସବୁଠି ସମାନ ଦର୍ଶନ । ଏକଇ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥
 ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଏପରି ଦେଖଇ । ପରମ ଦୃଷ୍ଟି ସେ ଲଭଇ ॥୨୭॥

ସମଂ ପଶ୍ୟନ୍ ହି ସର୍ବତ୍ର ସମବସ୍ଥିତମୀଶ୍ଵରମ୍ ।

ନ ହିନସ୍ତ୍ୟାତ୍ମନାତ୍ମନଂ ତତୋ ଯାତି ପରାଂ ଗତିମ୍ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଠାରେ) ହି (ହିଁ) ସମବସ୍ଥିତମ୍ (ସମାନ ଭାବରେ ରହିଥିବା) ଇଶ୍ଵରମ୍ (ଇଶ୍ଵରଙ୍କୁ) ସମମ୍ (ସମଦୃଷ୍ଟିରେ) ପଶ୍ୟନ୍ (ଦେଖୁ) ଆତ୍ମନା (ନିଜେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ନ ହିନସ୍ତି (ଛୋଟ ମନେ ନ କରି) ତତଃ (ତାହାପରେ) ପରାମ୍ ଗତିମ୍ (ପରମ ଗତିକୁ) ଯାତି (ଯାଇ ଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜୀବ ନିର୍ଜୀବ ସବୁସ୍ଥାନ	।	ପରମେଶ୍ଵର ବିଦ୍ୟମାନ	॥
ତାହାଙ୍କ ସଂ। ସବୁଠାରେ	।	ସମଭାବେ ଯେ ଦେଖୁଥିବେ	॥
ମନେ ନରଖୁ ମୋହପ୍ରୀତି	।	ନକରି ନିଜ ଅଧୋଗତି	॥
ଆତ୍ମ ଚିନ୍ତନେ ସଦା ଥାଇ	।	ପରମ ଗତି ସେ ଲଭଇ	॥୨୮॥

ପ୍ରକୃତୈବ ଚ କର୍ମାଣି କ୍ରିୟମାଣାନି ସର୍ବଶଃ ।

ଯଃ ପଶ୍ୟତି ତଥାତ୍ମାନମକ୍ଷାରଂ ସ ପଶ୍ୟତି ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ସର୍ବଶଃ (ସମସ୍ତ) କର୍ମାଣି (କର୍ମ ସମୂହକୁ) ପ୍ରକୃତ୍ୟା (ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣ ପରବଶ ମାଧ୍ୟମରେ) କ୍ରିୟମାଣାନି (କରାଯାଉଥିବା) ଏବଂ (ପରି) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ ଅର୍ଥାତ୍ ମନେକରେ), ତଥା (ଏବଂ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ଅକ୍ଷାରମ୍ (ଅକ୍ଷର ଭାବରେ) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ ବା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ), ସଃ ଚ (ସେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ମଧ୍ୟ ପରମ ଗତି ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରକୃତି ଜାତ ଗୁଣ ଧର୍ମ	।	ସାଧନ କରେ ସବୁ କର୍ମ	॥
ପ୍ରକୃତି ଗୁଣେ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ	।	ଏପରି ଯେ ପ୍ରାଣୀ ମଣଇ	॥
ନ ରଖୁ ଆତ୍ମ ଅଭିମାନ	।	ନ ବହି ମନେ କ୍ଷୀପଣ	॥
କର୍ମ ବିରତ ଯେହୁ ଥାଏ	।	ସେ ମଧ୍ୟ ପରମାତ୍ମା ପାଏ	॥୨୯॥

ଯଦା ଭୂତପୃଥଗ୍ଭାବମେକସ୍ମିନ୍ନୁପଶ୍ୟତି ।

ତତ ଏବ ଚ ବିସ୍ତାରଂ ବ୍ରହ୍ମ ସମ୍ପଦ୍ୟତେ ତଦା ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ଭୂତପୃଥଗ୍ଭାବମ୍ (ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଭାବ ପ୍ରକୃତିକୁ) ଏକସ୍ମିନ୍ (ଗୋଟିଏ ଯାଗାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ) ଚ (ଏବଂ) ତତଃ (ସେଥିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପ୍ରକୃତିରୁ) ଏବ (ଏହିପରି) ବିସ୍ତାରମ୍ (ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ପରି) ଅନୁପଶ୍ୟତି (ଦେଖୁଛୁ ଏ ବା ମନେ କରିଛୁ ଏ) ତଦା (ସେତେବେଳେ) ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମ) ସମ୍ପଦ୍ୟତେ (ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ନାନାଜାତି । ବିଭିନ୍ନ ଭାବ ଭିନ୍ନାକୃତି ॥
 ସକଳ ସ୍ଥିତି ଏକଠାବେ । ପ୍ରକୃତି କୋଳେ ସମଭାବେ ॥
 ସେଥିରୁ ହୋଇଛି ବିସ୍ତାର । ଏହି ସମସ୍ତ ଚରାଚର ॥
 ଯେବେ ଏପରି ଭାବେ ମନ । ତେବେ ପ୍ରାପତ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ॥୩୦॥

ଅନାଦିତ୍ବାନିର୍ଗୁଣତ୍ବାତ୍ ପରମାତ୍ମାୟମବ୍ୟୟଃ ।

ଶରୀରସ୍ତୋଽପି କୌତ୍ସେୟ ନ କରୋତି ନ ଲିପ୍ୟତେ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଅୟମ୍ (ଏହି) ଅବ୍ୟୟଃ (ଅବିନାଶୀ) ପରମାତ୍ମା (ପରମାତ୍ମା) ଅନାଦିତ୍ବାତ୍ (ଅନାଦି ହୋଇଥିବାରୁ) ନିର୍ଗୁଣତ୍ବାତ୍ (ଗୁଣ ରହିତ ହୋଇଥିବାରୁ) ଶରୀରସ୍ତୁ (ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ) ଅପି (ସୁଦ୍ଧା) ନ କରୋତି (ନା କିଛି କରନ୍ତି) ନ ଲିପ୍ୟତେ (ନା କର୍ମରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନାଦି ଅଜାତ ଅଶେଷ । ନାହିଁ ଏହାର ବୃଦ୍ଧି-ହ୍ରାସ ॥
 ଅନନ୍ତ ଭାବେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଜୀବ ନିର୍ଜୀବ ସର୍ବଗତ ॥
 ନିର୍ଗୁଣ ଆତ୍ମା ନିରାସକ୍ତ । ବିଷୟା ବିକାର ବର୍ଜିତ ॥
 ତେଣୁ ସେ କର୍ମେ ନୁହେଁ ବନ୍ଧା । କର୍ମଫଳେ ବି ନାହିଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ॥୩୧॥

ଯଥା ସର୍ବଗତଂ ସୌକ୍ଷ୍ମ୍ୟାଦାକାଶଂ ନୋପଲିପ୍ୟତେ ।

ସର୍ବତ୍ରାବସ୍ଥିତୋ ଦେହେ ତଥାତ୍ମା ନୋପଲିପ୍ୟତେ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଥା (ଯେପରି) ସର୍ବଗତମ୍ (ସବୁଆଡ଼େ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ) ଆକାଶମ୍ (ଆକାଶ) ସୌକ୍ଷ୍ମ୍ୟାତ୍ (ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ) ନ ଉପଲିପ୍ୟତେ (କେଉଁଥିରେ ଲିପ୍ତ ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି କର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ନଥାଏ) ତଥା (ସେହିପରି) ସର୍ବତ୍ର (ସବୁଆଡ଼େ) ଅବସ୍ଥିତଃ (ରହିଥିବା) ଆତ୍ମା (ଆତ୍ମା) ଦେହେ (ଶରୀରରେ) ନ ଉପଲିପ୍ୟତେ (ଲିପ୍ତ ହୋଇ ନଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେପରି ଅନନ୍ତ ଆକାଶ   । ଆକାର ନ ଥାଇ ପ୍ରକାଶ   ॥
 ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପରେ ବ୍ୟାପି ରହି   । କର୍ମରେ ଜଡ଼ିତ ନୁହଇ   ॥
 ପରମାତ୍ମା ବି ସେହିପରି   । ସକଳ ଦେହେ ଅଛି ପୂରି   ॥
 ସବୁଠାରେ ବି ହୋଇ ସ୍ଥିତ   । କେଉଁ କରମେ ନୁହେଁ ଲିପ୍ତ   ॥୩୨॥

ଯଥା ପ୍ରକାଶୟତ୍ୟକ୍ଷ କୃଷ୍ଣଂ ଲୋକମିମଂ ରବିଃ ।

କ୍ଷେତ୍ରଂ କ୍ଷେତ୍ରୀ ତଥା କୃଷ୍ଣଂ ପ୍ରକାଶୟତି ଭାରତ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ!), ଯଥା (ଯେପରି) ଏକଃ ରବିଃ (ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ) ଇମମ୍ (ଏହି) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ) ଲୋକମ୍ (ଜଗତକୁ) ପ୍ରକାଶୟତି (ଆଲୋକିତ କରିଥାଏ), ତଥା (ସେହିପରି) କ୍ଷେତ୍ରୀ (କ୍ଷେତ୍ରୀ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଜାଣିଥିବା ପରମ ପୁରୁଷ) କୃତ୍ସ୍ନମ୍ (ସମଗ୍ର) କ୍ଷେତ୍ରମ୍ (ଶରୀରକୁ) ପ୍ରକାଶୟତି (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକଇ ତପନ ଯେସନ   । ଗଗନ କରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନ   ॥
 ତେଜସ୍ୱ ଆଲୋକ ପ୍ରକାଶେ   । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ ଝଲସେ   ॥
 ଏକଇ ବ୍ରହ୍ମ ସେହିପରି   । ସମଗ୍ର ଜଗତ ବିସ୍ତାରି   ॥
 ସଂସାର ସାରା ଆହେ ପାର୍ଥ !   । ସମସ୍ତ ଦେହେ ପ୍ରକାଶିତ   ॥୩୩॥

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଯୋରେବମନ୍ତରଂ ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଷା ।

ଭୂତପ୍ରକୃତିମୋକ୍ଷଂ ଚ ଯେ ବିଦୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ତି ତେ ପରମ୍ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କ୍ଷେତ୍ର-କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଯୋଃ (କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ମଧ୍ୟରେ) ଏବମ୍ (ଏହି ପ୍ରକାର) ଅନ୍ତରମ୍ (ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଭୂତ-ପ୍ରକୃତି-ମୋକ୍ଷମ୍ (ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏହି ମୋହ ଆକର୍ଷଣରୁ ନିଜକୁ ଦୂରେଇ ରଖିଥିବା ଜ୍ଞାନକୁ) ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଷା (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ଚକ୍ଷୁରେ) ବିଦୁଃ (ଜାଣିପାରନ୍ତି), ତେ (ସେମାନେ) ପରମ୍ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ) ଯାନ୍ତି (ପାଇ ପାରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଜଡ଼ ଦୃଶ୍ୟ । କ୍ଷେତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବ୍ରହ୍ମ ଅଂଶ ॥

ଜ୍ଞାନ ଲୋଚନ ମାଧ୍ୟମରେ । ଏ ଭେଦ ଯେହୁ ଜାଣିପାରେ ॥

ପ୍ରକୃତି ପ୍ରାଣୀ ଆକର୍ଷଣ । ଆଡ଼େଇ ମୋହ ମୂଢ଼ପଣ ॥

ଧରମ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଲୟ । ପରମେ ହୁଏ ସେ ବିଲୟ ॥୩୪॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତାସୁପନିଷତ୍ତ୍ୱବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞବିଭାଗଯୋଗୋ

ନାମ ତ୍ରୟୋବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ଅଥ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ଗୁଣତ୍ରୟ ବିଭାଗ ଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ନୁବାଚ

ପରଂ ଭୂୟଃ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି ଜ୍ଞାନାନାଂ ଜ୍ଞାନମୁକ୍ତିମମ୍ ।

ଯଜ୍ଞାଦ୍ୱା ମୁନୟଃ ସର୍ବେ ପରାଂ ସିଦ୍ଧିମିତୋ ଗତାଃ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଜ୍ଞାନାନାମ୍ (ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ) ଉକ୍ତିମମ୍
ପରମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉକ୍ତିମ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଭୂୟଃ (ପୁଣିଥରେ) ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି (ମୁଁ
କହୁଛି), ଯତ୍ (ଯାହାକୁ) ଜ୍ଞାଦ୍ୱା (ଜାଣି) ସର୍ବେ (ସମସ୍ତେ) ମୁନୟଃ (ମୁନି ଗଣ)
ଜତଃ (ଏହି ସଂସାରରୁ) ପରାମ୍ (ପରମ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧି) ଗତାଃ (ପାଇ ଯାଇଛନ୍ତି
ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପୁଣି ବାସୁଦେବ	। ପରମ ଜ୍ଞାନ ଗଉରବ	॥
ଶୁଣହେ ପାର୍ଥ ଦେବମନ	। କହୁଛି ସର୍ବ ଶ୍ରେଷ୍ଠଜ୍ଞାନ	॥
ଯାହାକୁ ଜାଣି ମୁନିଗଣ	। ସଂସାରୁ ହୋଇ ପରିତ୍ରାଣ	॥
ସାଧନେ ସିଦ୍ଧି ପାଇଥାନ୍ତି	। ପରମ ଧାମକୁ ଲଭନ୍ତି	॥୧॥

ଇଦଂ ଜ୍ଞାନମୁପାଶ୍ରିତ୍ୟ ମମ ସାଧର୍ମ୍ୟମାଗତାଃ ।

ସର୍ବେଽପି ନୋପଜାୟନ୍ତେ ପ୍ରଳୟେ ନ ବ୍ୟଥନ୍ତି ଚ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଦମ୍ (ଏହି) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଉପାଶ୍ରିତ୍ୟ (ଆଶ୍ରୟ କରି) ମମ (ମୋର) ସାଧର୍ମ୍ୟମ୍
(ଶାଶ୍ୱତ ଧର୍ମ ସ୍ଥିତିକୁ) ଆଗତାଃ (ଆସିବା ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପାଇବା ପରେ) ସର୍ବେ (ସଂସାର
ସୃଷ୍ଟି କାଳରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ଉପଜାୟନ୍ତେ (ନା ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରଳୟେ
(ଧ୍ୱଂସ କାଳରେ ବି) ନ ବ୍ୟଥନ୍ତି (ବ୍ୟଥିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ୍ମ ନ ହୋଇଥିବାରୁ
ପ୍ରଳୟ କାଳର ବ୍ୟଥାରୁ ବଞ୍ଚିତ ରହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ଜ୍ଞାନକୁ ଆଶ୍ରାକରି	। ସଂସାର ସିନ୍ଧୁ ହୁଅ ପାରି	॥
ମୋର ଶରଣେ ରହି ନିତି	। ମୋ ଭାବଗୁଣେ ହୁଅନ୍ତୁତୀ	॥
ନିତ୍ୟ ଶାଶ୍ୱତ ଭାବାତ୍ମକ	। ସୃଷ୍ଟିକାଳେ ବି ନୋହେ ଜାତ	॥
ପ୍ରଳୟ କାଳେ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ	। ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଦୁଃଖହୀନ	॥୨॥

ମମ ଯୋନିର୍ମହଦ୍ବ୍ରହ୍ମ ତସ୍ମିନ୍ ଗର୍ଭଂ ଦଧାମ୍ୟହମ୍ ।

ସମ୍ଭବଃ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ତତୋ ଭବତି ଭାରତ ॥୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ!), ମମ (ମୋର) ମହଦ୍ବ୍ରହ୍ମ (ଏହି ବିଶାଳ ବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ପ୍ରକୃତି) ଯୋନିଃ (ସମସ୍ତ ଗର୍ଭ ଧାରଣର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳୀ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତସ୍ମିନ୍ (ସେଥିରେ) ଗର୍ଭମ୍ (ଗର୍ଭକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବ ପ୍ରାଣକୁ) ଦଧାମି (ସଂଚାର କରାଇଥାଏ ବା ସ୍ଥାପନା କରାଏ), ତତଃ (ସେଥିରୁ) ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ସମ୍ଭବଃ (ସୃଷ୍ଟି) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସର୍ବ ଧାରିଣୀ ଏ ପ୍ରକୃତି	। ବ୍ରହ୍ମ ରୂପିଣୀ ମୋ ଶକତି	॥
ମହତ ବ୍ରହ୍ମ ଏ ମୋହର	। ଜନନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରକାର	॥
ତହିଁରେ ରଖୁ ଜୀବପ୍ରାଣ	। ଗର୍ଭ ମୁଁ କରାଏ ଧାରଣ	॥
ଏ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପୀ ଏହି ମତେ	। ସକଳ ଭୂତ ଏ ଜଗତେ	॥୩॥

ସର୍ବଯୋନିଷୁ କୌତ୍ସେୟ ମୂଢ଼ଃ ସମ୍ଭବନ୍ତି ଯାଃ ।

ତାସାଂ ବ୍ରହ୍ମ ମହଦ୍ଯୋନିରହଂ ବୀଜପ୍ରଦଃ ପିତା ॥୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ!), ସର୍ବଯୋନିଷୁ (ସମସ୍ତ ଯୋନିରୁ) ଯାଃ (ଯେଉଁ) ମୂଢ଼ଃ (ଶରୀର ମାନ) ସମ୍ଭବନ୍ତି (ଜାତ ହୁଅନ୍ତି), ତାସାମ୍ (ସେହି ସବୁର) ମହତ୍ ବ୍ରହ୍ମ (ମୂଳ ଆଧାର ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରକୃତି) ଯୋନିଃ (ସମସ୍ତ ଗର୍ଭ ଧାରଣର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ଅଟେ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଜୀବ-ପ୍ରଦଃ (ବୀଜ ସ୍ଥାପନକାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ବୀଜଦାତା) ପିତା (ପିତା ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସମସ୍ତ ଯୋନିରୁ ସମ୍ଭୂତ	। ଯେତେ ଶରୀର ଜୀବଧୃତ	॥
ସେ ସବୁ ପ୍ରକୃତି ସଂଜାତ	। ମହତ ବ୍ରହ୍ମ-ଯୋନି ଜାତ	॥
ବ୍ରହ୍ମ-ପ୍ରକୃତି ମୂଳଗର୍ଭ	। ତହିଁରୁ ଜୀବକୁଳ ସର୍ବ	॥
ସେହି ଗରଭେ ପ୍ରାଣବୀଜ	। ପ୍ରଦାନେ ପିତା ମୋତେ ହେଜ	॥୪॥

ସଂ ରଜସ୍ତମ ଲତି ଗୁଣାଃ ପ୍ରକୃତିସମ୍ଭବାଃ ।

ନିବଧ୍ନି ମହାବାହୋ ଦେହେ ଦେହିନମବ୍ୟୟମ୍ ॥୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), ସଂ (ସଂ), ରଜଃ (ରଜ) ତମଃ (ତମ) ଲତି (ଲତ୍ୟାଦି) ଗୁଣାଃ (ଗୁଣ ସମୂହ) ପ୍ରକୃତିସମ୍ଭବାଃ (ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ) । ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ଦେହିନମ୍ (ଆତ୍ମାକୁ) ଦେହେ (ଶରୀରରେ) ନିବଧ୍ନି (ବାନ୍ଧି ରଖିଥାନ୍ତି)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂ ରାଜସ ତାମସିକ	।	ତ୍ରେଗୁଣ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାକୃତିକ	॥
ଦେଖାଇ ଏହି ମଧୁରସ	।	ପ୍ରକୃତି ରଚେ ମାୟାଫାଶ	॥
ମାୟା ମୋହରେ ହୋଇ ଛନ୍ଦି	।	ବିଚରା ଜୀବ ହୁଏ ବନ୍ଦୀ	॥
ଜୀବାତ୍ମା ହେଲେ ବି ଅଛନ୍ତି	।	ଏ ଦେହେ ବନ୍ଧା ଅରଜୁନ	॥୫॥

ତତ୍ର ସଂ ନିର୍ମଳଭାତ୍ ପ୍ରକାଶକମନାମୟମ୍ ।

ସୁଖସଙ୍ଗେନ ବଧ୍ନାତି ଜ୍ଞାନସଙ୍ଗେନ ଚାନନ୍ଦ ॥୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନନ୍ଦ (ହେ ନିଷ୍ଠାପ ଅର୍ଜୁନ !), ତତ୍ର (ସେଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଗୁଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ସଂ (ସଂ ଗୁଣ) ନିର୍ମଳଭାତ୍ (ନିର୍ମଳ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁ) ପ୍ରକାଶକମ୍ (ପ୍ରକାଶମାନ) ଚ (ତଥା) ଅନାମୟମ୍ (ନିର୍ବିକାର), ସୁଖସଙ୍ଗେନ (ସୁଖର ଆସକ୍ତି ପରାୟଣ ହୋଇ) ଜ୍ଞାନସଙ୍ଗେନ (ଜ୍ଞାନ ମୋହରେ) ବଧ୍ନାତି (ବନ୍ଧନ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ତିନିଗୁଣେ ଅନୁପମ	।	ସାଂସ୍କୃତିକ ଗୁଣ ସର୍ବୋତ୍ତମ	॥
ନିର୍ମଳ ଭାବ ନିର୍ବିକାର	।	ଶୁଦ୍ଧ ଶାଶ୍ୱତ ଧାରସ୍ଥିର	॥
ନିଷ୍ଠା ଭାବ ପରକାଶେ	।	ତୋଷଇ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସେ	॥
ଜ୍ଞାନ ଆସକ୍ତି ଅଭିମାନ	।	ବନ୍ଧନ କାରଣ ଅର୍ଜୁନ !	॥୬॥

ରଜୋ ରାଗାତ୍ମକଂ ବିଦ୍ଧି ତୃଷ୍ଣାସଙ୍ଗସମୁଦ୍ଭବମ୍ ।
ତନ୍ନିବଧ୍ନାତି କୌତ୍ସେୟ କର୍ମସଙ୍ଗେନ ଦେହିନମ୍ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀ ନନ୍ଦନ !), ରଜଃ (ରଜଗୁଣ) ତୃଷ୍ଣା-ସଙ୍ଗ-ସମୁଦ୍ଭବମ୍ (କାମନା ବା ଲାଳସାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ) ରାଗାତ୍ମକ (ଆସକ୍ତି ଜନକ ଅଟେ) ତତ୍ (ସେଥିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଆସକ୍ତିରୁ ହିଁ) କର୍ମସଙ୍ଗେନ (କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ) ଦେହିନମ୍ (ଜୀବାତ୍ମାକୁ) ନିବଧ୍ନାତି (ବାନ୍ଧିପକାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଷୟା ମୋହ ଆକର୍ଷଣ	।	ରାଜସ ଗୁଣର ଲକ୍ଷଣ	॥
ସମ୍ଭୋଗ କାମନା ଲାଳସା	।	ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗତ ଅଭିଳାଷା	॥
ଏ ସବୁ ରଜଗୁଣ ଜାତ	।	ମାୟାରେ ମୋହିତ ଜଗତ	॥
ସେଥିପାଇଁ ହେ କୁନ୍ତିବାଳ !	।	କରମେ ବନ୍ଧା ଜୀବକୁଳ	॥୭॥

ତମସ୍ତଜ୍ଞାନଜଂ ବିଦ୍ଧି ମୋହନଂ ସର୍ବଦେହିନାମ୍ ।
ପ୍ରମାଦାଳସ୍ୟନିଦ୍ରାଭିଷ୍ଟନିବଧ୍ନାତି ଭାରତ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ସର୍ବଦେହିନାମ୍ (ସମସ୍ତ ଦେହଧାରୀ ମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବ ସମୂହକୁ) ମୋହନମ୍ (ମୋହିତ କରିବା ବାଲା) ତମଃ (ତମ ଗୁଣ) ଅଜ୍ଞାନଜମ୍ (ଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟତାରୁ ଜାତ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ), ତତ୍ (ସେଥିରୁ) ପ୍ରମାଦ-ଆଳସ୍ୟ-ନିଦ୍ରାଭିଷ୍ଟ (ବାତୁଳତା, ଆଳସ୍ୟ ତଥା ନିଦ୍ରା ବା ମାନସିକ କ୍ଷୀଣତା ମାଧ୍ୟମରେ) ନିବଧ୍ନାତି (ବନ୍ଧନ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତମ ଗୁଣର ବିଲକ୍ଷଣ	।	ମୂଢ଼ ସଂଜାତ ବୋଲି ଜାଣ	॥
ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାର ଘେରି	।	ନିଦ୍ରା ଆଳସ୍ୟ ଦିଏ ଭରି	॥
ହିତ ଅହିତ ହୋଇ ଭ୍ରମି	।	କରାଏ ସବୁ ପାଗଳାମି	॥
ମୋହ ନିଶାରେ ପାର୍ଥବୀର !	।	ବନ୍ଧନ କରଇ ସଂସାର	॥୮॥

ସଂଘଂ ସୁଖେ ସଞ୍ଜୟତି ରଜଃ କର୍ମଣି ଭାରତ ।

ଜ୍ଞାନମାବୃତ୍ୟ ତୁ ତମଃ ପ୍ରମାଦେ ସଞ୍ଜୟତ୍ୟୁତ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତ ବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ସଂଘଂ (ସଂଘଗୁଣ) ସୁଖେ (ସୁଖରେ), ରଜଃ (ରଜଗୁଣ) କର୍ମଣି (କର୍ମ ବିରତରେ) ସଞ୍ଜୟତି (ଆବଦ୍ଧ ରଖିଥାଏ), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ତମଃ (ତମଗୁଣ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ଆବୃତ୍ୟ (ଜାଲିଦେଇ) ଉତ (ଅନ୍ୟାନ୍ୟ) ପ୍ରମାଦେ (ସବୁ ପାଗଳାମି ପ୍ରବୃତ୍ତିରେ) ସଞ୍ଜୟତି (ଲଗାଇ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂଘଂ ଗୁଣରୁ ଉଦଭବ	।	ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ ବରଭବ	॥
ରଜଗୁଣର ଉପାର୍ଜନ	।	କର୍ମ ବିରତେ ପ୍ରେସ୍ତାହନ	॥
ପରନ୍ତୁ ଖଲୁ ତମଗୁଣ	।	ଜ୍ଞାନକୁ କରି ଆବରଣ	॥
ମତି ବିକୃତି କରି ପାର୍ଥ !	।	କରାଏ ଅହିତ ଅନର୍ଥ	॥୯॥

ରଜସ୍ତମସ୍ତାପିତ୍ତୟଃ ସଂଘଂ ଭବତି ଭାରତ ।

ରଜଃ ସଂଘଂ ତମଃଶ୍ଚୈବ ତମଃ ସଂଘଂ ରଜସ୍ତଥା ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ରଜଃ (ରଜଗୁଣ) ଚ (ଏବଂ) ତମଃ (ତମଗୁଣକୁ) ଅପିତ୍ତୟଃ (ଦବେଇ ଦେଇ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ଅଧୀନକରି) ସଂଘଂ (ସଂଘଗୁଣ) ଭବତି (ବଢ଼ିଚାଲେ), ସଂଘଂ (ସଂଘଗୁଣ) ଚ (ଏବଂ) ତମଃ (ତମ ଗୁଣକୁ) ରଜଃ (ରଜଗୁଣ ଚାପିଦେଇ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରେ), ତଥା ଏବ (ସେହିପରି) ସଂଘଂ (ସଂଘ ଗୁଣ) ରଜଃ (ରଜ ଗୁଣକୁ ଅଧୀନ କରି) ତମଃ (ତମଗୁଣ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂଘଂ ରଜକୁ ଚାପି ଦେଇ	।	ତାମସ ମାୟା ବିସ୍ତାରଇ	॥
ରଜଗୁଣର ଜାଗରଣେ	।	ସଂଘ-ତାମସ ହାର ମାନେ	॥
ସଂଘଗୁଣର ପରକାଶେ	।	ତମ-ରଜକୁ ମାଡ଼ିବସେ	॥
ଗୁଣ ପ୍ରଭାବ କାଳବେଳ	।	ବିଧି ବିହିତ ମାୟାଖେଳ	॥୧୦॥

ସର୍ବଦ୍ୱାରେଷୁ ଦେହେଽସ୍ମିନ୍ ପ୍ରକାଶ ଉପଜାୟତେ ।

ଜ୍ଞାନଂ ଯଦା ତଦା ବିଦ୍ୟାଦ୍ ବିବୃଦ୍ଧଂ ସଂସ୍ମୃତିତ୍ୱତ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ଅସ୍ମିନ୍ (ଏହି) ଦେହେ (ଦେହରେ) ସର୍ବଦ୍ୱାରେଷୁ (ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ-ଲକ୍ଷ୍ମିୟ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ) ଜ୍ଞାନମ୍ ପ୍ରକାଶଃ (ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ) ଉଚ୍ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ଅର୍ଥାତ୍ ଠିକ୍ ଭାବରେ) ଉପଜାୟତେ (ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ସଂସ୍ମୃତ୍ (ସଂସ୍ମୃତ ଗୁଣର) ବିବୃଦ୍ଧମ୍ (ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ) ଇତି (ବୋଲି) ବିଦ୍ୟାଦ୍ (ଜାଣିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ କାଳେ ଏହି ଶରୀରରେ । ଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷ୍ମିୟ ସର୍ବଦ୍ୱାରେ ॥

ଜ୍ଞାନ-ଆଲୋକ ପରକାଶେ । ତତ୍ ଜିଜ୍ଞାସା ଅଭିଳାଷେ ॥

ତେବେ ହିଁ ବୁଝିବା ଉଚିତ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଗୁଣ ଜାଗରିତ ॥

ଜ୍ଞାନ ମୋହିତ ଆକର୍ଷଣ । ଜାତ କରାଏ ସଂସ୍ମୃତ ଗୁଣ ॥୧୪॥

ଲୋଭଃ ପ୍ରବୃତ୍ତିରାରମ୍ଭଃ କର୍ମଣାମଗମଃ ସ୍ୱହା ।

ରଜସ୍ୟେତାନି ଜାୟନ୍ତେ ବିବୃଦ୍ଧେ ଭରତର୍ଷଭ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତର୍ଷଭ (ହେ ଭରତ ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଜୁନ!), ରଜସି (ରଜ ଗୁଣ) ବିବୃଦ୍ଧେ (ବଢିବା ଦ୍ୱାରା) ଲୋଭଃ ପ୍ରବୃତ୍ତିଃ (ଲୋଭ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସହିତ), କର୍ମଣାମ୍ (କର୍ମର) ଆରମ୍ଭଃ (ଆରମ୍ଭ ବା କର୍ମ ତପ୍ତରତା), ଅଗମଃ (କ୍ଳାନ୍ତି-ଅଶାନ୍ତି) ସ୍ୱହା (ଲଜ୍ଜା-ଅଭିଳାଷା) ଏତାନି (ଇତ୍ୟାଦି) ଜାୟନ୍ତେ (ଜନ୍ମ ହୁଏ ବା ଜାତ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ ଭରତ ବିଖ୍ୟାତି ! । ରଜଗୁଣର କରାମତି ॥

ସକାମ କର୍ମ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ । ଆଶା ଆସକ୍ତି ପ୍ରଲୋଭନ ॥

ବିଷୟ ଜଞ୍ଜାଳ ଅଶାନ୍ତି । କଠୋର ଶ୍ରମ କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତି ॥

ଏ ସବୁ କାମନା ବାସନା । ରାଜସ ଭାବ ଉଠେ ଜନା ॥୧୨॥

ଅପ୍ରକାଶୋଽପ୍ରବୃତ୍ତଃ ପ୍ରମାଦୋ ମୋହ ଏବ ଚ ।

ତମସ୍ୟେତାନି ଜାୟନ୍ତେ ବିବୃଦ୍ଧେ କୁରୁନନ୍ଦନ ॥୧୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୁରୁନନ୍ଦନ (ହେ କୁରୁବୀର ଅର୍ଜୁନ !), ତମସି (ତମଗୁଣ) ବିବୃଦ୍ଧେ (ବଢ଼ିବା ଦ୍ଵାରା) ଅପ୍ରକାଶଃ (ଅନ୍ଧକାର), ଅପ୍ରବୃତ୍ତଃ (ଝରାପ ପ୍ରବୃତ୍ତ), ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରମାଦଃ (ପାଗଳାମି), ଚ (ଏବଂ) ମୋହଃ (ମୋହ ଆକର୍ଷଣ) ଏତାନି (ଇତ୍ୟାଦି) ଏବ (ସବୁ) ଜାୟନ୍ତେ (ଜାତହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେବେ ଜାଗର ତମଗୁଣ	।	ପ୍ରାଣୀ ହୁଅଇ ଅଲକ୍ଷଣ	॥
ନିଦ୍ରା ଆଳସ୍ୟ ଆସେ ମାଡ଼ି	।	ହୁଅନ୍ତି ସର୍ବେ କର୍ମକୋଡ଼ି	॥
ଗଞ୍ଜେଇ ମଦ ଭାଙ୍ଗ ଗୁଲି	।	ଖୋଜଇ କୁଆ ପଶା ପାଲି	॥
ସବୁ ହରେଇ କୁରୁବୀର !	।	ଜୀବନ ହୁଏ ଅନ୍ଧକାର	॥୧୩॥

ଯଦା ସଂକ୍ଷ୍ପ ପ୍ରବୃଦ୍ଧେ ତୁ ପ୍ରଳୟଂ ଯାତି ଦେହଭୃତ୍ ।

ତଦୋଽଫବିଦାଂ ଲୋକାନମଳାନ୍ ପ୍ରତିପଦ୍ୟତେ ॥୧୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେହଭୃତ୍ (ଦେହଧାରୀ ମନୁଷ୍ୟ) ସଂକ୍ଷ୍ପ (ସଂକ୍ଷ୍ପଗୁଣରେ) ପ୍ରବୃଦ୍ଧେ (ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ) ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ପ୍ରଳୟଂ ଯାତି (ବିନାଶ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ମରିଯାଏ), ତଦା (ସେତେବେଳେ) ତୁ (ବାସ୍ତବରେ) ଉଽଫବିଦାଂ (ଉଽଫ ଭାବଧାରୀ ମାନଙ୍କର) ଅମଳାନ୍ ଲୋକାନ୍ (ନିର୍ମଳ ଜଗତକୁ) ପ୍ରତିପଦ୍ୟତେ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଂକ୍ଷ୍ପ ଭାବ ବୃଦ୍ଧିପାଇ	।	ଯେବେ ପ୍ରକାଶ ହେଉଥାଇ	॥
ସେ କାଳେ ଯଦି ଦେହଧାରୀ	।	କେଉଁ କାରଣେ ଯାଏ ମରି	॥
ପୁଣ୍ୟ ଲୋକ ସେ ଗତିକରେ	।	ନିର୍ମଳ ଭାବ ଯେଉଁଠାରେ	॥
ଶୁଦ୍ଧ ଉଽଫ କର୍ମକାରୀ	।	ଯେଉଁ ଜଗତେ ବାସକରି	॥୧୪॥

ରଜସି ପ୍ରଳୟଂ ଗତ୍ୱା କର୍ମସଙ୍ଗିଷ୍ଠୁ ଜାୟତେ ।

ତଥା ପ୍ରଲୀନସ୍ତମସି ମୃତଯୋନିଷ୍ଠୁ ଜାୟତେ ॥୧୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରଜସି (ରଜଗୁଣର ଅଧିନସ୍ଥ ହୋଇ) ପ୍ରଳୟଂ ଗତ୍ୱା (ମରିଯିବା ପରେ) କର୍ମସଙ୍ଗିଷ୍ଠୁ (କର୍ମବାର ମାନଙ୍କ ଗହଣରେ) ଜାୟତେ (ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ), ତଥା (ତଥା) ତମସି (ତମ ଗୁଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ) ପ୍ରଲୀନଃ (ମରିଯାଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ମୃତ-ଯୋନିଷ୍ଠୁ (ମୂର୍ତ୍ତୀ ଯୋନିରେ ଅର୍ଥାତ ନୀଚମାନର ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଅର୍ଥାତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇ) ଜାୟତେ (ଜନ୍ମ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରାଜସ ଗୁଣ ଭାବେ ଥାଇ	। ଦେହ ଛାଡ଼ିଣ ଯେବେ ଯାଇ	॥
କର୍ମୀ ଗହଣେ କର୍ମରତ	। ଜଞ୍ଜାଳ ଗୃହେ ହୁଏ ଜାତ	॥
ସେପରି ତମ ଗୁଣାସକ୍ତ	। ମରଣ ଯଦି ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ	॥
ହୀନ କରମେ ରହି ଲିପ୍ତ	। ହୀନ ଯୋନିରେ ହୁଏ ଜାତ	॥୧୫॥

କର୍ମଣଃ ସୁକୃତସ୍ୟାହୁଃ ସାଂସ୍କୃକଂ ନିର୍ମଳଂ ଫଳମ୍ ।

ରଜସସ୍ତୁ ଫଳଂ ଦୁଃଖମଜ୍ଞାନଂ ତମସଃ ଫଳମ୍ ॥୧୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସୁକୃତସ୍ୟ (ଉତ୍ତମ ଭାବେ ଶୁଭକୃତ) କର୍ମଣଃ (କର୍ମର) ସାଂସ୍କୃକମ୍ (ସାଂସ୍କୃକ) ନିର୍ମଳମ୍ (ନିର୍ମଳ) ଫଳମ୍ (ଫଳ ବୋଲି) ଆହୁଃ (କୁହାଯାଇଛି), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ରଜସଃ (ରଜଗୁଣର) ଫଳମ୍ (ଫଳ) ଦୁଃଖମ୍ (ଦୁଃଖ ଦାୟକ), ତମସଃ (ତମଗୁଣର) ଫଳମ୍ (ଫଳ) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂସ୍କୃତ ଭାବର ଗୁଣକାନ୍ତି	। ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି	॥
ସଂସ୍କୃତ ସଂଗତେ ଶୁଭଲାଭ	। ଉତ୍ତମ କର୍ମ ଉଚ୍ଚ ଭାବ	॥
ରଜଗୁଣର ଉପହାର	। କର୍ମ ଜଞ୍ଜାଳ ଦୁଃଖଭାର	॥
ତମଗୁଣରୁ ଉତପତ୍ତି	। ଅଜ୍ଞାନ ଅପ୍ରୀତି ଅନୀତି	॥୧୬॥

ସଂକ୍ଷାହଞ୍ଜାୟତେ ଜ୍ଞାନଂ ରଜସୋ ଲୋଭ ଏବ ଚ ।

ପ୍ରମାଦମୋହୋ ତମସୋ ଭବତୋଽଜ୍ଞାନମେବ ଚ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଂକ୍ଷ (ସଂକ୍ଷ ଗୁଣରୁ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ) ଚ (ଏବଂ) ରଜସଃ (ରଜ ଗୁଣରୁ) ଲୋଭଃ (ଲୋଭ)
ଏବ (ହି) ସଞ୍ଜୟତେ (ଜାତ ହୁଏ), ଚ (ଏବଂ) ତମସଃ (ତମଗୁଣରୁ) ପ୍ରମାଦ-ମୋହୋ
(ପ୍ରମାଦ ଓ ମୋହବଶରୁ) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନ) ଏବ (ହି) ଭବତଃ (ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଂକ୍ଷ-ସୂକ୍ଷ୍ମ ପରକାଶେ । ଜ୍ଞାନର କିରଣ ଝଲସେ ॥
ବିଜେ ହୋଇଲେ ରଜ-ମାୟା । ଲୋଭ ସ୍ୱଭାବ କରେ ଛାୟା ॥
ତମ-ଦାନବ ଯେବେ ଗ୍ରାସେ । ଚୌଦିଗ ଅନ୍ଧକାର ଦିଶେ ॥
ମୋହ ମାୟାରେ ହୋଇ ଅନ୍ଧ । ଅଜ୍ଞାନ ଗଣଇ ପ୍ରମାଦ ॥୧୭॥

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛତି ସଂକ୍ଷ୍ମା ମଧ୍ୟେ ତିଷ୍ଠତି ରାଜସାଃ ।

ଜଘନ୍ୟଗୁଣବୃକ୍ଷ୍ମା ଅଧୋ ଗଚ୍ଛତି ତାମସାଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଂକ୍ଷ୍ମାଃ (ସଂକ୍ଷ୍ମଗୁଣରେ ରହି) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମ୍ (ଉଚ୍ଚଲୋକକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗାଦି ଲୋକକୁ) ଗଚ୍ଛତି
(ଯାଇଥାନ୍ତି), ରାଜସାଃ (ରଜଗୁଣର ଅଧିକାରୀମାନେ) ମଧ୍ୟେ (ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଲୋକରେ
ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ମଂଥଲୋକରେ) ତିଷ୍ଠତି (ପୁଣିଥରେ ଜାତହୋଇ ରହନ୍ତି) ଜଘନ୍ୟ-ଗୁଣବୃକ୍ଷ୍ମାଃ
(ହୀନ ନିନ୍ଦନୀୟ ଗୁଣରେ ରହି) ତାମସାଃ (ତମଗୁଣଧାରୀମାନେ) ଅଧଃ (ତଳକୁ ଅର୍ଥାତ୍
ନର୍କକୁ) ଗଚ୍ଛତି (ଯାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଦ୍ଧ ସାଂକ୍ଷିକ ଗୁଣେ ରହି । ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକକୁ ଯାଇଥାଇ ॥
ରଜଗୁଣରେ ହୋଇ ସ୍ଥିତ । ଆବର ମଂଥ ହୁଏ ଜାତ ॥
ତାମସ ଗୁଣେ ଦୁରାଚାରୀ । ନିନ୍ଦୁକ ହୀନ ବୃକ୍ଷ କରି ॥
ଅଧମେ ପାଇ ଅଧୋଗତି । ନରକେ ଯାଇଣ ପଡ଼ନ୍ତି ॥୧୮॥

ନାନ୍ୟଂ ଗୁଣେଭ୍ୟଃ କର୍ତ୍ତାରଂ ଯଦା ଦ୍ରଷ୍ଟାନ୍ତୁପଶ୍ୟତି ।

ଗୁଣେଭ୍ୟଃ ପରଂ ବେଦିମଭାବଂ ସୋଽଧିଗଚ୍ଛତି ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦା (ଯେତେବେଳେ) ଦ୍ରଷ୍ଟା (ଦୂରଦର୍ଶୀ ବିବେକୀ ପୁରୁଷ) ଗୁଣେଭ୍ୟଃ (ଗୁଣମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ) ଅନ୍ୟମ୍ (ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବି) କର୍ତ୍ତାରମ୍ (କର୍ତ୍ତା ଭାବରେ) ନ ଅନ୍ତୁପଶ୍ୟତି (ଦେଖେନାହିଁ ବା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ ନାହିଁ), ଚ(ଏବଂ) ଗୁଣେଭ୍ୟଃ (ଗୁଣମାନଙ୍କଠାରୁ) ପରମ୍ (ପରମ ଉଚ୍ଚ ଭାବ) ବେଦି (ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ମଦ୍-ଭାବମ୍ (ମୋ ଭାବଗୁଣକୁ) ଅଧିଗଚ୍ଛତି (ପାଇ ଯାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣେ ଗୁଣର ଆକର୍ଷଣ	। ସମସ୍ତ କର୍ମର କାରଣ	॥
ତ୍ରିଗୁଣ ବିନା ଅନ୍ୟ କେହି	। କର୍ତ୍ତା ବୋଲି ଯେ ନଭାବଇ	॥
ସେହି ବିବେକୀ ପାରଦର୍ଶୀ	। ନିର୍ଗୁଣ ଭାବ ପରକାଶି	॥
ଜାଣଇ ଯେବେ ପର-ତତ୍ତ୍ୱ	। ମୋ ଭାବ ହୁଅଇ ପ୍ରାପତ	॥୧୯॥

ଗୁଣାନେତାନତୀତ୍ୟ ତ୍ରୀନ୍ଦେହୀ ଦେହସମୁଭବାନ୍ ।

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁଜରାଦୁଃଖୈର୍ବିମୁକ୍ତୋଽମୃତମଶ୍ନୁତେ ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେହୀ (ଦେହଧାରୀ ଜୀବାତ୍ମା) ଦେହ ସମୁଦ୍ ଭବାନ୍ (ଦେହରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା) ଏତାନ୍ (ଏହି) ତ୍ରିନ୍ (ତିନି) ଗୁଣାନ୍ (ଗୁଣ ସମୂହକୁ) ଅତୀତ୍ୟ (ଅତିକ୍ରମ କରି) ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ଜରା-ଦୁଃଖୈଃ (ଜନ୍ମ, ମୃତ୍ୟୁ ତଥା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଜନିତ ଦୁଃଖରୁ) ବିମୁକ୍ତଃ (ମୁକ୍ତ ହୋଇ) ଅମୃତମ୍ (ଅମରତ୍ୱକୁ) ଅଶ୍ନୁତେ (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତ୍ରିଗୁଣ ବିଷୟ ପ୍ରଭାବ	। ଦେହରେ ହୁଏ ଉଦଭବ	॥
ଜୀବ ପୁରୁଷ ଦେହଧାରୀ	। ଏହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି	॥
ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାର ରହି	। ପରମ ଭାବ ମନେ ବହି	॥
ଜନମ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ମରଣ	। ଦୁଃଖରୁ ମିଳେ ପରିତ୍ରାଣ	॥୨୦॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

କୈଳିଂଜୈଷ୍ଠୀନ୍‌ଗୁଣାନେତାନତୀତୋ ଭବତି ପ୍ରଭୋ ।

କିମାଚାରଃ କଥଂ ଚୈତାଂସ୍ତୀନ୍‌ଗୁଣାନତିବିଂଶତେ ॥୨୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ପ୍ରଭୋ (ହେ ପ୍ରଭୁ!), ଏତାନ୍ (ଏହି) ତ୍ରୀନ୍ ଗୁଣାନ୍ (ତିନି ଗୁଣକୁ) ଅତୀତଃ (ଆଡ଼େଇ ଦେବା ପରେ) କୈଃ (କେଉଁ) ଲିଂଜୈଃ (ପ୍ରକାର ଭାବ-ଲକ୍ଷଣ) ଭବତି (ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଖାଯାଏ)? କିମ୍-ଆଚାରଃ (କିପରି ଆଚରଣ କରେ), ଚ (ଏବଂ) ଏତାନ୍ (ଏହି) ତ୍ରୀନ୍ (ତିନି) ଗୁଣାନ୍ (ଗୁଣକୁ) କଥମ୍ (କିପରି ଭାବେ) ଅତିବିଂଶତେ (ଅତିକ୍ରମ କରାଯାଇପାରେ)?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଗୁଣ ବିଷୟ ଶୁଣି ସବୁ । ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ ହେ ପ୍ରଭୁ! ॥
ଅତୀତ ହୋଇଲେ ତ୍ରିଗୁଣ । କିପରି ପ୍ରକାଶେ ଲକ୍ଷଣ ॥
ଚାଲି ଚଳନ ବ୍ୟବହାର । ଭାବ ଆଚାର କି ପ୍ରକାର ॥
ତ୍ରେଗୁଣ ବିଷୟେ ବିହରି । କି ଭାବେ ଅତିକ୍ରମ କରି ॥୨୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ପ୍ରକାଶଂ ଚ ପ୍ରବୃଂ ଚ ମୋହମେବ ଚ ପାଣ୍ଡବ ।

ନ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପ୍ରବୃଂ ନ ନିବୃଂ ନିକାଂକ୍ଷତି ॥୨୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ପାଣ୍ଡବ (ହେ ପାଣ୍ଡବ!), ପ୍ରକାଶମ୍ (ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ) ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରବୃଂ (କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ତପ୍ତରତା) ଚ (ତଥା) ମୋହମ୍ (ମୋହ ଆକର୍ଷଣରେ) ସମ୍-ପ୍ରବୃଂ (ଭଲଭାବରେ ଥାଇ ବି ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ରିଗୁଣରେ ରହି) ଏବ (ସୁଦ୍ଧା) ନ ଦୃଷ୍ଟି (ଗୁଣର ପ୍ରଭାବକୁ ଯେ ହିଂସା କରେ ନାହିଁ) ଚ (ଏବଂ) ନିବୃଂ (ଗୁଣରୁ ଅତୀତ ହୋଇ) ନ ନିକାଂକ୍ଷତି (ଯେ ଗୁଣକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ... ସେ ହିଁ ଗୁଣାତୀତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେଲେହେଁ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶିତ । ଥିଲେହେଁ ସଦା କର୍ମବ୍ୟସ୍ତ ॥
ମୋହ ହେଉ ବା ରାଗରସ । ଯେବେ ଏଥିରେ ନୋହେ ଦୃଷ୍ଟ ॥
ଅଥବା ତ୍ରେଗୁଣ ସମସ୍ତ । ଭାବରୁ ହେଲେ ବି ନିବୃଂ ॥
କାହିଁରେ ଯେବେ ଇଚ୍ଛାନାହିଁ । ଏହାକୁ ଗୁଣାତୀତ କହି ॥୨୨॥

ଉଦାସୀନବଦାସୀନୋ ଗୁଣୈର୍ଯୋ ନ ବିଚାଲ୍ୟତେ ।

ଗୁଣା ବଞ୍ଚିତ ଇତ୍ୟେବ ଯୋଃବଚିଷ୍ଠତି ନେଙ୍ଗତେ ॥୨୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ଉଦାସୀନବତ୍ (ଉଦାସୀ ଭାବରେ) ଆସୀନଃ (ରହି) ଗୁଣୈଃ (ଗୁଣମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ) ନ ବିଚାଲ୍ୟତେ (ବିଚଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ), ଗୁଣାଃ (ଗୁଣ ସମୂହ) ଏବ (ଏହିପରି) ବଞ୍ଚିତେ (ପରିଚାଳିତ ବା ପ୍ରଭାବିତ ହେଉଛନ୍ତି) ଇତି (ବୋଲି ମନେକରି) ଯଃ (ଯିଏ) ନ ଇଙ୍ଗତେ (ହଲଚଳ ନହୋଇ) ଅବଚିଷ୍ଠତି (ସ୍ଥିର ଭାବରେ ରହିଥାଏ.....) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁଠି ଯିଏ ସମଦର୍ଶୀ	।	ଆବେଗ ବିହୀନେ ଉଦାସୀ	॥
ସର୍ବଦା ହୋଇ ଗୁଣସ୍ଥିତ	।	ନହୁଏ ଯେହୁ ବିଚଳିତ	॥
ବିଷୟ ଧର୍ମ ଅନୁସରି	।	ଗୁଣ ଚାରଣା ମନେକରି	॥
ନିଷ୍କଳ ହୃଦ ସ୍ଥିର-ମତି	।	ଗୁଣାତୀତର ରୀତି ଗତି	॥୨୩॥

.....ପରବଞ୍ଚିତ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ସମଦୁଃଖସୁଖଃ ସ୍ୱସ୍ଥଃ ସମଲୋଷାଶ୍ଳକାଞ୍ଚନଃ ।

ତୁଲ୍ୟପ୍ରିୟାପ୍ରିୟୋ ଧୀରସ୍ତୁଲ୍ୟନିନ୍ଦାତ୍ତସଂସ୍ତୁତିଃ ॥୨୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧୀରଃ (ଧୀର ମନୁଷ୍ୟ) ସମଦୁଃଖସୁଖଃ (ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖରେ ସମଭାବରେ) ସ୍ୱସ୍ଥଃ (ଅନ୍ତରରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ) ସମଲୋଷାଶ୍ଳକାଞ୍ଚନଃ (ମାଟି, ଟେକା, ସୁନା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସମାନ ଭାବରେ ଦେଖି) ତୁଲ୍ୟନିନ୍ଦାତ୍ତସଂସ୍ତୁତିଃ (ନିଜର ନିନ୍ଦା ଏବଂ ପ୍ରଶଂସାରେ ସମ ଭାବ ଦେଖାଇ) ତୁଲ୍ୟପ୍ରିୟାପ୍ରିୟୋ (ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଅପ୍ରିୟକୁ ସମାନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁଃଖ ପାଇ ବା ସୁଖ ପାଇ	।	ସମଭାବେ ଯେ ରହିଥାଇ	॥
ମୃତ୍ତିକା ପଥର ସୁବର୍ଣ୍ଣ	।	ଯା ଲାଗି ସବୁ ହିଁ ସମାନ	॥
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗତରେ	।	ଏକଇ ଭାବ ଯେ ଆଚରେ	॥
ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସା ସ୍ତୁତିଗାନେ	।	ଉଦ୍‌ବେଗ ନାହିଁ ଯାର ମନେ	॥୨୪॥

ମାନାପମାନୟୋଷ୍ଟୁଲ୍ୟସ୍ତୁଲ୍ୟା ମିତ୍ରାରିପକ୍ଷୟୋଃ ।

ସର୍ବାରମ୍ଭପରିତ୍ୟାଗୀ ଗୁଣାତୀତଃ ସ ଉଚ୍ୟତେ ॥୨୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମାନାପମାନୟୋଃ (ମାନ ତଥା ଅପମାନରେ) ତୁଲ୍ୟଃ (ଯେ ସମାନ ରହେ), ମିତ୍ରାରିପକ୍ଷୟୋଃ (ଶତ୍ରୁ ବା ମିତ୍ର ପାଖରେ) ତୁଲ୍ୟଃ (ସମାନ ଭାବ), ସର୍ବାରମ୍ଭପରିତ୍ୟାଗୀ (ସବୁକିଛି ଉଦ୍‌ଯୋଗ କରି ଯେ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଏ), ସଃ (ସେ) ଗୁଣାତୀତଃ (ଗୁଣାତୀତ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେପରି ଭାବ ସମମାନେ । ସେପରି ଭାବି ଅପମାନେ ॥
ବାକ୍ଷବେ ଯେ ଭାବେ ଜାଣଇ । ଶତ୍ରୁକୁ ସେପରି ମଣଇ ॥
ଯେ କରି ସବୁ ଉଦ୍‌ଯୋଗ । ନକରେ କିଛି ଉପଭୋଗ ॥
ସର୍ବ ଅର୍ଜନ ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ବୋଲାଏ ସେହୁ ଗୁଣାତୀତ ॥୨୫॥

ମାଂ ତ ଯୋଃସ୍ୟଭିତାରେଣ ଭକ୍ତିଯୋଗେନ ସେବତେ ।

ସ ଗୁଣାନ୍ ସମତୀତୈତ୍ୟତାନ୍ ବ୍ରହ୍ମଭୂୟାୟ କଞ୍ଚତେ ॥୨୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ୟଃ (ଯିଏ) ଅବ୍ୟଭିତାରେଣ (ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଚିନ୍ତା ଭରସା ନକରି) ତ (ତଥା) ଭକ୍ତିଯୋଗେନ (ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ ଥାଇ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ସେବତେ (ସେବା କରନ୍ତି), ସଃ (ସେ) ଏତାନ୍ ଗୁଣାନ୍ (ଏହି ଗୁଣ ସମୂହକୁ) ସମତୀତ୍ୟ (ଅତିକ୍ରମ କରି) ବ୍ରହ୍ମଭୂୟାୟ (ବ୍ରହ୍ମଭୂତ ହେବାପରି) କଞ୍ଚତେ (ମନେ କରାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଶା ଆସକ୍ତି ଆଚରଣ । ଚିନ୍ତା ଭରସା ବରଜିଣ ॥
ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ । ଯେ ମୋତେ ନିରତେ ସେବଇ ॥
ସେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭକ୍ତିଯୋଗୀ । ତ୍ରିଗୁଣ ବିଷୟ ବିରାଗୀ ॥
ଲଘି ଏ ଗୁଣ ତିନି ଗାରେ । ମିଶଇ ବ୍ରହ୍ମ ଅଶାକାରେ ॥୨୬॥

ବ୍ରହ୍ମଣୋ ହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାହମତୃତୀୟାବ୍ୟୟଂ ଚ ।
ଶାଶ୍ୱତସ୍ୟ ଚ ଧର୍ମସ୍ୟ ସୁଖସୈକାନ୍ତିକସ୍ୟ ଚ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅବ୍ୟୟସ୍ୟ (ଅବ୍ୟୟ) ଚ (ତଥା) ଅମୃତସ୍ୟ (ଅମୃତମୟ) ବ୍ରହ୍ମଣଃ (ବ୍ରହ୍ମର) ଚ (ଏବଂ)
ଶାଶ୍ୱତସ୍ୟ ଧର୍ମସ୍ୟ (ସନାତନ ଧର୍ମର) ଚ (ଏବଂ) ଏକାନ୍ତିକସ୍ୟ ସୁଖସ୍ୟ (ଚିରନ୍ତନ
ସୁଖର) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ହି (ହିଁ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା (ଆଶ୍ରୟ ଦାତା ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅବ୍ୟୟ ଅକ୍ଷୟ ଅମର	। ପରମ ବ୍ରହ୍ମର ବିସ୍ତାର	॥
ଶାଶ୍ୱତ ଧର୍ମ ସନାତନ	। ସାମ୍ବିତ ସୁଖ ଚିରନ୍ତନ	॥
ଯେତେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅଶାକାର	। ମୁହିଁ ସକଳ ଭବାଧାର	॥
ପରମ ଧରମ କାରଣ	। ଏ ସର୍ବ ମୋହର ଶରଣ	॥୨୭॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମତ୍ତତ୍ତ୍ୱାତାତ୍ମନିଷ୍ଠୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ଗୁଣତ୍ରୟବିଭାଗଯୋଗୋ
ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ଅଥ ପଂକ୍ତଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମୂଳମଧ୍ୟଶାଖମଶ୍ୱତ୍ୟଂ ପ୍ରାହୁରବ୍ୟୟମ୍ ।

ଛନ୍ଦାଂସି ଯସ୍ୟ ପର୍ଣ୍ଣାନି ଯସ୍ତଂ ବେଦ ସ ବେଦବିତ୍ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମୂଳମ୍ (ଅନନ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ ମୂଳ ଥାଇ) ଅଧଃ ଶାଖମ୍ (ତଳେ ଶାଖା ବିସ୍ତାର କରିଥିବା) ଅଶ୍ୱତ୍ୟମ୍ (ସଂସାର ରୂପା ଅଶ୍ୱତଥ ବୃକ୍ଷକୁ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ପରମାତ୍ମା ବୋଲି) ପ୍ରାହୁଃ (କୁହନ୍ତି) । ଛନ୍ଦାଂସି (ବେଦର ଛନ୍ଦ ହେଉଛି) ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ପର୍ଣ୍ଣାନି (ପତ୍ର ସ୍ୱରୂପ), ତମ୍ (ତାକୁ) ଯଃ (ଯେ) ବେଦଃ (ଜାଣେ), ସଃ (ସେ) ବେଦବିତ୍ (ବେଦଜ୍ଞ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନନ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବେ ମୂଳ ଯା'ର । ପରମାତ୍ମା ସେ ସର୍ବାଧାର ॥

ପ୍ରଶାଖା ଜୀବାତ୍ମା ତାହାର । ତଳକୁ ହୋଇଛି ବିସ୍ତାର ॥

ବୃକ୍ଷ ସ୍ୱରୂପ ଏ ସଂସାର । ବେଦ ମନ୍ତ୍ରର ତା' ପତର ॥

ଓଲଟ ବୃକ୍ଷ ଏ ଜଗତ । ଯେ ଜାଣେ ସେହି ବେଦବିତ୍ ॥୧॥

ଅଧ୍ୟକ୍ଷୋର୍ଦ୍ଧ୍ବଂ ପ୍ରସୂତାସ୍ତସ୍ୟ ଶାଖା ଗୁଣପ୍ରବୃଦ୍ଧା ବିଷୟପ୍ରବାଳାଃ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ମୂଳାନ୍ୟନୁସନ୍ତତାନି କର୍ମାନୁବନ୍ଧାନି ମନୁଷ୍ୟଲୋକେ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ୟ (ତାହାର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ସଂସାର ରୂପା ବୃକ୍ଷର) ବିଷୟ ପ୍ରବାଳାଃ (ଜନ୍ମିୟ ବିଷୟ ରୂପା ପ୍ରଶାଖା ମାନ) ଗୁଣପ୍ରବୃଦ୍ଧାଃ (ତିନି ଗୁଣର ପ୍ରଭାବରେ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ) ଶାଖାଃ (ମୂଳ ଶାଖା ସହିତ) ଅଧଃ (ତଳୁ ଅର୍ଥାତ୍ ନର୍କରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ) ଚ (ମଧ୍ୟରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମଂଥ୍ୟ ଲୋକ ଦେଇ) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମ୍ (ଉପରକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ପ୍ରସୂତା (ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଅଛି) । ଅଧଃ-ଚ (ତଳକୁ ମଧ୍ୟ) ମନୁଷ୍ୟଲୋକେ (ମଂଥ୍ୟ ଲୋକରେ) ମୂଳାନି (ମୂଳ ଶାଖା ସବୁ) କର୍ମାନୁବନ୍ଧାନି (କର୍ମରୂପା ଉପଶାଖା ସହିତ) ଅନୁସନ୍ତତାନି (ବ୍ୟାପି ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଷୟଗୁଣ ଖାଦ୍ୟ ପାଇ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖା ବଢୁଥାଇ ॥

ନରକ ତଳୁ ମଂଥ୍ୟ ଦେଇ । ସରଗେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବେ ଲମ୍ବିଥାଇ ॥

କର୍ମ ରୂପକ ମୂଳତ୍ୱାଳ । ବନ୍ଧନ କରି ଜୀବକୁଳ ॥

ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ମେଲି ଦେଇ । ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକେ ବ୍ୟାପିଥାଇ ॥୨॥

ନ ରୂପମସ୍ୟେହ ତଥୋପଲଭ୍ୟତେ ନାତ୍ତୋ ନ ଚାଦିର୍ନ ଚ ସମ୍ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
ଅଶ୍ୱତଥମେନଂ ସୁବିରୁଦ୍ଧମୂଳମସଙ୍ଗଶ୍ଚେଷା ଦୃଢେନ ଛିନ୍ନଂ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନ ଆଦିଃ (ଆରମ୍ଭ ନ ହୋଇଥିବାରୁ) ଚ (ତଥା) ନ ଅନ୍ତଃ (ଶେଷ ନ ହୋଇଥିବାରୁ), ଚ (ଏବଂ) ନ ସଂପ୍ରତିଷ୍ଠା (ମୂଳଦୁଆ ନଥିବାରୁ) ଅସ୍ୟ (ଏହାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସଂସାର ବୃକ୍ଷର) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ତଥା (ସେହିପରି ଭାବେ) ଇହ (ଏହି ଲୋକରେ) ନ ଉପଲଭ୍ୟତେ (ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ) । ସୁବିରୁଦ୍ଧମୂଳମ୍ (ଅତ୍ୟଧିକ ଶକ୍ତ ମୂଳ ବିଶିଷ୍ଟ) ଏନମ୍ ଅଶ୍ୱତଥମ୍ (ଏହି ଅଶ୍ୱତଥ ଗଛକୁ) ଦୃଢେନ (ଦୃଢ ଭାବରେ) ଅସଂଗଶ୍ଚେଷା (ନିସଂଗ ରୂପୀ ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା) ଛିନ୍ନଂ (ଛେଦନ କରି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନାହିଁ ଏହାର ଆଦି ଅନ୍ତ । ହୋଇନି କେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ॥
ସଂସାର ବୃକ୍ଷ ସେଥିପାଇଁ । କଞ୍ଚନା କରି ହୁଏ ନାହିଁ ॥
ସଶକ୍ତ ମୂଳ ବ୍ରହ୍ମ-ବଚ୍ । ଅବୋଧ୍ୟ ଅରୂପ ଅକାଚ୍ୟ ॥
ଅସଂଗତାର ଶସ୍ତ୍ର ବଳେ । ଛେଦି ଏ ପାଦପ ବିଶାଳେ ॥୩॥

.....ପରବଂଶୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ତତଃ ପଦଂ ତପ୍ତରିମାର୍ଗିତବ୍ୟଂ ଯସ୍ମିନ୍ଗତା ନ ନିବଂଶି ଭୂୟଃ ।
ତମେବ ଚାଦ୍ୟଂ ପୁରୁଷଂ ପ୍ରପଦ୍ୟେ ଯତଃ ପ୍ରବୃଂ ପ୍ରସୂତା ପୁରାଣୀ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତଃ (ତାହାପରେ) ତତ୍ ପଦମ୍ (ସେହି ପରମ ପଦକୁ) ପରିମାର୍ଗିତବ୍ୟମ୍ (ଖୋଜିବା ଉଚିତ), ଯସ୍ମିନ୍ (ଯେଉଁଠାରୁ) ଗତଃ (ଯିବା ପରେ) ଭୂୟଃ (ଆଉଥରେ) ନ ନିବଂଶି (ସଂସାରକୁ ଫେରିନି ନାହିଁ) ଚ (ଏବଂ) ଯତଃ (ଯାହାଙ୍କ ଠାରୁ) ପୁରାଣୀ (ବହୁ ପୁରୁଣା କାଳରୁ) ପ୍ରବୃଂ (ଏହି କର୍ମବଦ୍ଧନ ସଂସାର) ପ୍ରସୂତା (ବିଷ୍ଣୁର ଲାଭ କରିଛି), ତମ୍ (ସେହି) ଆଦ୍ୟଂ ପୁରୁଷମ୍ (ଆଦି ପୁରୁଷଙ୍କୁ) ଏବ (କେବଳ) ପ୍ରପଦ୍ୟେ (ଆଶ୍ରୟ କରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତାପରେ ଲୋଡ଼ିବ ଶରଣ । ଅନାଦି ପରମ ଚରଣ ॥
ଯାହାକୁ ପାଇ ଆଉ ଥରେ । ଫେରିବ ନାହିଁ ଏ ସଂସାରେ ॥
ଯେଉଁ ମୂଳରୁ ପ୍ରସାରଣ । କର୍ମ ପ୍ରବୃଂ ପୁରାତନ ॥
ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ପୁରୁଷ । ଆଶ୍ରୟ ଦାତା ଜଗଦୀଶ ॥୪॥

ନିର୍ମାନମୋହା ଜିତସଙ୍ଗଦୋଷା ଅଧ୍ୟାତ୍ମନିତ୍ୟା ବିନିବୃତ୍ତକାମାଃ ।
ଦୃଢ଼େର୍ବିମୁକ୍ତାଃ ସୁଖଦୁଃଖସଂଜ୍ଞୈର୍ଗଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟମୃତାଃ ପଦମବ୍ୟୟଂ ତତ୍ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିର୍ମାନମୋହାଃ (ଯେ ଅଭିମାନ ଓ ମୋହରୁ ରହିତ), ଜିତସଙ୍ଗଦୋଷାଃ (ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗଦୋଷକୁ ଯେ ଜିତି ପାରିଛି), ଅଧ୍ୟାତ୍ମନିତ୍ୟାଃ (ସବୁବେଳେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଚିନ୍ତାରେ ଯେ ବ୍ୟସ୍ତ), ବିନିବୃତ୍ତକାମାଃ (ଯେ ସମସ୍ତ କାମନା ବାସନାରୁ ନିବୃତ୍ତ), ସୁଖଦୁଃଖସଂଜ୍ଞୈଃ (ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ବୋଲି) ଦୃଢ଼େଃ (ଦୃଢ଼ରୁ) ବିମୁକ୍ତାଃ (ଯେ ମୁକ୍ତ), ଅମୃତାଃ (ଏପରି ଯେ ମୋହଶୂନ୍ୟ, ସେ) ତତ୍ (ସେହି) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ପଦମ୍ (ପରମ ପାଦକୁ) ଗଚ୍ଛତି (ଯାଏ ବା, ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବର୍ଜିତ ମୋହ ଅଭିମାନ		ସକାମ ସଙ୍ଗ ଦୋଷମାନ	॥
କାମନା ବାସନା ରହିତ		ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନି ନିତ୍ୟ	॥
ସୁଖ-ଦୁଃଖ ବା ହାର-ଜିତ		ଦ୍ଵିବିଧା ଚିନ୍ତା ପରିତ୍ୟକ୍ତ	॥
ମୃତ ଚିନ୍ତନ ପରିହରି		ପରମ ଚରଣେ ବିହରି	॥୫॥

ନ ତତ୍ତ୍ଵାସୟତେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ନ ଶଶାଙ୍କୋ ନ ପାବକଃ ।
ଯଦ୍‌ଗତ୍ଵା ନ ନିବର୍ତ୍ତେ ତତ୍ତ୍ଵାମ ପରମଂ ମମ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ତାହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପରମ ଧାମକୁ) ନ ସୂର୍ଯ୍ୟଃ (ନା ସୂର୍ଯ୍ୟ), ନ ଶଶାଙ୍କଃ (ନା ଚନ୍ଦ୍ର), ନ ପାବକଃ (ନା ଅଗ୍ନି), ତାସୟତେ (ଆଲୋକିତ କରିପାରନ୍ତି), ଯଦ୍ ଗତ୍ଵା (ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଇ) ନ ନିବର୍ତ୍ତେ (ଲେଉଟି ଆସନ୍ତି ନାହିଁ), ତତ୍ (ସେ ହେଉଛି) ମମ (ମୋର) ପରମଂ ଧାମ (ପରମ ଧାମ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାକୁ ତପନ କିରଣ		ନକରି ପାରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳନ	॥
ଚନ୍ଦ୍ରମା ଜ୍ୟୋତି ଯେଉଁସ୍ଥାନେ		ଲୁଚଇ ଲଜ୍ୟା ନିବାରଣେ	॥
ଯେଉଁଠି ଅଗ୍ନିର ଜ୍ଵଳନ		ନକରି ପାରେ ଆଲୋକନ	॥
ପରମ ଧାମ ମୋର ସେହି		ଫେରିବ ନାହିଁ ଗଲେ ଯହିଁ	॥୬॥

ମମୈବାଂଶୋ ଜୀବଲୋକେ ଜୀବଭୂତଃ ସନାତନଃ ।

ମନଃସଞ୍ଚାନାନ୍ଦିୟାଣି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥାନି କର୍ଷତି ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜୀବଲୋକେ (ଜୀବ ଜଗତରେ) ଜୀବଭୂତଃ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଏହି ଜୀବାତ୍ମା) ମମ (ମୋର) ଏବ (ହି) ସନାତନଃ (ଶାଶ୍ୱତ) ଅଂଶଃ (ଅଂଶ), ପ୍ରକୃତିସ୍ଥାନି (ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ରହି) ମନଃସଞ୍ଚାନି (ଗୋଟିଏ ମନ ପାଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସହିତ ଷଡ଼ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କୁ) କର୍ଷତି (ଆକର୍ଷଣ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରାଣୀ ଆବଦ୍ଧ ଏ ସଂସାରେ । ଯେତେକ ଜୀବାତ୍ମା ଶରୀରେ ॥

ଯେତେ ଜୀବନ ଅକଳନ । ସବୁ ମୋ ଅଂଶ ସନାତନ ॥

ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏକ ମନ । ପ୍ରକୃତି କୋଳେ ପାଇ ସ୍ଥାନ ॥

ଏପରି ଷଡ଼ ସଙ୍ଗୀଗଣ । ତ୍ରିଗୁଣେ ହୁଏ ଆକର୍ଷଣ ॥୭॥

ଶରୀରଂ ଯଦବାପ୍ନୋତି ଯଜାତ୍ମ୍ୟତ୍କ୍ରାମତୀଶ୍ୱରଃ ।

ଗୃହୀତ୍ୱୈତାନି ସଂଯାତି ବାୟୁର୍ଗନ୍ଧାନିବାଶୟାତ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବାୟୁଃ (ବାୟୁ) ଆଶୟାତ୍ (ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ) ଗନ୍ଧାନ୍-ଜବ (ଗନ୍ଧକୁ ବହନ କଲା ପରି) ଜଶ୍ୱରଃ (ଏହି ଦେହର ସ୍ୱାମୀ ଜୀବାତ୍ମା) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ଶରୀରମ୍ (ଶରୀରକୁ) ଉତ୍କ୍ରାମତି (ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଏ), ଏତାନି (ଏହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମନ ସହିତ ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ) ଗୃହୀତ୍ୱା (ଗ୍ରହଣ କରି) ଚ (ପୁଣି) ଯତ୍ (ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଶରୀର) ଅବାପ୍ନୋତି (ପାଇଥାଏ), ସଂଯାତି (ସେଠାକୁ ଚାଲିଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ପବନ । ଗନ୍ଧକୁ ବହଇ ଯେସନ ॥

ଜୀବାତ୍ମା ସେହି ପରକାର । ଯେ କାଳେ ଛାଡ଼ଇ ଶରୀର ॥

ପଞ୍ଚ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଙ୍ଗେ ମନ । ସଙ୍ଗାତେ କରିଣ ବହନ ॥

ଯେଉଁ ଶରୀର ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତି । ତହିଁରେ କରଇ ବସତି ॥୮॥

ଶ୍ରୋତ୍ରଂ ଚକ୍ଷୁଃ ଶ୍ୱର୍ଗନଂ ଚ ରସନଂ ଘ୍ରାଣମେବ ଚ ।

ଅଧିଷ୍ଠାୟ ମନଶ୍ଚାୟଂ ବିଷୟାନୁପସେବତେ ॥୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅୟମ୍ (ଏହି ଜୀବାତ୍ମା) ଶ୍ରୋତ୍ରମ୍ (ଶ୍ରବଣ) ଚ (ଏବଂ) ଚକ୍ଷୁ (ଦୟନ) ଚ (ଏବଂ) ଶ୍ୱର୍ଗନମ୍ (ଶ୍ୱର୍ଗ), ରସନମ୍ (ସ୍ୱାଦ) ଚ (ତଥା) ଘ୍ରାଣମ୍ (ଘ୍ରାଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଦି) ଏବ (ସହିତ) ମନଃ (ମନର) ଅଧିଷ୍ଠାୟ (ଆଶ୍ରୟ ନେଇ) ବିଷୟାନୁ (ଗୁଣ ବିଷୟ ସମୂହକୁ) ଉପସେବତେ (ସେବନ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନୟନ ନାସିକା-ଆଘ୍ରାଣ	।	ରସନା ପରଶ ଶ୍ରବଣ	॥
ଏହି ସମସ୍ତ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ	।	ମନକୁ କରିଣ ଆଶ୍ରୟ	॥
ଜୀବାତ୍ମା ଯେଉଁ ଦେହେ ଥାଏ	।	ତ୍ରେଗୁଣେ ଆକର୍ଷିତ ହୁଏ	॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟାଦି ଯେତେ	।	ଭୋଗ କରଇ ନାନା ମତେ	॥୯॥

ଉତ୍କ୍ରାନ୍ତଂ ସ୍ଥିତଂ ବାପି ଭୁଞ୍ଜାନଂ ବା ଗୁଣାନୁତମ୍ ।

ବିମୂଢ଼ା ନାନୁପଶ୍ୟନ୍ତି ପଶ୍ୟନ୍ତି ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଷଃ ॥୧୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଉତ୍କ୍ରାନ୍ତମ୍ (ଦେହଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ) ବା (କିମ୍ବା) ସ୍ଥିତମ୍ (ଦେହରେ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ) ବା (କିମ୍ବା) ଭୁଞ୍ଜାନମ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିଷୟାଦି ଭୋଗ କରୁଥିବା ବେଳେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଗୁଣାନୁତମ୍ (ଗୁଣ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିବା ଜୀବାତ୍ମାକୁ) ବିମୂଢ଼ଃ (ମୁର୍ଖ ଲୋକମାନେ) ନ ଅନୁପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖି ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ), ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଷଃ (ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ ପାଇଥିବା ଲୋକମାନେ କିନ୍ତୁ) ପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖି ପାରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେହ ଛାଡ଼ିଣ ଯିବାବେଳେ	।	ବି ଅବା ଦେହେ ଥିବା କାଳେ॥
ଅବା ବିଷୟ ଭୋଗରତ	।	ଗୁଣ ସଂଯୁକ୍ତ ଜୀବତ୍ମା ॥
ନ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ଅଜ୍ଞାନେ	।	ଜୀବାତ୍ମା ବନ୍ଧା ତିନି ଗୁଣେ ॥
କେବଳ ଜ୍ଞାନ ଚକ୍ଷୁ ପାଇ	।	ସୁଜ୍ଞାନୀ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖଇ ॥୧୦॥

ଯତନ୍ତୋ ଯୋଗିନଃଶ୍ଚେନଂ ପଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟାତ୍ମନ୍ୟବସ୍ଥିତମ୍ ।

ଯତନ୍ତୋଽପ୍ୟକୃତାତ୍ମାନୋ ନୈନଂ ପଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟଚେତସଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତନ୍ତଃ ଯୋଗିନଃ (ଯତ୍ନଶୀଳ ଯୋଗୀମାନେ) ଆତ୍ମନି (ନିଜର ଅନ୍ତରରେ) ଅବସ୍ଥିତମ୍ (ରହିଥିବା) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଜୀବାତ୍ମାକୁ) ପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖୁ ପାରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରନ୍ତି), ଅକୃତ୍-ଆତ୍ମାନଃ (କିନ୍ତୁ ମୋହାସକ୍ତ ମାନେ) ଚ (ଏବଂ) ଅଚେତସଃ (ଚେତନା ଶୂନ୍ୟ ଲୋକମାନେ) ଯତନ୍ତଃ ଅପି (ଯତ୍ନ କରି ସୁଦ୍ଧା) ଏନମ୍ (ଏହାକୁ) ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି (ଦେଖୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜର ହୃଦୟ ଅନ୍ତରେ । ଏହି ଯେ ଆତ୍ମା ବାସକରେ ॥

ଧ୍ୟାନ ଯତନେ ଯୋଗୀଜନ । କରନ୍ତି ଏହା ଦରଶନ ॥

ଚେତନା ବିହୀନ ଅବୋଧ । ଯେତେ ଯତନ କଲେ ମଧ୍ୟ ॥

ଅଶୁଦ୍ଧ ମନ ମଳ ଦେହ । ଏହାକୁ ଦେଖି ନପାରଇ ॥୧୧॥

ଯଦାଦିତ୍ୟଗତଂ ତେଜୋ ଜଗଦ୍ଭାସୟତେଽଖିଳମ୍ ।

ଯଜନ୍ତୁମସି ଯଜାଗ୍ନୌ ତଂଽଜୋ ବିଦ୍ଧି ମାମକମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଦିତ୍ୟଗତମ୍ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ବାହାରୁଥିବା) ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ତେଜଃ (ତେଜ) ଅଖିଳମ୍ (ସାରା) ସଂସାରମ୍ (ସଂସାରକୁ) ଭାସୟତେ (ଆଲୋକିତ କରୁଛି), ଯତ୍ (ଯେଉଁ) କିରଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରମସି (ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ବାହାରୁଛି), ଚ (ଏବଂ) ଯତ୍ (ଯେଉଁ ତେଜ) ଅଗ୍ନୌ (ଅଗ୍ନିରୁ ବାହାରୁଛି), ତତ୍ (ସେହି) ତେଜଃ (ତେଜ) ମାମକମ୍ (ଏକା ମୋ ଠାରୁ ବାହାରୁଛି ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୂରୁଜ ଦେବ ଦେହଗତ । ସେ ଯେଉଁ ତେଜସ୍ବ ନିର୍ଗତ ॥

ଉଦ୍ଭୁଜ ପ୍ରଭା ପରକାଶେ । ସମଗ୍ର ଜଗତ ଝଲସେ ॥

ଚନ୍ଦ୍ରମା ପ୍ରକାଶିତ ଶୋଭା । ଯେଉଁ କିରଣ ମନଲୋଭା ॥

ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କ ଯେଉଁ ତେଜ । ସେ ସବୁ ମୋ ଠାରୁ ହିଁ ହେଜ ॥୧୨॥

ଗାମାବିଶ୍ୟ ଚ ଭୂତାନି ଧାରୟାମ୍ୟହମୋଜସା ।

ପୁଷ୍ପାମି ଚୌଷଧୀଃ ସର୍ବାଃ ସୋମୋ ଭୂତ୍ୱା ରସାତ୍ମକଃ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଗାମ୍ (ପୃଥିବୀରେ) ଆବିଶ୍ୟ (ପ୍ରବେଶ କରି) ଓଜସା (ନିଜର ଶକ୍ତି ବଳରେ) ଭୂତାନି (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ) ଧାରୟାମି (ଧାରଣ କରି ରହିଛି) ଚ (ଏବଂ) ରସାତ୍ମକଃ ସୋମଃ (ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ରମା) ଭୂତ୍ୱା (ହୋଇ) ସର୍ବାଃ (ସମସ୍ତ) ଔଷଧୀଃ (ବନସ୍ପତିକୁ) ପୁଷ୍ପାମି (ପରିପୋଷଣ କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୁଁ ହିଁ ପୃଥିବୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ॥
ମୋହର ମାୟା ଶକ୍ତି ବଳେ । ଧରି ରଖୁଛି ଜୀବ କୁଳେ ॥
ଶୁକ୍ଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ମୁହିଁ ହୋଇ । ରସାଳ କିରଣ ବିଛାଇ ॥
ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବୃକ୍ଷ ଲତା । ପୁଷ୍ଟି କରଣେ ମୁଁ ଭରତା ॥୧୩॥

ଅହଂ ବୈଶ୍ୱାନରୋ ଭୂତ୍ୱା ପ୍ରାଣିନାଂ ଦେହମାଶ୍ରିତଃ ।

ପ୍ରାଣାପାନସମାୟୁକ୍ତଃ ପଚାମ୍ୟନ୍ନଂ ଚତୁର୍ବିଧମ୍ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ପ୍ରାଣିନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ଦେହମ୍ (ଦେହରେ) ଆଶ୍ରିତଃ (ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରି) ପ୍ରାଣ-ଅପାନ (ପ୍ରାଣ ବାୟୁରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ତଥା ଅପାନ ବାୟୁରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ) ସମାୟୁକ୍ତଃ (ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ) ବୈଶ୍ୱାନରଃ (ଅଗ୍ନି ଅର୍ଥାତ୍ ଜଠର-ଅଗ୍ନି) ଭୂତ୍ୱା (ହୋଇ) ଚତୁର୍ବିଧମ୍ (ଚାରି ପ୍ରକାର) ଅନ୍ନମ୍ (ଖାଦ୍ୟକୁ) ପଚାମି (ହଜମ କରାଇ ଥାଏ) ॥

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ଦେହେ ଥାଇ । ଜଠର-ଅଗ୍ନି ଅଟେ ମୁହିଁ ॥
ପ୍ରାଣ-ଅପାନ ମଧ୍ୟେ ଥାଏ । ଉଦର ପ୍ରକ୍ରିୟା ବଢାଏ ॥
ଜିହ୍ୱା-ଲୋଳନ ରସପାନ । ଶୋଷଣ ଚର୍ବଣ-ଭୋଜନ ॥
ଅନ୍ନ ସେବନ ଚାରି ଜାତି । ପାଚନେ ଯୋଗାଏ ଶକତି ॥୧୪॥

ସର୍ବସ୍ୟ ଚାହଂ ହୃଦି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟୋ-ମଂଃ ସ୍ମୃତିଜ୍ଞାନମପୋହନଂ ଚ ।

ବେଦୈଷ୍ଠ ସର୍ବୈରହମେବ ବେଦ୍ୟା-ବେଦାନ୍ତକୃଦ୍ବେଦବିଦେବ ଚାହମ୍ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ସର୍ବସ୍ୟ (ସମସ୍ତଙ୍କର) ହୃଦି (ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ) ସନ୍ନିବିଷ୍ଠଃ (ଅବସ୍ଥାନ କରି ରହିଛି) ଚ (ଏବଂ) ମତଃ (ମୋ ଠାରୁ) ସ୍ମୃତିଃ (ମନେ ରଖିବା ଶକ୍ତି), ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ) ଚ (ଏବଂ) ଅପୋହନମ୍ (ଭୋଳାପଣ ଆଦି ଜାତ ହୁଏ), ସର୍ବୈଷ୍ଠ ବେଦୈଷ୍ଠ (ସବୁ ବେଦରେ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବ (କେବଳ) ବେଦ୍ୟଃ (ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ) ଚ (ଏବଂ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏବ (ହିଁ) ବେଦବିତ୍ (ବେଦକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣେ) ଚ (ଏବଂ) ବେଦାନ୍ତକୃତ୍ (ବେଦର ତତ୍ତ୍ଵ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କାରୀ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ଦେହଗତ	।	ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ ସ୍ଥିତ	॥
ମୁଁ ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ସୁମରଣ	।	ସଂଶୟ ଭ୍ରମ ଭୋଳାପଣ	॥
ସମସ୍ତ ବେଦ ଅନ୍ତର୍ଗତ	।	ମୁଁ ହିଁ ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ	॥
ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଶ୍ରୁତି-ଜ୍ଞାତା	।	ସବୁ ବେଦର ରଚୟିତା	॥୧୫॥

ଦ୍ଵାବିମୌ ପୁରୁଷୌ ଲୋକେ କ୍ଷରଣାକ୍ଷର ଏବ ଚ ।

କ୍ଷରଃ ସର୍ବାଣି ଭୂତାନି କୃତସ୍ତ୍ଵାକ୍ଷର ଉଚ୍ୟତେ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଲୋକେ (ଏହି ସଂସାରରେ) କ୍ଷରଃ (ବିନାଶଶୀଳ) ଚ (ଏବଂ) ଅକ୍ଷରଃ (ଅବିନାଶୀ) ଇମୌ (ଏହି) ଦ୍ଵୌ ଏବ (ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ହିଁ) ପୁରୁଷୌ (ପୁରୁଷ ଥାଆନ୍ତି) । ସର୍ବାଣି (ସମସ୍ତ) ଭୂତାନି (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଶରୀର ସହ ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି) କ୍ଷରଃ (ବିନାଶ ଶୀଳ) ଚ (ଏବଂ) କୃତସ୍ତ୍ଵା (ଅଭିନ୍ନ ଜୀବାତ୍ମା) ଅକ୍ଷରଃ (ଅକ୍ଷୟ ଅବିନାଶୀ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅଶ୍ଵଳ ସଂସାର ଭିତର	।	ପୁରୁଷ ଦୁଇଟି ପ୍ରକାର	॥
ଏକଜ କ୍ଷଣକେ ଭଙ୍ଗୁର	।	ଅନ୍ୟଟି ସ୍ଥାୟୀ ନିରନ୍ତର	॥
ସକଳ ଭୂତ ଜଡ଼ପ୍ରାୟ	।	କ୍ଷଣେ ସୃଜନ କ୍ଷଣେ କ୍ଷୟ	॥
ଜୀବାତ୍ମା ଯେଣୁ ନାଶ ନୁହେଁ	।	ଅକ୍ଷୟ ତାକୁ କୁହାଯାଏ	॥୧୬॥

ଉତ୍ତମଃ ପୁରୁଷସ୍ତନ୍ୟଃ ପରମାତ୍ମେତ୍ୟଦାହୃତଃ ।

ଯୋ ଲୋକତ୍ରୟମାବିଶ୍ୟ ବିଭକ୍ତ୍ୟବ୍ୟୟ ଈଶ୍ଵରଃ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଉତ୍ତମଃ ପୁରୁଷଃ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ) ତୁ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ଅନ୍ୟଃ (ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ଯୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି), ଯଃ (ଯେ) ପରମାତ୍ମା (ପରମାତ୍ମା) ଇତି (ବୋଲି) ଉଦାହୃତଃ (କୁହା ଯାଆନ୍ତି), ଅବ୍ୟୟଃ ଈଶ୍ଵରଃ (ଅବିନାଶୀ ଈଶ୍ଵର) ଲୋକତ୍ରୟମ୍ (ତିନିଲୋକରେ) ଆବିଶ୍ୟ (ପ୍ରବେଶ କରି) ବିଭକ୍ତ (ସମସ୍ତଙ୍କର ଭରଣ ପୋଷଣ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ପୁରୁଷ ପରମ ॥
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ବିଲକ୍ଷଣ । ପରମାତ୍ମା ସେ ବୋଲି ଜାଣ ॥
ଯେଉଁ ଅକ୍ଷୟ ଅବିନାଶୀ । ଏ ତିନି ଲୋକେ ପରବେଶି ॥
ତଳ ଅତଳ ସଭିଙ୍କର । ପାଳକ ପୋଷକ ଈଶ୍ଵର ॥୧୭॥

ଯସ୍ମାତ୍ସରମତୀତୋଽହମକ୍ଷରାଦପି ତୋତ୍ତମଃ ।

ଅତୋଽସ୍ମି ଲୋକେ ବେଦେ ଚ ପ୍ରଥ୍ଵତଃ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯସ୍ମାତ୍ (ଯେହେତୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) କ୍ଷରମ୍ (ବିନାଶଶୀଳ ଜଡ଼ ବସ୍ତୁର) ଅତୀତଃ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାହାରେ), ଚ (ଏବଂ) ଅକ୍ଷରାତ୍ (ଅବିନାଶୀଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅବିନାଶୀ ଜୀବାତ୍ମାଠାରୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଉତ୍ତମଃ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ), ଅତଃ (ଏଣୁ) ଲୋକେ (ସଂସାରରେ) ଚ (ତଥା) ବେଦେ (ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରରେ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମଃ (ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମରେ) ପ୍ରଥ୍ଵତଃ (ପ୍ରସିଦ୍ଧ) ଅସ୍ମି (ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେତେକ ଭୌତିକ ଭଙ୍ଗୁର । ଯେଣୁ ମୁଁ ସେଥିରୁ ବାହାର ॥
ଅବ୍ୟୟ ଆତ୍ମା ଠାରୁ ମଧ୍ୟ । ମୁଁ ହିଁ ପରମ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ॥
ଏହି କାରଣେ ଏ ସଂସାରେ । ବେଦ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ॥
ଜୀବ-ପୁରୁଷ ତାତ ହୋଇ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମ ବହି ॥୧୮॥

ଯୋ ମାମେବମସନ୍ନତୋ ଜାନାତି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।

ସ ସର୍ବବିଦ୍ ଭଜତି ମାଂ ସର୍ବଭାବେନ ଭାରତ ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଯଃ (ଯେଉଁ) ଅସନ୍ନତଃ (ମୋହ-ଶୂନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏବମ୍ (ଏହି) ପୁରୁଷୋତ୍ତମମ୍ (ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମରେ) ଜାନାତି (ଜାଣେ), ସଃ (ସେ) ସର୍ବବିଦ୍ (ସବୁକିଛି ଜାଣିଥିବାରୁ) ସର୍ବଭାବେନ (ସବୁ ପ୍ରକାର ଭାବରେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଭଜତି (ଭଜନ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ ବୀର ଅରଜୁନ ! । ମୋହ ଛାଡ଼ିଣ ଯେଉଁ ଜନ ॥

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମ ମୋର । ଜାଣଇ ତ ପରକାର ॥

ସେହି ମହାତ୍ମା ସବୁ ଜାଣି । ନାମ ମହିମା ମୋର ଗୁଣି ॥

ସବୁ ପ୍ରକାର ଭାବ ମତେ । ମୋତେ ସେ ଭଜଇ ନିରତେ ॥୧୯॥

ଇତି ଗୁହ୍ୟତମଂ ଶାସ୍ତ୍ରମିଦମୁକ୍ତଂ ମୟାନନ୍ଦ ।

ଏତଦ୍ ବୁଦ୍ଧ୍ଵା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ସ୍ୟାତ୍ କୃତକୃତ୍ୟଃ ଭାରତ ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନନ୍ଦ (ହେ ପାପ-ଶୂନ୍ୟ ଅର୍ଜୁନ !), ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ଇତି (ଏହିପରି) ଉକ୍ତମ୍ (ଯାହା କୁହାଗଲା), ଇଦମ୍ (ଏହା) ଗୁହ୍ୟତମମ୍ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟ) ଶାସ୍ତ୍ରମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ର ଅଟେ) । ଭାରତ (ହେ ଭରତ ବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ଏତଦ୍ (ଏହା) ବୁଦ୍ଧ୍ଵା (ଜାଣି ସାରିବା ପରେ) ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ (ବୁଦ୍ଧିମାନ ମନୁଷ୍ୟ) ଚ (ମଧ୍ୟ) କୃତକୃତ୍ୟଃ (ଅତି ଉପକୃତ) ସ୍ୟାତ୍ (ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହେ ପାପ-ଶୂନ୍ୟ ଅରଜୁନ ! । ଯାହା ମୁଁ କହିଲି ଏସନ ॥

ସାର୍ଥକ ଶାସ୍ତ୍ର ସବିଶେଷ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ॥

ଭରତବଂଶୀ ହେ କୌନ୍ତେୟ ! । ଜ୍ଞାନୀ ବି ଜାଣି ଏ ବିଷୟ ॥

ଲାଭ କରଇ ସର୍ବ ସିଦ୍ଧି । ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟା-ନିଧି ॥୨୦॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ଵମିତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍ ଗୀତାସୁ ପନିଷସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଯୋଗୋ ନାମ ପଞ୍ଚଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷୋଡ଼ଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ବିଭାଗଯୋଗ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅଭୟଂ ସଂସ୍ମୃତ୍ତିଞ୍ଜାନଯୋଗବ୍ୟବସ୍ଥିତିଃ ।

ଦାନଂ ଦମଃ ଯଜ୍ଞଃ ସ୍ଵାଧ୍ୟାୟଃ ପ ଆର୍ଜବମ୍ ॥୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଅଭୟମ୍ (ନିର୍ଭୟ), ସଂସ୍ମୃତ୍ତିଃ (ଆତ୍ମ - ନିର୍ମଳତା), ଞ୍ଜାନଯୋଗବ୍ୟବସ୍ଥିତିଃ (ଞ୍ଜାନଯୋଗରେ ସ୍ଥିତି), ଚ (ଏବଂ) ଦାନମ୍ (ଦାନ), ଦମଃ (ସଂଯମତା), ଯଜ୍ଞଃ (ଯଜ୍ଞ), ସ୍ଵାଧ୍ୟାୟଃ (ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ), ତପଃ (ତପ) ଚ (ଏବଂ) ଆର୍ଜବମ୍ (ସରଳତା.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଆତ୍ମତ୍ରାଣ । ଦଇବୀ ଗୁଣର ଲକ୍ଷଣ ॥
ନିର୍ଭୟ ଚିତ୍ତ ଦୃଢ଼ ଗତି । ହୃଦ ନିର୍ମଳ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଥିତି ॥
ଜ୍ଞାନ ସଂଗ୍ରହ ଯୋଗେ ରତ । ଆତ୍ମ-ସଂଯମ ଦାନ-ଦା ॥
ତପସ-ନୀତି ଯଜ୍ଞ-କର୍ତ୍ତା । ମନ ବାକ୍ୟରେ ସରଳତା ॥୧॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଅହିଂସା ସତ୍ୟମକ୍ରୋଧସ୍ତ୍ୟାଗଃ ଶାନ୍ତିରପୈଶ୍ଵନମ୍ ।

ଦୟା ଭୂତେଷ୍ଠଲୋଲୁପ୍ତଂ ମାର୍ଦ୍ଦବଂ ହ୍ରୀରତାପଳମ୍ ॥୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହିଂସା (ଅହିଂସା), ସତ୍ୟମ୍ (ସତ୍ୟ), ଅକ୍ରୋଧଃ (କ୍ରୋଧ ଶୂନ୍ୟତା), ତ୍ୟାଗଃ (କାମନାର ତ୍ୟାଗ), ଶାନ୍ତିଃ (ଶାନ୍ତି), ଅପୈଶ୍ଵନମ୍ (ରୁଗ୍ମାନ୍ତି ନକରିବା), ଭୂତେଷ୍ଠ ଦୟା (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୟାଶୀଳତା), ଅଲୋଲୁପ୍ତମ୍ (କେଉଁଥିରେ ଲୋଭ-ଲାଳସା ନ ରହିବା), ମାର୍ଦ୍ଦବମ୍ (କୋମଳତା), ହ୍ରୀଃ (ଲଜ୍ଜାଶୀଳତା) ଅତାପଳମ୍ (ତପଳତା ବା ଚକ୍ରାଳତା ନଥିବା.....) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୃଷ୍ଟ ରହିତ ହିଂସା ଶୂନ୍ୟ । ସତ୍ୟ ବରତ କ୍ରୋଧହୀନ ॥
ଭୋଗ ବିଳାସ ବଇରାଗୀ । ଲୋଭ ଲାଳସା ମୋହତ୍ୟାଗୀ ॥
କୋମଳ ହୃଦ ଶାନ୍ତିବାଦୀ । ନକରି ରୁଗ୍ମାନ୍ତି ଫିସାଦି ॥
ଭାବେ କରୁଣା ଜୀବେ ଦୟା । ତପଳ ନ ହୋଇ ଲାଜୁଆ ॥୨॥

.....ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ତେଜଃ କ୍ଷମା ଧୃତିଃ ଶୌଚମଦ୍ରୋହୋ ନୀତିମାନିତା ।

ଭବନ୍ତି ସମ୍ପଦଂ ଦୈବୀମଭିଜାତସ୍ୟ ଭାରତ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ!), ତେଜଃ (ତେଜସ୍ବ ଭାବ), କ୍ଷମା (କ୍ଷମା ଶୀଳତା), ଧୃତିଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟ), ଶୌଚମ୍ (ନିର୍ମଳ ଭାବମ୍), ଅଦ୍ରୋହଃ (ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ ନ କରିବା), ନ-ଅତିମାନିତା (ନିଜର ବଢ଼ିମା ଶୂନ୍ୟ ଭାବ), ଦୈବୀମ୍ (ଦେବଗୁଣରେ) ଅଭିଜାତସ୍ୟ (ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟର) ସମ୍ପଦମ୍ (ସମ୍ପଦ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଲକ୍ଷଣ) ଭବନ୍ତି (ଅଟେ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତେଜ-ପ୍ରଭାବ କ୍ଷମାଶୀଳ । ଅନ୍ତର ବାହାର ନିର୍ମଳ ॥
ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ବନ୍ଧ ଅଶ-ଦ୍ରୋହୀ । ନିଜର ବଢ଼ିମା ନ ଚାହିଁ ॥
ଜନମ ଲଭି ଦେବ-ଅଂଶେ । ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶେ ॥
ହେ ବୀର ପାର୍ଥ ! ଏହା ଜାଣ । ମହା ସମ୍ପଦ ଦେବ ଗୁଣ ॥୩॥

ଦକ୍ଷୋ ଦର୍ପୋଽଭିମାନଃ କ୍ରୋଧଃ ପାରୁଷ୍ୟମେବ ଚ ।

ଅଜ୍ଞାନଂ ଚାଭିଜାତସ୍ୟ ପାର୍ଥ ସମ୍ପଦମାସୁରୀମ୍ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଦକ୍ଷଃ (ଦାକ୍ଷିକତା), ଦର୍ପଃ (ଗର୍ବ-ଅହଂକାର) ଚ (ଏବଂ) ଅଭିମାନଃ (ମାନ ଅଭିମାନ), କ୍ରୋଧଃ (କ୍ରୋଧ) ଚ (ଏବଂ) ପାରୁଷ୍ୟମ୍ (ହୃଦୟରେ କଠୋର ଭାବ) ଚ (ତଥା) ଅଜ୍ଞାନମ୍ (ଅଜ୍ଞାନତା) ଏବ (ଏହି ସବୁ) ଆସୁରୀମ୍ (ଆସୁରିକ ଗୁଣରେ) ଅଭିଜାତସ୍ୟ (ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟର) ସମ୍ପଦମ୍ (ସମ୍ପଦ୍ ବା ଲକ୍ଷଣ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦମ୍ଭ ଦୁରାଚାର । ଗର୍ବ ଗାରିମା ଅହଂକାର ॥
ଆତ୍ମ-ଗୌରବ ସ୍ବାଭିମାନ । କଠୋର ହୃଦ କ୍ରୋଧବାନ ॥
ଜ୍ଞାନ ବର୍ଜିତ ଅବିବେକ । ଏସବୁ ଭାବ ଆସୁରିକ ॥
ଦାନବ କୁଳେ ହେଲେ ଜାତ । ଦୁର୍ଗୁଣ ସମ୍ପଦ ପ୍ରାପତ ॥୪॥

ଦୈବୀ ସମ୍ପଦ୍‌ବିମୋକ୍ଷାୟ ନିବନ୍ଧାୟାସୁରୀ ମତା ।

ମା ଶୁଚଃ ସମ୍ପଦଂ ଦୈବୀମଭିଜାତୋଽସି ପାଣ୍ଡବ ॥୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୈବୀ ସମ୍ପଦ୍ (ଦେବ ତୁଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବା ଲକ୍ଷଣ) ବିମୋକ୍ଷାୟ (ମୁକ୍ତି ଦାୟକ), ଆସୁରୀ (ଅସୁର ପ୍ରବୃତ୍ତି) ନିବନ୍ଧାୟା (ବନ୍ଧନ କାରକ ବୋଲି) ମତା (ମାନିବାକୁ ହୁଏ)। ପାଣ୍ଡବ (ହେ ପଣ୍ଡୁ ପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ଦୈବୀଂ ସମ୍ପଦମ୍ (ଦେବଗୁଣ-ସମ୍ପଦରେ ଯୁକ୍ତହୋଇ) ଅଭିଜାତଃ-ଅସି (ତୁମେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଛ), ମା ଶୁଚଃ (ଶୋକ କର ନାହିଁ)।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦୈବିକ ସମ୍ପଦ ଲକ୍ଷଣ । ସଂସାରୁ କରେ ପରିତ୍ରାଣ ॥
ଦୁର୍ଗୁଣ ବି ଆସୁରିକ । କରମ ବନ୍ଧନ କାରକ ॥
ହେ ଅରଜୁନ ! ପଣ୍ଡୁ ସୁତ । ଦେବାଂଶେ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇ ଜାତ ॥
ଦେବ ଗୁଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ଅନୁଶୋଚନା କର ନାହିଁ ॥୫॥

ଦ୍ଵୌ ଭୂତସର୍ଗୌ ଲୋକେଽସ୍ମିନ୍ ଦୈବ ଆସୁର ଏବ ଚ ।

ଦୈବୋ ବିସ୍ତରଣଃ ପ୍ରୋକ୍ତ ଆସୁରଂ ପାର୍ଥ ମେ ଶୃଣୁ ॥୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଅସ୍ମିନ୍ ଲୋକେ (ଏହି ସଂସାରରେ) ଦୈବଃ (ଦେବ ଗୁଣରେ ଯୁକ୍ତ) ଚ (ଏବଂ) ଆସୁରଃ (ଆସୁରିକ ଭାବ ଯୁକ୍ତ) ଏବ (ଏହିପରି) ଦ୍ଵୌ ଭୂତସର୍ଗୌ (ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛନ୍ତି) । ଦୈବଃ (ଦେବ ଲକ୍ଷଣ ମାନ) ବିସ୍ତରଣଃ (ବିସ୍ତାର ଭାବରେ) ପ୍ରୋକ୍ତଃ (କହିଲି) । ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ଆସୁରମ୍ (ଆସୁରିକ ଲକ୍ଷଣ ସବୁ) ଶୃଣୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ଜଗତେ ଅରଜୁନ । ଦୁଇଟି ପ୍ରକାର ସୃଜନ ॥
ଦେବାଂଶେ ପ୍ରାଣୀ ଏକ ଜାତି । ଅନ୍ୟଟି ଅସୁର ସମ୍ପଦ ॥
ଦେବ ଲକ୍ଷଣ ଗୁଣକାରୀ । କହିଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବିସ୍ତାରି ॥
ଏବେ ମୁଁ କହୁଅଛି ଶୁଣ । ସମସ୍ତ ଆସୁରୀ ଲକ୍ଷଣ ॥୬॥

ପ୍ରବୃତ୍ତିଂ ଚ ନିବୃତ୍ତିଂ ଚ ଜନା ନ ବିଦୁରାସୁରାଃ ।
ନ ଶୌଚଂ ନାପି ଚାଚାରୋ ନ ସତ୍ୟଂ ତେଷୁ ବିଦ୍ୟତେ ॥୭॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆସୁରାଃ ଜନାଃ (ଆସୁରିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଥିବା ଲୋକମାନେ) ପ୍ରବୃତ୍ତିମ୍ (କେଉଁ କାମକୁ କରିବା ଉଚିତ୍) ଚ (ଏବଂ) ନିବୃତ୍ତିମ୍ (କେଉଁ କାମରୁ ଦୂରେଇ ରହିବା ଉଚିତ୍) ନ ବିଦୁଃ (ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ତେଷୁ (ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ନ ଶୌଚମ୍ (ନିର୍ମଳ ଭାବ ନ ଥାଏ), ନ ଚ ଆଚାରଃ (କିମ୍ବା ଉଚିତ ଆଚରଣ ନ ଥାଏ), ସତ୍ୟମ୍ ଅପି (ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ) ନ ବିଦ୍ୟତେ (ନ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କେଉଁଟି କରିବା ଉଚିତ		କେଉଁ କରମ ବରଜିତ	॥
ଏ ସବୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନିବୃତ୍ତି		ଅସୁର ଜନେ ନ ଜାଣନ୍ତି	॥
ବାହ୍ୟ ନିର୍ମଳ ଆତ୍ମ ଶୁଦ୍ଧି		ନ ଥାଇ ନିଜ ଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧି	॥
ଅଧମ ଆଚାର ବିଚାର		ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟରୁ ବାହାର	॥୭॥

ଅସତ୍ୟମପ୍ରତିଷ୍ଠଂ ତେ ଜଗଦାହୁରନୀଶ୍ୱରମ୍ ।

ଅପରସ୍ୱରସମ୍ଭୂତଂ କିମନ୍ୟକ୍ରାମହୈତୁକମ୍ ॥୮॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତେ ଆହୁଃ (ସେମାନେ କୁହନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଆସୁରିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଲୋକମାନେ କୁହନ୍ତି), ଜଗତ୍ (ସଂସାର) ଅସତ୍ୟମ୍ (ଅବାସ୍ତବ), ଅପ୍ରତିଷ୍ଠମ୍ (କାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୁହେଁ), ଅନୀଶ୍ୱରମ୍ (ଏହାର କେହି ପ୍ରଭୁ ବା ମାଲିକ ନାହାନ୍ତି), ଅପରସ୍ୱରସମ୍ଭୂତମ୍ (ପରସ୍ୱର ସଂଯୋଗରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱା-ପୁରୁଷ ସଂଯୋଗରୁ ଜାତ), କାମହୈତୁକମ୍ (କାମନା ଓ ବାସନାର କାରଣ), ଅନ୍ୟତ୍ କିମ୍ (ଆଉ କଣ ବା ହୋଇପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସୁର ମାନଙ୍କର ଭାବ		ଏ ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ଅବାସ୍ତବ	॥
ଏ ନୁହେଁ କାହାରି ସୃଜନ		ନାହାନ୍ତି କେହି ଭଗବାନ	॥
ନାରୀ ପୁରୁଷ ସଂଯୋଗରେ		ଜୀବ ଜଗତ ଏ ସଂସାରେ	॥
କାମନା ହେତୁ ଏ ଜଗତ		ଆତ୍ମିକ ନୀତି ନୁହେଁ ସତ୍ୟ	॥୮॥

ଏତାଂ ଦୃଷ୍ଟିମବଷ୍ଟଭ୍ୟ ନଷ୍ଟାମ୍ବାନୋଽକ୍ଷବୁଦ୍ଧୟଃ ।

ପ୍ରଭବନ୍ତ୍ୟଗ୍ରକର୍ମାଣଃ କ୍ଷୟାୟ ଜଗତୋଽହିତାଃ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏତାମ୍ (ଏହିପରି) ଦୃଷ୍ଟିମ୍ (ଦୃଷ୍ଟିଭାବନାକୁ) ଅବଷ୍ଟଭ୍ୟ (ଆଶ୍ରୟ କରି) ନଷ୍ଟାମ୍ବାନଃ (ସ୍ୱଭାବ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା) ଅକ୍ଷବୁଦ୍ଧୟଃ (ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧିଆ) ଅହିତାଃ (ଅହିତକର ବା, ନଷ୍ଟ କାରୀ) ଉଗ୍ର କର୍ମାଣଃ (ଆତଙ୍କ ଉପଦ୍ରବୀ ମାନେ) ଜଗତଃ (ଜଗତର) କ୍ଷୟାୟ (ବିନାଶ ପାଇଁ) ପ୍ରଭବନ୍ତି (ଜନ୍ମ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏପରି ବିଚାର ବିଳୟ	।	ଆବୋରି ନିଜର ହୃଦୟ	॥
ଅହିତ ଆସୁରିକ ଜାତି	।	ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧିଆ ହାନମତି	॥
ନଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ ଆତଙ୍କର୍ବୀ	।	ଉଗ୍ର ଆତଙ୍କି ଉପଦ୍ରବୀ	॥
ଜଗତ ବିନାଶ କାରଣେ	।	ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି ଅଲକ୍ଷଣେ	॥୯॥

କାମମାଶ୍ରିତ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟରଂ ଦମ୍ଭମାନମଦାନୁତାଃ ।

ମୋହାଦ୍ ଗୃହୀତ୍ୱାସଦ୍ଗ୍ରାହାନ୍ ପ୍ରବଂକ୍ତେଽଶୁଚିବ୍ରତାଃ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦୁଷ୍ଟରମ୍ (ଅତୃପ୍ତ) କାମମ୍ (କାମ ବାସନାକୁ) ଆଶ୍ରିତ୍ୟ (ଆଶ୍ରୟ କରି) ଦମ୍ଭ-ମାନ-ମଦ-ଅନୁତାଃ (ଗର୍ବ-ଅହଂକାର, ମାନ-ଅଭିମାନ ତଥା କର୍କଶ ଭାବ ରଖି) ଅଶୁଚିବ୍ରତାଃ (ଖଳ ପ୍ରକୃତି ପରାୟଣ ଅସୁରମାନେ) ମୋହାଦ୍ (ମୋହରୁ) ଅସଦ୍-ଗ୍ରାହାନ୍ (ଅନିତ୍ୟ ଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁମାନ) ଗୃହୀତ୍ୱା (ସଂଗ୍ରହ କରି) ପ୍ରବଂକ୍ତେ (ଜୀବନ ଯାପନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତୃପ୍ତ କାମନା ବାସନା	।	ଲୋଭେ ଆଶ୍ରିତ ମୃତ୍ତମନା	॥
କର୍କଶ ଚିତ୍ତ ଦମ୍ଭାଚାରୀ	।	ଗର୍ବାଭିମାନୀ ଅହଂକାରୀ	॥
ମାୟା ମୋହରେ ଚାଣିହୋଇ	।	ଅନିତ୍ୟ ପାଇଁ ହୁଏ ବାଇ	॥
ଖଳ ପ୍ରକୃତି ଆଚରଇ	।	ଦୃଶ୍ୟ କରମେ ବିଚରଇ	॥୧୦॥

ଚିନ୍ତାମପରିମେୟାଂ ଚ ପ୍ରଳୟାନ୍ତାମୁପାଶ୍ରିତାଃ ।

କାମୋପଭୋଗପରମା ଏତାବଦିତି ନିଶ୍ଚିତାଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପ୍ରଳୟାନ୍ତାମ୍ (ମରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ଅପରିମେୟାମ୍ (ଅମାପ) ଚିନ୍ତାମ୍ (ଚିନ୍ତାକୁ) ଉପାଶ୍ରିତାଃ (ଆଶ୍ରୟ କରିଥିବା), କାମ-ଉପଭୋଗ-ପରମାଃ (କାମନା ଉପଭୋଗ ହିଁ ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା) ଚ (ଏବଂ) ଏତାବତ୍ (ଏହା ହିଁ ସବୁକିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଶାସ୍ତ୍ରର ମିଛ ଉଦାହରଣର ଦ୍ଵାହି ଦେଇ ଏହା ହିଁ ସବୁକିଛି) ଇତି (ବୋଲି କହି) ନିଶ୍ଚିତାଃ (ଆସୁରିକ ଲୋକମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ଦୁଷ୍ଟର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭାବ ଚିନ୍ତନେ ନିତି ଦିନ	।	ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଅକଳନ	॥
ଜନ୍ମରୁ ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ	।	କାମ-କଞ୍ଚର ନାହିଁ ଅନ୍ତ	॥
କାମନା ସୁଖ ଉପଭୋଗ	।	ମଣଇ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ	॥
ଶୁଣାଇ ଭଣ୍ଡ ଶାସ୍ତ୍ର ନୀତି	।	ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ମେଢ଼ାଏ ପ୍ରକୃତି	॥୧୧॥

ଆଶାପାଶଶତୈର୍ବନ୍ଧାଃ କାମକ୍ରୋଧପରାୟଣାଃ ।

ଇହନ୍ତେ କାମଭୋଗାର୍ଥମନ୍ୟାୟେନାର୍ଥସଂସ୍ଥାନଂ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଶାପାଶଶତୈଃ (ଶହ ଶହ ଆଶା ରୂପକ ପାନ୍ଦରେ) ବନ୍ଧାଃ (ବାନ୍ଧି ହୋଇ) କାମ କ୍ରୋଧପରାୟଣାଃ (କାମ ଓ କ୍ରୋଧର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିବା ଅସୁରମାନେ) କାମ ଭୋଗାର୍ଥମ୍ (ବିଷୟ ଭୋଗ ପାଇଁ) ଅନ୍ୟାୟେନ (ଅନ୍ୟାୟ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି) ଅର୍ଥସଂସ୍ଥାନଂ (ଅର୍ଥ-ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଜମା କରିବାକୁ) ଇହନ୍ତେ (ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମନା କ୍ରୋଧ ପରାୟଣ	।	ଲଭନ୍ତେ ଲୋଭ ଆକର୍ଷଣ	॥
ଶତ ସହସ୍ର ଆଶା-ପାନ୍ଦ	।	କରଇ କାମନାରେ ବନ୍ଦୀ	॥
ତୃପ୍ତତେ କାମନା ଆସକ୍ତି	।	ଉଦ୍ୟମ କରେ ଯଥାଶକ୍ତି	॥
ଅର୍ଥ ଅର୍ଜନ ଜମା ପାଇଁ	।	ଅନ୍ୟାୟ ପଦ୍ଧି ଆଚରଇ	॥୧୨॥

ଇଦମଦ୍ୟ ମୟା ଲବ୍ଧମିମଂ ପ୍ରାପ୍ତସ୍ୟ ମନୋରଥମ୍ ।

ଇଦମସ୍ତୀଦମପି ମେ ଭବିଷ୍ୟତି ପୁନର୍ଯନମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇଦମ୍ (ଏହି ସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଧନସବୁ) ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ଅଦ୍ୟ (ଆଜି) ଲବ୍ଧମ୍ (ମିଳିଗଲା), ଇମମ୍ (ଏହି) ମନୋରଥମ୍ (ମନୋକାମନା) ପ୍ରାପ୍ତସ୍ୟ (ପୂର୍ଣ୍ଣହେବ), ଇଦମ୍ (ଏହି) ଧନମ୍ (ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି) ମେ (ମୋର) ଅସ୍ତି (ଅଛି), ଇଦମ୍ (ଏହିପରି) ପୁନଃ (ପୁଣି) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଭବିଷ୍ୟତି (ହେଉଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହିପରି ଧନ ବଢୁଥିବ ବୋଲି ଆସୁରିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭାବୁଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସୁର ଚିନ୍ତେ ନିତି ଦିନ		ଧନ ଅର୍ଜନ ସଂଚୟନ	॥
ଆଜି ପାଇଲି ଯାହା ଯେତେ		କାଲି ବଢିବ ଆଉ କେତେ	॥
ଦିନକୁ ଦିନ ଏହିପରି		ବଢିବ ଧନ ଅସୁମାରୀ	॥
ମନୋକାମନା ହେବ ପୂର୍ଣ୍ଣ		ହୋଇବି ମହା ଧନବାନ	॥୧୩॥

ଅସୌ ମୟା ହତଃ ଶତ୍ତୁର୍ହନିଷ୍ଠେ ଚାପରାନପି ।

ଈଶ୍ଵରୋଽହମହଂ ଭୋଗୀ ସିଦ୍ଧୋଽହଂ ବଳବାନ୍ ସୁଖୀ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ଅସୌ ଶତ୍ରୁଃ (ଏହି ଶତ୍ରୁ) ହତଃ (ନିହତ ହେଲା), ଅପରାନ୍ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ହନିଷ୍ଠେ (ମାରିବି), ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ଈଶ୍ଵରଃ (ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଭୋଗୀ (ଭୋଗକାରୀ), ଅହମ୍ (ମୁଁ ହେଉଛି) ସିଦ୍ଧଃ (ବର ପାଇଥିବା) ବଳବାନ୍ (ଶକ୍ତିଶାଳୀ) ସୁଖୀ (ସୁଖୀ ପ୍ରାଣୀ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅସୁର ଚିନ୍ତା ଭାବ ଜାଣ		ନିଜର ବଢ଼ିମା ଦେଖାଣ	॥
ଏହି ସେ ଶତ୍ରୁ ସଜ୍ଜିତ		ମୋ ଦ୍ଵାରା ହୋଇଛି ନିଧନ	॥
ଅପରେ କରିଣ ନିହତ		ବୋଲାଉଛି ମୁଁ ବଳବନ୍ତ	॥
ମୁଁ ହିଁ ଈଶ୍ଵର ଭଗବାନ		ଭୋଗରେ କାରୁଅଛି ଦିନ	॥୧୪॥

ଆଦ୍ୟୋଽଭିଜନବାନସ୍ଥି କୋଽନେୟାଽସ୍ଥି ସଦୃଶୋ ମୟା ।

ଯକ୍ଷେୟ ଦାସ୍ୟାମି ମୋଦିକ୍ଷେୟ ଇତ୍ୟାଜ୍ଞାନବିମୋହିତାଃ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆଦ୍ୟଃ (ଅତି ଧନବାନ୍ ତଥା) ଅଭିଜନବାନ୍-ଅସ୍ଥି (ଆଭିଜାତ୍ୟ ବଂଶରେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି) । ମୟା ସଦୃଶ୍ୟ (ମୋ ପରି) ଅନ୍ୟଃ କଃ ଅସ୍ଥି (ଆଉ କିଏ ଅଛି) ? ଯକ୍ଷେୟ (ଯଜ୍ଞ କର୍ମ ଇତ୍ୟାଦିରେ) ଦାସ୍ୟାମି (ଦାନ କରିବି), ମୋଦିକ୍ଷେୟ (ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କରିବି) ଇତି (ବୋଲି) ଅଜ୍ଞାନ-ବିମୋହିତାଃ (ଅଜ୍ଞାନ ଆସୁରିକ ଭାବଧାରୀମାନେ ମୋହିତ ହୋଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧନ ସମ୍ପଦ ଦାରା ସୁତ   ।   ମୋହର ବଂଶ ଆଭିଜାତ୍ୟ   ॥
ଅଗାଧ ସମ୍ପଦ ମୋହରି   ।   ଆଉ ବା କେ ଅଛି ମୋ ପରି   ॥
ଆମ ଦୟାରେ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ   ।   ମୋର ଏ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ   ॥
ଆମୋଦେ ରହିବି ମୁଁ ଖୁସି   ।   ଅଜ୍ଞାନ ମୋହେ ଭାଲେ ବସି   ॥୧୫॥

ଅନେକଚିତ୍ତବିଭ୍ରାନ୍ତା   ମୋହଜାଲସମାବୃତାଃ ।

ପ୍ରସକ୍ତାଃ କାମଭୋଗେଷୁ ପତନ୍ତି ନରକେଽଶୁଚୌ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅନେକ-ଚିତ୍ତ-ବିଭ୍ରାନ୍ତାଃ (ବହୁପ୍ରକାର ବାଜେ କାମନା ଚିନ୍ତାରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ) ମୋହ-ଜାଲ-ସମାବୃତାଃ (ମୋହ ରୂପକ ମାୟା ଜାଲରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ) କାମଭୋଗେଷୁ (କାମ-ବାସନା ଭୋଗ ଇତ୍ୟାଦିରେ) ପ୍ରସକ୍ତାଃ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସକ୍ତି ରଖୁଥିବା ଆସୁରିକ ଲୋକମାନେ) ଅଶୁଚୌ (ଅପରିଷ୍କାର ଅର୍ଥାତ୍ ଘୃଣ୍ୟ ଜଘନ୍ୟ) ନରକେ (ନର୍କରେ) ପତନ୍ତି (ପଡ଼ିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନେକ ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ   ।   ଭୟ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଉପୁଜଇ   ॥
ମୋହ ପୀଡ଼ରେ ହୋଇ ଛନ୍ଦି   ।   ମାୟା ଜାଲରେ ହୁଏ ବନ୍ଦୀ   ॥
ଅତି ଆସକ୍ତ ଅଭିଳାଷୀ   ।   ବିଷୟା ଭୋଗେ ଯାଇ ଭାସି   ॥
ଘୃଣିତ ନରକେ ପଡ଼ଇ   ।   ଦାରୁଣ ଦୁଃଖରେ ସଜଇ   ॥୧୬॥

ଆତ୍ମସମ୍ପାଦିତାଃ ସ୍ତବ୍ଧା ଧନମାନମଦାନୁତାଃ ।

ଯଜନ୍ତେ ନାମୟଜ୍ଞେଷ୍ଠେ ଦମ୍ଭେନାବିଧୂପୂର୍ବକମ୍ ॥୧୭॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆତ୍ମ-ସମ୍ପାଦିତାଃ (ନିଜକୁ ଅତି ଉଚ୍ଚ ମନେ କରୁଥିବା) ସ୍ତବ୍ଧାଃ (ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ ଧାରୀ ମାନେ) ଧନ-ମାନ-ମଦ-ଅନୁତାଃ (ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ତଥା ତୁଚ୍ଛ ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନ ପାଇବା ନିଶ୍ଚାରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ), ତେ (ସେମାନେ) ଦମ୍ଭେନ (ଦେଖାଣିଆ ତଥା ଗର୍ବରେ) ଅବିଧୂ ପୂର୍ବକମ୍ (ବିଧୂ ବିଧାନକୁ ନ ମାନି) ନାମୟଜ୍ଞେଃ (ନାମକୁ ମାତ୍ର ଯଜ୍ଞକର୍ମ) ଯଜନ୍ତେ (ପାଳନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜର ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇ । କଠୋର ଭାବ ହୃଦେ ବହି ॥
ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦାବି କରି । ଧନ ନିଶ୍ଚାରେ ହୋଇ ଘାରି ॥
କାମ ସଂକଳ୍ପ ମନେ ହେଜି । ଦମ୍ଭ ଦେଖାଣ ଭାବେ ମଜି ॥
ବିଧୂ ବିରୁଦ୍ଧ ନୀତି ଚ୍ୟୁତ । ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ନାମ ମାତ୍ର ॥୧୭॥

ଅହଂକାରଂ ବଳଂ ଦର୍ପଂ କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ଚ ସଂଶ୍ରୀତାଃ ।

ମାମାତ୍ମପରଦେହେଷୁ ପ୍ରଦ୍ଵିଷନ୍ତୋଽଭ୍ୟସୁୟକାଃ ॥୧୮॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହଂକାରମ୍ (ଅହଂକାର), ବଳମ୍ (ବଳ), ଦର୍ପମ୍ (ଗର୍ବ), କାମମ୍ (କାମନା ଲାଳସା) ଚ (ତଥା) କ୍ରୋଧମ୍ (କ୍ରୋଧକୁ) ସଂଶ୍ରୀତାଃ (ଆଶ୍ରୟ କରିଥିବା ଆସୁରିକ ଲୋକମାନେ) ମାମାତ୍ମ-ପର-ଦେହେଷୁ (ନିଜର ତଥା ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଦେହ ଭିତରେ ରହିଥିବା) ମାମ୍ (ମୋତେ) ପ୍ରଦ୍ଵିଷନ୍ତଃ (ନିନ୍ଦା ବା ହିଂସା କରନ୍ତି) ଅଭ୍ୟସୁୟକାଃ (ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୋଷତୁଟି ଦେଖାଇ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନରେ ଅହଂକାର ଭରି । ବାହୁ ବଳକୁ ଆଶ୍ରାକରି ॥
ଦେଖାଇ ଦର୍ପ-ଦମ୍ଭ ଟାଣ । କାମ କଳ୍ପିତ କ୍ରୋଧପଣ ॥
ନିଜର ତଥା ପର ଦେହେ । ମୋର ସ୍ଥିତିକୁ ମିଥ୍ୟା କହେ ॥
ମୋତେ ଅନ୍ୟକୁ ଦେଇ ଦୋଷ । ଗାଏ ସମସ୍ତ ଅପୟଣ ॥୧୮॥

ତାନହଂ ଦ୍ଵିଷତଃ କୁରାନ୍ ସଂସାରେଷୁ ନରାଧମାନ୍ ।

କ୍ଷିପାମ୍ୟଜସ୍ରମଶୁଭାନାସୁରୀଷ୍ଠେବ ଯୋନିଷୁ ॥୧୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦ୍ଵିଷତଃ (ହିଂସା-ଦ୍ଵେଷ ଆଚରଣ କରୁଥିବା) ତାନ (ସେହି) କୁରାନ୍ (ନିର୍ମମ) ଅଶୁଭାନ୍ (ଅମୁକ୍ତିଆ) ନରାଧମାନ୍ (ହୀନ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଅଜସ୍ରମ୍ (ଅନେକ ଥର) ସଂସାରେଷୁ (ମାୟା ମୋହର ସଂସାରରେ), ଆସୁରୀଷୁ ଯୋନିଷୁ (ଆସୁରିକ ବଂଶ ଧାରୀମାନଙ୍କ ଗର୍ଭରେ) ଏବ (ଏହିପରି ଭାବରେ) କ୍ଷିପାମି (ନିକ୍ଷେପ କରିଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଜାତ କରାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତାହାଙ୍କ ହିଂସା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ । ଉଚିତ ଶାସ୍ତି ଦିଏ ମୁହିଁ ॥
ସେହି ନିଷ୍ଠୁର ନରାଧମେ । ଅଶୁଭ ଅହିତ ଅଧମେ ॥
ଜନ୍ମ ଦିଏ ମୁଁ ଦୈତ୍ୟ ବଂଶେ । ଦୃଶ୍ୟ ସଂସାର ପରିବେଶେ ॥
ଅଜସ୍ର ବାର ଏହି ମତ । ଅସୁର ବଂଶେ ହୁଏ ଜାତ ॥୧୯॥

ଆସୁରୀଂ ଯୋନିମାପନ୍ନା ମୃତ୍ଵା ଜନ୍ମନ୍ତି ଜନ୍ମନ୍ତି ।

ମାମପ୍ରାପ୍ତୈବ କୌତ୍ସେୟ ତତୋ ଯାନ୍ତ୍ୟଧମାଂ ଗତିମ୍ ॥୨୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତିପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ମୃତ୍ଵାଃ (ମୃତ୍ୟୁ ଆସୁରିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଅପ୍ରାପ୍ୟ (ନପାଇ) ଏବ (ଏହିପରି) ଜନ୍ମନ୍ତି ଜନ୍ମନ୍ତି (ବହୁ ଜନ୍ମ-ଜନ୍ମାନ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ଆସୁରୀମ୍ (ଆସୁରିକ) ଯୋନିମ୍ (ଗର୍ଭକୁ) ଆପନ୍ନାଃ (ପାଇଥାନ୍ତି), ତତଃ (ତାହାଠାରୁ ବଳି) ଅଧମାମ୍ ଗତିମ୍ (ନୀଚ ଗତିକୁ) ଯାନ୍ତି (ଯାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନେକ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର । ଲଭନ୍ତି ଅଧମ ପାମର ॥
ଅସୁର ଭାବେ ହୋଇଯୁକ୍ତ । ଅସୁର ବଂଶେ ହୁଏ ଜାତ ॥
ପରମ ଗତି ନ ଲଭନ୍ତି । ମୋ ଭାବ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି ॥
ଏଥିପାଇଁ ହେ କୁନ୍ତିସୁତ ! । ନୀଚ ଗତିକୁ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ ॥୨୦॥

ତ୍ରିବିଧଂ ନରକସ୍ୟେଦଂ ଦ୍ଵାରଂ ନାଶନମାମ୍ନଃ ।

କାମଃ କ୍ରୋଧସ୍ତଥା ଲୋଭସ୍ତସ୍ମାଦେତଂ ଯଂ ତ୍ୟଜେତ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କାମଃ (କାମ), କ୍ରୋଧଃ (କ୍ରୋଧ), ତଥା (ତଥା) ଲୋଭଃ (ଲୋଭ), ଇଦମ୍ (ଏହି)
ତ୍ରିବିଧମ୍ (ତିନି ପ୍ରକାର) ନରକସ୍ୟ (ନର୍କର) ଦ୍ଵାରମ୍ (ଦ୍ଵାର ପରି) ଆମ୍ନଃ (ନିଜର)
ନାଶନମ୍ (ବିନାଶକାରୀ ଅଟେ) । ତସ୍ମାତ୍ (ତେଣୁ) ଏତତ୍ (ଏହି) ତ୍ରୟମ୍ (ତିନି
ଦୁର୍ଗୁଣକୁ) ତ୍ୟଜେତ୍ (ବର୍ଜନ କରିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କାମ-ବାସନା ମୋହ-ଲୋଭ । ତାହା ସହିତ କ୍ରୋଧ-ଭାବ ॥

ଏହି ଦୁର୍ଗୁଣ ତିନି ଜାତି । କରାଏ ଅଧମ ପ୍ରକୃତି ॥

ନରକ ଦ୍ଵାର ଦେଇ ଖୋଲି । ଆମ୍ ବିନାଶେ ଦିଏ ଠେଲି ॥

ତେଣୁ ଏ ତିନି ମନ୍ଦ ଗୁଣ । ବିବେକୀ କରିବ ବର୍ଜନ ॥୨୧॥

ଏତେର୍ବିମୁକ୍ତଃ କୌତ୍ସେୟ ତମୋଦ୍ଘାରେଷ୍ଠିଭିର୍ନରଃ ।

ଆଚରତ୍ୟାମ୍ନଃ ଶ୍ରେୟସ୍ତତୋ ଯାତି ପରାଂ ଗତିମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ଏତେଃ-ତ୍ରିଭିଃ ତମୋଦ୍ଘାରେଃ (ଏହି ତିନି ପ୍ରକାର
ଅନ୍ଧକାରମୟ ନର୍କ ଦ୍ଵାରରୁ) ବିମୁକ୍ତଃ (ମୁକ୍ତ ହୋଇ) ନରଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ଆମ୍ନଃ (ନିଜର)
ଶ୍ରେୟଃ (ମଙ୍ଗଳ) ଆଚରତି (ଆଚରଣ କରେ), ତତଃ (ତେବେ ଯାଇ) ପରାଂ ଗତିମ୍
(ପରମ ଗତିକୁ) ଯାତି (ଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଭ କରି ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ପୁରୁଷ କୁନ୍ତୀସୁତ ! । ଏ ତିନି ଗୁଣରୁ ବିମୁକ୍ତ ॥

ଅନ୍ଧାର ନରକ ଦୁଆର । ଦର୍ଶନ ନ ହୁଏ ତାହାର ॥

ସର୍ବ ମଙ୍ଗଳ ଆମ୍-ଧ୍ୟାନ । ଆଚରି ସେହୁ ସବୁଦିନ ॥

ସେଥିରୁ ଲାଭି ଚିରଶାନ୍ତି । ପରମ ଗତି ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତି ॥୨୨॥

ଯଃ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧୁମୁଷ୍ଟଜ୍ୟ ବଞ୍ଚିତେ କାମକାରତଃ ।

ନ ସ ସିଦ୍ଧିମବାପ୍ନୋତି ନ ସୁଖଂ ନ ପରାଂ ଗତିମ୍ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ଶାସ୍ତ୍ରବିଧୁମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ରର ନୀତି ନିୟମକୁ) ଉତ୍ସୃଜ୍ୟ (ଆଡ଼େଇ ଦେଇ) କାମକାରତଃ (ନିଜର ମନଇଚ୍ଛା କାମ ବାସନାରେ) ବଞ୍ଚିତେ (ରହିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ନ ସିଦ୍ଧିମ୍ (ନା ସିଦ୍ଧି ପାଏ), ନ ସୁଖମ୍ (ନା ସୁଖ ପାଏ), ନ ପରାଂ ଗତିମ୍ (ନତୁବା ପରମ ଗତିକୁ) ଅବାପ୍ନୋତି (ପାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶାସ୍ତ୍ର ବିହିତ ନୀତି-କାନ୍ତି । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ନ ମାନନ୍ତି ॥
ଦାୟିକ ଭାବ ମନେ ବହି । କାମନାବଶେ ଘୂରୁଥାଇ ॥
ସାଧନା ସିଦ୍ଧି ନୋହେ ପ୍ରାପ୍ତ । ସାଂସ୍ପୃକ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ॥
ନାସ୍ତିକ ଅଧମ ପୁରୁଷ । ନ ଲଭେ ପରମ ନିବାସ ॥୨୩॥

ତସ୍ମାଜ୍ଞାସ୍ତଂ ପ୍ରମାଣଂ ତେ କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥିତୌ ।

ଜ୍ଞାତ୍ୱା ଶାସ୍ତ୍ରବିଧାନୋକ୍ତଂ କର୍ମ କଞ୍ଚୁମିହାର୍ହସି ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥି ନିମିତ୍ତ) ତେ (ତୁମ ପାଇଁ) କାର୍ଯ୍ୟ-ଅକାର୍ଯ୍ୟ-ବ୍ୟବସ୍ଥିତୌ (କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା ପାଇଁ) ଶାସ୍ତ୍ରମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ରନୀତିକୁ) ପ୍ରମାଣମ୍ (ଜ୍ଞାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବୋଲି) ଜ୍ଞାତ୍ୱା (ମାନି କରି) ଇହ (ଏହି ସଂସାରରେ) ଶାସ୍ତ୍ର-ବିଧାନ-ଉକ୍ତମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧି ବିଧାନ ଅନୁସାରେ କୁହାଯାଇଥିବା) କର୍ମ (କାମ) କଞ୍ଚୁମ୍ (କରିବାକୁ) ଅର୍ହସି (ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେଥି ନିମିତ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧି । ତୁମ୍ଭ ସକାଶେ ବିଦ୍ୟା-ନିଧି ॥
ନୀତି ନିୟମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶକ ॥
ବୈଦିକ ଶାସ୍ତ୍ର ନୀତି-କାନ୍ତି । ବୁଝି ବିଚାରି ଯଥାରୀତି ॥
ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ । କର୍ମ କରିବ ଏ ସଂସାରେ ॥୨୪॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାସୁପନିଷସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ

ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ଦୈବାସୁରସମ୍ପଦ୍ ବିଭାଗଯୋଗୋ

ନାମଷୋଡ଼ଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅଥ ସପ୍ତଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରଦ୍ଧାତ୍ରୟବିଭାଗ ଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧିମୁଷ୍ଟଜ୍ୟ ଯଜନ୍ତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ନିତାଃ ।

ତେଷାଂ ନିଷ୍ଠା ତୁ କା କୃଷ୍ଣ ସମ୍ପାଦ୍ୟାହୋ ରଜସ୍ତମଃ ॥୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ତୁ (କିନ୍ତୁ) କୃଷ୍ଣ (ହେକୃଷ୍ଣ!), ଯେ (ଯେଉଁମାନେ) ଶାସ୍ତ୍ରବିଧିମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ର-ନୀତିକୁ) ଉତ୍ସୃଜ୍ୟ (ଆଡ଼େଇ ଦେଇ) ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ନିତାଃ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ) ଯଜନ୍ତେ (ପୂଜା କରନ୍ତି), ତେଷାମ୍ (ସେମାନଙ୍କର) ନିଷ୍ଠା (ଆଗ୍ରହ) କା (କେଉଁ ପ୍ରକାର) ? ସମ୍ପାଦ୍ୟ (ସମ୍ପାଦ୍ୟ) ଆହୋ (କିମ୍ବା) ରଜଃ-ତମଃ (ରଜ ବା ତମ) ?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏସନ ଶୁଣି ଧନଞ୍ଜୟ	।	କୃଷ୍ଣେ ପୁଛନ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ତ୍ରୟ	॥
ବୈଦିକ ଶାସ୍ତ୍ର କର୍ମ-ବିଧି	।	ଆଡ଼େଇ ଦେଇ କେହି ଯଦି	॥
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକତି ସହିତରେ	।	ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜାକରେ	॥
ତା'ର ଏ ନିଷ୍ଠା କି ଅଟଇ	।	ସମ୍ପାଦ୍ୟ ରଜ ନା ତମ କହି	॥୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ତ୍ରିବିଧା ଭବତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେହିନାଂ ସା ସ୍ଵଭାବଜା ।

ସାମ୍ବିକୀ ରାଜସୀ ଚୈବ ତାମସୀ ଚେତି ତାଂ ଶୃଣୁ ॥୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), ଦେହିନାମ୍ (ଦେହଧାରୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ସ୍ଵଭାବଜା (ନିଜର ଭାବଗୁଣରୁ ଜାତ) ସା ଶ୍ରଦ୍ଧା (ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା) ସାମ୍ବିକୀ (ସାମ୍ବିକ) ଚ (ଏବଂ) ରାଜସୀ (ରାଜସ) ଚ (ଏବଂ) ତାମସୀ (ତାମସ) ଇତି (ଏହିପରି) ତ୍ରିବିଧା (ତିନି ପ୍ରକାରର) ହି (ହିଁ) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ) । ତାମ୍ (ସେ ସବୁକୁ) ଶୃଣୁ (ଶୁଣ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୁହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ	।	ଶ୍ରଦ୍ଧା ସଂପୃକ୍ତ ଭାବ ଜ୍ଞାନ	॥
ତିନି ପ୍ରକାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭାବ	।	ଜୀବ ଶରୀରେ ଉଦଭବ	॥
ସାମ୍ବିକ ରାଜସ ତାମସ	।	ଶୁଣ ସେ ସବୁ ସବିଶେଷ	॥
ସ୍ଵଭାବ ଜାତ ଗୁଣ ମାନ	।	ପୂର୍ବ ଜନମ ଅରଜନ	॥୨॥

ସଂକ୍ଷୀପ୍ତାନ୍ତରୂପା ସର୍ବସ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭବତି ଭାରତ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟୋଃଫଳଂ ପୁରୁଷୋ ଯୋ ଯଚ୍ଛୁଦ୍ଧଃ ସ ଏବ ସଃ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭାରତ ବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ !), ସର୍ବସ୍ୟ (ସବୁ ଲୋକମାନଙ୍କର) ଶ୍ରଦ୍ଧା (ଶ୍ରଦ୍ଧା) ସଂକ୍ଷୀପ୍ତାନ୍ତରୂପା (ନିଜର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ), ଅୟମ୍ (ଏହି) ପୁରୁଷଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟଃ (କିଛି ନା କିଛି ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖୁଥାଏ), ଯଃ (ଯିଏ) ଯଚ୍ଛୁଦ୍ଧଃ (ଯେପରି ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ) ସଃ (ସେ) ଏବ (ଏହିପରି) ସଃ (ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାଗୁଣ ଦେଖାଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାର ଯେମନ୍ତ ସ୍ବଭାବ । ସେହି ପ୍ରକାର ମନୋଭାବ ॥
ହୃଦୟ ମନ ସ୍ଥିତି ନେଇ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭାବନା ଉତ୍ପତ୍ତି ॥
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୁକ୍ତ । ରଜ ତାମସ ଅବା ସଂକ୍ଷ ॥
ଯାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯେଉଁଥିରେ । ସେହି ମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରେ ॥୩॥

ଯଜନ୍ତେ ସାଂକ୍ଷିକା ଦେବାନ୍ ଯକ୍ଷରକ୍ଷାଂସି ରାଜସାଃ ।

ପ୍ରେତାନ୍ ଭୂତଗଣାଂଞ୍ଜନେଽୟ ଯଜନ୍ତେ ତାମସା ଜନାଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସାଂକ୍ଷିକଃ (ସାଂକ୍ଷିକ ଲୋକମାନେ) ଦେବାନ୍ (ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ) ଯଜନ୍ତେ (ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି) । ରାଜସାଃ (ରଜ ଗୁଣରେ ଆବଦ୍ଧ ଲୋକମାନେ) ଯକ୍ଷରକ୍ଷସାଃ (ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଅନେଽୟ (ଅନ୍ୟ) ତାମସାଃ (ତାମସିକ) ଜନାଃ (ଲୋକମାନେ) ପ୍ରେତାନ୍ ଭୂତଗଣାନ୍ (ଭୂତ ପ୍ରେତ ମାନଙ୍କୁ) ଯଜନ୍ତେ (ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଂକ୍ଷିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୁକ୍ତ ଜନ । ଦେବଙ୍କୁ କରଇ ପୂଜନ ॥
ରାଜସ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମନେ ବହି । ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ପୂଜି ଥାଇ ॥
ତମ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପ୍ରଭାବିତ । ପୂଜା କରନ୍ତି ଭୂତ-ପ୍ରେତ ॥
ଯାହାର ଯେଉଁ ଭାବ ନିଷ୍ଠା । ସେହି ପ୍ରକାର ପରାକାଷ୍ଠା ॥୪॥

ଅଶାସ୍ତ୍ରବିହିତଂ ଘୋରଂ ତପ୍ୟନ୍ତେ ଯେ ତପୋ ଜନାଃ ।

ଦମ୍ଭାହଙ୍କାରସଂଯୁକ୍ତାଃ କାମରାଗବଳାନୁତାଃ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେ (ଯେଉଁ) ଜନାଃ (ଲୋକମାନେ) ଦମ୍ଭ-ଅହଙ୍କାର ସଂଯୁକ୍ତାଃ (ଦମ୍ଭ ଏବଂ ଅହଂକାରରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ) କାମ-ରାଗ-ବଳ-ଅନୁତାଃ (କାମନା, ଅନୁରାଗ, ଆସକ୍ତି ଏବଂ ବଳର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ) ଅଶାସ୍ତ୍ରବିହିତମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ର ନୀତିକୁ ଅନୁସରଣ ନ କରି) ଘୋରମ୍ (କଠୋର) ତପଃ (ତପସ୍ୟା) ତପ୍ୟନ୍ତେ (ଆଚରଣ କରନ୍ତି.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁରାଚାରୀ । ବିଧି ବିଧାନ ନ ବିଚାରି ॥
ଦେଖାଇ ଦର୍ପ ଦମ୍ଭ ଘୋର । ମନରେ ରଖୁ ଅହଂକାର ॥
କାମ ଆସକ୍ତି ସିଦ୍ଧି ଧାୟି । ବଳ ବିକ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ॥
ନ ଜାଣି ଶାସ୍ତ୍ର ନୀତି-କାନ୍ତି । ଘୋର ତପସ୍ୟା ଆଚରନ୍ତି ॥୫॥

...ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

କର୍ଶ୍ୟନ୍ତଃ ଶରୀରସ୍ଥଂ ଭୂତଗ୍ରାମମଚେତସଃ ।

ମାଂ ଚୈବାତଃଶରୀରସ୍ଥଂ ତାନ୍‌ବିଜ୍ୟାସୁରନିଷ୍ଠୟାନ୍ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶରୀରସ୍ଥମ୍ (ଦେହ ଭିତରେ ଥିବା) ଭୂତଗ୍ରାମମ୍ (ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତର ପ୍ରାକୃତିକ ତଥା ଭୌତିକ ସୃଷ୍ଟି ସମୂହକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହସ୍ଥ ଜଳ, ବାୟୁ, ହାତୁ, ମାଂସ ଇତ୍ୟାଦିକୁ) ଚ (ତଥା) ଅତଃ-ଶରୀରସ୍ଥମ୍ (ଦେହରେ ଅବୃଣ୍ୟ ଭାବରେ ରହିଥିବା) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏବଂ (ମଧ୍ୟ) କର୍ଶ୍ୟନ୍ତଃ (କଷ୍ଟ ଦେଉଥିବା) ତାନ୍ (ସେହି) ଅଚେତସଃ (ଅଜ୍ଞାନ ମାନଙ୍କୁ) ଆସୁର (ଆସୁରିକ ବୋଲି) ନିଷ୍ଠୟାନ୍ (ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜ ଦେହକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ । ନାନା ପ୍ରକାର ପୀଡ଼ା ସହି ॥
ପଞ୍ଚଭୂତର ଏ ଶରୀର । ଅଜ୍ଞାନ କରେ ଛାରଖାର ॥
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଥାଇ ସର୍ବ ଦେହେ । ତପ ଜନିତ ଦୁଃଖ ସହେ ॥
ଜାଣ ସେ ଅଧମ ସାଧକ । ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ଆସୁରିକ ॥୬॥

ଆହାରସ୍ତପି ସର୍ବସ୍ୟ ତ୍ରିବିଧୋ ଭବତି ପ୍ରିୟଃ ।

ଯଜ୍ଞସ୍ତପସ୍ତଥା ଦାନଂ ତେଷାଂ ଭେଦମିମଂ ଶୁଣୁ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ଯେପରି) ଆହାରଃ (ଖାଦ୍ୟ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ସର୍ବସ୍ୟ (ସମସ୍ତଙ୍କର) ତ୍ରିବିଧଃ (ତିନିପ୍ରକାର) ପ୍ରିୟଃ (ରୁଚିକର) ଭବତି (ହୋଇଥାଏ), ତଥା (ଠିକ୍ ସେହିପରି) ଯଜ୍ଞଃ (ଯଜ୍ଞ), ତପଃ (ତପ), ଦାନମ୍ (ଦାନ ମଧ୍ୟ ତିନି ପ୍ରକାର ଅଟେ) । ତେଷାମ୍ (ସେ ସବୁର) ଇମମ୍ (ଏହି) ଭେଦମ୍ (ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁରି ପ୍ରକୃତି ଯେପରି	।	ଖାଦ୍ୟ ରୁଚି ବି ସେହିପରି	॥
ଶୁଦ୍ଧ-ସୁଆଦ-ବର୍ଜନୀୟ	।	ତିନି ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ପେୟ	॥
ଯଜ୍ଞ ଦାନ ବା ତପ ନୀତି	।	ଏହି ପ୍ରକାର ତିନି ଜାତି	॥
ସେହି ସବୁର ଭେଦ ଯାହା	।	କହୁଛି ଏବେ ଶୁଣ ତାହା	॥୭॥

ଆୟୁଃସଂକ୍ଳବଳାରୋଗ୍ୟସୁଖପ୍ରୀତିବିବର୍ଜନଃ ।

ରସ୍ୟାଃ ସ୍ମିର୍ୟାଃ ସ୍ଥିରା ହୃଦ୍ୟା ଆହାରାଃ ସାଂକ୍ଳିକପ୍ରିୟଃ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଆୟୁଃ-ସଂକ୍ଳ-ବଳ-ଆରୋଗ୍ୟ-ସୁଖ-ପ୍ରୀତି-ବିବର୍ଜନଃ (ଆୟୁ, ସାଂକ୍ଳିକ ଭାବ, ବଳ, ଆରୋଗ୍ୟ, ସୁଖ ଓ ପ୍ରୀତି ବର୍ଜନକାରୀ), ସ୍ଥିରାଃ (ଦୀର୍ଘ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିର), ହୃଦ୍ୟାଃ (ଆତ୍ମ-ତୃପ୍ତକ), ରସ୍ୟାଃ (ରସାଳ), ସ୍ମିର୍ୟାଃ (ଚିକ୍ଳଣ) ଆହାରାଃ (ଖାଦ୍ୟସବୁ) ସାଂକ୍ଳିକ ପ୍ରିୟଃ (ସାଂକ୍ଳିକ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଦ୍ଧ ସୁଖଦ ସ୍ବାଦ ସାର	।	ସାଂକ୍ଳିକ ରୋଚକ ଆହାର	॥
ବଳ ପ୍ରଦକ ବୁଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତ	।	ଆୟୁ ବର୍ଦ୍ଧକ ବ୍ୟାଧି ମୁକ୍ତ	॥
ଗୋରସ ଶସ୍ୟ ଫଳ-ମୂଳ	।	ଚିକ୍ଳଣ ପୌଷ୍ଟିକ ରସାଳ	॥
ସ୍ମୃତି ବର୍ଦ୍ଧକ ଶାକ-ପାକ	।	ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାୟକ	॥୮॥

କର୍ତ୍ତୃମୂଳବଶାତ୍ପୁଷ୍ପତୀକ୍ଷୁରୂକ୍ଷବିଦାହିନଃ ।

ଆହାରା ରାଜସସ୍ୟେଷା ଦୁଃଖଶୋକାମୟପ୍ରଦାଃ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କର୍ତ୍ତୁ (କର୍ତ୍ତୁଆ), ଅମ୍ଳ (ଆମ୍ଳିଆ), ଲବଣ (ଲୁଣିଆ), ଅତି-ଉଷ୍ଣ (ଅତ୍ୟଧିକ ଗରମ) ତୀକ୍ଷଣ (ରାଗୁଆ), ରୂକ୍ଷ (ଶୁଖିଲା), ବିଦାହିନଃ (ଜ୍ୱଳନ କାରୀ), ଆହାରାଃ (ଖାଦ୍ୟ ସବୁ) ରାଜସସ୍ୟ (ରାଜସ ଲୋକମାନଙ୍କର) ଇଷାଃ (ପ୍ରିୟ ଅଟେ) । ଦୁଃଖ-ଶୋକ-ଆମୟ-ପ୍ରଦାଃ (ଯାହାକି ଦୁଃଖ, ଶୋକ ଏବଂ ରୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରାଜସ ପୁରୁଷ ଭୋଜନ	।	ରସନା ରୋଚକ ସେବନ	॥
ଅତି ଆମ୍ଳ ଅତି ତିକ୍ତ	।	କର୍ତ୍ତୁଆ ଲୁଣିଆ ତପତ	॥
ତେଲ ମସଲା ଅତିରିକ୍ତ	।	ଅତି ମାତ୍ରାରେ ସ୍ବାଦଯୁକ୍ତ	॥
ଜ୍ୱଳନ ରାଗ ଶୁଷ୍କ ଖାଦ୍ୟ	।	ଦୁଃଖ ସନ୍ତାପ ରୋଗପ୍ରଦ	॥୯॥

ଯାତଯାମଂ ଗତରସଂ ପୂତି ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତଂ ଚ ଯତ୍ ।

ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟମପି ଚାମେଧ୍ୟଂ ଭୋଜନଂ ତାମସପ୍ରିୟମ୍ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ଭୋଜନମ୍ (ଭୋଜନ) ଯାତଯାମମ୍ (ପଚା ସଜା) ଗତରସମ୍ (ରସଶୂନ୍ୟ), ପୂତି (ପୋତରା ଗନ୍ଧିଆ), ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତମ୍ (ବାସୀ) ଚ (ଏବଂ) ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟମ୍ (ଅଇଁଠା) ଚ (ତଥା) ଚାମେଧ୍ୟମ୍ (ଅପରିଷ୍କାର) ଅପି (ହେଲେ ସୁଜା) ତାମସପ୍ରିୟମ୍ (ତାମସିକ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମଳିନ ତ୍ୟକ୍ତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ-ଶୀର୍ଣ୍ଣ	।	ସ୍ବାଦ ବିହୀନ ରସଶୂନ୍ୟ	॥
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାସି ପଚା ସଜା	।	ଅସନା ଅଇଁଠା ଅଲୋଡ଼ା	॥
ମଡ଼ା ମୁର୍ଦ୍ଦାର ମାଛ ମାଂସ	।	ଜୀବ ଶରୀର ଭିନ୍ନ ଅଂଶ	॥
ଯେତେ ଅଖାଦ୍ୟ ବର୍ଜନୀୟ	।	ତାମସିକର ଅତି ପ୍ରିୟ	॥୧୦॥

ଅଫଳାକାଢ଼କ୍ଷିତିର୍ଯଜ୍ଞୋ ବିଧୂଦୃଷ୍ଟୋ ଯ ଜଜ୍ୟତେ ।

ଯଷ୍ଟବ୍ୟମେବେତି ମନଃ ସମାଧାୟ ସ ସାଂସ୍ପିକଃ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ (ଯିଏ) ଅଫଳାକାଂକ୍ଷିତିଃ (ଆସକ୍ତି ଫଳ ତ୍ୟାଗ କରି) ଯଷ୍ଟବ୍ୟମ୍ (ଯଜ୍ଞ କରିବା ଉଚିତ୍) ଜତି (ବୋଲି) ଏବ (ଏହିପରି) ମନଃ ସମାଧାୟ (ମନରେ ସମାଧାନ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି) ବିଧୂଦୃଷ୍ଟଃ (ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧି ଅନୁସାରେ) ଯଜ୍ଞଃ (ଯଜ୍ଞ) ଜଜ୍ୟତେ (କରିଥାନ୍ତି) ସଃ (ସେ) ସାଂସ୍ପିକଃ (ସାଂସ୍ପିକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ କାରଣ	।	ଯଜ୍ଞାଦି ସେବା ସମର୍ପଣ	॥
ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ବରଜିତ	।	ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିତ ଫଳତ୍ୟକ୍ତ	॥
ଏଥିରେ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ	।	ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ	॥
ଯେ କରେ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ	।	ସେହି ସାଂସ୍ପିକ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ	॥୧୧॥

ଅଭିସନ୍ଧାୟ ତୁ ଫଳଂ ଦମ୍ଭାର୍ଥମପି ଚୈବ ଯତ୍ ।

ଜଜ୍ୟତେ ଭରତଶ୍ରେଷ୍ଠ ତଂ ଯଜ୍ଞଂ ବିଦ୍ଧି ରାଜସମ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ(ପରତୁ) ଭରତଶ୍ରେଷ୍ଠ (ହେ ଭରତ ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଅର୍ଜୁନ!), ଯତ୍ (ଯାହା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ) ଫଳଂ ଅଭିସନ୍ଧାୟ (ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ଇଚ୍ଛାରେ) ତ (ଏବଂ) ଏବ (ଏପରି) ଅପି (ବି) ଦମ୍ଭାର୍ଥମ୍ (ଗର୍ବ ଅହଂକାର ଦେଖେଇ ହେବା ପାଇଁ) ଜଜ୍ୟତେ (ଯଜ୍ଞ କରାଯାଏ) ତମ୍ (ସେହି) ଯଜ୍ଞମ୍ (ଯଜ୍ଞକୁ) ରାଜସମ୍ (ରାଜସ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଲୋଭ ମୋହରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ	।	ମନୋକାମନା ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ	॥
ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତି ଅଭିପ୍ରାୟେ	।	ଯଜ୍ଞ କର୍ମ ଯେ କରୁଥାଏ	॥
ନତୁବା ଦମ୍ଭ ଅହଂକାରେ	।	ଅର୍ଘ୍ୟ ଅର୍ପଣ ଯେହୁ କରେ	॥
ସେପରି ଭାବ ଅରଜୁନ !	।	ରାଜସ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବୋଲି ଘେନ	॥୧୨॥

ବିଧୂହୀନମସୃଷ୍ଟାନ୍ନଂ ମନ୍ତ୍ରହୀନମଦକ୍ଷିଣମ୍ ॥

ଶ୍ରଦ୍ଧାବିରହିତଂ ଯଜ୍ଞଂ ତାମସ୍ୟ ପରିଚକ୍ଷତେ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଧୂ ହୀନମ୍ (ବିଧୂ ବିଧାନ ନଥାଇ) ଅସୃଷ୍ଟ-ଅନ୍ନମ୍ (ଅନ୍ନ ଦାନ ନକରି) ମନ୍ତ୍ର ହୀନମ୍ (ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ନ ପଢି) ଅଦକ୍ଷିଣମ୍ (ଦକ୍ଷିଣା ନ ଦେଇ) ଶ୍ରଦ୍ଧା-ବିରହିତମ୍ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିତ) ଯଜ୍ଞମ୍ (ଯଜ୍ଞ କର୍ମକୁ) ତାମସ୍ୟ (ତାମସିକ) ପରିଚକ୍ଷତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନ ଘେନି ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ନୀତି		ନ ମାନି ବିଧୂ କର୍ମକାନ୍ତି	॥
ତାମସ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ		ମନ୍ତ୍ର ବିହୁନେ କ୍ରିୟା ଶୂନ୍ୟ	॥
ନାହିଁ ଦକ୍ଷିଣା ଅନ୍ନ ଦାନ		ନହୁଏ ପ୍ରସାଦ ବ□ନ	॥
ଶ୍ରଦ୍ଧା ନଥାଇ ଯଜ୍ଞେ ଲୟ		ତାମସ ବୋଲି କଥନୀୟ	॥୧୩॥

ଦେବଦ୍ୱିଜଗୁରୁପ୍ରାଞ୍ଜପୂଜନଂ ଶୌଚମାର୍ଜବମ୍ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟମହିଂସା ଚ ଶାରୀରଂ ତପ ଉଚ୍ୟତେ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦେବ-ଦ୍ୱିଜ-ଗୁରୁ-ପ୍ରାଞ୍ଜ-ପୂଜନମ୍ (ଦେବତା ମାନଙ୍କର, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର, ଗୁରୁ ତଥା ଜ୍ଞାନୀ ମାନଙ୍କର ପୂଜା କରିବା), ଶୌଚମ୍ (ନିର୍ମଳ ଭାବ), ଆର୍ଜବମ୍ (ସରଳତା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟମ୍ (ବ୍ରହ୍ମ ଚାରଣ ବ୍ରତକୁ ପାଳନ କରିବା), ଅହିଂସା (ହିଂସା ନ କରିବା), ଶାରୀରମ୍ (ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) ତପଃ (ତପ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିର୍ମଳ ଆତ୍ମା ଶୁଦ୍ଧ ଦେହୀ		ସରଳ ଭାବ ହୃଦେ ବହି	॥
ବ୍ରହ୍ମ ଚାରଣ ଅନୁଗାମୀ		ଅହିଂସା ଧର୍ମୀ ସତ୍ୟକାମୀ	॥
ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ଧ୍ୟାନ		ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ଗୁରୁଙ୍କ ପୂଜନ	॥
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଭକ୍ତି ଭାବ ବହି		ଦୈହିକ ତପ ତାକୁ କହି	॥୧୪॥

ଅନୁଦ୍ବେଗକରଂ ବାକ୍ୟଂ ସତ୍ୟଂ ପ୍ରିୟହିତଂ ଚ ଯତ୍ ।

ସ୍ବାଧ୍ୟାୟାଭ୍ୟାସନଂ ଚୈବ ବାଞ୍ଛ୍ୟମଂ ତପ ଉଚ୍ୟତେ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ ବାକ୍ୟମ୍ (ଯେଉଁ ବାଣୀ) ଅନୁଦ୍ବେଗକରମ୍ (ଉଦ୍ବେଗ ଜନକ ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ମନରେ ଉଠିଜନା ପ୍ରକାଶ ନ କରେ), ସତ୍ୟମ୍ (ସତ୍ୟ) ଚ (ତଥା) ପ୍ରିୟହିତମ୍ (ପ୍ରିୟ ଓ ହୀତକର) ଚ (ଏବଂ) ସ୍ବାଧ୍ୟାୟ-ଅଭ୍ୟାସନମ୍ (ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଆଦି ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଏବଂ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରର ଅଭ୍ୟାସ-ଉଚ୍ଚାରଣ) ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି) ବାଞ୍ଛ୍ୟମ୍ (ବାଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) ତପଃ (ତପ) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ବାଣୀ କରିଲେ ଶ୍ରବଣ । ଉଦ୍ବେଗ ନୋହେ ମନପ୍ରାଣ ॥

ସତ୍ୟ ବଚନ ହିତକର । କୋମଳ ମଙ୍ଗଳ ମଧୁର ॥

ଆତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ । ମନ୍ତ୍ର ଅଭ୍ୟାସ ଉଚ୍ଚାରଣ ॥

ଏପରି ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାଷଣ । ବାଚିକ ତପର ଲକ୍ଷଣ ॥୧୫॥

ମନଃପ୍ରସାଦଃ ସୌମ୍ୟତ୍ୱଂ ମୌନମାତ୍ମବିନିଗ୍ରହଃ ।

ଭାବସଂଶୁଦ୍ଧିରିତ୍ୟତଃପଂ ମାନସମୁଚ୍ୟତେ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମନଃ ପ୍ରସାଦଃ (ମନଃସୁଖି ଭାବ), ସୌମ୍ୟତ୍ୱମ୍ (ଭଦ୍ରାମି ଆଚରଣ), ମୌନମ୍ (ନୀରବତା), ଆତ୍ମବିନିଗ୍ରହଃ (ଆତ୍ମ ସଂଯମତା), ଭାବସଂଶୁଦ୍ଧିଃ (ନିର୍ମଳ ଭାବ), ଜତି (ଜତ୍ୟାଦି) ଏତତ୍ (ଏହି ସବୁ) ମାନସମ୍ (ମନର) ତପଃ (ତପ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ଖୁସି ମନ । ଭଦ୍ରାମି ଭାବ ପ୍ରକାଶନ ॥

ନୀରବ ନୀତି ଆଚରଣ । ମନ ଆବେଗ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ॥

ନିର୍ମଳ ପବିତ୍ର ବିଚାର । ଶୃଙ୍ଖଳ ବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟବହାର ॥

ଏପରି ଲକ୍ଷଣ ଯେତେକ । ସେ ସବୁ ତପ ମାନସିକ ॥୧୬॥

ଶ୍ରବଣା ପରୟା ତପଃ ତପସ୍ତତ୍ତ୍ରିବିଧଂ ନରୈଃ ।

ଅଫଳାକାଞ୍ଚକ୍ଷିତିର୍ଯୁକ୍ତେଃ ସାଂସ୍କୃଜଂ ପରିଚକ୍ଷତେ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରୟା (ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପାଖରେ) ଶ୍ରବଣା (ଶ୍ରବଣରେ) ଯୁକ୍ତେଃ (ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିବା) ଅଫଳାକାଞ୍ଚକ୍ଷିତିଃ (ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ନ ରଖୁଥିବା) ନରୈଃ (ଲୋକ-ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା) ତ୍ରିବିଧମ୍ (ତିନି ପ୍ରକାର) ତପଃ (ତପ) ତପୁମ୍ (କରାଯାଇଥାଏ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ସାଂସ୍କୃଜମ୍ (ସାଂସ୍କୃଜ ବୋଲି) ପରିଚକ୍ଷତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନରେ ରଖୁ ଭାବ ଭକ୍ତି	।	ବ୍ରହ୍ମ ପରମେ ଦେଇ ମତି	॥
ମନ-ବଚନ-ଦେହ ବହି	।	ତିନି ପ୍ରକାର ତପ ଏହି	॥
ସାଧକ୍ତି ଜନେ ତପାଚାରୀ	।	ଆଶା ଆସକ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରି	॥
ସେ ଯେଉଁ ତପ ଅନାସକ୍ତ	।	ସାଂସ୍କୃଜ ଭାବରେ ବିଦିତ	॥୧୭॥

ସକ୍ତାରମାନପୂଜାର୍ଥଂ ତପୋ ଦମ୍ଭେନ ଚୈବ ଯତ୍ ।

କ୍ରିୟତେ ତଦିହ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ରାଜସଂ ଚଳମଧୁବମ୍ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯେଉଁ) ତପଃ (ତପ) ସକ୍ତାରମାନପୂଜାର୍ଥମ୍ (ଆତ୍ମ-ସକ୍ତାର, ସ୍ୱାର୍ଥମାନ ତଥା ଆତ୍ମ-ପୂଜନ ନିମିତ୍ତ) ଚ (ତଥା) ଦମ୍ଭେନ ଏବ (ଦମ୍ଭ ଅହଂକାରରେ) କ୍ରିୟତେ (କରାଯାଏ), ତତ୍ (ସେହି ତପ) ଇହ (ଏହି ସଂସାରରେ) ଅଧୁବମ୍ (ଦୃଢ଼ ନ ହୋଇ) ଚଳମ୍ (କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ବୋଲି) ରାଜସମ୍ (ରାଜସ) ପ୍ରୋକ୍ତମ୍ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମ-ସକ୍ତାର ପୂଜା କୃତେ	।	ନିଜର ସମ୍ମାନ ନିମନ୍ତେ	॥
ମନରେ ଅହଂକାର ବହି	।	ଚାଟୁ ବଚନେ ତୋଷ ହୋଇ	॥
ଦର୍ପ ଦାମ୍ଭିକ ପରାୟଣ	।	କରେ ଯେ ତପ ଆଚରଣ	॥
ଅଦୃଢ଼ କ୍ଷଣିକ ଅସ୍ଥାୟୀ	।	ରାଜସ ତପ ସେ ବୋଲାଉ	॥୧୮॥

ମୂଢ଼ଗ୍ରାହେଣାତ୍ମନୋ ଯତ୍ପୀଡ଼ୟା କ୍ରିୟତେ ତପଃ ।

ପରସ୍ୟୋସ୍ତାଦନାର୍ଥଂ ବା ତତ୍ତ୍ୱାମସମୁଦାହୃତମ୍ ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ ତପଃ (ଯେଉଁ ତପ) ମୂଢ଼ଗ୍ରାହେଣ (ମୂଢ଼ତା ଭାବ ଯୋଗୁ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜକୁ) ପୀଡ଼ୟା (କଷ୍ଟ ଓ ପୀଡ଼ା ଦେଇ) ବା (କିମ୍ବା) ପରସ୍ୟ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର) ଉତ୍ସାଦନ-ଅର୍ଥମ୍ (ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ) କ୍ରିୟତେ (କରାଯାଏ), ତତ୍ (ତାହା) ତାମସମ୍ (ତାମସ ବୋଲି) ଉଦାହୃତମ୍ (କୁହାଯାଇ ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୂଢ଼ତାବଶେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ । ନିଜକୁ ନିଜେ ପୀଡ଼ା ଦେଇ ॥
ଅଥବା ମନେ ବହି ରୋଷ । ଅପରେ ଚିନ୍ତି ସର୍ବନାଶ ॥
ଆତ୍ମ-ଘାତକ ପ୍ରାଣକଷ୍ଟ । ଜୀବନ କରି ନଷ୍ଟ-ଭ୍ରଷ୍ଟ ॥
ଏପରି ତପ ପାପ ଯୁକ୍ତ । ତାମସ ଭାବରେ ବିଦିତ ॥୧୯॥

ଦାତବ୍ୟମିତି ଯଦାନଂ ଦୀୟତେଽନୁପକାରିଣେ ।

ଦେଶେ କାଳେ ଚ ପାତ୍ରେ ଚ ତଦାନଂ ସାଂସ୍କୃଜଂ ସ୍ମୃତମ୍ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଦାତବ୍ୟମ୍ (ଦାନଧର୍ମ କରିବା ଉଚିତ୍) ଇତି (ବୋଲି ମନେ କରି) ଯତ୍ ଦାନମ୍ (ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଦାନ) ଦେଶେ (ଯାଗା) ଚ (ଏବଂ) କାଳେ (ସମୟ ଅନୁସାରେ) ଚ (ତଥା) ପାତ୍ରେ (ଉପଯୁକ୍ତ ଦାନ ଦେବା ଲୋକକୁ) ଅନୁପକାରିଣେ (ନିଜର ଉପକାର ନ ଚାହିଁ) ଦୀୟତେ (ଦିଆଯାଏ), ତତ୍ ଦାନମ୍ (ସେହିପରି ଦାନକୁ) ସାଂସ୍କୃଜମ୍ (ସାଂସ୍କୃଜ ବୋଲି) ସ୍ମୃତମ୍ (ମନେ କରାଯିବା ଉଚିତ୍) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ କାରଣେ । ଦୀନ ଦରିଦ୍ର ଉଦ୍ଧରଣେ ॥
ସେବା କରମ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ । ଯୁଗ ଧରମ କରି ମାନ୍ୟ ॥
ସମୟ ସ୍ଥାନ ଅନୁସାର । ନ ଚାହିଁ ନିଜ ଉପକାର ॥
ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରକୁ ଦାନ ଦେଇ । ସାଂସ୍କୃଜ ଦାନ ସେ ବୋଲାଇ ॥୨୦॥

ଯଂ ପ୍ରତ୍ୟୁପକାରାର୍ଥଂ ଫଳମୁଦ୍ଦିଷ୍ୟ ବା ପୁନଃ ।

ଦୀୟତେ ଚ ପରିକ୍ଳିଷ୍ଟଂ ତଦ୍ଦାନଂ ରାଜସ୍ୟଂ ସ୍ମୃତମ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯତ୍ (ଯାହା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁଦାନ) ପରିକ୍ଳିଷ୍ଟମ୍ (କୁଣ୍ଡା ପ୍ରକାଶ କରି ଅର୍ଥାତ୍ କୁନ୍ଦେଇ ହୋଇ) ଚ (ଏବଂ) ପ୍ରତ୍ୟୁପକାରାର୍ଥମ୍ (ପ୍ରତି-ଉପକାର ଆଶା କରି) ବା (କିମ୍ବା) ପୁନଃ (ପୁନର୍ବାର) ଫଳମ୍-ଉଦ୍ଦିଷ୍ୟ (ଫଳ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ଦୀୟତେ (ଦିଆଯାଏ), ତତ୍ (ଦାନମ୍ (ସେହି ଦାନକୁ) ରାଜସ୍ୟମ୍ (ରାଜସ୍ୟ ବୋଲି) ସ୍ମୃତମ୍ (ମନେକରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପରନ୍ତୁ ମନେ ରଖୁ ଆଶା । ପୁଣି ପାଇବା ଅଭିଳାଷା ॥

ହୃଦେ ଚିନ୍ତିଣ ବାରମ୍ବାର । ପ୍ରତି ବଦଳେ ଉପକାର ॥

ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁଣ୍ଡା ବୋଧ ହୋଇ । କଷ୍ଟେମକ୍ଷେ ବା ଯାହା ଦେଇ ॥

ପ୍ରତ୍ୟାଶା ମନେ ଯେଉଁ ଦାନ । ରାଜସ୍ୟ ବୋଲି ତାହା ମାନ ॥୨୧॥

ଅଦେଶକାଳେ ଯଦାନମପାତ୍ରେଭ୍ୟଃ ଦୀୟତେ ।

ଅସତ୍କୃତମବଜ୍ଞାତଂ ତତ୍ତାମସମୁଦାହୃତମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଦେଶ କାଳେ (ସ୍ଥାନ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ତଥା କାଳ ନିରୂପଣ ନକରି) ଚ (ଏବଂ) ଅପାତ୍ରେଭ୍ୟଃ (ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକକୁ) ଯତ୍ ଦାନମ୍ (ଯେଉଁ ଦାନ) ଅସତ୍କୃତମ୍ (ତିରସ୍କାର କରି) ଅବଜ୍ଞାତମ୍ (ଅବମାନନା କରି) ଦୀୟତେ (ଦିଆଯାଏ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ତାମସମ୍ (ତାମସ ବୋଲି) ଉଦାହୃତମ୍ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ଥାନ ନ କରି ଶୁଭ ଦିନ । ନ ଯାଇ ତୀର୍ଥ ପୁଣ୍ୟ-ସ୍ଥାନ ॥

ନ କରି ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚନ । ଅପାତ୍ରେ ଦେଇ ଯେଉଁ ଦାନ ॥

ତାହା ହିଁ ତାମସ ବୋଲାଇ । ଧୂକାର କରି ଯାହା ଦେଇ ॥

ଅମାନ୍ୟ ଅଧର୍ମ ଅନୀତି । ତାମସ ଦାନ ବିଧି ରୀତି ॥୨୨॥

ଓଁ ତସ୍ମଦିତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶୋ ବ୍ରହ୍ମଣସ୍ତ୍ରିବିଧଃ ସ୍ମୃତଃ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣାଞ୍ଚେନ ବେଦାଃ ଯଜ୍ଞାଃ ବିହିତାଃ ପୁରା ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଓଁ-ତତ୍-ସତ୍ (ଓଁ କାର ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ) ଇତି (ବୋଲି) ତ୍ରିବିଧଃ (ତିନି ପ୍ରକାର ନାମ) ବ୍ରହ୍ମଣଃ (ପରଂ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ବା ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ସ୍ବରୂପ) ସ୍ମୃତଃ (ମନେ କରାଯାଏ) । ତେନ (ତାହାଙ୍କର) ନିର୍ଦ୍ଦେଶଃ (ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ) ପୁରା (ବହୁ ଆଗରୁ) ବେଦାଃ (ସମସ୍ତ ବେଦ) ଚ (ତଥା) ବ୍ରାହ୍ମଣାଃ (ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାନେ) ଚ (ଏବଂ) ଯଜ୍ଞାଃ (ଯଜ୍ଞ କର୍ମ-ବିଧିମାନ) ବିହିତାଃ (ରଚନା କରା ଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଓଁ-ତତ୍-ସତ୍ ତିନି ତ	।	ପରମ ବ୍ରହ୍ମର ସଂକେତ	॥
ବହୁ କାଳରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ	।	ଓଁ କାର ବ୍ରହ୍ମ ସେହି ସତ୍ୟ	॥
ତହିଁରୁ ହେଲା ଉତପତ୍ତି	।	ବେଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଜ୍ଞ ନୀତି	॥
ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ	।	ଧରମ ପାଳନ ସଂସାରେ	॥୨୩॥

ତସ୍ମାଦୋମିତ୍ୟୁଦାହୃତ୍ୟ ଯଜ୍ଞଦାନତପଃକ୍ରିୟାଃ ।

ପ୍ରବଂକ୍ତେ ବିଧାନୋଚ୍ଛାଃ ସତତଂ ବ୍ରହ୍ମବାଦିନାମ୍ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ସେଥିପାଇଁ) ବ୍ରହ୍ମବାଦିନାମ୍ (ବ୍ରହ୍ମ-ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମାନିଥିବା ଲୋକମାନେ) ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ଓମ୍ (ଓଁ କାର କୁ) ଇତି (ଏହିପରି) ଉଦାହୃତ୍ୟ (ଉଦାହରଣ କରି) ବିଧାନୋଚ୍ଛାଃ (ବିଧି ବିଧାନ ଅନୁସାରେ) ଯଜ୍ଞ-ଦାନ-ତପଃ-କ୍ରିୟାଃ (ଯଜ୍ଞ, ଦାନ, ତପ-କ୍ରିୟା ଇତ୍ୟାଦି) ପ୍ରବଂକ୍ତେ (ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆମ୍ଭା ତତ୍ତ୍ୱର ଅନୁରାଗୀ	।	ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ଞାନୀଏ ଏଥିଲାଗି	॥
ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରତି କ୍ଷଣ	।	ଓଁ କାର ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରିଣ	॥
ଯାଗ ଯଜ୍ଞାଦି ଦାନ-ଧର୍ମ	।	ତପ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟା-କର୍ମ	॥
ବିଧି ବିଧାନ ଅନୁସାରେ	।	ପାଳନ କରନ୍ତି ସଂସାରେ	॥୨୪॥

ତଦିତ୍ୟନଭିସନ୍ଧାୟ ଫଳଂ ଯଜ୍ଞତପଃକ୍ରିୟାଃ ।

ଦାନକ୍ରିୟାଃ ବିବିଧାଃ କ୍ରିୟନ୍ତେ ମୋକ୍ଷକାଞ୍ଚକ୍ଷିତିଃ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତତ୍ (ସେହି ଓଁ କାର ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମକୁ) ଇତି (ଏହିପରି ଅର୍ଥାତ୍ ଏହିପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି)
ମୋକ୍ଷକାଞ୍ଚକ୍ଷିତିଃ (ମୋକ୍ଷ ଚାହୁଁଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ) ଫଳମ୍ (ଫଳକୁ) ଅନଭିସନ୍ଧାୟ
(ଇଚ୍ଛା ନ କରି) ବିବିଧାଃ (ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର) ଯଜ୍ଞ-ତପଃ-କ୍ରିୟାଃ (ଯଜ୍ଞ ଓ ତପ କ୍ରିୟା)
ତ (ଏବଂ) ଦାନକ୍ରିୟାଃ (ଦାନ ଇତ୍ୟାଦି କର୍ମ ସବୁ) କ୍ରିୟନ୍ତେ (କରନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ଓଁ କାର । ମୁଖେ ଉଚ୍ଚାରି ବାରମ୍ବାର ॥
ନ ରଖୁ କାମନା ଲାଳସା । ନ ଚାହିଁ ଆଶା ଅଭିଳାଷା ॥
ମୋକ୍ଷ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଗୁଣୀ ଜନେ । ଜନ୍ମ ବନ୍ଧନ ବିମୋଚନେ ॥
ତପ ସାଧନ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ । କରନ୍ତି ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ ॥୨୫॥

ସଭାବେ ସାଧୁଭାବେ ତ ସଦିତ୍ୟତତ୍ପ୍ରଯୁଜ୍ୟତେ ।

ପ୍ରଶସ୍ତେ କର୍ମଣି ତଥା ସଚ୍ଚିଦଃ ପାର୍ଥ ଯୁଜ୍ୟତେ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ସତ୍-ଇତି (ସତ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମ ବ୍ରହ୍ମକୁ ସତ୍ୟ
ସନାତନ ବୋଲି ମନେକରି) ଏତତ୍ (ଏହାକୁ) ସତ୍‌ଭାବେ (ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଭାବରେ) ତ
(ଏବଂ) ସାଧୁଭାବେ (ଅତିଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାବରେ ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ) ପ୍ରଯୁଜ୍ୟତେ (ପ୍ରୟୋଗ
କରାଯାଇଥାଏ), ତଥା (ତଥା) ପ୍ରଶସ୍ତେ କର୍ମଣି (ଶୁଭ କର୍ମ ମାନଙ୍କରେ) ସତ୍-ଶିଦ୍ଧଃ
(ସତ୍ ଶିଦ୍ଧର) ଯୁଜ୍ୟତେ (ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସତ୍-ଶିଦ୍ଧ ଅର୍ଥ ଅରଜୁନ ! । ସେହି ଯେ ସତ୍ୟ ସନାତନ ॥
ପରମ ଆତ୍ମା ଭାବେ ଥାଇ । ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଅଇ ॥
ଉତ୍କଳ ଭାବର ଲକ୍ଷଣ । ‘ସତ’ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ॥
ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନେ । ‘ସତ’ ସଂଲଗ୍ନ ସନମାନେ ॥୨୬॥

ଯଜ୍ଞେ ତପସି ଦାନେ ଚ ସ୍ଥିତିଃ ସଦିତି ଚୋତ୍ୟତେ ।

କର୍ମ ଚୈବ ତଦର୍ଥୀୟଂ ସଦିତ୍ୟବାଭିଧୀୟତେ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଜ୍ଞେ (ଯଜ୍ଞକର୍ମରେ) ଚ (ତଥା) ତପସି (ତପ ସାଧନାରେ) ଚ (ଏବଂ) ଦାନେ (ଦାନ ପୁଣ୍ୟରେ) ସ୍ଥିତିଃ (ଆଗ୍ରହ ବା ନିଷ୍ଠା ଭାବକୁ) ଏବ (ମଧ୍ୟ) ସତ୍ (ସତ୍) ଇତି (ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ଚ (ଏବଂ) ତତ୍-ଅର୍ଥୀୟମ୍ (ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ଥାର୍ ସେହି ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଇଁ) କର୍ମ (କରାଯାଉଥିବା ସେବାକର୍ମ) ଏବ (ମଧ୍ୟ) ସତ୍ (ସତ୍) ଇତି (ବୋଲି) ଅଭିଧୀୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯଜ୍ଞ କରମେ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ । ସାଂସ୍କୃତିକ ତପର ସାଧନେ ॥
ଆଗ୍ରହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିଷ୍ଠା ଭାବ । ତାହା ହିଁ ସତ ଅନୁଭବ ॥
ସେହି ପରମ ବ୍ରହ୍ମ କୃତେ । ଧର୍ମ କରମ ଯାହା ଯେତେ ॥
ପାରମାର୍ଥକ ସେବା ଦାନ । ତାହା ବି ସତ୍ୟ ସନାତନ ॥୨୭॥

ଅଶ୍ରବ୍ଧା ହୃତଂ ଦଂ ତପସ୍ତପଂ କୃତଂ ଚ ଯତ୍ ।

ଅସଦିତ୍ୟୁଚ୍ୟତେ ପାର୍ଥ ନ ଚ ତତ୍ପ୍ରେତ୍ୟ ନୋ ଇହ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଅଶ୍ରବ୍ଧା (ଶ୍ରବ୍ଧାବିହୀନ ଭାବରେ) ହୃତମ୍ (ହୃଦରେ ସମର୍ପିତ ଆହୁତି), ଦଂ (ଦିଆଯାଇଥିବା ଦାନ), ତପଂ ତପଃ (ତପର ସାଧନ) ଚ (ଏବଂ) ଯତ୍ (ଆଉ ଯାହା) କୃତମ୍ (କରାଯାଏ), ଅସତ୍ (ଅସତ୍) ଇତି (ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) । ତତ୍ (ତାହା) ନୋ ଇହ (ନା ତ ଏଇ ଜନ୍ମରେ) ଚ (କିମ୍ବା) ନ ପ୍ରେତ୍ୟ (ପରଜନ୍ମରେ ସତ୍ ନୁହେଁ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିହୁନେ ସମର୍ପଣ । ଅର୍ଘ୍ୟ ଆହୁତି ଅରପଣ ॥
କୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତ ସେବାଦାନ । ତାମସ ତପ ଆଚରଣ ॥
ଆଉ ବା ଯାହା କରିଥାଇ । ସେ ସବୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲାଇ ॥
ଏହିକାଳେ ନା ପରକାଳେ । ତହିଁରେ କିଛି ବି ନ ମିଳେ ॥୨୮॥

ଓଁ ତସଦିତି ଶ୍ରୀମଦଭଗବଦ୍‌ଗୀତାସୁପନିଷସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ଶ୍ରୀକୃତ୍ତୟାଗଯୋଗୋ

ନାମ ସପ୍ତଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଥ ଅଷ୍ଟାଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ମୋକ୍ଷସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସନ୍ନ୍ୟାସସ୍ୟ ମହାବାହୋ ତତ୍ସମିଚ୍ଛାମି ବେଦିତୁମ୍ ।

ତ୍ୟାଗସ୍ୟ ଚ ହୃଷୀକେଶ ପୃଥକ୍‌କେଶିନିଷ୍ପଦନ ॥୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ!), ହୃଷୀକେଶ (ହେ ହୃଷୀକେଶ!)
କେଶିନିଷ୍ପଦନ (ହେ କେଶିନିଷ୍ପଦନ!) ସନ୍ନ୍ୟାସସ୍ୟ (ସନ୍ନ୍ୟାସର) ଚ (ଏବଂ) ତ୍ୟାଗସ୍ୟ (ତ୍ୟାଗର)
ତତ୍ସମ୍ (ତତ୍ତ୍ୱକୁ) ପୃଥକ୍ (ଭିନ୍ନ ୨ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ) ବେଦିତୁମ୍ (ଜାଣିବାକୁ) ଇଚ୍ଛାମି (ଇଚ୍ଛା କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣି ଏ ଗୀତା ଭାଗବତ । ପୁଣି ପୁଛନ୍ତି କୁନ୍ତୀସୁତ ॥
ହେ ମହାବାହୁ ହୃଷୀକେଶ ! । ସଂକଟ ସଂହାରୀ ସୁରେଶ ! ॥
ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଉ ତ୍ୟାଗ ତତ୍ତ୍ୱ । ଏ ଦୁଇଟିର ଗୂଢ଼ ତଥ୍ୟ ॥
ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣନ ସହକାରେ । ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରେ ॥୧॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

କାମ୍ୟାନାଂ କର୍ମଣାଂ ନ୍ୟାସଂ ସନ୍ନ୍ୟାସଂ କବୟୋ ବିଦୁଃ ।

ସର୍ବକର୍ମଫଳତ୍ୟାଗଂ ପ୍ରାହୁଃସ୍ୟାଗଂ ବିଚକ୍ଷଣାଃ ॥୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ (ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ), କବୟଃ (କବି ଭାବୁକମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦ୍ୱାନ୍
ଲୋକମାନେ) କାମ୍ୟାନାମ୍ (କଳ୍ପନା କରାଯାଉଥିବା ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁବେଳେ ମନରେ ଜାଗି
ଉଠୁଥିବା) କର୍ମଣାମ୍ (କାମ୍ୟ-କର୍ମ ସମୂହର) ନ୍ୟାସମ୍ (ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବାର ଭାବକୁ)
ସନ୍ନ୍ୟାସମ୍ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ବୋଲି) ବିଦୁଃ (ଜାଣିଥାନ୍ତି), ବିଚକ୍ଷଣାଃ (ଅତିବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକମାନେ)
ସର୍ବ-କର୍ମ-ଫଳ-ତ୍ୟାଗମ୍ (ସବୁ କର୍ମରେ ଅର୍ଜିତ ଫଳ ସମୂହକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଛାଡ଼ି ଦେବାର
ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ) ତ୍ୟାଗମ୍ (ତ୍ୟାଗ ବୋଲି) ପ୍ରାହୁଃ (କହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକାମ କର୍ମର ଚିନ୍ତନ । ଯେବେ ହୋଇବ ବରଜନ ॥
ତାହାହିଁ ବିଦ୍ୱାନ ସମ୍ମତ । ସନ୍ନ୍ୟାସ ନାମରେ ବିଦିତ ॥
କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ ଯଥା ରୀତି । ଯାହା ଅର୍ଜନ ଯାହା ପ୍ରାପ୍ତି ॥
ସେ ସବୁ ଫଳର ବର୍ଜନ । ତ୍ୟାଗ କୁହନ୍ତି ଗୁଣୀ ଜନ ॥୨॥

ତ୍ୟାଜ୍ୟଂ ଦୋଷବଦିତ୍ୟେକେ କର୍ମ ପ୍ରାହୁର୍ନୀଷିଣଃ ।

ଯଜ୍ଞଦାନତପଃକର୍ମ ନ ତ୍ୟାଜ୍ୟମିତି ଚାପରେ ॥୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଏକେ (କେହି କେହି) ମନୀଷିଣଃ (ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀମାନେ) ଦୋଷବଦ୍ କର୍ମ (ସମସ୍ତ ତୁଟିଯୁକ୍ତ କର୍ମକୁ) ତ୍ୟାଜ୍ୟମ୍ (ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ୍) ଇତି (ବୋଲି) ପ୍ରାହୁଃ (କୁହନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଅପରେ (ଅନ୍ୟ କେତେକ) ଯଜ୍ଞ-ଦାନ-ତପଃ-କର୍ମ (ଯଜ୍ଞ, ଦାନ ଓ ତପ କର୍ମ) ଇତି (ଇତ୍ୟାଦିକୁ) ନ ତ୍ୟାଜ୍ୟମ୍ (ତ୍ୟାଗ ନ କରିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି କୁହନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେହେତୁ କରମ ସମସ୍ତ	।	କିଛି ନା କିଛି ତୁଟି ଯୁକ୍ତ	॥
ଅନେକ ଜ୍ଞାନୀ ମହନୀୟ	।	କୁହନ୍ତି ତାହା ବର୍ଜନୀୟ	॥
ଆଉ କେତେକ ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀ	।	ସାଂସ୍ଥିକ କର୍ମେ ସତ୍ୟ ମାନି	॥
କୁହନ୍ତି ଯଜ୍ଞ-ତପ-ଦାନ	।	ବର୍ଜନ ନୁହଇ ବିଧାନ	॥୩॥

ନିଷ୍ଠୟଂ ଶୁଣୁ ମେ ତତ୍ର ତ୍ୟାଗେ ଭରତସଂମ ।

ତ୍ୟାଗୋ ହି ପୁରୁଷବ୍ୟାଘ୍ର ତ୍ରିବିଧଃ ସମ୍ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତଃ ॥୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତସଂମ (ହେ ଭରତ ବଂଶର ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଅର୍ଜୁନ !), ତତ୍ର (ସେହି ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଦୁଇ ପ୍ରକାର ମତଭେଦ କରୁଥିବା) ତ୍ୟାଗେ (ତ୍ୟାଗ ବିଷୟରେ) ହି (କେବଳ) ମେ (ମୋର) ନିଷ୍ଠୟମ୍ (ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବିଷୟକୁ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ) । ପୁରୁଷବ୍ୟାଘ୍ର (ହେ ପୁରୁଷ ବିକ୍ରମ !) ତ୍ୟାଗଃ (ତ୍ୟାଗ) ତ୍ରିବିଧଃ (ତିନି ପ୍ରକାର) ସଂପ୍ରକୀର୍ତ୍ତଃ (କୁହା ଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତ୍ୟାଗ ବିଷୟ ଅନୁଗତ	।	ନାନା ମୁନିଙ୍କ ନାନା ମତ	॥
ତେଣୁ ହେ ଭରତ ଉତ୍ତମ !	।	ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ଶୁଣ ନୋହି ଭ୍ରମ	॥
କର୍ମଗୁଣରୁ ଉଦଭବ	।	ତିନି ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ ଭାବ	॥
ତ୍ରିବିଧ ତ୍ୟାଗ କେଉଁପରି	।	ଶୁଣ ହେ ପୁରୁଷ କେଶରୀ !	॥୪॥

ଯଜ୍ଞଦାନତପଃକର୍ମ ନ ତ୍ୟାଜ୍ୟଂ କାର୍ଯ୍ୟମେବ ତତ୍ ।

ଯଜ୍ଞୋ ଦାନଂ ତପଃଶ୍ଚେବ ପାବନାନି ମନୀଷିଣାମ୍ ॥୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଜ୍ଞ-ଦାନ-ତପଃ-କର୍ମ (ଯଜ୍ଞ, ଦାନ, ଓ ତପକର୍ମ) ଏବଂ (ସଦୃଶ) କାର୍ଯ୍ୟମ୍ (ଯାହା କରିବା ଉଚିତ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ନ ତ୍ୟାଜ୍ୟମ୍ (ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ) । ଯଜ୍ଞଃ (ଯଜ୍ଞ), ଦାନମ୍ (ଦାନ), ତ (ଏବଂ) ତପଃ (ତପ) ଏବଂ (ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ) ମନୀଷିଣାମ୍ (ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀଙ୍କର) ପାବନାନୀ (ପବିତ୍ର କାରୀ ଅର୍ଥାତ ଗୁଣୀ ଲୋକଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ପବିତ୍ର ଓ ନିର୍ମଳ କରିଦିଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯଜ୍ଞ କରମ ତପ ଦାନ		ବର୍ଜନ ନୁହଇ ବିଧାନ	॥
ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ ନିର୍ମିତ		ସେ ସବୁ କରିବା ଉଚିତ	॥
ଯାଜ୍ଞିକ ଦାନ ଜନ ହିତେ		ତପ ସାଧନ ନିଜ କୃତେ	॥
ଏ ସବୁ କର୍ମର ସାଧନ		ପବିତ୍ର କରେ ଜନ ମନ	॥୫॥

ଏତାନ୍ୟପି ତୁ କର୍ମାଣି ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ଫଳାନି ତ ।

କଞ୍ଚିଦ୍ୟାମନାତି ମେ ପାର୍ଥ ନିଶ୍ଚିତଂ ମତମୁତ୍ତମମ୍ ॥୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ!), ଏତାନି କର୍ମାଣି (ଏହି ସବୁ କର୍ମ ସମୂହକୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ସଙ୍ଗମ୍ (ଆସକ୍ତି) ତ (ଏବଂ) ଫଳମ୍ (ଫଳ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା (ତ୍ୟାଗ କରି) କଞ୍ଚିଦ୍ୟାମି (କରିବା ଉଚିତ) । ଇତି (ଏହା ହେଉଛି) ମେ (ମୋର) ନିଶ୍ଚିତମ୍ (ନିଶ୍ଚୟକାରୀ) ଉତ୍ତମଂ ମତମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିମତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପରନ୍ତୁ ଶୁଣ ଆହେ ପାର୍ଥ !		ସକାମ କର୍ମ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ	॥
ସେ ଲାଗି ଫଳ ତ୍ୟାଗ କରି		ଆଳ ଆସକ୍ତି ପରିହରି	॥
କଞ୍ଚିଦ୍ୟ କର୍ମ ଧର୍ମ-ନୀତି		ପାଳଇ ଯେହୁ ଯଥାରୀତି	॥
ଉତ୍ତମ ତ୍ୟାଗ ତା'କୁ କହି		ନିଶ୍ଚିତ ମତ ମୋର ଏହି	॥୬॥

ନିୟତସ୍ୟ ତୁ ସନ୍ନ୍ୟାସଃ କର୍ମଣୋ ନୋପପଦ୍ୟତେ ।

ମୋହାଂସ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗସ୍ତାମସଃ ପରିକୀଢ଼ତଃ ॥୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିୟତସ୍ୟ କର୍ମଣଃ (ନିତି ଦିନିଆ କର୍ମସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ନାନ-ଶୌଚ ଆଦି ନିତ୍ୟ କର୍ମ ସବୁ) ସନ୍ନ୍ୟାସଃ (ତ୍ୟାଗ କରିବା) ତୁ (କେବେହେଲେ) ନ ଉପପଦ୍ୟତେ (ଉଚିତ ନୁହେଁ) । ମୋହାତ୍ (ଯଦି ମୋହବଶରୁ) ପରିତ୍ୟାଗଃ (ତ୍ୟାଗ କରାଯାଏ), ତାମସଃ (ତାମସ ବୋଲି ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାକୁ ତାମସିକ ତ୍ୟାଗ ବୋଲି) ପରିକୀଢ଼ତଃ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶଉଚ ସ୍ନାନ ଗୃହ କାର୍ଯ୍ୟ	।	ଅନ୍ତଃକରଣେ ଯାହା ଧାର୍ଯ୍ୟ	॥
ନିୟତ କର୍ମ ନିତିଦିନୀ	।	ପ୍ରଭାତ ସାଂଧ୍ୟ ଉପାସନା	॥
ବିହିତ କର୍ମ ନିୟମିତ	।	ବର୍ଜନ ନୁହଇ ଉଚିତ	॥
ତ୍ୟାଗର ଯେହୁ ମୂଢ଼ ପ୍ରାୟେ	।	ଆଳସ୍ୟ ତାମସ ବୋଲାଏ	॥୭॥

ଦୁଃଖମିତ୍ୟେବ ଯତ୍ତର୍ମ କାୟକ୍ଳେଶଭୟାତ୍ତତ୍ୟଜେତ୍ ।

ସ କୃତ୍ୱା ରାଜସଂ ତ୍ୟାଗଂ ନୈବ ତ୍ୟାଗଫଳଂ ଲଭେତ୍ ॥୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯେଉଁ) କର୍ମ (କର୍ମ) ଦୁଃଖମ୍ (ଦୁଃଖ) ଏବଂ (ମୟ) ଇତି (ବୋଲି ଭାବି) କାୟ-କ୍ଳେଶ-ଭୟାତ୍ (ଶରୀର ବାଧା ଓ ପୀଡ଼ାକୁ ଭୟ କରି) ତତ୍ୟଜେତ୍ (ତ୍ୟାଗ କରାଯାଏ), ସଃ (ସେହି) ରାଜସମ୍ ତ୍ୟାଗମ୍ (ରାଜସ୍ ତ୍ୟାଗକୁ) କୃତ୍ୱା (କରି) ଏବଂ (ସୁଦ୍ଧା) ତ୍ୟାଗଫଳମ୍ (ତ୍ୟାଗର ଫଳ) ନ ଲଭେତ୍ (ମିଳେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକାମ କରମ ବନ୍ଧନ	।	ଦୈହିକ ଦୁଃଖର କାରଣ	॥
ଏହି କ୍ଳେଶର ଦୂର ପାଇଁ	।	କର୍ମ ନିବୃଢ଼ ଯେବେ ହୋଇ	॥
କାମ୍ୟ କରମ ଅକରଣ	।	ରାଜସ ତ୍ୟାଗର ଲକ୍ଷଣ	॥
ଏପରି ତ୍ୟାଗ ମୂଲ୍ୟ ହାନ	।	ସ୍ୱାର୍ଥ ଜଡ଼ିତ ଫଳଶୂନ୍ୟ	॥୮॥

କାର୍ଯ୍ୟମିତ୍ୟେବ ଯତ୍ନଂ ନିୟତଂ କ୍ରିୟତେଃର୍ଜୁନ ।

ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା ଫଳଂ ଚୈବ ସ ତ୍ୟାଗଃ ସାଂକ୍ଷିକୋମତଃ ॥୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), କାର୍ଯ୍ୟମ୍-ଏବ (ଏହା କରିବା ଉଚିତ୍) ଇତି (ବୋଲି ମନେକରି) ଯତ୍ କର୍ମ (ଯେଉଁ କର୍ମକୁ) ସଙ୍ଗମ୍ (ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗ) ଚ (ଏବଂ) ଫଳମ୍ (ଫଳକୁ) ତ୍ୟକ୍ତ୍ବା (ତ୍ୟାଗ କରି) କ୍ରିୟତେ (କରାଯାଏ), ସଃ ଏବ (ସେହି ତ୍ୟାଗକୁ ଏହିପରି ଭାବେ) ସାଂକ୍ଷିକଃ ତ୍ୟାଗଃ(ସାଂକ୍ଷିକ ତ୍ୟାଗ) ମତଃ (ମାନିବାକୁ ହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥା ଧର୍ମ		ନିୟତ ନିଜ ନିତ୍ୟ-କର୍ମ	॥
ସେ ସବୁ କରିବା ବିଧେୟ		ଏପରି ମନେ ରଖୁ ଲୟ	॥
ଲାଭ ଅର୍ଜନ ନ ବିଚାରି		ଫଳାଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରି	॥
ସେପରି ତ୍ୟାଗ ଅରଜୁନ		ସାଂକ୍ଷିକ ତ୍ୟାଗ ବୋଲି ମାନ	॥୯॥

ନ ଦୈଷ୍ଟ୍ୟକୁଶଳଂ କର୍ମ କୁଶଳେ ନାନୁଷଙ୍ଗତେ ।

ତ୍ୟାଗୀ ସଂକ୍ଷିପ୍ତମାବିଷ୍ଣୋ ମେଧାବୀ ଛିନ୍ନସଂଶୟଃ ॥୧୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଛିନ୍ନ ସଂଶୟଃ (ଶଙ୍କା ସଂଶୟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା), ସଂକ୍ଷିପ୍ତମାବିଷ୍ଣୋ (ସ୍ୱରୂପ ଚିନ୍ତନରେ ବୁଝି ରହିଥିବା), ମେଧାବୀ ତ୍ୟାଗୀ (ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ତ୍ୟାଗୀ ପୁରୁଷ) ଅକୁଶଳମ୍ (କଷ୍ଟକର ବା କଠିନ) କର୍ମ (କାମ ପ୍ରତି) ନ ଦୈଷ୍ଟ୍ୟ (ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ), କୁଶଳେ (କିମ୍ବା ସହଜ କାମରେ ରହି) ନ ଅନୁଷଙ୍ଗତେ (ଅତ୍ୟଧିକ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶଙ୍କା ସଂଶୟ ବରଜିତ		ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ ଜ୍ଞାନବନ୍ତ	॥
ଆକାଂକ୍ଷା ଆଶାରୁ ଦୂରେଇ		ସାଂକ୍ଷିକ ତ୍ୟାଗ ଭାବ ବହି	॥
ଅସାଧ୍ୟ କଠିନ କର୍ମରେ		ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ ନ କରେ	॥
ସହଜ ସାଧ୍ୟ କର୍ମ ପାଇଁ		ମନ ଆନନ୍ଦ ନ କରଇ	॥୧୦॥

ନ ହି ଦେହଭୃତା ଶକ୍ୟଂ ତ୍ୟକ୍ତୁଂ କର୍ମାଣ୍ୟଶେଷତଃ ।

ଯସ୍ତୁ କର୍ମଫଳତ୍ୟାଗୀ ସ ତ୍ୟାଗୀତ୍ୟଭିଧୀୟତେ ॥୧୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ହି (ଯେହେତୁ) ଦେହଭୃତା (ଦେହ ଧାରଣ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) କର୍ମାଣି (କର୍ମ ସମୂହକୁ) ଅଶେଷତଃ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ) ତ୍ୟକ୍ତୁମ୍ (ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ) ନ ଶକ୍ୟମ୍ (ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ), ତୁ (ସେଥିପାଇଁ) ଯଃ (ଯିଏ) କର୍ମଫଳତ୍ୟାଗୀ (କର୍ମ ଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ), ସଃ (ସେ) ତ୍ୟାଗୀ (ତ୍ୟାଗୀ) ଇତି (ବୋଲି ଅଭିଧୀୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେହେତୁ ଜୀବ ଦେହଧାରୀ । ଦେହ ସକାଶେ କର୍ମ କରି ॥

କର୍ମ ବିହୁନେ କ୍ଷଣମାତ୍ର । ବଞ୍ଚିରହିବା ଅନିଷ୍ଠିତ ॥

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ମର ବର୍ଜନ । ସମ୍ଭବ ନୋହେ କଦାଚନ ॥

କର୍ମ ଫଳର ବଢ଼ରାଗୀ । ବୋଲାଏ ତେଣୁ ମହା ତ୍ୟାଗୀ ॥୧୧॥

ଅନିଷ୍ଟମିଷ୍ଟଂ ମିଶ୍ରଂ ଚ ତ୍ରିବିଧଂ କର୍ମଣଃ ଫଳମ୍ ।

ଭବତ୍ୟତ୍ୟାଗିନାଂ ପ୍ରେତ୍ୟ ନ ତୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନାଂ କୃତିତ୍ ॥୧୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅତ୍ୟାଗିନାମ୍ (ତ୍ୟାଗ ନ କରିଥିବା ଲୋକମାନେ) କର୍ମଣଃ (ସମସ୍ତ କର୍ମର) ଲକ୍ଷମ୍ (ଶୁଭ) ଅନିଷ୍ଟମ୍ (ଅଶୁଭ) ଚ (ଏବଂ) ମିଶ୍ରମ୍ (ମିଶ୍ରିତ) ତ୍ରିବିଧମ୍ (ଏହି ତିନିପ୍ରକାର) ଫଳମ୍ (ଫଳକୁ) ପ୍ରେତ୍ୟ (ମରଣ ପରେ) ଭବତି (ପାଇଥାନ୍ତି), ତୁ (କିନ୍ତୁ) ସନ୍ନ୍ୟାସିନାମ୍ (ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମାନେ) କୃତିତ୍ (କେବେହେଲେ) ନ (ପାଇ ନଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଫଳ ଦୁଇ । ଅନ୍ୟଟି ମିଶ୍ରିତ ବୋଲାଇ ॥

କର୍ମ ଫଳରୁ ତିନି ଜାତି । ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବା ନର୍କ ଗତି ॥

ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନ କରଇ ତ୍ୟାଗ । ଦେହାନ୍ତେ ଏହା କରେ ଭୋଗ ॥

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କେବେ ହେଲେ ଏହି । ଫଳକୁ ପ୍ରାପତ ନୁହଇ ॥୧୨॥

ପଞ୍ଚତାନି ମହାବାହୋ କାରଣାନି ନିବୋଧ ମେ ।

ସାଙ୍ଗ୍ୟ କୃତାନ୍ତେ ପ୍ରୋକ୍ତାନି ସିଦ୍ଧୟେ ସର୍ବକର୍ମଣାମ୍ ॥୧୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମହାବାହୋ (ହେ ମହାବାହୁ ଅର୍ଜୁନ !), କୃତାନ୍ତେ (କର୍ମ ଫଳର ଅନ୍ତ ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମଫଳର ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ, ତାର ବିନାଶ ପାଇଁ) ସାଙ୍ଗ୍ୟ (ସାଙ୍ଗ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ) ସର୍ବକର୍ମଣାମ୍ (ସମସ୍ତ କର୍ମରେ) ସିଦ୍ଧୟେ (ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ) ଏତାନି (ଏହି) ପଞ୍ଚ-କାରଣାନି (ପାଞ୍ଚଗୋଟି କାରଣ) ପ୍ରୋକ୍ତାନି (କୁହା ଯାଇଅଛି) । ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ନିବୋଧ (ବୁଝ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ସବୁ ମୋ ଠାରୁ ବୁଝିନିଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ତ୍ରିବିଧ ଫଳ କର୍ମ ଜାତ	।	ସେଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର ନିମିତ୍ତ	॥
ବୁଝ ମୋ ଠାରୁ କର୍ମ-ବିଧି	।	ପଞ୍ଚ ଆଧାରେ ଯାହା ସିଦ୍ଧି	॥
ପଞ୍ଚ କାରଣ କର୍ମ ସୂତ୍ର	।	ବେଦାନ୍ତ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ	॥
ଯେଉଁ କାରଣେ ଆହେ ପାର୍ଥ	।	କର୍ମର ଫଳ ହୁଏ ଅନ୍ତ	॥୧୩॥

ଅଧିଷ୍ଠାନଂ ତଥା କର୍ମା କରଣଂ ଚ ପୃଥଗ୍‌ବିଧମ୍ ।

ବିବିଧାଃ ପୃଥକ୍‌ଚେଷ୍ଟା ଦୈବଂ ଚୈବାତ୍ମ ପଞ୍ଚମମ୍ ॥୧୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅତ୍ମ (ଏଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପଞ୍ଚସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ) ଅଧିଷ୍ଠାନମ୍ (କର୍ମର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ) ତଥା (ତଥା) କର୍ମା (କର୍ମ) ଚ (ଏବଂ) ପୃଥକ୍ ବିଧିମ୍ (ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର) କରଣମ୍ (କରଣ), ଚ (ଏବଂ) ବିବିଧାଃ ପୃଥକ୍ ଚେଷ୍ଟା (ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅଲଗା ଅଲଗା ଚେଷ୍ଟା) ଚ (ଏବଂ) ଏବ (ଏହିପରି) ପଞ୍ଚମମ୍ (ପଞ୍ଚମ କାରଣ) ଦୈବମ୍ (ଦୈବୀ ସଂସ୍କାର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗେ କର୍ମ ସ୍ଥାନ	।	ଦେହ ବୋଲାଏ ଅଧିଷ୍ଠାନ	॥
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବାସନା ଇତ୍ୟାଦି	।	କରଣ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି	॥
ବିଷୟ-ଗୁଣ ଆକର୍ଷଣ	।	ବିବିଧ ଚେଷ୍ଟାର କାରଣ	॥
ଜୀବାତ୍ମା ଅହଂ ଭାବ କର୍ମା	।	ପଞ୍ଚମ କାରଣ ବିଧାତା	॥୧୪॥

ଶରୀରବାଞ୍ଚନୋଭିର୍ଯଜ୍ଞର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାରଭତେ ନରଃ ।
 ନ୍ୟାୟଂ ବା ବିପରୀତଂ ବା ପଞ୍ଚେତେ ତସ୍ୟ ହେତବଃ ॥୧୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନରଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ଶରୀର-ବାଞ୍ଚ-ମନୋଭିଃ (ଶରୀର, ବଚନ ଏବଂ ମନ ଦ୍ଵାରା) ନ୍ୟାୟମ୍ (ନ୍ୟାୟ ସଂଗତ) ବା (କ୍ରିୟା) ବିପରୀତମ୍ (ବିପରୀତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୈତିକ) ଯତ୍ (ଯାହା) ବା (ବା) କର୍ମ (କର୍ମ) ପ୍ରାରଭତେ (ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ), ତସ୍ୟ (ତାହାର) ହେତବଃ (କାରଣ ସବୁ) ଏତେ (ଏହି) ପଞ୍ଚେତେ (ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଆଧାର ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କରନ୍ତି ଜନେ ଯେତେ କର୍ମ । ତାହାର ତିନୋଟି ମାଧ୍ୟମ ॥
 ଶାରୀରିକ ବା ବାଚନିକ । ଅନ୍ୟଟି ସୂକ୍ଷ୍ମ ମାନସିକ ॥
 ସେ କର୍ମ ପୁଣି ଦ୍ଵିବଧକ । ନୈତିକ କିମ୍ବା ଅନୈତିକ ॥
 ମୂଖ୍ୟ କାରଣ ଏ ସବୁର । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପାଞ୍ଚଟି ଆଧାର ॥୧୫॥

ତତ୍ତ୍ଵେବଂ ସତି କଞ୍ଚାରମାତ୍ମାନଂ କେବଳଂ ତୁ ଯଃ ।

ପଶ୍ୟତ୍ୟକୃତବୁଦ୍ଧିତ୍ଵାନୁ ସ ପଶ୍ୟତି ଦୁର୍ଗତିଃ ॥୧୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଏବମ୍ (ଏହା ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମର ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି କାରଣ) ସତି (ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା) ଯଃ (ଯିଏ) ତତ୍ତ୍ଵ (ସେଥିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବିଷୟରେ) କେବଳମ୍ (କେବଳ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) କଞ୍ଚାରମ୍ (କଞ୍ଚା ବୋଲି) ପଶ୍ୟତି (ଦେଖେ), ସଃ (ସେ) ଦୁର୍ଗତିଃ (ହୀନମତି) ଅକୃତବୁଦ୍ଧିତ୍ଵାତ୍ (ଅପରିପକ୍ୱ ବା ପାକଳ ନ ହୋଇଥିବା ବୁଦ୍ଧିଯୋଗୁ) ନ ପଶ୍ୟତି (ଠିକ୍ ଦେଖେ ନାହିଁ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କର୍ମ କାରଣ ପଞ୍ଚ ଜାତି । ନ ଜାଣି ପାରି ହୀନମତି ॥
 କର୍ମ ସାଧନ ଦୈବୀ ଗୁଣେ । ନବୁଝି ଅବୋଧ କାରଣେ ॥
 ଅହମିକାକୁ ଆଶ୍ରା କରି । ନିଜକୁ ଦେଖେ କଞ୍ଚା ପରି ॥
 ଦେଖୁ ନପାରେ କର୍ମ-କଞ୍ଚା । ପରମ ପୁରୁଷ ବିଧାତା ॥୧୬॥

ଯସ୍ୟ ନାହଂକୃତୋ ଭାବୋ ବୁଦ୍ଧିର୍ଯସ୍ୟ ନ ଲିପ୍ୟତେ ।

ହୃଦାପି ସ ଇମାଂଲ୍ଲୋକାନୁ ହନ୍ତି ନ ନିବଧ୍ୟତେ ॥୧୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ଭାବଃ (ବିଚାର-ଭାବନା) ନ ଅହଂକୃତଃ (ଅହଂକାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନଥାଏ),
ଯସ୍ୟ (ଯାହାର) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି) ନ ଲିପ୍ୟତେ (ଲିପ୍ତ ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ କାମନା ଲିପ୍ତ ନୁହେଁ),
ସଃ (ସେ) ଇମାନ୍ (ଏହି) ଲୋକାନ୍ (ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ ଶତ୍ରୁ
ମାନଙ୍କୁ) ହୃଦା (ମାରି) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ନ ହନ୍ତି (ବାସ୍ତବରେ ମାରେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ହତ୍ୟା କର୍ମର
ପାପରେ ନଥାଏ) ନ ନିବଧ୍ୟତେ (କ୍ରିୟା ଏହାର ଫଳରେ ଆବଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କିଂ ମୁଁ ସବୁ ମୋ ନିଜର । ନ ରଖୁ ଏହି ଅହଂକାର ॥
ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଅନାସକ୍ତ । କର୍ମଫଳେ ଯେ ନୋହେ ଲିପ୍ତ ॥
ସେ ଯଦି ଏହି ରଣାଙ୍ଗନେ । ହତ୍ୟା କରେ ବି ଶତ୍ରୁ ଜନେ ॥
ଜୀବ ହତ୍ୟାର କର୍ମ ଫଳେ । ବନ୍ଧା ନୁହେଁ ସେ କେଉଁ କାଳେ ॥୧୭॥

ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ପରିଜ୍ଞାତା ତ୍ରିବିଧା କର୍ମତୋଦନା ।

କରଣଂ କର୍ମ କର୍ତ୍ତୃତ୍ରି ତ୍ରିବିଧଃ କର୍ମସଂଗ୍ରହଃ ॥୧୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଜ୍ଞାନମ୍ (ସ୍ୱରୂପ ଚିନ୍ତନ ଜ୍ଞାନ ବା ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ), ଜ୍ଞେୟମ୍ (ଏହି ବିଷୟରେ ଯାହା ଜାଣିବା
ଉଚିତ), ପରିଜ୍ଞାତା (ସବୁକିଛି ଜାଣିଥିବା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଭଗବାନ) ତ୍ରିବିଧା (ଏହି ତିନି ପ୍ରକାର)
କର୍ମତୋଦନା (କର୍ମର ପ୍ରେରଣା ଅଟେ) । କରଣମ୍ (ସବୁ କରୁଥିବା ଏହି ଜୀବାତ୍ମା), କର୍ମ
(ନିଷ୍କାମ କର୍ମସାଧନ), କର୍ତ୍ତୃତ୍ରି (ସବୁ କରାଉଥିବା ବାଲା ଯେ କି ପରମାତ୍ମା), ତ୍ରିବିଧଃ (ଏହି
ତିନି ପ୍ରକାର) କର୍ମ ସଂଗ୍ରହଃ (କର୍ମର ସାଧନ ବା ସମ୍ପାଦନ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆତ୍ମ-ଚିନ୍ତନ ଜ୍ଞାନ-ଶ୍ରେୟ । ସେଥି ସକାଶେ ଯାହା ଜ୍ଞେୟ ॥
ପରମ ଜ୍ଞାତା ସର୍ବ-ଜଣା । ଏ ତିନି କର୍ମର ପ୍ରେରଣା ॥
କିଂ ଅଟନ୍ତି ପରମାତ୍ମା । କରଣ ମାଧ୍ୟମ ଜୀବାତ୍ମା ॥
ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଯଜ୍ଞ-ଦାନ । ଏ ତିନି କର୍ମର ସାଧନ ॥୧୮॥

ଜ୍ଞାନଂ କର୍ମ ଚ କର୍ମା ଚ ତ୍ରିଧୈବ ଗୁଣଭେଦତଃ ।

ପ୍ରୋତ୍ୟତେ ଗୁଣସଙ୍ଖ୍ୟାନେ ଯଥାବଚ୍ଛୁ ଚାନ୍ୟପି ॥୧୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଗୁଣସଂଖ୍ୟାନେ (ଗୁଣ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବେଦାନ୍ତ ସାଂଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ) ଗୁଣଭେଦତଃ (ପ୍ରକୃତି ଜାତ ତିନିଗୁଣର ଭେଦରୁ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ) ଚ (ଏବଂ) କର୍ମ (କର୍ମ) ଚ (ତଥା) କର୍ମା (କର୍ମା) ତ୍ରିଧା-ଏବ (ତିନି ପ୍ରକାର) ପ୍ରୋତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) । ଚାନ୍ତି (ସେ ସବୁ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଯଥାବଚ୍ (ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶାସ୍ତ୍ର ବିହିତ ଜ୍ଞାନ ଗୁଣ	।	କର୍ମ ସାଧନ କର୍ମାପଣ	॥
ତ୍ରିଗୁଣ ପ୍ରକୃତି ସମାନ	।	ତିନି ଭାଗରେ ବିଭାଜନ	॥
ସାଂଖ୍ୟ ରାଜମ ତାମସ	।	ସାଂଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଉପଦେଶ	॥
ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଅଛି ଯାହା	।	ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ଶୁଣ ତାହା	॥୧୯॥

ସର୍ବଭୂତେଷୁ ଯେନୈକଂ ଭାବମବ୍ୟୟମୀକ୍ଷତେ ।

ଅବିଭକ୍ତଂ ବିଭକ୍ତେଷୁ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନଂ ବିଦ୍ଧି ସାଂଖ୍ୟିକମ୍ ॥୨୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯେନ (ଯାହା ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଦ୍ଵାରା) ବିଭକ୍ତେଷୁ (ବିଭିନ୍ନ ଆକୃତି ପ୍ରକୃତି ପାଇଥିବା) ସର୍ବଭୂତେଷୁ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବିଭକ୍ତମ୍ (ଅଭିନ୍ନ ବା ଅବିଭାଜନୀୟ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର) ଭାବମ୍ (ଭାବକୁ) ଲକ୍ଷତେ (ଦର୍ଶନ ହୁଏ), ତତ୍ (ସେହି) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ସାଂଖ୍ୟିକମ୍ (ସାଂଖ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେବତା ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ନରେ ।	ସବୁରି ଅନ୍ତର ଭିତରେ	॥
ଏକଇ ଆତ୍ମା ଭିନ୍ନ ଦେହେ ।	ଅଭିନ୍ନ ପ୍ରାୟ ଯେବେ ଶୋହେ	॥
ସକଳ ଦେହେ ଭଗବାନ ।	ଯେବେ ହୁଅଇ ଦରଶନ	॥
ସେପରି ସମଭାବ ଜାଣ ।	ସାଂଖ୍ୟ ଜ୍ଞାନର ଲକ୍ଷଣ	॥୨୦॥

ପୃଥକ୍ତ୍ବେନ ତୁ ଯଜ୍ଞଜ୍ଞାନଂ ନାନାଭାବାନ୍ପୃଥଗ୍ବିଧାନ ।

ବେଂ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ତଜ୍ଞଜ୍ଞାନଂ ବିଦ୍ଧି ରାଜସମ୍ ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯତ୍ ଜ୍ଞାନମ୍ (ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ବଳରେ) ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ପୃଥକ୍ତ୍ବେନ (ପୃଥକ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଲଗା ଅଲଗା) ନାନାଭାବାନ୍ (ବିଭିନ୍ନ ଭାବକୁ) ପୃଥକ୍ - ବିଧାନ (ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରରେ) ବେଂ (ଜାଣିଥାଏ), ତତ୍ (ସେହି) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନକୁ) ରାଜସମ୍ (ରାଜସ ବୋଲି) ବିଦ୍ଧି (ଜାଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆକାଶ ସ୍ଥଳ ଜଳତର । ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟର ॥

ବିଭିନ୍ନ ଭାବ ଭାବାନ୍ତରେ । ଦେଖେ ଯେ ଭିନ୍ନ ପରକାରେ ॥

ଜୀବ ସ୍ବରୂପ ନାନା ଜାତି । ଯାହାର ଭାବନା ଏମିତି ॥

ତା'ର ଏ ଜ୍ଞାନର ଲକ୍ଷଣ । ରାଜସ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଜାଣ ॥୨୧॥

ଯଂ କୃଷ୍ଣବଦେକସ୍ଥିନ୍‌କାର୍ଯ୍ୟେ ସକ୍ତମହୈତୁକମ୍ ।

ଅତଂ୍ଵାର୍ଥବଦଞ୍ଚଂ ତ ତଂମସମୁଦାହୃତମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଯତ୍ (ଯାହା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ) କସ୍ଥିନ୍ (ଗୋଟିଏ) କାର୍ଯ୍ୟେ (କାମରେ) କୃତସ୍ମବତ୍ (ପୁରାପୁରି ଭାବେ) ସକ୍ତମ୍ (ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହେ), ତ (ଏବଂ) ଅହୈତୁକମ୍ (ବିନା କାରଣରେ) ଅତଂ-ଅର୍ଥବତ୍ (ନୀତିନିୟମ ନଥାଇ) ଅଞ୍ଚମ୍ (ତୁଚ୍ଛପ୍ରାୟ ମନେ ହୁଏ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ତାମସମ୍ (ତାମସ ବୋଲି) ଉଦାହୃତମ୍ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପରନ୍ତୁ ଆହେ ଅରଜୁନ ! । ତଂ୍ଵର ଅଭାବେ ଅଜ୍ଞାନ ॥

ଅଯଥା କାମେ ଏକମାତ୍ର । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ॥

କେବଳ ସେହି ପେଟ-ପାଟି । ଦେହ ଯତନେ ହୁଏ ଘାଂ ॥

ଏପରି ତୁଚ୍ଛ ଅହୈତୁକ । ଜ୍ଞାନକୁ ଭାବ ତାମସିକ ॥୨୨॥

ନିୟତଂ ସଙ୍ଗରହିତମରାଗଦ୍ୱେଷତଃ କୃତମ୍ ।

ଅଫଳପ୍ରେୟସୁନା କର୍ମ ଯଂ ସ୍ଵାଂକମୁଚ୍ୟତେ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ କର୍ମ (ଯେଉଁ କାମକୁ) ନିୟତମ୍ (ନୀତି ଅନୁସାରେ ନିୟମିତ ଭାବରେ) ସଙ୍ଗରହିତମ୍ (ଆସକ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରି) ଅଫଳପ୍ରେୟସୁନା (ଫଳାଫଳ ଆଶା ନ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା) ଅରାଗଦ୍ୱେଷତଃ (ଅନିଚ୍ଛା ଓ ଆଗ୍ରହ ଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ) କୃତଃ (କରାଯାଇଥାଏ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ସ୍ଵାଂକମ୍ (ସ୍ଵାଂକ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅନିଚ୍ଛା ଆସକ୍ତି ରହିତ		ରାଗ ବିଦ୍ୱେଷ ବରଜିତ	॥
ନ ଥାଇ କର୍ମ ଫଳେ ଆଶା		ନ ରଖୁ କାମନା ଲାଳସା	॥
ଯେଉଁ କରମ ନିୟମିତ		ବିଧି ପୂର୍ବକ ସଂପାଦିତ	॥
ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ମତ ଅନୁଯାୟୀ		ସ୍ଵାଂକ କର୍ମ ସେ ବୋଲାଉ	॥୨୩॥

ଯଂ କାମେୟସୁନା କର୍ମ ସାହଜାରେଣ ବା ପୁନଃ ।

କ୍ରିୟତେ ବହୁଳାୟାସଂ ତଦ୍ରାଜସମୁଦାହୃତମ୍ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ଯତ୍ କର୍ମ (ଯେଉଁ କର୍ମ) କାମ - କାମେୟସୁନା (କାମନା ଲାଳସା ରଖି) ବା (ଅଥବା) ସାହଜାରେଣ (ଅହଂକାର ସହିତ) ପୁନଃ (ବାରମ୍ବାର) ବହୁଳ-ଆୟାସମ୍ (ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରି), କ୍ରିୟତେ (କରାଯାଏ), ତତ୍ (ତାହା) ରାଜସମ୍ (ରାଜସ ବୋଲି) ଉଦାହୃତମ୍ (କୁହାଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭୋଗ ବିଳାସ ମନେ ହେଉ		ଧନ ଅର୍ଜନ ବାଟ ଖୋଜି	॥
ହେଉ ବା କର୍ମ କଷ୍ଟକର		ଥାଉ ବା ଶ୍ରମ-କୁଳି ଘୋର	॥
କାମନା ଲୋଭ ଅହଂକାର		ଯାହା କରାଏ ବାରମ୍ବାର	॥
ରାଜସ କର୍ମ ତାକୁ କହି		ସ୍ଵାର୍ଥ ସାଧନ ନୀତି ଯହିଁ	॥୨୪॥

ଅନୁବନ୍ଧଂ କ୍ଷୟଂ ହିଂସାମନବେକ୍ଷ୍ୟ ଚ ପୌରୁଷମ୍ ।

ମୋହାଦାରଭ୍ୟତେ କର୍ମ ଯତ୍ତାମସମୁତ୍ୟତେ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦ୍ କର୍ମ (ଯେଉଁ କର୍ମକୁ) ଅନୁବନ୍ଧମ୍ (ପରିଶ୍ରମ) କ୍ଷୟମ୍ (କ୍ଷୟ-କ୍ଷତି), ହିଂସାମ୍ (ହିଂସା ଅରାଜକତା) ଚ (ଏବଂ) ପୌରୁଷମ୍ (ନିଜର ସକ୍ଷମତାକୁ) ଅନବେକ୍ଷ୍ୟ (ବିଚାର ନକରି) ମୋହାତ୍ (ମୋହ ପୂର୍ବକ) ଆରଭ୍ୟତେ (ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ), ତତ୍ (ତାହାକୁ) ତାମସମ୍ (ତାମସ ବୋଲି) ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା ଆରମ୍ଭ ମୂର୍ଖ ପରି	।	ଆଗତ ଗତ ନ ବିଚାରି	॥
ହିଂସା ବର୍ଦ୍ଧକ ବିନାଶକ	।	ଅଧର୍ମ କର୍ମ ଅନୈତିକ	॥
ନିଜର ସକ୍ଷମ ସମ୍ବଳ	।	କଳନା ନ କରି ବିଫଳ	॥
ଯାହା କରଇ ମୋହ ପାଇଁ	।	ତାମସ କର୍ମ ସେ ବୋଲାଇ	॥୨୫॥

ମୁକ୍ତସଙ୍ଗୋଽନହଂବାଦୀ ଧୃତ୍ୟୁତ୍ସାହସମନ୍ୱିତଃ ।

ସିଦ୍ଧ୍ୟସିଦ୍ଧ୍ୟୋର୍ନିର୍ବିକାରଃ କଂକ୍ଷା ସାଂକ୍ଷିକ ଉତ୍ୟତେ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୁକ୍ତସଙ୍ଗଃ (ଯେ ଆସକ୍ତି ସଙ୍ଗତରୁ ମୁକ୍ତ), ଅନହଂବାଦୀ (ଯେ ଅହଂକାର ଭାବରୁ ରହିତ) ଧୃତି-ଉତ୍ସାହ-ସମନ୍ୱିତଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ ତଥା ଉତ୍ସାହିତ) ସିଦ୍ଧି-ଅସିଦ୍ଧ୍ୟୋଃ (ସିଦ୍ଧି ଏବଂ ଅସିଦ୍ଧିରେ) ନିର୍ବିକାରଃ (ବିକାର ଶୂନ୍ୟ), କଂକ୍ଷା (ସେପରି କଂକ୍ଷା) ସାଂକ୍ଷିକ (ସାଂକ୍ଷିକ ବୋଲି) ଉତ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ରାଗ ସଂଗତ ଲୋଭ ତ୍ୟକ୍ତ	।	ଅହଂ ଚିନ୍ତନ ଭାବ ମୁକ୍ତ	॥
ଧର୍ମ୍ୟ ବାନ ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତ	।	ଆଗ୍ରହ ଉତ୍ସାହ ପୂରିତ	॥
ସିଦ୍ଧି ଅସିଦ୍ଧି ନ ବିଚାରି	।	ବିକାର ଭାବ ଦୂର କରି	॥
କାମରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଉତ୍ସାହ	।	ସାଂକ୍ଷିକ କଂକ୍ଷା ତାକୁ କୁହ	॥୨୬॥

ରାଗୀ କର୍ମଫଳପ୍ରେୟସ୍ତୁର୍ଲ୍ଲବ୍ଧୋ ହିଂସାତୁକୋଽଶୁଚିଃ ।

ହର୍ଷଶୋକାନ୍ଦିତଃ କ୍ଳା ରାଜସଃ ପରିକାଂତଃ ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରାଗୀ (ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗ ବା ଆସକ୍ତି ଯୁକ୍ତ), କର୍ମଫଳ ପ୍ରେୟସୁଃ (କର୍ମ ଫଳରେ ଆଶା ରଖିବା ବାଲା) ଲୁବ୍ଧଃ (ଲୋଭୀ), ହିଂସାତୁକଃ (ହିଂସା-ପରାୟଣ), ଅଶୁଚିଃ (ଅପରିଷ୍କାର), ହର୍ଷଶୋକାନ୍ଦିତଃ (ଶୋକ-ସନ୍ତାପ ତଥା ଆନନ୍ଦ-ଉଲ୍ଲାସରେ ବିହ୍ୱଳିତ) କ୍ଳା (ସେପରି କ୍ଳା) ରାଜସଃ (ରାଜସ ବୋଲି) ପରିକାଂତଃ (କୁହାଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଲୋଭୀ ଲାଳସୀ ମୋହାସକ୍ତ । ଫଳ ପ୍ରାପତେ ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ॥

ମୟ ପ୍ରକୃତି ଖଳ ନୀତି । ଅର୍ଥ ଅର୍ଜନେ ହିଂସାବୃତ୍ତ ॥

ଆନନ୍ଦେ କେବେ ବିହ୍ୱଳିତ । ବିଷାଦେ କେବେ ବ୍ୟାକୁଳିତ ॥

ଏହି ସମସ୍ତ ଆଚରଣ । ରାଜସ କ୍ଳା ର ଲକ୍ଷଣ ॥୨୭॥

ଅଯୁକ୍ତଃ ପ୍ରାକୃତଃ ସ୍ତବ୍ଧଃ ଶଠୋଽନୈଷ୍ଠିତିକୋଽଳସଃ ।

ବିଷାଦୀ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ଚ କ୍ଳା ତାମସ ଉଚ୍ୟତେ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅଯୁକ୍ତଃ (ସାବଧାନ ନ ହେବା ସ୍ଥିର ନ ହେବା) ପ୍ରାକୃତଃ (ଅଶିକ୍ଷିତ), ସ୍ତବ୍ଧଃ (ବିଜୟ ଶୂନ୍ୟ), ଶଠଃ (ଧୂଂ-ଠକ), ଅନୈଷ୍ଠିତିକଃ (ନିଜର ଉପକାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ କାରକ), ଅଳସଃ (ଅଳସୁଆ), ବିଷାଦୀ (ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ) ଚ (ଏବଂ) ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ (କର୍ମ ଯୋଜନାରେ ବିଳମ୍ବକାରୀ), କ୍ଳା (ଏପରି କ୍ଳା) ତାମସଃ (ତାମସ ବୋଲି) ଉଚ୍ୟତେ (କୁହାଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସ୍ଥିର ଭାବରେ ନୋହି ଯୁକ୍ତ । ମୃତ ଅଖାଡ଼ ଅଶିକ୍ଷିତ ॥

ଧୂଂ ପ୍ରକୃତି ଦାଦାଗିରି । ଉପକାରୀ ର ଅପକାରୀ ॥

ହୃଦ ବିଷାଦେ ମନ ଭାରି । ବିଳମ୍ବ ନୀତି କାମ ଢେରି ॥

ମଠୁଆ ଅଳସୁଆ ଯେହୁ । ତାମସ କ୍ଳା ଅଟେ ସେହୁ ॥୨୮॥

ବୁଦ୍ଧେର୍ଭେଦଂ ଧୃତେଷ୍ଠୈବ ଗୁଣତସ୍ତ୍ରୈବିଧଂ ଶୁଣୁ ।

ପ୍ରୋତ୍ୟମାନମଶେଷେଣ ପୃଥକ୍ତ୍ଵେନ ଧନଞ୍ଜୟ ॥୨୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ !), ଗୁଣତଃ (ଗୁଣ ଅନୁଯାୟୀ) ବୁଦ୍ଧେଃ (ବୁଦ୍ଧିର) ଚ (ଏବଂ) ଧୃତେଃ (ପୈର୍ଯ୍ୟାସ ବା ସଂକଳ୍ପର) ଏବ (ମଧ୍ୟ) ତ୍ରୈବିଧମ୍ (ତିନିପ୍ରକାର) ଭେଦମ୍ (ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ) ପୃଥକ୍ତ୍ଵେନ (ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ) ଅଶେଷେଣ (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ) ପ୍ରୋତ୍ୟମାନମ୍ (ଯାହା କହୁଛି), ଶୁଣୁ (ତାହା ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଶୁଣ ହେ ବୀର ଧନଞ୍ଜୟ !   ।   ଧର୍ମ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଗୁଣ ତ୍ରୟ   ॥
ତିନି ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧି ଭେଦ   ।   ଧର୍ମ୍ୟ ସଂକଳ୍ପ ତ୍ରୈବିଧ   ॥
ବୁଦ୍ଧି ଓ ଧୃତି ଭାବ ଦୁଇ   ।   ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ ଶୁଣ ତୁହି   ॥
ଗୁଣ ପ୍ରଭାବ ଅନୁସାରେ   ।   କହୁଛି ବିସ୍ତାର ଭାବରେ   ॥୨୯॥

ପ୍ରବୃତ୍ତିଂ ଚ ନିବୃତ୍ତିଂ ଚ କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟେ ଭୟାଭୟେ ।

ବନ୍ଧଂ ମୋକ୍ଷଂ ଚ ଯା ବେଦି ବୁଦ୍ଧିଃ ସା ପାର୍ଥ ସାଂସ୍ଵିକୀ ॥୩୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ପ୍ରବୃତ୍ତିମ୍ (କେତେବେଳେ କର୍ମରତ ହେବ), ଚ (ଏବଂ) ନିବୃତ୍ତିମ୍ (କେବେ କର୍ମରୁ ଅବସର ନେବ), କାର୍ଯ୍ୟ-ଅକାର୍ଯ୍ୟ (କେଉଁଟି କର୍ମବ୍ୟ ତଥା କେଉଁଟି ଅକର୍ମବ୍ୟ), ଭୟ-ଅଭୟେ (ଭୟ ଓ ଅଭୟ) ଚ (ଏବଂ) ବନ୍ଧମ୍ (ବନ୍ଧନ) ଚ (ଓ) ମୋକ୍ଷମ୍ (ମୁକ୍ତି) ଯା (ଯେଉଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି) ବେଦି (ଜାଣିପାରେ), ସା (ତାହା) ସାଂସ୍ଵିକୀ (ସାଂସ୍ଵିକ) ବୁଦ୍ଧିଃ (ବୁଦ୍ଧି ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଲାଭ କରି   ।   କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ବାରି   ॥
କେବେ କରିବ କେଉଁ କାମ   ।   କେବେ ବା ପାଇବ ବିରାମ   ॥
ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତି ବୁଝି ପାରି   ।   ଭୟ ନିର୍ଭୟ ହୁଏ ବାରି   ॥
ସେପରି ବୁଦ୍ଧି ଆହେ ପାର୍ଥ !   ।   ସାଂସ୍ଵିକୀ କହିବା ଯଥାର୍ଥ   ॥୩୦॥

ଯୟା ଧର୍ମମଧର୍ମଂ ଚ କାର୍ଯ୍ୟଂ ଚାକାର୍ଯ୍ୟମେବ ଚ ।

ଅଯଥାବତ୍ ପ୍ରଜାନାତି ବୁଦ୍ଧିଃ ସା ପାର୍ଥ ରାଜସୀ ॥୩୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯୟା (ଯାହା ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ଵାରା) ଧର୍ମମ୍ (ଧର୍ମକୁ ଚ (ଏବଂ) ଅଧର୍ମମ୍ (ଅଧର୍ମକୁ) ଚ (ତଥା) କାର୍ଯ୍ୟମ୍ (କାର୍ଯ୍ୟକୁ) ଚ (ଏବଂ) ଅକାର୍ଯ୍ୟମ୍ (ଅକାର୍ଯ୍ୟକୁ) ଏବ (ଏହିପରି) ଅଯଥାବତ୍ (ବେଠିକ୍ ଭାବରେ) ପ୍ରଜାନାତି (ଜାଣିହୁଏ), ସା ବୁଦ୍ଧିଃ (ସେହି ବୁଦ୍ଧି) ରାଜସୀ (ରାଜସୀ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଭାବରେ । ପାଇଦା ଚିନ୍ତା ଅଯଥାରେ ॥
ନିଜକୁ ସୁହାଇଲା ପରି । ବିଚାର ବିବେଚନା କରି ॥
କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥେ । ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ ଆପଣାର୍ଥେ ॥
ଏପରି ବୁଦ୍ଧି ଅରଜୁନ ! । ରାଜସ-ବୁଦ୍ଧି ବୋଲି ଘେନ ॥୩୧॥

ଅଧର୍ମଂ ଧର୍ମମିତି ଯା ମନ୍ୟତେ ତମସାବୃତା ।

ସର୍ବାର୍ଥାନ୍ ବିପରୀତାଂଶୁ ବୁଦ୍ଧିଃ ସା ପାର୍ଥ ତାମସୀ ॥୩୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଯା ବୁଦ୍ଧିଃ (ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ) ତମସା (ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାରରେ) ଆବୃତ୍ । (ଜାଳି ହୋଇ) ଅଧର୍ମମ୍ (ଅଧର୍ମକୁ) ଧର୍ମମ୍ (ଧର୍ମ) ଇତି (ବୋଲି) ମନ୍ୟତେ (ମନେହୁଏ), ଚ (ଏବଂ) ସର୍ବାର୍ଥାନ୍ (ସବୁକିଛି) ବିପରୀତାନ୍ (ଓଲଟା ମନେହୁଏ) ସା ତାମସୀ (ସେହି ବୁଦ୍ଧି ତାମସିକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଲେ ପ୍ରାପତ । ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧାର ଆବୃତ ॥
ଅଳିକ ବୁଦ୍ଧି ହୋଇ ବାମ । ଧର୍ମକୁ ମଣଇ ଅଧର୍ମ ॥
ହିତକୁ ଭାବଇ ଅହିତ । ଏପରି ସବୁ ବିପରୀତ ॥
ସେପରି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିର ଅର୍ଥ । ତାମସ ବୋଲି ବୁଝ ପାର୍ଥ ॥୩୨॥

ଧୃତ୍ୟା ଯୟା ଧାରୟତେ ମନଃପ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟକ୍ରିୟାଃ ।

ଯୋଗେନାବ୍ୟଭିଚାରିଣ୍ୟା ଧୃତିଃ ସା ପାର୍ଥ ସାଂସ୍ଵିକୀ ॥୩୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଯୟା ଧୃତ୍ୟା (ଯେଉଁ ପୈର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵାରା) ଅବ୍ୟଭିଚାରିଣ୍ୟା (ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ) ମନଃ-ପ୍ରାଣ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-କ୍ରିୟାଃ (ମନ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତଥା ପ୍ରାଣର କ୍ରିୟାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ସଂଯମ ହୋଇ) ଯୋଗେନ (ଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ) ଧାରୟତେ (ଧାରଣ କରନ୍ତି), ସା (ସେହି) ଧୃତିଃ (ଧୃତି) ସାଂସ୍ଵିକୀ (ସାଂସ୍ଵିକ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମନ ଆୟତ୍ତ ପ୍ରାଣ ଶୁଦ୍ଧି	।	ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିରୋଧ	॥
ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ କରି ଧ୍ୟାନ	।	ଯୋଗେ ଯେ ହୁଅଇ ମଗନ	॥
ଅତୁଟ ଭକ୍ତି ଏକ ଲୟ	।	ଆଚାର ବିଚାରେ ବିନୟ	॥
ଏପରି ଧର୍ମ୍ୟ ଅର୍ଜୁନ !	।	ସାଂସ୍ଵିକ ଧୃତି ବୋଲି ଘେନ	॥୩୩॥

ଯୟା ତୁ ଧର୍ମକାମାର୍ଥୀନ୍ ଧୃତ୍ୟା ଧାରୟତେଽର୍ଜୁନ ।

ପ୍ରସଙ୍ଗେନ ଫଳାକାଂକ୍ଷୀ ଧୃତିଃ ସା ପାର୍ଥ ରାଜସୀ ॥୩୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତୁ (ପରନ୍ତୁ) ପାର୍ଥ (ହେ ପାର୍ଥ !), ଫଳାକାଂକ୍ଷୀ (କର୍ମ ଫଳରେ ଆଶା ରଖୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) ଯୟା ଧୃତ୍ୟା (ଯେଉଁ ପୈର୍ଯ୍ୟ ବଳରେ) ଧର୍ମକାମାର୍ଥୀନ୍ (କାମନା ପୂରଣ ହେବାପାଇଁ ଧର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଦିକ କର୍ମକାଣ୍ଡର ବାହାନା ଦେଖାଇ) ପ୍ରସଙ୍ଗେନ (ଆସକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହୋଇ) ଧାରୟତେ (ଧାରଣ କରାଯାଏ), ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ସା ଧୃତିଃ (ସେହି ଧୃତି) ରାଜସୀ (ରାଜସ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଅନୁସରି	।	କର୍ମକାଣ୍ଡକୁ ଆଶ୍ରା କରି	॥
ଅର୍ଥ କାମନା ସଂକଳପ	।	ବିଧି ବିଧାନ ବିକଳପ	॥
ଆସକ୍ତି ସଂଗେ ଜଡ଼ି ହୋଇ	।	ଫଳ ଆଶାରେ ଭିଡ଼ି ହୋଇ	॥
କାମ କଞ୍ଚନା ଧର୍ମ ଧ୍ୟାନ	।	ରାଜସ-ଧୃତି ଅରଜୁନ	॥୩୪॥

ଯୟା ସ୍ବପ୍ନଂ ଭୟଂ ଶୋକଂ ବିଷାଦଂ ମଦମେବ ଚ ।

ନ ବିମୁଞ୍ଚତି ଦୁର୍ମୈଧା ଧୃତିଃ ସା ପାର୍ଥ ତାମସୀ ॥୩୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଦୁର୍ମୈଧାଃ (ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକ) ଯୟା (ଯାହାଦ୍ୱାରା) ସ୍ବପ୍ନମ୍ (ନିଦ୍ରା), ଭୟମ୍ (ଭୟ), ଶୋକମ୍ (ଶୋକ ସନ୍ତାପ), ବିଷାଦମ୍ (ଦୁଃଖ) ଚ (ଏବଂ) ମଦମ୍ (ପାଗଳାମି) ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି) ନ ବିମୁଞ୍ଚତି (ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ), ସା (ସେହି) ଧୃତିଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟ) ତାମସୀ (ତାମସ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଦ୍ରା ବିଳାସ ଯାହାଦ୍ୱାରା		ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ଭାବହରା	॥
ଶୋକ ସନ୍ତାପେ ବ୍ୟାକୁଳିତ		ବାତୁଳ ମତି ଚଞ୍ଚଳିତ	॥
ବିକୃତ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ବିମନ		ଯା ଦେଇ ଛାଡ଼ିବା କଠିନ	॥
କିମ୍ଭୂତ କଞ୍ଚନା ସେପରି		ତାମସ ଧୃତି ମନେ କରି	॥୩୫॥

ସୁଖଂ ତ୍ୱିଦାନୀଂ ତ୍ରିବିଧଂ ଶୃଣୁ ମେ ଭରତର୍ଷଭ ।

ଅଭ୍ୟାସାଦ୍ରମତେ ଯତ୍ର ଦୁଃଖାତ୍ତଂ ଚ ନିଗଞ୍ଚତି ॥୩୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭରତର୍ଷଭ (ହେ ଭରତ ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଅର୍ଜୁନ !), ଇଦାନୀମ୍ (ଏଥର) ତ୍ରିବିଧମ୍ (ତିନି ପ୍ରକାର) ସୁଖମ୍ (ସୁଖ ବିଷୟରେ) ତୁ (ମଧ୍ୟ) ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ଶୃଣୁ (ଶୁଣ), ଯତ୍ର (ଯେଉଁଥିରେ) ଅଭ୍ୟାସାତ୍ (ଅଭ୍ୟାସ କରି) ରମତେ (ଯୋଗରେ ରମଣ କରନ୍ତି) ଚ (ଏବଂ) ଦୁଃଖାତ୍ତମ୍ (ଦୁଃଖର ଶେଷ) ନିଗଞ୍ଚତି (ହୋଇଯାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏବେ ହୋ ଶୁଣ ଧନଞ୍ଜୟ !		ମୋର ମୁଖରୁ ସୁଖ ତ୍ରୟ	॥
ଗୁଣ କାରଣେ ସୁଖ ତତ୍ତ୍ୱ		ତିନୋଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ	॥
ପରମ ସୁଖେ ଯୋଗବଳେ		ରମଇ ଯହିଁ ସବୁବେଳେ	॥
ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୋଇ		ଚରମ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଲଭଇ	॥୩୬॥

ଯଦଗ୍ରେ ବିଷମିବ ପରିଣାମେନ୍ଦ୍ରତୋପମମ୍ ।

ତସ୍ମିନ୍ ସାଂସ୍ପୃକଂ ପ୍ରୋକ୍ତମାତ୍ମବୁଦ୍ଧିପ୍ରସାଦଜମ୍ ॥୩୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯାହା) ଅଗ୍ରେ (ଆରମ୍ଭରୁ) ବିଷମ୍ (ବିଷ) ଇବ (ଭଳି ଲାଗେ), ତତ୍ (ତାହା କିନ୍ତୁ) ପରିଣାମେ (ଶେଷରେ) ଅମୃତ-ଉପମମ୍ (ଅମୃତ ସମାନ ଅଟେ), ଆତ୍ମ-ବୁଦ୍ଧି-ପ୍ରସାଦଜମ୍ (ଆତ୍ମ-ଚିନ୍ତନ ବୁଦ୍ଧିର ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବା) ତତ୍ ସୁଖମ୍ (ସେହି ସୁଖକୁ) ସାଂସ୍ପୃକମ୍ (ସାଂସ୍ପୃକ ସୁଖ ବୋଲି) ପ୍ରୋକ୍ତମ୍ (କୁହା ଯାଇଅଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହା କି ପୂର୍ବରୁ କଠିନ		ଲାଗଇ ଗରଳ ସମାନ	॥
ପଛନ୍ତେ ଦିଏ ଶୁଭ ଫଳ		ଅମୃତ ପ୍ରାୟ ଅବିକଳ	॥
ସେହି ଯେ କଠିନ ସାଧନ		ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବରୂପ ଚିନ୍ତନ	॥
ଯହିଁ ପ୍ରାପତ ଭାବଗ୍ରାହୀ		ସାଂସ୍ପୃକ ସୁଖ ତାକୁ କହି	॥୩୭॥

ବିଷୟେନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯୋଗାଦ୍ଯଦଗ୍ରେନ୍ଦ୍ରତୋପମମ୍ ।

ପରିଣାମେ ବିଷମିବ ତସ୍ମିନ୍ ରାଜସଂ ସ୍ମୃତମ୍ ॥୩୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ (ଯାହା) ବିଷୟ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ସଂଯୋଗାଦ୍ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟାଦିର ସଂଯୋଗରୁ) ଅଗ୍ରେ (ଆରମ୍ଭରୁ) ଅମୃତ-ଉପମମ୍ (ଅମୃତ ପରି ମନେହୁଏ), ତତ୍ (ତାହା କିନ୍ତୁ) ପରିଣାମେ (ଶେଷରେ) ବିଷମ୍ ଇବ (ବିଷ ଭଳି ଲାଗେ), ତତ୍ ସୁଖମ୍ (ସେହି ସୁଖକୁ) ରାଜସମ୍ (ରାଜସ ବୋଲି) ସ୍ମୃତମ୍ (ମନେ କରିବା ଉଚିତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିରେ ଅରଜୁନ !		ବିଷୟା ଭୋଗେ ଆକର୍ଷଣ	॥
ଆଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ପାଇ		ଅମୃତ ପରାୟ ମଣଇ	॥
ପଛରେ କିନ୍ତୁ ଫଳାଫଳ		ଯହିଁରେ ଲାଗେ ବିଷତୁଲ୍ୟ	॥
ସେପରି ବୁଦ୍ଧି ଅରଜୁନ !		ରାଜସ ବୋଲି ମନେ ଘେନ	॥୩୮॥

ଯଦଗ୍ରେ ଚାନ୍ଦୁବନ୍ଧେ ଚ ସୁଖଂ ମୋହନମାତ୍ମନଃ ।

ନିଦ୍ରାଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରମାଦୋତ୍ଥଂ ତଂ ମସମୁଦାହୃତମ୍ ॥୩୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ନିଦ୍ରା-ଆଳକ୍ଷ୍ୟ-ପ୍ରମାଦ-ଉତ୍ଥମ୍ (ନିଦ୍ରା, ଆଳକ୍ଷ୍ୟ ତଥା ପାଗଳାମିରୁ ବାହାରିଥିବା) ଯତ୍ ସୁଖମ୍ (ଯେଉଁ ସୁଖରେ) ଅଗ୍ରେ (ଆରମ୍ଭରେ) ଚ (ତଥା) ଅନୁବନ୍ଧେ (ଶେଷରେ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଆତ୍ମନଃ (ନିଜକୁ) ମୋହନମ୍ (ମୋହିତ କରିଦିଏ), ତତ୍ (ତାହା) ତାମସମ୍ (ତାମସିକ ସୁଖର) ଉଦାହୃତମ୍ (ଉଦାହରଣ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବାତୁଳ ପ୍ରକୃତି ଆଚରି		ଆଳକ୍ଷ୍ୟ ନିଦ୍ରା ଭୋଗ କରି	॥
ମୂଳରୁ ଚୂଳ ସବୁବେଳେ		ନିଜ ଆରାମ କଥା ଭାଳେ	॥
ଯେଉଁ ସୁଖରେ ବିହରିଣୀ		ସର୍ବଦା ମୋହ ପରାୟଣ	॥
ସେହି ଅବସ୍ଥା ନିଦାରୁଣ		ତାମସ ସୁଖ ବୋଲି ଜାଣ	॥୩୯॥

ନ ତଦସ୍ତି ପୃଥୁବ୍ୟାଂ ବା ଦିବି ଦେବେଷୁ ବା ପୁନଃ ।

ସଂ ପ୍ରକୃତିଜୈର୍ମୁକ୍ତଂ ଯଦେଭିଃ ସ୍ୟାତ୍ତ୍ରିଭିର୍ଗୁଣୈଃ ॥୪୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପୃଥୁବ୍ୟାମ୍ (ପୃଥୁବୀରେ) ବା (କିମ୍ବା) ଦିବି (ସ୍ୱର୍ଗରେ) ଦେବେଷୁ (ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବା (କିମ୍ବା) ପୁନଃ (ଆଉ କୌଣସି ଠାରେ) ତତ୍ (ସେପରି) ସଂ (ପ୍ରାଣୀ) ନ ଅସ୍ତି (ନାହିଁ), ଯତ୍ (ଯେ କି) ପ୍ରକୃତିଜୈଃ (ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ ହୋଇ) ଏଭିଃ ତ୍ରିଭିଃ ଗୁଣୈଃ (ଏହି ତିନି ଗୁଣରୁ) ମୁକ୍ତମ୍ (ମୁକ୍ତ) ସ୍ୟାତ୍ (ହୋଇ ପାରିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଦେବଲୋକେ ବା ପୃଥୁବୀରେ		ଦେବେ ଦାନବେ ଅବା ନରେ	॥
କି ଅବା ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ଯାଇ		ଏପରି ସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ	॥
ଏପରି ପ୍ରାଣୀ କେହି ନାହିଁ		ପ୍ରକୃତି ଠାରୁ ଜାତ ହୋଇ	॥
ତ୍ରିଗୁଣେ ନୁହେଁ ବିମୋହିତ		ହୋଇ ପାରଇ ଏଥିଁ ମୁକ୍ତ	॥୪୦॥

ବ୍ରାହ୍ମଣକ୍ଷତ୍ରିୟବିଶାଂ ଶୂଦ୍ରାଣାଂ ଚ ପରନ୍ତପ ।

କର୍ମାଣି ପ୍ରବିଭକ୍ତାନ୍ତି ସ୍ୱଭାବପ୍ରଭବୈର୍ଗୁଣୈଃ ॥୪୧॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପରନ୍ତପ (ହେ ପରନ୍ତପ ଅର୍ଜୁନ !), ବ୍ରାହ୍ମଣ-କ୍ଷତ୍ରିୟ-ବିଶାମ୍ (ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରୀୟ, ବୈଶ୍ୟ)
ଚ (ଏବଂ) ଶୂଦ୍ରାଣାମ୍ (ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର) କର୍ମାଣି (କର୍ମସବୁ) ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରଭବୈଃ (ସ୍ୱଭାବ
ପ୍ରଭାବରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା) ଗୁଣୈଃ (ଗୁଣ ଅନୁସାରେ) ପ୍ରବିଭକ୍ତାନ୍ତି (ଭାଗ ଭାଗ କରାଯାଇଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପୂର୍ବ ଅର୍ଜନ କର୍ମକୃତ		ନୀଚ ବା ଉଚ୍ଚ କୁଳେ ଜାତ	॥
ସ୍ୱଭାବ ଗୁଣ ଅନୁସାରେ		କର୍ମ କରନ୍ତି ଏ ସଂସାରେ	॥
ତେଣୁ ଏ ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦ		ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରୀ ବୈଶ୍ୟ ଶୂଦ୍ର	॥
ଏହି ପ୍ରକାର ଅରଜୁନ !		କର୍ମ ଗୁଣର ବିଭାଜନ	॥୪୧॥

ଶମୋ ଦମସ୍ତପଃ ଶୌଚଂ କ୍ଷାନ୍ତିରାର୍ଜବମେବ ଚ ।

ଜ୍ଞାନଂ ବିଜ୍ଞାନମାସ୍ତ୍ରିକ୍ୟଂ ବ୍ରହ୍ମକର୍ମ ସ୍ୱଭାବଜମ୍ ॥୪୨॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶମଃ (ମନର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ), ଦମଃ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମତା), ତପଃ (ଧାର୍ମିକ ତପ ସାଧନ),
ଶୌଚମ୍ (ନିର୍ମଳତା), କ୍ଷାନ୍ତି (କ୍ଷମାଶୀଳତା), ଆର୍ଜବମ୍ (ସରଳତା), ଜ୍ଞାନମ୍
(ପାରମାର୍ଥିକ ଜ୍ଞାନ), ବିଜ୍ଞାନ (ଯଜ୍ଞ ଦାନ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଶେଷ-ଜ୍ଞାନ), ଚ (ଏବଂ)
ଆସ୍ତ୍ରିକ୍ୟମ୍ (ଜଗ୍ନିରାୟ ଧର୍ମ ପରାୟଣତା) ଏବ (ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ) ବ୍ରହ୍ମ-କର୍ମ-ସ୍ୱଭାବଜମ୍
(ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବିକ କର୍ମ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହୃଦୟ ମନ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ		ସଂଯମ ବ୍ରତ ଆଚରଣ	॥
ଧର୍ମ ପାଳନ ତପବିଧି		କ୍ଷମାଶୀଳନ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି	॥
ସରଳ ସୌମ୍ୟ ଶାଳୀନତା		ଶୁଦ୍ଧି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି	॥
ଏପରି ଧର୍ମ କର୍ମ ମାନ		ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱଭାବ ଉତ୍ପନ୍ନ	॥୪୨॥

ଶୌର୍ଯ୍ୟଂ ତେଜୋ ଧୃତିର୍ଦାକ୍ଷ୍ୟଂ ଯୁଦ୍ଧେ ଚାପ୍ୟପଳାୟନମ୍ ।

ଦାନମୀଶ୍ଵରଭାବଃ କ୍ଷାତ୍ରଂ କର୍ମ ସ୍ଵଭାବଜମ୍ ॥୪୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶୌର୍ଯ୍ୟମ୍ (ବୀରତ୍ଵ ଭାବ), ତେଜଃ (ପରାକ୍ରମୀ ଭାବ), ଧୃତିଃ (ଧୈର୍ଯ୍ୟଭାବ), ଦାକ୍ଷ୍ୟମ୍ (ରଣ କୌଶଳରେ ଦକ୍ଷତା) ଚ (ଏବଂ) ଯୁଦ୍ଧେ (ଯୁଦ୍ଧରେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ଅପଳାୟନମ୍ (ପଛଦ୍ଵାରା ନ ଦେବା), ଦାନମ୍ (ଦାନ ଦେବା), ଚ (ଏବଂ) ଇଶ୍ଵର ଭାବଃ (ପ୍ରଭୁତ୍ଵ ବିସ୍ତାର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି) କ୍ଷାତ୍ରମ୍ (କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କରେ) ସ୍ଵଭାବଜମ୍ (ସ୍ଵଭାବରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବା) କର୍ମ (କର୍ମ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୀରତ୍ଵ ବିକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ	।	ସମର କୌଶଳ ଅଭ୍ୟାସ	॥
ଯୁଦ୍ଧେ ଅଗ୍ରଣୀ ବଳୀୟାନ	।	ଭୟେ ନ କରି ପଳାୟନ	॥
ଧର୍ମଯ୍ୟାଗୀଳ ଦାନବୀର	।	ପରଜା ପାଳନେ ଇଶ୍ଵର	॥
ଏହି ପ୍ରକାର କର୍ମମାନ	।	କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗୁଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ	॥୪୩॥

କୃଷିଗୌରକ୍ଷବାଣିଜ୍ୟଂ ବୈଶ୍ୟକର୍ମ ସ୍ଵଭାବଜମ୍ ।

ପରିଚର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକଂ କର୍ମ ଶୂଦ୍ରସ୍ୟାପି ସ୍ଵଭାବଜମ୍ ॥୪୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୃଷିଗୌରକ୍ଷବାଣିଜ୍ୟମ୍ (କୃଷିକର୍ମ, ଗୋପାଳନ, ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଇତ୍ୟାଦି) ସ୍ଵଭାବଜମ୍ (ନିଜର ଭାବଗୁଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ବୈଶ୍ୟକର୍ମ (ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କର କର୍ମ ଅଟେ), ପରିଚର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକମ୍ (ଏହି ଚାରି ଜାତିମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା) ଶୂଦ୍ରସ୍ୟ ଅପି (କେବଳ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ହିଁ) ସ୍ଵଭାବଜମ୍ (ନିଜର ଭାବରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବା) କର୍ମ (କର୍ମ ଅଟେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

କୃଷି କରଣ ଗୋ ପାଳନ	।	ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ସାଧନ	॥
ଏ ସବୁ କର୍ମ ଉତ୍ପାଦକ	।	ବୈଶ୍ୟ ଗୁଣର ସ୍ଵଭାବିକ	॥
ଶୂଦ୍ର ସ୍ଵଭାବ ଉତ୍ପନ୍ନ	।	ସଭିକ୍ଷୁ ସାହାଯ୍ୟ ସମ୍ମାନ	॥
ସବୁ ଜାତିର ସେବା ଧର୍ମ	।	କେବଳ ଅଟେ ଶୂଦ୍ରକର୍ମ	॥୪୪॥

ସ୍ୱେ ସ୍ୱେ କର୍ମଣ୍ୟଭିରତଃ ସଂସିଦ୍ଧିଂ ଲଭତେ ନରଃ ।

ସ୍ୱକର୍ମନିରତଃ ସିଦ୍ଧିଂ ଯଥା ବିନ୍ଦତି ତତ୍ତ୍ୱଶୁ ॥୪୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସ୍ୱେ ସ୍ୱେ (ନିଜ ନିଜର) କର୍ମଣି (ଯଥା ଉଚିତ୍ କର୍ମରେ) ଅଭିରତଃ (ମନ ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ଲାଗିରହି) ନରଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ସଂସିଦ୍ଧିମ୍ (କିଛି ପରିଣାମରେ ସିଦ୍ଧି) ଲଭତେ (ଲାଭ କରିଥାଏ), ସ୍ୱକର୍ମନିରତଃ (ନିଜ କାମରେ ଏହିପରି ଲାଗି ରହି) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବରେ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧି) ବିନ୍ଦତି (ଲାଭ କରନ୍ତି), ତତ୍ (ତାହା) ଶୁଶୁ (ଶୁଣ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯାହାର ଯେଉଁ ଯଥା କର୍ମ	।	ତାହାକୁ ଭାବି ନିଜ ଧର୍ମ	॥
ନିଜ ବୃତ୍ତିରେ ଲାଗି ରହି	।	ସାମାନ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ଜନେ ପାଇ	॥
ମନ ଆନନ୍ଦେ କର୍ମରତ	।	ଯେପରି ସିଦ୍ଧି କରେ ପ୍ରାପ୍ତ	॥
ସେପରି ସିଦ୍ଧିର ବର୍ଣ୍ଣନ	।	କହୁଛି ଶୁଣ ଦେଇ ମନ	॥୪୫॥

ଯତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତିଭୂତାନାଂ ଯେନ ସର୍ବମିଦଂ ତତମ୍ ।

ସ୍ୱକର୍ମଣା ତମଭ୍ୟର୍ଚ୍ୟ ସିଦ୍ଧିଂ ବିନ୍ଦତି ମାନବଃ ॥୪୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତଃ (ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରୁ) ଭୂତାନାମ୍ (ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ପ୍ରବୃତ୍ତିଃ (ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି), ଯେନ (ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ଜଦମ୍ (ଏହି) ସର୍ବମ୍ (ସମସ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କର୍ମ ସମୂହ) ତତମ୍ (ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି), ସ୍ୱକର୍ମଣା (ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାତ କର୍ମଦ୍ୱାରା) ତମ୍ (ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ) ଅଭ୍ୟର୍ଚ୍ୟ (ପୂଜା ଅର୍ପଣ କରି) ମାନବଃ (ମନୁଷ୍ୟ) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧି) ବିନ୍ଦତି (ପାଇଥାଏ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେହି ଯେ ପରମ ଈଶ୍ୱର	।	କର୍ମ ବୃତ୍ତିନ ଯାହାଙ୍କର	॥
ଯାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ସମସ୍ତ	।	କର୍ମ ବ୍ୟାପକ ଏ ଜଗତ	॥
ଆପଣା ବୃତ୍ତି ଅନୁସରି	।	ପ୍ରାଣୀଏ ନିଜ କର୍ମ କରି	॥
ସେ ପୂଜା ତାଙ୍କୁ ଅରପିଣ	।	ସିଦ୍ଧି ଲଭନ୍ତି ଜନ ଗଣ	॥୪୬॥

ଶ୍ରେୟାନ୍ସ୍ୱଧର୍ମୋ ବିଗୁଣଃ ପରଧର୍ମାତ୍ସ୍ୱନୁଷ୍ଠିତାତ୍ ।

ସ୍ୱଭାବନିୟତଂ କର୍ମ କୁର୍ବନ୍ନାପ୍ନୋତି କିଲ୍ବିଷମ୍ ॥୪୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସ୍ୱନୁଷ୍ଠିତାତ୍ (ସର୍ବଗୁଣ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ) ପରଧର୍ମାତ୍ (ପର ଧର୍ମଠାରୁ)
ବିଗୁଣଃ (ଗୁଣ ଶୂନ୍ୟ ବା ଗୁଣ ଉଣା ହେଲେ ବି) ସ୍ୱଧର୍ମଃ (ନିଜ ଧର୍ମ) ଶ୍ରେୟାନ୍ (ଶ୍ରେୟସ୍କର
ଅଟେ) । ସ୍ୱଭାବନିୟତମ୍ (ନିଜର ବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ) କର୍ମ (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମକୁ) କୁର୍ବନ୍ (କରି)
କିଲ୍ବିଷମ୍ (ପାପକୁ) ନ ଆପ୍ନୋତି (ପାଏ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ପାପ ହୁଏନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଉଣା ହେଲେ ବି ଗୁଣ ତାର	।	କୌଳିକ ବୃଦ୍ଧି ଶ୍ରେୟସ୍କର	॥
ଉଦ୍ଧୃତ ଗୁଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ	।	ପରଧର୍ମକୁ ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତ	॥
ବିଧି ବିହିତ ନିଜ ବୃଦ୍ଧି	।	ଅନୁପାଳନେ ଯଥା ରୀତି	॥
ହେଉ ସେ କର୍ମ ଧୃଣ୍ୟ ହୀନ	।	ନ ହୁଏ ପାପ କଦାଚନ	॥୪୭॥

ସହଜଂ କର୍ମ କୌତେୟ ସଦୋଷମପି ନ ତ୍ୟଜେତ୍ ।

ସର୍ବାରମ୍ଭା ହି ଦୋଷେଣ ଧୂମେନାଗ୍ନିରିବାବୃତାଃ ॥୪୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ସହ-ଜମ୍ (ନିଜର ସହଜାତ) କର୍ମ (କର୍ମ
ପ୍ରବୃଦ୍ଧି) ସଦୋଷମ୍ (ଦୋଷଯୁକ୍ତ) ଅପି (ହେଲେ ମଧ୍ୟ) ନ ତ୍ୟଜେତ୍ (ଛାଡ଼ିବା ଉଚିତ୍
ନୁହେଁ) । ସର୍ବାରମ୍ଭା (ସବୁ ପ୍ରକାର ଅନୁକୂଳ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟାନୁକୂଳ) ହି (ନିଶ୍ଚିତ
ରୂପେ) ଧୂମେନ (ଧୂଆଁରେ) ଅଗ୍ନିଃ (ନିଆଁ) ଇବ (ପରି) ଦୋଷେଣ (ଦୋଷଦ୍ୱାରା)
ଆବୃଦ୍ଧାଃ (ଡାକି ହୋଇ ରହିଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଆଁରେ ଧୂଆଁ ଯେଉଁପରି	।	ସମସ୍ତ କର୍ମ ସେହିପରି	॥
ତୁଟି ଦୋଷରେ ସମାୟୁକ୍ତ	।	ସେଥିପାଇଁ ହେ କୁନ୍ତିସୁତ !	॥
ସ୍ୱକର୍ମ ହେଲେ ହେଁ ନୀରସ	।	ଥାଉ ପଛକେ ତୁଟି ଦୋଷ	॥
ନିଜ ପ୍ରବୃଦ୍ଧି ସହଜାତ	।	ବର୍ଜନ ନୁହଇ ଉଚିତ	॥୪୮॥

ଅସକ୍ତବୁଦ୍ଧିଃ ସର୍ବତ୍ର ଜିତାତ୍ମା ବିଗତସ୍ବହଃ ।

ନୈଷ୍ଟର୍ଣ୍ୟସିଦ୍ଧିଂ ପରମାଂ ସନ୍ନ୍ୟାସେନାଧିଗଚ୍ଛତି ॥୪୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବତ୍ର (ସବୁ ସ୍ଥାନରେ) ଅସକ୍ତବୁଦ୍ଧିଃ (ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଆସକ୍ତି ରହିତ), ଜିତାତ୍ମା (ଯିଏ ନିଜକୁ ନିଜେ ଜିଣି ପାରିଛି), ବିଗତସ୍ବହଃ (ଯାହାର ସ୍ବହା ବା ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ), ସନ୍ନ୍ୟାସେନ (ତ୍ୟାଗ ମାଧ୍ୟମରେ ସେ) ପରମାମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ନୈଷ୍ଟର୍ଣ୍ୟ (ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମକରି) ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧିକୁ) ଅଧିଗଚ୍ଛତି (ଲାଭ କରିଥାଆନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁ କାମରେ ସବୁଠାରେ । ଆସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଯେ ବିଚରେ ॥
ମନକୁ କରି ପରାଜିତ । ଇଚ୍ଛା ଆଗ୍ରହ ବରଜିତ ॥
ନିଷ୍ଠାମ କରମ ଆଚରି । ଅର୍ଜିତ ଫଳ ତ୍ୟାଗ କରି ॥
ଯେଉଁ ସାଫଲ୍ୟ କରେ ଲାଭ । ପରମ ସିଦ୍ଧି ତାହା ଭାବ ॥୪୯॥

ସିଦ୍ଧିଂ ପ୍ରାପ୍ତୋ ଯଥା ବ୍ରହ୍ମ ତଥାପ୍ନୋତି ନିବୋଧ ମେ ।

ସମାସେନୈବ କୌତ୍ସେୟ ନିଷ୍ଠା ଜ୍ଞାନସ୍ୟ ଯା ପରା ॥୫୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀସୁତ ଅର୍ଜୁନ!), ସିଦ୍ଧିମ୍ (ସିଦ୍ଧିକୁ) ପ୍ରାପ୍ତଃ (ପାଇବା ପରେ) ଯା (ଯେଉଁ) ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନସ୍ୟ (ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ଞାନର) ପରା ନିଷ୍ଠା (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଧନା) ଯଥା (ଯେପରି ଭାବରେ) ଅପ୍ନୋତି (ମିଳିଥାଏ), ତଥା (ସେହି ପ୍ରକାର) ଏବମ୍ (ଭାବରେ) ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ସମାସେନ (ସଂକ୍ଷେପରେ) ନିବୋଧ (ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସଫଳ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି । ବ୍ରହ୍ମତ୍ତ୍ୱ ମିଳଇ କିପରି ॥
ସେ ଯେଉଁ ପରମ ସାଧନ । ଲାଭ କରାଏ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥
କି ଭାବେ ସେହି ଜ୍ଞାନବତ୍ତ । ବ୍ରହ୍ମ ପରମ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ ॥
ସଂକ୍ଷେପ ଭାବେ ସେହି ତ । ବୁଝ ମୋ ଠାରୁ କୁନ୍ତୀସୁତ ॥୫୦॥

ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ବିଶୁଦ୍ଧ୍ୟା ଯୁକ୍ତୋ ଧୃତ୍ୟାତ୍ମାନଂ ନିୟମ୍ୟ ଚ ।

ଶରୀରାନ୍ତରୀକ୍ଷୟାଂସ୍ତ୍ୟକ୍ତା ରାଗଦ୍ୱେଷୌ ବ୍ୟୁଦସ୍ୟ ଚ ॥୫୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିଶୁଦ୍ଧ୍ୟା (ଶାଶ୍ୱତ ନିର୍ମଳ) ବୁଦ୍ଧ୍ୟା (ବୁଦ୍ଧିରେ) ଯୁକ୍ତଃ (ସମାଯୁକ୍ତ), ଧୃତ୍ୟା (ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ) ଆତ୍ମାନମ୍ (ନିଜକୁ) ନିୟମ୍ୟ (ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି) ଚ (ଏବଂ) ଶରୀରାନ୍ତ-
ରୀକ୍ଷୟାନ୍ (ଶୁଦ୍ଧି, ସ୍ୱାଦ, ସ୍ୱର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟକୁ) ତ୍ୟକ୍ତା (ପରିତ୍ୟାଗ କରି),
ରାଗଦ୍ୱେଷୌ (ରାଗ ଏବଂ ଦ୍ୱେଷକୁ) ବ୍ୟୁଦସ୍ୟ (ଛାଡ଼ିଦେଇ) ଚ (ଏବଂ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସାଂସ୍କୃତିକ ଜ୍ଞାନ ବିଭୂଷିତ		ନିର୍ମଳ ବୁଦ୍ଧି ସମାଯୁକ୍ତ	॥
ଧର୍ମଧର୍ମ ଧର୍ମ ପରାୟଣ		ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କ୍ରିୟା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ	॥
ଶ୍ରବଣ ଦର୍ଶନ ଇତ୍ୟାଦି		ବିଷୟ ଗୁଣେ ଅବରୋଧ	॥
ନହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଡ଼ିତ		ବିକାର ଦ୍ୱେଷ ବରଜିତ	॥୫୧॥

...ପରବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ରେଣୀ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ବିବିକ୍ତସେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଣୀ ଯତବାକ୍ସାୟମାନସଃ ।

ଧ୍ୟାନଯୋଗପରୋ ନିତ୍ୟଂ ବୈରାଗ୍ୟଂ ସମୁପାଶ୍ରିତଃ ॥୫୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବିବିକ୍ତସେବୀ (ଏକାନ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଆତ୍ମ-ସେବୀ), ଲକ୍ଷ୍ମୀଣୀ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭୋଜନକାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ମିତାହାରୀ), ଯତ-ବାକ୍-କାୟ-ମାନସଃ (ଦେହ, ମନ ଓ ବାଣୀରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂଯମିତ), ନିତ୍ୟମ୍ (ପ୍ରତିଦିନ) ଧ୍ୟାନ-ଯୋଗ-ପରଃ (ଯୋଗ-ଧ୍ୟାନ ପରାୟଣ ହୋଇ)
ବୈରାଗ୍ୟମ୍ (ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମର) ସମୁପାଶ୍ରିତଃ (ଆଶ୍ରୟ ନେଇ.....)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏକାନ୍ତେ ଆତ୍ମ-ସେବାକାରୀ		ସାଂସ୍କୃତିକ ରୁଚୀ ଅଜ୍ଞାହାରୀ	॥
ମନ ବଚନେ ସଂଯମିତ		ଦେହ ଯତନେ ସୁରକ୍ଷିତ	॥
ଯୋଗ ଆସୀନ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ		ଧ୍ୟାନ ମଗନ ଭକ୍ତିପୂର୍ବ	॥
ଅର୍ଜିତ କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗୀ		କାମନା ତ୍ୟକ୍ତ ବରରାଗୀ	॥୫୨॥

...ପରବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ରେଣୀ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ

ଅହଞ୍ଜାରଂ ବଳଂ ଦର୍ପଂ କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ପରିଗ୍ରହମ୍ ।

ବିମୁଚ୍ୟ ନିର୍ମମଃ ଶାନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମଭୂୟାନ୍ କଞ୍ଚତେ ॥୫୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅହଞ୍ଜାରମ୍ (ଗର୍ବ ଅହଞ୍ଜାର ଭାବକୁ), ବଳମ୍ (ବାହୁବଳକୁ), ଦର୍ପମ୍ (ଦର୍ପ ଦାୟିକ ଭାବକୁ), କାମମ୍ (କାମନାକୁ), କ୍ରୋଧମ୍ (କ୍ରୋଧକୁ), ପରିଗ୍ରହମ୍ (ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁଗତ ଗ୍ରହଣ ବିଶେଷକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତୁଗ୍ରାହୀ ଭାବକୁ) ବିମୁଚ୍ୟ (ପୁରାପୁରି ଛାଡ଼ିଦେଇ) ନିର୍ମମଃ (ମମତା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ) ଶାନ୍ତଃ (ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୃଦୟବାନ) ବ୍ରହ୍ମଭୂୟାନ୍ (ବ୍ରହ୍ମଭୂତ ହେବାପରି) କଞ୍ଚତେ (ମନେହୁଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନହୋଇ ଗର୍ବୀ ଅହଞ୍ଜାରୀ । କାମନା କ୍ରୋଧ ପରିହରି ॥
ଦର୍ପ ଦାୟିକ ଭାବ ଶୂନ୍ୟ । ନ ଭାବି ନିଜେ ବଳବାନ ॥
ମାୟା ମମତା ମୋହ ତ୍ୟକ୍ତ । ଶାନ୍ତ ସରଳ ଭାବାନ୍ୱିତ ॥
ଏପରି ସ୍ୱଭାବ ସଂପନ୍ନ । ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଥିତିରେ ସମାସୀନ ॥୫୩॥

ବ୍ରହ୍ମଭୂତଃ ପ୍ରସନ୍ନାତ୍ମା ନ ଶୋଚତି ନ କାଂକ୍ଷତି ।

ସମଃ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ମଭକ୍ତିଂ ଲଭତେ ପରାମ୍ ॥୫୪॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ରହ୍ମଭୂତଃ (ବ୍ରହ୍ମଭୂତ ଭାବରେ ରହିଥିବା) ପ୍ରସନ୍ନାତ୍ମା (ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ ଭାବଧାରୀ ମନୁଷ୍ୟ) ନ ଶୋଚତି (ଶୋକ ଚିନ୍ତନ କରେନାହିଁ), ନ କାଂକ୍ଷତି (କି କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ) । ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ସମଃ (ସମାନ ଭାବ ରଖି) ପରାମ୍-ମଦ୍-ଭକ୍ତିମ୍ (ମୋର ପରମ ଭକ୍ତିକୁ) ଲଭତେ (ଲାଭ କରିଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେ ଜନ ବ୍ରହ୍ମ ଭାବାପନ୍ନ । ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦ ଚିରନ୍ତନ ॥
ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ । ଚିନ୍ତା ଭାବନା ତାର ନାହିଁ ॥
ଯେତେ ପ୍ରକାର ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି । ସଭିଙ୍କୁ ଦେଇ ସମଦୃଷ୍ଟି ॥
ସେହି ପୁରୁଷ ବ୍ରହ୍ମ-ମତି । ପାଏ ମୋ ପରମ ଭକତି ॥୫୪॥

ଭକ୍ତ୍ୟା ମାମଭିଜାନାତି ଯାବାନ୍ ଯଶ୍ଚାସ୍ମି ତତ୍ସତଃ ।

ତତୋ ମାଂ ତତ୍ସତୋ ଜ୍ଞାତ୍ବା ବିଶତେ ତଦନନ୍ତରମ୍ ॥୫୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭକ୍ତ୍ୟା (ପରମ ଭକ୍ତିରେ ଥାଇ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଯାବାନ୍ (ଯେପରି ମନେ କରେ), ତ (ଏବଂ) ତତ୍ସତଃ (ତତ୍ସତ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ) ଯଃ ଅସ୍ମି (ମୁଁ ଯାହା), ଅଭିଜାନାତି (ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଥାଏ), ତତଃ (ସେଥିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଭକ୍ତିଭାବରୁ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ତତ୍ସତଃ (ତତ୍ସତ୍ ଜ୍ଞାନରୁ) ଜ୍ଞାତ୍ବା (ଜାଣି) ତତ୍-ଅନନ୍ତରମ୍ (ତାହା ପରେ ପରେ) ବିଶତେ (ମୋ ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶ କରେ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଭକ୍ତି ବିହ୍ୱଳ ଭାବେ ଥାଇ । ସାମ୍ବିକ ତତ୍ସତ୍ ଜ୍ଞାନ ପାଇ ॥
ପରମ ସ୍ଥିତି ବୋଲି ମୋତେ । ଜାଣଇ ଯେହୁ ବିଧିମତେ ॥
ଯାହା ମୁଁ ଅଟେ ଯେଉଁପରି । ଏ ମହା ସତ୍ୟ ଜାଣିସାରି ॥
ତା'ପରେ ସେହୁ ମୋତେ ଧାୟି । ଅନ୍ତରେ ମୋର ପ୍ରବେଶଇ ॥୫୫॥

ସର୍ବକର୍ମାଣ୍ୟପି ସଦା କୁର୍ବାଣୋ ମଦ୍ବ୍ୟପାଶ୍ରୟଃ ।

ମତ୍ପ୍ରସାଦାଦବାପ୍ନୋତି ଶାଶ୍ୱତଂ ପଦମବ୍ୟୟମ୍ ॥୫୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମଦ୍ବ୍ୟପାଶ୍ରୟଃ (ମୋତେ ଚିନ୍ତି ତଥା ମୋର ଆଶ୍ରୟରେ) ସଦା (ସବୁବେଳେ) ସର୍ବକର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ) କୁର୍ବାଣଃ (କରୁଥାଇ) ଅପି (ସୁଦ୍ଧା) ମତ୍-ପ୍ରସାଦାତ୍ (ମୋର ଅନୁଗ୍ରହରୁ) ଶାଶ୍ୱତମ୍ (ସନାତନ) ଅବ୍ୟୟମ୍ (ଅବିନାଶୀ) ପଦମ୍ (ଭାବକୁ) ଅବାପ୍ନୋତି (ପାଇ ପାରି ଥାଏ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋତେ ସୁମରି ମୋତେ ଧାୟି । ମୋ ନାମ ଗୁଣ ଗାଇ ଗାଇ ॥
ମୋର ଆଶ୍ରିତ କର୍ମଯୋଗୀ । ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଅନୁରାଗୀ ॥
ଯଥା କର୍ମରେ ଲାଗି ରହି । ମୋ ଶୁଭ ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇ ॥
ଲଭଇ ପରମ ଆସ୍ଥାନ । ଅବ୍ୟୟ ସତ୍ୟ ସନାତନ ॥୫୬॥

ଚେତସା ସର୍ବକର୍ମାଣି ମୟି ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ ମତ୍ପରଃ ।

ବୁଦ୍ଧିଯୋଗମୁପାଶ୍ରିତ୍ୟ ମଚ୍ଛିଂଃ ସତତଂ ଭବ ॥୫୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଚେତସା (ବିବେକ ଦ୍ଵାରା) ସର୍ବକର୍ମାଣି (ସମସ୍ତ କର୍ମ ସମୂହକୁ) ମୟି (ମୋ ପାଖରେ) ସନ୍ନ୍ୟସ୍ୟ (ସମର୍ପଣ କରିଦେଇ) ମତ୍-ପରଃ (ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ) ବୁଦ୍ଧିଯୋଗମ୍ (ସମତ୍ଵ ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗକୁ) ଉପାଶ୍ରିତ୍ୟ (ଆଶ୍ରୟ କରି) ସତତମ୍ (ସବୁବେଳେ) ମତ୍-ଚିଂଃ (ମୋ ଠାରେ ଚିଂ ନିବେଶକାରୀ) ଭବ (ହୁଅ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବିବେକ ବିଚାର ଖଟେଇ । ମୋ ଭାବ ପରାୟଣ ହୋଇ ॥
ସମସ୍ତ କରମ ଅର୍ଜନ । ମୋ ଠାରେ ଦେଇ ବିସର୍ଜନ ॥
ଆତ୍ମ ଚିନ୍ତନ ବୁଦ୍ଧିଯୋଗେ । ବ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶନ ଭକ୍ତିମାର୍ଗେ ॥
ଚିଂ ନିବେଶି ମୋ ଅନ୍ତର । ମୋତେ ହିଁ ଭାବ ନିରନ୍ତର ॥୫୭॥

ମଚ୍ଛିଂଃ ସର୍ବଦୁର୍ଗାଣି ମତ୍ପ୍ରସାଦାଂରିକ୍ଷ୍ୟସି ।

ଅଥ ଚେଂମହଜ୍ଞାବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ରୋତ୍ରାୟସି ବିନତ୍ତ୍ଵାୟସି ॥୫୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମତ୍-ଚିଂଃ (ମୋ ଠାରେ ଚିଂ ନିବେଶ କରି) ମତ୍-ପ୍ରସାଦାତ୍ (ମୋ ଅନୁଗ୍ରହରୁ) ସର୍ବଦୁର୍ଗାଣି (ସମସ୍ତ ବାଧାବିଘ୍ନକୁ) ଚରିକ୍ଷ୍ୟସି (ପାର କରିଯିବ) । ଅଥ (ଏହାପରେ ବି) ଚେତ୍ (ଯଦି) ତ୍ଵମ୍ (ତୁମେ) ଅହଂକାରାତ୍ (ଅହଂକାର ଯୋଗୁଁ) ନ ଶ୍ରୋତ୍ରାୟସି (ନ ଶୁଣିବ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଉପଦେଶକୁ ନ ଶୁଣିବ), ବିନତ୍ତ୍ଵାୟସି (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପତନ ହୋଇଯିବ ଅର୍ଥାତ୍ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋ ଠାରେ ମନ ପ୍ରାଣ ଦେଇ । ଶୁଭ ଆଶିଷ ମୋର ପାଇ ॥
ସମସ୍ତ ସଂକଟ ବନ୍ଧନ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ କରିବ ଲଘନ ॥
ଯଦି ବା ତୁମେ ଏହାପରେ । ନ ଛାଡ଼ି ବୃଥା ଅହଂକାରେ ॥
ମୋ ଉପଦେଶ ନ ଶୁଣିବ । ଅଧୋପତନ ନିଶ୍ଚେ ହେବ ॥୫୮॥

ଯଦହଙ୍କାରମାଶ୍ରିତ୍ୟ ନ ଯୋଷ୍ୟ ଇତି ମନ୍ୟସେ ।

ମିଥ୍ୟେଷ ବ୍ୟବସାୟସ୍ତେ ପ୍ରକୃତିସ୍ତ୍ୱାଂ ନିଯୋଷ୍ୟତି ॥୫୯॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଦ୍ (ଯେଉଁ) ଅହଂକାରମ୍ (ଅହଂକାରକୁ) ଆଶ୍ରିତ୍ୟ (ଆଶ୍ରା କରି) ନ ଯୋଷେ (ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ନାହିଁ) ଇତି (ବୋଲି) ମନ୍ୟସେ (ମନସ୍ତ କରିଛି), ତେ (ତୁମର) ଏଷଃ ବ୍ୟବସାୟଃ (ଏହି ପ୍ରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତି) ମିଥ୍ୟା (ଅସତ୍ୟ ଅଟେ), ପ୍ରକୃତିଃ (ତୁମର ଜନ୍ମଗତ ପ୍ରକୃତି ଧର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ସହଜାତ ପ୍ରକୃତି) ଦ୍ୱାମ୍ (ତୁମକୁ) ନିଯୋଷ୍ୟତି (ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଦେବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବୃଥା ଆଶଙ୍କା ମନେ ଭରି		ଅହଂକାରକୁ ଆଶ୍ରା କରି	॥
କରିବି ନାହିଁ ମୁଁ ସମର		ଏପରି ଯଦି ମନେ କର	॥
ମିଥ୍ୟା ଏ ତୁମର ନିଷ୍ପତ୍ତି		ଏଥିରେ ନାହିଁଟି ସଂଶୟ	॥
ତୁମର କ୍ଷତ୍ରିୟ ସ୍ୱଭାବ		ନିଶ୍ଚିତ ଯୁଦ୍ଧ କରାଇବ	॥୫୯॥

ସ୍ୱଭାବଜେନ କୌତ୍ସେୟ ନିବନ୍ଧଃ ସ୍ୱେନ କର୍ମଣା ।

କର୍ମଂ ନେଚ୍ଛସି ଯନ୍ତୋହାକ୍ରିଷ୍ୟସ୍ୟବଶୋଽପି ତତ୍ ॥୬୦॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

କୌତ୍ସେୟ (ହେ କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ !), ସ୍ୱେନ (ନିଜର) ସ୍ୱଭାବଜେନ (ସ୍ୱଭାବରୁ ଜାତ) କର୍ମଣା (କର୍ମଦ୍ୱାରା) ନିବନ୍ଧଃ (ସମସ୍ତେ ଆବଦ୍ଧ), ମୋହାତ୍ (ମୋହ ବଶରୁ) ଯଦ୍ (ଯାହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ କର୍ମକୁ) କର୍ମଂ (କରିବାକୁ) ନ ଇଚ୍ଛସି (ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ), ତତ୍ (ତାହା) ଅପି (ହିଁ) ଅବଶଃ (ସ୍ୱଭାବ ପରବଶ ହୋଇ) କ୍ରିଷ୍ୟସି (କରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ସଂଜାତ		କରମେ ବନ୍ଧା ଏ ଜଗତ	॥
କ୍ଷତ୍ରିୟ ନୀତି ଯୁଦ୍ଧ-କର୍ମ		ପାର୍ଥ ହେ ! ତୁମ ନିଜ ଧର୍ମ	॥
ସମ୍ମୋହ କାରଣେ ଯାହାକୁ		ଇଚ୍ଛା ନ ବହ କରିବାକୁ	॥
ସ୍ୱଭାବେ ହୋଇ ପରବଶ		ତାହା ହିଁ କରିବ ଅବଶ୍ୟ	॥୬୦॥

ଈଶ୍ଵରଃ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ହୃଦ୍ଦେଶୋଽର୍ଜୁନ ତିଷ୍ଠତି ।

ଭ୍ରାମୟନ୍ ସର୍ବଭୂତାନି ଯନ୍ତାରୂଢାନି ମାୟୟା ॥୨୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ (ହେ ଅର୍ଜୁନ !), ଈଶ୍ଵରଃ (ଈଶ୍ଵର) ସର୍ବଭୂତାନାମ୍ (ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର) ହୃଦ୍ଦେଶୋ (ହୃଦୟରେ) ତିଷ୍ଠତି (ରହିଥାନ୍ତି), ମାୟୟା (ନିଜର ମାୟା ବଳରେ) ଯନ୍ତାରୂଢାନି (ଦେହ ରୂପକ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଚଢ଼ାଇ ଦେଇ) ଭ୍ରାମୟନ୍ (ଭ୍ରମଣ କରାଉଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବ ପୁରୁଷକୁ ବିଭିନ୍ନ ଦେହରେ ରଖି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ବୁଲାଇଥାନ୍ତି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ହୃଦଗତ । ପରମେଶ୍ଵର ହୋଇ ସ୍ଥିତ ॥
ଜୀବ ପୁରୁଷେ ସଙ୍ଗେ ନେଇ । ଦେହ ରୂପକ ଯନ୍ତ୍ରେ ଥୋଇ ॥
ସଖୀ କଣ୍ଢେଇ ନାଚ ପରି । ନଚାଏ ଭିଡ଼ି ମାୟା ଡୋରି ॥
ଯୁଗକୁ ଯୁଗ ଏହି ମତେ । ଜୀବକୁ ଘୂରାଏ ଜଗତେ ॥୨୧॥

ତମେବ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛ ସର୍ବଭାବେନ ଭାରତ ।

ତତ୍ପ୍ରସାଦାପୂରାଂ ଶାନ୍ତିଂ ସ୍ଥାନଂ ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟସି ଶାଶ୍ଵତମ୍ ॥୨୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଭାରତ (ହେ ଭରତବଂଶୀ ଅର୍ଜୁନ), ସର୍ବ ଭାବେନ (ସବୁ ପ୍ରକାର ଭାବନାରେ କେବଳ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା କରି) ତମ୍-ଏବଂ-ଶରଣମ୍ (କେବଳ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଶରଣ) ଗଚ୍ଛ (ଯାଅ), ତତ୍-ପ୍ରସାଦାତ୍ (ତାଙ୍କରି ଅନୁଗ୍ରହରୁ) ପରାମ୍ ଶାନ୍ତିମ୍ (ପରମ ଶାନ୍ତି) ଶାଶ୍ଵତମ୍ ସ୍ଥାନମ୍ (ଶାଶ୍ଵତ ସ୍ଥାନକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମ ଆସ୍ଥାନକୁ) ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟସି (ପାଇ ପାରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସେଥିପାଇଁ ହେ କୁନ୍ତୀସୁତ ! । ବନ୍ଧନୁଁ ଉଦ୍ଧାର ନିମିତ୍ତ ॥
ସମସ୍ତ ଭାବେ ତା'କୁ ଧାୟି । ଶରଣ ତା'ରେ ପଶ ଯାଇ ॥
ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପା ବଳେ । ପରମ ଶାନ୍ତି ସବୁ କାଳେ ॥
ଲଭିବ ଚରମ ଆସ୍ଥାନ । ଶାଶ୍ଵତ ସତ୍ୟ ସନାତନ ॥୨୨॥

ଇତି ତେ ଜ୍ଞାନମାଖ୍ୟାତଂ ଗୁହ୍ୟାଦ୍‌ଗୁହ୍ୟତରଂ ମୟା ।

ବିମ୍ବଶୈଳତଦ୍‌ଶେଷେଣ ଯଥେଚ୍ଛସି ତଥା କୁରୁ ॥୨୩॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଇତି (ଏହିପରି) ଗୁହ୍ୟାତ୍ ଗୁହ୍ୟତରମ୍ (ଗୋପନରୁ ଅତି ଗୋପନୀୟ) ଜ୍ଞାନମ୍ (ଜ୍ଞାନ) ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ତେ (ତୁମକୁ) ଆଖ୍ୟାତମ୍ (କୁହାଗଲା) । ଏତତ୍ (ଏହାକୁ) ଅଶେଷେଣ (ସୁତାରୁ ରୂପେ) ବିମ୍ବଶୈଳ (ବିଚାର କରି ବୁଝି) ଯଥା ଇଚ୍ଛସି (ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରୁଛ), ତଥା କୁରୁ (ତାହା କର) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏହି ଯେ ଅଲୌକିକ ଜ୍ଞାନ । ତୋ ଆଗେ କରିଲି ବର୍ଣ୍ଣନ ॥
ଗୁପ୍ତତରୁ ବି ଅତି ଗୁପ୍ତ । ରହସ୍ୟମୟ ଏହି ତ ॥
ଏହାକୁ ଉପମା ଭାବରେ । ବିଚାର କରି ହୃଦୟରେ ॥
ଆପଣା ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାର । ଯାହା ଭାବୁଛ ତାହା କର ॥୨୩॥

ସର୍ବଗୁହ୍ୟତମଂ ଭୂୟଃ ଶୁଣୁ ମେ ପରମଂ ବଚଃ ।

ଇଷୋଃସି ମେ ଦୃଢ଼ମିତି ତତୋ ବକ୍ଷ୍ୟାମି ତେ ହିତମ୍ ॥୨୪॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବଗୁହ୍ୟତମମ୍ (ସବୁଠାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟ) ପରମମ୍ (ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ) ବଚଃ (କଥାବସ୍ତୁ) ମେ (ମୋ ଠାରୁ) ଭୂୟଃ (ଆଉ ଥରେ) ଶୁଣୁ (ଶୁଣ) । ମେ (ମୋର) ଇଷଃ-ଅସି (ତୁମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ), ଇତି (ଏଥିପାଇଁ) ଦୃଢ଼ମ୍ ହିତମ୍ (ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରୂପେ ଯାହା ହିତକର) ତେ (ତୁମକୁ) ବକ୍ଷ୍ୟାମି (କହୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସବୁଠାରୁ ବି ଗୋପନୀୟ । କହୁଛି ଶୁଣ ପୁନରାୟ ॥
ପରମ ସାମ୍ପ୍ରାଦାନିକ ବଚନ । ଶ୍ରବଣେ ସଂକଟ ମୋଚନ ॥
ଯେହେତୁ ତୁମ୍ଭେ ସଖା ମୋର । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ସହଚର ॥
ତୁମ୍ଭ ପରମ ହିତ ପାଇଁ । କହୁଛି ଶୁଣ ମନଦେଇ ॥୨୪॥

ମନ୍ଥନା ଭବ ମଭକ୍ତୋ ମଦ୍ୟାଜୀ ମାଂ ନମସ୍କୁରୁ ।
ମାମେବୈଷ୍ୟସି ସତ୍ୟଂ ତେ ପ୍ରତିଜାନେ ପ୍ରିୟୋଽସି ମେ ॥୨୫॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମଦ୍ଭକ୍ତଃ ଭବ (ମୋର ଭକ୍ତ ହୋଇଯାଅ), ମଦ୍-ମନ୍ଥାଃ (ମୋ ପାଖରେ ମନ ରଖିଥିବା ମନ୍ଥାସ୍ୟ) ମଦ୍ୟାଜୀ (ମୋର ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି) ମାମ୍ (ମୋତେ) ନମସ୍କୁରୁ (ନମସ୍କାର କରି) ମାମ୍ ଏବ (ମୋ ଭଳି) ଏଷ୍ୟସି (ହୋଇଯିବ) । ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟ-ଅସି (ତୁମେ ଯେହେତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ), ତେ (ତୁମକୁ) ସତ୍ୟମ୍ (ସତକଥା) ପ୍ରତିଜାନେ (ରାଣ ପକେଇ କହୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମୋ ଠାରେ ଦେଇ ମନଧ୍ୟାନ । ବୋଲାଅ ମୋର ଭକ୍ତଜନ ॥
ପ୍ରଣାମ କରି ଭକ୍ତିପୂର୍ବେ । ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି ମୋତେ ॥
ମୋ ନାମ ଗାଇ ନିରନ୍ତର । ମୋ ପରି ହୋଇବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ॥
ତୁମେ ଯେଣୁ ମୋ ପ୍ରିୟପାତ୍ର । କହିଲି ଏହି ଦୃଢ଼ ସତ୍ୟ ॥୨୫॥

ସର୍ବଧର୍ମାନ୍ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ ମାମେକଂ ଶରଣଂ ବ୍ରଜ ।
ଅହଂ ତ୍ବା ସର୍ବପାପେଭ୍ୟା ମୋକ୍ଷୟିଷ୍ୟାମି ମା ଶୁଚଃ ॥୨୬॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସର୍ବଧର୍ମାନ୍ (ସମସ୍ତ ଧର୍ମକୁ) ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ (ପରିତ୍ୟାଗ କରି) ଏକମ୍ (କେବଳ ଏକ ମାତ୍ର) ମାମ୍ (ମୋର) ଶରଣମ୍ (ଶରଣ) ବ୍ରଜ (ନିଅ) । ଅହମ୍ (ମୁଁ) ତ୍ବା (ତୁମକୁ) ସର୍ବ ପାପେଭ୍ୟଃ (ସମସ୍ତ ପାପରୁ) ମୋକ୍ଷୟିଷ୍ୟାମି (ମୁକୁଳେଇ ଦେବି), ମା ଶୁଚଃ (ଅନୁଶୋଚନା କରନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ହିନ୍ଦୁତ୍ବ ଶିଖ ମୁସଲମାନ । ବୁଦ୍ଧ ଜଜନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ॥
ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ । ସମୂଳେ କରି ବରଜନ ॥
ଏକାନ୍ତ ଶରଣେ ମୋହର । ସବୁ ପାପରୁ ହେବ ପାର ॥
ବନ୍ଧନୁ ମୁକ୍ତି ଦେବି ମୁହିଁ । ଅନୁଶୋଚନା କାହିଁପାଇଁ ॥୨୬॥

ଇଦଂ ତେ ନାତପସ୍କାୟ ନାଭକ୍ତାୟ କଦାଚନ ।

ନ ଚାଶୁଶୁଷ୍ପବେ ବାଚ୍ୟଂ ନ ଚ ମାଂ ଯୋଃଭ୍ୟସ୍ମୃତି ॥୨୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅତପସ୍କାୟ (ନାସ୍ତିକ ଅଧର୍ମୀ ମାନଙ୍କୁ) ନ ଅଭକ୍ତାୟ (ନା ଭକ୍ତିହୀନ ମାନଙ୍କୁ) ନ ଚ ଅଶୁଶୁଷ୍ପବେ (ନଦୁବା ଶୁଣିବାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ) ନ ଚ ଯଃ ମାମ୍ ଅଭ୍ୟସ୍ମୃତି (ଯେ ମୋ ଠାରେ ଦୈଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରେ, ନା ତ ସେମାନଙ୍କୁ) ଇଦମ୍ (ଏହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଗୀତା ତାଙ୍କୁ) ତେ (ତୁମର) ନ ବାଚ୍ୟମ୍ କହିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମହୀନ   ।   ନାସ୍ତିକ ଅଧମ ଅଜ୍ଞାନ   ॥
ଯାହାର ନାହିଁ ଭାବ ଭକ୍ତି   ।   ପରମ ଜ୍ଞାନେ ଶୁଚି ପ୍ରୀତି   ॥
ମୋର ଚରିତ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନେ   ।   ଇର୍ଷା ବହି ଯେ ହେୟ ମାନେ ॥
ତାହାକୁ ଏହି ଗୀତା ଜ୍ଞାନ   ।   ନ ଦେବ ତୁମ୍ଭେ କଦାଚନ   ॥୨୭॥

ଯ ଇମଂ ପରମଂ ଗୁହ୍ୟଂ ମଭକ୍ତେଷୁଭିଧାସ୍ୟତି ।

ଭକ୍ତିଂ ମୟି ପରାଂ କୃତ୍ୱା ମାମେବୈଷ୍ୟତ୍ୟସଂଶୟଃ ॥୨୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ମୟି (ମୋ ଠାରେ) ପରାମ୍ (ପରମ ଭାବରେ) ଭକ୍ତିମ୍ (ଭକ୍ତି) କୃତ୍ୱା (କରି) ଯଃ (ଯିଏ) ଇଦମ୍ (ଏହି) ପରମମ୍ ଗୁହ୍ୟମ୍ (ସବୁଠାରୁ ଗୋପୀୟ ତଥ୍ୟ) ମଦ୍-ଭକ୍ତେଷୁ (ମୋର ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଗହଣରେ) ଅଭିଧାସ୍ୟତି (ବିଶେଷ ଭାବେ ପ୍ରବଚନ ଦେବ) ମାମ୍ (ମୋତେ) ଏବ (ହିଁ) ଏଷ୍ୟତି (ପାଇବ), ଅସଂଶୟଃ (ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ)

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗହନ ଗୁପ୍ତ   ।   ଏ ତାଙ୍କ ଗୀତା ଭାଗବତ   ॥
ଯେ ଜ୍ଞାନୀ ଦିଏ ପ୍ରବଚନ   ।   ମୋ ଠାରେ ରଖୁ ଭକ୍ତିଧାନ   ॥
ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଭକ୍ତଗଣେ ମୋର   ।   ଶୁଣାଏ ଏହି ସୁଧା ସାର   ॥
ମୋ ଦେହେ ହୁଏ ସେ ବିଲୟ   ।   ଏଥିରେ ନାହିଁଟି ସଂଶୟ   ॥୨୮॥

ନ ଚ ତସ୍ମାନ୍ନୁଷ୍ଠେୟଷୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ପ୍ରିୟକୃତଃ ।

ଭବିତା ନ ଚ ମେ ତସ୍ମାଦନ୍ୟଃ ପ୍ରିୟତରୋ ଭୁବି ॥୨୯॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ତସ୍ମାତ୍ (ତାହାଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୀତାଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କାରୀଙ୍କ ଠାରୁ) ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟକୃତଃ (ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ରିୟ କାରକ) ମନୁଷ୍ୟେଷୁ (ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (କେହି ବି) ନ (ନାହାନ୍ତି), ଚ (ଏବଂ) ତସ୍ମାତ୍ (ତାହାଠାରୁ ବଳି) ଭୁବି (ପୃଥିବୀରେ) ମେ (ମୋର) ପ୍ରିୟତରଃ (ଆଉ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଅନ୍ୟ (ଅନ୍ୟ କେହି) ନ ଭବିତା (ହେବେ ନାହିଁ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ମଙ୍ଗଳ ମୟ ଗୀତା ତତ୍ତ୍ୱ । ଶାଶ୍ୱତ ଅମୃତ ଚରିତ ॥
ଯେ କରେ ଏହାର ପ୍ରଚାର । ପ୍ରିୟ କାରକ ସେହି ମୋର ॥
ତା'ଠାରୁ ବଳି ପ୍ରିୟ ହୋଇ । ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟେ କେହି ନାହିଁ ॥
ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ଏହି ଭବେ । ଅନ୍ୟ କେହି ବି ନ ହୋଇବେ ॥୨୯॥

ଅଧ୍ୟେଷ୍ୟତେ ଚ ଯ ଜମଂ ଧର୍ମ୍ୟଂ ସମ୍ପାଦମାବୟୋଃ ।

ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞେନ ତେନାହମିଷଃ ସ୍ୟାମିତି ମେ ମତିଃ ॥୩୦॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯଃ(ଯିଏ) ଆବୟୋଃ (ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର) ଜମମ୍ (ଏହି) ଧର୍ମ୍ୟମ୍ (ଧର୍ମମୟ) ସଂବାଦମ୍ (ସଂବାଦକୁ ବା ବିଷୟକୁ) ଅଧ୍ୟେଷ୍ୟତେ (ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ), ତେନ (ତାହା ଦ୍ୱାରା) ଚ (ମଧ୍ୟ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞେନ (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କର୍ମଦ୍ୱାରା) ଇଷଃ (ପୂଜା ପାଇବି) । ଇତି (ଏହା ହେଉଛି) ମେ (ମୋର) ମତିଃ (ଅଭିମତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଏ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଭାବନା । ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଆଲୋଚନା ॥
ଧର୍ମ ମୂଳକ ଗୀତା ଜ୍ଞାନ । କରିବ ଯିଏ ଅଧ୍ୟୟନ ॥
ତା' ଆହରଣ ବିତରଣ । ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞରେ ସମର୍ପଣ ॥
ତାହା ହିଁ ମୋହର ପୂଜନ । ଏହି ମୋ ଅଭିମତ ଘେନ ॥୩୦॥

ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନନସ୍ତୟଃ ଶୃଣୁୟାଦପି ଯୋ ନରଃ ।
ସୋଽପି ମୁକ୍ତଃଶୁଭାଲ୍ଲୋକାନୁପ୍ରାପୁୟାତ୍ପୁଣ୍ୟକର୍ମଣାମ୍ ॥୭୧॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ (ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ) ଚ (ଏବଂ) ଅନସ୍ତୟଃ (ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ କୌଣସି ଅପ୍ରୀତି, ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ନ ଦେଖାଇ) ଯଃ ନରଃ (ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ) ଶୃଣୁୟାତ୍-ଅପି (କେବଳ ଶୁଣିବ), ସଃ (ସେ) ଅପି (ମଧ୍ୟ) ପୁଣ୍ୟକର୍ମଣାମ୍ (ପୁଣ୍ୟ କର୍ମକରିଥିବାରୁ) ମୁକ୍ତଃ (ମୁକ୍ତି ଲାଭକରି) ଶୁଭାନ୍ ଲୋକାନ୍ (ଦିବ୍ୟ ଲୋକକୁ) ପ୍ରାପୟାତ୍ (ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ପାଇ ପାରିବ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆଗ୍ରହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତରେ	।	ତ୍ରୁଟି ବିହୀନେ ନିର୍ବିକାରେ	॥
ଏହି ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଯେଉଁ ଜନ	।	କେବଳ କରିବ ଶ୍ରବଣ	॥
ସେ ମଧ୍ୟ ସଂସାର ଶିକୁଳି	।	ବନ୍ଧନ ପାଶରୁ ମୁକୁଳି	॥
ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରବଣ କର୍ମ କୃତ	।	ଦିବ୍ୟଲୋକକୁ ହୁଏ ପ୍ରାପ୍ତ	॥୭୧॥

କଚିଦେତଚ୍ଛୂତଂ ପାର୍ଥ ଦ୍ଵୟେକାଗ୍ରେଣ ଚେତସା ।

କଚିଦଜ୍ଞାନସମ୍ବୋଧଃ ପ୍ରନଷ୍ଟେଷେ ଧନଞ୍ଜୟ ॥୭୨॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ପାର୍ଥ (ହେ ଅର୍ଜୁନ!), ଦ୍ଵୟା (ତୁମ ଦ୍ଵାରା) ଏକାଗ୍ରେଣ ଚେତସା (ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ରେ) ଏତତ୍ (ଏହା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଜ୍ଞାନ) କଚିତ୍ (କଣ) ଶୁଦମ୍ (ଶୁଣାଗଲା ତ)? ଧନଞ୍ଜୟ (ହେ ଧନଞ୍ଜୟ!), ତେ (ତୁମର) ଅଜ୍ଞାନସମ୍ବୋଧଃ (ଅଜ୍ଞାନ ମୋହ) କଚିତ୍ ପ୍ରନଷ୍ଟେ (ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା କି ନାହିଁ)?

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ସୁହିତା ଗୀତା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ	।	ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ରେ ଦେଇ ଧ୍ୟାନ	॥
ହୃଦୟ ଭରି କୁହୁରାଣ!	।	ସତେ କି କରିଲ ଶ୍ରବଣ	॥
ଲଭି ଏ ଜ୍ଞାନ ବଇଭବ	।	କିପରି କର ଅନୁଭବ	॥
ଅଜ୍ଞାନ ସମ୍ବୋଧ ତୁମର	।	ଏବେ କି ହୋଇନାହିଁ ଦୂର	॥୭୨॥

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ନଷ୍ଟୋ ମୋହଃ ସ୍ମୃତିର୍ଲବ୍ଧା ଦୃଢ଼ପ୍ରସାଦାନ୍ତୁୟତ ।

ସ୍ଥିତୋଽସ୍ଥି ଗତସନ୍ଦେହଃ କରିଷ୍ୟେ ବଚନଂ ତବ ॥୭୩॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ (ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ), ଅନ୍ତୁୟତ (ହେ ଅନ୍ତୁୟତ !), ଦୃଢ଼ ପ୍ରସାଦାତ୍ (ତୁମର ଅନଗ୍ରହରୁ) ମୋହଃ-ନଷ୍ଟଃ (ମୋର ମୋହ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା), ମୟା (ମୋ ଦ୍ଵାରା) ସ୍ମୃତିଃ (ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବିକ ଜ୍ଞାନ) ଲବ୍ଧା (ମିଳିଗଲା), ଗତସନ୍ଦେହଃ (ସଂଶୟ ବିହୀନ ଭାବରେ) ସ୍ଥିତଃ-ଅସ୍ଥି (ମୁଁ ଏବେ ଅଛି) । ତବ (ତୁମର) ବଚନମ୍ (କଥାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜ୍ଞାକୁ) କରିଷ୍ୟେ (କରିବି ବା ପାଳନ କରିବି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ପବିତ୍ର ତପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପାଇ । କୁହନ୍ତି ପାର୍ଥ ଖୁସି ହୋଇ ॥
ତୁମ୍ଭ ଦୟାରୁ ହେ କେଶବ ! । ଶଙ୍କା ମୋ ହୋଇଛି ଲାଘବ ॥
ଅଜ୍ଞାନ ମୋହ ଆଉ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତା ସଂଶୟ ମୁକ୍ତ ମୁହିଁ ॥
ପାଇଲି ଏବେ ନିଜ ଜ୍ଞାନ । ପାଳିବି ତୁମ୍ଭର ବଚନ ॥୭୩॥

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟହଂ ବାସୁଦେବସ୍ୟ ପାର୍ଥସ୍ୟ ଚ ମହାତ୍ମନଃ ।

ସମ୍ବାଦମିମମଶ୍ୱେଷମତ୍ତତଂ ରୋମହର୍ଷଣମ୍ ।୭୪ ।

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ସଞ୍ଜୟ ଉବାଚ (ସଞ୍ଜୟ କହିଲେ), ଅହମ୍ (ମୁଁ) ବାସୁଦେବସ୍ୟ (ବାସୁଦେବ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର) ଚ (ଏବଂ) ମହାତ୍ମନଃ ପାର୍ଥସ୍ୟ (ମହାତ୍ମା ଅର୍ଜୁନଙ୍କର) ଇମମ୍ (ଏହି) ରୋମହର୍ଷଣମ୍ (ରୋମାଂକାରୀ) ଅଦ୍ଭୁତମ୍ (ଅତ୍ତୁତ) ସଂବାଦମ୍ (ବାଂଚାଳାପକୁ) ଅଶ୍ୱେଷମ୍ (ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମୁଖ ଚାହିଁ । ସଞ୍ଜୟ କୁହନ୍ତି ବୁଝାଇ ॥
କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ବାଂଚାଳାପ । ଅତ୍ତୁତ ଶ୍ରୁତି ରୋମାଂକ ॥
ମହାତ୍ମା ଦୁହିଙ୍କ ବଖାଣ । ସାଥକ ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରବଣ ॥
ଗୀତା ବାରତା କଥା ଏହି । ଶୁଣିଲି ମନ ଦେଇ ମୁହିଁ ॥୭୪॥

ବ୍ୟାସପ୍ରସାଦାତ୍ଶୁଭବାନେତଦ୍ଗୁହ୍ୟମହଂ ପରମ୍ ।

ଯୋଗଂ ଯୋଗେଶ୍ଵରାତ୍କୃଷ୍ଣାତ୍ସାକ୍ଷାତ୍ସୟତଃ ସ୍ଵୟମ୍ ॥୭୫॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ବ୍ୟାସପ୍ରସାଦାତ୍ (ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ) ଅହମ୍ (ମୁଁ) ଏତଦ୍ (ଏହି) ପରମ୍ (ପରମ)
ଗୁହ୍ୟମ୍ (ଗୋପନୀୟ) ଯୋଗମ୍ (ଯୋଗଜ୍ଞାନକୁ) ଯୋଗେଶ୍ଵରାତ୍-କୃଷ୍ଣାତ୍-ସ୍ଵୟମ୍ (ସ୍ଵୟଂ
ଯୋଗେଶ୍ଵର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ) ସାକ୍ଷାତ୍-କଥୟତଃ (ମୁହଁ ଆଗରେ କହୁଥିବା ପରି)
ଶୁଭବାନ୍ (ଶୁଣି ପାରିଲି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ୟାସଦେବ ମୋ କୁଳଗୁରୁ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଶିକ୍ଷା ଦୟାରୁ ॥
ଶୁଣିଲି ପରମ ପବିତ୍ର । ଯୋଗ ବିଷୟେ ଗୁଡ଼ ତ ॥
ସ୍ଵୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯୋଗେଶ୍ଵର । ତାଙ୍କରି ମୁଖରୁ ବାହାର ॥
ମଙ୍ଗଳ ମଧୁର ବଚନ । ଗୋପନ ତଥ୍ୟ ଅମିଳନ ॥୭୫॥

ରାଜନ୍ ସଂସ୍ତୁତ୍ୟ ସଂସ୍ତୁତ୍ୟ ସମ୍ବାଦମିମମଭୁତମ୍ ।

କେଶବାର୍ଜୁନୟୋଃ ପୁଣ୍ୟଂ ହୃଷ୍ୟାମି ଚ ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ॥୭୬॥

ଅନ୍ୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରାଜନ୍ (ହେ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର!), କେଶବାର୍ଜୁନୟୋଃ (କୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର) ଇମମ୍
(ଏହି) ପୁଣ୍ୟମ୍ (ପବିତ୍ର) ଚ (ତଥା) ଅଦଭୁତମ୍ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ) ସଂବାଦମ୍ (ସମ୍ବାଦକୁ)
ସଂସ୍ତୁତ୍ୟ ସଂସ୍ତୁତ୍ୟ (ସ୍ତୁତି କରି କରି) ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ (ବାରମ୍ବାର) ହୃଷ୍ୟାମି (ହର୍ଷିତ ହେଉଛି
ଅର୍ଥାତ୍ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଆହେ ରାଜନ କୁରୁପତି ! । ଏ ଜ୍ଞାନ ବିସ୍ମୟକ ଅତି ॥
କେଶବ ଅର୍ଜୁନ କଥିତ । ଏ ତ ବଡ଼ ଅଦଭୁତ ॥
ପବିତ୍ର ପ୍ରିୟ ପରିଭାଷୀ । ଏହି ସମ୍ବାଦ ଘୋଷି ଘୋଷି ॥
ଯେତେ ବାର ମୁଁ ସୁମରଇ । ସେତେ ଆନନ୍ଦ ଖୁସି ପାଇ ॥୭୬॥

ତଚ ସଂସ୍କୃତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ୍ୟ ରୂପମତ୍ୟଭୂତଂ ହରେଃ ।

ବିସ୍ମୟୋ ମେ ମହାନ୍ରାଜନ୍ ହୃଷ୍ୟାମି ଚ ପୁନଃ ପୁନଃ ॥୭୭॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ରାଜନ୍ (ହେ ରାଜା!), ହରେଃ (ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କର) ତତ୍ (ସେହି) ଅତି (ଅତି) ଅଭୂତମ୍ (ଅଭୂତ) ରୂପମ୍ (ରୂପକୁ) ଚ (ମଧ୍ୟ) ସଂସ୍କୃତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ୍ୟ (ମନେ ପକେଇ ପକେଇ) ମେ (ମୋତେ) ମହାନ୍ ବିସ୍ମୟ (ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମୟକର ଲାଗୁଛି) ଚ (ଏବଂ) ପୁନଃ ପୁନଃ (ବାରମ୍ବାର) ହୃଷ୍ୟାମି (ଆନନ୍ଦିତ ଅନୁଭବ କରୁଛି) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ବ୍ୟାସ ଗୁରୁଙ୍କ କୃପାବଳେ । ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ମୋ ବେନିଡ଼ୋଳେ ॥

ହରିଙ୍କ ଦିବ୍ୟ ଦରଶନ । ପାଇଲି ହେ କୁରୁ ରାଜନ ! ॥

ଅତି ଅଭୂତ ଅପରୂପ । ସେହି ବିରାଟ ବିଶ୍ୱରୂପ ॥

ବିସ୍ମୟ ଚିତ୍ତ ବାରମ୍ବାର । ଆନନ୍ଦେ ହୋଇଲି ବିଭୋର ॥୭୭॥

ଯତ୍ର ଯୋଗେଶ୍ୱରଃ କୃଷ୍ଣୋ ଯତ୍ର ପାର୍ଥୋଧନୁର୍ଦ୍ଧରଃ ।

ତତ୍ର ଶ୍ରୀବିଜୟୋ ଭୂତିର୍ଧ୍ରୁବା ନୀତିର୍ନୀତିର୍ନମ ॥୭୮॥

ଅନୁୟ ସହ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ

ଯତ୍ର (ଯେଉଁଠାରେ) ଯୋଗେଶ୍ୱରଃ (ଯୋଗେଶ୍ୱର) କୃଷ୍ଣଃ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ), ଯତ୍ର (ଯେଉଁଠାରେ) ଧନୁର୍ଦ୍ଧରଃ (ଧନୁର୍ଦ୍ଧରୀ) ପାର୍ଥଃ (ଅର୍ଜୁନ), ତତ୍ର (ସେଠାରେ) ଶ୍ରୀ (ସବୁ ପ୍ରକାର ଶୋଭା ସହିତ) ଭୂତିଃ (ଅଲୌକିକ ମହିମାମାନ), ଧ୍ରୁବା ନୀତିଃ (ଦୃଢ଼ ନୀତିମାନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ) ବିଜୟଃ (ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ବୋଲି) ମମ ମତିଃ (ମୋର ଅଭିମତ) ।

ନବାକ୍ଷରୀ ଅନୁବାଦ

ଯହିଁ ବିରାଜେ ଯୋଗେଶ୍ୱର । ଅର୍ଜୁନ ମହା ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ॥

ମହା ମହିମା ସେହିଠାରେ । ଅଟଳ ନୀତି ସହିତରେ ॥

ବିଜୟ ଶିରୀ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ସଞ୍ଜୟ ଦେଲେ ଏହି ମତ ॥

ରଞ୍ଜନ ଦାଶ ବିରଚିତ । ଇତି ଶ୍ରୀ ଗୀତା ଭାଗବତ ॥୭୮॥

ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱଦିତି ଶ୍ରୀମତଗବଦ୍‌ଗୀତାସୂତନିଷ୍ଠସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ମୋକ୍ଷସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗୋ ନାନାଷ୍ଟାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ । ୧୮ ।

